

ขุททกนิกายฎกเถา อุทานวณณา (ปรมตถทีปนี) - หน้าที่ 1
*เล่มที่ ๑๕ คณธารมฎกเถา หน้าที่ ๑

ปรมตถทีปนี นาม ขุททกนิกายฎกเถา

อุทานวณณา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส ฯ

คณธารมฎกเถา

มหาการุณิกิ นาคิ เณยฺยสาครปารคิ

วนุเท นิปฺปนคฺคมิถิ วิจิตฺรณยเทสนิ ฯ

วิษาจรณสมปฺนนา เยน นิยฺยนฺติ โลกโต

วนุเท ตมุตฺตมํ ฐมฺมํ สมมาสมพุทฺธปฺปชิติ ฯ

สีลาทิกุณสมปฺนโน จิตฺโต มกฺกผลเสสุ โย

วนุเท อริยสงฺฆํ ตํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ อนุตฺตริ ฯ

วนุทนาชนิตํ ปุณฺณํ อิติ ยิ รตนตฺตเย

หตฺนตฺตราโย สพุทฺตถ หุตฺวาคิ ตสฺส เตชสา ฯ

เตน เตน นิทาเนน เทสิตานิ หิตะสินา

ยานิ สุทฺธาปทาเนว (๑) อุทานานิ มหะสินา ฯ

ตานิ สพุพานิ เอกชฺฉิ อโรเปเนเตหิ สงฺคหิ

อุทานํ นาม สงฺกิตํ ฐมฺมสงฺคาหเกหิ ยิ ฯ

ชินสฺส ฐมฺมสํเวค- ปาโมชฺชปริทีปนี

โสมนสฺสสมฺภูจฺาน- คาคาหิ ปฏิมณฺฑิติ ฯ

๑. ส. ม. ยานิ สุทฺธาปทาเนน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ คนถารมุกกถา หน้า ๒

ตสฺส คมกัรณาณเหหิ โอคาทเหตุพพภาวโต
กัญจาปี ทุกกรา กาคู อตฺถสัณณนา มยา
สทสัณณนั ยสฺมา ฐเรเต สตฺถุ สาสัน
ปฺพพจรายีสึหานันฺ ติกฺขุเตว วินิจฺฉโย ฯ
ตสฺมา ตํ อวลมฺพิตฺวา โอคาทเหตุวาน ปญฺจปี
นิกาเย อุปนีสฺสาย โปราณกุกกถานยํ ฯ
สุวิสุทฺธํ อสงฺกิณฺณํ นิปฺนตฺถวินิจฺฉยํ
มหาวิหารวาสันฺ สมยํ อวลมฺพิย ฯ (๑)
ปฺนปฺนาคตํ อตฺถํ วชฺชยิตฺวาน สาธุกํ
ยถาพลํ กริสฺสามิ อุทานสฺสตฺถวณณนํ ฯ
อิตฺติ อากงฺขมานสฺส สทฺธมฺมสฺส จิรญฺจิตฺตี
วิภชนตฺสฺส ตสฺสตฺถํ สาธุ คณฺหนตฺถุ สาธโวติ ฯ

ตตฺถ อุทานนฺติ เกณญฺเจน อุทานํ อุทานญฺเจน ฯ
กิมิทํ อุทานํ นาม ปิตฺติเวคสมฺมกฺกาปิโต อุทาทาโร ฯ ยถา
หิ ยํ เตลาทิ มินิตฺตพฺพตฺถุ ปฺมาณํ (๒) คเหตุํ น สกฺโกติ
วิสุสนฺทิตฺวา คจฺฉติ ฯ ตํ อวเสโกติ วุจฺฉติ ฯ ยญฺจ ชลํ
ตพากํ คเหตุํ น สกฺโกติ อชฺโฆตฺถุริตฺวา คจฺฉติ ตํ โอโฆติ
วุจฺฉติ ฯ เอวเมว ยํ ปิตฺติเวคสมฺมกฺกาปิโต วิตฺถกวิปฺพาริ อนฺโต-
หทยํ สนฺธาเรตฺถุ น สกฺโกติ โส อธิโก หุตฺวา อนฺโต
๑. สึ. ม. อวิโลมยํ ฯ ๒. ม. มานํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ คณธรรมกถา หน้า ๓

อสณฺหิตฺวา พหิ วชิทฺวาเรณ นิกฺขนฺโต ปฏิกฺคาหณิรเปกฺโข
อุททาหารวิเสโส อุทานนฺติ วุจฺจติ ฯ ฌมฺมสํเวควเสนปี อยมกาโร
ลพฺภเตว ฯ

ตฺยิทํ กตฺถจิ คธาพนฺชวเสน กตฺถจิ วากฺยวเสน
ปวตฺตํ ฯ ฌมฺปน อฏฺฐกถาสฺ โสมนสฺสวณณมยิกคธา-
ปฏิสํยตฺตาคิ อุทานลกฺขณํ วุตฺตํ ตํ เยภฺยฺยวเสน วุตฺตํ ฯ
เยภฺยฺยเนน หิ อุทานํ คธาพนฺชวเสน ภาสิตํ ปีติโสมนสฺส-
สมฺภูจฺจาปีตลฺย ฯ อิตฺรมปี ปน อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตฺนํ ยตฺถ
เนว ปจฺวี น อาโปติอาทิสฺ (๑)

สฺขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน วิหีสตีติ (๒)

สเจ ภายถ ทฺกฺขสฺส สเจ โว ทฺกฺขมปฺปิยนฺติ- (๓)

เอวมาทิสฺ จ ลพฺภติ ฯ

เอวมาทิ ตฺยิทํ สพฺพพฺลฺลฺยพฺุทฺธภาสิตํ ปจฺเจกพฺุทฺธภาสิตํ
สวากภาสิตฺนฺติ ติวิธํ โหติ ฯ

ตตฺถ ปจฺเจกพฺุทฺธภาสิตํ

สพฺเพสฺส ภูเตสฺส นิธาย ทณฺฑํ

อวิเหจฺยํ (๔) อณฺณตฺรมปี เตสนฺติ(๕) -

อาทินา ขกฺควิสานฺนสฺสฺสฺเต อาคตเมว ฯ สวากภาสิตานปี

๑. พ. อุ. ๒๕/๑๕๘/๒๐๖ ฯ ๒. พ. ฐ. ๒๕/๒๐/๓๒ ฯ

๓. พ. อุ. ๒๕/๑๑๕/๑๕๐ ฯ ๔. ม. อวิเหจฺยํ ฯ

๕. พ. สฺ. ๒๕/๒๕๖/๓๓๑ ฯ พ. ฐพ. ๓๐/๖๖๓/๓๑๓

*เล่มที่ ๑๕ คนุถารมุกกถา หน้า ๔

สพฺโพ ราโค ปหีนโน เม สพฺโพ โทโส สมุหโต
สพฺโพ เม วิหโต โมโห สัตถุโตสฺมิ นินฺพุโตติ(๑)-

อาทีนา เถรคาถาสู

กาเยน สํวฺตา อาสี วาจาเย อุตฺ เจตสา

สมฺมัลลํ ตณฺหํ อพฺพยุห สัตถุตาสฺมิ นินฺพุตาติ(๒)

อาทีนา เถรคาถาสู จ อากตานิ ฯ ตานิ ปน เตสํ เถรานญฺเจว

เถรินฺญจ น เกวลํ อุทานานิ เอว อถโข สีนนาทาปี

โหนติ ฯ สกฺกาทีหิ เทเวหิ ภาสิตานิ อโห ทานํ ปรมทานํ

กสฺสเป สุปฺปติฏฺฐิตนฺตืออาทีนํ (๑) โสณทณฺฑพฺพราหฺมณาทีหิ(๔) มนฺุสฺเสหิ

จ ภาสิตานิ นโม ตสฺส ภควโตติอาทีนํ(๕) ติสฺโส สงฺคีติโย

อารุพฺหานิ อุทานานิ สนฺติ เอว น ตานิ อีธาธิปฺเตตานิ ฯ

ยานิ ปน สมฺมาสมฺพุทฺเธน สามมาหจฺจ ภาสิตานิ ชินวจน-

ภูตานิ ยานิ สนฺชาย ภควตา ปรียตฺติชฺมมํ นวธา วิภิชิตฺวา

อุทฺทิสนฺเตน อุทานนฺติ วุตฺตานิ ตาเนว ฐมฺมสงฺคาหเกหิ

อุทานนฺติ สงฺคีตฺนฺติ ตเทเวตฺถ สํวณฺเณตพฺพภาเวน กหิตํ ฯ

ยา ปน อนนฺกชาตีสํสารนฺตืออาทิกาถาย ทีปิตา ภควตา

โพธิมฺมุเต อุทานวเสน ปวตฺติตา อนนฺกสตสฺสทสฺสานํ สมฺมา-

สมฺพุทฺธานํ อวิชหิตอุทานคาถา จ เอตา อปรภาเถ ปน

๑. ขุ. เถร. ๒๖/๒๑๖/๒๗๘ ฯ ๒. ขุ. เถร. ๒๖/๔๑๖/๔๔๔ ฯ

๓. ขุ. อุ. ๒๕/๘๐/๑๑๖ ฯ ๔. ม. อารามทณฺฑพฺพราหฺมณาทีหิ ฯ

๕. อจ. ทุก. ๒๐/๒๘๒/๘๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ คนุถารมุกกถา หน้า ๕

ชมมภณฐาคาริกสุส ภควตา เทสิตตตทา ชมมสงฺคาหเกหิ
อุทานปาฬิย สงฺคหํ อนาโรเปตฺวา ชมมปเท สงฺคีตาฯ ยญจ
อญฺญาสิ วัต โภ โภณฺฑญฺโฆ อญฺญาสิ วัต โภ โภณฺฑญฺโฆติ(๑)
อุทานวณฺ์ ทสสหฺสฺสิโลกธาตฺยา เทวมนุสฺसानํ ปเวทนสมตฺถ
นิกฺโขสฺวิปฺหารํ ภควตา ภาสิตํ ตทปี ชมฺมจกฺกปฺวตฺตตฺนสฺตฺต-
นตฺเตสนาปรีโยसानเ อตฺตนา อธิคตฺตมฺเมกเทสฺสฺย ยถาเทสิตตฺสฺย
อริยมกฺคตฺสฺย สาวเกสฺสฺย สพฺพปจฺมํ เถเรน อธิคตตฺตทา อตฺตโน
ปรีสุตฺตมฺสฺย สพลภาวปจฺจเวกฺขณเหตุกํ ปจฺมโพธิยํ สพฺพเพสฺสฺย
ภิกฺขุณฺ์ สมฺมาปฏฺิปฺตฺติปจฺจเวกฺขณเหตุกํ อาราธยฺสิ วัต มํ
ภิกฺขุ เอกํ สมยฺนฺติอาทิวจฺฉนํ (๒) วย ปีติโสมนสฺสฺชนิตฺติ อุทาหาร-
มตฺตํ ยทา หเว ปาตฺตฺวานฺติ ชมฺมาติอาทิวจฺฉนํ (๓) วย ปวตฺตฺติยา
นินฺวตฺตฺติยา วา น ปกาสนนฺติ น ชมฺมสงฺคาหเกหิ อุทาน-
ปาฬิย สงฺคีตฺนฺติ ทฎฺฐพฺพํฯ

ตมฺปเนตฺติ อุทานํ วินยปฺฏิกํ สุตฺตฺนตฺตปฺฏิกํ อภิชฺมมปฺฏิกนฺติ
ตีสุ ปฺฏิเกสฺย สุตฺตฺนตฺตปฺฏิกปรียาปฺนฺนํ ทินฺนิกาโย มชฺฉิมนิกาโย
สํยุตฺตนิกาโย อญฺจุตฺตนิกาโย ขุทฺทกนิกาโยติ ปญฺจสุ นิกาเยสฺย
ขุทฺทกนิกายปรียาปฺนฺนํ สุตฺตํ เคยฺย เวຍยากรณํ คาลา อุทานํ
อิติวุตฺตํ ชาตํ อพฺภูตชฺมมํ เวทลนฺติ นวสุ สาสนฺจฺเจสฺย
๑. วิ. มหา. ๔/๑๗/๒๓ฯ สํ. มหา. ๑๕/๑๖๓๓/๕๓๒ฯ
ขุ. ปฏฺิ. ๓๑/๖๑๔/๕๒๔ฯ ๒. ม. มุ. ๑๒/๒๖๕/๒๕๑ฯ
๓. วิ. มหา. ๔/๑/๒ฯ ขุ. อุ. ๒๕/๓๘/๓๔ฯ

*เล่มที่ ๑๕ คณธรรมกถา หน้า ๖

อุทานสงคหิ ฯ (๑)

ทฺวาสีติ พุทฺชโต คณฺหี เทว สหสฺसानิ ภิกฺขุโต

จตุราสีตีสหสฺसानิ เย เม ชมฺมา ปวตฺติโนติ (๒)

เอวํ ชมฺมภณฺฑทาคาริเกน ปฏิญฺญาเตสฺส จตุราสีตียา ชมฺมกฺขนฺธ-
สหสฺเสสฺส กติปฺยชมฺมกฺขนฺธสงคหิ ฯ โพธิวคฺโค มุจฺฉลินฺทวคฺโค
นนฺทวคฺโค เมฆียวคฺโค โสณวคฺโค (๓) ชจฺจนฺทวคฺโค จูพวคฺโค
ปาฏฺฐิกามียวคฺโคติ วคฺคโต อฏฺฐวคฺคํ (๔) สุตฺตโต อสีตีสุตฺตสงคหิ
คาคาโต ปณฺจนวฺตฺติอุทานคาคาสงคหิ ฯ ภาณวารโต อทฺตฺตฺน-
นวมตฺตา ภาณวารา ฯ อนุสนฺธิโต โพธิสฺสฺสฺเต ปุจฺฉานฺ-
สนฺธิวเสน เอโก อนุสนฺธิ สุปฺปพฺพุทฺทสฺสฺสฺเต (๕) ปุจฺฉานฺสนฺธิยธฺยาน-
สนฺธิวเสน เทว อนุสนฺธิ เสเสสฺส ยธฺยานฺสนฺธิวเสน เอเกโก ว
อนุสนฺธิ อชฺฉมาสนฺยานฺสนฺธิ ปเนตฺถ นตฺถิ ฯ เอวํ สพฺพธฺยาปี
เอกาสีตฺติอนุสนฺธิสงคหิ ฯ ปทโต สตาธิกาณิ เอกวิส ปทสหสฺसानิ
คาคาปาทโต เตวีสติ จตฺตฺสตาธิกาณิ อฏฺฐสหสฺसानิ อกฺขรโต
สตุตฺตสหสฺสาธิกาณิ สฏฺฐิสหสฺसानิ ตีณิ จ สตานิ ทฺวาสีติ
จ อกฺขรานิ ฯ เตเนตฺถํ วุจฺจติ

อสีติ เอว สุตฺตนฺตฺตา วคฺคา อฏฺฐ สมาสโต

คาคา จ ปณฺจนวฺตฺติ อุทานสฺส ปกาสิตา ฯ

๑. สี่. อุทานงคหิ ฯ ๒. ขุ. เถร. ๒๖/๓๕๓/๔๐๖ ฯ

๓. ม. โสณวคฺโค ฯ ๔. อฏฺฐวคฺคสงคหฺนฺติ ยุตฺตตฺร ฯ

๕. สี่. ม. สุปฺปวาสาสฺสฺสฺสฺเร ฯ

*เล่มที่ ๑๕ คณการมกถา หน้า ๗

อทุตฺตุนนวมตฺตา จ ภาณวารา ปมาณโต
เอกาธิกา ตถาสีติ อุทานสุสานุสนฺธิโย ฯ
เอกวิสสหัสสานิ สตถฺยเจว วิจกฺขโณ
ปทานตานุทานสุส คณิตานิ วินิตฺทิสเส ฯ

กาถาปาทโต ปน

อฏฺฐสหัสสมตฺตานิ จตฺตาเรว สตานิ จ
ปาทานตานุทานสุส เตวิสติ จ นิตฺทิสเส ฯ
อภฺขรานิ สหฺสสานิ สฏฺฐิจิ สตฺต สตานิ จ
ตีณิ ทฺวาสีติ จ ตถา อุทานสุส ปเวทิตาติ ฯ

ตฺสส อฏฺฐสุ วกฺกเสสุ โปธิวคฺโค อาทิ สุตฺเตสุ ปจฺม-
โพธิสฺสุตฺตํ ตฺสสาปี เอวมฺเม สฺตฺตฺนฺตฺติอาทิกํ आयสฺมตฺตา
อานนฺเทน ปจฺมมหาสฺงคฺติกาเล วุตฺตนิทานมาทิจฺจ สฺวา ปนายํ
ปจฺมมหาสฺงคฺติ วินยปีฎฺเฑ (๑) ตฺนฺตฺติมารูพฺพา เอว ฯ โย ปเนตฺถ
นิตานโกสฺลตฺตํ วตฺตพฺโพ กถามคฺโค โสปี สฺมจฺก-
วิตาสินฺนิจิ ทิฆนิกายกุกกถายํ วุตฺโต เอวาติ ตฺตฺถ วุตฺตฺนเยเนว
เวทิตพฺโพ ฯ

คณการมกถา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. วิ. จุล. ๗/๖๑๔/๓๗๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปฐมโพธิสูตรวณณนา หน้า ๕

เอहि ตูว์ มาณวก เยน สมโณ อานนุโท เตนุปลสงกม
อุปลสงกมิตฺวา มม วจนเนน สมณํ อานนุทํ อุปปาพาริ
อุปปาตงกํ ลหุจฺจํ พลํ ผาสฺสูวิหาริ ปุจฺจ สฺโภ มาณโว
โตเทยฺยปฺตฺโต ภาณุตํ อานนุทํ อุปปาพาริ อุปปาตงกํ ลหุจฺจํ
พลํ ผาสฺสูวิหาริ ปุจฺจตีติ เหวณจ วเทหิ สาธุ กิริ ภา
อานนุโท เยน สฺกสฺส มาณวสฺส โตเทยฺยปฺตฺตสฺส นิเวสนิ
เตนุปลสงกมตฺต อุนกมฺปิ อุปาทายาติอาทิสฺสุ (๑) นิตฺตสฺสเน ฯ ตํ กิ
มณฺเณถ กาลามา อิมะ ชมฺมา กุสลา วา อกุสลา วาติ ฯ
อกุสลา ภาณเต ฯ สาวชฺชา วา อนวชฺชา วาติ ฯ สาวชฺชา
ภาณเต ฯ วิญฺญุครหิตา วา วิญฺญุปลฺสฺตฺตา วาติ ฯ วิญฺญุครหิตา
ภาณเต ฯ สมตฺตา สฺมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตฺนฺติ
โน วา กถํ โว เอกฺถ โหตีติ ฯ สมตฺตา ภาณเต สฺมาทินฺนา
อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตฺนฺติ เอว โน เอกฺถ โหตีติอาทิสฺสุ (๒)
อวชฺชารเณ ฯ เอวเมเต สฺนุหฺตา สฺวลิตฺตา กปฺปิตฺเตสฺมสฺส
อามุตฺตมาลาภรณฺณาติอาทิสฺสุ (๓) ปุจฺจายิ ฯ เอวคฺคานิ ปุณฺณสิปฺปาย-
ตฺตานิ (๔) เอววิโร เอวมากาโรติอาทิสฺสุ (๕) อิทฺสทฺทสฺส อตฺเต ฯ
คตฺสทฺโท หิ ปการปริยาโย ตถา วิชาการสทฺทา ฯ ตถา หิ
๑. ที. สී. ๕/๓๑๕/๒๕๐ ฯ ๒. อจ. ติก. ๒๐/๕๐๕/๒๔๖ ฯ
๓. ที. สී. ๕/๑๕๕/๑๓๔ ฯ ๔. ที. สී. ๕/๑๐๐/๗๘ ฯ
๕. ที. สී. ๕/๒๓/๑๕ ฯ วิ. มหาวิ. ๑/๓/๗ ฯ เอวฺวณฺโณ
เอวมาหาโรติ ทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทธานวณณา หน้า ๑๐

วิษุตตคตสทเท โลภิยา ปการตเถ วทนต์ ๑ เอว ลหุปริวตต์
เอวมายูปริยญโตติอาทิสฺ (๑) ปริมาเณ ๑

นनु จ เอว วิตกุกิตฺ โน ตุมเหหิ เอวมายูปริยญโตติ (๒)
เจตถ เอวสทฺเทน ปุจฺจนการปริมาณาการานํ วุตตตฺตา
อาการตฺโต เอว เอวสทฺโทติ น วิเสสสพฺภาวโต ๑ อาการ-
มตฺตวาทโก เหตุถ เอวสทฺโท อาการตฺโตติ อธิปฺเปโต ๑ เอว
พฺยา ไซติอาทิสฺ ปน อาการวิเสสวาทโก(๓) ๑ อาการวิเสสวาทิน
เจเต เอวสทฺทา ปุจฺจนการปริมาณาการานํวาทกตฺตา ๑
เอวณจ กตฺวา เอว ชาเตน มจฺเจนาติอาทินิ อุปฺมาทิ-
อุทาหรณานิ(๔) ยฺชชฺชติ ๑ ตตถ หิ

ยถาปี ปุปฺพราสิมฺหา กยิรา มาลาकुณฺเ พหู

เอว ชาเตน มจฺเจน กตฺตพฺพิ กุสลํ พหฺนฺติ

เอตถ ปุปฺพราสิฏฺฐานิยโต มนฺสฺสุปฺปตฺติ สบฺปริสฺสูปฺนิสฺสย-
สทฺธมฺมสฺสวณโยนิสฺสมนสิการ โภคสมฺปตฺติอาทิตฺ ทานาทิปุณฺณ-
กิริยาเหตุสมฺมทายโต โสภาสฺสคฺนฺธตาทิคุณฺวิเสสโยคโต มาลาकुณ-
สทิสฺสิโย (๕) พหฺกา ปุณฺณกิริยา มริตพฺพสภาวตฺาย มจฺเจน สตฺเตน
กตฺตพฺพาทิ เกทนาย(๖) ปุปฺพราสิ มาลาकुณา จ อุปฺมา เตลฺ

๑. อญฺ. เอก. ๒๐/๔๕/๑๑ ๑ ที. สී. ๕/๑๗-๑๘ ๑

๒. วิ. มหาว. ๑/๓/๗ ๑ ที. สී. ๕/๒๗/๑๗/๑๘ ๑

๓. ม. อาการวิเสสวาทโน ๑ ๔. ม. อุปฺมานอุทาหรณานิ ๑

๕. สී. มาลาकुณฺสทิสฺสโยคโต ๑ ๖. ม. มจฺเจน กตฺตพฺพาทิ

อเภทตฺาย ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสุตวณณา หน้า ๑๑

อุปมานากาโร ยถาสทฺเทน อนิยมโต วุตฺโต ฯ ปุณฺ เหวํสทฺเทน
นิยมนวเสน วุตฺโต โส ปน อุปมากาโร นิยมิยมาโน อตฺถโต
อุปมา เหว โหตีติ วุตฺติ อุปมายิ อากโตติ ฯ

ตถา เหวํ อิมินา อากาเรน อภิกฺกมิตพฺพนฺติอาทินา
อุปทีสิยมานาย สมณสารูปาย อากปฺปสมฺปตฺติยา โย ตตฺถ
อุปเทศากาโร โส อตฺถโต อุปเทโสเยวาทิ วุตฺติ เหวนฺเต
อภิกฺกมิตพฺพิ เหวนฺเต ปฏิกฺกมิตพฺพนฺติอาทิสฺส อุปเทเสติ ฯ

เอวเมตฺติ ภควา เอวเมตฺติ สุกตาทิ เอตฺถ ภควตา
ยถาวุตฺตมตฺถิ อวิปริตโต ชานนฺเตหิ กตฺติ ยํ ตตฺถ วิชฺชมาน-
คุณานํ ปกาเรหิ หัสฺสนํ อุทกฺคตากรณํ สมฺปหัสฺสนํ โส ตตฺถ
ปหัสฺสนากาโรติ วุตฺตนเยน โยเชตพฺพิ ฯ

เอวเมวํ ปนายนฺติ เอตฺถ กรหณากาโรติ วุตฺตนเยน
โยเชตพฺพิ ฯ โส จ กรหณากาโร วสตีติอาทิตฺตสนสทฺท-
สนฺนิธานโต (๑) อิทฺธ เหวํสทฺเทน ปกาสิโตติ วิญฺญายติ ฯ ยถา
เจตฺถ เหวํ อุปมา การาทโยปิ อุปมาทิวเสน วุตฺตานํ ปุปฺพราสี-
อาทิสทฺทานํ สนฺนิธานโต วุตฺตาทิ เวทิตพฺพิ ฯ

เอวณฺจ วเทหีติ ยถาหํ วทามิ เหวํ สมณมานนฺทํ วเทหีติ
วทนากาโร อิทานิ วตฺตพฺโพ เหวํสทฺเทน นิตฺสฺสียตีติ
นิตฺสฺสนตฺถโตติ วุตฺติ ฯ

๑. สี. วสตีติอาทิสฺส วสสทฺทสนฺนิธานโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๑๒

เอว โนติ เอตถาปี เตสึ ยถาวุตตมมานัน อหิตทุกขา-
วทภาเวน สนฺนิฏฺฐานชนนตฺถิ(๑) อนฺนตฺถิคฺคหณวเสน โน วา
กถิ วา(๒) เอตถ โหตีติ ปุจฺฉาย กตาย เอว โน เอตถ
โหตีติ วุตตตฺตา ตทาการสนฺนิฏฺฐานัน เอวสทฺเทน วิภาวิตฺตฺติ(๓)
วิญฺญาตฺติฯ โส ปน เตสึ ฐมมานัน อหิตาย ทุกฺขาย
ถัฏตฺตนากาโร นิยมิยาโน อวธารณตฺถิโถ โหตีติ วุตฺต เอว
โน เอตถ โหตีติอาทิสฺส อวธารณตฺติฯ

เอวมการวิเสสวาจันมฺปิ เอเตสึ เอวสทฺทานัน อุปมาทฺติ-
วิเสสตฺถวุตฺติตาย อุปมาทฺติอตฺถตฺตา วุตฺตตา เอวมภฺนตฺติ ปน
ฐมมสฺส สาธุกิ สวณมนสิกาเร นิโยชิตฺติ ภูทกฺขุทฺติ ตตฺถ
ปติฏฺฐิตภาวสฺส ปฏฺิษานนวเสน วุตฺตตฺตา ตตฺถ เอวสทฺโท วจน-
สมปฏฺิภคฺคหตฺถิโถ เตน เอวมภฺนตฺติ สาธุ ภนฺเต สฺฐจฺจ ภนฺเตติ
วุตฺตติ โหตีติฯ สุวามิธ อาการนิตฺสสนาวธารณตฺถิ ทฺฐจฺจโพฯ

ตตฺถ อาการตฺถเณ เอวสทฺเทน เอตมตฺถิ ทิเปตี นานานย-
นิปฺปนฺนเนกชฺฌมาสยสมฺมฏฺฐานัน อตฺถพฺยญฺชนสมปฺนฺนํ วิวิธปาฏฺิหาริยํ
ฐมมตฺถเทสนาปฏฺิเวรคฺคมิฏฺิ สพฺพสตฺตทานัน สกสฺสกาสาณฺรูปโต
โสตปถมากจฺจนตฺติ ตสฺส ภควโต วจัน สพฺพปฺปกาเรน โก
สมตฺถิโถ วิญฺญาตฺติ สพฺพถาเมน ปน โสตฺถกามตฺติ ชเนตฺวาปี
เอวมเม สฺตมฺปิ เอเคนากาเรน สฺตมฺปิติฯ

๑. ม. สนฺนิฏฺฐานชนนตฺถิฯ ๒. ม. โวฯ ๓. ม. อาวิกตฺติฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสูตรวณณา หน้า ๑๓

เอตถ จ เอกคตนาณตตอพฺยาปารเอวํธมฺมาสงฺขาตา
นฺนุทฺยวตฺตติปฺกุขลสีหวิกฺกัฬิตฺทิสาลอจฺจนองฺกุสสงฺขาตา จ อสฺสาทาที-
เกเทน (๑) นานาวิธา นยา นานานยา ฯ นยา วา ปาฬิตฺติโย ฯ
ตา จ ปญฺจตฺติอนุปญฺจตฺติอาทิวเสน สงฺกิลเสภากฺคิยาทิลอกฺคิยาที-
ตทฺทฺยโวมิสฺสกาทิวเสน (๒) กุสลาทิวเสน ขนฺธาทิวเสน
สงฺกหาทิวเสน สมยวิมฺุตตาทิวเสน จปฺนาทิวเสน กุสลมฺูลาทิ-
วเสน ติกปฺภูจฺจนาทิวเสน จ นานปฺปการาติ นานานยา ฯ
เตหิ นิปฺปลํ สณฺหํ สฺขุมฺนติ นานานยนิปฺปลํ ฯ

อาสโยว อชฺฌมาสโย โส จ สสฺสตาทีเกเทน(๓)
อปฺปรชฺกขตาทีเกเทน จ อนฺเนกวิโธ ฯ อตฺตชฺฌมาสยาทีโกเอว (๔) วา
อนฺเนโก อชฺฌมาสโย อนฺเนกชฺฌมาสโย โส สมฺภูจฺจัน อฺปฺปตฺติเหตุ
เอตฺตฺสชาติ อนฺเนกชฺฌมาสยสมฺภูจฺจัน ฯ

สีลาทีอตฺถสมฺปตฺติยา ตพฺพิภาวนพฺยญฺชนสมฺปตฺติยา
สงฺกาสนปฺกาสนวิวรณฺวิภชนอฺตฺตนาณิกรณฺปญฺจตฺติวเสน จหิ
อตฺถปฺเทหิ อกฺขรปทพฺยญฺชนาการณิรฺรุตฺตินิทฺเทสวเสน จหิ
พฺยญฺชนปฺเทหิ จ สมฺนฺนาคตฺตตา อตฺถพฺยญฺชนสมฺปนฺนํ ฯ

อิทฺฐิอาเทสฺนानุสาสนีเกเทน เตสฺ จ เอเกกฺสฺส
วิสยาทีเกเทน วิวิธํ พหุวิธํ วา ปาฏฺฐิหาริยํ เอตฺตฺสชาติ

๑. ม. อสฺสาทาทีวิสยาทีเกเทน ฯ ๒. ม. ...โวมิสฺสกาทิวเสน ฯ

๓. สී. โสวจฺจสฺสตาทีเกเทน ฯ ๔. สී. อตฺตชฺฌมาสยาทีโต ฯ

วิวิธปาฏิหาริย์ ๑ ตตฺถ ปฏฺฐิกฺขหฺรณโต รากาทิกิเลสํปณฺชนโต (๑)
ปาฏิหาริยฺนฺติ อตฺเต สติ ภควโต น ปฏฺฐิกฺขา รากาทโย
สนฺติ เย หริตพฺพา ๑ ปุณฺชชฺชานมฺปิ วิคฺคฺชฺชูปกฺกิลเส อฏฺฐ-
คฺคสมนฺนาคเต จิตฺเต หตฺตปฏฺฐิกฺขเ อิทฺธิวิธํ ปวตฺตติ ตสฺมา
ตตฺถ ปวตฺตโวหาเรน จ น สกฺกา อิทฺธิ ปาฏิหาริยฺนฺติ วตฺตต ๑
สเจ ปน มหาการุณิกสฺส ภควโต เวเนยฺยคตา จ กิเลสํ
ปฏฺฐิกฺขา เตสมฺปิ หฺรณโต ปาฏิหาริยฺนฺติ วตฺตํ เอวํ สติ
ยฺตุตฺตเมตฺตํ ๑ อตฺวา ภควโต เจว สาสนสฺส จ ปฏฺฐิกฺขา
ติตฺถิยา เตสํ หฺรณโต ปาฏิหาริย์ ๑ เต หิ ทิฏฺฐิจิหฺรณวเสน
ทิฏฺฐิปปกาสเน อสมตฺถภาเวน จ อิทฺธิอาเทสนานุสํสนิหิ หริตา
อปนิตา โหนฺติ ๑ ปฏฺฐิติ วา อัย สทฺโท ปจฺจมาติ เอตสฺส อตฺถํ
โพเชติ ตสฺมี ปฏฺฐิวิภูจฺมฺหิ อญฺโฆ อากณฺณติ(๒) พฺรหฺมโมณฺติอาทิสฺสุ (๓)
วिय ๑ ตสฺมา สมหิเต จิตฺเต วิคฺคฺชฺชูปกฺกิลเส กตฺตกิจฺเจน ปจฺจมา
หริตพฺพิ ปวตฺเตตพฺพนฺติ ปฏฺฐิหาริย์ ๑ อตฺตโน วา อุกฺกิลเสสฺสุ
จตฺตถชฺชานมฺคฺเคน(๔) หริเตสฺสุ ปจฺจมา หฺรณํ ปฏฺฐิหาริย์ ๑ อิทฺธิ-
อาเทสนานุสํสนิโย วิคฺคฺชฺชูปกฺกิลเสน กตฺตกิจฺเจน สตฺตหิตตฺถํ
ปฺน ปวตฺเตตพฺพา หริเตสฺสุ จ อตฺตโน อุกฺกิลเสสฺสุ ปรสฺนตฺตาน (๕)
อุกฺกิลเสสฺสหฺรณานิ โหนฺตีติ ปฏฺฐิหาริยานิ ภวฺนฺติ ๑ ปฏฺฐิหาริยเมว
๑. ส. ม. รากาทิกิเลสํปณฺชนโต ๑ ๒. ม. อากณฺณติ ๑
๓. ขุ. จุฬ. ๓๐/๔/๑ ๑ ๔. ม. จตฺตถชฺชานมฺคฺเคหิ ๑
๕. ม. ปรสฺนตฺตานํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสุตตวณณนา หน้า ๑๕

ปาฎิหาริยํ ปาฎิหาริเย วา อิทธิอาเทศนानุสาศนีสุมทาเย ภว
เอเกกํ ปาฎิหาริยนฺติ วุจฺจติ ฯ ปาฎิหาริยํ วา จตฺตถชฺฆานํ
มคฺโค จ ปฎิปกฺขหฺรณโต ตตฺถ ชาตํ (๑)ตสฺมี วา นิमितฺตภูตโต (๑)
ตโต วา อากตฺนฺติ ปาฎิหาริยนฺติ อตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ

ยสฺมา ปน ตฺนฺติอตฺถเทศนา ตพฺโพหาราภิสมยสงฺขตา
เหตุเหตุผลตฺถกฺยปฺลตฺตติปฎิเวรสงฺขตา(๒) วา ชฺฆมตฺถเทศนาปฎิเวร-
คมภีรา(๓) ฯ สสาทีหิ วิย มหาสมุทฺโท อนุปฺจิตกฺสสฺมาเรหิ (๔)
อลพฺภนียปติฏฺฐา ทฺวปฺริโยคาหา จ ตสฺมา เตหิ จตฺถ
คมภีรภาเวหิ ยุตฺตฺนฺติ ภควโต วจฺนํ ชฺฆมตฺถเทศนาปฎิเวร-
คมภีรี ฯ

เอโก เอว ภควโต ชฺฆมเทศนาโฆโส เอกสฺมี ขณ
ปวตฺตมาโน นานาภาสานํ สตฺตฺนํ อตฺตโน อตฺตโน
ภาสาวเสน อปฺพุพฺ อจฺริมํ คหณฺูปโค โหติ ฯ อจินฺเตยฺโย
หิ พุทฺธานํ พุทฺธานุภาโวติ สพฺพสตฺตฺนํ สกสฺกภาสานุ-
รูปโต โสตปฺลํ อากจฺจตฺติติ เวทิตพฺพํ ฯ

นิตฺสฺสนตฺถน นานํ สยมฺภู น มยา อิํ สจฺฉิกตฺนฺติ
อตฺตฺนํ ปรีโมเจนฺโต เอวมฺเม สุตํ มยาปี เอวํ สุตฺนฺติ อิทานิ
วตฺตพฺพํ สกถํ สุตฺตํ นิตฺสฺเสติ ฯ

๑. ปฺราณ. ตฺนฺนิमितฺตภูเต ฯ สฺ. ม. นิमितฺตภูตโต ฯ

๒. ม. เหตุเหตุผล... ฯ ๓. ม. ...ปฎิเวรชคมภีรา ฯ

๔. ม. อนุปจิตกฺสสฺมาเรหิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๑๖

อวธารณคฺเชน เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวกานํ ภิกฺขุณํ
พหุสุตฺตानํ ยทิตฺถํ อานนุโท คตฺติมนฺตानํ สตฺติมนฺตानํ ฐิตฺติมนฺตानํ
อุปฺปฏฺฐากานํ ยทิตฺถํ อานนุโทติ (๑) เอวํ ภควตา อายสฺมา อานนุโท
อตุตฺถกุสโล ฐมฺมกุสโล พุชฺชชนกุสโล นินฺรุตฺติกุสโล ปุพฺพา-
ปรกุสโลติ (๒) เอวํ ฐมฺมเสนาปตินา จ ปสฺสตุตฺถาวานุรูปํ อตุตฺตโน
ธารณพฺลํ ทสฺสเสนุโตะ สุตฺตानํ โสตุตฺถกามตํ ชเนติ เอวมฺเม
สุตฺตํ ตถจ โข อตุตฺถโต วา พุชฺชชนโต วา อานุมนนริกํ
เอวมฺเมว น อณฺเวยถา ทฏฺฐพฺพนฺติ ฯ อณฺเวยถาติ ภควโต สมฺมุขา
สุตฺตการโต อณฺเวยถา น ปน ภควตา เทสิตฺถการโต ฯ
อจินฺเตยฺยานุภาวา हि ภควโต เทสฺมา สว เนว สพฺพากาเรน
สกุภา วิญฺญาตฺตุนฺติ วุตฺถโตวายมตฺโต ฯ สุตฺตการาวินฺรุชฺชนเมว हि
ธารณพฺลํ ฯ

เมสทฺโท ทิสฺสุ อตุตฺถสฺสุ ทิสฺสุสฺติ ฯ ตถา หิสฺสุสฺส คาทาภิกิฉิตฺตํ เม
อโภชนเยยฺยนติอาทิสฺสุ (๓) มยาติ อตุตฺถโต ฯ สาธุ เม ภนฺเต ภควา
สงฺขิจฺจเตน ฐมฺมํ เทเสตฺตุนฺติอาทิสฺสุ (๔) มยฺहनฺติ อตุตฺถโต ฯ ฐมฺมทายาทา
เม ภิกฺขเว ภวถาติอาทิสฺสุ (๕) มมาติ อตุตฺถโต ฯ อิธ ปน (๖) มยา
สุตฺตุนฺติ จ มม สุตฺตุนฺติ จ (๖) อตุตฺถทฺวเย(๗) ยฺชชฺชติ ฯ

๑. อัง. เอก. ๒๐/๑๔๕/๓๒ ฯ ๒. อัง. ปญจก. ๒๒/๑๖๕/๒๒๕ ฯ

๓. ตี. ตี. ๑๕/๖๕๖/๒๔๕ ฯ ๔. สฺ. ๒๕/๒๕๕/๓๔๑ ฯ

๔. ตี. สฟา. ๑๘/๑๑๒/๓๕ ฯ ๕. ม. ม. ๑๒/๒๑/๒๑ ฯ

๖. ม. มยา สุตฺตํ มม สุตฺตุนฺติ จ ฯ ๗. อตุตฺถทฺวยนฺติปิ ปาโง ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสูตรวณณา หน้า ๑๗

เอตถ จ โย ปโร น โหติ โส อตฺตาติ เอวํ วตฺตพฺเพ
นียกขมฺมตฺตสงฺขาเต สสนฺตानเณ วตฺตนโต ติวโรปิ เมสฺสทโท
กิลฺยาปี เอกสฺมีเขว อตฺเถ ทิสฺสตี กรณสมฺปทานาทิวเสส-
สงฺขาโต ปน วิญฺญาเตวายํ อตฺถเกโทติ เมสฺสทโท ตีสฺส อตฺถเอสฺ
ทิสฺสตีติ วุจฺโตติ ทฏฺฐพฺพํ ฯ

สฺตฺตฺนติ อัย สฺตฺตทฺทโท สอุปฺสคฺโค จ อนุปฺสคฺโค จ คมน-
วิสุตฺตกิลินฺนูปจิตฺตานุโยคโสตฺตวิญฺเญยฺยโสตฺตทวารานุสสารวิญฺญาตาทิ-
อนกตฺตปฺปเกโท ฯ กิลฺยาปี หิ อุปฺสคฺโค กิริยํ วิเสเสติ โชตฺก-
ภาวโต ปน สติปี ตสฺมี (๑)สฺตฺตทฺทโท เอตมตฺถํ (๑) วทฺตีติ อนุปฺสคฺคฺสฺส
สฺตฺตทฺทสฺส อตฺถทฺธาเร สอุปฺสคฺคฺสฺส กหณฺํ น วิรุขฺมตี ฯ

ตตฺถ เสนาย ปสฺสโตติอาทิสฺส กจฺจนฺโตติ อตฺถโธ ฯ
สฺตฺตทฺทมฺมสฺส ปสฺสโตติอาทิสฺส (๒) วิสุตฺตทฺทมฺมสฺสชาติ อตฺถโธ ฯ อวสฺสฺสตา
อวสฺสฺสตฺสชาติอาทิสฺส (๓) กิเลเสน กิลินฺนา กิลินฺนสฺสชาติ อตฺถโธ ฯ
ตฺตฺเมหฺหิ ปุณฺณํ ปสฺสํ อนปฺปกนฺตีอาทิสฺส (๔) อุปฺจิตฺนติ อตฺถโธ ฯ เย
ฉานปฺปสฺสตา ธีราติอาทิสฺส (๕) ฉานานุยฺยตฺตาติ อตฺถโธ ฯ ทิฏฺฐํ สฺตฺตํ
มฺตฺนติอาทิสฺส (๖) โสตฺตวิญฺเญยฺยนฺตี อตฺถโธ ฯ สฺตฺตทฺทโร สฺตฺตสนฺนิจโยติ-
อาทิสฺส (๗) โสตฺตทวารานุสสารวิญฺญาตทฺทโรติ อตฺถโธ ฯ อิธ ปนสฺส

- # ๑. ม. สฺตฺตทฺทโท เอว ตํ ตมตฺถํ ฯ ๒. ขุ. อุ. ๒๕/๕๑/๘๖ ฯ
- # ๒. วิ. มหา. ๔/๕/๖ ฯ ๓. วิ. ภิกฺขุณี. ๓/๑/๔ ฯ
- # ๔. ขุ. ขุ. ๒๕/๘/๑๑ ฯ ขุ. เปต. ๒๖/๕๐/๕๐ ฯ
- # ๕. ขุ. ฐ. ๒๕/๒๔/๓๕ ฯ ๖. ม. มุ. ๑๒/๒๘๑/๒๓๒ ฯ
- # ๗. ม. มุ. ๑๒/๓๓๐/๓๕๘ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทธานุชาเนนา หน้า ๑๘

โสตทวารานุสาเรณ อุปจาริตนฺติ วา อุปจารณนฺติ วา
 อตุโธฯ เมสททสฺส หิ มยาติ อตุเถ สติ เอวํ มยา สุตํ
 โสตทวารานุสาเรณ อุปจาริตนฺติ ยุชฺชติฯ มมาติ อตุเถ สติ
 เอวํ มม สุตํ โสตทวารานุสาเรณ อุปจารณนฺติ ยุชฺชติฯ
 เอวเมเตสุ ตีสุ ปเทสุ ยสฺมา สุตสททสนฺนิชานเณ ปยุตฺเตน(๑)
 เอวํสทฺเทนจ สวณฺทริยาโชตเคน ภาวิตพฺพํฯ ตสฺมา เอวณฺติ
 โสตวิญฺญาณสมฺปฏฺิจฺจนาทิโสตทวาริกวิญฺญาณานนฺตรํ อุปฺปนฺนมนโน-
 ทวาริกวิญฺญาณานกิจฺจนิทฺสสนํ(๒)ฯ เมติ วุตฺตวิญฺญาณ-
 สมํจิปุคฺคณิทฺสสนํฯ สพฺพานิ หิ วากฺยานิ เอวการตฺถ-
 สหิตานิเยว อวชารณผลตฺตา เตสํฯ สุตนฺติ อสฺสวณภาวปฏฺิกฺเขปโต
 อนุณานธิกาวิปรีตคฺคหณนิทฺสสนํฯ ยถา หิ สุตํ สุตเมวาคิ
 วตฺตพฺพตํ อรหติ ตํ(๓) สมฺมา สุตํ อนุณคฺคหณํ อนธิกคฺคหณํ
 อวิปรีตคฺคหณญจ โหตีติฯ อถวา สทฺททฺตรตฺตาโมहनวเสน(๔)
 สทฺโท อตุถํ วทตีติ เอตสฺมี ปกฺเข ยสฺมา สุตนฺติ เอตสฺส
 อสฺสํ น โหตีติ อยมตฺโถ วุตฺโต ตสฺมา สุตนฺติ อสฺสวณ-
 ภาวปฏฺิกฺเขปโต อนุณานธิกาวิปรีตคฺคหณนิทฺสสนํฯ อิทํ วุตฺตํ
 โหติ เอวํ เม สุตํ น [๕] มยา อิทํ ทิฏฺฐํ น สยมนฺญาณเณน สจฺจิกตํ
 # ๑. สี่. สุตสททสนฺนิชานเณฯ ๒. สี่. ม. ตสฺมา เอวณฺติ
 # โสตวิญฺญาณสมฺปฏฺิจฺจนาทิ โสตทวาริกวิญฺญาณานนฺตรํ
 # อุปฺปนฺนมนโนทวาริกวิญฺญาณานกิจฺจนิทฺสสนํฯ
 # ๓. สี่. ตถาฯ ตํ สุนฺทรตฺรํฯ ม. ตถา ตํฯ
 # ๔. สี่. สทฺททฺตรตฺตาโชตนวเสนฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร
 # มยา อิทนฺติ ทิสฺสตีติฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสูตรวณณา หน้า ๑๕

น อณฺณถา วา อุปลทฺฐิ ฯ อปีจ สุตฺว ตณฺจ โข
สมฺมเทวาทิ ฯ อวธารณฺตเถ วา เอวีสทฺเท อยมตฺถโยชนา ฯ
ตทเปกฺขสฺส สุตสทฺทสฺส นียมตฺถโถ สมภวตฺติ ตทเปกฺขสฺส
สุตสทฺทสฺส อสฺสวณภาวปฏิกฺเขโป อนฺฺนนานธิกาวิปรีตคฺคหณ-
นิตฺสฺสนตา จ เวทิตพฺพา ฯ อิติ สวณเหตุสวณวิเสสวเสน
สทฺทสฺส(๑) อตฺถโยชนา กตฺตาติ ทฺฐจพฺพ ฯ

ตถา เอวนฺฺติ [๒] ตสฺสา โสตทวารานฺฺสวเรณ ปวตฺตตาย
วิญฺญาณวិธิยา นานตฺถพฺยณฺชนคฺคหณโต นานปฺปการเณ
อารมฺมณฺเ ปวตฺตติภาวปฺปกาสนฺ อาการตฺถโถ เอวีสทฺโทติ
กริตฺวา ฯ เมติ อตฺตปฺปกาสนฺ ฯ สุตฺนฺติ ฐมฺมปฺปกาสนฺ ยถา-
วตฺตตาย วิญฺญาณวิธิยา ปรียตฺติฐมฺมมารมฺมณฺตฺตา ฯ อยฺ เหตุถ
สงฺฺเขโป นานปฺปการเณ อารมฺมณฺเ ปวตฺตตาย วิญฺญาณวิธิยา
กรณฺญตฺตาย มยา น อณฺณํ กตฺ [๓] อิทํ ปน กตฺ อยฺ ฐมฺโม สฺโตะติ ฯ

ตถา เอวนฺฺติ นิตฺสฺสิตพฺพปฺปกาสนฺ นิตฺสฺสนตฺถโถ
เอวีสทฺโทติ กตฺวา นิตฺสฺเสตพฺพสฺส นิตฺสฺสิตพฺพภาวโต (๔) ฯ ตสฺมา
เอวีสทฺเทณ สกฺลมฺปิ สุตฺตํ ปจฺจามภฺจฺจนฺติ เวทิตพฺพ ฯ เมติ
ปฺุคฺคปฺปกาสนฺ ฯ สุตฺนฺติ ปฺุคฺคกิกิจฺจปฺปกาสนฺ ฯ สุตฺสทฺเทณ
หิ ลพฺภมานา สวณกิริยา สวณวิญฺญาณปฺพนฺุชปฺปฏิพฺพธา(๕) ตตฺถ จ

๑. ม. สุตสทฺทสฺส ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺฺตเร ตสฺสาติ ทิสฺสติ ฯ

๓. กตฺถจฺ. เอตฺถนฺฺตเร อิทํ ปน กตฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ

๔. ม. นิตฺสฺสิตพฺพภาวโต ฯ ๕. ม. สวณวิญฺญาณปฺพนฺุชปฺปฏิพฺพธา ฯ

ปุคฺคฺลโวหาโร น จ ปุคฺคฺลโวหารรหิต(๑) ฃมฺมปฺปพฺนฺเช
สวณกิริยา ลพฺภติ ฯ (๒) ตสฺสายํ สงฺเขปฺตฺโต ยํ สุตฺตํ นิทฺทิสฺสึสฺสามิ
ตํ มยา เอวํ สุตฺนฺติ ฯ

ตถา เอวณฺติ ยสฺส จิตฺตสฺนฺตานสฺส นานารมฺมณป-
ปวตฺติยา นานตฺถพฺยณฺชนคฺคหณฺํ โหติ ตสฺส นานาการ-
นิทฺเทโส อาการตฺโต เอว เอวํสทฺโทติ กตฺวา เอวณฺติ หิ อัย-
อาการปฺลยตฺติ ฃมฺมานํ ตํ ปวตฺติอาการํ อูปาทาย
ปฺลยเปตพฺพสภาวตฺตา ฯ เมติ กตฺตุนิทฺเทโส ฯ สุตฺนฺติ
วิสยนิทฺเทโส โสตพฺโพ หิ ฃมฺโม สวณกิริยากตฺตปุคฺคฺลสฺส
สวณกิริยาวเสน ปวตฺติญฺจํ โหติ ฯ เอตฺตาวตฺตา นานป-
ปการปฺปวตฺเตน (๓) จิตฺตสฺนฺตานเนน ตํสมฺมจฺจโน กตฺตฺ วิสเย
คหณสฺนฺนิญฺจํ ทสฺสิตํ โหติ ฯ

อถวา เอวณฺติ ปุคฺคฺลกิจฺจนิทฺเทโส สุตฺนํ หิ
ฃมฺมานํ คหิตาการสฺส (๔) นิทฺสฺสนสฺส อวธารณสฺส วา ปกาสน-
สภาวเณ เอวํสทฺเทเนน ตทาการาธิธารณสฺส (๕) ปุคฺคฺลโวหารูปา
ทานฃมฺมพฺยาปารภาวโต ปุคฺคฺลกิจฺจํ นาม นิทฺทิจฺจํ โหตีติ ฯ
สุตฺนฺติ วิญฺญาณกิจฺจนิทฺเทโส ปุคฺคฺลวาทีโนปิ หิ สวณกิริยา
วิญฺญาณนिरเปกฺขา น โหตีติ ฯ เมติ อุกฺขยกิจฺจยฺตฺตปุคฺคฺล-
นิทฺเทโส ฯ เมติ หิ สทฺทปฺปวตฺติ เอกนฺเตเนว สตฺตวิเสสวิสยา
๑. ม. ปุคฺคฺลโวหารรหิต ฯ ๒. สී. ลพฺภตฺติติ ฯ ๓. ม. นานปฺปกาเรณ
ปวตฺเตน ฯ ๔. สී. จิตฺตากรสฺส ฯ ๕. สී. ...ธารณาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสูตตวณณา หน้า ๒๑

วิญญาณกิจจัญจ ตตเถว สโมทหิตพพุนติ ฯ อยมฺปนฺตถ สงฺเขโป
มยา สวณกิจฺจวิญญาณสมฺภคินา ปุคฺคเลน วิญญาณวเสน
ลทฺฐสวณกิจฺจโวหารเณ สฺตุนฺติ ฯ

ตถา เอวฺนฺติ จ เมติ จ สจฺฉนิกฺกุสปรมตฺถวเสน
อวิชฺชมานปฺลยฺตฺติ ฯ สพฺพสฺส หิ สทฺฐาทริคฺคณียสฺส อตฺถสฺส
ปฺลยฺตฺติมุขเณว ปฏฺิปชฺชิตพฺพตฺตา สพฺพปฺลยฺตฺตินฺนยจ
วิชฺชมานาทีสุ นฺนสฺ ปฺลยฺตฺตีสุ อวโรโร ตสฺมา โย มายา-
มริจฺจาทโย วีย อภฺตฺตฺโต อนฺนสฺสวาทีหิ กเหตุพฺโพ วีย อนฺนตฺต-
มตฺโต (๑) จ น โหติ โส รฺูปสทฺฐาทิกโก (๒) รฺูปปฺนानุภวนาทีโก
จ ปรมตฺถสกาโว สจฺฉนิกฺกุสปรมตฺถวเสน วิชฺชติ ฯ โย ปน
เอวฺนฺติ จ เมติ จ วุจฺจมาโน อาการตฺโต(๓) โส อปรมตฺถ-
สกาโว สจฺฉนิกฺกุสปรมตฺถวเสน อนฺนปฺลพฺภมาโน อวิชฺชมาน-
ปฺลยฺตฺติ นาม ฯ ตสฺมา กิเญฺหตฺถ ตํ ปรมตฺถโต อตฺถิ ยํ
เอวฺนฺติ วา เมติ วา นินฺนุเทสํ ลเถถ ฯ สฺตุนฺติ วิชฺชมาน-
ปฺลยฺตฺติ ยํ หิ ตํ [๔] เอตฺถ โสเตน อฺปลทฺฐํ ตํ ปรมตฺถโต
วิชฺชมานนฺติ ฯ

ตถา เอวฺนฺติ โสตปถมากเต ฐมฺเม อฺปาทาย เตสํ
อฺปชาริตาการาทินํ ปจฺจามสนวเสน ฯ เมติ สสนฺตฺติปริยา-
ปนฺเน ขนฺนฺเช กรณาทิวเสสวีสฺฐฺเจ อฺปาทาย วตฺตพฺพโต
๑. สี. อนฺนมานตฺโต ฯ ๒. สี. รฺูปปฺนาทีโก ฯ ม. รฺูปสทฺฐาทิกโก ฯ
๓. ม. อาการตฺโต ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺนฺตเร เอตฺถาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๒๒

อุปาทาปญฺจตฺติ (๑)ฯ สฺตฺนฺติ ทิฏฺฐาทีนํ อุปนิชาย วตฺตพฺพโต
อุปนิชาปญฺจตฺติ(๒)ฯ ทิฏฺฐาทิสภาวรหิตะ(๓) สทฺททายตเน ปวตฺต-
มานปี สฺตฺวโหาโร ทฺตฺติยํ ตฺตฺติยนฺตฺติอาทีโก วิย ปจฺจมาทีนํ [๔] ยํ
ทิฏฺฐมฺมุตฺตวิณฺณเต อเปกฺขิตฺตวา ยนฺตฺติ (๓) อาณเอยฺยตฺตวา ทิฏฺฐาทีนํ
อุปนิชาย วตฺตพฺพโ หิตฺติฯ อสฺสํ น โหตีตี หิ สฺตฺนฺติ
ปกาสีโตยมตฺตโถตีฯ

เอตฺถ จ เอวณฺตฺติ วจฺเนน อสมฺโมหํ ทีเปตีฯ ปฏฺวิวิทฺธา
หิ อตฺตนา สฺตฺสส ปการวิเสสา เอวณฺตฺติ อีธ आयสฺมตา
อานนฺเทน ปจฺจามฏฺฐา เตนสฺส อสมฺโมโห ทีปีโต โหตีฯ
น หิ สมฺมุโพห นานปฺปการปฏฺเวธสมตฺตโถ โหตี ปจฺจยา-
การวเสน นานปฺปการา ทฺปปฏฺวิวิทฺธา จ สฺตฺนฺติ นินฺทิตฺติ-
ยนฺตฺติฯ (๔) สฺตฺนฺติ วจฺเนน สฺตฺสส อสมฺโมหํ ทีเปตี สฺตฺตการสฺส
ยถาวโต ทสฺสตียมานตฺตวาฯ ยสฺส หิ สฺตฺติ สมฺมุฏฺฐํ โหตี
น โส กาลนฺตฺเร มยา สฺตฺนฺติ ปฏฺชิขานาตีฯ อิจฺจสฺส
อสมฺโมเหน ปญฺญาตีทฺธิ สมฺโมหาภาเวน ปญฺญาเย เอว วา สวณ-
กาลสมฺมุตฺตาย ตฺตฺตฺตฺตริกาลปญฺญาตีทฺธิ ตถา อสมฺโมเสน
๑. ม. อุปาทาปญฺจตฺติฯ ๒. ม. อุปนิชาปญฺจตฺติฯ
๓. สී. ทิฏฺฐาทิปการรหิตะฯ ๔. สී. เอตฺถนฺตฺเร นิสฺสาयाตีฯ
๕. นสทฺเทน น ภวิตฺตพฺพํฯ ๖. ม. ทิฏฺฐมฺมุตฺตวิณฺณเต อเปกฺขิตฺตวา
สฺตฺนฺติฯ ๗. สී. ม. สฺตฺตฺนฺตฺตตี ทีปียนฺตฺติฯ ๘. สී. ม. เอตฺถนฺตฺเร
ปญฺญาตีทฺธิตี ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๒๓

สตีสัทธา ๑ ตตถ ปญญาปุพฺพกฺมาย สตฺยา พุชฺชนาวชารณ-
สมตฺตตา ๑ พุชฺชนานํ หิ ปฏฺวิชฺฌิตฺตํ อากาโร นาคิ-
คมภีโร ยถาสฺสํ ชารณเมว ตตถ กรณียนฺติ สตฺยา พุยาปาโร
อริโก ปญญา ตตถ คุณฺฏิกตา โหติ ปญฺญา ย ปุพฺพกฺมาติ
กตฺวา ๑ สตฺตปุพฺพกฺมาย ปญฺญา ย อตฺถปฏฺวิเวรสมตฺตตา ๑
อตฺถสฺส หิ ปฏฺวิชฺฌิตฺตํ อากาโร คมภีโรติ ปญฺญา
พุยาปาโร อริโก สตฺต ตตถ คุณฺฏิกตา โหติ(๑) สตฺยา ปุพฺพกฺมาติ
กตฺวา ๑ ตทฺถสมตฺตตฺตโยเคน อตฺถพุชฺชนสมฺปนฺนสฺส ชมฺม-
โกสสฺส อนุปาลนสมตฺตตฺตย ชมฺมภณฺฑาทาจาริกตตฺตสัทธา ๑

อปโร นโย เอวนฺติ วจเนน โยนิโสมนสิการี ทีเปติ
เตน จ วุจฺจมานานํ อากาโรนิทสฺสนาวชารณตฺถานํ อฺปริ
วกฺขมานานํ นานปฺปการปฏฺวิเวรชิตกานํ อวิปริตสัทธา ชมฺม-
วิสยตฺต(๒) ๑ น หิ อโยนิโส มนสิกรโรโต นานปฺปการปฏฺวิเวโร
สมฺภวติ ๑ สุตฺนฺติ วจเนน อวิกฺเขปํ ทีเปติ ปรมโพธิสฺสํ
กตฺถ ภาสิตนฺติอาทิจฺจวเสน ปกรณปตฺตสฺส วกฺขมานสฺส
สฺสํ สวานํ สฺมาชานมนฺตเรณ น สมฺภวติ วิกฺขิตฺตจิตฺตสฺส
สวานาภาวโต ๑ ตถา หิ วิกฺขิตฺตจิตฺโต ปุคฺคโล สพุพสมฺปตฺติยา
วุจฺจมาโนปี น มยา สฺสํ ปุณ ภาณตฺติ ภาณติ ๑ โยนิโสมนสิ-
การเณ เจตฺถ อตฺตสมฺมาปณฺธิํ ปุพฺเพ จ กตฺตฺถยตฺตํ สาเชติ

๑. ม. คุณฺฏิกตาเยวติ ๑ ๒. ม. ปฺปราณ. อวิปริตสฺสชฺมวิสยตฺตา ๑
โส วิปฺลลาโส ภเวยฺย ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๒๔

สมมา อปฺปณฺหิตตฺตสฺส ปุพฺเพ อกตฺปฺลฺลสฺส วา ตทภาวโต ฯ
อวิกฺเขเปน สทฺธมฺมสฺสวณฺํ สปฺปริสฺสูปนฺิสฺสยญจ(๑) สาเชติ อสฺสฺสวโต
สปฺปริสฺสูปนฺิสฺสยวฺริหิตสฺส จ ตทภาวโต ฯ น หิ วิกฺขิตฺโต โสตุ
สกุโกติ น จ สปฺปริเส อนฺุปนฺิสฺสยมาณสฺส (๒) สวณฺํ อตฺถิติ(๓) ฯ

อปโร นโย ยสฺส จิตฺตสนฺตานสฺส นานปฺปรการปฺ-
ปวตฺติยา นานตฺถพฺยณฺชนกฺคหณฺํ โหติ ตสฺส นานการ-
นินฺทเทโสติ วุตฺตํ ฯ ยสฺมา จ โส ภควโต วจนฺสฺส อตฺถ-
พฺยณฺชนปฺปรเภทปริจฺเจทวเสน สกฺลสาสนสมฺปตฺติโອကာເဏ
นិรวເສສံ ပຣືທິປາຣີປຣິກຣຸນາໂຕ ເວົກທຸທໂກ ອາກາໂຣ ນ ສມມາ
ອປປນຸຮິທຕສສ ປຸພຸເພ ອກຕປຸລຸສສ ວາ ໂຫຕີ ທສຸມາ
ເວນຸຕີ ອີມີນາ ກທຸທເກນ ອາກາເຣນ ປຈຸລິມຈກຸກທຸຍສມປຕຸຕີ
ອຕຸຕໂນ ທີເປຕີ ສຸຕນຸຕີ ສວນໂຍເກນ ປຸຣິມຈກຸກທຸຍສມປຕຸຕີ ຯ
ນ ທີ ອປປຕິຣຸເປ ທເສ ວສໂຕ ສປປຣິສຸສຸພິນີສຸສຍວີຣິຫິຕສຸສ ວາ
ສວນີ ອຕຸຕິ ຯ ອິຈຸສສ ປຈຸລິມຈກຸກທຸຍສິທຸຣິຍາ ອາສຍສຸທຸຣິ ສິທຸຣາ
ໂຫຕີ ຯ ສມມາ ປຸຸຮິທຕຈິຕຸໂຕ ປຸພຸເພ ຈ ກຕປຸລຸໂຍ ວິສຸທຸຣາສໂຍ
ໂຫຕີ ທສຸທຸຣິເຫຼນີ ກິເລສານີ ທຸຣິກາວໂຕ ຯ ຕຸຄາ ທີ ວຸຕຸຕີ
ສມມາປຸຸຮິທຕິ ຈິຕຸຕິ ເສຍຍໂສ ນີ ຕໂຕ ກເຣຕີ (໔) ກຕປຸລຸໂຍສິ ຕຸວ
ອານນຸທ ປຣານມນຸຍຸຸຸ ຈີປຸປີ ໂຫິສິ ອນາສໂວຕີ (໕) ຈ ຯ ປຸຣິມ-
ຈກຸກທຸຍສິທຸຣິຍາ ປໂຍຄສຸທຸຣິ ຯ ປຕິຣຸປເສວາເສນ ທີ ສປປຣິສຸ-
๑. ม. สปฺปริสฺสูปนฺิสฺสย... ຯ ເວມຸປຣິປີ ຯ
๒. ສີ. ສປປຣິສຸ ອນຸປນີສຸສາຍ ຯ ມ. ອຕຸຕິຕີ ຯ
๔. ປຸ. ຣ. ໒໕/໑໓/໒໐ ຯ ໕. ທີ. ມຫາ. ໑໐/໑໓໕/໑໖໗ ຯ

*เล่มที่ ๑๕ ปจมโพธิสุตตวณณา หน้า ๒๕

ปนิสฺสเยน จ สาธุนํ ทิฏฺฐานุกฺคิอาปชฺชเนน ปริสฺสุทฺธปโยโค
โหติ ฯ ตาย จ อาสยสฺสุทฺธิยา อธิคมพฺยตฺติสฺสิทฺธิ ปุพฺเพเว
ตณฺหาทิฏฺฐิสงฺกิลีสานํ วิโสชิตตฺตา ปโยคสฺสุทฺธิยา อากม-
พฺยตฺติสฺสิทฺธิ ฯ สฺสปริสฺสุทฺธกายวจีปโยโค หิ วิปฺปฏิสาราภาวโต
อวิกฺขิตตฺตจิตฺโต ปริยตฺตํ วิสารโท โหติ ฯ อิติ ปโยคาสย-
สฺสุทฺธสฺส อากมาธิคมสมฺปนฺนสฺส วจนํ อรฺรณฺคฺคณฺนํ วีย สฺสุริยสฺส
อฺุทยโต โยนิโสมนสิกาโร วีย จ กุสลกมฺมสฺส อรฺหติ ภควโต
วจนสฺส ปุพฺพงฺกมํ ภวิตฺตุนฺติ จาเน นิตานํ จเปนฺโต เอวมฺเม
สฺสฺตนฺติอาทิมาย ฯ

อปโร นโย เอวณฺติ อิมินา ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว
นानปฺปการปฺปฏฺเวททีปเกน วจนเนน อตฺตโน อตฺตปฏฺิภาณ-
ปฏฺิสมฺภิตาสมฺปตฺติสพฺภาวํ ทีเปติ ฯ สฺสฺตนฺติ อิมินา เอวสทฺท-
สนฺนิธานโต วกฺขมานาเปกฺขาย วา โสตพฺพเกทปฺปฏฺเวททีปเกน
ธมฺมนิรฺรุตฺติปฏฺิสมฺภิตาสมฺปตฺติสพฺภาวํ ทีเปติ ฯ เอวณฺติ จ อิทํ
วุตฺตนเยเนว โยนิโส มนสิการทีปกวจนํ ภาสฺมาโน เอเต ธมฺมา
มยา มนฺसानุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สฺสปฏฺิวิทฺธาติ ทีเปติ ฯ ปริยตฺติ-
ธมฺโม หิ อิทํ สึลํ กถิตํ อิทํ สฺมาธิ อิทํ ปญฺญา เอตฺตกา
เอตฺถ อนุสนฺธิโยติอาทินา นเยน มนฺสา อนฺุเปกฺขิตโต อนุสฺส-
วการปฺริวิตกฺกสฺสทิตาย (๑) ธมฺมนิชฺฌานกฺขนฺติภูตฺตาย ฌาต-
ปฺริญฺญาสงฺฆาตฺตาย วา ทิฏฺฐิยา ตตฺถ ตตฺถ วุตฺตรูปารุปรมฺเม
๑. สึ. สึทฺทฺธาเย ฯ ม. ...ปฺริวิตกฺกสฺสทิตาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๒๖

อิติ รูปี เอตถกัม รุปนฺตืออาทินา นเยน สุญฺจ ววตถเปตฺวา
ปฏฺวิทฺโธ อตฺตโน จ ปเรตถจ หิตฺสูขาวโห โหตีติ ฯ สุตฺนฺติ
อิทํ สวณโยคทีปกวณฺํ ภาสฺมาโน พหุ มยา ฌมฺมา สฺตา
ธตา(๑) วจฺสา ปริจิตฺตาติ ทีเปติ ฯ โสดาวธานปฏฺวิทฺธา (๒) หิ
ปฺริยคฺตฺติฌมฺมสฺส สวณธารณปฺริจยา ฯ ตทฺถเยนปี ฌมฺมสฺส
สฺวากุขาตภาเวน อตฺถพฺยณฺชนปาริปฺรึ ทีเปนฺโต สวเน อาทริ
ชเนติ ฯ อตฺถพฺยณฺชนปฺริปฺณณฺํ หิ ฌมฺมํ อาทเรณ อสฺสณฺนฺโต
มหตา หิตา ปฺริพาหิโร โหตีติ อาทริ ชเนตฺวา สกฺกจฺจ
ฌมฺโม โสตพฺโพ ฯ

เอวมฺเม สุตฺนฺติ อิมินา ปน สกฺเถน วจเนน อายสฺมา
อานนฺโท ตถาคตปฺปเวทิตฺ ฌมฺมวินยฺ(๓) อตฺตโน อทฺทนฺโต
อสปฺปฺริสฺญมฺมี อติกฺกมฺติ สวากตฺตํ ปฏฺิจานนฺโต สปฺปฺริสฺญมฺมี
โอกฺกมฺติ ฯ ตถา อสทฺฐมฺมา จิตฺตํ วุญฺจาเปติ สทฺฐมฺเม จิตฺตํ
ปตฺติญฺจาเปติ ฯ เกวลํ สุตฺเมเวตฺถ มยา ตสฺเสว ปน ภควโต
วจฺนฺตฺติ ทีเปนฺโต อตฺตณฺํ ปฺริโมเจติ สตฺถารํ อปฺทิสฺติ ชินวณฺํ
อปฺเปติ ฌมฺมเนตฺตี ปตฺติญฺจาเปติ ฯ

อปฺิจ เอวมฺเม สุตฺนฺติ อตฺตนา อฺุปฺปาทิตถาวํ อปฺปฏฺิ-
ชานนฺโต ปฺริมวณฺํ(๔) วิวรฺนฺโต สมฺมุขา ปฏฺิคฺคหิตมิตํ มยา
๑. ม. ธาตา ฯ ๒. สฺ. โสตามวธานปฏฺิวิทฺธา ฯ ๓. ม. ฌมฺมํ ฯ
๔. สฺ. ปฺริมสวณฺํ ฯ ม. ปฺริมสฺสวณฺํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสูตรวณณนา หน้า ๒๗

ตสฺส ภควโต จตฺเวสธารชฺชวีสารทสฺส ทสพลธรรสฺส อาสภณ-
จानญฺชัยิโน สีหนาทนาทิโน สพฺพสตุตฺตมสฺส ฌมฺมิสฺสรสฺส
ฌมฺมราชสฺส ฌมฺมาธิปติโน ฌมฺมทีปสฺส ฌมฺมสรณสฺส สทฺธมฺม-
วรวงฺกวตฺติโน สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส น เอตฺถ อตฺถเ วา ฌมฺเม
วา ปเท วา พุยฺชเน วา กงฺเฆ วา วิมฺติ วา กตฺตพฺพาติ
สพฺพเทวมฺนุสฺसानํ อิมสฺมี ฌมฺเม อสฺสทฺธิยํ วินาเสติ สทฺธา-
สมฺปทํ อุปฺปาเทติ ฯ เตนฺตํ วุจฺจติ

วินาสยติ อสฺสทฺธํ สทฺธํ วทฺฺเตติ สาสเน
เอวมฺเม สุตฺตมิจฺเจวํ วทํ โคตฺมสาวโกติ ฯ

เอกนฺติ คณฺนปริจฺเจทนิทฺเทโส ฯ อัยฺ หิ เอกสทฺโท
อณฺเณเสฏฺฐจาสหายสงฺขยาทีสุ ทิสฺสติ ฯ ตถา หิ อัยฺ สสฺสโต
อตฺตา จ โลโก จ อิทฺเมว สจฺจํ โมฆมฺมณฺณนฺติ อิตฺถเเก (๑)
อภิวทฺนฺตฺติอาทีสุ (๒) อณฺเณ ทิสฺสติ(๓) ฯ เจตฺโส เอโกทิ ภาวนฺติ-
อาทีสุ (๔) เสฏฺฐเ จ เอโก วุปรกฺฏโจติอาทีสุ (๕) อสฺหาเย ฯ เอโก จ
โฆ ภิกฺขเว ขโณ จ สมฺโโย จ พุรฺหุมฺจริยวาทายาติอาทีสุ (๖)
สงฺขยาอํ อธิราปี สงฺขยาเยว ทฏฺฐพฺโพ ฯ เตน วุคฺคํ
เอกนฺติ คณฺนปริจฺเจทนิทฺเทโสติ ฯ

- # ๑. สී. อิจฺเจเก ฯ ๒. ม. อุ. ๑๔/๓๔/๓๔ ฯ
- # พุ. อุ. ๒๕/๑๔๑/๑๘๘ ฯ ๓. ม. อณฺเณ ทิสฺสติ ฯ
- # ๔. วิ. มหาวิ. ๑/๓/๖ ฯ ที. สී. ๕/๑๒๘/๕๘ ฯ
- # ๕. วิ. จุล. ๓/๖๒๓/๓๕๓ ฯ ที. สී. ๕/๒๓๔/๒๒๒ ฯ
- # ๖. อัง. อฏฺฐก. ๒๓/๑๑๕/๒๓๐ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภคณา หน้า ๒๘

สมยฺหิ ปริจฺจินฺนนิทฺเทโส ฯ เอกํ สมยฺหิ อนิยฺมิต-
ปรีตีปํ ฯ ตตฺถ สมยสทฺโท

สมวาเย ขณฺเ กาลเ สมฺมเห เหตุทฺธิจฺจิสฺสุ

ปฏฺฐิตาภ ปหานเ จ ปฏฺฐิเวเช จ ทิสฺสตี ฯ

ตถา หิสฺส อปฺเปวณาม เสวปี อุปลงฺกเมยฺยาม กาลณฺจ
สมยณฺจ อุปาทายาตี เอวมาทิสฺสุ(๑) สมวาโย อตุโธ ยุตฺตกาลณฺจ
ปจฺจยสามกฺคิณฺจ ลภิตฺวาตี หิ อธิปฺปาโย ตสฺมา ปจฺจยสมวาโยตี
เวทิตฺพุโป ฯ เอโกว โข ภิกฺขเว ขณฺเ จ สมโย จ
พฺรหฺมจริยวสาयाตีอาทิสฺสุ (๒) ขณฺเ โอกาโสตี อตุโธ ฯ
ตถาคฺคฺปฺปาทาทีโก หิ มกฺคพฺรหฺมจริยสฺส โอกาโส ตปฺปจฺจย-
ปฺปฏฺฐิตาภเหตุตฺตา ขณฺเ เอว จ สมโย [๓] โย ขณฺเตี จ สมโยตี
จ วุจฺจตี โส เอโกยฺเววตี หิ อตุโธ ฯ อุนฺหสมโย ปริพาห-
สมโยตีอาทิสฺสุ (๔) กาโล ฯ มหาสมโย ปวนสฺมินฺตีอาทิสฺสุ (๕) สมฺมโห ฯ
มหาสมโยตี หิ ภิกฺขุณฺเ เทวตานณฺจ มหาสนฺนิปาโตตี อตุโธ ฯ
สมโยปี โข เต ภทฺทาลี อปฺปฏฺฐิวิทฺโธ อโหสิ ภควา โข
สาวตฺถึยฺ วิหฺรตี ภควาปี มํ ชานิสฺสตี ภทฺทาลี นาม
ภิกฺขุ สตฺถุสาสเน สิกฺขาย น ปริปฺรการีตี อยมปี โข
เต ภทฺทาลี สมโย อปฺปฏฺฐิวิทฺโธ อโหสีตีอาทิสฺสุ (๖) เหตุ ฯ

๑. ที. สී. ๕/๓๑๖/๒๕๑ ฯ ๒. อจฺ. อฏฺฐก. ๒๓/๑๑๕/๒๓๐ ฯ

๓. ม. เอตฺถนฺตเร โยตี ทิสฺสตี ฯ ๔. วิ. มหาวิ. ๒/๖๑๖/๔๐๒ ฯ

๕. ที. มหา. ๑๐/๒๓๖/๒๘๗ ฯ สී. ส. ๑๕/๑๑๘/๓๗ ฯ

๖. ม. ม. ๑๓/๑๖๓/๑๖๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสุตตวณณนา หน้า ๒๕

สีกุขาปทสฺส การณํ หิ อธิ สมโยติ อธิปฺเปตํ ๑ เตน โข
ปน สมเยน อุกคาหมาโน ปริพฺพาชโก สมณมฺหุทิกานุตฺโต
สมยปฺปวาทเก ตินฺนุทากีเร เอกสาถเก มลฺลิกาย อาราม
ปฏิวสตีติอาทิสฺส (๑) ทิฏฺฐิ ๑ ตตฺถ หิ นิสินฺนา ติตฺถิยา อตฺตโน
อตฺตโน ทิฏฺฐิสงฺขาทํ สมยํ ปวทฺนตีติ โส ปริพฺพาชการาโม
สมยปฺปวาทโกติ วุจฺจติ ๑

ทิฏฺฐเจ ชมฺเม จ โย อตฺโต โย จตฺโต สมปรายิก
อตุถาภิสมยา ธีโร ปณฺหิโตติ ปวฺจจตีติ(๒)-

อาทิสฺส ปฏฺฐิลาโก ๑ อตุถาภิสมยาติ หิ อตุถสฺส อธิคมาติ
อตฺโต ๑ สมฺมา มานาภิสมยา อนฺตมกาสิ ทุกฺขสฺสาติอาทิสฺส (๓)
ปหานํ ๑ อธิกรณํ สมยํ วุปสมนํ อปคโมติ อภิสมโย
ปหานํ ๑ ทุกฺขสฺส ปิพฺนญฺโจ สงฺขตญฺโจ สนฺดาปญฺโจ
วิปริณามญฺโจ อภิสมยญฺโจติอาทิสฺส (๔) ปฏฺฐิเวโร ๑ ปฏฺฐิเวโรติ หิ
อภิสเมตพฺพโต อภิสมโย อภิสมโยว อตฺโต อภิสมยญฺโจติ
ปิพฺนาทีนํ อภิสเมตพฺพภาเวน เอกีภาวํ อุปเนตฺวา วุตฺตานํ
อภิสมยสฺส วา ปฏฺฐิเวรฺสฺส วิสยญฺโต อตฺโต อภิสมยญฺโจติ
ตानนฺว ตถา เอกนฺเตน วุตฺตานํ ๑ ตตฺถ ปิพฺนํ ทุกฺขสจฺจสฺส(๕)
ตํสมฺภคิโน หีสนํ อวิปฺฬาริกตากรณํ ๑ สนฺดาโป ทุกฺข-

- # ๑. ม. ม. ๑๓/๓๕๖/๓๔๒ ๑
- # ๒. ตี. ตี. ๑๕/๓๘๐, ๓๘๕/๑๒๖, ๑๓๐ ๑
- # ๓. ม. ม. ๑๒/๑๕/๒๐, ๒๖๒/๒๔๓ ๑
- # ๔. ขุ. ปฏฺฐิ. ๓๑/๕๔๕/๔๔๕ ๑ ๕. ตี. ทุกฺขสจฺจสฺสขาทสฺส ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทธานุชา หน้า ๓๐

เอตถ จ สหการีการณสนุณิขณัม (๑) สเมติ สเมเวตีติ สมโย
สมวาโย(๒) สมโยฯ สเมติ สมากจจติ เอตถ มคฺคพฺรหฺมจฺริยํ ตทาธาร-
ปฺคฺคเลหีติ สมโย ขโณ(๓) สเมติ เอตถ เอเตน วา สงฺกจจติ
สตุโต สภาวธมฺโม วา อุปฺปาทาทีหิ สหชาตาทีหิ วาติ สมโยฯ
กาโล(๔)ฯ ธมฺมปฺปวตฺตติมตฺตตตาย อตฺถโต อฏฺโถปิ หิ กาโล
ธมฺมปฺปวตฺตติยา อธิกรณํ กรณํ วिय จ กปฺปนามตฺตสิทฺเธนาสนุ-
รฺูปเณ โวหฺริยตีติฯ สมฺ สห วา อวยวานํ อยนํ ปวตฺติ
อวฏฺฏจानนฺติ สมโย สมฺภูโ(๕) ยถา สมฺภูทโยติฯ อวย-
วสหาฏฺฏจानเมว หิ สมฺภูโฯ อวเสสฺสปฺจยยานํ สมากเม สติ
เอติ ผลเมตฺตสฺมา อุปฺปชฺชติ ปวตฺตตีติ สมโย เหตุ ยถา
สมฺภูทโยติฯ สเมติ สํโยชนภาวโต สมฺพฺนุโ เอติ อตฺตโน
วิสเย ปวตฺตติ ทพฺพหฺคฺคหนภาวโต วา สํยุตฺตา อยนฺติ
ปวตฺตนฺติ สตฺตฺตา ยถาภินิเวสํ เอเตนาติ สมโย ทิฏฺฐิฯ
ทิฏฺฐิสํโยชนเณน หิ สตฺตฺตา อตีวिय พชฺฉนฺตีติฯ สมิติ สงฺกติ
สโมธานนฺติ สมโย ปฏฺฐิลาโกฯ สมยํ อุปฺสมยํ อปคโมติ
สมโย ปหานํฯ สมฺจฺเจทปฺปหานภาวโต ปน อธิโก สมโยติ
อภิสมโย ยถา อภิสมฺโมติฯ อภิมุขํ ฌาเณน สมฺมา(๖) เอตฺพุโป
อภิสเมตฺพุโพติ อภิสมโย ธมฺมานํ อวิปริตฺสกา วา วโป(๗)ฯ
๑. สี่. สหการีการณตาย สนุณิภูจํฯ ๒. ม. สมวาโย สมโยฯ
๓. ม. ขโณ สมโยฯ ๔. ม. กาโล สมโยฯ ๕. ม. สมฺภูโ สมโยฯ
๖. สี่. สมฺฯ ๗. ม. อวิปริตฺสกาโวฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปฐมโพธิสูตรวณณา หน้า ๓๑

อภิมุขภาเวน สมมา(๑) เอติ คจจติ พุชฌตีติ อภิสมโย ฐมมานัน
ยถาภูตสภาวาโวโธ ฯ เอวํ ตสฺมี ตสฺมี อตุเถ สมยสทฺทสฺส
ปวตฺติ เวทิตพฺพา ฯ

สมยสทฺทสฺส อตฺถุทฺธาเร อภิสมยสทฺทสฺส คหณเณ การณัน
วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ อิธ ปนสฺส กาลโธ อตฺโถ สมวายาทีนํ
อสมฺภวโธ ฯ เทสเทสทกปริสา วีย หิ เทสนาย นิตานภาเว
กาลโธ(๒) ว อิจฺฉิตพฺโพติ ฯ ยสฺมา ปเนตฺถ สมโยติ กาลโธ อธิปฺเปโต
ตสฺมา สํวจฺจเร อุตฺมาสอทฺตมาสเรตฺติทิวสพฺพพณฺหมชฺฉนฺนํ หิกสายณฺห-
ปจฺมยामมชฺฉิมยामปจฺฉิมยामมฺหุตฺตาทีสุ กาลเกทฺทฺเทสุ สมเยสุ
เอกํ สมยฺนติ ทีเปติ ฯ

กสฺมา ปเนตฺถ อนิยฺमितวเสเนว กาลโธ นิตฺทิกฺโข น
อตุสํวจฺจเรทิวเสเน นียเมตฺวา นิตฺทิกฺโขติ เจ กิณฺจาปี เอเตสุ
สํวจฺจเรทีสุ สมเยสุ ยํ ยํ สุตฺตํ ยสฺมี ยสฺมี สํวจฺจเร
อตุมฺหิ มาเส ปกฺเข รตฺติภาเค ทิวสภาเค วา วุตฺตํ สพฺพมฺปี(๓)
เถรสฺส สุวิทฺตํ สุวตฺถาปีตํ ปญฺญาเย ฯ ยสฺมา ปน เอมมฺเม
สุตฺตํ อสุกสํวจฺจเร อสุกมาเส อสุกปกฺเข อสุกรตฺติ-
ภาเค อสุกทิวสภาเคติ(๔) เอวํ วุตฺเต น สกฺกา สุเขน ฐาเรตฺตุ
วา อุกฺกิสิตฺตุ วา อุกฺกิสาเปตฺตุ วา พหุํ จ วตฺตพฺพํ โหติ
๑. สี. สมนํ ฯ ๒. สี. กาลโธเตว ฯ ม. กาลโธ เอว ฯ
๓. ม. สพฺพมฺปี ตํ ฯ ๔. ม. ...ทิวสภาเค วาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภคณา หน้า ๓๒

ตสุมา เอเกเนว ปเทน ตมตถํ (๑) สโมธานตฺวา เอกํ สมยฺนฺติ
อาห ฯ

เย วา อิมะ คพฺโปกฺกนฺตฺสมโย ชาตฺสมโย สํเวคสมโย
อภินิภฺขมนสมโย ทฺกฺกรการิกสมโย มารวิชัยสมโย อภิสฺมโพธิ-
สมโย ทิฏฺฐธมฺมุสฺสขวิหารสมโย เทสนาสมโย ปรีนิพฺพานสมโยติ
เอวมาทโย ภควโต เทวมนุสฺสเสสฺส อติวิย ปกาสา อนน-
กาลปฺปเกทา เอว สมยา เตสฺส สมเยสฺส เทสนาสมยสงฺขาตํ
เอกํ สมยฺนฺติ ทีเปติ ฯ โย วายํ ฅาณกรฺรณากิจฺจสมเยสฺส
กรฺรณากิจฺจสมโย อตฺตहितปรหิตปฺปฏฺธิปฺตฺติสมเยสฺส ปรหิตปฺปฏฺธิปฺตฺติ-
สมโย สนนฺิปิตฺตานํ กรณียทฺวยสมเยสฺส ธมฺมกถาสมโย เทสนา-
ปฏฺธิปฺตฺติสมเยสฺส เทสนาสมโย ฯ อิมะสุ(๒) สมเยสฺส อลฺยตฺตรกฺุตนฺตํ
สมยฺ(๓) สนฺุชาย เอกํ สมยฺนฺติ อาห ฯ

กสฺมา ปเนตฺถ ยถา อภิชฺมเม ยสฺมี สมเย กามาวจฺริ
กฺุสลํ จิตฺตํ อฺุปฺปนฺนํ โหตีติ (๔) จ อิตฺโต อลฺยตฺตรกฺุสฺส สฺสคฺคปเทสฺส
ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ
ธมฺเมหิติ (๕) จ กฺุมฺมวจเนน นินฺุเทโส กโต วินเย จ เตน
สมเยน พุทฺโธ ภควาติ (๖) กรณฺวจเนน [๗] กโต ตถา อกฺุตา เอกํ

๑. ส. สพฺพเมตฺถ ฯ ๒. ม. เตสฺส ฯ ๓. ม. อลฺยตฺตรสมยฺ ฯ

๔. อภ. สจฺ. ๓๔/๑๖/๕ ฯ ๕. อจฺ. จตฺตฺก. ๒๑/๒๐๐/๒๓๕ ฯ

๖. วิ. มหาว. ๑/๑/๑ ฯ ๗. ม. เอตฺถนฺุตฺเร นินฺุเทโส

กโตติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสฺสุตฺตวณณนา หน้า ๓๓

สมยฺนฺติ อจฺจนฺตสํโยคตฺเถ อุปฺโยคฺวจเนน นินฺทเทโส กโธติ ฯ
ตตฺถ ตถา อิธ จ อณฺณถา อตฺถสมฺภวโธ ฯ ตตฺถ หิ อภิธมฺเม
อิโธ อณฺเณสฺส จ สฺสฺตฺตฺนฺเตสฺส อารฺชวีสยสงฺขาโธ(๑) อธิกรณฺตฺโถ
กิริยาย กิริยฺนฺตรลกฺขณสงฺขาโธ ภาวนภาวลกฺขณฺตฺโถ จ
สมฺภวตีติ ฯ อธิกรณฺ หิ กาลตฺโถ สมฺภูตฺโถ จ สมโย ตตฺถ
วฺตฺตฺตํ ฆสฺสฺสาทิธมฺมานํ ตถา กาลโธ สภวธมฺมปฺปวตฺติ-
มตฺตตฺตย ปรมตฺถโธ อวิชฺชมาโนปิ อารฺชภาวน ปณฺณวโธ
ตํขณฺปวตฺตํ ตโธ ปุพฺพเพ ปฺรโธ จ อภวโธ ยถา
ปุพฺพเพห ชาโธ สายเพห ชาโธติอาทิสฺส ฯ สมฺภูติปิ อวยววินิ-
มฺตฺโธ ปรมตฺถโธ อวิชฺชมาโนปิ กปฺปนํมตฺตลิตฺทฺเชน รฺูเปน
อวยวานํ อารฺชภาวน ปณฺณวปฺยติ ยถา รฺูกฺเข สาขา
ยโว ยวราลฺยิ(๒) สมฺภูจโธติอาทิสฺส ฯ ยสฺมี กาลธ ธมฺมปฺนฺเช
จ กามาวจฺริ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนํ โหติ ตสฺมีเยว กาลธ
ธมฺมปฺนฺเช จ ฆสฺสฺสาทโยปิ โหนฺตีติ อโย หิ ตตฺถ อตฺโถ ฯ
ตตฺถ(๓) ขณฺสมวายเหตุสงฺขาตฺสฺส สมยฺสฺส ภาวน ตตฺถ(๔) วฺตฺตํ
ฆสฺสฺสาทิธมฺมานํ ภวโธ ลกฺขิยติ ฯ ยถา หิ คาวีสฺส ทฺยฺหมานาสฺส
คโธ ทฺยฺชาสฺส อากโธติ เอตฺถ คาวินํ โทหนกิริยาย คมน-
กิริยา ลกฺขิยติ เอวํ อิธาปิ ยสฺมี สมยฺยติ วฺตฺเต จ ปทฺมตฺถสฺส(๕)
๑. ม. อารฺชวีสยสงฺขาโธ ฯ ๒. ม. ยวราลฺยิมฺหิ ฯ ๓. ลี. ม. ตถา ฯ
๔. ลี. เตลฺลํ ฯ ๕. ม. ปทฺมตฺถสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณนา หน้า ๓๔

สตตาวีรหาภาเว(๑) สติติ อยมตฺโต วิณฺณายมาโน เอว โหติติ
สมยสุส สตตาทิริยาย จิตฺตสุส อุปฺปาทกิริยา ผสฺสาทีนํ
ภวนกิริยา จ ลกฺขียติ ฯ ตถา ยสฺมี สมเย ยสฺมี นวเม
ขณฺเ ยสฺมี โยนิโสมนสิการาทิเหตฺมุหิ ปจฺจยสมวาเย วา สติ
กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ ตสฺมี สมเย ขณฺเ
เหตฺมุหิ ปจฺจยสมวาเย จ ผสฺสาทโยปี โหนฺตีติ ฯ ตสฺมา
ตทตฺถโชตนตฺถํ ภูมฺมวจนฺนํ นินฺทเทโส กโต ฯ

วินฺเย จ อนฺนเนน วสฺติ อชฺฌเนน วสฺตีติอาทีสุ วีย
เหตฺตฺถโต ผรฺสุนา นินฺทติ กุทาเลน ขณฺตีติอาทีสุ วีย
กรณฺตฺถโต จ สมภวติ ฯ โย หิ ลิกฺขาปทปฺลยตฺติสมโย
ธมฺมเสนาปติอาทีหิปี ทฺพพิลฺลเยโย เตน สมเยน กรณฺญเตน
เหตฺตฺถเตน จ วิตฺถกมํ สุตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา
โอดีณฺณวตฺถกํ ปุคฺคํ ปฏฺิปปุจฺฉิตฺวา (๒)วิครหิตฺวา ว ภควา ตนฺตํ
วตฺถํ (๒) โอดีณฺณสมยสงฺขาตํ กาลํ อนตฺถิกมิตฺวา ลิกฺขาปทานิ
ปฺลยฺวาเปนฺโต ตตฺถิปาราชิกาทินํ วีย ลิกฺขาปทปฺลยตฺติยา
เหตฺตฺถํ อเปกฺขมาโน(๓) ตตฺถ ตตฺถ วิหาสี ตสฺมา ตทตฺถ-
โชตนตฺถํ วินฺเย กรณฺวจนฺนํ นินฺทเทโส กโต ฯ

อิธ ปน อญฺญสฺมี จ เอวํชาติเก อจฺจนฺตสฺสโยคตฺถโต
สมภวติ ฯ ยสฺมี หิ สมเย สห สมฺภูจฺจานเหตฺตฺถนา อัยฺ อุทาโน
๑. ม. สตตาวีรหาภาวโต ฯ ๒. ม. วิครหิตฺวา จ ตํ ตํ วตฺถํ ฯ
๓. ม. เหตฺตฺถํ อเปกฺขมาโน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสุตตวณณา หน้า ๓๕

อุปปนัน อจฺจนฺตเมว ตํ สมยํ อริยวิหารปฺพุพฺพกฺมาย ฐมฺม-
ปจฺจเวกฺขณาย ภควา วิหาสี ตสฺมา มาสํ อชฺเชตฺติอาทิสฺ
วีย อุปโยคตฺถโชตนตฺถํ อิธ อุปโยคจเนน นิตฺเทโส กโต ฯ
เตเนตํ วุจฺจติ

ตํ ตํ อตฺถมเปกฺขิตฺวา ภูมฺเมน กรณฺน จ
อณฺตร สมโย วุคฺโต อุปโยเคน โส อิธาติ ฯ

ไปฺราณา ปน วณฺณยนฺติ ยสฺมี สมยฺเตติ วา เตน
สมยฺนาติ วา เอกํ สมยฺนฺติ วา อภิตาปมตฺตเกโท เอส
นิตฺเทโส สพฺพตฺถ ภูมฺเมว อตฺถโถติ(๑) ฯ ตสฺมา เอกํ สมยฺนฺติ
วุคฺเตปี เอกสฺมี สมยฺเตติ อตฺถโถ เวทิตฺพุโพ(๒) ฯ

ภควาติ กรฺวณฺ ๑ (๑) โถเก ภควาติ วทฺนฺติ ๑
อณฺจ สพฺพกฺณวีสิฏฺฐตฺาย สพฺพสตฺตํนํ กรฺว ตสฺมา ภควาติ
เวทิตฺพุโพ ๑ ไปฺราณฺหิปี วุคฺตํ

ภควาติ วณฺ เสฏฺฐํ ภควาติ วณฺมตฺตมํ
กรฺว การวฺยคฺโต โส ภควา เตน วุจฺจตีติ ฯ

ตตฺถ เสฏฺฐวากวณฺ เสฏฺฐนฺติ วุคฺตํ เสฏฺฐกฺณสห-
จฺรณฺโต ฯ อถวา วุจฺจตีติ วณฺ อตฺถโถ ฯ ภควาติ วณฺ
เสฏฺฐนฺติ ภควาติ อิมินา วณฺเนน วณฺนีโย โย อตฺถโถ โส
เสฏฺฐโจติ อตฺถโถ ฯ ภควาติ วณฺมตฺตมฺนฺติ เอตฺถาปี วุคฺตฺนยฺเนว
๑. สී. อิตฺสทฺโท นตฺถิ ๑ ๒. สී. เวทิตฺพุโพติ ๑ ๓. สී. ม. กรฺว ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทตวณณา หน้า ๓๖

อตฺโต เวทิตพุโพ ฯ การวยุตฺโตติ คุรุภาววยุตฺโต คุรุคณโยคโต
วิเสศคุรณารหตาย (๑) วา การวยุตฺโต ฯ เอวํ คุณวิสิฏฺฐ-
สตุตฺตตมคุรณารวชิวงนํ ภควาติ อิทํ วจนนฺติ เวทิตพุโพ ฯ

อปิจ

ภคิ ภชิ ภาคี วิภตฺตวา อิติ
อกาสิ ภคฺคณฺติ คุรุติ ภากุยวา
พหุหิ ฌาเยหิ สุภาวิตตฺตโน
ภวนฺตโก โส ภควาติ วุจฺจตีติ (๒)

นิตฺเตเส อากตฺนเยน

ภากุยวา ภคฺควา ยุตฺโต ภเกหิ จ วิภตฺตวา
ภตฺตวา วนฺตคฺมโน ภเวสุ ภควา ตโตติ (๒)

อิมาย คาทาย จ วเสน ภควาติ ปทสฺส อตฺโต เวทิตพุโพ
โส ปนํยํ อตฺโต สพุพากาเรน วิสุทฺธิมฺคฺเค (๓) วุตฺโต ตสฺมา
ตตฺถ วุตฺตฺนเยเนว วิวริตพุโพ(๔) ฯ

อปิจ ภาเค(๕) วณิ ภเค วา วมิตฺติ ภควา ฯ ตถาคโต
หิ ทานสีลาทีปารมิชฺชเม ฌานวิโมกฺขาทิอฺตุตฺตริมฺนุสฺสชฺชเม จ
วณิ ภชิ เสวิ พหุสฺมกาสิ ตสฺมา ภควา ฯ อถวา เตเยว

๑. ม. ...กรณารหตาย ฯ

๒. พุ. มหา. ๒๕/๒๓๑, ๓๓๕, ๖๕๘/๑๓๓, ๒๕๒, ๔๐๓ ฯ

พุ. จุฬ. ๓๐/๖๕/๑๐ ฯ ๓. วิสุทฺธิมฺคฺค. ๑/๒๖๘ ฯ

๔. สී. ม. วิวริตพุโพ ฯ ๕. สී. ภเค ฯ ๖. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสตุตตวณณนา หน้า ๓๗

เวเนยยสตุตตสนฺตนาเนสุ กถิ นฺ โข อุปฺปชฺเชยฺยุนฺติ วณิ
อภิปตฺถยิตฺติ ภควา ฯ อถวา ภคสงฺฆาติ อิตฺตริยิ ยสณฺจ
วมิ อุกฺคิริ เขพฺปิณฺฑํ วิย อนเปกฺโข ฉชฺชยิตฺติ ภควา ฯ
ตถาหิ ตถาคโถ หตฺถคตฺติ จกฺกวตฺตติสฺสี เทวโลกาธิปฺจฺจสทิสฺ
จาทุทฺทีปิตฺตริยิ จกฺกวตฺตติสมฺปตฺตติสนฺนิสฺสยณฺจ สตฺตรตฺนสมฺมุชฺชํ
ยถิ ตินฺนายปี อมฺลณฺมาโน(๑) นีรเปกฺโข ปหาย อภินิภฺขมิตฺวา
สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ตสฺมา อิติปี(๒) สิริอาทิกเก ภเก
วมีติ ภควา ฯ อถวา ภานิ นาม นภฺขตฺตานิ เตหิ สมฺ
คจฺจนฺติ ปวตฺตณฺตีติ ภกา สีนฺรยฺกนฺชฺรอุตฺตรกฺรฺหิมวณฺตาทิ-
ภาชฺนโลกกถา โสภา (๓) กปฺปฏฺฐิจิตฺติภาวโถ เตปี ภเก วมิ
ตฺนุทิวาสิตฺตวาสสมฺติกกมฺนโถ (๔) ตปฺปฏฺฐิทฺตจฺจนฺทฺรคปฺปหานน(๕)
ปชฺหิตฺติ เอวฺมปี ภเก วมีติ ภควาติ เอวมาทินา นเยน
ภควาติ ปทสฺส อตุโถ เวทิตฺตฺโพ ฯ

เอตฺตวาทา เจตฺถ เอวฺมเม สุตฺนฺติ วจฺเนน ยถาสฺตํ
ชฺมมํ สวณฺวเสน (๖) ภาสนฺโถ ภควโถ ชฺมมสฺริริ ปจฺจกฺขํ
กโรติ เตน นยิทํ อติกฺกนฺตสฺตฺถกํ ปาวจัน อัย โว สตฺถาติ
สฺตฺถ อทสฺสเนน อุกฺกณฺจิตฺติ ชนฺ สมนฺสฺสาเสติ ฯ วุตฺตญฺเหดํ
๑. สี่. ม. ตินฺนายปี อมฺลณฺมาโน ฯ ๒. ม. อิม ฯ
๓. สี่. ภาชฺนโลกนิตฺตติ ฯ ม. ...ภาชฺนโลกวิเสสสนฺนิสฺสยโสภา ฯ
๔. สี่. ตฺนุทิวาสิตฺตเต วา สมตฺติกกมฺนโถ ฯ ๕. ม. ตปฺปฏฺฐิทฺตจฺจนฺทฺรคปฺปหานน... ฯ
๖. สี่. สงฺกายนฺวเสน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๓๘

ภควดา โย โข อานนุท มยา ฌมโม จ วินโย จ เทสิโต
ปญจคุโต โส โว มมจฺเยน สตุถาติ (๑) เอกํ สมยํ ภควาติ
วจนเนน ตสฺมี สมเย ภควโต อวิชฺชมานภาวํ ทสฺเสนฺโต รูปกาย-
ปรินิพฺพานํ สาธติ เตเน เอววิธสฺส นาม ฌมฺมสฺส เทเสตา
ทสพลฺลโร วชิรสงฺฆาตสมานกาโย โสปี ภควา ปรีนิพฺพุโต
เกณณฺเณน ชีวิตे आसा चनेत्तपฺพาติ ชีวितมทตฺตํ ชนํ ตํเวเชติ
สทฺทชฺมเม จสฺส อุตฺसाหํ ชเนติ ฯ

เอวนฺติ จ ภณฺนฺโต เทสฺนาสมฺปตฺตี นิทฺทิสฺติ วกฺขมานสฺส
สกลสฺสตุตฺสฺส เอวนฺติ นิทฺสฺสนฺโต ฯ เม สฺตฺนฺติ สวากสมฺปตฺตี
สวณสมฺปตฺติจฺจ นิทฺทิสฺติ ปฏฺิสมฺภิทปฺตฺเตน(๒) ปญฺจสุ จาเนสุ
ภควดา เอตทกฺเค จปีเตน ฌมฺมภณฺฑาการิเกน สฺตฺภาว-
ทีปนฺโต ตลฺจ โข มยว สฺตํ น อนฺุสฺสริตํ (๑) น ปรมฺปฺรา-
ภตฺนฺติ อิมสฺส จตฺตสฺส ทีปนฺโต ฯ เอกํ สมยฺนฺติ กาลสมฺปตฺตี
นิทฺทิสฺติ ภควโต อฺรุเวลาຍํ วิหรณฺสมยภาเวเน พุทฺธฺรฺูปาท-
ปฏฺิมณฺฑิตภาวทีปนฺโต ฯ พุทฺธฺรฺูปาทปรมา หิ กาลสมฺปทา ฯ
ภควาติ เทสฺกสมฺปตฺตี นิทฺทิสฺติ กุณฺวิสิฏฺฐสฺสตุตฺตมฺครฺภาว-
ทีปนฺโต ฯ

อฺรุเวลาຍนฺติ มหาเวลาຍํ มหฺนฺเต วาลูการาสิมฺหิติ(๔) อตุโถ ฯ

๑. ที. มหา. ๑๐/๑๔๑/๑๗๘ ฯ ๒. ม. ปฏฺิสมฺภิทาปฺตฺเตน ฯ

๓. ม. อนฺุสฺสฺติกํ ฯ ๔. ม. วาลูการาสิมฺหิติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสตุตตวณณา หน้า ๓๕

อถวา อรุติ วาลุกา วุจติ เวลาติ มรียาธา เวลาติกุก-
มนเหตุ อาหญา (๑) อรุ อรุเวลาติ เอวมเปตถ(๒) อตุโถ ทฏฐพโพ ฯ

อตีเต กิร อนุปฺปนเน พุทฺเช ทสสทสฺสตาปสา ตสฺมี
ปเทเส วิหรนฺตา กายกมฺมวจีกมฺมานิ ปเรสมฺปิ ปากฺขานิ
โหนฺติ มโนกมฺมํ ปน อปากฺขํ ฯ ตสฺมา โย มิจฺฉาวิตกฺกํ
วิตกฺเกติ โส อตฺตนาเว อตฺตนาํ โจเทตฺวา วตฺตมฺเขน(๓) วาลุกํ
อาหริตฺวา อิมสฺมี จาเน อากิริตฺ อิทมสฺส ทณฺฑกมฺมนฺติ
กตฺติกวตฺตํ กตฺวา ตโต ปฏฺจาย โย ตาทีสํ วิตกฺกํ วิตกฺเกติ
โส ตตฺถ วตฺตมฺเขน(๓) วาลุกํ อาหริตฺวา อากิริติ ฯ เอวํ ตตฺถ
อนุกฺกเมน มหาวาลุกฺราสี ชาโต ตโต นํ ปจฺฉิมา ชนตา
ปรักขิปีตฺวา เจตฺติยฺจฺจานมกาสิ ฯ ตํ สนฺชาย วุตฺตํ อรุเวลายนฺติ
มหาเวลายํ มหนฺเต วาลุกฺราสีมฺหิตี อตุโถ ทฏฐพโพติ ฯ

วิหรตีติ อวิเสเสน อิริยาปถทิตฺพุพฺพหุมอริยวิหาเรสุ
อณฺณตฺรวิหารสมฺกิตาปริทีปนี ฯ อิธ ปน จานนีสีทนคฺมน-
สยนปฺปเกเทสุ (๔) อิริยาปถสุ อาสนสงฺฆาตอริยาปถสมาโยค-
ปริทีปนี อริยวิหารสมฺกิตาปริทีปนญฺจาติ เวทิตพฺพํ (๕) ฯ ตตฺถ
ยสฺมา เอกํ อิริยาปถพาธนํ อณฺเณน อิริยาปถเนน วิจฺฉินฺทิตฺวา
อปริปตฺนตฺ อตฺตภาวํ หรติ ปวตฺเตติ ตสฺมา วิหรตีติ ปทสฺส

๑. ม. อาภตา ฯ ๒. ม. เอวมเปตถ ฯ ๓. ส. ม. ปตฺตปฺปญฺเณน ฯ

๔. ม. จานนีสชฺชากคฺมน... ฯ ๕. ม. ...ปริทีปนญฺจาติ เวทิตพฺพํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสูตรวณณา หน้า ๔๐

อิริยาปถวิหารวเสน เอตถ อตุโถ เวทิตพุโพ ฯ ยสุมา ปน
ภควา ทิพฺพวิหาราทิหิ สตุตฺตานํ วิวิธํ หิตํ หรติ อุปรหริ
อุปนเนติ อุปฺปาเทติ ตสุมา เตสมฺปิ วเสน วิวิธํ หรตีติ เอวมตุโถ
เวทิตพุโพ ฯ

นชฺชาติ นทติ สนนฺตีติ นที ตสุสา นชฺชา นทียา
นินฺนคายาติ อตุโถ ฯ เนรณฺชรายาติ เนถํ ชลมสฺสาติ เนถ์-
ณฺชลาयाติ วตุตฺตพฺเพ ลการสฺส รการํ กตุวา เนรณฺชรายาติ
วตุตฺตํ กทฺทम्मเสवालปณฺกาทีโทสรหิตสฺสลิลาयाติ อตุโถ ฯ เกจิ
นึลชลาयाติ วตุตฺตพฺเพ เนรณฺชรายาติ วตุตฺตนฺติ วทนฺติ ฯ นามเมว
วา เอตํ ตสุสา(๑) นทียาติ เวทิตพุโพ ฯ ตสุสา นทียา ตีเร ยตุถ ภควา
วิหาสิ ตํ ทสฺเสตฺถุ โพธิรุกฺขมุเลติ วตุตฺตํ ฯ

ตตุถ โพธิ วุจฺจติ จตุสฺส มกุเคสฺส ฉาณนฺติ เอตถ(๒)
มกุคฉาณํ โพธิติ วตุตฺตํ ฯ ปปฺโปติ โพธิ วรณฺฑริเมธโสติ เอตถ(๓)
สพฺพณฺญตฉาณํ ฯ ตทฺทกฺขมฺปิ โพธิ ภควา เอตถ ปตุโตติ
รุกฺโขปี โพธิรุกฺโขเควฺว นามํ ลภี ฯ อถวา สตุตฺต โพชฺฌนฺจเค
พฺุชฺฌีติ ภควา โพธิ เตน พุชฺฌนฺเตน สนนฺตีตตุตฺตา
โส รุกฺโขปี โพธิรุกฺโขติ นามํ ลภี ตสุส โพธิรุกฺขสฺส ฯ
มุเลติ สมีเป ฯ อัยฺ หิ มุลสทฺโท มูลานิ อุทฺทเรยฺย
อนฺตมโส อุสิรนาพมตฺตานีปีติอาทีสุ (๔) มุลมุเล ทิสฺสตี ฯ โลโก
๑. ม. เอตฺตสุสา ฯ ๒. ขุ. จุฬ. ๓๐/๖๖๗/๓๒๑ ฯ
๓. ที. ปา. ๑๑/๑๔๗/๑๗๓ ฯ ๔. อัง. จตุกฺก. ๒๑/๑๕๕/๒๗๐ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสูตรวณณา หน้า ๔๑

อกุสลมุลนติอาทีสุ (๑) อสาธารณเหตุมุหิ ฯ ยาวดา (๒) มชฺฌนุหิเก(๓)

กาลเ ฉายา ฆรติ นิวาเต ปณณานิ ปตฺนติ เอตดาวตา

รุกขมุลนติอาทีสุ สมีเป ฯ อิธาปี สมีเป อธิปฺเปโต ตสฺมา

โพธิรุกขสฺส มฺลเ สมีเปติ เอวมตฺถ อตุโถ ทฏฺฐพฺโพ ฯ

ปรจฺมาภิสฺมพฺพุโรติ ปจฺมํ อภิสฺมพฺพุโร หุตฺวา สพฺพ-
ปจฺมเยวติ อตุโถ ฯ เอตดาวตา ฌมฺมภณฺฑาทาคาริเกน อุทาน-
เทศนาย นิตานํ จเปเนเตน กาลเทศเทศกปเทศา(๔) สห วิเสเสน
ปกาสิตา โหนติ ฯ

เอตฺถาห กสฺมา ฌมฺมวินยสงฺกเห กรียมาเน
นิตานวณฺํ วุตฺตํ นนุ ภกฺวตา ภาสิตวจนฺสเสว สงฺกโห
กาทพฺโพติ ฯ วุจฺเจเต เทศนาย (๕) จิรญฺจิติอสมฺโสมสทฺชเยยภาว-
สมฺปาทนตฺถํ ฯ กาลเทศเทศกวตฺถุอาทีหิ อุปฺนิพนฺธิตฺวา จปีตา
หิ เทศนา จิรญฺจิติกา โหติ อสมฺโสมสา สทฺชเยยา จ
เทศกาลกตฺตฺตฺถุณิมิตฺเตหิ อุปฺนิพฺพุโร (๖) วีย โวหารวินิจฺฉโย ฯ
เตเนว จ อายสฺมตฺตา มหากสฺสเปเน ปจฺมํ อาวุโส อานนฺท
อุทานํ กตฺถ ภาสิตนฺติอาทีนา เทศาทีสุ ปุจฺฉาย กตฺาย ตาสฺ(๗)
วิสุสฺซชฺชนํ กโรเนเตน ฌมฺมภณฺฑาทาคาริเกน เอวมฺเม สุตฺนติ-
อาทีนา อุทานสฺส นิตานํ ภาสิตนฺติ ฯ

อปิจ สตฺถุสมฺปตฺติปกาสนตฺถํ นิตานวณฺํ ฯ ตถาคตฺสฺส

๑. ที. ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๒๙ ฯ ๒. ลี. ยาว ฯ

๓. ม. มชฺฌนุหิเก ฯ ๔. ม. กาลเทศเทศกปเทศา ฯ

๕. ม. จิรญฺจิติ... ฯ ๖. ม. อุปฺนิพฺพุโร ฯ ๗. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

หิ ภควโต ปุพฺพวจนนานุमानาคมตถกาภาวโต(๑)[๒]สมฺพุทฺธตฺตสึทฺธิ ฯ น หิ
สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปุพฺพวจนาทีหิ(๓) อตฺถิ อตฺถิ สพุทฺถ
อปฺปฏิหตถาณจารตาย เอกปฺปมาณตฺตา เถยฺยธมฺเมสุ ฯ ตถา
อจาริยมุจฺฉิธมฺมจฺฉริยสาสนสวากานูราคาภาวโต ชีณาสวตฺต-
สึทฺธิ ฯ น หิ สพุทฺโธ ปรีกฺขีณาสวสฺส กตฺถจิปิ อจาริย-
มุจฺฉิอาทีนํ สมภโวติ สฺวิสุทฺธสฺส สตฺตานุคฺคหปฺปวตฺติ(๔) ฯ อิติ
(๕)เทสฺนาโทสฺสฏฺฏานํ ทิฏฺฐิสึลสมฺปตฺติทฺฐกานํ (๕) อจฺจนตํ อวิชฺชา-
ตณฺหานํ อภาวตํสฺสจเกหิ ฌาณสมฺปทาปหานสมฺปทาภิปุญฺญชเกหิ
จ สมฺพุทฺธวิสุทฺธภาเวหิ(๖) ปุริมเวสสารชฺชทฺวยสึทฺธิ ตโต จ
อนุตฺตรายิกนियฺยานิกรธมฺเมสุ สมฺโฆมาภาวสึทฺธิโต ปจฺฉิมเวสสารชฺช-
ทฺวยสึทฺธิติ ฯ ภควโต จตฺตเวสสารชฺชสมฺนฺนาคโม อตฺตหิตปฺริหิต-
ปฺฏิปตฺติ จ นิตานวจนฺน ปกาสิตา โหนฺติ ตตฺถ [๗]
สมฺปตฺตปฺริสาย อชฺฌาสนานูรูปฺ จานุปฺปตฺติกปฺฏิภาณน
ธมฺมเทสฺนาทีปนโต ฯ อิทฺ ปน วิมุตฺติสุขปฺฏิสํเวทนาปฺฏิจ-
สมฺปทาพนฺนสิการปฺปกาสเนนาติ โยเชตพฺพิ ฯ เตน วุตฺตํ
สตฺถสมฺปตฺติปกาณตฺถํ นิตานวจนฺนติ ฯ

- # ๑. สึ. ปุพฺพวจนนานุमानาคมตฺตาภาวโต ฯ
- # ๒. ม. เอตฺถนุตฺเร สมฺพุทฺธตฺตสึทฺธิติ ทิสฺสติ ฯ
- # ๓. สึ. ปุพฺพวจนาทีหิ ฯ ๔. สึ. สฺสวาทตฺตสฺส ปฺรานุกฺคหปฺปวตฺติ ฯ
- # ม. ปฺรานุกฺคหปฺปวตฺติ ฯ ๕. สึ. เทสฺกสฺงกิลฺลสฺสฏฺฏานํ
- # ทิฏฺฐิสึลสมฺปตฺติทฺฐกานํ ฯ ม. เทสฺกโทสฺสฏฺฏานํ ฯ
- # ๖. สึ. สฺวิสุทฺธวิสุทฺธภาเวหิ ฯ ๗. ม. เอตฺถนุตฺเร ตตฺถาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปฐมโพธิสูตรวณณา หน้า ๔๓

ตถา สาสนสมุปตติปกาสนตถั นิตานวจนั ฯ ปญญา-
กรรณาปริคคหิตสพพกิริยสุส (๑) หิ ภควโต นตถิ นีรตถกา
ปฎิปตติ อตตหิติ วา ฯ ตสุมา ปเรสเสว อตถาย ปวตตสพพ-
กิริยสุส สมมาสมพทุทธสุส สกลมปิ กายวจิมโนกมมัม ยถापวตตัม
วูจจมานัน ทิภูจธมมิกสมปรายิกปรมตถเอหิ ยถารหิ สตตทานัน
อนุสาสนญฺเณ สาสนั น กพฺพรจนา ฯ ตยิทํ สตถุ จริตัม
กาลเทสเทสกปริสาปเทเสหิ (๒) สทฺธี ตตถ ตตถ นิตานวจนเนน
ยถารหิ ปกาสิยติ ฯ อิธ ปน อภิสมฺโพธิวิมุตติสุขปฎิสัเวทน-
ปฎิจจสมุปปาทมนสิกาเรนาติ โยเชตพพัม ฯ เตน วุตตัม สาสน-
สมุปตติปกาสนตถั นิตานวจนนติ ฯ

อปีจ สตถุโน ปมาณภาวูปกาสเนน สาสนสุส ปมาณ-
ภาวทสุสนตถั นิตานวจนั ฯ सा जसुस पमाणभावतसुसन्ता
हेणुजा वुत्तคनयानุสาเรन वेทิจพुพา ฯ ภควาติ หิ อิมินา
ตถาคตสุส รากโทสโมหาทิสพพกิลสมลหุจจริตาทีโทสอุปฺพาน-
ทีปเนน สพพสตตตตมภาวทีปเนน จ อนญฺญสาธารณณณ-
กรรณาทิกุณวิเสสโยคปริทีปเนน อยมตฺโต สพฺพถา ปกาสิโต
โหติติ อิทเมตถ นิตานวจนูปฺโปยชนสุส มุขมตตทสุสนัน ฯ

ตมฺปนเนตฺ อวมฺเม สุตฺนติ อารภิตฺวา ยาว อิมิ อุทานัน
อุทานเนสีติ ยํ(๑) ตาว อิมสุส อุทานสุส นิตานนฺติ เวทิตพพัม ฯ

๑. ม. ฌานกรรณา ... ฯ ๒. ม. ...ปริสาปเทสาทีหิ ฯ

๓. ม. ปทํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๔๔

ตถา หิ ตํ ยถา ปฏิปนฺโน ภควา อิมํ อุทานํ อุทานเนสิ
อาทิตโต ปฏฺจาย ตสฺส กายิกเจตสิกปฏิบัติยา ปกาสนตฺถํ
สงฺคีติกาเรหิ สงฺคีติกाले ภาสิตวณฺณํ ฯ

นनु จ อิมสฺมี สติ อิทํ โหตีติอาทิตฺ ภควโต เอว
วณฺณํ ภวิตฺ อรหตีติ(๑) น หิ สตถารํ มุญฺจิตฺวา อญฺโณ
ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ ทสฺเสตํ สมตฺโถ อตฺถิติ(๒) ฯ สจฺจเมตํ ฯ ยถา
ปนฺน ภควา โพธิวิภคฺชมฺมุเล ชมฺมุสภาวปจฺจเวกฺขณวเสน ปฏิจฺจ-
สมุปฺปาทํ มนฺสากาสิ ตเถว นํ โพชนเยยพฺนฺชวานํ โพชนตฺถํ
ปฏิจฺจสมุปฺปาทสีหนาทสฺสตฺตาทีสุ เทสิตสฺส จ วณฺณานํ เทสิตา-
การสฺส อนุกรรมวเสน ปฏิจฺจสมุปฺปาทมนสิการ(๓) อตฺถุปฺปตฺตี
กตฺวา ภควตา ภาตีสฺส อิมสฺส อุทานสฺส ชมฺมุสภคาหกา
มหาเถรา นิตานํ สงฺกาศีสฺสูติ ฯ ยถาวุตฺตวณฺณํ สงฺคีติการานเมว
วณฺณนฺติ นิฏฺฐเมตฺถ คณฺตพฺพิ ฯ อิตโต ปเรสุปี สุตฺตฺนฺเตสุ เอเสว
นโย ฯ

เอตฺถ จ อตฺตชฺฆาสาโย ปฺรชฺฆาสาโย ปุจฺฉาวาสิโก
อฏฺฐุปฺปตฺติโกติ จตฺตาโร สุตฺตฺนิกฺเขปา เวทิตพฺพา ฯ ยถา หิ
อนेกสฺตอเนกสฺสสภทานิปี สุตฺตฺนฺตานิ สงฺกิลเสภากิยาที-
ปฏฺจानนฺเยน โสฬสวิธภาวํ (๒) นาติวตฺตฺนฺติ เอวํ ตานิ สพฺพานิปี

๑. ม. อิตฺสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. โหตีติ ฯ

๓. ม. ปฏิจฺจสมุปฺปาทสฺส มนสิการํ ฯ ๔. ม. สุตฺตฺตานิ ...ปฏฺจानนฺเยน

โสฬสวิธํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปฐมโพธิสูตรวณณา หน้า ๔๕

อตุตชฆาตยาทีสุตตนิกฺเขปวเสน จตฺตพิริภาวํ นาทิวตฺตุนฺติ(๑) ฯ
กามณฺเจตฺต อตุตชฆาตยสฺส อฏฺฐุปฺตติยา จ ปฺรชฆาตยปฺจุฉา-
วสึเกหิ สทฺธิ สํสคฺคเกโท สมภวติ อชฆาตยานุสนฺธิปฺจุฉานุ-
สนฺธิสมภวโต อตุตชฆาตยอฏฺฐุปฺตตินํ อณฺณมณฺณํ สํสคฺโค
นตฺถิติ นีรวเสโส ปฏฺฐานนโย น สมภวติ ฯ ตทฺนโตคฺคตฺตา
วา สมภวนฺตานํ เสสฺนิกฺเขปานํ (๒) มฺลนิกฺเขปวเสน จตฺตาริ
สุตตนิกฺเขปาทิ วุตฺตํ ฯ

ตฺตรายํ วจนฺตโถ นิกฺขิปนฺนฺติ(๓) นิกฺเขโป สุตฺตสฺส
นิกฺเขโป สุตตนิกฺเขโป สุตตเทสนาติ อตฺโถ ฯ นิกฺขิปียตีติ วา
นิกฺเขโป สุตฺตํ เอว นิกฺเขโป สุตตนิกฺเขโป ฯ อตฺตโน อชฆาตโย
อตุตชฆาตโย โส อสฺส อตฺถิ การณฺภูโตติ อตุตชฆาตโย ฯ
อตฺตโน อชฆาตโย เอตฺตฺสชาติ วา อตุตชฆาตโย ฯ ปฺรชฆาตเยปี
เอเสว นโย ฯ ปฺจุฉาย วโส ปฺจุฉาวโส โส เอตฺตฺส อตฺถิติ
ปฺจุฉาวสึโก ฯ สุตตเทสนาย วตฺตภูตฺส อตฺถสฺส อฺปปตฺติ
อตฺตฺตฺตติ อตฺตฺตฺตติ เอว อฏฺฐุปฺตติ สว เอตฺตฺส อตฺถิติ อตฺตฺต-
ตฺตติโก ฯ อถวา นิกฺขิปียติ สุตฺตํ เอเตนาติ
นิกฺเขโป อตุตชฆาตยาที เอว ฯ เอตฺตฺมํ ปน อตฺถวิกปฺเป อตฺตโน
อชฆาตโย อตุตชฆาตโย ฯ ปเรสํ อชฆาตโย ปฺรชฆาตโย ฯ
ปฺจุฉียตีติ ปฺจุฉา ปฺจุฉิตฺตฺตํ อตฺโถ ฯ ปฺจุฉนฺนวเสน ปวตฺตํ
๑. ม. อิตฺตทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ส. วิเสสฺนิกฺเขปานํ ฯ
๓. ม. นิกฺขิปนํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภคณา หน้า ๔๖

ธมมปฏิบัติคาหกานัน วจัน ปุจฉาวสั ตเทว นิกุเขปสททา-
เปกขาย ปุจฉาวสิโกติ ปุถุติงควเสน วุตติ ฯ ตถา อตุฎฐ-
ปตติเยว อฏฐุปตติโกติ เอวเมตถ อตุโถ เวทิตพุโพ ฯ

เอตถ จ ปเรถั อินุทริยปริปากาทิการณนิรเปกขตธา
อตุตขฆาตยสส วิสุ สุตตนิกุเขปภาโว ยุตโต ฯ เกวถั หิ
อตุตโน อชฆาตยเนว ธมมตตติจปนตถั ปวตติตเทสนตธา ฯ
ปรชฆาตยปุจฉาวสิกานัน ปน ปเรถั อชฆาตยปุจฉานัน เทสน-
ปวตติเหตุฎฐานัน อุปตติยั ปวตติตทานัน กถมฏฐุปตติยา
อนวโรโร ปุจฉาวสิกอฏฐุปตติกานัน วา ปรชฆาตยานุโรเรน
ปวตติตทานัน กถั ปรชฆาตย อนวโรโรติ น โจเทตพุพเมตติ ฯ
ปเรถั อภินิหารปริปุจฉาทิวินิมุตตสเสว(๑) สุตตเทสนาการณุป-
ปาทสส(๒) อฏฐุปตติภาเวว กหิตตธา ปรชฆาตยปุจฉาวสิกานัน
วิสุ กหณัน ฯ ตทา หิ พุรหุมชาลธมมทายาทสุตตาทินัน วณณา-
วณณอามิสูปปาทาติเทสนา นิमितตติ [๑] วุจจติ ปเรถั ปุจฉั(๔)
วินา อชฆาตยเมว นิमितตติ กตวา เทสิโต ปรชฆาตโย ปุจฉาว-
เสน เทสิโต ปุจฉาวสิโกติ
ปากโฏยมตติโถติ ฯ

ตตถ ปจมาทีนินิ ตีณินิ โพธิสุตตานินิ มุจลินทสุตตติ
อายุสขวาโรสสชชนสุตตติ ปจจเวกขณสุตตติ ปปญจสณณาสุตตตติ
๑. ม. อภินิหารปริปุจฉาทิวินัจฉยาทีวินิมุตตสเสว ฯ
๒. ม. สุตตตเทสนา... ฯ ๓. ส. ม. เอตถนตเร อตุฎฐุปตติตี
ทิสสตี ฯ ๔. ม. ปุจฉาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสูตรวณณา หน้า ๔๗

อิเมสฺ อุทานานํ อตตชฺฆาสาโย นิกฺเขโป หุหฺงกฺสุตฺตํ
พฺรหฺมาหฺมชาตีกฺสุตฺตํ พหฺยิสฺสุตฺตฺนฺติ อิเมสฺ อุทานานํ ปุจฺฉาวลฺลิกา
นิกฺเขโป ๑ ราชฺสุตฺตํ สกฺกาโรสุตฺตํ อฺจุฉาทนฺสุตฺตํ (๑) ปิณฺฑ-
ปาตีกฺสุตฺตํ ลิปฺปฺสุตฺตํ โคปาลกฺสุตฺตํ สฺนฺทริกฺสุตฺตํ มาตฺสุตฺตํ
ลัสมฺภทกฺสุตฺตํ อฺทปานฺสุตฺตํ ตถาคตฺตฺปาทฺสุตฺตํ โมนฺยฺยสุตฺตํ
ปาฏฺฐลิกามิยฺสุตฺตํ เทวปี ทพฺพฺสุตฺตานิติ อิเมสฺ(๒) อุทานานํ
อฺกฺขรฺปฺปตฺติโก นิกฺเขโป ปาลิเลยฺยสุตฺตํ ปิยฺสุตฺตํ นาคสมมาลฺสุตฺตํ
วิสาขาสฺตฺตตฺตจฺจต อิเมสฺ อุทานานํ อตตชฺฆาสาโย ปรชฺฆาสาโย
จ นิกฺเขโป ๑ เสสานํ เอกปณฺณาสาย สฺตฺตฺตานํ ปรชฺฆาสาโย
นิกฺเขโป ๑ เอวเมเตสฺ อุทานานํ อตตชฺฆาสาโยทิวเสน นิกฺเขป-
วิเสโส เวทิตฺตฺตฺต ๑

เอตฺถ จ ยานิ อุทานานิ ภควตา ภิกฺขุณฺโณ สฺมมฺมุขา
ภาสิตานิ ตานิ เตหิ ขธภาสิตฺตฺตฺตฺตานิ วจฺสา ปริจิตานิ
มนฺसानุเปกฺขิตานิ ฐมฺมภณฺฑาทคาริกฺสุสฺส กถิตานิ ๑ ยานิ ปน
ภควตา ภิกฺขุณฺโณ อสฺมมฺมุขา ภาสิตานิ ตานิปิ อปรภาเค ภควตา
ฐมฺมภณฺฑาทคาริกฺสุสฺส ปฺน ภาสิตานิ ๑ เอวํ สพฺพานิปิ ตานิ
อายสฺมา อานนฺโท เอกชฺฌํ กตฺวา ธาเรนฺโต ภิกฺขุณฺณจ
วาเจนฺโต อปรภาเค ปจฺจมฺมหาสฺงคีตฺติกาเล อุทานนฺเตวฺว สฺงคหํ
อาโรเปสฺตีติ เวทิตฺตฺตฺต ๑

๑. กตฺรฺสุตฺตฺนฺติ สฺนฺนิฏฺฐานเมตฺถ ทฺถกฺกริ ๑

อุเทนฺสุตฺตํ ภวิสฺสติ มณฺเณ ๑ ๒. ม. เอเตสฺ ๑

*เล่มที่ ๑๕ โภทิวคฺควณณา หน้า ๔๘

เตน โข ปน สมยเณตฺถาทีสุ เตน สมยเณตฺถิ จ
ภุมมตฺถเถ กรณวณฺณํ โข ปนตฺถิ นีปาโต ตสฺมี สมยตฺถิ
อตุโถ ๑ เอกสฺมี ปน สมยเณ ยํ สมยํ ภควา อูรูเวลายํ
วิหฺรตฺถิ นชฺชา เนรณชฺชราย ตีเร โภทฺธิรฺกฺขมฺมเถ ปจฺจมาภิสมฺพุทฺธิ
ตสฺมี สมยเณ ๑ สตฺตทาหนฺตฺถิ สตฺต อหานิ สตฺตทาหํ
อจฺจนตฺถํโยคตฺถเถ เอตํ อุปโยควณฺณํ ๑ ยสฺมา ภควา ตํ
สตฺตทาหํ นินฺนตฺถราย อจฺจนตฺถเมว ผลสมมาปตฺตฺถิสฺเสน วิหาสิ
ตสฺมา สตฺตทาหนฺตฺถิ อจฺจนตฺถํโยควเสน อุปโยควณฺณํ วุตฺตํ ๑
เอกปลฺลงฺเกนาตฺถิ วิสาขापฺณณฺมาย อนตฺถงฺกเตยว สุริเย
อปราชิตปลฺลงฺเกน (๑) วชฺราสเน นิสินฺนกาลโต ปญฺจาย สกิมฺปิ
อนุญฺจหิตฺวา ขถาอาภุชิตฺเตน เอเกเนว ปลฺลงฺเกน ๑

วิมุตฺตฺถิสฺส
สํเวทียมาโน นิสินฺโน โหตฺถิตฺถิ อตุโถ ๑ ตตฺถ วิมุตฺตฺถิตฺถิ ตทงฺกวิมุตฺตฺถิ
วิกฺขมฺภณวิมุตฺตฺถิ สมฺมุจฺเจทวิมุตฺตฺถิ ปญฺธิปฺปสฺสทฺธิวิมุตฺตฺถิ นิสฺสรณ-
วิมุตฺตฺถิตฺถิ ปญฺจ วิมุตฺตฺถิโย ๑ ตาสฺมึ ยํ เทยฺยธมฺมปริจฺจาคาทิหิ
เตหิ เตหิ คฺคณฺงฺเคหิ นามรูปปริจฺจาทิหิ วิปฺสฺสนงฺเคหิ จ ยาว
ตสฺส ตสฺส องฺกสฺส อปริหานิวเสน ปวตฺตฺถิ ตาว ตํ
ตํ ปญฺธิปฺกฺขโต วิมฺจฺจนโต วิมฺจฺจนํ ปหานํ ๑ เสยฺยถิทํ ทานเนน
มจฺจฺจริยโลกาทีโต สีเสน ปาณาตฺถิปาตาทีโต นามรูปวตฺถถาเนน
๑. สී. อปราชิตปลฺลงฺกเวณ ๑ ม. อปราชิตปลฺลงฺกเวเร ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปฐมโพธิสูตรวณณา หน้า ๔๕

สกุทายทิกุจิโต ปจฺจยปริคฺคเหฺน(๑) อเหตุวิสมเหตุทิกุจิทิ
ตสฺเสว อปรภาเคน กงฺขาวิตรเณน กถฺกถิภาวโต กลาป-
สมมฺสเนน อหิ มมาติ คาหโต มคฺคามคฺควตฺถาเนน อมคฺเค
มคฺคสฺสณฺยา อุตฺยทสฺสเนน อจฺเจททิกุจิชฺยา วยทสฺสเนน สสฺสต-
ทิกุจิชฺยา ทยทสฺสเนน สภเย อภยสฺสณฺยา อาทินวทสฺสเนน
อสฺสาทสฺสณฺยา นิพฺพิทานุสฺสเนน อภิริตฺสณฺยา(๒) มุจฺจิตฺต-
กมฺยตาธานเณน อมุจฺจิตฺตกมฺยตฺยา(๓) อฺเปกฺขธาณเณน อฺนุเปกฺขาย
อนฺุโลเมน ชมฺมฏฺฐิตฺธิ นีพฺพานเ จ ปฏฺฐิโลมภาวโต โคตรภฺนา
สงฺขารนิมิตฺตภาวโต วิมฺจจฺนํ อຍံ ตทงฺควิมุตฺติ นาม ๑ ยมฺปน
อฺปจารปฺปนาเถเทน สมာชิโน ยาวสฺส (๔) อปริหานิวเสน ปวตฺติ
ตาว(๕) กามจฺจนฺทาทีนํ นีวรณานญฺเจว วิตฺกกาทีนญฺจ ปจฺจ-
นิกชฺมมานํ อฺนุปฺปตฺติสฺสณฺนิตํ วิมฺจจฺนํ อຍံ วิกฺขมฺภนวิมุตฺติ
นาม ๑ ยํ จตฺตุนํ อริยมคฺคานํ ภาวิตตฺตา ตํตํมคฺควโต
อริยสฺส สนฺตฺาเน ยถารหิ ทิกุจิกฺคานํ ปหานายาติอาทินา (๖)
นเยน วุคฺตสฺส สมฺมทฺยปฺกฺขิชฺส กิเลสคณฺสฺส(๗) ปฺน อจฺจนฺตํ
อฺปฺปวตฺติภาเวน สมฺมจฺเจทปฺปหานวเสน วิมฺจจฺนํ อຍံ สมฺมจฺเจท-
วิมุตฺติ นาม ๑ ยํ ปน ผลกฺขเณ ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธตฺตํ กิเลสานํ
๑. ม. ปจฺจยปริคฺคเหฺน ๑ ๒. สී. ม. นิพฺพิทานุสฺสเนน
อภิริตฺสณฺยา ๑ ๓. ม. มุจฺจิตฺตกมฺยตาธานเณน อมุจฺจิตฺตกมฺยตฺยา ๑
๔. สී. ยา จิตฺตสฺส ๑ ๕. สී. ตาย จ ๑ ๖. อภิ. สจฺ. ๓๔/๑๕๖/๘๓ ๑
อภิ. วิ. ๓๕/๕๘๐/๓๑๕ ๑ ๗. ม. กิเลสคณฺสฺส ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๕๐

อัย ปฏิปุตฺตทวิมุตฺติ นาม ฯ สพฺพสงฺขตนิสฺสฏฺฏตา ปน
สพฺพสงฺขารวิมุตฺตํ นิพฺพานํ อัย นิสฺสรณวิมุตฺติ นาม ฯ
อิธ ปน ภควโต นิพฺพานารมฺมณา ผลวิมุตฺติ อธิปฺเปตา ฯ
เตน วุตฺตํ วิมุตฺติสุขปฏิสฺสเวทิตี วิมุตฺติสุขํ ผลสมาปตฺติสุขํ
ปฏิสฺสเวทียมาโนติ(๑) ฯ

วิมุตฺตีสฺสึ จ อุปกฺกิลเสหิ ปฏิปุตฺตทวิมุตฺติวเสน จิตฺตสฺส วิมุตฺติ-
ภาโว จิตฺตเมว วา ตถา วิมุตฺตํ (๒) เวทิตพฺพํ ตาย วิมุตฺติยา
ชาตํ สมฺปยุตฺตํ วา สุขํ วิมุตฺติสุขํ ฯ ยายํ ภนฺเต อุปกฺขา
สนฺเต สุขे วุตฺตา ภควตาทิ (๓) วจนโต อุปกฺขาปี เจตฺถ สุข-
มิจฺเจว เวทิตพฺพา ฯ ตถา จ วุตฺตํ สมฺโหมวิโนทนิยํ อุปกฺขา
ปน สนฺตตฺตา สุขมิจฺเจว ภาสิตาทิ(๔) ภควา หิ จตฺตถฺชฌานิกํ
อรหตฺตสมาปตฺตี สมฺปาชฺชติ น อิตฺริ ฯ อถวา เตสํ วุปฺสโม
สุโขติอาทิสฺสึ ยถา สงฺขารทฺกฺขุปฺสโม สุโขติ วุจฺจติ เอวํ สกฺล-
กิลเสทฺกฺขุปฺสสมาวโต อกฺกผลล ลพฺภมาณา ปฏิปุตฺตทวิมุตฺติเอว
อิธ สุขฺนฺติ เวทิตพฺพา ฯ ตยิทํ วิมุตฺติสุขํ มกฺควีถียํ กาลนฺตเรติ
ผลจิตฺตสฺส ปวตฺติวิภาเคน (๕) ทฺวิธํ โหติ ฯ เอเกกสฺส หิ อริย-
มกฺกสฺส อนนฺตรา ตสฺส ตสฺเสว วิปากฺกุตานิ นิพฺพานา-
รมฺมณานิ ตีณิ เทว วา ผลจิตฺตานิ อุปฺปาชฺชนฺติ อนนฺตร-
๑. ม. ปฏิสฺสเวทียมาโน นิสฺสินฺโน โหตฺตี อตุโลติ ฯ
๒. ม. ม. ๑๓/๕๘/๕๕ ฯ ๔. สมฺโหม. ๒๕๐ ฯ
๕. สී. ผลจิตฺตสมาปตฺติวิภาเคน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปฐมโพธิสูตรวณณา หน้า ๕๑

วิปากตฺตา โลกุตฺตรกฺุสฺถานํ ฯ ยสฺมี หิ ชวนฺวาเร อริยมคฺโค
อุปฺปชฺชติ ตตฺถ ยทา เทว อนุโลมานิ ตทา ตติยํ โคตฺรภู
จตุตฺถํ มคฺคจิตฺตํ ตโต ปริ ตีณิ ผลจิตฺตานิ โหนฺติ ฯ
ยทา ปน ตีณิ อนุโลมานิ ตทา จตุตฺถํ โคตฺรภู ปญฺจมํ
มคฺคจิตฺตํ ตโต ปริ เทว ผลจิตฺตานิ โหนฺติ ฯ เอวํ จตุตฺถํ
ปญฺจมํ อปฺปนาวเสน ปวตฺตติ น ตโต ปริ ภวฺงคฺสุส
อาสนฺนตฺตา ฯ เกจิ ปน ญฺญมฺปิ จิตฺตํ (๑) อปฺเปตฺติ วนฺนติ
ตํ อญฺจกถาสฺ (๒) ปฏฺิกจฺจิตฺตํ ฯ เอวํ มคฺควิธิยํ ผลํ เวทิตพฺพํ ฯ
กาลนฺตเร ผลํ ปน ผลสฺมาปตฺติวเสน ปวตฺตํ นิโรธา
วฺญฺจนฺตสฺส อปฺปชฺชมานญจ เอเตเนว สงฺกหิตํ ฯ ส
ปนายิ ผลสฺมาปตฺติ อตฺถโต โลกุตฺตรกฺุสฺถานํ วิปากกฺุตา
นิพฺพานารมฺมณา อปฺปนาติ ทญฺจพฺพา ฯ

เก ตํ สฺมาปชฺชนฺติ เก น สฺมาปชฺชนฺตฺติ สพฺเพปิ
ปฺลชฺชนา น สฺมาปชฺชนฺติ อนนฺทคตฺตา ฯ ตถา ญฺญจิม
อริยา อุปริมํ อุปริมายิ อริยา ญฺญจิมํ น สฺมาปชฺชนฺติเยว
ปฺลคฺคณฺตฺรภาวฺปกมฺเนน ปฏฺิปปสฺสทฺทภาวโต ฯ อตฺตโน เอว ผลํ
เต เต อริยา สฺมาปชฺชนฺติ ฯ เกจิ ปน โสตาปฺนฺน-
สททาคามิโน ผลสฺมาปตฺตี น สฺมาปชฺชนฺติ อุปริมาย เทวเยว
สฺมาปชฺชนฺติ สฺมาธิสฺมี ปรีปฺรการิภาวโตติ วนฺนติ ฯ ตํ
๑. สี่. มคฺคจิตฺตํ ฯ ๒. วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๓/๓๒๔ ฯ ฅาณทสฺสนวิสฺสุทฺธิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๕๒

อการณํ ปุณฺณชนสุสาปี อุตตนา ปฏิลทฺธโลกียสมาธิ-
สมาปชฺชนโต ฯ กิ วา เอตถ การณจินฺตยา ฯ วุตฺตญฺเหดํ ปฏฺิ-
สมฺภิกายํ กตฺมา ทส สงฺขารุเปกฺขา วิปสฺสนาวเสน อุปฺปชฺชนฺติ
กตฺเม ทส โคตรภฺฐมฺมา วิปสฺสนาวเสน อุปฺปชฺชนฺตฺติ ฯ อิมํ
ปญฺหานํ วิสฺสชฺชเน โสตาปตฺติผลสฺมาปตฺตตฺถาย(๑) สกทาคามิ-
ผลสฺมาปตฺตตฺถายาติ เตสมฺปิ อริยานํ ผลสฺมาปตฺติสฺมาปชฺชนํ
วุตฺตํ ฯ ตสฺมา สพฺเพปิ อริยา ยถาสกํ ผลํ สฺมาปชฺชนฺตฺติ
นิฏฺฐเมตฺถ กนฺตพฺพํ ฯ

กสฺมา ปน เต สฺมาปชฺชนฺตฺติ ทิฏฺฐมฺมุสฺสวิหารตฺถํ ฯ
ยถา หิ ราชาโน รชฺชสุขํ เทวตา ทิพฺพสุขํ อนุภวฺนฺติ เอวํ
อริยา โลกุตฺตรสุขํ อนุภวิสฺสามาติ อทฺธานปริจฺเจทํ กตฺวา
อิจฺฉิตกฺขณฺเผล สฺมาปตฺติ สฺมาปชฺชนฺติ ฯ

กถญฺจสุสา สฺมาปชฺชนํ กถิ จานํ กถิ วุฏฺฐจฺฉานฺนฺติ
ทฺวิหิ ตาว อากาเรหิ (๑) อสุสา สฺมาปชฺชนํ โหติ นิพฺพานโต
อญฺญสฺส อารมฺมณฺสฺส อมนสิการา นิพฺพานสฺส จ
มนสิการา ฯ ยถาห

เทว โข อาวุโส ปจฺจยา อนิมนฺตยา เจโตวิมฺตฺติยา
สฺมาปตฺติยา สพฺพนิมนฺตฺตานญฺจ อมนสิกาโร อนิมนฺตยา จ
ธาคฺยา มนสิกาโรติ ฯ (๑)

อยมฺปนฺเนตฺถ สฺมาปชฺชนกฺกโม ผลสฺมาปตฺติตฺถิเกน
๑. ม. ...สฺมาปตฺตตฺถาย ฯ เอวมฺปริปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสูตรวณณา หน้า ๕๓

อริยสาวเกน รโหคเตน ปฏิสลฺลีนเนน อุทฺยพฺพยาทิวเสน สงฺขารา
วิปฺสฺสิตพฺพาฯ ตสฺเสวํ ปวตฺตนาณฺุพฺพวิปฺสฺสโต(๑) สงฺขารารมฺมณโต
โคตฺรภูฏาณานนฺตรํ ผลสฺมาปตฺติวเสน นิโรเช จิตฺตมปฺเปติฯ
ผลสฺมาปตฺตিনিโนภาเวน จ เสกฺขสฺสาปํ ผลเมว อุปฺปชฺชติ น
มคฺโคฯ เย ปน วทฺนติ โสตาปนฺโน อตฺตโน สฺมาปตฺตี(๒)
สฺมาปชฺชิสฺสามิติ วิปฺสฺสนํ วทฺเตตฺวา สกทาคามิ โหติ
สกทาคามิ จ อนาคามีติฯ เต วตฺตพฺพา เอวํ สนฺเต
อนาคามี อรหา ภวิสฺสติ อรหา จ (๓)ปจฺเจกพฺพุโธ อาปชฺเชยฺย(๓)
ตสฺมา ยถาภินเวสํ ยถาชฺฌาสยํ วิปฺสฺสนา อตฺถํ สาเชตีติ
เสกฺขสฺสาปํ ผลเมว อุปฺปชฺชติ น มคฺโคฯ ผลมฺปิ ตสฺส
สเจ อนเนน ปรมชฺฌานิกโก มคฺโค อธิคโต ปรมชฺฌานิกเมว
อุปฺปชฺชติฯ สเจ ทฺติยาทีสุ อณฺุตรชฺฌานิกโก ทฺติยาทีสุ
อณฺุตรชฺฌานิกเมวาติฯ

กสฺมา ปเนตฺถ โคตฺรภูฏาณํ มคฺคภาณปฺเรจาริกํ
วिय นิพฺพานารมฺมณํ น โหตีติ ผลภาณานํ อนิยฺยานิก-
ภาวโตฯ อริยมคฺคธฺมาเยว หิ นิยฺยานิกาฯ วตฺตตฺถเหตํ กตเม
ธฺมา นิยฺยานิกาฯ จตฺตาโร อริยมคฺคา อปฺริยาปนฺนาติฯ
ตสฺมา เอกนฺเตเนว นิยฺยานิกสฺภาวสฺส อุภโต วุฏฺฐานภาเวน(๔)
ปวตฺตมานสฺส อนนฺตรปจฺจยฺภูเตน ภาณเนน นิमितฺตโต วุฏฺฐิตฺเตเนว
๑. ม. ...วิปฺสฺสนสฺเสวฯ ๒. ม. ผลสฺมาปตฺตีฯ
๓. ม. ปจฺเจกพฺพุโธ ปจฺเจกพฺพุธา จ สมฺพพุโธติ อาปชฺเชยฺยฯ
๔. ม. นิยฺยานิกภาวสฺส อุภโตวุฏฺฐานภาเวนฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิคควณณา หน้า ๕๔

ภวิตพุนฺติ ตสฺส นิพพานารมฺมณฺตา ยุตฺตา น ปน
อริยมคฺคตฺส ภวิตตฺตา ตสฺส วิปากภาเวน ปวตฺตมานานํ
กิลฺลสถานํ อสมฺมุจฺฉินฺนทฺโต อนิยฺยานิกตฺตา อวฺภูจฺจานสภาวานํ
ผลณณานํ ปุเรจาริกณณตฺส กทาจิปี นิพพานารมฺมณฺตา
อุภยตฺถ อนฺุโลมณณานํ อตฺตลฺยาการฺโต ฯ อริยมคฺควีถิยํ หิ
อนฺุโลมณณานํ อนิพฺพิทฺชปฺพพฺพานํ อุตฺตลฺลานํ โลกภฺขนฺุชาทินํ
สาคิสฺสํ ปทาเลนฺน โลกิยณณานํ อุกกํสปรามิปฺตฺตานํ มคฺค-
ณณานฺุโลมานํ (๑) อุปฺปชฺชนฺุติ ผลสฺมาปตฺติวีถิยํ ปน ตานํ
ตานํ เตนฺ เตนฺ มคฺเคนฺ เตสํ เตสํ กิลฺลสถานํ สมฺมุจฺฉินฺนตฺตา
ตตฺถ นฺิรุตฺตฺสูกานํ เกวลํ อริยานํ ผลสฺมาปตฺติสฺขสมฺมุจฺฉิกาวตฺส
ปริกมฺมตฺตานํ หุตฺวา อุปฺปชฺชนฺุติ น เตสํ กุโตจิ
วฺภูจฺจานสมฺภโว ยโต เตสํ ปรีโยसानํ ฅานํ สงฺขารนํมิตฺตํ
วฺภูจฺจานโต นิพพานารมฺมณํ สียา ฯ เอวญฺจ กตฺวา เสกฺขตฺส
อตฺตโน ผลสฺมาปตฺติวพฺพชฺชนฺุตฺถาย อุทฺยพฺพยาทิวเสนฺ สงฺขารे
สมฺมสนฺตตฺส วิปฺสฺสนาณณานฺุพฺพาย ผลเมว อุปฺปชฺชติ
น มคฺคโคติ อยญฺจ อตฺถโถ สมตฺถิโต (๒) โหติ ฯ เอวํ ตาว
ผลสฺมาปตฺติยา สฺมาปชฺชนํ เวทิตพฺพิ ฯ

ตโย โข อาวุโส ปจฺจยา อนิมิตฺตตาย เจโตวิมุตฺติยา
จิตฺติยา สพฺพนํมิตฺตานํ อมนสิกาโร อนิมิตฺตตาย จ ชาติฺยา
๑. ม. มคฺคณณานฺุกลานํ ฯ ๒. ส. สฺมาปตฺติโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปฐมโพธิสูตรวณณา หน้า ๕๕

มนสิกาโร ปุพฺเพ จ อภิสงฺขารโธติ ฯ

วจนโต ปนสฺสา ตีหากาเรหิ จานํ โหติ ฯ ตตฺถ ปุพฺเพ
จ อภิสงฺขารโธติ สฺมาปตฺติโต ปุพฺเพ กาลปริจฺเฉโท ฯ อสฺสสฺมี
นาม กาลे วุฏฺฐหิสฺสามีติ ปริจฺฉินฺนตฺตา หิสฺสา ยาว โส
กาโล นาคจฺฉติ ตาว วุฏฺฐานํ น โหติ ฯ

เทว โข อาวุโส ปจฺจยา อนิมิตฺตตาย เจโตวิมุตฺตียา
วุฏฺฐานสฺส สพฺพนิมิตฺตานนฺจ มนสิกาโร อนิมิตฺตตาย จ ชาตฺยา
อมนสิกาโรติ

วจนโต ปนสฺสา ทวีหากาเรหิ วุฏฺฐานํ โหติ ฯ
ตตฺถ สพฺพนิมิตฺตานนฺติ รูปนิมิตฺตเวทนาสญฺญาสงฺขารวิญฺญาณ-
นิมิตฺตานํ ฯ กามนฺจ น สพฺพานเวตานิ เอกโต มนสิกาโรติ
สพฺพสงฺคาหิกวเสน ปเนวํ วุตฺตํ ฯ ตสฺมา ยํ ภวํกสฺส
อารมฺมณํ ตสฺส มนสิกรณฺน ผลสฺมาปตฺติโต วุฏฺฐานํ โหตีติ
เอวํ อสฺสา วุฏฺฐานํ เวทิตพฺพํ ฯ ตยิทํ เอวมิธ สฺมาปชฺชน-
วุฏฺฐานํ อรหตฺตผลญฺจ (๑)

ปฏฺิปปสฺสทฺทธรถํ อมตารมฺมณํ สฺขํ (๒)

วณฺตโลกามิสฺสํ สนฺตํ สามณฺยผลมุตฺตมํ ฯ

สนฺชทายาห วิมุตฺตีสฺขํ ฯ ปฏฺิสฺเวทิตี ฯ (๓) เตน วุตฺตํ วิมุตฺตีสฺขํ

๑. ม. เอวมิธ สฺมาปชฺชนวุฏฺฐานํ ฯ ๒. ม. สฺขํ ฯ

๓. สී. อิมสฺมี วาเกย คาถาวसानเ เอวํ ทิสฺสตี ฯ ม. อิติ วุตฺตํ

สาทาติสาตํ วิมุตฺตีสฺขํ ปฏฺิสฺเวทีสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๕๖

ปฏิสัเวทิตี วิมุตตีสุขัง ผลสมาปตตีสุขัง ปฏิสัเวทียมาโน [๑] ฯ

อถาติ อธิการตฺเถ นิปาโต ฯ โขติ ปทปุรณฺเฑ ฯ เตสุ
อธิการตฺเถณ อถาติ อิมินา วิมุตตีสุขปฏิสัเวทโนโต อณฺณํ
อธิการํ ทสฺเสตติ ฯ โก ปเนโสติ ปฏิจฺจสมุปฺปาทมนสิกาโร ฯ
อถาติ วา ปจฺจมาติ เอตสฺมี อตฺเถ นิปาโต เตน ตสฺส
สตฺตาหสฺส อจฺเจยนาติ วกฺขมานเมว อตฺถํ โขเตตติ ฯ ตสฺส
สตฺตาหสฺสชาติ ปลลฺลงฺกสตฺตาหสฺส ฯ อจฺเจยนาติ อปฺกเมน ฯ
ตมฺหา สมาธิมฺหาติ อรหตฺตผลสมาธิโต ฯ

อิธ ปน จตฺวา ปฏิปาทฺฐิยา สตฺต สตฺตาหานิ
ทสฺเสตตพฺพานีติ เกจิ ตานิ วิตุถารยีสฺสุ ฯ มยฺ ปน ตานิ
ขนฺธกปาเจน อิมิสฺสา อุทานปาฬิยา อวิโรธทสฺสนมฺเขน ปรโต
วณฺณยิสฺสาม ฯ

รตฺติยาติ อวฺยวสมฺพนฺธฺเร สามิวจันํ ฯ ปจฺจมนฺติ อจฺจนฺต-
สัโยคตฺเถ อุปโยควจันํ ฯ ภควา हि ตสฺสา รตฺติยา สกฺลมฺปิ
ปจฺจมํ ยามิ เตเนว มนสิกาเรน ยุตฺโต อโหสิตี ฯ

ปฏิจฺจสมุปฺปาทนฺติ ปจฺจยธมฺมํ ฯ อวิชฺชาทโย हि ปจฺจย-
ธมฺมา ปฏิจฺจสมุปฺปาโท ฯ กลมิตฺถิ ชานิตพฺพนฺติ เจ ภควโต
วจเนน ฯ ภควตา हि ตสฺมา ติหानนฺท เอเสว เหตุ เอตฺถ
นิตานํ เอส สมฺทโย เอส ปจฺจโย ชรามรณสฺส ยทิตฺถิ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร นิสินฺโน โหตีตี อตฺถโถติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสูตรวณณนา หน้า ๕๗

ชาติ ฯเปฯ สงฺขารานํ ยทิตํ อวิชฺชาติ (๑) เอวํ อวิชฺชาทโย
เหตุติ วุตตา ฯ ยถา ทฺวาทส ปจฺจยา ทฺวาทสปฏิจฺจ-
สมุปฺปาทาติ(๒) ฯ

ตตฺรารํ วจนฺตฺโร อณฺณมณฺณํ ปฏิจฺจ ปฏิมุขํ คนฺตฺว (๓)
การณสมวายํ อปฺปฏิจฺจิปิตฺวา สหิตฺเต อฺปฺปาเทตีติ ปฏิจฺจ-
สมุปฺปาโท ฯ อถฺวา ปฏิจฺจ ปจฺเจตฺตํ ปจฺจยารหฺตํ ปจฺจยํ
ปฏิคนฺตฺวา น วินา เตน สมฺพนฺนฺสฺส อฺปฺปาโท ปฏิจฺจ-
สมุปฺปาโท ฯ ปฏิจฺจสมุปฺปาโทติ เจตฺตฺตํ สมุปฺปาทปทฺฐจฺาน-
วจนฺวิญญฺเยย(๔) ผลสฺส อฺปฺปาทนสมตฺตตฺตฺยตฺโต เหตุ น
ปฏิจฺจสมุปฺปตฺตฺติมตฺตํ (๕) เวทิตฺตํ ฯ อถฺวา ปจฺเจตฺตํ อรหนฺติ
นํ ปณฺทิตฺตาติ ปฏิจฺจโจ สมฺมา สยเมว วา อฺปฺปาเทตีติ
สมุปฺปาโท ปฏิจฺจโจ จ โส สมุปฺปาโท จาติ ปฏิจฺจ-
สมุปฺปาโทติ เอวเมตฺตฺตํ อตฺตฺโร ทฺฐจฺทฺโพ ฯ

อนฺุโลมฺนฺติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราทิอาทินา นเยน วุตฺโต
อวิชฺชาทโก ปจฺจยาการโ อตฺตนา กตฺตพฺพกิจฺจกรณฺโต อนฺุโลมฺติ
วฺจฺจติ ฯ อถฺวา อาทิตฺโต ปฏฺฐาย อนฺุติ ปาเปตฺวา วุตฺตตฺตา
ปวตฺติยา วา อนฺุโลมฺโต อนฺุโลมฺ ตํ อนฺุโลมํ ฯ สารุํ
มนสากาสีติ สกฺกจฺจํ มนสิ อกาสิ ฯ โย โย ปจฺจยธฺมโม

๑. ที. มหา. ๑๐/๕๘/๖๗ ฯ ๒. ม. ...สมุปฺปาทา ฯ

๓. ส. ม. กตฺวา ฯ ๔. ส. สมุปฺปาทปทฺฐจฺานวจนํ วิญญฺเยย ฯ

๕. ส. น ปจฺจยปฏิจฺจสมุปฺปตฺตฺติมตฺตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๕๘

ยสฺส ยสฺส ปจฺจยฺอุปฺนฺนธมฺมสฺส ยถา ยถา เหตุปจฺจยาทินา
ปจฺจยภาเวน ปจฺจโย โหติ ตํ สพฺพํ อวิปริตํ อปริหาเปตฺวา
อนวเสสโต ปจฺจเวกฺขณวเสน จิตฺเต อกาสิติ อตุโถ ฯ ยถา
ปน ภควา ปฏฺิจฺจสมุปฺปาทาอนุโลมํ มนฺสากาสิ ตํ สงฺเขเปน
ตาว ทสฺเสตฺถ อิติ อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ อิมสฺสุปฺปาทา
อิทํ อุปฺปชฺชตีติ วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ อิติติ เอวํ อนนฺน ปกาเรนาติ อตุโถ ฯ อิมสฺมี
สติ อิทํ โหตีติ อิมสฺมี อวิชฺชาทิเก ปจฺจเย สติ อิทํ
สงฺขาราทิํ ผลํ โหติ ฯ อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชตีติ อิมสฺส
อวิชฺชาทิกสฺส ปจฺจยสฺส อุปฺปาทา อิทํ สงฺขาราทิํ ผลํ
อุปฺปชฺชตีติ อตุโถ ฯ อิมสฺมี อสติ อิทํ น โหติ อิมสฺส
นิโรธา อิทํ นิรุชฺชตีติ อวิชฺชาทีนํ อภาเว สงฺขาราทีนํ
อภาวสฺส อวิชฺชาทีนํ นิโรเช สงฺขาราทีนํ นิโรชสฺส จ
ทฺุติยตฺติยสฺสตฺตวจนฺน เอตฺสฺมี ปฺริมสฺมี (๑) ปจฺจยลกฺขณํ นียโม
ทสฺสีโต โหติ อิมสฺมี สติ เอว น อสติ ฯ อิมสฺสุปฺปาทาเอว
นानุปฺปาทา ฯ อนิโรธา เอว น นิโรธาติ ฯ เตนฺตํ ลกฺขณํ
อนฺุโตคฺชนียมํ อิทฺ ปฏฺิจฺจสมุปฺปาทสฺส วุตฺตฺนฺติ ทฺุจฺจพฺพํ ฯ
นิโรชฺติ จ อวิชฺชาทีนํ วิราคาธิกเมน आयตี อนฺุปฺปาโท ฯ
อุปฺปวตฺติ ฯ ตถา हि วุตฺตํ อวิชฺชาย เตวว อเสสฺวิราค-

๑. ม. ทฺุติยตฺติยสฺสตฺตวจนฺน เอตฺสฺมี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสตุตตวณณา หน้า ๕๕

นิโรธา สงฺขารนิโรธิตอาทึ ฯ (๑)นิโรธนิโรธา จ อุปฺปาโท
เยน โส อุปฺปาทนิโรธภาเวน วุตฺโต (๑) ฯ อิมสฺส นิโรธา อิทํ
นิรุชฺฌตีติ ฯ

เตเนตํ ทสฺเสติ อนิโรโธ อุปฺปาโท นาม โส เจตถ
อตุถิภาโวตีปี วุจฺจตีติ ฯ อิมสฺมี สติ อิทํ โหตีติ อิทเมว
หิ ลกฺขณํ ปริยายนุตเรน อิมสฺส อุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชตีติ
วทฺนฺเตน ปเรน ปฺริมํ วิเสตีติ โหติ ตสฺมา น ธรรมานตฺเวย
สนฺธาย อิมสฺมี สตีติ วุตฺตํ อถโข มกฺเคน อนิรุทฺทภาวญฺจาติ
วิญฺญาตึ ฯ ยสฺมา จ อิมสฺมี อสตี อิทํ น โหติ อิมสฺส
นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌตีติ ทฺวิธาปี อุทฺทิฏฺฐสฺส ลกฺขณสฺส
นิตฺเทสํ วทฺนฺเตน อวิชฺชาย เตวว อเสสวिरาคนิโรธา สงฺขาร-
นิโรธิตอาทึนา นิโรโธ เอว วุตฺโต ตสฺมา นตุถิภาโวปี นิโรโธ-
เอวาติ นตุถิภาววิรุทฺโธ อตุถิภาโว อนิโรธิตี ทสฺสตีติ โหติ ฯ
เตน อนิโรธสงฺขาเตน อตุถิภาเวน อุปฺปาทํ วิเสเสตีติ ฯ
ตโต น อิท อตุถิภาวมตฺตํ (๒) อุปฺปาโทติ อตุถิโก อธิปฺเปโต ฯ
อถโข อนิโรธสงฺขาโต (๓) อตุถิภาโวติ จ อยมตฺตโก วิภาวิทิตติ(๓) ฯ
เอวเมตํ ลกฺขณทฺววจนํ อญฺณมญฺญวิเสสนวิเสตีตพฺพภาเวน
๑. สี. ม. นิโรธนิโรธี จ อุปฺปาทนิโรธีภาเวน วุตฺโต ฯ
อิมสฺมิญจ โปตฺถเก ตตฺถ ฯ โปตฺถเกสุ ก็ อตุถิคฺคหณํ ฯ
๒. อตุถิภาวมตฺตฺนฺติ ยุตฺตตฺตรํ ฯ ม. อตุถิภาวมตฺตํ ฯ
๓. ม. อตุถิภาโว จาติ อยมตฺตโก วิภาวิทิตติ ฯ

สาตถกนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ

โก ปนายิ อนิโรโธ นาม โย อตฺถิกาโว อุปฺปาโทติ
วฺจฺจติ(๑) อปฺปหีนภาโว จ อนิพฺพตฺติตผลารหตาปหานนฺหิ(๒)
ผลานุปฺปาตนารหตา จ ฯ เย หิ (๓) ปหาตพฺพา อกฺกุสลา ชมฺมา
เตสํ อริยมกฺเขน อสมฺมุขมาติตภาโว จ ฯ เย ปน น ปหาตพฺพา
กฺกุสลาพฺยาจตา ชมฺมา ยานิ เตสุ สํโยชนานิ อจฺฉินาสวานํ
เตสํ อปริกฺขิณฺตา จ ฯ อสมฺมุขมาติตานุสยตาย หิ สสํโยชน-
ขนฺธปฺปวตฺติ ปฏฺิจจสมฺบุปฺปาโท ตถา จ วุตฺตํ

ยาย จ ภิกฺขเว อวิชฺชาย นินฺวตฺตสฺส พาลสฺส ยาย จ
ตณฺหาช สมฺปยุตฺตสฺส อยํ กาโย สมฺพทาโคโต สา เจว อวิชฺชา
พาลสฺส อปฺปหีนา สา จ ตณฺหา อปริกฺขิณฺตา ฯ ตํ กิสฺส
เหตุ น ภิกฺขเว พาโล อจฺริ พุรฺหมจฺริยํ สมฺมา ทฺกฺขกฺขยาย
ตสมฺมา พาโล กายสฺส เกทา กายฺปโค โหติ โส กายฺปโค
สมาโน น ปริมุจฺจติ ชาตฺยา ชรามรณฺนาตฺธาติ ฯ (๔)

จิณฺสํโยชนานํ ปน อวิชฺชาย อภาวโต สงฺขารานํ
ตณฺหุปาทานานํ อภาวโต อุปาทานภวานํ อสมฺภโวติ วฏฺฏสฺส
อุปฺจฺเจโท ปญฺญาธิสฺสตีติ ฯ เตเนวาท

ฉนฺนํ เตว พฺสฺสายตฺนानํ(๕) อเสสฺวราคฺคินิโรธา พฺสฺสนิโรโธ

๑. ม. จ วฺจฺจตีติ ฯ ๒. ม. อนิพฺพตฺติตผลารหตาปหานนฺหิ ฯ

๓. สී. เตหิ ฯ ๔. สํ. นี. ๑๖/๕๕/๒๕ ฯ ๕. ม. พฺกฺกณฺพฺสฺสายตฺนानํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสูตรวณณา หน้า ๖๑

ผลสนิโรธา เวหนานิโรธิตอาทิจ (๑)

น หิ อคฺคมคฺคาธคฺมโต อุทฺธึ ยาว ปรีนิจฺพพานา
สพายตนาทึนึ อปฺปวตฺติจ อถโข นตฺถิตา นิโรธสทฺทวจนียตา
ชีณสฺสโยชนตาติ นิโรโธ วุตฺโตฯ อปิจ จิรคตมฺปิ กมฺมํ
อนิจฺพตฺติตผลตาย อปฺปหีนานาหารตาย จ ผลารหํ สนฺตํเอว
นาม โหติ น นิพฺพตฺติตผลํ นานิ ปหีนานาหารนฺติฯ ผลุปรตฺติ-
ปรจฺยยานํ อวิชฺชาสงฺขาราทึนึ วุตฺตนเยเนว ผลารหภาโว
อนิโรธิตี เวทิตพฺโพฯ เอวํ อนิรุตฺตภาเวเนว หิ เยน วินา
ผลํ น สมฺภวติ ตํ การณํ อตีตาทิ (๒) อิมสฺมึ สตีติ อิมินา
วจนเนว วุตฺตํฯ ตโตเยว จ อวุตฺตพฺรหฺมจริยสฺส อปฺปวตฺติตฺมมตํ
อนาปนโน ปรจฺยยุปฺปาโท กาลเกทํ อนามสิตฺวา อนิวตฺตุนายเอว (๓)
อิมสฺส อุปฺปาทาติ วุตฺโตฯ อถวา อวเสสปรจฺยสมวาเย
อวิชฺชมานสฺสาปิ วิชฺชมานสฺส วิย ปฺเคว วิชฺชมานสฺส ยา
ผลุปรตฺตติอภิมุขตา สา อิมสฺส อุปฺปาทาติ วุตฺตาฯ ตถา
หิ ตโต ผลํ อุปฺปรชฺชตีติ ตทวตฺถํ(๔) การณํ ผลสฺส อุปฺปาทน-
ภาเวเนว อฏฺฐจิตํ อุปรตฺติตํ นาม โหติ น วิชฺชมานมฺปิ
ตทวตฺถนฺติ(๕)ฯ ตทวตฺถนฺตา(๖) อุปฺปาโทติ เวทิตพฺโพฯ

ตตฺถ สตีติ อิมินา วิชฺชมานตามตฺเตน ปรจฺยภาวํ วทนฺโต

- # ๑. ส. นี. ๑๖/๓/๒ฯ ๒. ม. อตีตนฺติปิฯ ๓. ส. อนิวตฺติตายฯ
- # ม. อนิวตฺตุนายฯ ๔. ส. ม. ตทวตฺถํฯ ๕. ส. ม. อตทวตฺถนฺติฯ
- # ๖. ส. ม. ตทวตฺถนฺตาฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๖๒

อพฺยาปรตํ ปฏฺิจฺจสมฺบุปฺปาทสฺส ทสฺเสติ ฯ อุปฺปาทาติ อุปฺปตฺติ-
ชมฺมตํ อสพฺพกาลภาวิตํ ผลุปฺปตฺติอภิมุขตฺถจฺ ที่เปฺนุโต อนิจฺจตํ
ปฏฺิจฺจสมฺบุปฺปาทสฺส ทสฺเสติ ฯ สติ น อสฺติ อุปฺปาทา น
นิโรธาติ ปน เหตุอฺตฺถเอหิ ภูมฺมนิสฺสกกฺวจฺเเนหิ สมตฺถิตํ นิตาน-
สมุทฺยชาตฺติปฺปภาวภาวํ ปฏฺิจฺจสมฺบุปฺปาทสฺส ทสฺเสติ ฯ เหตุอฺตฺถตา
ภุมฺมวจนฺตฺส (๑) ยสฺส ภาเว ตทวินาภาวิผลฺลสฺส ภาโว ลกฺขิยฺติ
ตตฺถ ปวตฺติยา เวทิตพฺพา ยถา อธฺนानํ ฐเเน อนนฺุปฺปาทิย-
มาน(๒) ทาลิทฺุทฺธิยํ เวปฺุลลฺมกฺมาสีติ (๓) จ นิปฺพนฺเนสุ สสฺเสสุ
สุภิกฺขํ ชายตีติ จ ฯ นิสฺสกกฺวจฺนฺตฺสาปี เหตุอฺตฺถตา ผลฺลสฺส
ปภเว ปกตฺติยจฺ สมปวตฺตนโต (๔) ยถา กลฺลา โหติ อพฺพุทํ
อพฺพุทา ชายเต เปสีติ (๕) จ หิมวตา กงฺคา ปภวนฺติ สรฺภูโต (๖)
สโร ชายตีติ จ ฯ อวิขฺชาทิภาเว จ ตทวินาภาเว
สงฺขาราทิภาโว ลกฺขิยฺติ อวิขฺชาทิหิ จ สงฺขาราทโย
ปภวนฺติ จ กริยนฺติ(๗) จาติ เต เตสํ ปภโว ปกตฺติ จ
ตสฺมา ตทตฺถทีปนตฺถํ อิมสฺมี สติ อิมสฺส อุปฺปาทาติ
เหตุอฺตฺถเอ ภูมฺมนิสฺสกกฺกนิตฺุทฺเตสา กตฺตาติ ฯ

ยสฺมา เจตฺถ อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ อิมสฺสอุปฺปาทา

- # ๑. ม. เจตฺถ ภูมฺมวจนฺ ๑ ๒. สී. ม. อนนฺุปฺปาทิยมาน ๑
- # ๓. ที. ปา. ๑๑/๔๕/๗๗ ๑ ๔. สී. ม. ปวตฺติโต ๑
- # ๕. สั. ส. ๑๕/๘๐๓/๓๐๓ ๑ ม. อพฺพุทํ อพฺพุทา ชายติ เปสีติ ๑
- # ๖. สී. ม. สิงฺคโต ๑ ๗. ม. ปภวนฺติ ปกริยนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสตุตถวณณนา หน้า ๖๓

อิทํ ออุปชชตีติ สงฺเขเปเน อุตฺถิฏฺฐสฺส ปฏฺิจฺจสมุปฺปาทสฺส
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราทิอาทิกโก นิทฺเทโส ตสฺมา ยถาวุตฺโต
อตุถิภาโว อูปฺปาโท จ เตสํ เตสํ ปจฺจยูปฺปนฺนธมฺมานํ
ปจฺจยภาโวติ วิญฺญาตติ ฯ น หิ อนิรุตฺตาสงฺขาตํ อตุถิ-
ภาวํ อูปฺปาทญฺจ อนิวตฺตสภาวตาสงฺขาตํ อุตฺถยวตฺตตาสงฺขาตํ
วา สติ เอว นาสติ อูปฺปาทา เอว น นิโรธาติ อนฺโตคฺชนิยเมหิ
วจนฺหิ อภินิทํ มุญฺจิตฺวา อลฺโหล ปจฺจยภาโว นาม อตุถิ
ตสฺมา ยถาวุตฺโต อตุถิภาโว อูปฺปาโท จ ปจฺจยภาโวติ
เวทิตพฺพํ ฯ เยปี ปฏฺุจฺจเนน อากตฺตา เหตุอาทโย จตุวิสตีปจฺจยา
เตปี เอตสฺเสว ปจฺจยภาวสฺส วิเสสชาติ เวทิตพฺพาทฺ ฯ (๑)

อิติ ยถา วิตุถาเรน อนฺุโลมํ ปฏฺิจฺจสมุปฺปาทํ มนสิ
อกาสิ ตํ ทสฺเสตฺถํ ยทิตํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราทิอาทิก วุตฺตํ ฯ
ตตฺถ ยทิตนฺตติ นิปาโต ตสฺส โย อยนฺตติ อตุถิโธ ฯ
อวิชฺชาปจฺจยาดิอาทิสฺสุ อวิญฺทึยํ กายทฺถุจฺจริตาทิ วิญฺทิตฺติ
อวิชฺชา วิญฺทึยํ กายทฺถุจฺจริตาทิ น วิญฺทิตฺติ อวิชฺชา ธมฺมานํ
อวิปริตฺสภาวํ อวิทิตํ กโรตฺติติ อวิชฺชา อนฺตวิริหิตฺเต สํสาเร
ภวาทิสฺสุ สตฺเต ชวาเปตฺติติ อวิชฺชา อวิชฺชมาเนสฺสุ ชวติ วิชฺชมาเนสฺสุ
น ชวตฺติติ อวิชฺชา วิชฺชาย ปฏฺิปกฺขาทิ วา อวิชฺชา สทา
ทฺถุเข อลฺลวณฺณตฺติอาทินา จตฺถุพฺพิชา เวทิตพฺพาทฺ ฯ ปฏฺิจฺจ น
๑. ม. ทฏฺุจฺจพฺพาทฺ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพรฐกคุณณา หน้า ๖๔

วินา ผลั เอตี อุปฺปชฺชติ เจว ปวตฺตติ จาติ ปจฺจโย
อุปการกตฺโต วา ปจฺจโยฯ อวิชา จ सा ปจฺจโย จาติ
อวิชาปจฺจโย ตสฺมา อวิชาปจฺจยาฯ สฺงฺขโรนฺตฺตีติ สฺงฺขารา
โลกียกุสลาकुสลเจตนา सा पुणुणापुणुणानेवशागिसฺงฺขार-
วเสน ตिवิชา वेทิตपुपाฯ विचानात्ति वियुणานं तं लोकिय-
विपाकवियुणावเสน त्वत्त्तिसुविचं ५ नमत्ति नामं वेथना-
तिकुञ्चत्तद्यं ५ रूपुत्तिติ रूपं गुत्तुरुपी जग्ग्वातिउपाथाय-
रूपुज ५ आयत्ति आयत्तज สํสารทุกุञ्ช นยत्तिติ आयत्तनं ५
ศุสत्ติติ ผลุโส ५ เวทียत्ติติ(๑) เวทนา ५ อิทมปี ทุຍิ ทวาร-
วเสน จฟูพิช วิปากวเสน กหณ ณตฺตีสุวิช ๫ ปريطฺตฺตฺติ
ตณฺหา सा กามตณฺหาทิวเสน สฺงฺเขปโต ตिवิชา วิตุถารโต
อฏฺฐตุตฺตรสฺตฺติวิชา จ ๫ อุปาทยत्ติติ อุปาทานัง ๫ ตं กาม-
ปาทานาทิวเสน จฟูพิช ๫ ภาวติ ภาวิสฺตติ จาติ (๒) ภาโว ๫ โส
กมุฏุปฺปตฺติเกทโต ทูวิโร ๫ ชนนํชาติ ๫ ชิรณํ ชรา ๫ มรณฺติ
เตนาคิ มรณํ ๫ โสจณํ โสโก ๫ ปรีเทวณํ ปรีเทโว ๫ ทุกุขยत्ติติ
ทุกุञ्ช อุปฺปาทภูจฺติวเสน เทวธา ขณฺตฺตีติ ทุกุञ्ช ๫ ทุมฺมนสุส
ภาโว โทมนสุส ๫ ภูโส(๓) อายาโส อุปายาโส ๫ สมฺภวานฺตฺติ
นิพฺพุตฺตฺตนฺติ ๫ น เภวตจฺจ โสกาทิวเยว อถโข สฟูพฺพเทหิ
สมฺภวานฺตฺติติ ปทสุส โยชนา กาดฟูพา ๫ เอวํ ھิ อวิชา-

๑. ม. เวทยติ ๫ ๒. ส. ภาวติ ภาวยิตฺติ วา ๫

ม. ภาวยติ จาติ ๫ ๓. ม. ภูโส ๫

ปัจจุยา สงขารา สมภวนตฺติติ ปัจจุยปัจจุยฺปฺนฺนวตฺถานํ ทสฺสตีติ
โหติ ฯ เอส นโย สพฺพตฺถ ฯ

ตตฺถ อณฺเฏณลฺกฺขณา อวิชฺชา สมฺโมหนรสา ฉาทน-
ปฺจฺจุปฺภูจฺจนา อาสวปฺทฺภูจฺจนา ฯ อภิสงฺขรณลฺกฺขณา สงขารา
อายุหนรสา ตํวิทหนปฺจฺจุปฺภูจฺจนา อวิชฺชาปฺทฺภูจฺจนา ฯ
วิชานนลฺกฺขณํ วิญฺเฒาณํ ปุพฺพงฺกมรฺสํ ปฏฺธิสนฺธิปฺจฺจุปฺภูจฺจนํ
สงฺขารปฺทฺภูจฺจนํ วตฺถารมฺมณปฺทฺภูจฺจนํ วา ฯ นมนลฺกฺขณํ
นามํ สมฺปโยครฺสํ อวินิพฺโถกปฺจฺจุปฺภูจฺจนํ วิญฺเฒาณปฺทฺภูจฺจนํ ฯ
รฺูปปฺนลฺกฺขณํ รฺูปํ อนารมฺมณรฺสํ (๑)อฺปฺปฺเหยฺยภาวปฺจฺจุปฺภูจฺจนํ(๒)
วิญฺเฒาณปฺทฺภูจฺจนํ ฯ อายตฺนลฺกฺขณํ สฺพายตฺนํ ทสฺสนาทฺิรฺสํ
วตฺถุทฺวารภาวปฺจฺจุปฺภูจฺจนํ นามรฺูปปฺทฺภูจฺจนํ ฯ สฺมุสนลฺกฺขโณ
ผลฺโส สงฺฆมฺภูจฺจนรฺโส สงฺกตฺติปฺจฺจุปฺภูจฺจนาโน สฺพายตฺนปฺทฺภูจฺจนาโน ฯ
อนฺุภวณลฺกฺขณา เวทนา วิสยรฺสสมฺโภครฺสา สฺขทฺกฺขปฺจฺจุ-
ปฺภูจฺจนา ผลฺสฺปปฺทฺภูจฺจนา ฯ เหตุภาวลฺกฺขณา(๓) ตณฺหา อภินนฺทน-
รฺสา อตฺติตฺ(๔)ภาวปฺจฺจุปฺภูจฺจนา เวทนาปฺทฺภูจฺจนา ฯ คหณลฺกฺขณํ
อฺุปาทานํ อมฺฤจฺจนรฺสํ ตณฺหาทพฺหตฺตทฺธิจฺจปฺจฺจุปฺภูจฺจนํ ตณฺหา-
ปฺทฺภูจฺจนํ ฯ กมฺมกมฺมผลลฺกฺขโณ ภโว ภวณภาวนรฺโส(๕) กุสลากุสลา-
พฺยาคตฺปฺจฺจุปฺภูจฺจนาโน อฺุปาทานปฺทฺภูจฺจนาโน ฯ ตตฺถ ตตฺถ ภเว
๑. กตฺถจฺจิ. วิภฺิรณรฺสํ ฯ ๒. สฺตี. ม. อฺปฺปฺเหยฺยภาวปฺจฺจุปฺภูจฺจนํ ฯ
๓. สฺตี. ม. เหตุภาวลฺกฺขณา ฯ ๔. ม. อตฺติตฺติ... ฯ
๕. สฺตี. ม. ภวณภาวนรฺโส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๖๖

ปรมาภินิพพุตติลกขณา ชาติ นียยาตนรสา อตีตภวโต อธิ
อุปฺปนฺนปจฺจุปฺภูจฺจนา ทุกฺขวิจิตฺตตาปจฺจุปฺภูจฺจนา(๑) ฯ ขนฺธปริปาก-
ลกขณา ษรา มรณฺณปนฺนรสา โยพฺพนวินาสปจฺจุปฺภูจฺจนา ฯ
จฺตุลฺกขณฺ์ มรณฺ์ วิสัโยครสฺ์(๒) คติวิปฺปวาสปจฺจุปฺภูจฺจนา ฯ อนุโต
นิชฺฌานลฺกขโณ โสโก เจตโส นิชฺฌานรโส อนุโสจฺนปจฺจุ-
ปฺภูจฺจโน ฯ ลาลปฺปนลฺกขโณ ปรีเทโว คฺุณโทสปริกฺขิตฺรโส (๓)
สมฺภมปจฺจุปฺภูจฺจโน ฯ (๔) กายปฺปีฬนลฺกขณฺ์ ทุกฺขํ ฯ กายทฺุพฺพล-
โทมนสฺุสากทฺุฒนรสฺ์ (๕) กายิกาพาสปจฺจุปฺภูจฺจนา ฯ จิตฺตปฺปีฬนลฺกขณฺ์
โทมนสฺุสํ มโนวิฆาตนรสฺ์ มานสพฺุยาธิปจฺจุปฺภูจฺจนา ฯ จิตฺต-
ปรีทหนลฺกขโณ (๖) อุปายาโส นิตฺตฺถนรโส วิสาทปจฺจุปฺภูจฺจโน(๗) ฯ
เอวเมตฺเต อวิชฺชาทโย ลฺกขณาทีโตปฺปี เวทิตพฺุพาทิ ฯ อยเมตฺถ
สงฺุเขโป วิตฺถาโร ปน สพฺุพการสมฺภนฺ์ วินิจฺฉยํ อิจฺฉนฺเตน
สมฺโหมหฺวินทนฺิยา วิภฺงคฺกุจฺจถาย (๘) คเหตุพฺุโป ฯ

เอวนฺติ นิตฺุทฺิฏฺฐนฺยนิทฺุสนฺ์(๙) ฯ เตน อวิชฺชาทีเหว การณฺเห
น อิสฺุสรนฺิมฺมานาทีหิตี ทสฺุเสตี ฯ เอตฺุสฺุสชาติ ยถาวุคฺคตฺุสฺุส ฯ
เกวลฺุสฺุสชาติ อสมฺมิสฺุสฺุสฺุส สกฺลสฺุส วา ฯ ทุกฺขกฺขนฺุสฺุสชาติ
๑. ม. ทุกฺขวิจิตฺตตาปจฺจุปฺภูจฺจนา วา ฯ ๒. ม. วิสัโยครสฺ์ ฯ
๓. สี. ม. คฺุณโทสปริกฺขิตฺนรโส ฯ ๔. สี. สงฺุคมปจฺจุปฺภูจฺจโน ฯ
๕. สี. ม. ทฺุปฺปญฺุณานํ โทมนสฺุสการณฺรสฺ์ ฯ
๖. สี. จิตฺตสฺุรริชฺฌายนลฺกขโณ ฯ
๗. สี. ม. วิสาทปจฺจุปฺภูจฺจโน ฯ ๘. สมฺโหม. ๑/๒๐๘ ฯ
๙. สี. ม. นิตฺุทฺิฏฺฐสฺุส นิตฺุสนฺ์ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสูตรวณณา หน้า ๖๗

ทุกขสมุหสฺส น สตฺตสฺส (๑)นาปี ชีวสฺส นาปี สุภฺสุขาทีนํ (๑)ฯ สมฺทโย
โหตีติ นิพฺพตฺติ สมฺภวติ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ ยวายํ อวิชฺชาทิวเสณ สงฺขาราทิกสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหตีติ วุตฺโต สพฺพากาเรณ เอตมตฺถํ
วิทิตฺวา ฯ ตายํ เวลายนฺติ ตายํ ตสฺส อตฺถสฺส วิทิตเวลายํ ฯ
อิมํ อุทานํ อุทานีสีติ อิมํ ตสฺมี อตฺเถ วิทิตฺเต เหตุโน
จ เหตุสมฺบุปฺปนฺนธมฺมสฺส จ ปชานนาย อานุกาวิทฺปิกํ ยทา
หเว ปาตุภวณฺตีติอาทิกํ โสมนสฺสสมฺปยุตฺตฉานสมฺภูจฺจัน อุทานํ
อุทานีสี อตฺตมณฺวจํ นิจฺจนาเรสีติ วุตฺตํ ฯ โหติ ฯ

ตสฺสสฺสโต ยทาติ ยสฺมี กาลे ฯ หเวติ พฺยตฺตณฺติ อิมสฺมี
อตฺเถ นิปาโต ฯ เกจิ ปน หเวติ อาหเว ยฺยฺยเชติ อตฺถํ
วทณฺติ โยเชธ มารํ ปญฺญาเวชนาติ (๒) ทิ วจนโต กิเลสฺมาเรณ
ยฺยฺยณฺนสมฺเยติ เตสํ อธิปฺปาโย ฯ ปาตุภวณฺตีติ อุปฺปชฺชนฺติ ฯ
ธมฺมาติ อนุโลมปจฺจยาการปฏิเวธสาธกา โพธิปฺกฺขิยธมฺมา ฯ
อถวา ปาตุภวณฺตีติ ปกาเสนฺติ อภิสมยวเสณ พฺยตฺตนา ปากฺกา
โหนฺติ ฯ ธมฺมาติ จจฺจอรฺยสจฺจธมฺมา ฯ อาตาโป วุจฺจติ กิเลส-
สนฺตาปนฺนุเจณ วีริยํ ฯ อาตาปีโนติ สมฺบุปฺปชานวีริยวโต ฯ
ฉายโตติ อารมฺมณฺูปนิชฺฌาเนน ลกฺขณฺูปนิชฺฌาเนน ฉายนฺตสฺส ฯ
พฺร่าหฺมณฺสฺสาติ พาทิตปาปสฺส ชีณาสวสฺส ฯ อถสฺส กงฺขา
๑. ม. นาปี สุภฺสุขาทีนํ ฯ ๒. ขุ. ฐ. ๒๕/๑๓/๒๐ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โปธิวกุณณา หน้า ๖๘

วปยนติ สพฺพาติ อถ อสฺส เอวํปาคฺคฺกตฺตมฺมสฺส ยา เอตา
โก นฺน โข ฆนฺเต ผุสฺสตีติ โน กถฺโล ปโยหติ ภควา
อโวจาทิอาทินา (๑) นเยน กตมํ นฺน โข ฆนฺเต ชรามรณํ กสฺส
จ ปนฺธิํ ชรามรณนฺติ โน กถฺโล ปโยหติ ภควา อโวจาทิ-
อาทินา นเยน ปจฺจยาการเ กงฺขา วุตฺตา ยา จ ปจฺจยา-
การสฺเสว อปฺปฏิวิทฺตตฺตา อโหสี นฺน โข อหํ อตีตมทฺธานนฺติ-
อาทินา (๒) โสฬสกงฺขา อากตา ตา สพฺพา วปยนติ อปฺกจฺจนฺติ
นินฺรุชฺฌนฺติ ฯ กสฺมา ยโต ปชานาติ สเหตุมมํ ยสฺมา
อวิชฺชาทิเกน เหตุนา สเหตุกํ อิมํ สงฺขาราทิกํ เกวลํ ทุกฺขก-
ขนฺธมมํ ปชานาติ อถฺวณฺสี ปฏฺิวิชฺฌิตฺติ(๓) ฯ

กทา ปนฺสฺส โปธิปฺกฺกขิยธฺมมา จตฺตจฺจธฺมมา วา ปาคฺ-
กวนฺติ อูปฺชชนฺติ ปกาเสนฺติ วา วิปฺสฺสนาณคฺคณาณฺสฺส ฯ
ตตฺถ วิปฺสฺสนาณานเ ตาว (๔) วิปฺสฺสนาณานฺสมฺปยุตฺตา สติ-
อาทโย วิปฺสฺสนาณานฺนจฺ ชถารหํ อตฺตโน วิสเยสฺส ตทฺงคปฺ-
ปหาวเสณ สุกฺกสฺสณาทิเก ปชหนฺตา กายานฺุปฺสฺสนาทิวเสณ
วิสฺสุ วิสฺสุ อูปฺชชนฺติ มคฺคกฺขณเ ปนฺ เต นินฺุพพานมฺลมฺพิตฺวา
สมฺมุจฺเจทวเสณ ปฏฺิปกฺกเข ปชหนฺตา จตฺตสฺปิ อริยสจฺเจสฺส อสมฺโมห-
ปฺปฏฺิเวรสาธนวเสณ สกฺิเทว อูปฺชชนฺติ ฯ เอวํ ตาเวตฺถ
โปธิปฺกฺกขิยธฺมมานํ อูปฺชชนฺนฺุเจณ ปาคฺคาโว เวทิตฺพุโป ฯ

- # ๑. สฺ. นี. ๑๖/๑๒๕/๓๒ ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๑๒/๑๔ ฯ
- # สฺ. นี. ๑๖/๖๓/๓๑ ฯ ๓. ม. ปฏฺิวิชฺฌิตฺติ ฯ
- # ๔. ม. วิปฺสฺสนาณานเ ตาวาติ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมโพธิสุตตวณณา หน้า ๖๕

อริยสจจรมมานัน ปน โลกียานัน วิปัสสนากุขณ วิปัสสนาย
อารมมณกรณวเสน โลกุตตรานัน ตทธีมุตตดาวเสน มคฺคกุขณ
นิโรธสจจสฺส อารมมณภิสมยวเสน สพฺพเพสมปี กิจจาภิสมย-
วเสน ปากฎภาวโต ปกาสนญฺเณน ปาตุภาโว เวทิตพฺโพ ฯ

อิติ ภควา สติปี สพฺพภากาเรน สพฺพธมฺมานัน อตฺตโน
ณาสสฺส ปากฎภาเว ปฏิจฺจสมุปฺปาทมฺเขน วิปัสสนาภิ-
นิเวสสฺส กตตฺตา นิปฺปนคฺมภีรสฺสทฺทสฺสตาย ปจฺจยาการสฺส
ตํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา อุปฺปนนพลวโสมนสฺโส ปฏฺธิปกฺขสมฺมุจฺเจท-
วิภาวเนน สทฺธี อตฺตโน ตทภิสมยानุภาวทีปกเมเวตฺถ อุทานัน
อุทานีสตี ฯ

อยมฺปี อุทานโน วุตฺโต ภควตา อิติ เม สฺตฺตฺนติ อัย
ปาสี เกสฺสจฺยเว โปตฺถเถสฺส ทิสฺสตี ฯ ตตฺถ อยมฺปีติ ปีสทฺโท
อิทมฺปี พุทฺเธ รตนัน ปณฺธิตํ อยมฺปี ปาราชิโก โหตีติอาทิสฺ
วีย สมฺปีณฺชนตฺถิเณ เตน อุปริมฺม สมฺปีณฺเจติ ฯ วุตฺโตติ
อัย วุตฺตสทฺโท เกโสหารณวปฺปนวาปสฺมีกรณชีวิทวุตฺติปฺมุตฺต-
ภาวปาวจนวเสน(๑) ปวตฺตฺตนอชฺเณนถนาทิสฺส ทิสฺสตี ฯ ตถา
เหส กปาฏฺฐิโก มาณโว ททโร วุตฺตฺตสิโรตีอาทิสฺส (๒) เกโสหารณ
อาคโต ฯ

กาโว ตสฺส ปชายนฺติ เขตฺเต วุตฺตํ วิรุหตี

วุตฺตานัน ผลมฺสนาติ โย มิตฺตานัน น ทพฺพภีตีติ (๓)-

๑. ม. ...ปาวจนภาเวน ฯ ๒. ม. ม. ๑๓/๖๕๑/๕๕๘ ฯ

๓. พ. ชา. ๒๘/๔๐๑/๑๕๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทตวณณา หน้า ๗๐

อาทิสฺ วปฺเปเน ฯ โน จ โข ปฏฺวิวตฺตฺนตฺติอาทิสฺ (๑) อฏฺจทฺนตฺกาทีหิ
 วาปสฺมีกรเณ ฯ ปนฺนโลโม ปฺรทตฺตวฺจฺจโต(๒) มิกฺกฺกฺเตน เจตฺสา
 วิหฺรามิตฺติอาทิสฺ (๓) ชีวิตฺวตฺตฺติยฺ ฯ ปณฺฑปฺลาโส พนฺธนา ปวฺจฺจโต
 อภพฺโพ หริตฺตฺตฺยาตฺติอาทิสฺ (๔) พนฺธนโต ปมฺตฺตภาเว ฯ คีตํ ปวฺจฺจตํ
 สมิทฺตฺนตฺติอาทิสฺ (๕) ปาวจฺนภาเว (๖) ปวตฺตฺติเต ฯ วฺจฺจโต คุโณ (๗) วฺจฺจโต
 ปารายโณตฺติอาทิสฺ อชฺฌเณเน ฯ วฺจฺจตํ โข ปเนตํ ภควตา
 ฌมฺมทฺยาทา เม ภิกฺขเว ภวถ มา อามิสฺทฺยาทาตฺติอาทิสฺ (๘)
 กถเเน ฯ อธิราปี กถเเน เอว ทฏฺจพฺโพ เตน อยมฺปิ อุทาโน
 ภาสิโธตฺติ อตฺถโธ ฯ อิตฺติ เอวํ ฯ เม สฺตฺนตฺติ ปททฺวยสฺส อตฺถโธ
 นิทานวณณนํ สพฺพการโต วฺจฺจโตเยว ฯ ปุพฺเพ เอวมฺเม
 สฺตฺนตฺติ นิทานวเสน วฺจฺจโตเยว หิ อตฺถโธ อธิ นิคมนวเสน
 อิติ เม สฺตฺนตฺติ ปฺน วฺจฺจโต ฯ วฺจฺจตฺสเสว หิ อตฺถสฺส ปฺนวจฺนํ
 นิคมนตฺติ ฯ อิตฺตฺททฺส อตฺถทฺธาเร(๙) เอวํสทฺเทน สฺमानตฺถตฺยา
 เอวมฺเม สฺตฺนตฺติ เอตฺถ วิย อตฺถโยชฺนา จ อิตฺตฺวตฺตฺกวณณนํ
 อเมหฺหิ ปกาสิตาเยวตฺติ ตตฺถ วฺจฺจตฺนเยเนว เวทิตฺพฺพาทิ ฯ

ปรมคตที่ปณียา ขุททกนิกายภูจกถาย อุทานสํวณณนํ

ปรมโพธิวิสุทตวณณา นิฏฺจิตฺตา ฯ

- # ๑. วิ. มหาวิ. ๑/๔๑๒/๒๘๓ ฯ ๒. ม. ปฺรทตฺตวฺจฺจโต ฯ
- # ๓. อธิเรว อุทาเน ภทฺทฺยสฺสฺสฺสฺส วิหฺรามิตฺติ ทิสฺสฺสฺส ฯ
- # วิ. จุส. ๗/๓๔๖/๑๖๓ ฯ ๔. วิ. มหาวิ. ๑/๘๕/๘๖ ฯ
- # ๕. ที. สී. ๕/๑๖๕/๑๓๔ ฯ ๖. สී. ปาวจฺนวเสน ฯ
- # ๗. ม. วฺจฺจโต คุโณตฺติ นตฺติ ฯ ๘. ม. มฺ. ๑๒/๒๑/๒๑ ฯ
- # ๙. ม. อตฺถทฺธาโร ฯ

ทุติยโพธิสูตตวณณา

ทุติเย ปฏิโลมนุติ อวิชชานิโรธา สงฺขารนิโรธติอาทินา
นเยน วุคฺโต อวิชชาทิกิเยว ปจฺจยาการิ อานุปฺปาทนิโรเธน
นिरุชฺฌมาโน อตฺตโน กตฺตพฺพกิจฺจสฺส อกรรมโต ปฏิโลโมติ
วุจฺจติฯ ปวตฺติยา วา วิโลมนโต ปฏิโลโม อนุตโต ปน
มชฺฌโต วา ปฏฺฐาย อาทิ ปาเปตฺวา อวตฺตตฺตา อิตฺโต
อณฺเณนตฺถเนตฺถอ ปฏิโลมตา น ชุชฺชติฯ ปฏิโลมนุติ จ วิสมี
จฺนุทิมสุริยา ปริวตฺตนฺตฺติอาทิสฺส วิย ภาวนปฺปสกนิตฺเตโสฯ
อิมสฺมี อสติ อิทํ น โหติติ อิมสฺมี อวิชชาทิกิเย ปจฺจเย อสติ
มกฺเคน ปหิเน อิทํ สงฺขาราทิกิ ผลํ น โหติ นปฺปวตฺตตฺติติฯ
อิมสฺส นโรธา อิทํ นิชฺชฌตฺติติ อิมสฺส อวิชชาทิกสฺส ปจฺจยสฺส
นโรธา มกฺเคน อานุปฺปตฺติชฺชมมตฺติ อาปาทิตฺตฺตา อิทํ สงฺขาราทิกิ
ผลํ นิชฺชฌตฺติติ นปฺปวตฺตตฺติติ อตฺถอฯ อิทาปิ ยถา อิมสฺมี
สติ อิทํ โหติ อิมสฺสอุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชตฺติติ เอตฺถ อิมสฺมี
สติเยว น อสติ อิมสฺส อุปฺปาทาเอว นโรธาติ อนฺโตคฺค-
นियมตา ทสฺสิตาติ เอวํ อิมสฺมี อสติเยว น สติ อิมสฺส
นโรธาเอว น อุปฺปาทาติ อนฺโตคฺคนियมตา ลกฺขณา ทสฺสิตาติ
เวทิตพฺพํฯ เสสเมตฺถ ยํ วตฺตพฺพํ ตํ ปรมโพธิสูตตวณณาย
วตฺตตฺตยานุสาเรณ เวทิตพฺพํฯ

เอวํ ยถา ภควา ปฏิโลมปฏิจฺจสมุปฺปาทํ มนสิ
อกาสิ ตํ สงฺเขเปณ ทสฺเสตฺวา อิทานิ วิตฺถาเรณ ทสฺเสตฺตุ

อวิชชานิโรธา สงฺขารนิโรโธธาที วุคฺคํ ฯ

ตตฺถ อวิชชานิโรธาติ อริยมกฺเคน อวิชชาย อนวเสส-
นิโรธา อนุสยปฺปหानวเสน อคฺคมกฺเคน อวิชชาย อจฺจนต-
สมฺมุขมาตโตติ อตฺถโธ ฯ ยทึปี เหฏฺฐิมมกฺเคหิ ปหึยมาณา อวิชชา
ลจฺจนตสมฺมุขมาตวเสนว ปหึยติ ตถาปี น อนวเสสโต ปหึยติ ฯ
อปายคามินิยา หิ อวิชชา ปจฺมมกฺเคน ปหึยติ ฯ ตถา สกิทเว
อิมสฺมี โลเก สพฺพตฺถ จ อนริยภฺภูมึยฺ อูปคฺคตฺตปจฺจยภฺภูตา อวิชชา
ยถากมฺมํ ทฺถุติยตฺติยมกฺเคหิ ปหึยติ น อิตฺธาติ ฯ อรหตฺต-
มกฺเคนว หิ สา อนวเสสํ ปหึยตฺติติ ฯ สงฺขารนิโรโธติ สงฺขารานํ
อนุปฺปาทนิโรโธ โหติ ฯ เอวํ นิรุทฺธานํ ปน สงฺขารานํ
นิโรธา วิญฺญาณํ วิญฺญาณาทีนญฺจ นิโรธา นามรฺูปาทีนิ
นิรุทฺธานิ เอว โหนตฺติติ ทสฺเสตฺถํ สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธติ-
อาที วคฺวา เอวเมตฺตสฺส เกวลสฺส ทฺถุขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตฺติติ
วุคฺคํ ฯ ตตฺถ ยํ วตฺตพฺพํ ตํ เหฏฺฐา วุคฺคตฺนยเมว ฯ

อปีเจตฺถ กิลฺยาปี อวิชชานิโรธา สงฺขารนิโรโธ สงฺขาร-
นิโรธา วิญฺญาณนิโรโธติ เอตฺตาวตฺตาปี สกฺลสฺส ทฺถุขกฺขนฺธสฺส
อนวเสสโต นิโรโธ วุคฺคโต โหติ ตถาปี ยถา อนุโลเม ยสฺส
ยสฺส ปจฺจยชฺมมสฺส อตฺถิตาย โย โย ปจฺจยฺยุปฺปนฺนชฺมโม น
นิรุชฺฌติ (๑) ปวตฺตติ เอวาติ อิมสฺส อตฺถสฺส ทสฺสนตฺถํ อวิชชา
๑. สึ. อูปฺปชฺชติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทุติยโพธิสตุตตวณณนา หน้า ๗๑

ปัจจุยา สงฺขารายเปฯ สมุทโย โหตีติ วุตฺตํฯ เอวํ ตปฺปฏฺธิ-
ปกฺขโต ตสฺส ตสฺส ปฺจฺจยธมฺมสฺส อภาเวน โส โส ปฺจฺจยฺป-
ปนฺนธมฺโม นฺรุชฺชติ นปฺปวตฺตตีติ ทสฺสณตฺถํ อึช อวิชฺชา-
นโรธา สงฺขารนโรธา สงฺขารนโรธา วิญฺญาณนโรธา วิญฺญาณ-
นโรธา นามรูปนโรธาฯเปฯ ทฺกขกฺขณฺนสฺส นโรธา โหตีติ
วุตฺตํ น ปน อนุโลเม วีย กาลตฺตยปรียาปนฺนสฺส ทฺกขก-
กฺขณฺนสฺส นโรธาทสฺสณตฺถํฯ อนาคตสฺเสว หิ อริยมกฺกภาวนาย
อสฺตี น(๑) อุปฺปชฺชนารสฺส ทฺกขกฺกขณฺนสฺส อริยมกฺกภาวนาย
นโรธา อิจฺฉิตฺติ อยมฺปิ วิเสโส เวทิตฺตฺวาฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ ยวายํ อวิชฺชานโรธาทิวเสน
สงฺขาราทิกสฺส ทฺกขกฺกขณฺนสฺส นโรธา โหตีติ วุตฺโตฯ สพฺพา-
กาเรน เอตมตฺถํ วิทิตฺวาฯ อิมํ อุทานํ อุทานเนสีติ ตสฺมี
อตุเถ วิทิตฺ อวิชฺชานโรธา สงฺขารนโรธาติ เอวํ ปกาสิตสฺส
อวิชฺชาทินํ ปฺจฺจยानํ ขยสฺส อวโพนฺนภาวาทิปกํ อุทานํ
อุทานเนสีติ อตุโธฯ

ตฺตรายํ สงฺเขปฺตฺโต ยสฺมา อวิชฺชาทินํ ปฺจฺจย-
ธมฺมานํ(๒) อนุปฺปาทนโรธาสงฺขาตํ ขยํ อเวทิตฺ อญฺญาสิ ปฏฺธิวิชฺฉิ
ตสฺมา เอตสฺส วุตฺตณฺนเณ อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณฺนสฺส
วุตฺตปฺปการา โพธิปฺกฺกขยธมฺมา จตฺตจฺจธมฺมา วา ปาตุกฺกานฺติ
๑. ส. ม. นสฺสทฺโต นตฺถิฯ ๒. ม. ปฺจฺจยानํฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุตวณณนา หน้า ๗๔

อุปปชชุนติ ปกาเสนุติ วาฯ อถ ยา ปัจจยนิโรธสุส สมมา
อวิทิตตดา อุปปชชชยย ปุพเพ วุตตปเปทา กงขา ตา สพพาปี
วปยนุติ นิรุชฌนุติติฯ เสถิ เหฎฐา วุตตนยเมวฯ
ทุตติยโพธิสุตตวณณนา นิฎฐิตาฯ

ตติยโพธิสุตตวณณนา

ตติเย อนุโลมปฎิโลมนุติ อนุโลมณจ ปฎิโลมณจ
ปฎิโลมณจ ยถาวุตตอนุโลมวเสน เจว ปฎิโลมวเสน จาติ อตุโธฯ นนุ
จ ปุพเพปี อนุโลมวเสน ปฎิโลมวเสน จ ปฎิจจสมุปปาเท
มนสิการปวตติ สุตตทวเย วุตตา อิธ กสุมมา ปนปี ตทกย-
วเสน มนสิการปวตติ วุจจตีติ ตทกยวเสน ตติยวาริ ตตุถ
มนสิการสุส ปวตติตตดาฯ ถถิ ปน ตทกยวเสน มนสิกาโร
ปวตติโตฯ น หิ สกกา อปุพพิ อจริมิ อนุโลมปฎิโลม
ปฎิจจสมุปปาทสุส มนสิการิ ปวตเตตุนุติ น โข ปเนต
เอว ทฎฐพพิ ตทกยิ เอกชฌมิ มนสากาสีติ อถโข วาเรนฯ
ภควา หิ ปจมิ อนุโลมวเสน ปฎิจจสมุปปาหิ มนสิกริตวา
ตทนรูปิ ปจมิ อุทานิ อุทานนสิฯ ทุตติยมิ ปฎิโลมวเสน ต
มนสิกริตวา ตทนรูปเมว อุทานิ อุทานนสิฯ ตติยวาเร ปน
กาเลน อนุโลมิ กาเลน ปฎิโลมิ มนสิกรณวเสน อนุโลม-
ปฎิโลมิ มนสากาสิฯ เตน วุตติ อนุโลมปฎิโลมนุติ อนุโลมณจ

*เล่มที่ ๑๕ ตติยโพธิสูตรวณณา หน้า ๗๕

ปฏิโลมณจ ขถาวุตตอนุโลมวเสน เจว ปฏิโลมวเสน จาติ ฯ
อิมินา มนสิการสฺส ปคฺคณพลวภาโว จ วสีภาโว จ ปกาสิโต
โหติ เอตฺถ จ อนุโลมํ มนสิ กริสฺสามิ ปฏิโลมํ มนสิ
กริสฺสามิ อนุโลมปฏิโลมํ มนสิ กริสฺสามีติ เอวํ ปวตฺตानํ
ปฺพุพฺพาทกานํ (๑) วเสน เนถิ วิภาโค เวทิตฺตํ ฯ

ตตฺถ อวิชฺชาเย เตววาติ อวิชฺชาเย ตฺ อเว ฯ อเสสฺวิราค-
นิโรธาติ วิราคสงฺขาเตน มกฺเคน อเสสนิโรธา อคฺคณมกฺเคน
อนวเสถิ อนุปฺปาตปฺปหานํ โหตีติ อตฺถโถ(๒) ฯ สงฺขารนิโรธาติ
สพฺเพเสถิ สงฺขารานํ อนวเสถิ อนุปฺปาตนิโรธา ฯ เหนฺจฺจิมเนน หิ
มกฺคตตฺเตน เกจิ สงฺขารา นิรุชฺฌนฺติ เกจิ น นิรุชฺฌนฺติ
อวิชฺชาเย สวเสสนิโรธา ฯ อคฺคณมกฺเคน ปนฺสฺสา อนวเสส-
นิโรธา น เกจิ สงฺขารา น นิรุชฺฌนฺตีติ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ ยวายํ อวิชฺชาทิวเสน สงฺขาราทิกสฺส
ทฺถกฺขณฺนฺตสฺส สมฺมทโย นิโรธา จ อวิชฺชาทินํ สมฺมทยา นิโรธา
จ โหตีติ วุตฺโต สพฺพาทกาเรน เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ฯ อิมํ
อุทานํ อุทานเนสีติ อิทํ เยน มกฺเคน โย ทฺถกฺขณฺนฺตสฺส
สมฺมทนิโรธสงฺขาโต อตฺถโถ กิจฺจวเสน อารมฺมณฺกิริยาย จ
วิทิตฺโต ตสฺส อริยมกฺคสฺส อานุกาวิทฺตํ วุตฺตปฺปการํ อุทานํ
อุทานเนสีติ อตฺถโถ ฯ

๑. สี่. ปุพฺพาทกานํ ฯ

๒. สี่. ม. อนวเสสอนุปฺปาตปฺปหานาติ อตฺถโถ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภคณา หน้า ๗๖

ตตุราย สขเขปโต โยทา หเว ปาตุกวนติ ชมมา
 อาตานิโน ฉายโต พุราหุณสสุ ตโต (๑) โส พุราหุณ เตหิ
 อุปนุเนหิ โพธิปกุชยชมเมหิ ยสสุ วา อริยมกุสสุ จตุสจ-
 ชมมา ปาตุกตา เตน อริยมกุเคน วิฐุปีย ติฐุจติ มารเสนนติ
 กามา เต ปจมา เสนาติอาทินา (๒) นเยน วุตตปการิ มารเสน
 วิฐุปนโต วิชเมนโต วิทฐุเสนโต ติฐุจติฯ กถิ สูโรว (๓)
 โอภาสยมนตติกขิ ยตา สุริโย อพุกุคโต อตตโน ปกาย
 อนตติกขิ โอภาเสนโตว อนุชการิ วิชเมนโต ติฐุจติ เอว
 โสปี จินาสวพุราหุณ เตหิ ชมเมหิ เตน วา มกุเคน
 สจจاني ปฏิวิฆณโตว มารเสน วิฐุปนโต ติฐุจติติฯ

เอว ภควตา ปจมิ ปจจยาการปชานนสสุ ทุตติย
 ปจจยกขยาริคมสสุ ตติย อริยมกุสสุ อานุภาวปุปกาसनานิ
 อิมานิ ตินิ อุทานานิ ติสู ยามesu ภาสิตานิฯ กตราช
 รตติยา อภิสมุโพธิโต สจตมาย รตติยาฯ ภควา หิปี
 วิสาขปุนณมาย รตติยา ปจมายาเม ปุพเพนิวาสิ อานุสสริตวา
 มชฺฉิมยามะ ทิพพจกขุ วิโสเชตวา ปจฉิมยามะ ปฏิจจสมุปาทะ
 ฌาณิ โอตาเรตวา นานานเยหิ เตญฺฆมเก สงฺขาระ(๔) สมมุสสิตวา
 อิทานิ อรุโณ อุกคมิสสุตติติ สมมาสมุโพธิ ปาปุณิ สพฺพณฺญ-

๑. ม. ตทาฯ ๒. พุ. ส. ๒๕/๓๕๕/๔๐๕ ฯ

พุ. มหา. ๒๕/๑๓๔/๑๑๔ ฯ ๓. ม. อริยมกุเคน ฯ

๔. ม. เตญฺฆมกสงฺขาระ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ตติยโพธิสูตรวณณา หน้า ๗๗

ตปฺปตฺติสมนฺนตฺรเมว จ อรุโณ อุกฺกจฺฉิตฺติ ฯ ตโต (ตํ ทิวสฺส)(๑)
เตเนว ปฺลลฺงฺเกน โปธิรฺกฺขมฺมุเต สฺตฺตฺตาหํ(ปฺตียา(๑)) วิตฺตินาเมนฺโต
สมฺปตฺตฺตฺยา ปาฐฺปิพรตฺตฺติยา (๒) ตีสุ ยามเสสุ วุตฺตฺนเยน ปฺฏิจฺจ-
สมฺปฺปาทํ มนสิกฺตฺวา(๓) ยถากุณฺมํ อิมานิ อุทานานิ อุทานेสิ ฯ
ขนฺธเก ปน ตีสุปี วาเรสุ ปฺฏิจฺจสมฺปฺปาทํ อนฺุโลมปฺฏิโลมํ
มนฺสากาสีติ (๔) อากตฺตฺตา ขนฺธกฺกฺกฺกถายํ (๕) ตีสุปี ยามเสสุ
เอวํ มนสิกฺตฺวา ปจฺมํ อุทานํ ปจฺจยาการปจฺจเวกฺขณฺวเสน
ทฺุติยํ นิพฺพานปจฺจเวกฺขณฺวเสน ตติยํ มคฺคปจฺจเวกฺขณฺวเสนาคี
เอวํ อิมานิ ภควา อุทานานิ อุทานेสิตี วุตฺตํ ตมฺปิ น
วิรุชฺชติ ฯ

ภควา หิ จเปตฺวา รตฺนฆรตฺตฺตาหํ เสเสสุ จสุ สฺตฺตฺตาหเส
อนฺตรนฺตฺรา ชมฺมํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา เขภฺยุเยน วิมฺุตฺตฺติสุขปฺฏิสฺสเวทึ
วิหาสิ รตฺนฆรตฺตฺตาเห ปน อภิชรฺมฺมปฺริจยวเสนเนว วิหาสิตี ฯ

ตติยโพธิสูตรวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. สී. ม. อิทํ น ทิสฺสตี ฯ ๒. สී. ม. สตฺตฺตฺตฺมา ย รตฺตฺติยา ฯ

๓. ม. มนสิ กริตฺวา ฯ ๔. วิ. มหา.๔/๑/๑ ฯ ๕. สมนฺต. ๓/๘ ฯ

อชปาลนิหุหกสุตตวณณา (๑)

จตุตเถ อชปาลนิโครเชติ ตสฺส กิร ฉายายิ อชปาลา
คนุตฺวา คนุตฺวา(๒) นิสินฺหุติ เตนฺสฺส อชปาลนิโครโธ เตว
นามิ อชปาทิฯ เกจิ ปน ยสฺมา ตตฺถ เวเท สชฺฌายิตฺตุ
อสมตฺถา มหุลลกพฺรหฺมณา ปาการปริกฺเขปยุตฺตานิ นิเวส-
นานิ กตฺวา สพฺเพ วสฺสิสุ ตสฺมา อชปาลนิโครโธติ นามิ
ชาตฺนฺติ(๓)ฯ ตตฺราริ วจนฺตุโถ น ชปนฺตีติ อชปา มนฺตานิ
อนชฺฌายกาติ อตฺโถ อชปา อาตฺนฺติ(๔) อาทิยนฺติ นิวาสิ
เอตฺถาติ อชปาโลติฯ ยสฺมา วา มชฺฌนฺติเก สมเย อนฺโต
ปวิญฺเฐ อเช อตฺตโน ฉายายิ ปาเลติ รกฺขติ ตสฺมา
อชปาโลติสฺส นามิ รุพฺพฺหฺนฺติ อปเรฯ สพฺพถาปี นามเมตฺติ
ตสฺส รุกฺขสฺสฯ ตสฺส สมิเปฯ สมิปฺตเถ हि เอตฺติ ภูมฺมิ
อชปาลนิโครเชติฯ

วิมุตฺติสุขปฏิสฺสเวทิติ ตตฺราริ ฐมฺมิ วิมุตฺติสุขํ(๕)

วิมุตฺติสุขญจ ปฏิสฺสเวเทนฺโต นิสินฺหิฯ โพรธิรุกฺขโต ปฺรตฺถิมทิสภาเค เอส
รุกฺโข โหติฯ สตฺตทานฺติ จ อิทํ น ปลฺลงฺกสตฺตาทโต อนนฺตร-
สตฺตาทํฯ ภควา हि ปลฺลงฺกสตฺตาทโต อปรานิปิ ตินฺนิ
สตฺตาทานิ โพรธิสมิเปเยว วิตฺตินาเมสิฯ ตตฺราริ อนฺนุพฺพุพิถา
๑. ม. หุหฺงฺกสุตฺตวณณาฯ ๒. ม. อัย ปาโง นตฺถิฯ
๓. ม. เอตฺถนฺตเร วทฺนฺตีติ ทิสฺสติฯ ๔. ม. ลนฺติฯ
๕. ม. วิมุตฺติสุขญจฯ

*เล่มที่ ๑๕ อชปาลนิกอร์ธสุตตวณณา หน้า ๗๕

ภควดี กิร สมมาสมโพธิ ปตฺวา สตฺตาหิ เอกปลฺลงฺเกน
นิสินฺเน น ภควา วุฏฺฐาติ(๑) กิณฺุ โข อญฺเฌปี พุทฺธตฺตกรา
ธฺมา อตฺถิติ เอกจฺจันํ เทวตาณํ กงฺขา อุทฺปาติ ฯ อถ
ภควา อญฺฺเม ทิวเส สฺมาปตฺติโต วุฏฺฐาย เทวตาณํ กงฺขํ
ณตฺวา กงฺขาวิธมนตฺถํ อากาเส อุปฺปตฺติวา ยมกปาฎิหาริยํ
ทสฺเสตฺวา ตาถํ กงฺขํ วิธเมตฺวา ปลฺลงฺกโต อีสกํ ปาจิณนิสฺสีเต
อตุตฺรทิสภาเก จตฺวา จตฺตาริ อสงฺเขยฺยยานิ กปฺปสฺตสทสฺสณฺจ
อุปฺจิตานํ ปารมีณํ ผลาธิกมฺมฺจฺจันํ (๒) ปลฺลงฺกณฺจ(๓) โพธิรุกฺขณฺจ
อนิมิเสหิ จกฺขุหิ โอลอกฺยมาโน สตฺตาหิ วิดีนาเมสิ ตํ จานํ
อนิมิสเจตฺธิยํ นาม ชาตํ ฯ อถ ปลฺลงฺกสฺส จ จิตฺมฺจฺจานสฺส
จ อนฺตรธา ปฺรตฺถิมโต จ ปจฺฉิมโต จ อายเต รตนจงฺกเม
จงฺกมนฺโต สตฺตาหิ วิดีนาเมสิ ฯ ตโต(๔) ตํ จานํ รตนจงฺกม-
เจตฺธิยํ นาม ชาตํ ฯ ตโต ปจฺฉิมทิสภาเก เทวตา รตนมฺร
มาปยีสฺส ตตฺถ ปลฺลงฺเกน นิสฺสีติตฺวา อภิธมฺมปญฺญํ วิเสสโต
อนนฺตณฺยํ สมนฺตปญฺญานํ วิจินฺนโต สตฺตาหิ วิดีนาเมสิ ตํ
จฺจันํ รตนมฺรเจตฺธิยํ นาม ชาตํ ฯ เอวํ โพธิสฺมีเปเยว จตฺตาริ
สตฺตาหานิ วิดีนาเมตฺวา ปญฺจเม สตฺตาเห โพธิรุกฺขมฺมูลโต (๕)
อชปาลนิกอร์ธํ อุปฺสงฺกมิตฺวา ตสฺส มฺลเ ปลฺลงฺเกน นิสฺสีติ ฯ

๑. ม. วุฏฺฐาติ ฯ

๒. สී. ปุณฺณธาธิกมณียญฺญานํ ผลสฺมาปตฺตาธิกมฺมฺจฺจันํ ฯ

๓. ม. ปลฺลงฺกํ ฯ ๔. ม. อัย ปาโธ นตฺถิ ฯ ๕. ม. โพธิรุกฺขโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โปธิวคฺควณณา หน้า ๘๐

ตมฺหา สมาธมฺหา วุฏฺฐาสีติ ตโต ลพฺสมาปตฺติสมาธิโต
ยถากาลปริจฺเจทํ หิ วุฏฺฐหิตฺวา จ ปน ตตฺถ เอว
นินฺนเน ภควติ เอโก พฺราหฺมโณ ตํ อคฺนฺตุวา(๑) ปญฺหํ
ปฺจฺฉิ ฯ เตน วุตฺตํ อถโข อลฺลตโรติอาทิ ฯ

ตตฺถ อลฺลตโรติ นามโคตฺตวเสน อนภิชฺญาโต อปากโฏ
เอโก ฯ หหฺงฺกชาติโกติ (๒) โส กิร ทิฏฺฐมฺงฺคฺลิกโก มานถฺุโร
มานวเสน โภชฺวเสน จ สพฺพํ อโวภฺกชาติกํ(๓) ปสฺสฺสิตฺวา
ชฺิคุจฺฉฺนฺโต หหฺนฺนฺติ กโรนฺโต วิจฺรติ ตสฺมา หหฺงฺกชาติโกติ
วฺจฺฉติ หหฺงฺกชาติโกติปิ ปาโจะ ฯ พฺราหฺมโณติ ชาติยา
พฺราหฺมโณ ฯ

เยน ภควติ ยสฺสํ ทิสายํ ภควา นินฺนฺโน ฯ ภูมฺมตฺถ
หิ เอตํ กรณฺวจฺฉํ ฯ เยน วา ทิสายาเคน ภควา อฺปฺสํกมิ-
ตพฺโพ เตน ทิสายาเคน อฺปฺสํกมิ ฯ อถวา เยนาติ เหตุ-
อตฺถ กรณฺวจฺฉํ เยน การณฺน ภควา เทวมนฺุสฺเสหิ
อฺปฺสํกमितพฺโพ เตน การณฺน อฺปฺสํกมิติ อตฺถโธ ฯ เกน จ
การณฺน ภควา อฺปฺสํกमितพฺโพ นานปฺปการโรคฺทกฺขาทิ-
ปฺพิตตฺตา อตฺตรกาเยหิ มหาชเนหิ มหฺนฺภาโว ภิสกฺโก วย
โรคฺติกิจฺฉนฺตํ นานาวิธกิเลสพฺยาธิปฺพิตตฺตา อตฺตรจิตฺเตหิ
เทวมนฺุสฺเสหิ กิเลสพฺยาธิกิจฺฉนฺตํ ชมฺมสฺสวณฺปญฺหปฺจฺฉนาทิ-
๑. ม. คนฺตุวา ฯ ๒. ม. หุํหฺงฺกชาติโกติ ฯ
๓. สී. อตฺถกชาติกํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อชปาลนิกอร์ธสุตตวณณา หน้า ๘๑

การณหิ ภควา อุปสงกमितพุโพ ฯ เตน อยมปี พุราหุมนโณ
อตุตโน กงขัม ฉินฺทิตฺตกาโม อุปสงกมิ ฯ

อุปสงกมิตฺตวาทิ อุปสงกมนปริโยสานทีปนี ฯ อถวา ยิ
จานันฺ อุปสงกมิ ตโตปี ภควโต สมิปฏฺถิ อาสนนฺตรํ จานัน
อุปคนฺตวาทิ อตุโธ ฯ สมฺโมทีติ สมิ สมฺมา วา โมทึ ฯ ภควา
จानนฺ โสปี (๑) ภควตา กจฺจि โภโต ขมนิยฺย กจฺจิ ยาปนิยฺนติ-
อาทินา ปฏฺฐิสฺนถารกรณวเสน สมปฺปวตฺตโมโท อโหสิ ฯ

สมฺโมทนิยฺนติ สมฺโมทนารหํ สมฺโมทชนนโยคฺคํ ฯ กถนฺติ
กถาสถลาปี ฯ สารณิยฺนติ(๒) สริตพฺพยฺตฺตํ สาธุชนหิ ปวตฺเตตพฺพํ
กาลนฺตเร วา จินฺเตตพฺพํ วิตฺติสวเรตฺตวาทิ นิฏฺฐาเปตฺวา ฯ
เอกมนฺตฺนฺติ ภวานปฺปสกนิตฺเตโส ฯ เอกสฺมี จานนฺ อภิสมฺมุขาทิกเ
ณ นิสฺชชโทเส(๓) วชฺเชตฺตวา เอกสฺมี ปเทเสติ อตุโธ ฯ เอตทโวจาทิ
เอตํ อิทานิ วตฺตพฺพํ กิตฺตาวตฺตา นฺุ โขติอาทิวจันฺ อโวจ ฯ

ตตฺถ กิตฺตาวตฺตาทิ กิตฺตเกน ปมาณนฺ ฯ นฺุติ สํสยตฺถ
นิปาโต ฯ โขติ ปทปฺปรณฺเ โภติ พุราหุมนานันฺ ชาติสมฺมุทาคตํ
อาลปนี ฯ ตถา หิ วุตฺตํ โภวาทิ นาม โส โหติ สจ
โหติ สกิญจโนติ ฯ (๔)

โคตฺมาติ ภควนฺตํ โคตฺเตน อาลปติ ฯ กถํ ปนายิ

- # ๑. สี่. ภควโต วจเนน โมทึ ฯ ๒. ม. สารณิยฺนติ ฯ
- # ๓. จานนโทเสติ ยุตฺตตรํ ฯ อฏฺฐาสีติ ปาเจนปี สเมติ ฯ
- # ม. นิสฺชชโทเส ฯ ๔. ม. ม. ๑๓/๗๐๗/๖๔๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทธานุชา หน้า ๘๒

พราหมโณ สมปติสมาคโต ภควโต โคตตัม ชานาตีติ นาย
สมปติสมาคโต ฉพพสุตานิ ปธานกรณกาเถ อุฏฺฐหนฺเตหิ
ปลฺลวจฺวคฺคิเยหิ สทฺธิ จรฺมาโนปิ อปรภาเค ตัม วตฺตัม(๑) ฉทฺทเตตฺวา
อฺรุเวลายํ เสนนิกเม (๒) เอโก อทฺติโย หุตฺวา ปิณฺฑาย จรฺมาโนปิ
เตน พฺราหฺมณฺเนน ทิฏฺฐปฺพุโป เจว สลฺลปิตฺพุโป จฯ เตน
โส ปฺพุเพ ปลฺลวจฺวคฺคิเยหิ คยฺหมานํ ภควโต โคตตัม อนฺนุสฺสรนฺโต
โก โคตมาตี ภควนฺตัม โคตฺเตน อาลปตีฯ ยโต ปฏฺฐาย
วา ภควา มหาภินิฏฺขมนํ นิฏฺขมนฺโต อโนมนตีตีเร ปพฺพชิตฺโต
ตโต ปฏฺฐติ สมโณ โคตโมตี จนฺโท วีย สฺฐริโย วีย จ ปากโก
ปลฺลววาโต น ตสฺส โคตฺตชานเนน การณํ คเวตีตพฺพิฯ

พฺราหฺมณกรณาตี พฺราหฺมณํ กโรนตีตี พฺราหฺมณกรณาฯ
พฺราหฺมณภาวกราตี อตฺถโตฯ เอตฺถ จ กิตฺตาวตฺตาตี เอเตน เยหิ
ชฺมเมหิ พฺราหฺมโณ โหตี เตสํ ชฺมมานํ ปริมาณํ ปุจฺจติฯ
กตเม จ ปนาตี อิมินา เตสํ สรฺูปํ ปุจฺจติ(๓)ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาตี เอตํ เตน ปุฏฺฐสฺส ปลฺลวสฺส สฺชปาตฺตตฺต(๔)

อตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทานฺสิ น ปน
ตสฺส พฺราหฺมณสฺส ชฺมมํ เทเสตีฯ กสฺมา ชฺมมเทสนาย
อภาชนภาวโตฯ ตถาหิ ตสฺส พฺราหฺมณสฺส อิมํ คากํ

๑. ม. วตฺตํฯ ๒. สฺ. เสนานินิฏฺขเมฯ ม. เสนนิกเมฯ

๓. สฺ. กตเม จ ปนาตี อิมินา สรฺูปํ ปุจฺจติฯ ม. กตเม จ ปนาตี อิมินา

เตสํ สรฺูปํ ปุจฺจติฯ ๔. สฺ. สฺชปาตฺตตฺตํฯ ม. สฺชปาตฺตํฯ

*เล่มที่ ๑๕ อชปาลนิกอร์ธสุตตวณณา หน้า ๘๓

สุตฺวา น สจฺจภิสฺมโย อโหสิ ฯ ยถา จ อิมฺสฺส เอวํ
อุปกฺสฺส อาชีวกฺสฺส พุทฺธคุณปฺปกาสนํ ฯ ฌมฺมจกฺกปฺปวตฺตฺนโต
หิ ปฺพุทฺทภาเค ภควฺตา ภาสิตฺติ ปเรสิ (๑) สฺตฺตฺนตฺตํมปิ ตปฺสฺส-
ภลฺลิกานํ (๒) สรรณฺทานํ วิย วาสนาภาคิยเมว ชาตํ น เสกฺข-
ภาคิยํ น นิพฺพุทฺธภาคิยํ ฯ เอสา หิ ฌมฺมตฺตํ ฯ

ตตฺตโย พุราหฺมโณติ โย พาทิตปฺปาปฌมฺมตฺตาย พุราหฺมโณ
น ทิฏฺฐจฺมฺกฺกติกตฺตาย หุหฺงฺการกสวาทิปฺปาปฌมฺมยฺตุโต หุตฺวา
เกวลํ ชาติมตฺตเคน พุหฺมณฺณํ ปฏฺิจานาติ ฯ โส พุราหฺมโณ
พาทิตปฺปาปฌมฺมตฺตํ หุหฺงฺการปฺปหานเนน นิหฺงฺโก รากาทิก-
สวาทภาเวน นิกฺกสาโว ภาวนาโนโยคยฺตุตฺติตฺตตฺตาย ยตฺตโต
สีลสฺยเมเนน วา สฺยตฺตจิตฺตตฺตาย (๓) ยตฺตโต จตฺตมกฺกคฺคณฺณสงฺขาเตหิ
เวเทหิ อนฺตํ สงฺขารปฺริโยสานํ นิพฺพานํ เวทานํ วา อนฺตํ
กตฺตตฺตา เวทนฺตฺตฺตา ฯ มกฺกพฺุหฺมจริยสฺส วุสิตฺตตฺตา วุสิตฺตพฺุหฺม-
จริโย ฌมฺเมน โส พุหฺมวาทํ วทฺยฺย พุราหฺมโณ อหฺนฺติ
เอตํ วาทํ ฌมฺเมน ฉาเยน วทฺยฺย ยสฺส สกฺลโลกสฺนฺนินฺวาเสปี
กุหิณฺจิจิ เอการมฺมณฺณี รากุสฺสโท โทสุสฺสโท โมหุสฺสโท มานุสฺสโท
ทิฏฺฐุสฺสโทติ อิมฺเ อสุสฺสทา นตฺถิ อนวเสสํ ปหีนฺติ อตฺถโธ ฯ

จตฺตตฺตสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. สී. ปเทสิ ฯ ๒. สී. ตปฺสฺสภลฺลิกานํ ฯ

๓. ม. สีลสฺยเมเนน วา สฺยตฺตจิตฺตตฺตาย ฯ

เถรสุตวณณา(๑)

ปญจเม สวตฤยนตติ เอวนามเก นกร ๗ ตํ หิ
สวตฤสส นาม อีสโน นีวสณฐาเน(๒) มาปิตตฤตา สวตฤตติ
วจจติ ยถา กากนุทึ มากนุทึทึ ๗ เอวนุตาว อกขรจันตกา ๗
อภุจกถาจรียา ปน ภณนุติ ยงกิลยจิ มนุสสานัน ออุปโภคปริโภค
สพพเมตถ อตฤตติ สวตฤติ ๗ ยตถ(๓) สมายเเค(๔) จ กิเมตถ ภณน-
มตฤตติ ปุจจติเต สพพมตฤตติปี วจัน อูปาทาย สวตฤตติ ๗

สพพทา สพพุปกรณัน สวตฤยิ สโมหิตัน

ตสุมมา สพพมูปาทาย สวตฤตติ ปุจจจติติ ๗ (๕)

ตสสิ สวตฤยิ สมิปคฤเถ เจตํ ภูมมวจัน ๗ เขตวเนนติ
อตุตโน ปจจตุลเก ชินาตติติ เซโต รณณวา วา ปจจตุลเก
ชเน ชิตเต ชาโตติติ เซโต มงคตถมยตาย วา ตสส เอว
นามเมว กตณนุติ เซโต ๗ วนยตติติ วัน อตุตโน สมปคฤติยา
สตุตทานัน อตุตนิ ภคตติ กโรติ อูปปาเทตติติ อตุโล ๗ วนุเต
อิตติ วา วัน นานาวิธกุสมคณฐสมโมทมคตโกกิลาทิวิงค-
วิธคตลาเปหิ มนุทมารุจจลิตรูกุขสาขาปุลลวหตุเถหิ จ เอถ ม
ปริณุชชถาติ ปาณินโน ยาจติ วิยาติ อตุโล ๗ เขตสส วัน
เขตวณัน ๗ ตํ หิ เขตเนน ภูมารเนน โรปีตํ สิวทฐิตัน ปริปาลิตัน

๑. ม. พุราหุณฐตวณณา ๗ ๒. ม. นีวสณฐาเน ๗

๓. ส. สตุต ๗ ๔. ม. สตุตสมายเเค ๗ ๕. ปปญจสุทนี. ๑/๑๐ ๗

๖. ม. ภูมารเนน ๗

โสว ตสฺส สามึ อโหสิ ตสฺมา เขตวนนฺติ วุจฺจติ ตสฺมี เขตวเน ฯ

อนาถปิณฑิกสฺส อารามติ มาตาปิตุหิ กตนามวเสน (๑)
สุทฺตโต นาม โส มหาเสฏฺฐิ สพุพฺพกามสฺมิทฺธิตาย ปน วิคต-
มลมจฺเจรตาย กรุณาทิกุณฺสมงฺกิตาย จ นิจฺจกาลี อนาถานํ
ปิณฑํ เทติ ตสฺมา อนาถปิณฑิกโถติ วุจฺจติ ฯ อารมนฺติ เอตถ
ปาณินิ วิเสเสน ปพุพฺพิตาทิ อาราโม ปุปฺผลาทิโสภาย
นาติทฺูรนาจฺจาสนฺนตาทีปญฺจวิธเสนาสนงฺกสมฺปตฺติยา จ ตโต
ตโต อากมฺม รมนฺติ อภิรมฺนติ อนุกฺกณฺจिता หุตฺวา วสนฺตีติ
อตุโถ ฯ วุคฺตปฺการาย วา สมฺปตฺติยา ตตถ ตตถ กเตปี
อตุตโน อพุทฺถนฺตเร (๒) อานตฺวา รเมตีติ อาราโม ฯ โส หิ อนาถ-
ปิณฑิกเณ คหปฺตินา เขตสฺส ราชกุมารสฺส หตฺถโต อญฺจารสฺหิ
หิรณฺณโกฏฺฐิหิ โกฏฺฐิสฺนฺดาเรน กิณฺติวฺวา อญฺจารสฺหิ หิรณฺณโกฏฺฐิหิ
เสนาสนานิ การาเปตฺวา อญฺจารสฺหิ หิรณฺณโกฏฺฐิหิ วิหารมํ
นิญฺจาเปตฺวา เอวํ จคฺคฺพญฺณาสหิรณฺณโกฏฺฐิปริจฺจาเคน พุทฺธป-
ปมุขสฺส สํฆสฺส นิยฺยาติโต ตสฺมา อนาถปิณฑิกสฺส อาราโมติ
วุจฺจติ ฯ ตสฺมี อนาถปิณฑิกสฺส อารามे ฯ

เอตถ จ เขตวเนติ วจันํ ปุริมสามิปริกิตฺตํ อนาถ-
ปิณฑิกสฺส อารามติ ปจฺฉิมสามิปริกิตฺตํ ฯ อุกฺขมฺปิ ทฺวินัน

๑. ม. คหิตนามวเสน ฯ ๒. ม. สพุทฺถนฺตริเยว ฯ

ปริจจาควิเสสปริทีปเนน ปุณฺณกามานํ อายตี ทิฏฺฐานุกฺคิ-
อาปชฺชนตฺถํ ๑ ตตฺถ หิ ทวารโกฏฺฐกปาสาทกรณวเสน ภูมิจุกฺกย-
ลทฺฐา อฏฺฐารส หิรัณฺยโกฏฺฐโย อนนฺทโกฏฺฐอภฺษนกา รุกฺขา จ
เขตฺตสฺส ปริจจาคโก จตฺตปุณฺณาส โกฏฺฐโย อนนฺทปิณฺฑติกสฺส ๑
อิตฺติ เตสํ ปริจจาคปริกิตฺตเนน เอวํ ปุณฺณกามา ปุณฺณานิ
กโรนฺตุตีติ ทสฺเสนฺโต ชมฺมภณฺฑาการิกอ อณฺเณปี ปุณฺณกาม
เตสํ ทิฏฺฐานุกฺคิอาปชฺชนเน นินฺยเขตฺตีติ ๑

ตตฺถ ลียา ยถิ ภควา สวตฺถึยํ วิหริติ เขตฺวเนติ
น วตฺตพฺพํ ๑ อถ เขตฺวเน วิหริติ สวตฺถึยนฺติ น วตฺตพฺพํ ๑
น หิ สกฺกา อุกฺกตฺถ เอกํ สมยํ วิหริตฺตุนฺติ ๑ น
โฆ ปเนตฺติ เอวํ ทฏฺฐพฺพํ นนฺ อโวจฺจุมา สมิปฺตเถ เอตฺติ
ภุมฺมวจนฺตุนฺติ ๑ ตสฺมา ยถิํ สวตฺถึยา สมิเป เขตฺวานํ ตตฺถ
วิหรินฺโต สวตฺถึยํ วิหริติ เขตฺวเนติ วุตฺโต ๑ โจรคาม-
นิตฺตสฺสนตฺถํ หิสฺส สวตฺถึวจนํ ปพฺพชิตานฺรฺูปนิวาสนฺฐาน-
ทสฺสนตฺถํ เสสวจนฺตุนฺติ ๑

อายุสฺมา จ สาริปฺตฺโตติอาทิสฺส อายุสฺมาติ ปิยวจนํ ๑
จสทฺโท สมฺมจฺจตฺโต ๑ รฺูปสาริยา นาม พฺราหฺมณฺนิยา ปฺตฺโตติ
สาริปฺตฺโต ๑ มหาโมคฺคฺลฺลาโนติ ปุชววจนํ ๑ คุณฺวิเสเสหิ มหนฺโต
โมคฺคฺลฺลาโนติ หิ มหาโมคฺคฺลฺลาโน ๑ เรวโตติ ขทฺริวณฺิยเรวโต (๑)
๑. ลี. ขทฺริวณฺิยเรวโต ๑ ม. ขทฺริวณฺิยเรวโต ๑

*เล่มที่ ๑๕ เถรสุตตวณณา หน้า ๘๗

น กงฺขาเรวโต ๑ เอกสุมี หิ ทิวเส ภควา รตฺตสาณิปริกฺขิตฺโต
วีย สุวณฺณโย ปวาพชฺชปรีวาริตฺโต (๑) วีย สุวณฺณปพฺพโต
นวุตฺติหฺสสฺสพรีวาริตฺโต วีย ฆตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สมุชฺชลา ย จตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
มหาริกฺขุสฺสฺสพรีวาริตฺโต คณนฺนชฺเช จนฺทํ อุจฺจฺจาเปนฺโต วีย จตฺตฺตฺต
ปรีสานํ มชฺเช จตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
วณฺทนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสิตฺติ อตฺตฺตํ ปรีวาริตฺตฺวา นิสินฺนภิกฺขุ
เต อากจฺจนฺเต ทสฺเสตฺตฺวา อภาสิ ๑ ภควา หิ เต อายสฺมณฺเต
สฺลสมฺมาธิปฺลฺลาทิกฺคณฺนสฺมฺปนฺเน ปรมเณ อุปสเมณ สมณฺนาคเต
ปรมาย อากปฺปสฺมปฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปสนฺนมานโส เตสฺสํ คฺคณฺวิเสสฺปรีกิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
เอเต ภิกฺขเว พุราหฺมณา อากจฺจนฺติ เอเต ภิกฺขเว พุราหฺมณา
อากจฺจนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
วตฺตํ ยุตฺตํ ๑ เอวํ วุตฺเตติ เอวํ ภควตา เต อายสฺมณฺเต
พุราหฺมณาติ วุตฺเต ๑ อลฺลตโรติ นามโคตฺเตน ปากโณ ตสฺสํ
ปรีสายํ นิสินฺน เอโก ภิกฺขุ ๑ พุราหฺมณชาติโกติ พุราหฺมณ-
กุลฺเล ชาโต ๑ โส หิ อุพารโภกา(๔) พุราหฺมณมหาสาถฺตฺต
๑. ม. ปวาพชฺชปรีวาริตฺโต ๑ ๒. ม. ชมฺมํ ๑
๓. ม. อามนฺเตสฺสิตฺติ ๑ ๔. ม. อุพารโภกา ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๘๘

ปพฺพชิตฺตํ ๑ ตสฺส กิร เอวํ อโหสิ อิมํ โลกียา อุภโต-
สุชาติยา พุราหฺมณสิทฺถานิปฺพตฺติยา จ พุราหฺมโณ โหติ น
อณฺเณตติ วทนฺติ ภควา จ เอเต อายสฺมนฺเต พุราหฺมณาติ
วทติ หนฺนทาหํ ภควนฺตํ พุราหฺมณลกฺขณํ ปุจฺเจยฺยนฺติ ๑
เอตทตฺถเมว हि ภควา ตทา เต เถเร พุราหฺมณาติ อภาสิ ๑
พุรหฺมํ อณฺตีติ พุราหฺมโณติ हि ชาติพุราหฺมณานํ นิพฺพจฺจนํ ๑
อริยา ปน พาทิตปาปตฺตาย พุราหฺมณา ๑ วุตฺตญฺเฬหํ พาทิต-
ปาโปติ พุราหฺมโณ(๑) สมจฺริยา สมโณติ วุจฺจตีติ ๑ (๒) วกฺขติ
จ พาทิตฺวา ปาปเก ชฺมเมติ ๑

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ พุราหฺมณสทฺทสฺส ปรมตฺถโต
สิขปฺปตฺตมตฺถํ ชานิตฺวา ๑ อิมํ อุทานนฺติ อิมํ ปรมตฺถ-
พุราหฺมณภาวทีปํ อุทานํ อุทานเสิ ๑

ตตฺถ พาทิตฺวาติ พหิ กตฺวา อตฺตโน สนฺตฺตานโต นิหริตฺวา
สมฺมุจฺเจทปฺปหฺนาวเสน ปชฺหิตฺวาติ อตฺถโธ ๑ ปาปเก ชฺมเมติ
ลามเก ชฺมเม ทฺวจฺจริตฺวเสน ติวิชฺทฺวจฺจริตฺชฺมเม จิตฺตฺตฺปาท-
วเสน ทฺวาทฺสากุสลจิตฺตฺตฺปาทเ ทกฺมมฺปถวเสน ทฺสากุสลกฺมมฺปถ
ปวตฺติภทวเสน อนฺนเกทฺทกฺกนฺเน สพฺเพปิ อฺกุสลชฺมเมติ อตฺถโธ ๑
เย จรฺนฺติ สทา สตาติ ये สติเวปฺปุลฺลปฺปตฺตตฺตาย สพฺพกาลํ
รฺูปาทีสุ ๑ สฺสปี อารมฺมณฺเสสุ สตตฺตฺวiharวเสน (๓) สตา สติมฺนฺโต
๑. ม. พาทิตปาโปติพุราหฺมโณ ๑ ๒. ข. ๒๕/๓๖/๖๗ ๑
๓. ม. สตตฺตฺวiharวเสน ๑

หุตฺวา จตฺหิ อิริยาปเถหิ จรฺนติ ฯ สติคฺคหณฺเนว เจตฺถ
สมฺปชฌณฺมปี กหิตฺนฺติ เวทิตฺพุํ ฯ จิณฺสํโยชนาติ จตฺหิปี
อริยมคฺเคหิ ทสฺวิธสฺส สํโยชนสฺส สมฺมจฺฉินฺนตฺตา ปริกฺขิณฺสพฺพ-
สํโยชฺนา (๑) พุทฺธาติ จตฺสจฺจสมฺโพเชน พุทฺธา ฯ เต[๒] จ ปน
สวากพุทฺธา ปจฺเจกพุทฺธา(๓) สมฺมาสมฺพุทฺธาติ ติวิธา เตสุ
อิธ สวากพุทฺธา อธิปฺเปตา ฯ เต เว โลกสฺมี พุราหฺมณฺมาติ
เต เสฏฺฐตฺเถน พุราหฺมณฺสงฺขาเต ฌมฺเม (๔) อริยชาตียา ซาตา
พุราหฺมณฺญตฺสฺส วา ภกฺวโต โอรสฺปฺตฺตาติ อิมสฺมี สตฺตโลเก
ปรมตฺถโต พุราหฺมณฺมา นาม น ชาติโกตฺตมตฺเตหิ น
ชฎาธารณาทิมตฺเตน วาติ อตฺถโต ฯ

เอวํ อิมสฺส ทฺวิสฺส สุตฺเตสฺส พุราหฺมณฺกรรา ฌมฺมา
อรหตฺตํ ปาเปตฺวา กถิตา นานชฺฌาตฺยตฺยา ปน สตฺตนาถํ
เทสนาวิลาเสน อภิลาปนานตฺเตน เทสนานานตฺตํ เวทิตฺพุํ ฯ

ปญฺจมสฺสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ปริกฺขิณฺสํโยชฺนา ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

๓. ม. ปจฺเจกพุทฺธา ฯ ๔. สී. พุราหฺมณฺสงฺขาตฺตมฺเมน ฯ

มหากุสสปุตตวณณา

ณฺฐเจ ราชคเหติ เอวันามเก นกระ ฯ ตํ หิ มหา-
มนุชามหาโควินุทาทีหิ ปริกคหิตตตฺตา ราชคหนฺติ วุจฺจติ ฯ
ทฺุรภิกวนิยตฺตา (๑) ปฏฺิราชฺุณํ คหฺุทฺนตฺติ ราชคหนฺติอาทินา
อณฺเณเนตฺถ ปกาเรน วณฺณยนฺติ กิณฺเตหิ นามเมตํ ตสฺส
นกระสฺส ฯ ตํ ปเนตํ พุทฺธกาเล จกฺกวตฺติกาเล จ นกระ โหติ
เสสกาเล สฺลณฺํ ยกฺขปริกคหิตํ เตสํ วสนวนํ (๒) หุตฺวา ติฏฺุจฺติ ฯ

เวพฺุวนเณ กลนฺุทกนิวาเปติ เวพฺุวนนฺติ ตสฺส วิหารสฺส
นามํ ฯ ตํ กิร อญฺุจาสหตฺถพฺุเพเชน ปากาเรน ปริกฺุจิตฺตํ
พุทฺธสฺส ภควโต วสนานญฺุจวิกาย มหติยา คนฺุชกฺุฎฺิยา
อณฺเณหิ จ ปาสาทกฺุฎฺิเลณฺมณฺุชปจฺุงกมวารโกฏฺุจกาทีหิ ปฏฺิ-
มณฺุจิตํ พหิ เวพฺุหิ ปริกฺุจิตฺตํ อโหสิ นิโลภาสํ มโนรมํ
เตน เวพฺุวนนฺติ วุจฺจติ ฯ กลนฺุทกานํ เจตฺถ นีวาปํ อทฺุสฺส ตสฺมา
กลนฺุทกนิวาไปติ วุจฺจติ ฯ

ปฺุพฺุเพ กิร อณฺุตโร ราชา ตํ อญฺุยานํ กิพนตฺถํ
ปวิฏฺุจ สฺุรามทมตฺโต ทิวาเสยฺุยํ อฺุปกโต สฺุปี ปรีชโนปิสฺส
สฺุตฺโต ราชาคิ ปฺุปฺุผลาทีหิ ปโลภียมาโน อิตฺโต จิตฺโต จ
ปฺุกฺุคามิ ฯ อถ สฺุราคนฺุเชน อณฺุตฺรสฺมา รุกฺุขสฺุสิรา กณฺุหสฺุโป
นิกฺุขมิตฺวา รณฺุโย อภิมฺุโข อากจฺุจติ ตํ ทิสฺุวา รุกฺุขเทวตา
๑. สฺิ. ทฺุรภิกวนิยตฺตา นํ ฯ ๒. ม. วสนญฺุจานํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาภคสप्तตวณณนา หน้า ๕๑

รณฺโณ ชีวิตํ ทสฺสามีติ กลนฺทกเวเสน คนฺตุวา กณฺณมุเล
สทฺททมาลีฯ ราชา ปฏฺฐิพฺพชฺฌิ กณฺหสโป นีวตฺโตฯ โส
ตํ ทิสฺวา อิมาย กาพกาย มม ชีวิตํ ทินฺนุนฺติ กาพกานํ
นิวาปี ตตฺถ ปฏฺฐเปตี อภยโฆสญฺจ โฆสาเปตีฯ ตสฺมา
ตโต ปฏฺฐาย ตํ กลนฺทกนิวาปนฺติ สงฺขํ คตฺติฯ กลนฺทกาทิ
หิ กาพกานํ นามํ ตสฺมี เวพฺพเวเน กลนฺทกนิวาเปฯ

มหาภคสप्तโปติ มหนฺเตหิ สิลกฺขนฺธาทีหิ สมนฺนาคตตฺตา
มหนฺโต ภคสप्तโปติ มหาภคสप्तโป อปีจ กุมารภคสप्तเถรี
อุปาทย อัย มหาเถโร มหาภคสप्तโปติ วุจฺจติฯ ปิปลฺลิกุหายนฺติ
ตสฺมา กิร กุหาย ทวารสมิเป เอโก ปิปลฺลिरุกฺโข อโหสิ
เตน सा ปิปลฺลิกุहाति पण्णायित्तुत्तฯ ตสฺสํ ปิปลฺลิกุหายํฯ
อาพาธิโกติ อาพาโธ อสฺส อตฺถิติ อาพาธิโก พฺยาธิโกติ
อตุโถฯ ทุกฺขิโตติ กายสนฺนิสฺสิตํ ทุกฺขํ สลฺยชาติ เอตฺสฺสาติ(๑)
ทุกฺขิโต ทุกฺขปฺปตฺโตติ อตุโถฯ พาพฺพหฺกิลานฺติ อธิ-
มคฺตเคลลฺโย ตํ ปนฺ เคลลฺยํ สโต สมฺปชาโน หุตฺวา
อธิวาเสติ(๒)ฯ อถสฺส ภควา ตํ ปวฺตฺตี(๓) ฌตฺวา ตตฺถ คนฺตุวา
โพชฌงฺคปริตฺตํ อภาสิ เตเนว เถรสฺส โส อาพาโธ
วูปสมิฯ วุตฺตญฺเหดํ โพชฌงฺกสฺสียุตฺเต

เตน โข ปนฺ สมเยน आयสฺมา มหาภคสप्तโป

๑. ม. อสฺสาติฯ ๒. ม. อธิวาเสติฯ ๓. ม. ปวฺตฺตีฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทตวณณา หน้า ๕๒

ปิปลิทธิหัย วิหริติ อาพาธิโก ทุกุจิโต พาพุทธิลาโน ฯ
อถโข ภควา สายนุหสมยํ ปฏิสตุตถานา วุฏฺฐิโต เยนายสุมา
มหากสุสโป เตนุปลสงฺกมิ อุปลสงฺกमितฺวา ปลยตฺเต อาสเน
นีสิทธิ นิสชช โข ภควา ฯเปฯ อามนฺเตสิ(๑) กจฺจि เต กสฺสปล
ขมนियํ กจฺจि ยาปนियํ กจฺจि ทุกุขา เวทนา ปฏิกกมฺนติ
โน อภิกกมฺนติ ปฏิกกโมसानํ ปลยายติ โน อภิกกโมติ ฯ
น เม ภนฺเต ขมนियํ น ยาปนियํ พาพุหา เม ทุกุขา
เวทนา อภิกกมฺนติ โน ปฏิกกมฺนติ อภิกกโมसानํ ปลยายติ
โน ปฏิกกโมติ ฯ

สตฺติเม กสฺสปล โพชฺฌงฺกา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา
พหุสิคฺคา อภิญญา สมโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตฺนติ ฯ กตเม
สตฺต สติสมฺโพชฺฌงฺโก โข กสฺสปล มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิตो
พหุสิคฺโค อภิญญา สมโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตฺติ ฯเปฯ
อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโก โข กสฺสปล มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิตो
พหุสิคฺโค อภิญญา สมโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตฺติ ฯ อิเม
โข กสฺสปล สตฺต โพชฺฌงฺกา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา
พหุสิคฺคา อภิญญา สมโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตฺนตีติ ฯ
ตคฺخم ภควา โพชฺฌงฺกา ตคฺخم สุตฺต โพชฺฌงฺกาติ ฯ

อิทมโวจ ภควา ฯ อตฺตมโน อายสุมา มหากสุสโป

๑. โพชฺฌงฺกสํยุตฺเต เอตทโวจาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาทศสप्तตวณณนา หน้า ๕๓

ภควโต ภาสิตํ อภินนุที ๗ วุฏฺหิ จายสุมา มหาทศสโป
ตมฺหา อาพาธา ตถา ปหีนโน จายสมโต มหาทศสप्तส โส
อาพาโธ อโหสีติ ๗ (๑)

เตน วุตฺตํ อถโข อายสุมา มหาทศสโป อปเรน สมเยน
ตมฺหา อาพาธา วุฏฺหาสีติ ๗

เอตทโหสีติ ปุพฺเพ เกลณฺทเวเสสุ สทฺธิวิหาริกเห อูปนีตํ
ปิณฺฑปาตํ ปริภุจฺชิตฺวา วิหารเ เอว อโหสี อถสฺส ตมฺหา
อาพาธา วุฏฺจิตฺสฺส เอตํ ยนฺนุนาหํ ราชกํ ปิณฺฑาย
ปวิเสยฺยนฺติ ปริวิตฺกโก อโหสี ๗ ปณฺจมตฺตานี เทวตาสตานีติ
สทฺกสฺส เทวณฺโณ ปริจาริกา ปณฺจสตา กกุฏปาทีนฺโ
อจฺจราโย ๗ อุสฺสูกํ อานนฺนานิ โหนฺตีติ เถรสฺส ปิณฺฑปาตํ
ทสฺสามาติ ปณฺจปิณฺฑปาตฺสตานี สหฺเชตฺวา สุวณฺณภาชเนหิ
อาทาย อนฺตรามคฺเค จตฺวา ฆนฺเต อิมํ ปิณฺฑปาตํ คณฺถ
สจฺกหํ โน กโรถาติ วทมานา ปิณฺฑปาตทานเ ยุตฺตปฺปยุตฺตานี
โหนฺติ ๗ เตน วุตฺตํ อายสมโต มหาทศสप्तส ปิณฺฑปาต-
ปฏฺฐิตาภายาติ ๗

สทฺโก กิร เทวราชา เถรสฺส จิตฺตปฺปวตฺตี ฌตฺวา ตา
อจฺจราโย อฺยโยเชสิ กจฺจถ ตมฺเมห อฺยยสฺส มหาทศสप्तฺเถรสฺส
ปิณฺฑปาตํ ทตฺวา อตฺตโน ปติฏฺฐํ กโรถาติ ๗ เอวํ หิสฺส

๑. ส. มหา. ๑๕/๔๑๕/๑๑๔ ๗

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๕๔

อโหสิ อิมาสุ สพุพาสุ คตาสุ กทาจิ เอกิสสาปี หตฺถโต
ปิณฑปาตํ เถโร ปฏิกุกเณหุย ตํ ตสฺสา ภวิสฺสติ ทีฆรตฺตํ
หิตาย สุขายาติ ฯ ปฏิกุกิปี เถโร ฆนฺเต มยฺหํ ปิณฑปาตํ
คณฺหถ มยฺหํ ปิณฑปาตํ คณฺหถาติ วทนฺติโย คจฺจถ ตุมฺเห
กตปฺปญฺญา มหาโกคา อหํ ทุกฺคตานิ สงฺคหํ กริสฺสามิตี วตฺวา
ฆนฺเต มา โน นาเสถ สงฺคหํ โน กรโธธาติ วทนฺติโย
ปฺนปี ปฏิกุกิปีตฺวา ปฺนปี อปคฺนตฺตุ อนิจฺจมานา ยาจนฺติโย
น อตฺตโน ปฺมานํ ชานาถ อปคจฺจถาติ วตฺวา อจฺจรั
ปฺหริ ฯ ตา เถรสฺส อจฺจราสทฺทํ สุตฺวา สณฺจรมฺภิตฺวา(๑) จาตุ
อสฺสโกโกนฺติโย ปฺลายิตฺวา เทวโลกเมว คตา ฯ เตน วุตฺตํ
ปญฺจมตฺตานิ เทวตาตฺตานิ ปฏิกุกิปีตฺวาติ ฯ

ปฺพุพณฺหสมยฺนติ ปฺพุพณฺเห เอกํ สมยฺม เอกสฺมี กาเล ฯ
นิวาเสตฺวาติ วิหารนิวาสนปฺริวตฺตณฺวเสน นิวาสนํ ทพฺหํ
นิวาเสตฺวา ฯ ปตฺตจิวฺรมาทายาติ จิวฺรํ ปารุปีตฺวา ปตฺตํ หตฺถเณ
คเหตฺวา ฯ ปิณฑาย ปาวิสฺสิตี ปิณฑปาตฺตถาย ปาวิสฺสิ ฯ
ทลิตฺทวิสฺสาขาติ ทุกฺคตมฺนุสฺसानํ วสนาวาโส ฯ (๒) กปณฺวิสฺสาขาติ
โกคปาริซฺชญฺญปฺปตฺติยา ทินมฺนุสฺसानํ วาโส ฯ (๓) เปสการวิสฺสาขาติ
ตฺนตฺวาวาโส ฯ (๔) อทฺทสา โข ภควาติ ถลํ อทฺทส อปาธา
๑. ม. สนฺตชฺชิตา ฯ ๒. สී. วสนวาโฏ ฯ ม. วสโนกาโส ฯ
๓. สී. วาโฏ ฯ ๔. สී. ตฺนตฺวาวาโฏ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาภคสप्तตวณณา หน้า ๕๕

วฏฺฐิตโต มม ปุตุโต กสฺสโป ก็ นุ โข กโรตฺติ อวชฺเชนโต
เวพฺพเวน นิสฺสินโน เอว ภควา ทิพฺพจกฺขุณา อทฺทส ฯ

เอตมคฺคํ วิทิตฺวาติ ยายิ อายสฺมโต มหาภคสप्तสฺส ปญฺจहि
อจฺจราสเทหิ อุปฺนิตํ อนนฺกสฺสูปิ อนนฺกพฺยณฺชนํ ทิพฺพปิณฺฑท-
ปาตํ ปฏฺิกฺขิปีตฺวา กปณฺชนานุกฺคหปฏฺิปีตฺติ วุตฺตา เอตมคฺคํ
ชานิตฺวา ฯ อิมิ อุทานนฺติ อิมิ ปรมปฺปิจฺจตาทสฺสนมฺมุขน
จีณาสวสฺส ตาทิภาวานฺนุภาวนฺ(๑) อุทานํ อุทานนฺติ ฯ

ตคฺคตฺถ อนนฺลลโปสฺสินฺติ อนนฺลลํ โปเสตฺติติ อนนฺลลโปสฺสิ น
อนนฺลลโปสฺสิ อนนฺลลโปสฺสิ อตฺตนา โปเสตฺตพฺพสฺส อนนฺลลสฺส
อภาวน อทฺติโย เอกโกติ (๒) อตฺถิโย ฯ เตน เณรฺสฺส สฺสกรตฺ(๓)
ทสฺเสตฺติ ฯ เถโร หิ กายปฺริหาริเกน จิวเรน กุจฺฉิปฺริหาริเกน
จ ปิณฺฑทปาเตน อตฺตนาเมว โปเสนฺโต ปรมปฺปิจฺจโ จ หุตฺวา
วิหฺรติ อนนฺลลํ ฌาติมิตฺตาทิสฺส กณฺจิ น โปเสตฺติ กตฺถจฺจ อลฺลคฺค-
ภาวโต ฯ อถฺวา อนนฺลลนฺ อนนฺลลตเรน โปเสตฺตพฺพตฺยา อภาวโต
อนนฺลลโปสฺสิ ฯ โย หิ เอกสฺมีเยว ปจฺจยทฺยาเก ปฏฺิพฺพทฺจคฺค-
ปจฺจโย โส อนนฺลลโปสฺสิ นาม น โหติ เอกายตฺตวุตฺติตฺยา ฯ (๔)
เถโร ปน ยถาปี ภมฺโร ปุปฺพนฺติ (๕) กาทาย วุตฺตนาเยน ชงฺฆมาพลิ
นิตฺสสาย ปิณฺฑทาย จรฺนฺโต กุเลสฺส นิจฺจนโว หุตฺวา มิสฺสภกฺคตฺเตน

- # ๑. ม. ตาทิภาวานฺนุภาวทีปํ ฯ ๒. สฺสิ. เอกโปสฺสิติ ฯ
- # ๓. สฺสิ. สฺวาจารตํ ฯ ๔. ม. เอกายตฺตวุตฺติโต ฯ
- # ๕. พุ. ฐ. ๒๕/๑๔/๒๑ ฯ

ยาเปติ ฯ ตถา หิ นั ภาควา จนุรูปมปฏิบัติทาย โถเมสิ ฯ
อนญาตุนติ อภิณฑาคั ยถากุจกุณหิ ปตุถญยสิ เตเนว วา
อนญาปโสติภาเวน (๑)อปป์ิจจตยา สนตุฎุจิตาย อภิณฑาคั (๑) ฯ
อถวา ฯ อนญาตุนติ สพพโส ปหีนตณหตยา ตากสกุการ-
สิโลกนิกามนเหตุ อตุตานั ซานาปนวเสน น ฑาคั ฯ อวีต-
ตโณห หิ ปาปิจโจ กุหกตยา สมภาวนาธิปายน อตุตานั
ซานาเปติ ฯ ทนตุนติ ฉพงกุเปกขาวเสน อินฺทริเยสุ อุตตม-
ทมฏฺเจน (๒) ทนตึ ฯ สาเร ปติญฺจิตนติ วิมุติสารเ อวญฺจิตึ
อเสกขสิลทขนฺธาทีเก วา สิลาทิสारे ปติญฺจิตึ ฯ ซึณาส่ว
วนุตโทสนติ กามาซวาทีนั จตุนนั อาสวานั อนวเสสิ
ปหีนตุตา ซึณาส่ว ตโต เอว ราคาทีโทสานั สพพโส วนุตตุตา
วนุตโทสิ ฯ ตมทั พฺรุมิ พฺราหฺมณนติ ตั ยถาวุตตุคฺณั ปรมตฺถ-
พฺราหฺมณฺ อหิ พฺราหฺมณนติ วทามิติ ฯ อิธาปี เภฏฺจา
วุตุตนเยเนว เทสนานานตุตฺ เวทิตพฺพิ ฯ

นญฺจสุตฺตวณณา นิญฺจิตา ฯ

๑. ม. อปป์ิจจตา สนตุฎุจิตาหิ ฑาคั ฯ

๒. ม. อุตตมทเนน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๕๗

ปาวากสูตตวณณา

สตตเม ปาวายนุติ เอวันามเก มลลราชัน นคเร ฯ

อชกลาปเก เจติเยติ อชกลาปเกน นาม ยกฺเขน ปริกุกหิตตตทา
อชกลาปกนุติ ลทฺธนาเม มนุสฺसानํ จิตฺตีกตฺถุจฺจานเ ฯ (๑) โส กิร
ยกฺโข อเช กลาเป กตฺวา พนฺธเนน(๒) อชโกฏฺฐาเสน สทฺธิ พฺลึ
สมฺปฏฺิจฺจติ(๓) น อณฺณถา ตสฺมา อชกลาปโกติ ปณฺณายิตฺถ ฯ
เกจิ ปนาหุ อชเก วิย สตฺเต ลาเปตีติ อชกลาปโกติ ฯ
ตสฺส กิร สตฺตา พฺลึ อุปนฺเตวา ยทา อชสทฺทํ กตฺวา พฺลึ
อุปนฺนุติ ตทา โส ตสฺสติ ตสฺมา อชกลาปโกติ วุจฺจตีติ
โส ปน ยกฺโข อานุกาวสมฺปนฺโน กกฺขโผ ผรุโส ตตฺถ
จ สนฺนิหิตฺ ตสฺมา ตํ จานํ มนุสฺสา จายิตฺ(๔) กโรนฺติ
กาเลน กาลํ พฺลึ อุปนฺนุติ ฯ เตน วุตฺตํ อชกลาปเก
เจติเยติ ฯ อชกลาปกสฺส ยกฺขสฺส ภวเนติ ตสฺส ยกฺขสฺส
วิมานเ ฯ

ตทา กิร สตฺถา ตํ ยกฺขํ ทเมตฺถกาโม สายนฺหสมฺเย
เอโก อทฺติโย ปตฺตจิวรมาทาย อชกลาปกสฺส ยกฺขสฺส ภวน-
ทวารํ คนฺตฺวา ตสฺส โทวาริกํ ภวนปฺวิสนตฺถาย ยาจิ ฯ โส
กกฺขโผ ภนฺเต อชกลาปโก ยกฺโข สมฺโณติ วา พฺราหฺมโณติ
วา कार्वํ น กโรติ ตสฺมา ตฺเมหฺ เอว ชานาถ มยฺหํ

๑. ม. จิตฺตีกตฺถุจฺจานเ ฯ ๒. ม. พนฺธเนน ฯ

๓. ม. ปฏฺิจฺจติ ฯ ๔. ม. จิตฺตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทธานวณณา หน้า ๕๘

ปน ตสฺส อนาโรจนํ น ยุตุนฺติ ตาวเทว ยกฺขสมาคมํ คตสฺส
อชกลาปกสฺส สนฺตีกํ วาตเวเคน อคมาสี ๗ สตุถา อนฺโตภวนํ
ปวิสิตฺวา อชกลาปกสฺส นิสิตฺนมนฺทเพ ปญฺญตฺตาสเน นิสิตี ๗
ยกฺขสฺส โอโรธา สตุถาริ อุปสงฺกमितฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ
อฏฺฐิสฺสุ ๗ สตุถา ตาสี กาลยุตฺตํ ฐมฺมี กถิ กเถสิ ๗ เตน
วุตฺตํ ปาวายิ วิหริติ อชกลาปกเก เจติเย อชกลาปกสฺส ยกฺขสฺส
ภวเนติ ๗

ตสฺมี สมเย สาทาคิริเหมวตา อชกลาปกสฺส ภวณมตฺถเกณ
ยกฺขสมาคมํ คจฺจนฺตา อตฺตโน คมเน อสมฺปชฺชมานเ กิณฺนุ
โฆ การณฺนติ อวชฺเชนฺตา สตุถาริ อชกลาปกสฺส ภวเน
นิสินฺนํ ทิสฺวา ตตฺถ คนฺตฺวา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา มยิ
ภนฺเต ยกฺขสมาคมํ คมิสฺสามาติ อาปฺจุจิตฺวา ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา
คตา ยกฺขสนฺนิปาเต อชกลาปกํ ทิสฺวา ตฺถุจฺจि ปเวทยิสฺสุ ลาภา
เต อาวุโส อชกลาปก ยสฺส เต ภวเน สเทวเก โลเก
อคฺคปฺคฺคโล ภควา นิสินฺโน อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ ปยิริปาตสฺสุ
ฐมฺมณฺจ สฺสณฺหิติ ๗ โส เตสํ กถิ สุตฺวา อิเม ตสฺส
มฺณฺทกฺกสฺส สมณฺสฺส(๑) มม ภวเน นิสินฺนภาวํ กเถนฺตฺติ
โกธาภิกฺขุโต หุตฺวา อชฺช มยฺหิ เตน สมณฺเนน สทฺธิํ สงฺคาโม
ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา ยกฺขสนฺนิปาเต วิคเต ตโต(๒) อฏฺฐหิตฺวา
๑. ม. สมณฺสฺส ๗ ๒. ม. ยกฺขสนฺนิปาตโต ๗

*เล่มที่ ๑๕ ปาวาสุตฺตวณณนา หน้า ๕๕

ทกฺขินปาทำ อุกฺขิปิตฺวา สกฺุจโยชนมตฺตํ ปพฺพตฺตํ อุกฺกมิ
ตํ ภิชฺชิตฺวา ทฺวิธา อโหสิ ฯ เสสํ เอตฺถ ยํ วตฺตพฺพํ ตํ
อาพวกสฺตฺตวณณนํ (๑) อาคตฺนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ

อชฺกลาปฺกสฺส สมากโม หิ อาพวกสมากมสฺสทีโส ว
จเปตฺวา (๒) (ปริตฺตารเหติ(๓)) วิสฺสชฺชนํ(๔) ภวนโต ติกฺขตฺตํ นิกฺขมณํ
ปเวสนนฺจ ฯ อชฺกลาปโก หิ อาคจฺจนฺโตเยว เอเตหิเยว ตํ
สมณํ ปลาเปสฺสามิติ วาตมณฺฑลาทิกเก นววสุเส สมนฺุจจาเปตฺวา
เตหิ ภควโต จลนมตฺตมฺปิ กาคฺตุ อสฺกโกนฺโต นานาวิธป-
หฺรณหตฺเถ อตีวีย ภฺยานกรูเป ภูตฺกณฺเณ นิมฺมิณิตฺวา เตหิ
สทฺฐี ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา อนฺตฺนฺเตเนว จรฺนฺโต สพฺพรตฺตี
นानปฺปการํ วิปฺปการํ กตฺวาปิ ภควโต กิณฺุจิกิ เกสฺกคฺมตฺตมฺปิ
นินฺนฺนฺจฺจานโต จลนํ กาคฺตุ นาสกฺุขิ ฯ เกวลํ ปน อัย
สมโณ มํ อนาปฺุจฺจา มยฺหํ ภวนํ ปวิสิตฺวา นิสิตฺตีติ
โกชฺวเสน ปชฺชลิตฺตี(๕) ฯ อถสฺส ภควา จิตฺตปฺปวตฺตี ฉตฺวา
เสยฺยถาปิ นาม จณฺุทสฺส กุกฺกฺรสฺส นาสาย ปิตฺตํ ภินฺุเทยฺย
เอวํ โส ภิชฺชโยโส มตฺตตาย จณฺุทโร อสฺส เอวเมวํ ยกฺโข
มยิ อธิ นินฺนฺเนน จิตฺตํ ปทฺุเสติ ยนฺุณฺุนาหํ พหิ นิกฺขเมยฺยนฺุติ
๑. ปรมตฺถทีปนี. ๑/๓๒๒ ฯ ๒. ส. ตํ สทฺธิสํ จเปตฺวา ฯ
ตตฺถเอว ปน จเปตฺวาติ ปทํ นตฺถิ ฯ ๓. กิ อตฺถคฺคหณํ ฯ
๔. ม. ปณฺุทฺทกนํ วิสฺสชฺชนํ ฯ ๕. ม. อิตฺตทฺุโท น ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวคฤคณณา หน้ ๑๐๐

สยเมว ภวนโต นิกขมิตฺวา อพฺโภกาเส นิสีทึ ฯ เตน วุคฺคํ
เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺตุนฺธการติมิสายํ อพฺโภกาเส
นินฺนโน โหตีติ ฯ

ตตฺถ รตฺตุนฺธการติมิสารนฺติ รตฺตियํ อนฺธกรณตมสึ
จกฺขุวิญญาณฺอุปตฺติวิริหิตะ พหฺลนฺธการะติ อตฺโถ ฯ จตฺรํจ-
สมนฺนาคโต กิร ตทา อนฺธกาโร ปวตฺตีติ ฯ เทโวติ เมโฆ
เอกเมกํ สุตฺตํ อุกกพินฺทท ปาเตติ ฯ อถ ยกฺโข อิมินา
สทฺเทน ตาเสตฺวา อิมํ สมณํ ปลาเปตฺตสํมิติ ภควโต สมิปํ
คนฺตฺวา อกกฺโกลิตอาทินา ตํ กีสํ อกาสิ ฯ เตน วุคฺคํ
อถ โข อชกฺลาปโกติอาทึ ฯ

ตตฺถ ภยฺนติ จิตฺตฺตฺรารํ ฌมฺภิตตฺตฺนติ อูรฺถทฺธการํ
สรีรสุส(๑) ฌมฺภิตกาवं ฯ โลมหํสนฺติ โลมานํ ปหฺภูจกาवं(๒) ตีหิปี
ปเทหิ ภยฺอุปตฺติเมว ทสฺเสติ ฯ อุปฺสงฺกมิตฺติ กสฺมา ปนายํ เอวํ
อธิปฺปาโย อุปฺสงฺกมิ นนฺ พุพฺเพ อตฺตนา กาคพฺพิ วิปฺปการํ
อกาสิติ สจฺจํ อกาสิ ตํปเนส อนฺโตภวเน เขมฺภูจจาเน
ถิรฺภูมิมิ (๓) จิตฺตฺส น กิณฺจึ กาคฺคํ อสฺกฺขี(๔) อิทานิ พหิ จิตฺ
เอวํ กีสํเปตฺวา ปลาเปตฺตํ สกฺกาติ มณฺณมาโน อุปฺสงฺกมิ ฯ
อัยฺ หิ ยกฺโข อตฺตโน ภวนํ ถิรฺภูมิตฺติ มณฺณติ ตตฺถ จิตฺตฺตา

๑. สึ. ม. อูรฺถตฺถมฺภกฺสรีรสุส ฯ ๒. ม. ปหฺภูจกาवं ฯ

๓. สึ. วิรฺภูมิมิ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๔. ม. อสฺกฺขี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาวาสุตตวณณา หน้ ๑๐๑

อัย สมโณ น ภายตติ จ ๑

ติภขตุ (๑)อกุกโล ปกุกโลติ อกุกลปกุกลิกมกาสีติ(๑) ตโย
 วาร อกุกโล ปกุกโลติ กัสาเปตูกมตย เอวรूप สททมกาสี ๑
 อนุกรณสทโท หิ อัย ๑ ตทา หิ โส ยโกโซ สีนรุ อุกขิปนุโต
 วย มหาปจวี ปรีวตเตนุโต วย จ มหตา อุตสาเหน อสนิสต-
 สททสงฆาภู วย เอกสมี่ จาเน ปุณชีกต หุตวา วินิจจรนต์
 ทิสาคขานัน หตติภขชิต เกสรสีหानัน สีหนินุนาทำ ยกขานัน
 หุงการสททำ ภูदानัน มหาสททำ (๒) อสุรานัน อปโไฟฏนโมลัน อินทสส
 เทวณโโล วชรนิคฆาตนิคฆโมลัน (๓) อตตโน คมกักรตาย วิปฬาริกตาย
 ภยานกตย จ อวเสสสททำ อวสนุตมิว อภิกวนุตมิว จ
 กปปูวภูจानมหาวาทมณทลิกาย วินิคฆโมลัน ปุณชชนานัน หทย
 ฬาเลนต วย มหนต ปฏิกยนิคฆโมลัน อพยตตปทกขร (๔) ติภขตุ
 อตตโน ยกขชชิต คชชि เอเตน อิม สมณัน กัสาเปตวา
 ปลาเปสสามีติ ๑ (๕)ยสส นิจจารณน(๕) ปพพตา ปปฏิกัน มุณจิส
 วนปติเชฏฐเก อูปาทาย สพเพส รุกขลตาคุมเพส ปตตผล-
 ปุปฬานี สีสยีสู ตโยชนสสสวิตถโตปี หิมวนต์ปพพตราชา
 สกมปี สมปคมปี สมปเวธิ ภูมมเทวตา อาทิ กตวา
 เยภยเยน เทวदानมปี อहुเทว ภย ฌมกิตตต โลมหัส ปเกว

- # ๑. ม. อกุกโล ปกุกโลติ อกุกลปกุกลิก อกาสีติ ๑
- # ๒. ม. หีการสททำ ภูदानัน อุกุฎหาสัน ๑ ๓. ส. ม. วชรนิคฆาตนิคฆโมลัน ๑
- # ๔. ม. อพยตตกขร ๑ ๕. ม. ย ย นิจจรติ เตน เตน ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทธานวณณา หน้า ๑๐๒

มนุสฺสานัน ๑ อญฺเณสจฺจ อปททวิปทจตุปฺปทานัน มหาปจฺวิยา
อุทฺทริยนกาโล วีย มหตี วิภีสนกา อโหสิ สกถชมฺพุทีปตเล
มหนตฺตํ โกลาหฬํ อุทปาที ๑ ภควา ปน ตํ สทฺทํ กิสฺมิณฺจ(๑)
อมณฺณมาโน นิจฺจโล นิสีที มา กสฺสจฺจ อิมินา อนฺตราโย
โหตุติ อธิฏฺฐาสิ ๑

ยสฺมา ปน โส สทฺโท อกฺกุลพกฺกุลอิติ(๒) อิติ อิมินา อากาเรน
สตุตฺตานัน โสตปถํ อคมาสิ ตสฺมา ตสฺส อนฺกรณวเสน อกฺกุโล
ปกฺกุโลติ ยกฺขสฺส จ ตสฺสํ นิกฺโขสนิจฺจณารณาย อกฺกุล-
ปกฺกุลกรณํ อตฺถิติ กตฺวา อกฺกุลปกฺกุลิกํ อกาสิตี สงฺคหํ
อาโรปยีสฺสุ ๑ เกจิ ปน อากฺุลพฺยาकुล อิติปททฺวยสฺส ปรียาया-
ภีชานวเสน อกฺกุโล พกฺกุโลติ ภาสาสทฺโท(๓) วุตฺโตติ วทฺนฺติ ๑
ยถา เอกํ เอกกนฺติ ๑ ยสฺมา เอกวาริ ชาโต ปจฺมฺปฺปตฺติ-
วเสนเนว นีพฺพตฺตตฺตา อากฺุโลติ อาทิอตุโถ อากาโร ตสฺส
จ กการาคมํ กตฺวา รสฺสตุตฺตํ กตฺนฺติ ๑ เทว วาเร ปน
ชาโต พกฺกุโล กุลสทฺโท เจตฺถ ชาตีปรียาโย โกลงฺโกโลติอาทิสฺสุ
วีย ๑ วุตฺตอธิปฺปายานุวิธายิ จ สทฺทปฺปโยโคติ (๔) ปจฺเมน ปเพน
ชลาพฺุชสีหพฺุชคฺมาทโย ทฺุติเยน อณฺุทชอาสีวิสกณฺุหสฺปฺปาทโย
วฺุจฺจนฺุติ ตสฺมา สีหาทิกอ วีย อาสีวิสาทิกอ วีย จ อหนฺเต
๑. สี. ม. กิมิตฺติ ๑ ๒. ม. อกฺกุลปกฺกุล ๑ เอวมฺปรีปี ๑
๓. ม. อยํ สทฺโท ๑ ๔. สี. สทฺทปฺปโยควิตเม ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปาวาสุตตวณณา หน้า ๑๐๓

ชีวิตหารโกติ อิมมตฺถํ ยกุโฆ ปททวเยน ทสฺเสตีติ อญฺเณ ฯ
อปฺเร ปน อกฺขุโล ภกฺขุโลติ ปาฬี วตุวา อกฺเขตุํ เขเปตุํ
วินาเสตุํ อุตฺติ ปวตฺเตตีติ อกฺขุโล ภกฺขิตฺตุํ ขาทิตฺตุํ อุตฺตีติ
ภกฺขุโล โก ปเนโส ยกฺขรฺกฺขสปีสาจสีหพฺยคฺฆมาทีสุ อญฺจตโร
โย โกจิ มนุสฺसानํ อนตฺถาวโหติ ตสฺส อตฺถํ วทนฺติ ฯ
อิธปิ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว อธิปฺปายโยชนา เวทิตฺตพฺพา ฯ

เอโส เต สมณ ปีสาจิติ อมฺโก สมณ ตว ปีสิตาสโน
ปีสาจ (๑) อุกฺกฺกิตฺติ มหนฺตํ เภรฺวรूपํ อภินิมฺมินิตฺวา ภควโต
ปุโรโต จตุวา อตฺตानํ สนฺธาย ยกุโฆ วทฺติ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ เตน ยกฺขเณ กายวาจาหิ
ปวตฺติยมานํ วิปฺปการํ เตน จ อตฺตโน อนภิกฺขานียเหตุภูตํ(๒)
โลกธมฺเมสุ นิรฺูปกฺกิลเสตํ สพฺพการโต วิทิตฺวา ฯ ตายํ
เวลายนฺติ ตสฺส วิปฺปการกรณเวลายํ ฯ (๑) อิมํ อุทานํ อุทานเสีติ
ตํ วิปฺปการํ อคฺเณตฺวา อสฺส อคฺฉนฺนเหตุภูตํ ธมฺมานุภาวทีปํ
อิมํ อุทานํ อุทานเสีติ ฯ

ตตฺถ ยทา สเสสุ ธมฺเมสุติ ยสฺมี กาลे สกอตฺตภาว-
สงฺขาเตสุ ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺธธมฺเมสุ ฯ ปารคฺคฺติ ปริณฺญาภิ-
สมยปาริปุริวเสน ปารํจโต ตโตเยว เตสํ เหตุภูเต สมฺทเย
ตทปฺปวตฺตลฺกฺขเณ นิโรเช นิโรธคามินียา ปฏฺิพฺทาย จ

๑. สี. ตวปีสาจ ฯ ๒. ม. อนภิกฺขานียสฺส เตเหตุภูตํ ฯ

๓. ม. อิมํ อุทานนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิคฺควณณา หน้า ๑๐๔

ปหานสจฺฉิกริยาภาวนาภิสสมยปาริปุริวเสน ปารคโต ฯ โหติ
พฺราหฺมโณติ เอวํ สพฺพโส พหิตปาปตฺตา พฺราหฺมโณ นาม
โหติ สพฺพโส หิ (๑) สกอตฺตภาวาวโพชนปี จตุสจฺจาภิสสมโย
โหติ ฯ วุตฺตญฺเจตํ อิมสฺมีเยว พฺยามมตฺเต กเพวเร สสณฺณิมฺหิ
สมนเก โลกญจ โลกสมุทฺถญจ ปญฺญเปมิตฺติอาทิ ฯ (๒) อถวา
สเกสุ ชมฺเมสุติ อตฺตโน ชมฺเมสุ อตฺตโน ชมฺมา นาม
อตฺตกามสฺส ปุคฺคผลสฺส สีลาทิชมฺมา ฯ สีลสมาธิปญฺญาวิมุตฺติ-
อาทโย หิ โวทานชมฺมา เอกนฺตहितสฺสุขสมฺปาทเนน ปุริสสฺส
อตฺตโน ชมฺมา นาม น อนตฺถาวหา สงฺกิลฺลสฺชมฺมา วिय
ปรชฺชมฺมา ฯ (๓) ปารคฺคฺติ เตสํ สีลาทีนํ ปาริปุริยา ปารี ปริยนฺตํ
คโต ฯ

ตตฺถ สีลํ ตาว โลกิยโลกุตฺตรวเสน ทฺวิริ ฯ เตสุ โลกิย
ปุพฺพภากสีลํ ตํ สงฺเขปโต ปาติโมกฺขสํวราทิวเสน จตฺตพฺพิริ
วิตฺถารโต ปน อนนฺกปฺปเกทํ ฯ โลกุตฺตรํ มคฺคสีลผลสีลวเสน (๔)
ทฺวิริ อตฺถโต สมฺมาวาจามฺมนตฺตาชีวา ฯ (๕) ยถา จ สีลํ ตถา
สมาธิปญฺญา จ โลกิยโลกุตฺตรวเสน ทฺวิธา ฯ ตตฺถ
โลกิยสมาธิ สห อุปจารเนน อญฺฺจ สฺมาปตฺติโย โลกุตฺตร-
สมาธิ มคฺคปริยาปนฺโน ฯ ปญฺญาปี โลกิยา สุตฺมยา จินฺตามยา
๑. ม. หิตทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ส. ส. ๑๕/๒๕๘/๘๕ ฯ
๓. ม. อสฺกชฺชมฺมา ฯ ๔. ม. มคฺคผลวเสน ฯ
๕. ม. สมฺมาวาจาสมฺมากมฺมนตฺตสมฺมาอาชีวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาวาสุตตวณณา หน้า ๑๐๕

ภวานามยา จ สาสวา โลกุตตรา ปน มคฺคสมฺปยุตฺตา
ผลสมฺปยุตฺตา จฯ วิมุตฺติ นาม ผลวิมุตฺติ นิพฺพานญฺจฯ
ตสฺมา सा โลกุตฺตราวฯ วิมุตฺติฉานทสฺสนํ โลกียเมว ตํฯ
เอภฺนวิสตีวึชํ ปจฺจเวภฺขณฉานภาวโตฯ เอวํ เอเตสํ สีลาทิ-
ชฺมมานํ อตฺตโน สนฺदाने อรหत्तผลาธิคฺคเมน อนวเสสโต
นิพฺพตฺตปารีปุริยา ปารี ปริยนฺตํ คโตติ สเกสฺส ชฺมเมสฺส ปารุญฺฯ

อถวา โสตาปตฺตผลาธิคฺคเมน สีลสฺมี ปารุญฺฯ โส हि
สีเลสฺส ปรีปุรการีติ วุตฺโต โสตาปนฺนคฺคหณฺเนว เจตถ
สกทาคามิปี คหิโต โหติฯ อนาคามิผลาธิคฺคเมน สมာธิสฺมี
ปารุญฺฯ โส हि สมာธิสฺมี ปรีปุรการีติ วุตฺโตฯ อรหत्त-
ผลาธิคฺคเมน อิตเรสฺส तीसु पारुञ्च. อรหา हि ปญฺญา-
เวปฺพลปฺปตฺตติยา อคฺคภูตยา อภฺยุปาย เจโตวิมุตฺติยา อธิคตฺตตา
ปจฺจเวภฺขณฉานทสฺสนํ จ ปรีโยसानคฺคมนโต ปญฺญาวิมุตฺติวิมุตฺติ-
ฉานทสฺสนेसु पारुञ्च नाम โหतिฯ เอवํ सप्पथाปี จत्तुสु
อริยสจฺเจสฺส จคฺคฺคควเสน ปรีญฺญาทิสอพสฺวิชกฺกจิณีปฺผลตฺตติยา(๑)
ยถาวุตฺเตสฺส ยสฺมี(๒) กाले सकेसु च्ममेसु पारुकโตฯ

โหติ พุราหฺมโณติ ตทา โส พาหิตปาปชฺมมตยา ปรมคฺค-
พุราหฺมโณ (๓) โหติฯ อถ เอตํ(๔) ปีสาจญฺจ พกฺกถญฺจาตีวตฺตตีติ

๑. ม. ปรีญฺญาทิสอพสฺวิชายฯ ๒. ม. ตสฺมี ตสฺมีฯ

๓. สี. ปรมคฺคถาย ปรมคฺคพุราหฺมโณฯ ๔. สฺยา. เอวํฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณฺณา หน้า ๑๐๖

ตโต ยถาวุตฺตปารคฺคณโต อถ ปจฺญา อชกฺลาปกฺก เอตํ ตยา
ทสฺสิตํ ปีสิตาสนคฺคตฺตมาคฺคํ (๑) ปีสํจํ ภยชนนคฺคํ สมนฺุจฺจาปิตํ
อกฺกุกฺคปฏฺกุกฺกิกฺกญจ อตีวคฺคตฺตติ อภิภวตี ตํ น ภายตีตี
อตุโถ ฯ

อยมฺปิ กถา อรหคฺคตเมว อุลลปิคฺวา กถิตา ฯ อถ
อชกฺลาปโก อคฺคตนา กเตน คถารุเปณปี ปฏฺกิบฺยรฺูเปณ วิภีสนเนน
อคมฺปิยภาวโต (๒) ตํ ตาทิภาวํ ทิสฺวา อโห อจฺจริยมนุสฺโส
วตายนฺติ ปสนฺนมานโส โปถุชฺชนิกาย สทฺธาย อคฺคตนิ
นิวิญฺจภาวํ วิภาเวณโต สคฺคตฺต สมนฺุชา อฺุปาสกคฺคตํ ปเวเทสิ ฯ
สคฺคตฺตมสฺคฺคตวณฺณา นิญฺจิตา ฯ

สงฺคามชิสฺคฺคตวณฺณา

อญฺจเม สงฺคามชิตี เอวํนาโม ฯ อัยํ หิ อายสฺมา
สาวคฺคตฺติยํ อญฺจตรสฺส มหาวิภวสฺส เสญฺจิจิโน ปุคฺคโต วยปฺปคฺคต-
กาเล มาตาปิตฺุหิ ปติริเปณ ทาเรน นิโยเชคฺควา สวาปเตยฺยํ
นियฺยาเตคฺควา ฆรพฺนุชเนน พทฺุโร โหตี ฯ โส เอกทิวสํ สาวคฺคต-
วาสิโน อฺุปาสเก ปุพฺพพฺนุหสมยฺยํ ทานํ ทคฺควา สิลํ สมหาทฺิยคฺควา
สายนุหสมเย สฺุทฺทวคฺคเต สฺุทฺทคฺคตฺตราสงฺเค คณฺุชมาลาทฺิหคฺคเต
ชมนฺุสฺสวณคฺคํ เชตวณานิภูมฺเย คจฺจณฺุเต ทิสฺวา กคฺคตฺต คฺคเมห
๑. สี. ตาสนคฺคตมาคฺคํ ฯ ๒. ม. อคมฺปิยสฺส ภควโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สงฺคามชิสฺตวณณา หน้า ๑๐๗

คจฺจถาติ ปุจฺจิตฺวา ฃมฺมสฺสวณฺตลํ ฃเวตวเน สตฺถุ สนฺตฺติกนฺติ
วฺตุเต เตนฺหิ อหฺมปี คมฺิสฺสามิตี เตหิ สทฺฐี ฃเวตวณํ
อคฺมาสิ ๑ เตน จ สฺมเยน ภควา กาณฺจณฺคฺหาญํ สีหนาทํ
นทฺนฺโต เกสรฺสีโห วิย สทฺฐมฺมมณฺฑปเป ปณฺณตฺตปวฺรพฺุทฺธาสเน
นีสิตฺติวฺวา จตฺุปริสฺมชฺเฒ ฃมฺมํ เทเสตี ๑

อถ โข เต อุปาสกา ภควนฺตํ วณฺทิตฺวา เอกมฺนตํ
นีสิตฺทิสฺส สงฺคามชฺปิ กฺลปฺตฺโต ตสฺสา ปฺริสาย ปฺริยนฺเต ฃมฺมํ
สฺถนฺนฺโต นีสิตฺติ ๑ ภควา อนฺุปฺพุพิถลํ กเถตฺวา จตฺตาริ
สจฺจจฺานิ ปกาเสตี สจฺจปฺริโยสฺาเน อนเเกลํ ปาณสทฺสฺสาณํ
ฃมฺมาภิสฺมโย อโหสิ ๑ สงฺคามชฺปิ กฺลปฺตฺโต โสตาปตฺติผลํ
ปตฺวา ปฺริสาย วุฏฺฐิตาย ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา วณฺทิตฺวา
ปพฺุพฺุชฺช ยาจิ ปพฺุพฺุชาเชถ มํ ภควาติ ๑ อนฺุญญาโตสิ ปน
ตฺว มาตาปิตฺุหิ ปพฺุพฺุชฺชายาติ ๑ นานํ ภนฺเต อนฺุญญาโตติ ๑
น โข สงฺคามชฺิ ตถาคตา มาตาปิตฺุหิ อนฺุญญาตํ ปฺุตตํ
ปพฺุพฺุชาเชนฺตฺติติ ๑ โสหํ ภนฺเต ตถา กริสฺสามิ ยถา มํ
มาตาปิตโร ปพฺุพฺุชฺชิตฺุมนฺุชานนฺตฺติติ ๑ [๑] ภควนฺตํ วณฺทิตฺวา
ปทกฺุขิณํ กตฺวา มาตาปิตโร อุปสงฺกมิตฺวา อมฺมตาตา
อนฺุชานาถ มํ ปพฺุพฺุชฺชิตฺุนฺติ อหา ๑ ตโต ปฺริ ฐฺุจฺปาตฺตฺเต (๒)
อาคตฺนเยน เวทิตฺุพฺุ ๑

๑. ม. เอตฺถนฺตเร โสตี ทิสฺสตีติ ๑ ๒. ม. ม. ๑๓/๔๒๓/๓๘๘ ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๑๐๘

อถ โส ปพพชิตฺวา อตฺตานิ ทสฺเสสฺสามิตี ปฏฺยณฺโณ
ทตฺวา อนฺนุณาโต มาตาปิตฺุหิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปพพชฺชํ
ยาจํ ๑ อตฺตถ โข จ ภควโต สนฺตฺเก ปพพชฺชํ อุปสมฺปทณฺจ
อจฺริปสมฺปนฺโน จ ปน โส อุปริมคฺคตฺถาย จมฺเณนฺโต วายมนฺโต
อณฺนตรสฺมี อรณฺณวาเส วสฺสํ วสฺสิตฺวา จพภิกฺขโณ หุตฺวา
วุตฺถวสฺโส ภควนฺตํ ทสฺสนาย มาตาปิตฺุณณฺจ ปฏฺยสฺวโมจฺนตฺถํ (๑)
สวตฺถึ อคฺมาสิ ๑ เตน วุตฺถํ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา
สงฺคามชฺชํ สวตฺถึ อนฺนุปฺตฺโต โหตีติ ๑

โส หิ (๒) อายสฺมา ชฺรคฺคาเม ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจณฺกตฺถํ
ปิณฺฑทปาทปฏฺยฺกนฺโต เซตวนฺ ปวิสิตฺวา ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา
ภควตา สทฺธี กตฺปฏฺยสนฺธาโร อณฺณํ พุยากริตฺวา ปฺน ภควนฺตํ
วณฺทิตฺวา ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา นิกฺขมิตฺวา อณฺนตรสฺมี รุกฺขมฺมูลे
ทิวาวิหารํ นิสฺสีติ ๑ อตฺสฺส มาตาปิตฺุโร ฉาติมิตฺตา จสฺส
อาคมนฺ สุตฺวา สงฺคามชฺชํ กิร อีชากโตติ หฏฺฐตฺถุจฺจา ตฺริตฺตฺริตา
วิหารํ คนฺตฺวา ปรีเยสนฺตา นํ ตตฺถ นิสฺสินฺนํ ทิสฺวา
อุปสงฺกมิตฺวา ปฏฺยสนฺถารํ กตฺวา มา อปฺตฺตกํ สวปเตยฺยํ
ราชาโน หเรยฺยํ [๑] อปฺปียา ทายาทา วา คณฺเณหยฺย นาลํ ปพพชฺชาย
เอหิ ตาต วิพฺภมาติ ยาจิสฺสุ ๑ ตํ สุตฺวา เถโร อิเม มยฺหํ
๑. สී. ปฏฺยณฺนาปโมจฺนตฺถํ ๒. ม. หิสฺสทฺโท นตฺถิ ๑
๓. ม. เอตฺถนฺตฺเร อปฺปียาติ ทิสฺสตี ๑ ๔. ม. นาลํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สงฺคามชิสฺตวณฺณา หน้า ๑๐๕

กาเมหิ อนตฺถิกภาวํ น ชานนฺติ กฺุณฺธารี วยิ กฺุณฺปิณฺเฑ
กาเมสุเยว อตฺถิยํ อิจฺจนฺติ นยิเม สกฺกา ฃมฺมกถาย สลฺยา-
เปตฺตนฺติ อตฺตฺสนฺโต วยิ นิสฺสีทิฯ เต นานปฺปการิ ยาจิตฺวา
อตฺตโน วจันํ อคฺคณฺหนฺตํ ทิสฺวา ฃริ ปวิสิตฺวา ปฺุตเตน
สทฺธี ตสฺส ภริยํ สปริวาริ อฺยโยเชตฺถํ มยํ นานปฺปการิ
ตํ ยาจนฺตาปี ตสฺส มนํ อลภิตฺวา อากตฺมหา (๑) กจฺจ ตฺวํ
ภทฺเท ตว ภตฺตาริ ปฺุตตสนฺทสฺสเนน ยาจิตฺวา สลฺยาเปหิตีฯ
ตาย กิร อาปนฺนสฺตตาย อยํ อายสฺมา ปพฺพชิตฺโตฯ สา
สาธฺตฺติ สมฺปฺญิจฺจิตฺวา ทารกมาทาย มหฺตา ปริวารเณ ฃตวณํ
อคมาสิฯ ตํ สนฺชาย วุคฺตํ อตฺตสฺสตี โข อายสฺมโต
สงฺคามชิสฺสชาติอาทิฯ

ตตฺถ ปฺุราณทฺตฺติยิกาทิ ปฺุพฺเพ กิหิกาลเ ปาทปริจฺจณฺวเสน(๒)
ทฺตฺติยาฯ ภริยาคิ อตฺถโถฯ อฺยโยติ อฺยฺยปฺุตฺโตติ วคฺตพฺเพ
ปพฺพชิตานํ อฺนุจฺจวิกโวหารเณ วทตีฯ กิราคิ อฺนุสฺสวณฺคฺเถ(๓)
นิปาโต ตสฺส อฺนุปฺุตฺโต กิราคิ สมฺพนฺโธ เวทิตพฺโพฯ
ขุทฺทปฺุตฺตํ หิ (๔) สมณฺ โปส มนฺติ อาปนฺนสฺตตฺเมว มํ กฺุณฺเฑตฺวา
ปพฺพชิตฺโต สาหิ เอตฺรหิ ขุทฺทปฺุตฺตา ทฺทรปฺุตฺตา (๕) ตาทิสํ
มํ กฺุณฺเฑตฺวาว ตว สมณฺฃมฺมกรณํ อยฺยตฺตํ ตสฺมา สมณ
๑. ม. อากตาฯ ๒. สี่. ปาทปริจจาริกาวเสนฯ
๓. ม. อฺนุสฺสวณฺคฺเถฯ ๔. สี่. ขุทฺทปฺุตฺตามฺหิฯ
๕. ม. อยํ ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๑๑๐

ปุตตหุติย มั ฆาตจนาทนาทีหิ ภรตฺสูติ ฯ อายสฺมา ปน
สงฺคามชิ อินฺทฺริยานิ โอกฺขิปิตฺวา ตั เนว โอลเกติ นาปี
อาลปติ ฯ เตน วุตฺตํ เอวํ วุตฺเต อายสฺมา สงฺคามชิ ตฺถุหิ
อโหสีติ ฯ

สา ติกฺขตฺตํ ตเถว วตฺวา ตฺถุหิภูตเมว ตั ทิสฺวา
ปฺริสา นาม ภริยาสุ นีรเปกฺขาปี ปุตฺเตสุ สาเปกฺขา โหนติ
ปุตฺตตีเนโห ปีตุ อฏฺฐิมินฺชํ อาหจฺจ ติกฺขจฺติ ตสฺมา ปุตฺตเปเมนาปี
มยฺหํ วเส วตฺเตยฺยาติ มณฺณมานา ปุตฺตํ เถรสฺส องฺเก
นิกฺขิปิตฺวา เอกมนฺตํ อปกฺกมฺม เอโส เต สมณฺ ปุตฺโต
โปส นนฺติ วตฺวา โถกั อคมาสี ฯ สา กิร สมณเตเชนสฺส
สมฺมุเข จาตุํ นาสกฺขิ ฯ เถโร ทารกมฺปี เนว โอลเกติ
นาปี อาลปติ ฯ อถ สา อิตฺถิ อวิทฺเฐ จตฺวา มุขํ ปรีวตฺเตตฺวา
โอลเกนฺตี เถรสฺส อาการํ ฌตฺวา ปฏฺฐินิวตฺติตฺวา ปุตฺเตนปี
อัย สมโณ อนตฺถิโกติ ทารกํ คเหตฺวา ปกฺกามิ ฯ เตน
วุตฺตํ อถโข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปฺราณหุติยิกาทิอาทิ ฯ

ตตฺถ ปุตฺเตนปีติ อัย สมโณ อตฺตโน โอรสปุตฺเตนปี
อนตฺถิโก ปเคว อญฺเฬหิตี อธิปฺปาโย ฯ ทิพฺเพนาติ เอตฺถ
ทิพฺพสทิสฺตฺตา ทิพฺพํ ฯ (๑) เทวตานํ หิ สุจฺริตกมฺมนิพฺพตฺตํ ปิตฺต-
เสมฺหฺรหิราทีหิ อปฺลิพฺพุธึ ทูเรปี อารมฺมณสมฺปฏฺฐิณฺณสมตฺถิ (๒)
๑. สී. ทิพฺเพ ภาวํ ทิพฺพํ ฯ ๒. สී. อาโลจนสมตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สงฺคามชิสฺตวณณา หน้า ๑๑๑

ทิวฬํ ปสาทจกฺขุ โหติ ฯ อิทมฺปิ จตุตฺถชฺฆานสมาริณีพฺพตฺตํ
อภิณฺณาจกฺขุ ตาทิสฺนฺติ ทิวฬํ วิทยาติ ทิวฬํ ทิวฬวิหาร-
สนฺนิสฺสเยน ลทฺชตฺตา วา ทิวฬํ มหาชฺตฺกตฺตา มหาคติ-
กตฺตา วา ทิวฬํ เตน ทิวฬเพน ฯ วิสุทฺเธนาติ นีวรณาที-
สงฺกิลเสวिकเมน สุปริสฺสุทฺเธน ฯ อติกฺกนฺตมานุสเกนาติ มนุสฺसानํ
วิสยาตีเตน ฯ อิมํ เอวรूपํ วิปฺปการนฺติ(๑) อิมํ เอวํ วิปฺปการํ
ยถาวุตฺตํ ปพฺพชิตฺสฺ อสารูปํ อกฺเก ปุตฺตญฺจปนสงฺขาตํ วิรูปํ
กิริยํ ฯ

เอตมตฺตุนฺติ เอตํ อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุตฺตทาราทีสุ
สพฺพตฺต นีรเปกฺขภาวสงฺขาตํ อตฺถํ สพฺพการโต วิทิตฺวา ฯ
อิมํ อุทานํ อุทานเสีติ (๒)อิมํ ตสฺส อัญฺจานัญฺจาทิสฺส ตาทิภาวานุ-
ภาวทีปํ(๑) อุทานํ อทานเสี ฯ

ตตฺถ อายนฺตฺตินฺติ อากจฺจนฺตี ปุราณฺตฺติยิกนฺติ อธิปฺปาโย ฯ
นาภินนฺทตีติ ทญฺฺจ มํ อากตฺตาติ น นนฺทตี น คฺคฺสตี ฯ
ปฏกมฺนฺตฺตินฺติ ทิสฺวา(๔) อัย มยา อสมฺโมทิตาว คจฺจนฺตีติ
คจฺจนฺตี ฯ น โสจตี(๕) น จิตฺตสนฺตาปมาปชฺชตี ฯ

เยน ปน การณฺน เถโร เอวํ นาภินนฺทตี น โสจตี
ตํ ทสฺเสตฺตํ สงฺคา สงฺคามชฺี(๖) มตฺตุนฺติ วุตฺตํ ฯ

๑. ปาลียํ เอวรูปมฺปิ วิปฺปการนฺติ ปาโง ฯ ๒. ม. อุทานนฺติ ฯ

๓. ส. ม. ตาทิภาวทีปํ ฯ ๔. ม. สท ฯ ๕. ม. คจฺจนฺตี ฯ น โสจตีติ ฯ

๖. ปาลียํ สงฺคา มตฺตุนฺติ ปาโง วิปฺลลาโส ภเวยฺย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๑๑๒

ตตถ สงฺกาติ รากสงฺโค โทสโมหมานทิกฺขิตฺตํ ปญจ-
วิธาปี สงฺคโต(๑) สมฺมุจฺเจทปฺปฏิปฺสทฺทวิมุตฺตีหิ วิมุตฺตํ สงฺคามซี
ภิกฺขข ๗ ตมห์ พฺรุมิ พฺราหฺมณฺนติ ตํ ตาทิกฺวาปฺปตฺตํ ซีณาสวํ
อหํ สพฺพโส พาทิตปาปตฺตา พฺราหฺมณฺนติ วทามิตี ๗
อภฺจมฺมตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ๗

ชฎิลตฺตวณณา

นวมเม คยฺยานฺติ เอตฺถ คยฺยาติ คาโมปี ติตฺถมฺปิ
วฺจฺจติ ๗ คยฺยาคามสฺส หิ อวิทฺเฐ วิหรนฺโต ภควา คยฺยํ
วิหรตีติ วฺจฺจติ ตถา คยฺยาติตฺถสฺส ๗ คยฺยาติตฺถนฺติ หิ
คยฺยาคามสฺส อวิทฺเฐ เอกา โปกฺขรณฺนิ อคฺคิ นทีปี ตทฺภยํ
ปาปปฺวาหนตฺถนฺติ โลกิยมหาชโน สมฺทาจฺรติ ๗ คยฺยาสีเสติ [๒]
คชสีสสทิสสิขโร (๓) ตตฺถ เอโก ปพฺพโต คยฺยาสีสนามโก ยตฺถ
หตฺถิกุมฺภสทิสो ปิฏฺฐิปาสาโณ ภิกฺขุสทฺสสฺส โอกาโส โหติ(๔) ๗
ตตฺถ ภควา วิหรตี ๗ เตน วฺจฺจติ คยฺยํ วิหรตี คยฺยาสีเสติ ๗

ชฎิลาคี ตาปสา ๗ เต หิ ชฎาจาริตาย อธิ ชฎิลาคี
วฺจฺจตา ๗ อนฺตรภฺจเก หิมปาตสมฺเขติ เหมนฺตสฺส อคฺคโน
อพฺภนฺตรภฺจเต มาฆมาสสฺส อวสานเ จตฺตาโร ผคฺคณฺมาสสฺส

- # ๑. ม. ปญจวิธาปี สงฺคา ๗ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ราชกรีสเณ
- # อภฺจกรีสปริมาณฺเต ทิสฺสตี ๗ ๓. สี่. สิขเร ๗ ๔. ม. หตฺถิกุมฺภสทิสो
- # ปิฏฺฐิปาสาโณ ภิกฺขุสทฺสสฺส โอกาโส โหติ ๗

*เล่มที่ ๑๕ ชฎิลสุตตวณณา หน้า ๑๑๓

อาทิมุหิ จตุตาโรติ อฏฐทิวสปริมาณเ หิมปาดนกาเลฯ คยายั
อุมมุชชนุตีติ เกจิ ตสฺมี ติตถสมมเต อุทเก ปจฺมํ นิมุคฺคสกล-
สรีรา ตโต อุมมุชชนุติ วุฏฺฐหนฺติ อุปฺปิตฺวานุติฯ นิมุชชนุตีติ
สสีสํ อุทเก โอสีทฺหนฺติฯ อุมมุชชนิมุชชมนฺปี กโรนฺตีติ ปุณฺปุณฺ
อุมมุชชนิมุชชนานิปี กโรนฺติฯ

ตตถ หิ เกจิ เอกุมมุชชเนเนว ปาปสุทฺธิ โหตีติ
เอวํทิกฺกุจิกา เต อุมมุชชนเมว กตฺวา กจฺจนฺติฯ อุมมุชชนํ
ปน นิมุชชนมนฺตเรน นตฺถีติ อวินาภาวโต นิมุชชนมนฺปี เต
กโรนฺติเยวฯ ยेषิ เอกนิมุชชเนเนว ปาปสุทฺธิ โหตีติ
เอวํทิกฺกุจิกา เตปี เอกวารเมว นิมุชชิตฺวา วุตฺตนเยเนว
อวินาภาวโต อุมมุชชนมนฺปี กตฺวา ปกฺกมนฺติฯ ยेष ปน ตสฺมี
ติตฺถเ นิมุชชเนเนว ปาปสุทฺธิ โหตีติ เอวํทิกฺกุจิกา เต ตตถ
นิมุชชิตฺวา อสฺสาเส สนฺนिरุชฺฌิตฺวา มรฺอุปฺปาตปตฺติตา (๑) วิย
ตตฺถเว ชีวิตกฺขมฺ ปาปฺพนฺติฯ อปเร ปุณฺปุณฺ อุมมุชชน-
นิมุชชนานิ กตฺวา นฺหาเต ปาปสุทฺธิ โหตีติ เอวํทิกฺกุจิกา
เต กาเลน กาลํ อุมมุชชนนิมุชชนานิ กโรนฺติฯ เต
สพฺเพปี สนฺธาย วุตฺตํ อุมมุชชนุตีปี นิมุชชนุตีปี อุมมุชชน-
มมุชชมนฺปี กโรนฺตีติฯ เอตถ จ กิลฺยาปี นิมุชชนปฺพุพฺกํ
อุมมุชชนํ นิมุชชนเมว ปน กโรนฺติ(๒) กติปยา อุมมุชชนํ
๑. ส. ม. อสฺสาสปฺสฺสาเส สนฺนिरุชฺฌิตฺวา ปพฺพตฺปาตปตฺติตาฯ
๒. ม. กโรนฺตาฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๑๑๔

ตทกยณจ กโรนตา พหุติ เตสั ยะกยยภาวทสสนตถั อุมมุขชนั
ปจมี วุตตัม ๑ ตถา ชฎิลาดิ(๑) ชฎิลานั ยะกยยตาย วุตตัม
มณทลสิขณทโนปี จ พุราหุมนา อุทกสุทฐิกา ตสมี กาคเ
ตตถ ตถา กโรนติ ๑

โอสิตยจนตติ เกจิ คยาย อุทกั หตถเณน คเหตุวา
อตุตโน สีเส จ สรีเร จ โอสิตยจนติ อปเร ฆฎเหิ อุทกั
คเหตุวา ตีเร จตวา ตถา กโรนติ ๑1 อคคิ ชุหนตติ(๒) เกจิ
คยาตีเร เวที สขเซตวา ชุมทพพิปฐาทโย(๓) อุปกรณ อุปเนตวา
อคคิหุตติ ชุหนติ อคคิหุตติ ปริจรณติ(๔) ๑ อิมินา สุตฐิติ อิมินา
คยาอ อุมมุขชนาทีนา อคคิปริจรณน จ ปาปมลโต สุตฐิ
ปาปปวาหนา สัสารสุทฐิ เอว วา โหตติ เอวทิฎฐิจกา หุตวาติ
อตุโล ๑

อุมมุขชนาที เจตถ นิตสสนมตตัม วุตตณติ ทฎฐพพิ ๑
เตสุ หิ เกจิ อุทกวาสั วสนติ เกจิ อุทกณชลิ(๕) เทนติ เกจิ
ตสมี อุทเก จตวา จนุทิมสุริเย อนุปริวตตณติ เกจิ อนนค-
สทสวาริ สาวิตตืออาทิกเก ชปนติ เกจิ อินท อากจณาดิ-
อาทีนา วิชุโจชสิ(๖) อวหาณติ เกจิ มหตูปฎฐานั กโรนติ ๑
เอวณจ กโรนตา เกจิ โอตรณติ เกจิ อุตตรณติ เกจิ

- # ๑. ม. สมพหุลา ชฎิลาดิ ๑ ๒. ม. อิติ สทโท นตถิ ๑
- # ๓. สี่. ม. อัฐมรมภฐาทิกเก ๑ ๔. สี่. ปริชุนติ ๑
- # ๕. ม. อุทกสสณชลิ ๑ ๖. สี่. วิสมจณาชปี ๑ ม. วิชชาชปี ๑

*เล่มที่ ๑๕ ชฎิลสุตตวณณา หน้า ๑๑๕

อุตฺตริตฺวา สุทฺธิกอจมนํ กโรนฺติ เกจิ อนุโตอุทเก จิตา
 ตนฺตี วาเทนฺติ วิณฺ (๑) วาเทนฺตฺติ เอวมาทิกา นานปฺปการกิริยา
 ทสฺเสนฺติ ฯ ยสฺมา วา เต เอวรฺฐปา วิการกิริยา กโรนฺตปิ
 ตสฺมี อุทเก นิมฺมุขชฺนฺมุขชฺนปฺพุทฺทเมว กโรนฺติ ตสฺมา ตํ
 สพฺพํ นิมฺมุขชฺนฺมุขชฺนนฺโตคฺชเมว กตฺวา อุมฺมุขชฺนฺตฺติปิอาทิ
 วุตฺตํ ฯ เอวํ ตตฺถ อากฺลพฺยาकुเล(๒) วตฺตมาเน อุปริปฺพุทฺเต จิโต
 ภควา เตสํ ตํ โกลาหลํ สุตฺวา กิณฺนุ โข เอตนฺติ โอลเณนฺโต
 ตํ กิริยาวิการิ อทฺทส ตํ สนฺธาย วุตฺตํ อทฺทสา โข
 ภควา ฯ เปฯ อิมินา สุทฺธิตฺติ ตํ วุตฺตตฺถเมว ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อตฺถํ อุทโกโรหนาทิสฺสุทฺธิมคฺเค
 เตสํ สฺสุทฺธิมคฺคปรามสนฺนิ สจฺจาทิกเก จ สฺสุทฺธิมคฺเค อตฺตโน
 อวิปริตฺวาโพธิ สพฺพการโต วิทิตฺวา ฯ อิมิ อุทานนฺติ
 อิมิ อุทกสุทฺธิยา อสุทฺธิมคฺคภาวทีปํ (๑) สจฺจาทิมฺมานญฺจ ยถาวโต
 สฺสุทฺธิมคฺคภาวทีปํ อุทานํ อุทานेสิ ฯ

ตตฺถ น อุทเกน สุจิ โหตฺติติ เอตฺถ อุทเกนาติ
 อุทกฺกมฺมุขชฺนาทินา ฯ อุทกฺกมฺมุขชฺนาทิ หิ อิทฺ อุตฺตรปทโลเปน
 อุทกนฺติ วุตฺตํ ยถา ฐปภโว ฐปนฺติ ฯ อถวา อุทเกนาติ
 อุมฺมุขชฺนาทิกิริยาย สาธนญฺเตน อุทเกน สุจิ สตฺตสฺส สฺสุทฺธิ นาม
 # ๑. ม. ตนฺติ วาเทนฺติ วิณฺ ฯ ๒. สී. ม. อากฺลพฺยาकुเล ฯ
 # ๓. สී. ม. อุทกสุทฺธิยา อสุทฺธิมคฺคภาวทีปํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๑๑๖

น โหติ นตฺถิติ อตุโถ ๑ อถวา สฺจิติ เตน ยถาวุตฺเตน
อุทเกน สฺจิจิ ปาปมลโต สฺจฺจโร นาม สตฺโต น โหติ ๑
กสฺมา พหุเวตฺถ นุหายตี ชโน ๑ ยทิ หิ อุทโกโรหนาทินา
ยถาวุตฺเตน ปาปสฺจฺจโร นาม สฺยิยา พหุ เวตฺถ อุทเก ชโน
นุหายตี มาตฺตมาดาทีปาปกมฺมการี อลฺลโธ จ โคมหีสาทิกो
อนตฺมโส มจฺจกจฺจเป อุปาทาย ตสฺส สพฺพสฺสาปี ปาปสฺจฺจโร
สฺยิยา น ปเนว โหติ ๑ กสฺมา นุหानสฺส(๑) ปาปเหตฺถน
อปฺปฏิปกฺขภาวโต ๑ ยํ หิ ยํ วินาสตี โส ตสฺส ปฺฏิปกฺโข
ยถา อาโลโก อนฺธการสฺส วิชฺชา จ อวิชฺชายน น เหว
นุหानํ ปาปสฺส ๑ ตสฺมา นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพิ น อุทเกน
สฺจิจิ โหตีติ ๑

เยน ปน สฺจิจิ โหติ ตํ ทสฺเสตฺถํ ยมฺหิ สจฺจญฺจาติ-
อาทิมาน ๑ ตตฺถ ยมฺหิตี ยสฺมี ปุคฺคเล ๑ สจฺจนฺติ วิธิสจฺจญฺจ
วิธิสจฺจญฺจ ๑ อถวา สจฺจนฺติ ฌานสจฺจญฺจเวว ปรมตฺถ-
สจฺจญฺจ ๑ ฐมฺโมติ อริยมคฺคฐมฺโม ผลฐมฺโม จ โส สพฺโพปี
ยสฺมี ปุคฺคเล อุปฺลพฺภติ โส สฺจิจิ โส จ พุราหฺมโณติ
โส อริยปุคฺคโล วิเสสโต จินาสโว อจฺจนตฺสฺจฺจโร สฺจิจิ จ
พุราหฺมโณ จ(๒) ๑ กสฺมา ปเนตฺถ สจฺจํ ฐมฺมโต วิสฺสุ กตฺวา
คหิตํ สจฺจสฺส พหุปรการตฺตา ๑ ตถา หิ สจฺจํ เว อมตา
๑. ม. นุหานสฺส ๑ ๒. ม. จาติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ พาทิยสุตตวณณา หน้า ๑๑๗

วจาฯ (๑) สจฺจํ หเว สาธุตฺรํ รสถานํ (๒) สจฺจเจ อตฺเต จ ฐมฺเม
จ อาหุ สนฺโต ปตฺติจฺจิตาฯ สจฺจเจ จิตา สมณพฺรหฺมณา
จาทิอาทินา (๓) อนเนเกสุ สุตฺตปฺเทสุ สจฺจคฺคณา ปกาสิตาฯ
สจฺจวิปริยสฺส จ เอกํ ฐมฺมํ อตฺตีสฺส มุสวาวิทฺสฺส ชนฺตฺโนฯ (๔)
อภฺตวาที นิริยํ อุเปตฺติติ (๕) จ อาทินา ปกาสิตาติฯ
นวมสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตาฯ

พาทิยสุตตวณณา

ทสเม พาทิโยติ ตสฺส นามํฯ ทารุจิริโยติ ทารุเม-
จิโรฯ สุปฺปารเกติ เอวํนามเก ปฏฺฐเน วสติฯ โโก ปนายํ
พาทิโย กถณฺจ ทารุจิริธโร (๖) อโหสิ กถํ สุปฺปารเก ปฏฺฐเน
ปฏฺฐิตีติ

ตฺตฺรายํ อนุปฺพุพิกธา อิตฺถิ กิร กปฺปสทฺสทสฺส
มคฺคเก ปทฺมุตฺตรสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล เอโก กุลปฺตุโต หํสวตี-
นคเร ทสพลสฺส ฐมฺมเทสนํ สฺวณฺนโต สตฺถาริ เอกํ ภิกฺขุ
จิปฺปาภิญฺยานํ เอตทฺคฺเค จเปนฺตํ ทิสฺวา (๗)อุพาโร วตายํ (๗)
ภิกฺขุ โย สตฺถารา เอวํ เอตทฺคฺเค จปิยติ อโห วตาทมฺปิ

๑. พุ. สฺ. ๒๕/๓๕๗/๔๑๒ฯ ๒. สฺ. ส. ๑๕/๘๔๑๓๑๕ฯ

พุ. สฺ. ๒๕/๓๑๑/๓๖๐ฯ ๓. พุ. ชา. ๒๘/๓๘๕/๑๔๐ฯ

๔. พุ. ฐ. ๒๕/๒๓/๓๘ฯ ๕. พุ. ฐ. ๒๕/๓๒/๕๕ฯ

๖. ม. ทารุจิริโยฯ ๗. ม. มหา วตายํฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภคณา หน้า ๑๑๘

อนาคเต เอวรุปัสส สมมาสมพุทฺธสฺส สาสเน ปพฺพชิตฺวา
สตุถารา เอทิสฺส จานเ อตทกฺเค จเปตพฺโพ ภเวยฺยึ ยถายฺ
ภิกฺขุติ ตํ จานนฺตรํ ปตฺถเตวฺวา ตทนฺรूपํ อธิการกมฺมํ กตฺวา
ยาวชีวํ ปุณฺณํ กตฺวา สกฺคปรายโณ หุตฺวา เทวมนุสฺเสสฺส
ลัสนฺโต กสฺสปทสพลสฺส สาสเน ปพฺพชิตฺวา ปริปุณฺณสีโล
สมณธมฺมํ กโรนฺโตว ชีวิตกฺขยํ ปตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺติ ฯ
โส เอกํ พุทฺธนฺตรํ เทวโลเก วสิตฺวา อิมสฺมึ พุทฺธบุปฺปาเท
พาหิยรฺกฺขเจ กุลเคเห ปฏฺิสนฺธิํ คณฺหิ ตํ พาหิยรฺกฺขเจ ชาตตฺตา
พาหิโยติ สลฺยชานีสุ ฯ โส วยปฺปตฺโต ฌรราวาลํ วสนฺโต
วณฺชิชฺชตฺถาย พหฺนํ ฌณฺทานํ นาวิ ปุเรตฺวา สมฺมทํ ปวิสิตฺวา
อปรารฺปี สลฺยจรฺนฺโต สตฺต วาเร (๑)สิทฺธิยาโตร จ อตฺตโน (๑)
นคฺริ อูปคณฺนิ ฯ

อภฺจมวาเร ปน สุวณฺณณฺมึ คมิสฺสามิติ อาริปีตภณฺโฑ
นาวิ อภฺริหิ ฯ นาวา มหาสมฺมทํ อชฺโณคาเหตุวฺวา อิจฺฉิตปฺ-
ปเทสฺ(๒) อปฺปตฺวาว สมฺมทมฺชฺฉเ วิปฺนฺนา ฯ มหาชโน
มจฺจกจฺจปภฺโก อโหสิ ฯ พาหิโย ปน เอกํ นาวาผลกํ กเหตุว
ตฺรนฺโต อุมิเวเคน มนฺทมนฺทํ ชิปฺมาโน สตฺตเม ทิวเส
สุปฺปารกปฏฺญนปฺปเทเส(๓) ตีริ ปาปฺณิ ฯ โส วตฺถานํ ภสฺสิตฺวา
๑. สී. สิทฺธตฺโตว อตฺตโน ฯ ม. สิทฺธิเยว ปฺริสาย อตฺตโน ฯ
๓.ม . อิจฺฉิตเทสฺ ฯ ๓. ม. สุปฺปารกปฏฺญนสมิเป ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตตวณณนา หน้ท ๑๑๕

สมุทเท ปติตตตทา ซาตรูเปเนว สมุททตีเร นีปนโน ปรีสสมั
วิโนเทตฺวา อสุสาสมตฺตํ ลภิตฺวา อุกฺกชย ลชชย คุมพนฺตรํ
ปวิสิตฺวา โกปีนจฺฆาทหน้ (๑) อณฺณํ กิณฺณจิ อปฺสฺสนฺโต อกฺกนาพานิ
ฉินฺนิตฺวา วาเกหิ ปฺลิเวเจตฺวา นีวาสนปารุปนานิ กตฺวา
อจฺฉาเทสิ ๑ เกจิ ปน ทารุผลกานิ วิชฺฉิตฺวา วาเกน
อาวุฉิตฺวา นีวาสนปารุปนํ กตฺวา อจฺฉาเทสิตี วทนฺติ ๑
เอวํ สพฺพถาปี ทารุญจิริชาริตาย ทารุจิริโยติ ปฺริมโวหารเณ
พหิโยติ จ ปณฺณายิตฺถ ๑

ตํ เอกํ กปาลํ กเหตุวา วุตตนิยาเมณ สุปฺปารกปฏฺฐเน
ปีณฺชาย จรนฺตํ ทิสฺวา มนุสฺสา จินฺเตตฺถุ สเจ โลเก อรหนฺโต
นาม โหนฺติ เอวํวิเชหิ ภวิตพฺพิ กิณฺนุ โข อัย อโย
วตฺถํ ทียมานํ คณฺหาติ(๒) อุทาทุ อปฺปิจฺจตาย น คณฺเหยยชาติ
วิมฺสนฺตา นานาทสานิ(๓) วตฺถานิ อุปฺเนสส ๑ โส จินฺเตสิ สจํา
อิมินา นียาเมณ นาคมิสฺสํ นยิเม เอวํ มยิ ปฺลีเทยฺย ยนฺนุนาหํ
อิมานิ ปฏฺิกฺขิปิตฺวา อิมินาว นีหารเณ วิหเรยฺย เอวํ เม
ลาภสฺกกาโร อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ๑ โส เอวํ จินฺเตตฺวา โกหญฺเ
จตฺวา วตฺถานิ น ปฏฺิกฺคณฺหิ ๑ มนุสฺสา อโห อปฺปิจฺจ
วตฺถาย อโยติ กิโยโส มตฺตตาย ปสนฺนมานสา มหนฺตํ
สฺกการสมมานํ กรีสุ ๑

๑. ม. อจฺฉาทหน้ ๑ ๒. ม. คณฺเหยย ๑ ๓. ส. ม. นานาทิสาหิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณนา หน้า ๑๒๐

โศปี ภตตกิจจํ กตฺวา อวิทฺฐรณฺเณ เอกํ เทวายนํ
อคมาสี ฯ มหาชนฺ เตน สทฺธิ เอว คนฺตฺวา ตํ เทวายนํ
ปฏฺิษคฺคิตฺวา อทาสี ฯ โส อิเม มยฺหํ จีรชารณฺมตฺเต ปสฺสิตฺวา
เอวํวิธํ สกฺการสมฺมานํ กโรนฺติ เอเตสํ มยา อุกฺกฏฺจฺจฺจฺตฺตินา
ภวิตฺวํ วฏฺฏตีติ สลลหฺกปรฺกษาโร อปฺปิจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
อรหฺติ ปน เตหิ สมฺภาวียมาโน อรหฺติ อตฺตานํ อมณฺณิ
อุปรฺฐปรฺฐิ จสฺส สกฺการครฺกกาโร อภิวทฺถมิ ลากิ จ อโหสิ
อุพฺพารานํ ปจฺจยानํ ฯ เตน วุตฺตํ เตน โข ปน สมเยน
พาหิโย ทารฺจ
โหติ (๑) ครฺกฺกโตติอาทิ ฯ

ตตฺถ สกฺกโตติ สกฺกจฺจํ อาทเรณ อุปรฺฐจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
สกฺกโต ฯ ครฺกฺกโตติ คฺคณฺวิเสสฺสยฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
วฺยิ ครฺกฺกกรณฺวเสน ครฺกฺกโต ฯ มานิโตติ มนสา สมฺภาวน-
วเสน มานิโต ฯ ปุชฺชิตฺติ ปุชฺชคฺคณฺชาทฺธิ ปุชฺชวเสน ปุชฺชิตฺติ ฯ
อปฺปิจฺจ
อปฺปิจฺจ
อุปรฺฐปรฺฐิ อุปรฺฐยฺยมาณํ จีวราทินํ จคฺคณฺนํ ปจฺจยानํ ลกฺกนฺวเสน
ลากิ ฯ

อปโร นโย สกฺกโตติ สกฺกการปฺปตฺโตติ ฯ ครฺกฺกโตติ
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พาทียสุตตวณณา หน้า ๑๒๑

ครุการปฺปตุโต ฯ มานีโตติ พหุมานีโต มนสา ปิยายีโต จ ฯ
ปฺฐิโตติ จตุปฺจยภาภิปฺชาย ปฺฐิโต ฯ อปฺจิโตติ อปฺจายนปฺ-
ปฺตุโต ฯ ยสฺส หิ จตฺตารโ ปฺจยเย สกฺกตฺวา สุอภิสงฺขเต
ปณฺธิตปฺณฺธิเต เทนฺติ โส สกฺกโต ฯ ยสฺมี ครุภาวํ ปฺจยฺปฏฺฐ-
เปตฺวา เทนฺติ โส ครุโกโต ยํ มนสา ปิยายนฺติ พหุมนฺถนฺติ
จ โส มานีโต ฯ ยสฺส สพฺพเมตฺติ (๑) ปฺชนฺวเสน กโรนฺติ โส
ปฺฐิโต ฯ ยสฺส อภิวาทนปฺจยฺภูจฺจานนฺชลิกมฺมาทิวเสน ปรม-
นิปฺจยกาโร กโรนฺติ โส อปฺจิโต ฯ พาทียสฺส ปน เต
สพฺพเมตฺติ อภิสุ ฯ เตน วุตฺตํ พาทียโย ทารุจิริโย สุปฺปารเก
ปฏิวสฺติ สกฺกโตติอาทิ ฯ เอตฺถ จ จิวโร โส อคฺคณฺหนโตปิ
เอहि ภาเน อิมํ วุตฺถํ ปฏฺกคฺคณฺหาติ (๒)อุปนฺนามนฺวเสน จิวรสฺสาปิ
ลาภีเตว วุตฺโต ฯ

รโหคตฺสฺสาติ รหฺสิ คตฺสฺส ฯ ปฏฺิสลฺลีนฺสฺสาติ เอภิ-
ภูตฺสฺส พฺหุหิ มนฺสฺเสหิ อรฺหาติ วุจฺจมานฺสฺส ตฺสฺส อิทานิ
วุจฺจมานาภาเรเน เจตฺโส ปรีวิตฺกโก อุทปาติ จิตฺตฺสฺส มิจฺฉา-
สงฺกปฺโป อฺปฺปชฺชชฺ ฯ กถํ เย จ(๓) โข เกจิ โลเก อรฺหนฺโต
วา อรฺหตฺตมคฺคํ วา สฺมาปฺนฺนา อหํ เตสํ อณฺถตโรติ ฯ
ตฺสฺสโต เย อิมสฺมี สตฺตโลเก กิเลสาร์นิ หตฺตตา ปุชฺา-
สฺกการาทินฺนญจ อรฺภาเวเน อรฺหนฺโต วา(๔) เตสํ กิเลสาร์นิ (๔)
๑. สพฺพมฺเปตฺติ ฯ ๒. ม. ปฏฺิกคฺคณฺหีติ ฯ ๓. ม. จสฺสทโท นตฺถิ ฯ
๔. ม. เย กิเลสาร์นิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณณา หน้า ๑๒๒

หนเนน อรหตฺตมคฺคํ สฺมาปฺนฺนา เตสุ อหํ เอโกติ ฯ

ปฺราณสาโลหิตาติ ปฺริมสฺมี ภเว (๑) สาโลหิตา พนฺธุสฺสทิสฺสา(๑)

เอกโต กตสมณฺชมฺมา เทวตา ฯ เกจิ ปน ปฺราณสาโลหิตาติ

ปฺราณกาเล ภวนฺตฺเร สาโลหิตา มาตุภูตา เอกา เทวตาติ

วทฺหฺติ ตํ อฏฺฐกถายํ ปฏฺิกฺขิปีตฺวา ปฺริโมเยวตฺโต คหิโต ฯ

ปฺพุเพ กิร กตฺสฺปทสฺพลสฺส สาสเน โอสกฺกมานเ

สามเณรานิ วิปฺปการํ ทิสฺวา สตฺต ภิกฺขุ สํเวคปฺปตฺตา

ยาว สาสนํ น อนฺตรชายติ ตาว อตฺตโน ปตฺติจฺจํ กิรฺสฺสามาติ

สฺวณฺณเจตฺธิยํ วทฺหิตฺวา อรณฺณํ ปวิจฺจฺจา เอกํ ปฺพุพฺตํ ทิสฺวา

ชีวิเต สาลยา นีวตฺตฺนฺตฺ นีราลยา อิมํ ปฺพุพฺตํ อภิรฺหฺนฺตฺติ

วตฺวา นิสฺเสณฺนิ พนฺธิตฺวา สพุเพ ตํ ปฺพุพฺตํ อภิรฺหฺยฺห นิสฺเสณฺนิ

ปาเตตฺวา สมณฺชมฺมํ กิรฺสฺสุ ฯ เตสุ สัมตฺเถโร เอกฺรตฺตา-

ติกฺกเมเนว อรหตฺตํ ปาปฺณิ ฯ โส อุตฺตรกรฺุโต ปิณฺฑปาตํ

อาเนตฺวา เต ภิกฺขุ อาห อาวุโส อีโต ปิณฺฑปาตํ

ปฺริภฺลฺลชฺลาติ ฯ เต ตฺมุเห ภนฺเต อตฺตโน อานฺุภาเวน เอวํ

อกฺกถ มยฺมปี สเจ ตฺมุเห วิย วิเสสํ นีพฺพตฺเตสฺสาม สยเมว

อาหริตฺวา ภฺลฺลชฺสฺสามาติ ภฺลฺลชฺคฺคํ น อิจฺฉีสุ ฯ ตโต ทฺุคฺคิยทิวเส

ทฺุคฺคิยตฺเถโร อนาคามิผลํ ปาปฺณิ โสปี ตเถว ปิณฺฑปาตมาทาย

ตตฺถ คนฺตฺวา อิตฺเร นิมนฺเตสิ เตปี ตเถว ปฏฺิกฺขิปีสุ ฯ

๑. สี่. โลหิตพทุชปริสา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตตวณณา หน้า ๑๒๓

เตสุ อรหตฺตปฺปโต ปรีนิพฺพายี อนาคามี สุทฺธาวัสภุมิย
นิพฺพตฺติฯ อิตเร ปน ปญฺจ ชนา ฆญฺเณตา วายมนฺตปิ
วิเสสํ นิพฺพตฺเตตฺถ นาสกฺขีสุฯ เต อสกุโกนฺตา ตตฺถ
ปรีสุสฺสิตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺตา เอกํ พุทฺธนฺตรํ เทวสุเยว
ลัสมิตฺวา อิมสฺมี พุทฺธปฺปาเท เทวโลกโต จิตฺวา ตตฺถ ตตฺถ
กฺลฆเร นิพฺพตฺตีสุฯ เตสุ หิ เอโก ปุกฺกุสาติ (๑) ราชาน อโหสิ
เอโก กุมารกสฺสโป เอโก ทพฺโพ มลฺลปฺปโต เอโก สภีโย
ปรีพฺพาชโก เอโก พหิโย ทารุจิริโยฯ ตตฺถ โย โส
อนาคามี พุทฺหมโลเก นิพฺพตฺโต ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ปุราณ-
สาโลหิตา เทวตฺติฯ เทวปฺปโตปิ หิ เทวธิตา วिय เทโวเอว
เทวตฺติ กตฺวา เทวตฺติ วุจฺจติ อถ โข อญฺญตฺรา เทวตฺติ-
อาทิสฺส วियฯ อีช ปน พุทฺธมา เทวตฺติ อธิปฺเปโตฯ

ตสฺส หิ พุทฺธมฺโน ตตฺถ นิพฺพตฺตสมนฺนฺตรเมว อตฺตโน
พุทฺธสมฺปตฺตี โอลิเกตฺวา อากตฺถุจฺฉานํ อวชฺเชนตสฺส สตฺตณฺนํ
ชนานํ ปพฺพตํ อารุญฺห สมณฺธมฺมกรณํ ตตฺถกสฺส ปรีนิพฺพต-
ภาโว อนาคามีผลํ ปตฺวา อตฺตโน จ เอตฺถ นิพฺพตฺตภาโว
อุปฺภูจฺฉาสิฯ โส กตฺถ นฺ โข อิตเร ปญฺจ ชนาติ อวชฺเชนโต
กามาจรเทวโลเก เตสํ นิพฺพตฺตภาวํ ญตฺวา อปรภาเค
กาลานุกาลํ กิณฺนุ โข กโรนฺตฺติ เตสํ ปวตฺตี โอลิเกติเยวฯ
๑. ม. ปุกฺกุสาติฯ

*เล่มที่ ๑๕ โภธิวคฺควณณา หน้า ๑๒๔

อิมสมิ ปน กाले กหิ นุ โขติ อวชฺเชนโต พหิยิ สุปฺปารก-
ปฏฺญัน อุนิสฺสาย ทารุจิริธาริ โกหฺญเณน จีวิกิ กปฺเปนฺตํ
ทิสฺวา อัย มยา สทฺธิ ปุพฺเพ นิสฺเสณี พนฺธิตฺวา ปพฺพตํ
อภิริหิตฺวา สมณชมฺมํ กโรนฺโต อติสฺลเลขวฺตุตฺติยา จีวิต
อนเปกฺโข อรหฺตาปี อากตํ ปิณฺฑปาตํ อปริภฺยชิตฺวา อิทานิ
สมฺภาวนาธิปฺปาโย อนรหาว อรหฺตตํ ปฏฺธิชานิตฺวา วิจฺรติ
ลาภสฺสการสิโลกิ นิกามยมาโน ทสฺพลสฺส จ นินฺพพฺตภาวํ
น ชานาติ หนฺนํ นํ สฺเวเชตฺวา พุทฺธปฺปาํ ชานาเปสฺสามิตี
ดาวเทว พุรฺหมฺโลกโต โอตฺริตฺวา รตฺติภาเค สุปฺปารกปฏฺญเณ
ทารุจิริยสฺส สมฺมุเข ปาตฺรโหสิ ฯ พหิโย อตฺตโน วสนฺนฺจฺจเน
อุพาโรภาสํ ทิสฺวา กิณฺนุ โข เอตฺนฺติ พหิ นิกฺขมิตฺวา
โอลเณนโต อากาเส จิตฺ มหาวุรฺหมานํ ทิสฺวา อลฺชลิ ปกฺคยฺห
เก ตุมฺเหติ ปุจฺฉิ ฯ อถสฺส โส พุรฺหฺมา อหนฺเต โปราณก-
สหาโย ตทา อนาคามิผลํ ปตฺวา พุรฺหมฺโลกเณ นินฺพพฺตโต
ควมฺปน กิลฺลิจิ วิเสสํ นินฺพพฺตเตตฺตํ อสฺสโกนฺโต ตทา ปุณฺชชน-
กาลกิริยิ กตฺวา สฺสรนฺโต อิทานิ ติตฺถิยเวสฺสธาริ อนรหา ว
สมาโน อรหา อหนฺติ อิมิ ลทฺธิ คเหตฺวา วิจฺรสีติ ญตฺวา
อากโต เนว โข ตฺวํ พหิยิ อรหา ปฏฺธินิสฺสชฺเชตํ ปาปกิ
ทิกฺขจิกตํ มา เต อโหสิ ทิฆฺรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย สมฺมา-
สมฺพุทฺโธ โลกเณ อูปฺปนฺโน ฯ โส หิ ภควา อรหา คจฺฉ

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตฺตวณฺณา หน้า ๑๒๕

นํ ปยฺรฺปาตสฺสุตฺติ อห ๑ เตน วุคฺคํ อถโฆ พหิยสุต

ทารุจิริยสุต ปุราณสาโลหิตา เทวตาทิอาทิ ๑

ตตฺถ อนุกมฺปิภาติ อนุกคฺคหีลา กรุณาธิกา ๑ อตฺถ-
กามาติ หิตกามา เมตฺตธาธิกา ๑ ปุริมปเทน เจตฺถ พหิยสุต
ทุกฺขาปนยนกามตํ ตสฺสา เทวตาย ทสฺเสติ ปจฺฉิเมน
หิตฺตูปสํหาริ ๑ เจตฺตธาติ อตฺตโน จิตฺเตน เจโตสึเสน เจตฺถ
เจโตปริยวณฺณํ คหิตนฺนํ เวทิตพฺพิ ๑ เจโตปริวิตกฺกนฺนํ ตสฺส
จิตฺตปฺปวตฺตี ๑ อถฺถายาติ ชานิตฺวา ๑ เตนฺนุสสงฺกมิตฺติ เสยฺยถาปี
นาม พลวา ปุริโส สมินฺนชิตฺติ วา พหิ ปสาเรยฺย ปสาริตฺติ
วา พหิ สมินฺนชยฺย เอวเมว พุรฺหุมโลเก อนฺตรหิโต
พหิยสุต ปุริโต ปาตุกฺกวณฺเสน อฺปสงฺกมิ ๑ เอตทโวจาติ
เย โฆ เกจิ โลเก อรฺหฺนฺโต วาติอาทิปวตฺตมิจฺจปฺริวิตกฺกํ
พหิย สโหณฺม (๑) โจริ คณฺหนฺโต วิย เนว โฆ ตฺวํ พหิย
อรฺหฺตฺติอาทิกํ เอตํ อิทานิ วุจฺจมานํ วจฺนํ พุรฺหุมา อโวจ ๑
เนว โฆ ตฺวํ พหิย อรฺหฺตฺติ เอเตน ตทา พหิยสุต
อเสกฺขภาวํ ปฏิกฺขิปปติ นาปี อรฺหฺตฺตมคฺคํ วา สฺมาปฺนฺโนติ
เอเตน เสกฺขภาวํ อุกฺเขนปิสฺส อนฺริยภาวเมว ทีเปติ ๑
สาปี เต ปฏฺธิปทา นคฺคิ ยาย พหิย(๒) ตฺวํ อรฺหา วา
อสุต อรฺหฺตฺตมคฺคํ วา สฺมาปฺนฺโนติ อิมินา ปนฺนสุต
๑. สึ. สภณฺนํ ๑ ๒. ม. อยฺ ปาโจ นคฺคิ ๑

กลุยามปฺนุชฺชนภาวมฺปิ ปฏิกฺขิปปติ ฯ

ตตฺถ ปฏฺธิปทาติ สีลวิสุทฺธิอาทโย ฉ วิสุทฺธิโย ฯ ปฏฺธิปชฺชติ
เอตาย อริยมกฺเคติ ปฏฺธิปทา ฯ อสฺสสีติ(๑) ภเวยฺยาสี ฯ

อฺยณฺจสฺส อรหตฺตาทิมาโน ก็ นิสฺสาย อฺปฺปนฺโนติ
อฺปฺปิจฺจนตฺตย สนฺตฺตฺตฺตย สลฺเลขตฺตย ทีฆรตฺตํ กตฺตริ-
การตฺตย ตทฺงคฺปฺปหานวเสน กิเลสํ วิหตฺตย อรหตฺตาทิ-
มาโน อฺปฺปนฺโนติ เกจิ วทฺนติ ฯ อปฺเร ปนาหุ พาทิโย
ปฺจมาทฺธิชฺฌานจตฺตฺกถาถิ ตสฺมาสฺส วิชฺขมฺภนปฺปหานเนน กิเลสํ
อสมฺมาจารโต อรหตฺตาทิมาโน อฺปฺปชฺชตีติ ฯ ตทฺถกฺมฺปิ เตลฺล
มตฺติมตฺตเมว สมฺภวานาธิปฺปาโย ตาทสฺสการสิโลกํ นิกามย-
มานติ จ อฏฺฐกถายฺ อากตฺตย ฯ ตสฺมา วุตฺตเนเนนเวตฺถ
อตุโถ เวทิตฺตฺตโป ฯ

อถ พาทิโย อากาเส จตฺวา กเถนฺตํ มหาพฺรหฺมานํ
โอโลเกตฺวา จินฺเตสิ อโห ภาริยํ วต กมฺมํ ยมฺหํ อรหติ
จินฺเตสิ อฺยณฺจ อรหตฺตคามินี ปฏฺธิปทาปิ เต นตฺถีติ วทติ
อตุถิ นฺุ โข โลเก โกจิ อรหติ ฯ อถ นํ ปุจฺจติ ฯ
เตน วุตฺตํ อถ เก จรฺหิ เทวเต โลเก อรหฺนฺโต วา
อรหตฺตมคฺคํ วา สฺมาปฺนฺนาติ ฯ

ตตฺถ อถาติ ปุจฺจณารมฺเก นิปาโต ฯ เก จรฺหีติ เก

๑. ม. อสฺสาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตตวณณา หน้า ๑๒๗

เอตริหิ ๑ โลกเกติ โอกาสโลกเ อัย เหตุถ อธิปฺปาโย
ภาชนโลกภูเต สกถชมพฺที่ปตเต กสมฺมี จาเน อรหนฺโต
วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาเป็นฺนา เอตริหิ วิหรนฺติ ยตถ
มยฺนเต อุปสงฺกมิตฺวา เตสํ โอวาทे จตฺวา วฏฺฏทฺทฺขโต
มุญฺจิสฺสามาติ (๑) ๑ อุตฺตเรสุติ สฺปฺปรกปฏฺฏนฺโต ปุพฺพตฺตรทิสา-
ภากํตาย(๒) สนฺธาย วุตฺตํ ๑

อรหนฺติ อารกตฺตา อรหํ ๑ อารกา หิ โส สพฺพ-
กิลเสหิ สุวิฑูเรวิฑูเร จิตฺ มกฺเคน สวาสนานํ กิลสานํ
วิฑูรฺสิตตฺตา ๑ อรินํ วา หตฺตฺตา อรหํ ๑ ภควตา หิ
กิลสอารโย อนวเสสโต อริยมกฺเคน หตา สมฺมุญฺจินฺนาติ ๑
อรานํ วา หตฺตฺตา อรหํ ๑ ยลฺล อวิชฺชาภวตฺตฺนฺหามยนาถิ
ปุณฺณาทิอภิสงฺขาราริ ชรามรณเนมิ อาสวสมฺมุทยมเยน อกฺเขน
วิชฺฌิตฺวา ติภวเรธ สมายิขิตํ อนาทิกาลปฺปวตฺตํ สํสารจกฺกํ
ตสฺसानเนน โโพธิมณฺเฑ วีริยปาเทหิ สีลปจฺวิยํ ปติฏฺฐาย สทฺธา-
หตฺถเนน กมฺมกฺขยกรณณฺพรสฺสุํ กเหตุวา สพฺเพปิ อรา หตา
[๑] วิฑูรฺสิตาติ ๑ อรหตีติ วา อรหํ ๑ ภควา หิ สเทวเก
โลกเ อคฺคทกฺขิณฺเยยตฺตา อุพาเร จีวราทิปจฺเจเย ปุชฺชาวิเสสยจ
อรหตี ๑ รหาภวโต วา อรหํ ๑ ตถาคโต หิ สพฺพโส
๑. ม. มุญฺจิสฺสามาติ ๑ ๒. ส. ม. ปุพฺพตฺตรทิสาภากํ สนฺธาย ๑
๓. ม. เอตฺถนฺตเร วิหตาติ ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทฺถวณฺณา หน้า ๑๒๘

สมฺมุจฺฉินฺนราคาทิกิเลสฺตฺตา ปาปกิเลสฺสสาปี อสมฺภวโต ปาป-
กรณฺเ รหาภาวโตปี อรหฺนฺติ วุจฺจติ ฯ

สมฺมา สามญฺจ สพฺพชฺรมฺมานํ พุทฺธตฺตา สมฺมาสมฺพุทฺโธ ฯ
ภควา หิ อภิญฺเญยฺเย ชมฺเม อภิญฺเญยฺยโต ปริญฺเญยฺเย ชมฺเม
ปริญฺเญยฺยโต ปหาตพฺเพ ชมฺเม ปหาตพฺพโต สจฺฉิกาทพฺเพ ชมฺเม
สจฺฉิกาทพฺพโต ภาเวตพฺเพ ภาเวตพฺพโต อภิสมฺพุชฺฉิ ฯ
วุตฺตญฺเหตี

อภิญฺเญยฺยํ อภิญฺญาตี ภาเวตพฺพญฺจ ภาวิตํ

ปหาตพฺพํ ปหีนมฺเม ตสมฺมา พุทฺโธสมฺมิ พฺราหฺมณาตี (๑) ฯ

อปีจ กุสฺเส ชมฺเม อนวชฺชสฺสขวิปากโต อกุสฺเส ชมฺเม
สาวชฺชทฺทขวิปากโตติอาทินา สพฺพตฺตติกทฺทกาทิวเสน (๒) อยมตฺโต
เนตพฺโพ ฯ อิติ อวิปริตี สยมฺภุณาณฺเนน สพฺพาการโต สพฺพ-
ชฺรมฺมานํ อภิสมฺพุทฺธตฺตา สมฺมาสมฺพุทฺโธติ อยมตฺตฺถ สงฺเขโป ฯ
วิตฺถาโร ปน วิสุทฺธิมคฺค (๓) อากตฺนเยเนว เวทิตพฺโพ ฯ
อรหฺตฺตยาตี อคฺคผลปฏฺฐิลาภาย ฯ ชมฺมํ เทเสตีติ อาทิ-
กฺลฺยาณาทิกุณฺวิเสสยฺยตฺตํ สีลาทิปฏฺฐิปทาชมฺมํ สมถวิปสฺสนา-
ชมฺมเมว วา เวเนยฺยชฺชฌาสนานฺรูปี อุปทิสตี กเถตี ฯ

สํเวชิตฺตติ ธีรตฺถุ วต โภ ปุณฺชชฺชนภาวสฺส เยนานํ

๑. บ. ศ. ๒๕/๓๗๗/๔๔๔ ฯ ม. ม. ๑๓/๖๐๕/๕๕๔ ฯ

๒. ส. สพฺพาการวเสน ฯ ๓. วิสุทฺธิมคฺค. นอนุสฺสตีนิเทส. ๑/๒๕๘ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตตวณณา หน้ ๑๒๕

อนรหาว สมนโน อรหาคี อมณณิ สมนาสมพุทฺธญจ โลก
 อูปฺชชิตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺตํ น ชานี พุชฺชานํ โข ปนิตุ จีวิตํ
 พุชฺชานํ มรณฺนติ สํเวคมาปาทีโต เทวตาวจเนน ยถาวุตฺเตนา-
 การเณ สํวีกุคมานโสติ อตฺถโ ๑ ดาวเทวาคี ตสฺมีเยว ขณ ๑
 สุปฺปารกา ปกุกามิตี พุทฺธโรติ นามสวเนน (๑) อูปฺปนฺนาย พุทฺธา-
 รมนฺณาย ปิตฺติยา สํเวเคน จ โจทียมานททโย สุปฺปารกปฏฺฐนโต
 สวาคฺคิ อุกฺกิสฺส ปกุกนฺโต ๑ สพุพฺพตฺถ เอกรตฺติปริวาเสนาติ
 สพุพฺพสฺมี มคฺเค เอกรตฺติวาเสเนว อคมาสิ ๑ สุปฺปารกปฏฺฐนโต
 หิ สวาคฺคิ วิสโยชนสเส เท โหติ ตณฺจายิ เอตฺตํ อทฺธานํ
 เอกรตฺติวาเสน อคมาสิ ๑ ยถา สุปฺปารกโต นิกฺขนฺโต ตทเทว
 สวาคฺคิ สมนฺปตฺโตติ ๑

กถมฺปนายิ เอวํ อคมาสิ เทวตานุภาเวน พุทฺธานุ-
 ภาเวนาติปิ วทนฺติ ๑ สพุพฺพตฺถ เอกรตฺติปริวาเสนาติ ปน
 วุตฺตคฺคตา มคฺคสฺส จ วิสโยชนสติกคฺคตา อนุตฺตรามคฺเค กามนิกม-
 ราชธานีสุ ยตฺถ ยตฺถ รตฺติยิ วสตี ตตฺถ ตตฺถ พุติยิ อรุณํ
 อณฺุจฺจาเปตฺวา สพุพฺพตฺถ เอกรตฺติวาเสเนว สวาคฺคิ อูปฺสงฺกมิตี
 อยมตฺถโ ทิปีโต โหตีติ ๑ นยิทํ เอวํ ทฏฺฐพฺพิ ๑ สพุพฺพสฺมีปิ
 วิสโยชนสติกเ มคฺเค เอกรตฺติวาเสนาติ อิสฺส อตฺถสฺส
 อธิปฺเปตคฺคตา ๑ เอกรตฺติมคฺคตํ โส สกกลสฺมี ตสฺมี มคฺเค วสิตฺวา
 # ๑. ม. นามมฺปิ ภวเนน ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภควณฺณา หน้า ๑๓๐

ปจฺฉิมทิวเส ปุพฺพหสมเย สาวตฺถิ อนุปฺตโตติ ฯ

ภควาปี พาทิสฺส อากมนํ ญตฺวา น ตาวสฺส
อินฺทฺริยานิ ปริปากํ คตานิ ฯ ขณฺนตฺเร ปน ปริปากํ คมิตฺสสนฺตีติ
ตสฺส อินฺทฺริยานํ ปริปากํ อากมฺยมาโน มหาภิกฺขุสํฆปริวฺโต ตสฺมี
ขณฺเณ สาวตฺถิ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ โส จ เขตฺวานํ ปวิสิตฺวา
ภุคฺตปาตฺราเส กายาลสิยวิโมจนตฺถํ อพฺโภกาเส จงฺกมนฺเต
สมฺพหฺลเถ ภิกฺขุ ปสฺสิตฺวา กหํ [๑] นฺุ โข เอตฺรหิ ภควาติ ปุจฺฉิ ฯ
ภิกฺขุ ภควา สาวตฺถิ ปิณฺฑาย ปวิภฺูจฺจติ วตฺวา ปุจฺฉิสฺส
ตฺวํ ปน กุโต อากโตติ ฯ สุปฺปารกปฏฺฏนฺโต อากโตมฺหิตี ฯ
ทฺวโรตฺติ อากโต นิสิตฺว ตาว ปาเท โชรฺวิตฺวา มกฺขตฺวา
โถกํ วิสฺสมาหิ อากตกาเล สตฺถารํ ทกฺขสฺตีติ ฯ อหฺมภฺนฺเต
อตฺตโน ชีวิตฺนตฺรายํ น ชานามิ กติปฺยทิวเสหิ(๒) กตฺถจิปิ จิรํ
อภฺจตฺวา อนิสิตฺวา วิสโยชนสฺตีกํ มกฺกํ อากโต สตฺถารํ
ปสฺสิตฺวาว วิสฺสมิตฺสสามิตี วตฺวา ตฺรมาทรูโป สาวตฺถิ
ปวิสิตฺวา อโนปฺมาเย พุทฺธสิริยา วิโรจฺมานํ ภควนฺตํ ปสฺสิ ฯ
เตน วุตฺตํ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหฺลเถ ภิกฺขุ อพฺโภกาเส
จงฺกมนฺติ ฯ อถ โข พาทิโย ทารุจิริโย เยน เต ภิกฺขุ
เตนฺอุปฺสงฺกมิตฺวาหิ ฯ

ตตฺถ กหฺนฺติ กตฺถ ฯ นฺุติ สฺสเย โขติ ปทฺปุรเณ

๑. ม. เอตฺถนตฺเร นฺุ โขติ ทิสฺสตีติ ฯ ๒. ม. เกรตฺเตเต เนวมฺหิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตฺตวณฺณา หน้า ๑๓๑

กสฺมี นฺ โข ปเทเสติ อตุโธ ๑ (๑)ทสฺสนกามมหาติ ทฏฺฐกามา ๑
อมฺห ๑ มยฺ หิ ตํ ภควนฺตํ อนฺโธ วีย จกฺขข พริโร วีย โสติ
มุโค วีย กลฺยาณวากุกรณฺ หตฺถปาทวิกโล วีย หตฺถปาเท
ทลิตฺุโท วีย ธนสมฺปทํ (๒) กนฺตารทฺธานํ ปฏฺิปนฺโน วีย เขมนฺตภูมี
โรคาภิกฺุโต วีย อาโรคยฺ มหาสมฺมุเท ภินฺนนาโว วีย มหากุลฺลํ
ปสฺสตีตฺุ อฺุปสงฺกมิตฺุณจ อิจฺฉามาติ ทสฺเสติ ๑ ตฺรมาทรูโปติ
ตฺรมาทรูโร (๓)ปาสฺตียสงฺคโห วา (๓) ๑

ปาสาทิกนฺติ พตฺตีสมหาปฺริสทกฺขณอสีตฺิอนฺุพฺยณฺชนพฺยามป-
ปภาเกตุมาลาตฺุทตฺาย สมฺนตฺปาสาทิกาย อตฺุตโน สรฺริโรโสภา-
สมฺปตฺุติยา รฺุปกายทสฺสนพฺยวาวุสฺส ชนสฺส สพฺพภากโต
ปสฺาทาหํ ๑ ปสฺาทนียนฺติ ทสฺพลจตุเวสารชฺชอสาธารณฺณาณ-
อฏฺุจาสอาเวณิกพฺุทฺชธมฺมปฺกฺุติอฺุปริมาณฺคฺคณสมฺนฺนาคตฺาย
ธมฺมกายสมฺปตฺุติยา สรฺริกฺขกชนสฺส (๔) ปสฺาทนียํ ปสฺีทิตพฺุพฺุตฺุติ
ปสฺาทกํ(๕) วา ๑ สนฺตฺินฺุทฺริยนฺติ จกฺขวาทีปณฺจินฺุทฺริยโลลตาวิกเมน(๖)
วฺุปสนฺตปณฺจินฺุทฺริยํ ๑ สนฺตฺมานสนฺติ ฉฏฺุจสฺส มนฺินฺุทฺริยสฺส
นิพฺุพิเสวนภาวฺุปคฺมเนน วฺุปสนฺตฺมานสํ ๑ อฺุตฺตมทมถสมถมฺนฺุ-
ปตฺุตฺุนฺติ โลกฺุตฺุตรปณฺญาวิมฺุตฺุติเจโตวิมฺุตฺุติสงฺขาตํ อฺุตฺุตมํ ทมถํ
สมถณฺจ อนฺุปฺปตฺุวา อธิคฺนตฺุวา จิตฺุ ๑ ทนฺตฺุนฺติ สฺุปริสฺุทฺุ-
๑. ม. ทสฺสนกามมหาติ ทฏฺฐกามา อมฺห ๑ ๒. สฺี. รตฺนสมฺปทํ ๑
๓. ม. อยฺ ปาโจ นตฺุถิ ๑ ๔. ม. สรฺริกฺขกชนสฺส ๑
๕. สฺี. ม. ปสฺาทาหํ ๑ ๖. ม. ...โลลภาวาปคฺมเนน ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทธานวณณา หน้า ๑๓๒

กายสมาจารตาย เจว หตุถปาทกุกุกจจาภาวโต ทวาทือภาวโต(๑)

จ กายเนน ทนฺตํ ๑ กุตุตฺตุนฺติ สุปริสุทฺทฐวจิสมาจารตาย เจว

นิริตุถกวาจาภาวโต ทวาทือภาวโต (๒) จ วาจาเยน กุตุตฺตํ ๑

ยตฺติทฺธิยฺนฺติ สุปริสุทฺทฐมนโธสมาจารตาย อริยฺทฺธิโยเคน อพฺยา-

วฏฺโฏปฺปฏิสงฺขานุเปกฺขภาวโต จ มนินฺทฺธิยวเสน ยตฺติทฺธิยํ ๑

นาคนฺติ ฉนฺทาทิวเสน อคมนโต ปหีนานํ ราคาทิกิเลสานํ

ปฺนนานาคมนโต อปฺจจาคมฺนโต(๓) กสฺสจิปิ อาคฺสฺส สพฺพทาปี

อกรรมโต ปฺนพฺทวสฺส จ อคมนโตติ อิมฺเหติ การณฺเหติ นาคํ ๑

เอตฺถ จ ปาสาทิกนฺติ อิมินา รูปกาเยน ภควโต ปฺมาณภูตฺตํ

ทีเปติ ปสาทนียนฺติ อิมินา ฐมฺมกาเยน สนฺตฺติทฺธิยฺนฺติ-

อาทินา เสเสหิ ปฺมาณภูตฺตํ ทีเปติ ๑ เตน จตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

โลกสนฺนิวาเส อนวเสสโต สตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

ปกาสีโตติ เวทิตฺตฺตฺตฺต ๑

เอวํภูตฺต

จิริสฺสํ วัต เม สมฺมาสมฺพฺพุทฺโธ ทิฏฺฐจฺติ หฏฺฐจฺตฺตฺตฺตฺตฺต

วณฺณาย ปิตฺติยา นิรินฺตฺตรํ สฺมุจฺจสฺสโร(๔) ปิตฺติวิปฺพาริตฺตวิภูจฺจลโลจโน(๕)

ทิฏฺฐจฺจ

อชฺโฆคาเหตุวา ตตฺถ นิมฺมุชฺชนฺโต ภควโต สมิปํ อฺปฺสงฺกมิตฺตฺวา

๑. สฺตี. ตาทิภาวโต ๑ ๒. สฺตี. ทวารวาทภาวโต ๑

๓. ม. อโย ปาโจ นตฺติ ๑ ๔. ม. สฺมุจฺจสฺสโร ๑

๕. ม. ปิตฺติวิปฺพาริตฺตวิภูจฺจลโลจโน ๑

*เล่มที่ ๑๕ พหียสุตวณณา หน้ ๑๓๓

ปณจปติภูจเเดน วนทิตวา ภควโต ปาเท สมพาหนโต
ปริจุมพนโต เทเสตุ เม ภนุเต ภควา ฌมมนุติ อห ๗
เดน วุตติ ภควโต ปาเทสุ(๑) สิริสา นิปติตวา ภควนุติ
เอตทโวจ เทเสตุ เม ภนุเต ภควา ฌมมึ เทเสตุ สุกโต
ฌมมึ ยั มมสุส ทิฌมรตติ หิตาย สุขายาติ ๗

ตตต สุกโตติ โสภนภมมตตต สุนุทริ จานั กตตตต
สมภากตตตตต สมภากตตตต สุกโต ๗ ภมมมปิ หิ กตตติ
ววจติ ตตจ ภควโต โสภนั ปริสุทธี อนวชชั ๗ กิ ปน
ตตติ อริยมกุโ ๗ เตน เสท ภมเนน ฌมมึ ทิสิ อสชชมาโน
กโต อตตตตติ กตตติ โสภนภมมตตต สุกโต ๗ สุนุทริจต
จัน อมตติ นิพพานั กโตติ สุนุทริ จัน กตตตต สุกโต ๗
สมภากตตตต(๒) สุกโต เตน เตน มกเคน ปหิเน กิเลเส ปน
อปจจภภมมโต ๗ วุตตตต

โสตตตตตติภภเคน เย กิเลสา ปหิเน เย กิเลเส น ปุเนติ
น ปจเจติ น ปจจจจจจจจจ สุกโต ๗ สกทากามิ ๗เป ๗
อรทตตตตต ๗เป ๗ น ปจจจจจจจจจ สุกโตติ ๗ (๓)

อถวา สมภมา กตตตตตติ ตีสูปี อวตถาสู สมภมาปฏิปตติยา
กตตตตต สุปฏิปนุตตตตติ อตถอ ๗ ทิปงกรปาทมุลโต หิ ปฏจาย

- # ๑. พุ. อุ. ๒๕/๔๘/๘๓ ปาเท ๗ ม. ปาเท ๗
- # ๒. ม. สมภมา จ กตตตตต ๗ ๓. พุ. จุฬ. ๓๐/๑๕๒/๕๕ ๗

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทฺถวณฺณา หน้า ๑๓๔

ยาว มหาโพธิมณฑทา ดาว สมศีสปารมิปฺริตาย สมมา-
ปฏิตฺติยา ฌาตตฺตจฺริยาย โลกตฺตจฺริยาย พุทฺธตฺตจฺริยาย
โกฏฺฐี ปาปฺมุติวฺวา สพฺพโลกสุส หิตสุขเมว ปรีพฺรุหนฺโต สสุสฺตํ
อุจฺเจทํ กามสุขํ อตฺตกิลมณฺตี อีเม อนฺเต อนฺปรคจฺจนฺตฺติยา
อนฺตฺตฺตราย โพชฺฌนฺกาวนาสงฺฆาตฺตาย มชฺฌิมาย ปฏฺฐิตาย
อริยสจฺเจสฺส คโต ปรี สมชฺคิตฺตมฺมาชิปฺเตยฺโย (๑) สพฺพสฺตฺเตสฺส
อวิสฺยาย สมมาปฏฺฐิตฺติยา จ คโต ปฏฺฐิตฺติโนตี เอมฺปิ สมมา
คตฺตฺตา สุกโต ฯ สมมา เจส กทฺตี ยุตฺตจฺญานฺเน ยุตฺตเมว
วาจํ ภาสฺตีติ สุกโต ฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ

กาลวาทิ ภูตวาทิ อตฺตวาทิ ฌมฺมวาทิ วินยวาทิ
นิชานวาทิ วาจํ ภาสิตา กาลเนน สาปเทสํ ปรียนฺตวตี
อตฺตสฺสยฺหิตฺตฺติ ฯ (๒)

อปรมฺปิ วุตฺตํ ยา สา วาจา อญฺฐา อตฺตจฺญา
อนตฺตสฺสยฺหิตา ยา จ ปเรสํ อปฺปิยา อมฺนาปา น ตถาคโต
ตํ วาจํ ภาสฺตีติอาทิ ฯ (๓)

เอวํ สมมา คตฺตฺตาปี สุกโต ฯ

ยํ มมฺสุส ทิฆมฺรตฺตํ หิตาย สุขายาติ ยํ ฌมฺมฺสุส อฺปฺพิสนํ
จิริกาลํ มม ฌานวิโมกฺขาทิหิตาย ตทฺธิคฺคฺนตฺตพฺพสุขาย จ
ลฺลิตฺตา ฯ อกาโล โข (๔)ดาวาติ พาหฺย(๔) ตว ฌมฺมเทสฺนายน น

๑. ลี. สมชฺคิตฺตมฺมาชิปฺเตยฺยาย ฯ ๒. ที. ลี. ๕/๔/๖ ฯ

ม. อุ. ๑๔/๑๖/๑๕ ฯ ๓. ม. ม. ๑๓/๕๒/๘๓ ฯ

๔. ม. ดาว พาหฺยาคิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตตวณณา หน้า ๑๓๕

ดาว กาโลติ อตุโธ ฯ กิ ปน ภควโต สุตตहितปฏิปัตติยา
อกาโลปี นาม อตุถิ ยโต ภควา กาลวาทีติ วุจเตฯ
กาโลติ เจตถ เวเนยฺยานํ อินฺทริยปริปากกาโล อธิปฺเปโต ฯ
ยสุมา ปน ตทา พหิยสุส อตุตโน อินฺทริยานํ ปริปกฺกา-
ปริปกฺกาโว ทุพฺพิณฺณเยยฺโย ตสุมา ภควา ตํ อวตฺวา
อตุตโน อนฺตรวีถิยํ จิตฺทวามสุส การณํ อปฺทิสฺนฺโต อนฺตรฆริ
ปวิฏฺฐมฺหาติ อห ฯ ทุชฺชานนฺติ ทุพฺพิณฺณเยยฺยํ ฯ ชีวิตนฺตฺรา-
ยานนฺติ ชีวิตสุส อนฺตฺรายนฺทรมานํ วตฺตนํ อวตฺตนํ วาติ
วตฺตกาโม สมฺภมวเสน ชีวิตนฺตฺรายนนฺติ อห ฯ ตถาหิ
อนेกปจฺจยปฏิพทฺชวฺคฺติชีวํ อนेกรูปา จ ตทนฺตฺรายน ฯ (๑)
วฺคฺตํ หิ

อหฺเชว กิจฺจมาตปฺปํ โโก ชณฺณา มรณํ สุเว
น หิ โน สงฺกฺรณฺเตน มหาเสนเนน มจฺจุนาติ ฯ (๒)
กสุมา ปนายํ ชีวิตนฺตฺรายนเมว ดาว ปฺรูกฺขโรติ ฯ

นิมิตฺตณฺณตฺตาย อธิฏฺฐโกสฺสเลน วาติ (๓) เกจิ ฯ อปฺเร เทวตฺาย
สนฺติเก ชีวิตนฺตฺรายนสุส สุตตฺตาติ วทนฺติ ฯ อนฺติมภวิกฺคฺตา
ปน อุปฺนิสฺสยสมฺปัตติยา โจทฺยมาโน เอวมาห ฯ น หิ เตสํ
อปฺปตฺตารหฺตฺตานํ ชีวิตกฺขโย โหติ ฯ กิ ปน การณา ภควา
ตสุส ฆมฺมํ เทเสตฺกาโมว ทฺวิกฺขตฺตํ ปฏิกฺขิปี เอวํ กิรฺสฺส
อโหสิ อิมสุส มํ ทิฏฺฐกาโลโต ปฏฺจาย สกฺลสรีริ ปิตฺยา
๑. สี่. พาทกนฺตฺรายน ฯ ๒. ม. อุ. ๑๔/๕๒๗/๓๔๘ ฯ
๓. อธิฏฺฐโกสฺสเลน จาติ (?)

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทธานวณณา หน้า ๑๓๖

นิรันตริ์ พุฏฺจํ (๑) อติพลวา ปิตเวโค ชมมํ สุตวาปี น ตาว
สกุขิสฺสตี ปฏฺวิชฺฉิตตํ ยาว ปน มชฺฉตฺตฺตฺเพกฺขา สณฺจติ ตาว
ติฏฺจตฺตฺ วิสโยชนสฺสํ มคฺคํ อากตฺตฺตา ทโรปิสฺส กายเ พลวา
โสปิ ตาว ปฏฺปิสฺสสมฺภตฺติฯ ตสฺมา ทฺวิกฺขตฺตํ ปฏฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
ปน ชมมสฺสวเน อาทฺรชนนตฺถํ ภควา เอวมกาสีตี วทนฺติฯ
ตติยวารี ยาจิตฺโต ปน มชฺฉตฺตฺตฺเพกฺขํ ทฺรตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปฏฺก
จินฺเตตฺตฺวา ตสฺมา ติหาตีอาทินา (๒) ชมมเทสนํ อารภีฯ

ตตฺถ ตสฺมาตี ยสฺมา ตวํ อุตฺตฺตฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
ยาจตี ยสฺมา วา ชีวิตนฺตฺรายนํ ทฺชฺชานตํ วทตี อินฺทฺรียานี
จ เต ปรีปากํ คตานี ตสฺมาฯ ติหาตี นิปาตมตฺตํฯ
เตตี ตยาฯ เอวณฺติ อิทานี วตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

สิกฺก
สิกฺก
ทิกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
ทิกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก

ตตฺถ ทิกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
ทิกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
น อนิจฺจาทิสภาวํ เอวํ เสสํฯ จกฺขุทฺวาริกฺกฺก
๑. ม. พุฏฺจํ ๒. พ. อ. ๒๕/๔๕/๘๓

๑. ม. พุฏฺจํ ๒. พ. อ. ๒๕/๔๕/๘๓

๓. ม. รุปมตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

ม. จกฺขุทฺวาริกฺกฺก

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตตวณณา หน้า ๑๓๖

ทิกฺขมตฺตเมว ภวิสฺสตีติ สิกฺขิตฺตพฺพนฺติ อตฺโถ ๑ อถวา ทิกฺขเจ
ทิกฺขจฺจึ นาม จกฺขุวิญญาณน รฺูป(๑) รฺูปวิชานนฺนฺติ อตฺโถ ๑
มตฺตนฺติ ปฺมาณํ ๑ ทิกฺขฺจา มตฺตา เอตฺตฺสชาติ ทิกฺขมตฺตํ
จกฺขุวิญญาณมตฺตเมว จิตฺตํ ภวิสฺสตีติ อตฺโถ ๑ อิํ ํ วุตฺตํ
โหติ ยถา อาปาถคเต รฺูปे จกฺขุวิญญาณํ น รชฺชติ น
ทฺสฺสตี น มฺยฺหติ เอวํ ราคาทิวริเรน (๒)จกฺขุวิญญาณน
รชฺชนมตฺตเมว เม ชวนํ ภวิสฺสตี จกฺขุวิญญาณปฺปมาณเนว
ชวนํ จเปตฺตสํมิตี ๑

อถวา ทิกฺขจฺจึ นาม จกฺขุวิญญาณน ทิกฺขจฺจึ รฺูปํ ทิกฺขจ-
มตฺตํ นาม ตเถว อุปฺปนฺนํ สมฺปฺภิจฺจนสนฺตีรณโวกฺกฺขพฺพนสงฺขาตํ
จิตฺตคฺคตฺยํ ๑ ยถา ตํ น รชฺชติ น ทฺสฺสตี น มฺยฺหติ เอวํ
อาปาถคเต รฺูปे เตเนว สมฺปฺภิจฺจนาทิปฺปมาณน ชวนํ
อุปฺปาเทตฺตสํมิตี นานฺนํ ปฺมาณํ อตฺติกมิตฺวา รชฺชนาทิวเสน
อุปฺปชฺชิตฺตํ ทฺสฺสํมิตี เอวเมตฺถ อตฺโถ เวทิตฺตพฺโพ ๑ เอเสว นโย
สุตฺตมฺเต ๑ มฺตฺนฺติ จ ตถารมฺมณวิญญาณนํ สทฺธิ คณฺฐรต-
โวกฺกฺขพฺพายตฺนํ เวทิตฺตพฺพํ ๑ วิญญาเต วิญญาตมตฺตนฺติ เอตฺถ
ปน วิญญาตํ นาม มโนทวารารชฺชนน วิญญาตารมฺมณํ ๑
ตสฺมี วิญญาเต วิญญาตมตฺตนฺติ อวชฺชนปฺปมาณํ ๑ ยถา
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๒. ส. จกฺขุวิญญาณมตฺตเมว ชวนํ
ภวิสฺสตี ๑ ม. จกฺขุวิญญาณมตฺตเมว เม ชวนํ ภวิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ โปธิวกุคณณา หน้า ๑๓๘

อวชชนัน น รชชติ น ทุสฺสติ น มุยฺหติ เอวํ รชชนาทิวเสน
จ อุปฺปชฺชิตฺติ อทฺตวา อวชชนปฺปมาณเนน จิตฺตํ จเปสฺสามิตฺติ
อยเมตฺถ อตฺโถ ๑ เอวญฺหิ เต พาหิย สิกฺขิตพฺพนฺติ เอวํ
อิมาย ปฏฺิพทาย ตยา พาหิย ติสฺสนนฺ สิกฺขานํ อนฺวตฺตน-
วเสน สิกฺขิตพฺพํ ๑

อิตฺติ ภควา พาหิยสฺส สงฺจิตฺตรุจิตาย(๑)ฉฺหิ วิญฺญาณกาเยหิ
สทฺฐี ฉพารมฺมณเกทฺทินนํ วิปสฺสนาย วิสยํ ทิฏฺฐาทีหิ จตฺุหิ
โกฏฺฐาเสหิ วิภชิตฺวา ตตฺถสฺส ฉาตตีรณปริณฺณํ ทสฺเสตฺติ ๑
กถํ เอตฺถ หิ รุปรายตฺนํ ปสฺสิตพฺพญฺเณ ทิฏฺฐํ นาม ๑
จกฺขุวิญฺญาณํ ปน สทฺฐี ตํทวาริกวิญฺญาณเหหิ ทสฺสนญฺเณ๑
ตทฺถกมฺปิ ยถาปจฺจยํ ปวตฺตมานํ(๒) ฐมฺมมตฺตเมว น เอตฺถ
โกจิ กตฺตา วา การเตตา วา ยโต ตํ หุตฺวา อภาวญฺเณ
อนิจฺจํ อุทฺยพฺพยปฏฺิปีพฺนญฺเณ ทฺกขํ อวสวตฺตนญฺเณ อนตฺตาคิ
กฺวโต ตตฺถ ปณฺฑิตสฺส รชชนาทีนํ โอกาโสติ ๑ อยํ เหตุถ
อธิปฺปาโย สุตฺตาทีสุปี ๑

อิทานิ ฉาตตีรณปริณฺณาสฺส ปตฺติญฺจิตสฺส อุปฺริ สห มเลน (๓)
ปหานปริณฺณํ ทสฺเสตฺตุ ยโต โข เต พาหิยาติอาทิ อารทฺธํ ๑
ตตฺถ ยโตติ ยทา ยสุมา วา ๑ เตติ ตว ๑ ตโตติ ตทา
ตสุมา วา ๑ เตนาคิ เตน ทิฏฺฐาทีนา ทิฏฺฐาทีปฏฺิพทฺเณ
๑. สี่. จิตฺตรุจิตายา ๑ ๒. ม. ปวตฺตมานํ ๑
๓. สี่. อุปฺริภาเคน ๑ ม. มกฺกผลเลน ๑

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตฺตวณณา หน้า ๑๓๕

วา รากาทีนาวาฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ พหิย ตว ยสฺมึ กाले
เยน วา การณเณ ทิฏฺฐาทีสุ มยา วุตฺตวโร ฎิฎฺฐชฺชนตฺส
อวิปริตฺสทาวาโวเชน ทิฏฺฐาทิมตฺตํ ภวิสฺสตี ตสฺมึ กाले เตน
วา การณเณ ทิฏฺฐาทีฎิฎฺฐทฺเชน รากาทีนา สห น ภวิสฺสตี
รตฺโต วา ทุฏฺฐโ จ วา มุโปห วา น ภวิสฺสตี ปหีนรากาที-
กตฺตา เตน วา ทิฏฺฐาทีนา สห ฎิฎฺฐทฺโช น ภวิสฺสตี(๑)ฯ
ตโต ตฺวํ พหิย น ตตฺถาติ ยทา ยสฺมา วา ตฺวํ เตน
ราเคน วา รตฺโต โทเสน วา ทุฏฺฐโ โมเหนน วา มุโปห
น ภวิสฺสตี ตทา ตสฺมา วา ตฺวํ ตตฺถ ทิฏฺฐาทีเก น
ภวิสฺสตี ตสฺมึ ทิฏฺฐเ วา สุตฺมตฺตวิญญาเต วา เอตํ มม
เอโสหมสฺมึ เอโส เม อตฺถาติ ตณฺหามานทิฏฺฐีหิ อลฺลีนो
ปติฏฺฐิตो น ภวิสฺสตีฯ เอตฺตวาทา ปหानปริญญํ มตฺถกํ
ปาเปตฺวา ชีณาสวญฺมึ ทสฺสิตาฯ

ตโต ตฺวํ พหิย เนวโร น หุโร น อุภยมนตฺเรนาติ
ยทา ตฺวํ พหิย เตน รากาทีนา ตตฺถ ทิฏฺฐาทีสุ ฎิฎฺฐทฺโช
น ภวิสฺสตี ตทา ตฺวํ เนว อิธโลเก น ปโรโลเก น
อุภยตฺถาปีฯ เอเสวนุโต ทุกฺขสฺสาตี กิเลสทุกฺขสฺส จ ฎุฎฺฐ-
ทุกฺขสฺส จ อยเมว หิ อนฺโต อโย ปริจฺเจโท (๒) ปรีวญฺมภาโวติ
อยเมว หิ เอตฺถ อตฺถโฯ เย ปน อุภยมนตฺเรนาติ ปทํ
๑. ม. ภวิสฺสตีติฯ ๒. ม. อโย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๑๕ โภธิวคคณณา หน้า ๑๔๐

คเหตุวา อนุตราภว นาม อิจฺจนฺติ เตสํ ตํ มิจฺฉา ฯ
อนุตราภวสฺส หิ ภาโว อภิธมฺเม ปฏิกฺขิตฺโตเยว ฯ อนุตเรนาติ
วจนํ ปน วิกปฺปนฺตฺรที่ปนี ตสฺมา อยเมตฺถ อตฺถิโต เนว
อิธ น หุริ อปโร วิกปโป น อุกฺขณฺติ ฯ
 อถวา อนุตเรนาติ วจนํ ปน วิกปฺปนฺตฺรภาวที่ปนี ฯ
ตสฺสตฺถิโต เนว อิธ น หุริ อุกฺขมฺนฺตเร ปน น อลฺยํ
จानํ อตฺถิติ ฯ เยปิ จ อนุตราปรินิพฺพายี สมฺภเวสฺสิติ จ
อิมํ สุตฺตปทานํ อตฺถิ อโยนิโส คเหตุวา อตฺถิเยว อนุตรา-
ภโวติ วทฺนฺติ เตปิ ยสฺมา อวิหาทีสุ ตตฺถ ตตฺถ อายุ-
เวมฺขณฺม อนุตฺถกมิตฺวา อนุตรา อคฺคมคฺคาธิคฺเมน อนวเสส-
กิลฺลสฺปรินิพฺพานเนน ปรินิพฺพายิตฺติ อนุตราปรินิพฺพายี น อนุตรา-
ภวภูโตติ ปุริสฺส สุตฺตปทสฺส อตฺถิโต ฯ ปจฺฉิมสฺส จ เย
ภูตา เอว น ภวิสฺสณฺติ เต จินฺนํสวา ปุริมปเท ภูตาติ
วุตฺตา ฯ ตพฺพิรุทฺธตาย สมฺภวเมสนฺตฺติติ สมฺภเวสฺสิโน อปฺปหีน-
ภวสํโยชนตฺตา เสกฺขา ปุณฺณชฺชนา จ ฯ จตฺตฺสฺ วา โยนิสฺสุ
อณฺทชฺชลาพฺุชตฺตา ยาว อณฺทโกสํ วตฺถิโกสญฺจ น ภินฺทนฺติ
ตาว สมฺภเวสฺสิ นาม อณฺทโกสโต วตฺถิโกสโต จ พหิ
นิกฺขณฺตา ภูตา นาม ฯ สํเสทฺชา โอบปาติกา(๑) จ ปจฺม-
จิตฺตกฺขณฺ สมฺภเวสฺสิ นาม ทฺติยจิตฺตกฺขณฺโต ปญฺจาย ภูตา
๑. ม. โอบปาติกา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตตวณณา หน้า ๑๔๑

นาม ฯ เยน วา อิริยาปถน ชายนฺติ ยาว ตโต อญฺณํ น
ปาปฺพนฺติ ตาว สมภเวสิโน ตโต ปริ ภูตาคิ อตุโถ ฯ ตสฺมา
นคฺคิตี ปฏิกฺขิปิตพฺพา ฯ สติ หิ อฺชฺเช ปาฬิอนุคเต อตุเถ กิ
อนิทฺทจาริตสามคฺคิเยน อนฺตรากเวเน ปริกปฺปิเตน ปโยชนนฺติ ฯ

เย ปน สนฺตानวเสน ปวตฺตมานานํ ฌมฺมานํ อวิจฺเจเทน
เทสนฺตเรสุ ปาตุภาโว ทิฏฺฐโจะ ยถา ตํ วิหิอาทิวินฺยณณก-
สนฺตानเ เอวํ สวิณฺยณณกสนฺตानเป อวิจฺเจเทน เทสนฺตเรสุ
ปาตุภาเวเน ภวิตพฺพํ ฯ อยญจ นโย สติ อนฺตรากเว ยฺชฺชติ
น อญฺณถาคิ ยุตฺตี วทนฺติ ฯ เตเน หิ อิทฺธิมโต เจโต-
วสิปฺปตฺตสฺส จิตฺตานุคคิกํ กายํ อธิฏฺฐหนตฺตสฺส ขณฺเณ
พฺรหฺมโลกโต อธิฐฺปสงฺกมเนเน อโต วา พฺรหฺมโลกกมเนเน ยุตฺติ
วตฺตพฺพา ฯ ยถิ สพฺพตฺเถว อวิจฺฉินฺนเทเส(๑) ฌมฺมานํ ปวตฺติ น(๒)
อิจฺฉิตา ยถิปี สียา อิทฺธิมนฺตानํ อิทฺธิวิสโย อจฺฉินฺเตยฺโยติ ฯ
ตํ อิธาปี สมานํ กมฺมวิปาโก อจฺฉินฺเตยฺโยติ วจฺนโต ฯ (๓) ตสฺมา
ตํ เตสํ มคฺคิมตฺตเมว ฯ อจฺฉินฺเตยฺยสภาวา หิ สภาวชฺชมา
เต กคฺคจฺจิจิ ปจฺจยวเสน วิจฺฉินฺนเทเส ปาตุภวานฺติ กคฺคจฺจิจิ
อวิจฺฉินฺนเทเส ฯ ตถาหิ มุขโฆสาคิหิ ปจฺจเยหิ อญฺณสฺมึ เทเส
อาทาสปพฺพตฺเตสาคิเก(๔) ปฏฺธิพิมฺพปฏฺธิโฆสาคิกํ ปจฺจยฺยุปฺปนํ
๑. สී. ม. อวิจฺฉินฺนเทเส ฯ ๒. สී. ม. นสฺสุโท นคฺคิ ฯ
๓. อจฺ. จตฺตุก. ๒๑/๗๗/๑๐๔ ฯ ๔. ม. อาทาสปพฺพตฺตปฺปเทสาคิเก ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทฺถวณณา หน้า ๑๔๒

นิพพุตตมานัน ทิสฺสติ ตสฺมา น สพฺพิ สพฺพตฺถ อุปน-
ตพฺพนฺติ อยมตฺถ สงฺเขโป ฯ วิตุถาโร ปน ปฏฺธิมฺพสฺส
อุทาหรณฺทาวสาธนาทิกโก อนฺตรากวถาวิจาโร กถาวตฺถ-
ปกรณฺสฺส (๑) ฎีกายํ คเหตุพฺโพ ฯ

อปเร ปน อิชาติ กามภโว หุรฺนฺติ อรูปภโว อุภย-
มนฺตเรนาติ รูปภโว วุตฺโตติ ฯ อณฺเณ อิชาติ อชฺฌตฺติกายตฺนานิ
หุรฺนฺติ พาหิรายตฺนานิ อุภยมนฺตเรนาติ จิตฺตเจตฺติกาติ ฯ อิชาติ
วา ปจฺจยชฺฌมา หุรฺนฺติ ปจฺจยูปฺปนฺนชฺฌมา อุภยมนฺตเรนาติ
ปณฺณตฺติชฺฌมา วุตฺตาทิ วทฺนฺติ ฯ ตํ สพฺพิ อฏฺฐกถาสฺ
นตฺติ ฯ เอวํ ตาว ทิฏฺฐเจ ทิฏฺฐมตฺตํ ภวิสฺสตีติอาทินา ทิฏฺฐจาที-
วเสน จตฺฐา เตฏฺฐมกชฺฌมา สงฺกเหตุพฺพา ฯ ตตฺถ สุกฺสุข-
นิจฺจอตฺตคฺคคาหปรีวชฺชนมฺเขน อสุภทฺถุขานิจฺจานตฺตานุปฺสฺสนา
ทสฺสิตาติ เหฏฺฐิมาทิ วิสุทฺธิหิ สทฺธิ สงฺเขเปเนว วิปฺสฺสนา
กถิตา ฯ ตโต ตฺวํ พาหิย น เตนาติ อิมินา รากาทีนํ
สมฺมุจฺเจทสฺส อธิปฺเปตฺตฺตา มคฺโค ฯ ตโต ตฺวํ พาหิย น
ตตฺถาติ อิมินา ผลํ ฯ เนวิชาติอาทินา อนฺุปาทีเสสา นิพฺพานธาตฺ(๒)
กถิตาติ ทฏฺฐพฺพิ ฯ เตน วุตฺตํ อถโฆ พาหิยสฺส ฯ เปฯ
อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺมุจฺจิติ ฯ

อิมาย สงฺขิตฺตปฺทาย เทสฺนาย ตาวเทวาติ ตสฺมึเวย

๑. อภี. ก. ๓๓/๑๑๕๘-๑๒๐๕/๓๘๕-๓๘๔ ฯ

๒. ม. อนฺุปาทีเสสา ปรีนิพฺพานธาตฺ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตตวณณา หน้ ๑๔๓

ขณ น กาลนุเตร ๑ อนุปทายาติ อคคเหตุวา ๑ อาสเวหิตี
 อาภวคคิ อาโคตรภภ สวณโต ปวตุนโต จิรปารีวาสิยญเณ
 มทิวาทีอาสวสทิสโต(๑) จ อาสวาติ ลทุชนาเมหิ กามราคาทีหิ ๑
 วิมุจจิติ สมุจเจทวิมุตติยา จ ปฏิปสฺสทฐิวิมุตติยา จ วิมุจจิ
 นิสฺสชฺชิ ๑ โส หิ สตุถุ ฌมมํ สุนนโต เอว สีตานิ โสเชตุวา
 ยถาลทฺธิ จิตตสมาริ นิสฺสาย วิปสฺสนํ ปญฺจเปตฺวา จิปปา-
 ภิญฺจตาย(๒) ตาวเทว สพฺพาสเว เขเปตฺวา สห ปฏิสมภิทาหิ
 อรหตฺตํ ปาปฺณิ ๑ โส สํสารโสตํ ฉินฺทิตฺวา กตวญฺญปรียนโต
 อนฺติมเททฺชโร หุตฺวา เอญฺนวิสตียา ปจฺจเวกฺขณาสฺส ปวตฺตาย
 ฌมฺมตาย โจทียมาโน ภกฺวณฺตํ ปพฺพชฺชํ ยาจิ ๑ ปรีปฺณณฺเต
 ปตฺตจิวรณฺติ ปุญฺโจ น ปรีปฺณณฺติ อาห ๑ อถ นํ สตุถา
 เตนหิ ปตฺตจิวริ ปรีเยสชาติ วตฺวา ปกุกามิ ๑ เตน วุตฺตํ
 อถโข ภควา ๑เป ๑ ปกุกามิติ ๑

โส กิร กสฺสพทสพลสฺส สาสเน วิสวสฺสสทฺสทานิ
 สมณฌมมํ กโรนฺโต ภิกฺขุณา นาม อตฺตนา ปจฺจเย ลภิตฺวา
 ยถาทานํ กโรนฺเตน(๓) อตฺตนาวิ ปรีญฺญชิตฺตุ วญฺญตฺติติ เอกสฺส
 ภิกฺขุสฺสปี ปตฺเตน วา จีวเรณ วา สจฺจหํ นากาสิ เตนสฺส
 เอหิภิกฺขุอุปสมฺปทาย อุปนีสฺสโย นาโหสิ ๑ เกจิ ปนาหุ โส
 กิร พุทฺธสฺสญฺเเว โลเก โจโร หุตฺวา ฌนฺกฺลาปี สนนฺยหิตฺวา
 # ๑. สี. ม. สุราทิวาสวสทิสตาย ๑ ๒. สี. จิปปาภิญฺจโย ๑
 # ๓. สี. อกโรนฺเตน ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวคคณณา หน้ ๑๔๔

อรณเณ โจริกั กโรนุโต เอกั ปจเจกพุทฐั ทิสว ปตตจิวร-
โลเกน ตั อสุณา วิชฌิตวา ปตตจิวร คณหิ เตนสส
อิทธิมยปตตจิวร น อูปปชชิสสตีติ สตุถา ตั ถตวา เอหิ-
ภิกขุภาเวน ปพพชชั น อทาสีติฯ ตมปิ ปตตจิวรปริเยสนั
จรมานั เอกา เชนู เวเคน อาปตุนตี ปหริตวา ชีวิตกขยั
ปาเปสีฯ ตั สนุชาย วุตตั อถโข อจิริปกกนตสส
ภควโต พหิยั ทารุจิริยั ทาวี ตรุณวจณา อธิปติตวา ชีวิตา
โวโรเปสีติฯ

ตตถ อจิริปกกนตสสชาติ น จิริ ปกกนตสส ภควโตฯ
ทาวี ตรุณวจณาติ เอกา ยกขินี ตรุณวจณเชนรูปาฯ อธิปติตวาติ
อภิกวิทวา มททิตวาฯ ชีวิตา โวโรเปสีติ ปุริมสมิ อตตภาเว
ลทฐาฆาตตาย ทิฏฐมตเตเนว เวรจิตตั อูปปาเทตวา สิงเคน
ปหริตวา ชีวิตา โวโรเปสี(๑)ฯ

สตุถา ปิณุชาย จริตวา กตภตตกจิโจ สมพหุเลหิ ภิกขุหิ
สทฐี นครโต นิกขมนุโต พหิยสส สริริ สงการฐจान
ปติตั ทิสวา ภิกขุ อาณาเปสี ภิกขเว เอกสมิ เคะทวาเร
จตวา มลจกั อหธาเปตวา อิหิ สริริ นครโต นีหริตวา
ฉาเปตวา ฐูปั กโรธาติ ภิกขุ ตถา อกัสุฯ กตวา จ
ปน วิหารั คนตวา สตุถารั อูปสงกมิตวา อตตนา กตกจิจ
๑. ม. โวโรเปสีฯ

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตฺตวณณา หน้า ๑๔๕

อาโรเจตฺวา ตสฺส อภิสมฺปรายํ ปุจฺฉีสุ ฯ อถ เนสํ ภควา
ตสฺส ปรีนึพฺพุตถาวํ อาจิกฺขิ ฯ ภิกฺขุ ตฺเมห ฆนฺเต พหิโย
ทารุจิริโย อรหตฺตํ ปตฺโตติ วทถ กทา โส อรหตฺตํ ปตฺโตติ
ปุจฺฉีสุ มม ฆมฺมํ สุตฺกาเลติ จ วุตฺเต กทา ปนสฺส
ตฺเมหิ ฆมฺโม กถิโตติ ฯ ปิณฺฑาย จรณฺเตน อชฺเชว อนฺตรวีถิยํ
จตฺวาติ ฯ อปฺปมคฺคโก โส ฆนฺเต ตฺเมหิ อนฺตรวีถิยํ จตฺวา
กถิตฆมฺโม กถํ โส ตาวตฺเกน วิเสสํ นิพฺพุตฺเตสีติ ฯ กิ
ภิกฺขเว มม ฆมฺมํ อปฺปํ วา พหุํ วาติ ปมिณฺถ อนเภานิ
กาถาสหสฺसानิปี อนตฺถสยฺหิตานิ น เสยฺโย อตฺถนึสฺสีตมฺปน
เอภมฺปิ คาถापทํ เสยฺโยติ ทสฺเสนฺโต

สหสฺสมฺปิ เจ คาถา อนตฺถปทสยฺหิตา

เอภํ คาถापทํ เสยฺโย ยิํ สุตฺวา อฺปสมฺมตีติ (๑)

ฆมฺมปเท อิมํ คาลํ วตฺวา น เกวลํ โส ปรีนึพฺพาน-
มคฺเตน อถโข มม สวากานํ ภิกฺขุณฺํ จิปรฺปาภิญฺญานํ
อคฺคภาเวนปี ปุชฺจารโหติ ทสฺเสนฺโต เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม
สวากานํ ภิกฺขุณฺํ จิปรฺปาภิญฺญานํ ยทิตํ พหิโย ทารุจิริโยติ (๒)
ตํ อายสฺมนตํ เอตทคฺคเ จเปสิ ฯ ตํ สนฺธาย วุตฺตํ อถ
โข ภควา สวาคฺคิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ฯ เป ฯ ปรีนึพฺพุโต
ภิกฺขเว พหิโย ทารุจิริโยติ ฯ

๑. ขุ. ฐ. ๒๕/๑๘/๒๘ ฯ ๒. อจ. เอก. ๒๐/๑๔๘/๓๒ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิสุทธานวณณา หน้า ๑๔๖

ตตฺถ ปจฺจนาทตฺตฺนฺติ ฆตฺตฺกัจจโถ ปจฺจนฯ ปิณฺฑปาต-
ปฏิกฺกนฺโถติ ปิณฺฑปาตปริเยสนโถ ปฏินิวัตโถฯ ปททฺวเยนาปี
กตฆตฺตฺกัจจโถติ วุตฺตํ โหติฯ นีหริตฺวาติ นกรโถ พหิ เนตฺวาฯ
ฉาเปถาติ ทถถฯ ฐฺปญฺจสฺส กโรถติ อสฺส พาหิยสฺส สรีร-
ชาตุโย คเหตุวา เจตียญฺจ กโรถฯ ตตฺถ การณฺมาห
สพฺรหฺมจาร์ โว ภิกฺขเว กาลกโถติฯ ตสฺสตฺโถ ยํ คุเมห
เสฏฺฐญฺเจน พฺรหฺมํ อธิสฺสลาทีปฏิปตฺติชฺมมํ จริตฺถ(๑) จรถ ตํ
โส คุเมหหิ สฺमानํ พฺรหฺมํ อจฺริตี สพฺรหฺมจาร์ มรณกาลสฺส
ปตฺติยาถว กาลกโถ ตสฺมา ตํ มลฺยเกณ นีหริตฺวา ฉาเปถ
ฐฺปญฺจสฺส กโรถาติฯ

ตสฺส กา คตฺติตี ปญฺจสฺส คตฺติสฺส ตสฺส กตฺมา คติ อฺอุปตฺติ-
ภวภูตา คตฺติตี วา นิพฺพตฺติ(๒)ฯ อริโย ปุณฺธุชฺชโน วาติ กา
นิฏฺฐาติ อตฺโถฯ อภิสฺมปฺราโยติ เปจฺจ ภวสฺมปฺตฺติ (๓) ภวณิโรโร
วาฯ กิณฺจาปี ตสฺส ฐฺปกรณณคฺติยาถว ปรีนิพฺพตฺตภาโว
อตฺถโถ ปกาสิโถ โหติ เย ปน ภิกฺขุ ตตฺตฺเกณ น ชานีสฺส
เต ตสฺส กา คตฺติตี ปุณฺธีสฺสฯ ปากฏตฺร วา การาเปตฺกกามา
ตถา ภควนฺตํ ปุณฺธีสฺสฯ

ปณฺฑิโถติ อคฺคฺมคฺคฺปญฺญาถ อธิคตฺตฺตา ปณฺฑเฑน อโถ
คโถ ปวตฺตฺโถติ ปณฺฑิโถฯ ปจฺจปาทีติ ปฏิปชฺชิฯ ชฺมมสฺสฺสาติ
๑. ม. สนฺทฺธิสฺสฯ ๒. ม. นิพฺพตฺติฯ ๓. ส. ปญฺจภวฺปตฺติฯ
ม. เปจฺจ ภวฺปตฺติฯ

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตตวณณา หน้า ๑๔๗

โลกุตตรम्मุต ๑ อนุชมนนติ สีสวิสุทฐิอาทิปฎิปทาธมม ๑
อถวา ชมมุตตติ นิพพานชมมุตต ๑ อนุชมนนติ อริยมคค-
ผลชมม ๑ น จ ม ชมมาธิกรณนติ ชมมเทศนาเหตุ น จ
ม วิหเสติ ยถานุสิฏฐิ ปฎิปนฺนตตทา ๑ โย หิ สตุถุ สนฺติเก
ชมม สุตวา กम्मฏฐานํ วา กเหตุวา ยถานุสิฏฐิ น ปฎิปชชติ
โส สตุถาริ วิหเสติ นาม ๑ ย สนฺชาย วุตตํ

วิหีสตถณิ ปคณํ น ภาสี

ชมม ปณิต มนุเชสุ พุรหเมติ ๑ (๑)

อถวา น จม ชมมาธิกรณนติ น จ อิม ชมมาธิ-
กรณ ๑ อิท วุตตํ โหติ วฏฐทกขโต นิยยานเหตุฏฐติ อิม
มม สาสนชมม สุปฎิปนฺนตตทา น วิหเสติ ๑ ทุปฎิปนฺโน
หิ สาสนํ ฆินฺทนฺโต สตุถุ ชมมสรีเร ปหาริ เทติ นาม ๑
อยมฺปน สมมาปฎิปตตี มตถกํ ปาเปตวา อนุปาทิสเสสาย
นิพพานชชชยา ปรีนินฺพพายิ ๑ เตน วุตตํ ปรีนินฺพพุโต ฆิกฺขเว
พหิโย ทารุจิริโยติ ๑

เอตมตถ วิทิตวาติ เอตํ เถรสส พหิยสส อนุปาทิ-
เสสาย นิพพานชชชยา ปรีนินฺพพุตภาวํ ตถา ปรีนินฺพพุตानญจ
จีณาสวานํ คตียา ปจฺจชเนหิ (๒) ทุพฺพิณฺณเยยฺยภาวํ สพุพการโต

๑. วิ. มหา. ๔/๕/๒๑ ๑ ม. ม. ๑๒/๓๒๓/๓๒๖ ๑

ม. ม. ๑๓/๕๑๑/๔๖๔ ๑ ๒. ส. ปุณฺชชเนหิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ โพธิวิภคณา หน้า ๑๔๘

วิทิตฺวา ฯ อิมํ อุทานนฺติ อิมํ ปตฺติภูจิตฺตปรินิพฺพานานุภาวทีปํ
อุทานํ อุทานเนตี ฯ

ตตฺถ ยตฺถาติ ยสฺมี นิพฺพาน (๑) อาโป จ น คารฺติ
ปจฺวี จ เตโช จ วาโย จ น คารฺติ น ปตฺติภูจาทิ ฯ
กสฺมา นิพฺพานสฺส อสงฺขตสภาวตฺตา ฯ น หิ ตตฺถ
สงฺขตมฺมานํ เลโสปี สมภวตี ฯ สุกฺกาติ สุกฺกวณฺณตฺยา (๒) สุกฺกาติ
ลทฺธนา มา คหนกฺขตฺตารกา ฯ น โชตนฺตีติ น ภาสฺนฺติ ฯ
อาทิจฺโจ นปฺปกาสตีติ ตีสุ ทีเปสุ เอกสฺมี ขณฺเ อาโลกพฺรณ-
สมตฺโถ อาทิจฺโจปี อาภาวเสเนว (๓) น ทิปฺปติ ฯ (๔) น ตตฺถ
จฺนุทิม่า ภาศีติ สตีปี ภาสฺรภาเว (๕) กนฺตสีตลกรโณ จฺนุโทปี
ตสฺมี นิพฺพาน อภาวโต เอว อตฺตโน ชฺฌนฺหวิทฺธสเนน (๖) น
วิโรจตี ฯ ยทิ ตตฺถ จฺนุทิมสุริยาทโย นตฺถิ โลกนฺตโร วีย
นิจฺจนฺธการเมว ตํ ภเวยฺยาติ อาสงฺกํ สนฺธาयाห ตโม
ตตฺถ น วิชฺชตีติ ฯ สตี หิ รุปกเต (๗) ตโม นาม น สฺยา (๘) ฯ

ยทา จ อตฺตนา เวทิ มฺุณี โมนเนน พฺุราหฺมโณติ
จตฺตจฺจมฺุณนโต โมนนฺติ ลทฺธนาเมน มคฺคณาณฺน กาย-
โมนเยยฺยาทีหิ จ สมฺนฺนาคตฺตตา มฺุณีติ ลทฺธนาโม อริยสาวก-
๑. ม. นิพฺพาน ฯ ๒. ม. สุกฺกวณฺณตฺยา ฯ ๓. สี่. อภาเวน ฯ
ม. อาภาวเสน ฯ ๔. ม. น ทิปฺปติ ฯ ๕. สี่. สาทภาเว ฯ
๖. ม. ชฺฌนฺหวิทฺธสเนน ฯ ๗. สี่. ม. รุปภาเว ฯ
๘. สี่. ม. น สฺยา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พหิยสุตตวณณนา หน้า ๑๔๕

พราหมโณ เตเนว โมนสงฺขาเตน ปฏิวธณาณน ยทา ยสฺมี
กาเล อคฺคคมกฺกขณเ อตฺตนา สยเมว อนฺุสฺสวาทิเก ปหาย
อตฺตปจฺจกฺขํ กตฺวา นิพฺพานํ เวทิ ปฏฺวิชฺฌิฯ อเวทิตฺปิ
ปาโจ อณฺุสฺสีติ อตฺโถฯ อถ รฺูปา อรฺูปา จ สฺุขทฺุขกา
ปมฺุจฺจตีติ อถาติ ตสฺส นิพฺพานสฺส ชานนโต ปจฺจนาฯ รฺูปาติ
รฺูปรชฺมมา เตน ปณฺุจโวการภโว เอกโวการภโว จ คหิตฺ
โหติฯ อรฺูปาติ อรฺูปรชฺมมา เตน รฺูเปนามิสฺสีกโต อรฺูปรภโว
คหิตฺ โหติฯ โส จตุโวการภโวกิตฺปิ วุจฺจติฯ สฺุขทฺุขชาติ
สพฺพตฺถ อฺุปฺปชฺชนกสฺุขทฺุขโตปิ วณฺุญฺโถฯ อถวา รฺูปาติ
รฺูปโลกปฏฺิสนฺุธิโตฯ อรฺูปาติ อรฺูปโลกปฏฺิสนฺุธิโตฯ สฺุขทฺุขชาติ
กามาจรปฏฺิสนฺุธิโตฯ กามภโว หิ พฺุยามิสฺสสฺุขทฺุโขฯ
เอวเมตฺสฺมา สกฺลโตปิ วณฺุญฺโถ อจฺจนฺุตเมว มฺุจฺจตีติ กถา-
ทฺุวเณนาปี ภควา มยฺหํ ปฺุตฺตสฺส เอวรฺูปา นิพฺพานคฺตีติ
ทสฺเสตีฯ

ทสมฺสุตฺตวณณนา นิฏฺฐิตาฯ

นิฏฺฐิตา จ โพธิวคฺควณณนาฯ

*เล่มที่ ๑๕ หน้ท ๑๕๐

มัจฉลินทสุตตวณณา

มัจฉลินทวคคสุส ปจเม มัจฉลินทมุเลติ เอตถ มัจฉลินโท
วัจฉติ นีปรุกโข โส นิจฺโลติปี วัจฉติ คสุส สมเปฯ
เกจิ ปน มัจฉโลติ คสุส รุกขสุส นามิ ตํ วนเชฏฺจกตย
ปน มัจฉลินโทติ วุตตนฺติฯ วทนฺติฯ

มหาอกาลเมโฆติ อสมปตฺเต วสุสกาเล อุปนฺนมหา-
เมโฆฯ โส หิ กิมฺหานิ ปจฺฉิเม มาเส สกถจกฺวาพคพฺภ
ปุเรนฺโต อุทปาทิฯ สตฺตทวทฺททิกาทิ คสมิ อุปนฺเน สตฺตทห
อวิจฺฉินฺนา วุจฺฉิกา อโหสิฯ สิตฺวาททฺทฺทินิติ สจ สตฺตทว-
วทฺททิกท อุทกมุสิตสมฺมิสุเสน สิตฺวาเตน สมนฺตโต ปริพฺภมฺนฺเตน
ทฺฐิตทิวสตฺตท ทฺทฺทินิ นาม อโหสิฯ

มัจฉลินโท นาม นาคราชาติ คสุเสว มัจฉลินทรุกขสุส
สมเป โปกฺขรณฺนิยา เหญจฺจา นาคภวณิ อตฺถิ คตฺถ นีพพตฺโต
มหานฺนภาโว นาคราชาฯ สกภวณติ อตฺตโน นาคภวณโตฯ
สคตฺกขคตฺตุ โภเคหิ ปริกฺขิปิตฺวาติ สคตฺวาเร อตฺตโน
สริโรภเคหิ ภควโต กายิ ปรีวเรตฺวาฯ อุปรีมุทฺธนิ มหนตฺ
ผณิ วิหจฺจติ ภควโต มุทฺธปฺปเทสสุส อุปรี อตฺตโน มหนตฺ
ผณิ ปสาเรตฺวาฯ ผณิ กริตฺวาติปี ปาโจ โส เอวตฺถิฯ

*เล่มที่ ๑๘ มุจจลินทสุตตวณณา หน้ ๑๕๑

ตสฺส กิร นาคราชสฺส เอตทโหสิ ภควา จ มยฺหํ
ภวนสมิเป รุกขมูเล นิสินฺโน อยญจ สตฺตาทวทฺทลิกา วตฺตติ
วาสาการมสฺส ลทฺฐํ ฏฏฐิตฺติ ฯ โส สตฺตรตนมยํ ปาสาทํ
นิมฺมินิตุํ สกฺโกนฺโตปิ เอวํ กเต กายสโร คหิโต น ภวิสฺสติ
ทสพลสฺส กายเวยฺยาวจฺจํ กริสฺสामीติ มหนฺตํ อตฺตภาวํ กตฺวา
สตฺถาริ สตฺตกขตฺตุํ โภเคหิ ปริกฺขิปีตฺวา อุปริ ผณฺํ กตฺวา
ธารลฺสิ ฯ ปริกฺเขปพฺภนฺตรํ โลหปาสาทे ภณฺฑาคารคพฺภ-
ปมาณฺํ อโหสิติ ขนฺธกุกฺกถายฺ (๑) วตฺตํ ฯ มชฺฌิมกุกฺกถายฺ ปน
เหฏฺฐา โลหปาสาทปฺปมาณฺนฺติ ฯ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺเตน อิริยาปเถน
สตฺถา วิหริสฺสตีติ กิร นาคราชสฺส อชฺฌมาสโย ฯ ภควา ปน
ยถานิสินฺโนว สตฺตาทํ วิดีนาเมสิ ฯ ตยฺจ จานํ สุปีหิตวาท-
ปานํ สุขฺสีตคคพทฺวาริ ฎฎฏาคาริ วิย อโหสิ ฯ มา ภควนฺตํ
สีตฺนฺติอาทิ ตสฺส ตถา กริตฺวา จานการณปรีทธีปนี ฯ (๒) โส หิ
มา ภควนฺตํ สีตํ พารยิตฺถ มา อุณฺ्हํ มา ทำสาทิสฺมสฺสโส
พารยิตฺถาติ ตถา กริตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ

ตตฺถ กิณฺจาปี สตฺตาทวทฺทลิกาย อุณฺ्हเมว นตฺถิ
สเจ ปน อนฺตรนฺตรา เมโฆ วิคฺจเจยฺย อุณฺ्हํ ภเวยฺย
ตมฺปิ มา พารยิตฺถาติ เอวํ ตสฺส จินฺเตตฺตุํ ยุตฺตํ ฯ เกจิ
ปเนตฺถ วทฺนฺติ อุณฺ्हคฺคหณฺํ โภคปริกฺเขปสฺส วิปฺลภาวการณน
๑. สී. อนฺธกุกฺกถายฺ ฯ ๒. สී. ตสฺส จานการณปรีทธีปนี ฯ
ม. จานการณปรีทธีปนี ฯ

*เล่มที่ ๑๘ มุจจลินทสุตตวณณา หน้ท ๑๕๒

การณกิตตน์ ๑ ขุททเก หิ ตสุมิ ภควนตํ นาคสฺส สริริสมภูตา
อุสฺมา พาเชยฺย วิปฺลภาวกรณน ปน ตาทิสํ มา อุณ्ह
พาชยิตฺถาติ ตถา กริตฺวา อฏฺฐาสีติ ๑

วิทฺชนฺติ อุพฺพิทฺธํ เมฆวิกเมน ทูริฏฺตฺนฺติ อตฺโถ ๑
วิกตวลาหฺนฺติ อปคตเมฆํ ๑ เทวนฺติ อากาสํ ๑ วิทิตฺวาติ
อิทานิ วิกตวลาหโก อากาโส นตฺถิ ภควโต สีตาทิอุปทฺทวโถ
ตฺวา ๑ วินิเวเจตฺวาติ อปเนตฺวา ๑ สกวนฺณนฺติ อตฺตโน
นาครูปํ ๑ ปฏฺฐิสฺหริตฺวาติ อนฺตรธาเปตฺวา ๑ มานวกวนฺณนฺติ
กุมารกรูปี ๑

เอตมตฺตฺนฺติ วิเวกฺสุขปฏฺฐิสฺเวทินอ ยตฺถ กตฺถจि สุขเมว
โหตีติ เอตํ อตฺถํ สพฺพกาเรน ชานิตฺวา ๑ อิมํ อุทานนฺติ
อิมํ วิเวกฺสุขานุกาวิทฺปํ อุทานํ อุทานนฺติ ๑

ตตฺถ สุโข วิเวโกติ นิพฺพานสงฺขาโต อุปฺธิวิเวโก สุโข ๑
ตฺถุจฺจสฺสาคิ จตฺมกฺคณานสนฺโตเสน ตฺถุจฺจสฺส ๑ สุตฺตมฺมสฺสาคิ
ปกาสิตฺตมฺมสฺส วิสฺสุตฺตมฺมสฺส ๑ ปสฺสโตติ ตํ วิเวกํ ยํ วา
กิลฺยจิ ปสฺสิตฺตพฺพํ นาม ตํ สพฺพํ อตฺตโน วีริยพลาธิกเตน
ณานจกฺขุณา ปสฺสนตฺตสฺส ๑ อพฺยาปชฺฉนฺติ อกฺุปฺปนภาโว
เอเตน เมตฺตาปฺพพภาโค ทสฺสโต ๑ ปาณฺภูเตสฺส สฺยโมติ สตฺเตสฺ
จ สฺยโม อวิหีสนภาโว สุโขติ อตฺโถ เอเตน กรุณฺนาปฺพพ-
ภาโค ทสฺสโต ๑

*เล่มที่ ๑๕ ราชสุตฺตวณณา หน้า ๑๕๓

สุขา วิราคตา โลเกติ วิคตฺราคตาปี โลเก สุขา ฯ
กัทิสี กามานํ สมตฺกุกโมติ ยา กามานํ สมตฺกุกโมติ
วฺจฺจติ สฺวา วิคตฺราคตาปี(๑) สุขาติ อตุโถ เอเตน อนาคามิ-
มคฺโค กถิตฺวา อสฺมิมานสฺส [๒] วินโยติ อิมินา ปน อรหตฺตํ
กถิตํ ฯ อรหตฺตํ हि อสฺมิมานสฺส ปฏิปฺสฺสทฺธิวินโยติ วฺจฺจติ
อิโต ปฺรณฺจ สุขํ นาม นตฺถิ เตนาห เอตํ เว ปฺรมํ
สุขนฺติ ฯ เอวํ อรหตฺเตน เทสฺนาย กุณฺโณ กณฺหีติ ฯ
ปฺรมสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ราชสุตฺตวณณา

ทฺธิเย สมฺพหฺลฺลานนฺติ วินยปริยาเยน ตโย ชนา
สมฺพหฺลฺลาคี วฺจฺจนฺติ ตโต ปฺริ สจฺจโม ฯ สุตฺตฺตฺตปริยาเยน
ปน ตโย ตโย เอว ตโต อุกฺกํ สมฺพหฺลฺลา ฯ ตสฺมา อิทาปี
สุตฺตฺตฺตปริยาเยน สมฺพหฺลฺลาคี เวทิตพฺพา ฯ อฺปฺนฺจฺจานสาลาณนฺติ
ชฺมมสฺสทฺตมฺเป ฯ สฺวา हि ชฺมมํ เทเสตฺถุ อากตฺสฺส ตถาคตฺสฺส
ภิกฺขุณฺโณ อฺปฺนฺจฺจานกรณฺจฺจานนฺติ อฺปฺนฺจฺจานสาลาติ วฺจฺจติ ฯ
อถวา ยตฺถ ภิกฺขุ วินยํ วินิจฺฉินนฺติ ชฺมมํ กเถนฺติ สากจฺจํ
สมฺปาชฺชนฺติ สนนฺิปตฺนวเสน(๓) ปกตฺติยา อฺปฺตฺติจฺจนฺติ สฺวา สาลาปี
มณฺฑาโปปี อฺปฺนฺจฺจานสาลาเตว วฺจฺจติ ฯ ตตฺถาปี हि พุทฺธาสนํ
๑. ม. วิคตฺราคตาปี ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร โยติ ฯ ทิสฺสตี ฯ
๓. ม. สนนฺิปตฺนวเสน ฯ

*เล่มที่ ๑๘ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๑๕๔

นิจจํ ปลายตตเมว โหติ ฯ อิทธิ หิ พุทธาสนํ ธรรมานกาล
ภิกขุณํ จาริตตํ ฯ สมนุสินันนาคติ นิสชชนวเสน(๑) สงคมม
นินันนํ ฯ สมนิปิตตานนติ ตโต ตโต อากนคฺวา สมนิปิตน-
วเสน สมนิปิตตานิ ฯ อถวา พุทธาสนํ ปุโรโต กคฺวา สตถุ
สมมุเข วีย อาทรุปรตฺติยา สกุกจจํ นิสิตนวเสน สมนินันนํ
สमानชฺฆาตฺตา อณฺณมณฺณสฺมี อชฺฆาตเยน สฺกุจฺจ สมนมา
จ นิปิตนวเสน สมนิปิตตานิ ฯ อยนติ อิทานิ วุจฺจมานํ
นินุทฺติสฺติ ฯ อนฺตรากถาติ กम्मภูจฺจานมนสิการอุทฺเทสปริปุจฺฉาทีนํ
อนฺตรา อณฺณา เอกา กถา อถวา มชฺฌนฺนุหิเก ลทฺฐพฺพสฺส(๒)
สฺกโตวาทสฺส สายํ ลภิตพฺพสฺส ฌมฺมสฺสวณฺสส จ อนฺตรา
ปวคฺตา อณฺณา เอกา กถาติ อนฺตรากถา ฯ อุทฺปาทีติ
อุปฺปนฺนา ฯ

อิเมสํ ทฺวินฺนํ ราชนนฺติ นินุทฺตารณฺเณ สามิวจฺจํ ฯ
มทฺฐนฺตโร วาตีอาทิสฺสุ ปจฺวิยํ นินฺนคฺวา จปีตํ สตฺตรตน-
นิจยสงฺฆาตํ มหนฺตํ ฐนํ เอตฺตฺสาติ มทฺฐนฺ โท วิสฺสุ อัย
อติสเยน มทฺฐนฺติ มทฺฐนฺตโร ฯ วาสทฺโท วิกปฺปโต โธ ฯ
เสสฺสพฺเทสฺสปี เอเสว นโย ฯ อยมฺปน วิเสโส นิจฺจปริพฺพช-
วเสน มหนฺโต โภโก ปริโภโค(๓) เอตฺตฺสาติ มหาโภโค ฯ เทวสิกฺก
๑. ม. นิสชชนวเสน ฯ ๒. ม. มชฺฌนฺนุหิเก ลทฺฐพฺพสฺส ฯ
๓. ม. อัย ปาโจ นคฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ราชสุตตวณณา หน้า ๑๕๕

ปวิสนอายุภูโต มหนุโต โกโส เอตสุสาติ มหาโกโส ฯ อปเร
ปน เทวสิกั ปวิสนอายุภูต มณิสารเพคคุกุมพาทีเกทภินัน(๑)
ปริคคหวตตุธัน ตเทว สารคพภาทีสุ นินิต โกโสติ วทนติ ฯ
วชิโร มหานีโล อินุหนีโล มรกโต เวพูริโย ปทุมราโค ผุสสุราโค
กุกเกตโน ผุลาโก (๒) วิมโล โลहितงโก ผลิโก ปวาโล โชติโรโส (๓)
โคมุตโตโก โคมเทโก โสคนุธิโก มุตตา สงโข อณชนมูโล
ราชปฏิกุ(๔) อมตัสโก (๕) สสุสโก (๖) พุราหุมนิ จาติ จตุวิสติ มณิ
นาม ฯ สตุต โลหानी กหาปโณ จ สารา(๗) นาม ฯ สยนจฉาทน-
ปาวุณนรตตเจลาทีนิ (๘) เพคคุกุ นาม ฯ จนุทนากรุกงุมตกร-
กปปุราที กุปปี(๙) นาม ฯ ตตุถ ปุริเมน อาทิสทเทท สาลิวิหิ-
อาทิมุกคมาสาทีปพพณณาปรณณเกท ฐณณวิกตี อาที กตุวา
ยั สตุตทานั อุปโกคปริโกคภูตั วตุถ ตั สพพิ์ สงคยหติ ฯ
มหนุตั วิชิตั รุกุจึ เอตสุสาติ มหาวิชิตโต ฯ มหนุโต หตุติ-
อสุสาทิวาหโน เอตสุสาติ มหาวาหโน ฯ มหนุตั เสนาพลณเจว
ถามพลณจ เอตสุสาติ มหพพลโล ฯ อิจุณิตนิปผตุตติสงฆาตา(๑๐)
ปุลญณกมุนิปผนุณา มหตี อิทูธิ เอตสุสาติ มหิทูธิโก ฯ เตช-
สงฆาโต อสุสาทมนุตปฏสตุตติสงฆาโต วา มหนุโต อานูภาโว
๑. สี่. ม. มณิสารเพคคุกุมพาทีเกทภินัน ฯ ๒. ม. ปุลาโก ฯ
๓. สี่. โชติรงโก ฯ ๔. ม. ราชปฏิกุ ฯ ๕. สี่. อมตัสโก ฯ
๖. สี่. ปียโก ฯ ม. สยโก ฯ ๗. ม. สारो ฯ
๘. ม. ...ปาวุณนคชทนต์สีลาทีนิ ฯ ๙. สี่. ม. กุมพา ฯ
๑๐. ม. อิจุณิตพพตุตติสงฆาตา ฯ

เอตฺตฺสาตี มหานุภาโว ฯ

เอตฺถ จ ปจฺเมน อายสมฺปทา ทฺติเยน จิตฺตฺปกรณ-
สมฺปทา ตฺติเยน วิภวสมฺปทา จตฺตฺเถน ชนปทสมฺปทา
ปฺลยจฺเมน ยานสมฺปทา จฺญฺเณ ปรีวารสมฺปทาย สทฺธิ อตฺต-
สมฺปทา สตฺตฺเมน ปฺลยสมฺปทา (๑) อฏฺฐเมน ปภาวสมฺปทา เตลฺล
ราชฺชนํ ปกาตีตา โหตี ฯ เตน ยา สา สามิสฺมปฺตฺติ อมจฺจ-
สมฺปตฺติ เสนาสมฺปตฺติ รฏฺฐสมฺปตฺติ วิภวสมฺปตฺติ มิตฺตสมฺปตฺติ
ทฺถกสมฺปตฺตีตี สตฺต ปกฺติสมฺปทา ราชฺชนํ อิจฺฉิตฺตพฺพา ตา
สพฺพา ยถารหํ ปรีตีปฺตาตี เวทิตฺตพฺพา ฯ

ทานาทีหิ จตฺตฺหิ สงฺกหฺวตฺตฺตฺหิ ปรีตี รณฺเชตีตี ราชฺชา ฯ
มคฺชานํ อีสฺสโรตี มาคฺโข ฯ มหตียา เสนาย สมนฺนาคตฺตฺตา
เสนียโกตฺตตฺตฺตา วา เสนิโย ฯ พิมฺพิ วุจฺจตี สุวณฺณํ ตฺสฺมา
สารพิมฺพิวณฺณตฺตาย พิมฺพิสาโร ฯ เกจิ ปน นามเมเวตี ตฺสฺส
รณฺโวลตี วทนฺตี ฯ ปจฺจามิตฺตํ ปฺรเสนํ ชินาตีตี ปฺเสนทฺธิ ฯ
โกสฺสรฏฺฐสฺส อธิปตีตี โกสฺสโล ฯ อยฺยจฺรหีตี เอตฺถ จรหีตี
นิปาตมตฺตํ ฯ วิปฺปกตาตี อปรีโยตีตา อัย เตลฺล ธิกฺขุณฺณํ
อนฺตรากถา อนิฏฺฐิตาตี อตฺถโล ฯ

สาขนฺนุหสมฺยนฺตี สาขเนห เอกํ สมยฺม ฯ ปฏฺฐิสฺสฺลลانا
วุฏฺฐิตฺตี ตโต ตโต รูปาทีอารมฺมณโต จิตฺตฺสฺส ปฏฺฐิสฺสรณโต
๑. ม. ปฺลยสมฺปทา ฯ

*เล่มที่ ๑๘ ราชสุตฺตวณฺณา หน้า ๑๕๗

ปฏิสฺถลานสงฺฆาตยา ผลสฺมาปฺตฺติโต ยถากาลปริจฺเจทํ วุฏฺฐิโต ๑
ภควา หิ ปุพฺพณฺหสมฺมํ ภิกฺขุสํฆปริวฺโต สาวคฺถี ปวิสิตฺวา
ภิกฺขุณฺํ สฺลภปิณฺฑปาตํ กตฺวา กตฺภตฺตกฺิจฺโจ ภิกฺขุหิ สทฺธิ
สาวคฺถิโต นิกฺขมิตฺวา วิหารํ ปวิสิตฺวา คณฺธกฺุฎฺฐิปรฺมุเข จตฺวา
วตฺตํ ทสฺเสตฺวา จิตานํ ภิกฺขุณฺํ ยถาสมฺภูจิตํ (๑) สฺคฺโตวาทํ ทตฺวา
เตสุ อรณฺณรูกฺขมฺลาคาทิวาฏฺฐานํ อุทฺทิสฺส คเตสุ คณฺธกฺุฎฺฐิ
ปวิสิตฺวา ผลสฺมาปฺตฺติสุเขน ทิวสภาคํ วิดีนาเมตฺวา ยถากาล-
ปริจฺเจทํ(๒) สฺมาปฺตฺติโต วุฏฺฐาย มยฺหํ อุปกมฺนํ อากมฺยมานา
จตฺสฺโส ปริสา สกลวิหารํ ปริปุเรนฺติโย นิสินฺนา อิทานิ
เม ชมฺมเทสนตฺถิ ชมฺมสภามณฺฑลํ อุปกนฺตุ กาลิตฺติ อาสนโต
อุฏฺฐาย (๓) เกสรสีโห วิย กาลญฺจนคฺุหาย สุรภิกฺนฺธกฺุฎฺฐิโต
นิกฺขมิตฺวา ยฺถํ อุปสงฺกมฺนฺโต มตฺตวรวารโณ วิย อกาย-
จาปลฺเลน จารุวิกฺกนฺตคฺมโน อสีตฺติอนุพฺยณฺชนปฏฺิมนฺฑิตพาทฺตีส-
มหาปฺริสฺถกฺุขณฺสมฺมุชฺชลา ย พฺยามปฺปกาย ปริกฺุเขปวิลาสสมฺปตฺตยา(๔)
ปภสฺสรเกตุมาลาตฺลฺกตฺยา นิลปีตโลหิตฺโถทาทมณฺชิฏฺฐปภสฺสรานํ (๕)
วเสน ฉพฺพณฺณพฺุทฺธร์สีโย วิสฺสชฺเชนฺติยา อจินฺเตยฺยานุภาวาย
อนฺุปมา ย พฺุทฺธลฺลิตฺยา สมฺนฺนาคตฺยา รูปกายสมฺปตฺติยา สกล-
วิหารํ เอกาลอกํ กุรฺมาโน อุปฏฺฐานสาถิ อุปสงฺกมิ ๑ เตน
๑. สี่. ยถาสมฺภูจิตํ ๑ ๒. ม. ยถากาลปริจฺเจเท ๑
๓. ม. วุฏฺฐาย ๑ ๔. ม. ...สมฺปนฺนาย ๑
๕. ม. ...ทาทมณฺชิฏฺฐปภสฺสรานํ ๑

*เล่มที่ ๑๘ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๑๕๘

วุดดี อถโโข ภควาฯเปฯ เตนุปลงุมิติ ฯ

เอวํ อุปสงกมิตฺวา วุดดี ทสฺเสตฺวา นิสินฺเน เต ภิกฺขุ
ตุณฺหิภูเต ทิสฺวา มยิ อกเถนฺเต อิเม ภิกฺขุ การเวน(๑)
กปฺปมฺปิ น กเถสฺสนฺตีติ กถาสมฺภูจาปนฺตํ กายนฺตถ
ภิกฺขเวติอาทิมาห ฯ ตตฺถ กาย นฺตถาติ กตฺมาย นฺ ภวถ ฯ
กาย โนตฺถาติปิ ปาฬิ โส เอวตฺโต กาย เวนฺตถาติปิ ปจฺนติ
ตสฺส กตฺมาย นฺ เอตฺถาติ อตฺโต ฯ ตตฺรยํ สงฺเขปฺตฺโต
ภิกฺขเว กตฺมาย นาม กถาย อธิ สนฺนินฺนินฺนา ภวถ กตฺมา
จ ตุมฺหากํ กถา มฺมากมนฺปจฺจยา อนิฏฺฐิตา ตํ นิฏฺฐ-
เปสฺสามิติ (๒) เอวํ สพฺพผลฺญปฺวารณาย ปฺวาเรสิ ฯ

น เขวตฺนฺติ น โข เอตํ อยเมว วา ปาโฆ ฯ น
โฆตฺนฺติปิ ปจฺนติ น โข เอตํ อิจฺเจว ปทฺวิภาโค ฯ
กุลปฺตฺตานนฺติ ชาติอาจารกุลปฺตฺตานํ ฯ สทฺธาติ สทฺธาย กมฺมผล-
สทฺธาย รตฺนตฺตยสทฺธาย จ ฯ อการสฺมาติ อมฺรโต กหฺนฺนฺทาวโตติ
อตฺโต ฯ อนการิยนฺติ ปฺพพฺพชฺชํ ฯ ปฺพพฺพชิตานนฺติ อฺปกตฺตานํ ฯ
ยฺนฺติ กิริยาปฺรามสนํ ฯ ตตฺถายํ ปทฺโยชนา ภิกฺขเว ตุมฺเห
เนว ราชานินฺตา น โจรานินฺตา น อธิญฺญา น ชีวิตปฺกตา
ปฺพพฺพชิตา อถโโข สทฺธาย อการโต นิกฺขมิตฺวา มม สาสเน
ปฺพพฺพชิตา ตุมฺเห เอตฺรหิ เอวรूपิ ราชปฺภิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
๑. ม. พุทฺธการเวน ฯ ๒. ม. นิฏฺฐาเปสฺสามิติ ฯ

*เล่มที ๑๕ ราชสุตฺตวณฺณา หน้า ๑๕๕

กเถยฺยาถ ยํ เอวรฺูปาย กถาย กถนํ เอตํ ตุมฺหากํ น โข ปญฺุรูปํ น
ยฺุตตเมวาทิ ฯ

เอวํ สนนฺิปตฺตานํ ปพฺพชิตานํ อปฺปตฺริรูปํ ปญฺุกิจฺปิตฺวา
อิทานิ เนสํ ปตฺริรูปํ ปญฺุปตฺตี อุนฺชานนฺุโต สนนฺิปตฺตานํ โว
ภิกฺขเว ทฺวยํ กรณฺียํ ชมฺมี วา กถา อริโย วา ตฺถุหิภาโวติ
อาห ฯ

ตตฺถ โวติ ตุมฺหากํ ฯ กรณฺียนฺุติ หิ ปทํ อเปกฺขิตฺวา
กตฺตฺริ สามิวจนเมตํ ตสฺมา ตฺถุเมหิหิติ อตฺโถ ฯ ทฺวยํ กรณฺียนฺุติ
เทว กตฺตพฺพา ฯ ชมฺมี กถาติ จตฺตจฺจชมฺมโต อนเปตา กถา
ปวตฺตนิวตฺตฺติปริทีปนี ชมฺมเทสนาติ อตฺโถ ฯ ทสกถาวตฺถุคฺคพฺภาปี (๑)
หิ ชมฺมกถา ตเทกเทโสเอวาทิ(๒) ฯ เอวาทิ ฯ อริโยติ เอกนฺุตฺติทาวหตฺตา
อริโย วิสุทฺุโช อุตฺตโมติ วา อริโย ฯ ตฺถุหิภาโวติ สมถ-
วิปสฺสนาภาวานาญฺุตํ อกถนํ ฯ เกจิ ปน วจิสงฺขารปญฺุปกฺขภาวโต
ทฺุคฺคิชฺชมนํ อริโย ตฺถุหิภาโวติ วทนฺุติ ฯ อปฺเร จตฺตคฺคชฺชมนํ
อริโย ตฺถุหิภาโวติ วทนฺุติ ฯ อยมฺปเนตฺถ อตฺโถ ภิกฺขเว จิตฺต-
วิเวกสฺส ปญฺุพฺยุหนตฺถํ วิเวกญฺุจกฺกายา สฺญณฺุคฺคาเร วิหรนฺุตา
สเจ กหาจิ สนนฺิปตฺถ เอวํ สนนฺิปตฺเตหิ ตฺถุเมหิ อสฺสุตฺติ สวาเวติ
สฺสุตฺติ วา ปรีโยทเปตฺติ วุตฺตนเยน อณฺุณมณฺุณฺุปกฺการาย (๓) ขนฺุธาทีนํ
๑. ส. ม. ทสกถาวตฺถุคฺคสงฺขาตาปี ฯ ๒. ม. ตเทกเทสาเอวาทิ น
๓. ม. อณฺุณมณฺุณฺุสฺสุปกฺการาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๑๖๐

อนิจจตาภิปฏิสัตุตตะ ชมมกถา วา ปวตเตตพพา อณณมณณ
อพยาพารณตถั ฌานสมาปตติยา วา วิหริตพพุนติ ฯ

ตตถ ปุริเมน กรณียวจนเนน อนินตินณัน สาสเน
โธตรณูปายั ทสเสติ ปจฺฉิเมน โธตินณัน สัสารโต
นินฺสสรณูปายั ฯ ปุริเมน วา อากมเวยฺยตฺติเย นินฺโยเชติ
ปจฺฉิเมน อธิคมเวยฺยตฺติเย ฯ อถวา ปุริเมน สมมาทิกฺขิจฺยา ปจฺฉิม
อุปฺปตฺติเหตุํ ทีเปติ ทฺติเยน ทฺติยํ ฯ วุตฺตญฺเหหติ

เทวมเม ภิกฺขเว เหตุ เทว ปจฺจยา สมมาทิกฺขิจฺยา อุปฺปาทาย
ปรโต จ โฆโส ปจฺจตฺตญจ โยนิโส มนสิกาโรติ ฯ (๑)

ปุริเมน วา โลกียสมมาทิกฺขิจฺยา มูลการณํ วิภาเวติ
ปจฺฉิเมน โลกุตฺตรสมมาทิกฺขิจฺยา มูลการณนฺติ เอวมาทินา
อตุถโยชนา (๒)เวทิตพพา ฯ

เอตมตฺถั วิทิตฺวาติ เตหิ ภิกฺขุหิ กิตฺติตคามสมปตฺติโต
ฌานาทิสมปตฺติ สนฺตตรา เจว ปณฺีตตรา จาติ เอตมตฺถั
สพฺพาการโต วิทิตฺวา ฯ อิมิ อุทานนฺติ อิมิ อริยวิหาร-
สุขานุภาวทีปํ อุทานํ อุทานนฺสิ ฯ

ตตถ ยญจ กามสุขํ โลกเกติ โลกสทฺโท ขนฺธโลโก
อายตนโลโก ธาตุโลโกติอาทิสฺ (๓) สงฺขาราเรสุ อากโต ฯ

๑. อญ. ทุก. ๒๐/๓๓๐/๑๐๕ ฯ ๒. ม. เอตฺถ โยชนา ฯ

๓. บ. มหา. ๒๕/๑๔/๑๐ ฯ

บ. จุฬ. ๓๐/๕๘,๑๓๐,๕๐๕/๘,๘๓,๒๔๖ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ราชสุตตวณณา หน้ ๑๖๑

ยาวตา จนนทิมสุริยา ปรีหรนุติ ทิสา ภนุติ วิโรจนา

ดาว สหสฺสธา โลโก เอตฺถ เต วตฺตตี วโสติ-

อาทิสฺสุ (๑) โอกาเส อากโตฯ อทฺทสา โข ภควา พุทฺธจกฺขุณา
โลกิ โวลเณนุโตติอาทิสฺสุ (๒) สตฺเตสุฯ อิท ปน สตฺตโลเก โอกาส-
โลเก จ เวทิตฺพุโพฯ ตสฺมา อวิจิตฺโต ปฏฺจาย อูปริ พุรหฺมโลกโต (๓)
เหฏฺฐา เอตฺสฺมี โลเก ยํ วตฺตกาเม ปฏฺิจจ กิเลสกาเมวเสน
อูปรฺชชนฺโต กามสฺหคฺตํ สฺขํฯ ยลฺลิจิํ ทิวียํ สฺขนฺติ ยลฺลจ
อิํ ทิวิ ภวํ ทิพฺพวิหารเวเสน จ ลทฺธพฺพิ พุรหฺมานํ มนุสฺसानลฺลจ
รูปสฺมาปตฺติสฺขํฯ ตณฺหกฺขยสฺขสฺสาติ ยํ อากมฺม ตณฺหา ชียติ
คํ นิพฺพานํ อารมฺมณิํ กตฺวา ตณฺหา ย จ ปฏฺิปสฺสมภนฺนเวเสน
ปวตฺตผลสฺมาปตฺติสฺขํ ตณฺหกฺขยสฺขํ นาม ตสฺส ตณฺหกฺขย-
สฺขสฺสฯ เอเตติ ลิงฺควิปฺลลาเสน นิทฺเทโส เอตานิ สฺขานีติ
อตฺโถฯ เกจิ อุกฺขมฺปิ สฺขสามณฺเณน คเหตุวา เอตฺนติ ปจฺนติ
เตสํ กลิํ นคฺขมฺตีติ(๔) ปาเรน ภวิตพฺพิฯ

โสพฺสนฺติ โสพฺสนนํ ปุริณิํฯ อยํ เหตุถ สขฺเขปตฺโถ
จกฺกวตฺติสฺขํ อาทิํ กตฺวา สพฺพสฺมี มนุสฺสโลเก มนุสฺสสฺขํ
นาคสฺุปณฺณาทิลเเก นาคาทิํ อนุภวิตพฺพิ สฺขํ จาตฺมहा-
ราชิกาทิเทวโลเก ฉพฺพิริํ กามสฺขนฺติ ยํ เอกาทสฺวิเช กามโลเก

- # ๑. ม. ม. ๑๒/๕๕๔/๕๕๔ฯ ๒. วิ. มหา. ๔/๕/๑๑ฯ
- # ม. ม. ๑๒/๓๒๔/๓๒๘ฯ ๓. ม. อูปริ พุรหฺมโลกโตฯ
- # ๔. ม. นาคมฺตีติฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจฺจลินทสุตฺตวณฺณา หน้า ๑๖๒

อุปฺปชฺชนฺตํ กามสุขํ ยถจ อิทํ รูปรูปรเทเวสุ ทิพฺพวิหาร-
ภูเตสุ รูปรูปรชฺฌมานेषุ จ อุปฺปนฺนตฺตา ทิวินฺนติ ลทฺธนามํ
โลกิชฺฌมานสุขํ สกกลมฺปิ ตทฺถภยํ ตณฺหกุขยสุขสงฺขชาติํ ผลสมา-
ปตฺตีสฺสุขํ โสฬส ภาเค กตฺวา ตโต เอกภากํ โสฬสภากคฺคณ
ลทฺธํ เอกภากสงฺขชาติํ กถํ น อคฺคตฺตีติ ฯ

ออยฺจ อตฺตวณฺณา ผลสมาปตฺตีสามณฺเณน วุตฺตา ฯ
ปาฬิยํ อวิเสเสน ตณฺหกุขยสุส อากตฺตฺตา ปจฺมผลสมาปตฺติ-
สุขสุสาปี กถํ โลกิชฺยํ นคฺคตฺติเอว(๑) ฯ ตถาหิ วุตฺตํ

ปจฺพยา เอกรชฺเชน สคฺคสุส คมเนน วา
สพฺพโลกาธิปจฺเจน โสตาปตฺติผลํ วรรณฺติ ฯ (๒)

โสตาปตฺตีสํยุตฺเตปี วุตฺตํ

กิลฺยจาปี ภิกฺขเว ราชา จกฺกวตฺตี จตฺนุนํ ทิปานํ
อิสฺสรียาธิปจฺจํ รชฺชํ กาทเรตฺวา กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา
สุคฺคํ สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชติ เทวานํ ตาวตีสานํ สหพฺยตํ โส
ตคฺคถ นนฺทวเนน อจฺจราสงฺฆปริวฺโต ทิพฺเพหิ จ ปญฺจหิ กาม-
คฺคณฺหิ สมปฺปิโต สมงฺคีฏฺโต ปริจาเรติ โส จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ
อสมนฺนาคโต อถโข โส อปฺริมฺตฺโตว นิริยา อปฺริมฺตฺโต
ติรจฺจานโยนียา อปฺริมฺตฺโต เปตฺตฺติวิสยา(๓) อปฺริมฺตฺโต อปายทฺคฺคตฺติ-
วินิปาตา ฯ กิลฺยจาปี ภิกฺขเว อริยสาวโก ปิณฺฑิตฺยาโลเปน

๑. ม. น อคฺคตฺติ เอว ฯ ๒. พ. ธ. ๒๕/๒๓/๓๕ ฯ

๓. ม. เปตฺตฺติวิสยา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ราชสุตฺตวณณา หน้า ๑๖๓

ยาเปติ นนฺตกาณี จ ฐาเรติ ฯ โส จตุหิ ฐมฺเมหิ
สมนฺนาคโต อถโข โส ปริมฺตฺโต นีรยา ปริมฺตฺโต ตีรจฺฉาน-
โยนียา ปริมฺตฺโต เปตฺติวิสยา ปริมฺตฺโต อปายทุกฺคตฺติวินิปาตา ฯ
กตเมหิ จตุหิ อิธ ภิกฺขเว อริยสาวกโ ภุทฺเธ อเวจฺจป-
ปฺสาเทน สมนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา อรหํ ฯเปฯ
พุทฺโธ ภควาติ ฯ ฐมฺเม อเวจฺจปฺปฺสาเทน ฯเปฯ วิญฺญูหิตี ฯ
สงฺฆเม อเวจฺจปฺปฺสาเทน ฯเปฯ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสุสฺสตี ฯ
อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อชฺฌนฺเตหิ ฯเปฯ สมาริ-
สํวตฺตนิเกหิ ฯ อิมหิ จตุหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต โหติ โย
จ ภิกฺขเว จตฺนุํ ทิปานํ ปฏฺฐิตาโก โย จตฺนุํ ฐมฺมานํ
ปฏฺฐิตาโก จตฺนุํ ทิปานํ ปฏฺฐิตาโก จตฺนุํ ฐมฺมานํ ปฏฺฐิตาโก
กळิ นกฺขมตี โสพฺสินตี ฯ (๑)

เอวํ ภควา สพุทฺถถ โลกียสุํ สอฺตฺตรํ สาสึสยํ โลกุตฺตร-
สุขเมว อนฺตฺตรนฺตี อติสยนฺตี ภาเชตีติ ฯ

ทุติยสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ส. มหา. ๑๕/๑๔๑๓/๔๒๕ ฯ

ทณฯสุตตวณณา

ตติเย กุมารกาติ ทารกาฯ อนุตรา จ สาวคฺถี อนุตรา
จ เขตวานนฺติ อนุตราสทฺโท ตทนฺตรํ โโก ชานเนยฺย อณฺณตร
ตถาคตาติ (๑) ชนา สงฺกมฺม มนฺเตนฺติ มณฺจ ตฺวณฺจ กิมนฺตรนฺติ-
อาทิสฺสุ (๒) การณฺ อากโธฯ อทฺทสา มํ ฆนฺเต อณฺณตรา
อิตฺถิ วิชฺชนฺตริกาย ภาชนํ โธวณฺตีติอาทิสฺสุ (๓) ขณฺฯ ยสฺสนฺตรโต
น สนฺติ โโกปาติอาทิสฺสุ (๔) จิตฺเตฯ อนุตรา โวसानมาปาทีติ-
อาทิสฺสุ (๕) เวมฺชณฺฯ อปีจายํ ภิกฺขเว ตโปทา ทฺวินฺนํ มหानิรยณํ
อนฺตริกาย อากจฺฉตีติอาทิสฺสุ (๖) วิวเรฯ สุวายมิธาปี วิวเร
เวทิตฺพุโปฯ ตสฺมา สาวคฺถิยา จ เขตวานสฺส จ วิวเรติ
เอวเมตฺถ อตฺถโธ เวทิตฺพุโปฯ อนุตราสทฺทโยคโต เจตฺถ อฺปโยค-
วณฺนํ อนุตรา จ สาวคฺถี อนุตรา จ เขตวานนฺติฯ อีทิสฺสุ
จानฺนสฺ อกฺขรจินฺตกา อนุตรา คามณฺจ นทิลฺลจ คจฺฉตีติ
เอกเมว อนุตราสทฺทํ (๗) ปยุชฺชนฺติ โส ทฺติยปเทนปี โยเชตพุโป
โหติ อธิ ปน โยเชตฺวา วุตฺโตฯ

อหิ ทณฺเฑน หนนฺตีติ พิลโต นิภฺขมิตฺวา โคจราย
คจฺฉนฺตํ กณฺหสปฺปํ ฉาตชฺฉตฺตํ (๘) อนุพนฺธิตฺวา ยญฺจิทฺติ
๑. อญฺ. ฉกฺก. ๒๒/๓๑๕/๓๕๑ฯ อญฺ. ทสก. ๒๔/๗๕/๑๕๐ฯ
๒. สฺ. สฺ. ๑๕/๗๘๑/๒๕๖ฯ ๓. ม. ม. ๑๓/๑๗๖/๑๘๑ฯ
๔. วิ. จุถ. ๗/๓๔๗/๑๖๓ฯ พุ. อฺ. ๒๕/๖๕/๑๐๑ฯ
๕. อญฺ. ทสก. ๒๔/๑๘๔/๑๖๗ฯ ตตฺถ ปน อนุตราโวसानํ อาปนฺโน
อนุตราโวานคมนนฺติ ทิสฺสตีฯ ๖. วิ. มหาวิ. ๑/๒๕๖/๒๑๘ฯ
๗. ม. ปยุชฺชนฺติฯ ๘. ม. ฉาตชฺฉตฺตํฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทนฺทสตฺตวณณา หน้า ๑๖๕

โปถนฺตึฯ เตน จ สมเยน ภควา สวตฺถึ ปิณฺฑาย
คจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค เต ทารเก อหึ ทนฺเทน หนนฺเต
ทิสฺวา กสฺมา กุมารกา อิมํ อหึ ทนฺเทน หนถาติ ปุจฺฉิตฺวา
ทํสนภเยน ฆนฺเตติ จ วุตฺเต อิเม อตฺตโน สฺขํ กริสฺสามาติ
อิมํ ปหรนฺตา นิพฺพตฺตภูจฺาเน ทุกฺขํ อนฺภวิสฺสนฺติ อโ
อวิชฺชาย นิกฺคิโกสลนฺติ ฆมฺมสฺสเวคิ อฺปฺปาเทสิ เตนว จ
ฆมฺมสฺสเวเคน อุทานํ อุทานสิติฯ เตน วุตฺติ อถโข ภควาติ-
อาทิฯ

ตตฺถ เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ อิเม ทารกา อตฺตสฺขาย
ปรทุกฺขํ กโรนฺตา สยํ ปรตฺถ สฺขํ (๑) น ลภิสฺสนฺตีติ เอตมตฺถํ
ชานิตฺวาติ เอวเมเก วณฺเณนฺติฯ อญฺเณสํ ทฺปฺปฏิปนฺนํ
สฺขปริเยสนํ อายตี ทุกฺขาย สํวตฺตติ สฺปฏิปนฺนํ เอกนฺเตน
สฺขาย สํวตฺตติฯ ตสฺมา ปรวิหฺสาวินิมุตฺตา อจฺจนฺตเมว
สฺขภากิโน วต มยฺหํ โอวาทฺปฏิกราทิ โสมนสฺสวเสเนเวตมฺปิ
สตฺถา อุทานํ อุทานสิติ วทฺนฺติฯ อปฺเร ปน ฆนฺนฺติ
เอวํ เตหิ กุมารเกหิ ปวตฺตติตํ ปรวิหฺสนํ สพฺพภาการเณ
อาทินวโต วิทิตฺวา ปรวิหฺสาย ปรานุกมฺปาย จ ยถากุกมํ
อาทินวานิสฺสวิกาวนํ อิมํ อุทานํ อุทานสิติฯ

ตตฺถ สฺขกามานีติ เอกนฺเตเนว อตฺตโน สฺขสฺส อิจฺจนฺโต
สฺขานุกิทรานิฯ ภูตานิติ ปาณิโนฯ โย ทนฺเทน วิหีสตีติ
๑. ม. ปรตฺถ สฺขํฯ

เอตฺถ ทณฺเฑนาติ เทสนามคฺคํ ทณฺเฑน วา เลขทุ-
สฺสคฺคปฺปานิปปหาราทิหิ วาติ อตฺถโธ ๑ อถวา ทณฺเฑนาติ
ทณฺเฑเนน ๑ อิํ ฐคฺคํ โหติ โย สุขกามาณี สพฺพภูตานิ
ชาติอาทินา ฆฏฺฏนฺวเสน วจฺจิทณฺเฑน วา ปานิมุคฺครสฺสคฺคทีหิ
โปถนตาพนฺจเจทนาทิวเสน สรฺริทณฺเฑน วา สคฺคํ วา สหสฺสํ
วา ฐาปนฺวเสน ฌนทณฺเฑน วาติ อิมสฺส ทณฺเฑสฺส เยน
เกนจิ ทณฺเฑน วิหีสติ วิพาเชติ (๑) ทุกฺขํ ปาเปติ ๑ อตฺตโน
สุขเมสฺसानิ เปจฺจ โส น ลภเต สุขนฺติ โส ปุคฺคโล อตฺตโน
สุขํ เอสนฺโต คเวสนฺโต ปตฺถนฺโต เปจฺจ ปรโลเก มนุสฺสสุขํ
ทิพฺพสุขํ นิพฺพานสุขํ ติวิฆมฺปิ สุขํ น ลภติ อณฺณทตฺถ
เดน ทณฺเฑน ทุกฺขเมว ลภตฺติ อตฺถโธ ๑

เปจฺจ โส ลภเต สุขนฺติ โย ฌนฺติเมตฺตานุทฺทตฺตสมฺปนฺโน
ยถาหิ สุขกาโม ทุกฺขปฺปฏฺฐิโก เอวํ สพฺเพปีติ จินฺเตตฺวา
สมฺปตฺตวิริตฺติอาทิสฺส จิโต ฐคฺคตฺนเยน เกนจิ ทณฺเฑน สพฺพานิปี
ภูตานิ น หีสติ น พาชติ โส ปุคฺคโล ปรโลเก มนุสฺสภูโต
มนุสฺสสุขํ เทวภูโต ทิพฺพสุขํ อุกฺขํ อตฺถกมฺนฺโต นิพฺพานสุขํ
ลภตฺติ ๑ เอตฺถ จ ตาทิสฺส ปุคฺคลสฺส อวสฺสํ ภาวิตาย
คํ สุขํ ปจฺจูปฺปนฺนํ วิย โหตฺติ ทสฺสนคฺคํ ลภเตติ ฐคฺคํ ๑
ปุริมคฺคาถายปี เอสฺว นโย ๑

ตฺตยสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ๑

๑. ม. วิเหเจติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ หน้า ๑๖๗

สกุการศตฺตวณณา

จตุตฺเต เตน โข ปน สมเยน ภควา สกุโกโต โหติติ
 กปฺปานํ สตสหัสสาธิเกสุ จตุสุ อสงฺเขยฺเยสุ ปริปริตฺตส
 ปุณฺณสมภารวิเสตฺตส ผลฏฺเฒน อีโต ปริ มยฺหํ โอกาโส นตฺถิติ
 อุตฺตสาหชาเตน วีย อูปรุปริ วฑฺฒมาเนน สกุการาธินา ภควา
 สกุโกโต โหติฯ สพฺพทิสาสฺ หิ ยมกมฺหาเมโฆ วุฏฺฐหิตฺวา
 มโหณฺม วีย สพฺพปารมิโย เอกสฺมี อตฺตภาเว วิปากํ ทสฺสามาติ
 สมฺปิณฺฑิตฺตา วีย ภควโต ลาภสกุการมโหณฺม นิพฺพตฺตยีสฺสุฯ
 ตโต อนนฺปานวตฺถยานมาลาคนฺธวิเลปนาทิตฺถตา ขตฺติย-
 พุราหุณฺณาทโย อากนฺตฺวา กหํ พุทฺโธ กหํ ภควา กหํ เทวเทโว
 กหํ นราสโก กหํ ปริสฺสีโหติ ภควนฺตํ ปริเยสนฺติฯ สกฺกฺสเตหิ
 ปจฺจเย อาริตฺวา โอกาสิ อลภมาณา สมฺนฺตา คาวุตฺตปฺปมาณฺปิ
 สกฺกฺชฺเรณ สกฺกฺชฺริ อากจฺจ ติฏฺฐนฺติ เจว อนฺุพฺนฺชนฺติ จ
 อนฺุชกฺวินฺทพุราหุณฺณาทโย วียฯ สพฺพนฺตํ ขนฺธเก (๑) เตสุ เตสุ
 จ สุตฺเตสุ อากตฺนเยน เวทิตฺตฺพํฯ ยถา จ ภควโต เอว
 ภิกฺขุสํฆสฺสาติฯ วุตฺตญฺเหดํ

ยวตา โข จุนฺท เอตฺรหิ สํฆา วา คณา วา
 โลเก อูปรฺนฺนา นานํ จุนฺท อณฺฺณ อุกสํฆมฺปิ สมฺนุสฺสามิ
 เอวํ ลาภคฺคยสฺสคฺปฺตฺตํ ยถริวายํ จุนฺท ภิกฺขุสงฺโฆติฯ

สฺวายํ ภควโต จ ภิกฺขุสํฆสฺส จ อูปรฺนฺโน
 # ๑. วิ. มหา. ๕/๖๑/๗๖ฯ ๒. ที. ปา. ๑๑/๑๐๗/๑๓๘ฯ
 # ม. ยถริวายํฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๑๖๘

ลาภสกุการโ อเอกโต หุตวา ทุวินัน มหันทิน อุกโกโฆ วีย
อปปเมโย อโหสิฯ เตน วุตตัม เตน โข ปน สมเยน ภควา
สกุการโต โหติฯเปฯ ปริกขารานัม ภิกขุสงฺโฆปี สกุการโตฯเปฯ
ปริกขารานนฺติฯ

ติตฺถิยา ปน ปุพฺเพ อกตปฺลนฺตตาย จ ทุปฺปฏิปนฺนตาย
จ อสกุการตา อครุกตา พุทฺธุปฺปาเทน ปน วิเสสโต วิปนฺนโสภา
สุริยुकุมเน ขชฺโชปนกา วีย นิปฺปภา นิตฺเตชา หตลาภ-
สกุการา อหเสสฯ เต ตาทิสํ ภควโต สัมมสฺส จ ลาภ-
สกุการี อสหมานา อิตฺสาปกา เอวํ อิเม ผรุสฺสาหิ วาจาหิ
ฆณฺเฏตฺวา ว ปลาเปสฺสามาติ อุตฺสุยา วิสฺสุกานิ (๑) อุกฺกิรฺนฺตา ตตฺถ
ตตฺถ ภิกขุ อุกโกสนฺตา ปริภาสนฺตา วิจริสฺสุฯ เตน วุตตัม
อณฺณติตฺถิยา ปน ปริพฺพาชกา อสกุการตา โหนฺติฯเปฯ
ปริกขารานัมฯ อถ โข เต อณฺณติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ภควโต
สกุการี อสหมานา ภิกขุสัมมสฺส จ กามเ จ อรณฺเณ จ
ภิกขุ ทิสฺวา อสพฺภาหิ ผรุสฺสาหิ วาจาหิ อุกโกสนฺติ ปริภาสนฺติ
โรเสนฺติ วิเหเสนฺตฺติฯ (๓)

ตตฺถ อสพฺภาหิติ อสภายิคฺคาหิ สภายิ สานฺุชนสมฺมุเห
วตฺตัม อยฺยตฺตาหิ ทฺฏฺฐลฺลาหิติ อตฺถ โยฯ ผรุสฺสาหิติ กกฺขพฺพาหิ
๑. ม. อุตฺสุยา วิสฺสุการีฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร เตติ ทิสฺสตฺติฯ
๓. ขุ. อ. ๒๕/๕๔/๘๘-๘๙ วิเหสนฺติฯ

*เล่มที่ ๑๕ สกการสุตตวณณา หน้า ๑๖๕

มมมจเฉทิกาทิ ฯ อุกโกสนุตติ ชาติอาทีหิ อุกโกสวตฺถุหิ
ขบเสนุตติ ฯ ปริภาสนุตติ ภาณทวนวเสน ภัย อุปฺปาเทนฺดา
ตชฺเชนุตติ ฯ โรเสนุตติ ยถา ปรสฺส โรโส โหติ เอว อนุทฺธฺสน-
วเสน โรสํ อุปฺปาเทนฺติ ฯ วิเหเสนุตติ วิเหเจนฺติ วิเวหิ
อากาเรหิ อผาสูกํ กโรนฺติ ฯ

กถมฺปนเนเต สมนฺตปาสาทิกเก ภควติ ภิกฺขุสงฺฆเ จ
อุกโกสาทีนํ ปวตฺเตสนฺติ ภควโต อุปฺปาทโต ปหีนลาภ-
สกการตาย อุปฺพทจิตฺตา ปจวี ฆณฺติวฺวา (๑) ปกฺขลนฺตา วีย
อวณฺเ เวพฺพริยมนฺนิมฺหิ วณฺํ อุปฺปาเทนฺตา วีย จ สุนฺทริกํ
นาม ปริพฺพาซิกํ สณฺญาเปตฺวา ตาย สตฺถุ ภิกฺขุณฺณจ อวณฺณํ
วฺภูจาเปตฺวา อุกโกสาทีนํ ปวตฺเตสส ฯ ตมฺปนเนตํ สุนฺทริวตฺถุ
ปรโต สุนฺทริสฺสุตฺเต (๒) ปาพิยฺเยว อากมฺิสฺสตี (๓) ตสฺมา ยเมตฺถ
วตฺตพฺพํ ตํ ตตฺถเวว วณฺณยิสฺสาม ฯ

ภิกฺขุ ภควโต สนฺติกํ อุปฺสงฺกมิตฺวา ตํ ปวตฺตี
อาโรเจสส ฯ เตน วตฺตํ อถโฆ สมฺพหฺลลา ภิกฺขุ เยน ภควา
เตนฺอุปฺสงฺกมฺิสฺสุ ฯเปฯ วิเหเสนุตติ ฯ ตํ วตฺตตฺถุเมว ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อีสฺสาปกตानํ ติตฺถियานํ
วิปฺปฏิปตฺตี สพฺพาการโต วิทิตฺวา ฯ อิมํ อุทานนฺติ อิมํ เตหิ
กเต วิปฺปกारे ปสนฺนจิตฺเตหิ จ ปเรหิ กเต อุปฺกาเร

๑. ม. ฆณฺติวฺวา ฯ ๒. พุ. สฺ. ๒๕/๓๕๘/๔๑๒ ฯ

๓. ม. อากมฺิสฺสตี ฯ

ตาทิภาวานุภาวทีปํ อุทานํ อุทานนสฺย ฯ

ตตฺถ คามเ อรณฺเณ สุขทุภฺขมุจฺจโจติ คามเ วา อรณฺเณ
วา ยตฺถ กตฺถจฺจิ สฺุเขน ทุภฺขเณ จ มุจฺจโจ สุขทุภฺขานิ อนุภวานุโต
เตสํ วา ปจฺจเยหิ สมงฺคิภูโต ฯ เนวตฺตโต โน ปฺรโต ทเถถาติ
อหํ สฺุชิตฺโต อหํ ทุภฺขิตฺโต มม สฺุขํ มม ทุภฺขํ ปฺเรณิํ
มยฺหํ สุขทุภฺขํ อุปฺปาติตฺตนิติ จ เนว อตฺตโต น ปฺรโต
ตํ สุขทุภฺขํ จเปถ ฯ กสฺมา น เหตุถ ขนฺธปฺลยจเก อหนฺติ
วา มมนฺติ วา ปโรติ วา ปฺรตฺสชาติ วา ปฺรตฺสชาติพฺพยฺยตฺตํ
กิลฺยจฺจิ อตฺถิ เกวลํ สงฺขารา เอว ปน ยถาปจฺจยํ อุปฺปชฺชิตฺวา
ขณฺเณ ขณฺเณ ภิชฺชนตีติ ฯ สุขทุภฺขกฺคหณฺณเจตฺถ เทสนาสีตํ ฯ
สพฺพสฺสาปํ โลกธมฺมสฺส วเสน อตฺถิ เวทิตฺตํ โฟ ฯ อิติ ภควา
นาหํ กฺวจนฺนิ กสฺสจฺจิ กิลฺยจฺนตฺตํ น จ มม กฺวจนฺนิ
กตฺถจฺจิ กิลฺยจฺนตฺตํ จตฺตํ โกฏิกํ สฺุณฺณตํ วิภาเวสิ ฯ

อิทานิ ตสฺส อตฺตโต ปฺรโต จ อทหนฺสฺส การณํ
ทสฺเสติ มฺุสนฺติ ผสฺสา อุปฺธี ปฺรจฺจจฺจติ ฯ เอเต สุขเวทนียา
ทุภฺขเวทนียา จ ผสฺสา นาม ขนฺธปฺลยจกฺสงฺขาตํ อุปฺธี ปฺรจฺจ
ตสฺมี สติ ยถาสกํ วิสยํ มฺุสนฺติ ตตฺถ ปวตฺตนิติเยว ฯ
อทุภฺขมฺุสฺสา หิ เวทนา สนฺตสฺสภาวตฺตาย สฺุเข เอว สงฺคหํ
คจฺจตีติ ทฺุวิธสมฺุสฺสวเสนเวายํ อตฺถวณฺณา กตา ฯ

ยถา ปน เต ผสฺสา น มฺุสนฺติ ตํ ทสฺเสตฺถํ นิรฺุปฺธี

*เล่มที่ ๑๕ อุปาสกสูตรวณณา หน้า ๑๗๑

เกน ผู้เสยยย ผสุสาติ วุตติ ฯ สพุพโส หิ ขนุรูปชยา อสติ
เกน การณน เต ผสุสา ผู้เสยยย น ตั การณั อตติ ฯ
ยทิ หิ ตุมเมห อุกโกสาทิวเสน อุปุชชนสุขทุกุขั น อิจจถ
สพุพโส นิรูปชยาเวยว โยคั กรยยาถาติ อนุปาทีเสส-
นิพพานชาตยา คาลั นิฏฐเปสิ ฯ เอวั อิมินา อุทานน
วณณวิวณณั กถิตั ฯ

จตุตถสูตรวณณา นิฏฐิตา ฯ

อุปาสกสูตรวณณา

ปลญจเม อิจจมานงุกลโกติ อิจจมานงุกลนามโก โกสเลสุ
เอโก พุราหุมนคาโม ตนุนิวาสิตาย ตตถ วา ชาโต ภโวติ
วา อิจจมานงุกลโก ฯ อุปาสโกติ ตีหิ สรณคมเนหิ ภควโต
สนตฺเถ อุปาสกภาวสุส ปเวทิตตฺตา อุปาสโก ปลญจสิกฺขาปทีโก
พุทฺทมามโก ฆมฺมมามโก สัมมามโก ฯ เกนจิทเวว กรณียเณชาติ
อุทฺธารโสธฺาปนาทีนา (๑) เกนจิทเวว กตฺตพฺเพน ฯ
ตีเรตฺวาติ นิฏฐาเปตฺวา ฯ อัย กิร อุปาสโก ปุพฺเพ อภินฺห
ภควนฺตึ อุปสงฺกมิตฺวา ปยิรฺอุปาสติ โส กติปยิ กาลั พหุ-
กรณียตฺาย สตฺถุ ทสฺสนั นากิสมฺโภสิ ฯ เตนนาห ภควา จิรฺสุสั
โฆ ตฺวํ อุปาสก อิมั ปริยายมกาสิ ยทิทึ อีธาคมนายาติ ฯ
๑. ม. อุทฺธารโสธฺาปนาทีนา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทวคฺควณณา หน้า ๑๗๒

ตตฺถ จิรสฺสนฺติ จิเรน ฯ ปริยายนฺติ วาริ ฯ ยทิตฺนฺติ
นิปาโต โย อยฺนฺติ อตฺถโถ อิทํ วุคฺคํ โหติ อิท มม
สนฺติเก อากมนาย โย อัย อชฺช กโต วาโร ตํ อิมํ จิเรน
ปฺปญฺจํ กตฺวา อกาเสติ ฯ จิรปฏิกฺกาหนฺติ จิรปฏิกฺโก อหํ
จิรกาลโต ปฏฺจาย อหํ อุปสงฺกมิตฺกามาติ สมฺพนฺโห ฯ เกหิจิ
เกหิจิตฺติ เอกจฺเจหิ เอกจฺเจหิ ฯ อถวา เกหิจิตฺติ (๑) เยหิ วา เตหิ
วา ฯ ตตฺถ อาทรรภาวํ (๒) ทสฺเสติ ฯ สตฺถริ อภิปฺปสนฺนสฺส หิ
สตฺถุ ทสฺสนธมฺมสฺสวเนสฺส วिय น อณฺณตฺถ อาทโร โหติ ฯ
กิจฺจกรณฺเียหิตฺติ เอตฺถ อวสฺสํ กาทพฺพิ กิจฺจํ อิตฺริ กรณฺเีย ฯ
ปจฺมํ วา กาทพฺพิ กิจฺจํ ปจฺฉา กาทพฺพิ กรณฺเีย ฯ ขุทฺทกํ
วา กิจฺจํ มหนฺตํ กรณฺเีย ฯ พุยาวิญฺญิตฺติ อุตฺตฺสฺสโก ฯ เอวาหนฺติ
เอวํ อิมินา ปกาเรน อหํ นาสกฺขิ อุปสงฺกमितฺต น อการ-
วาทินาติ อธิปฺปาโย ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ ทฺลลเก พุทฺธูปฺปาเท มนฺุสฺสตฺตลาเก
จ สตฺตานํ สกิลฺยจนภาเวน กิจฺจปฺสฺตตฺตาย กุสฺลนฺตราโย โหติ
น อกิลฺยจนสฺสาติ เอตมตฺถํ สพฺพาทารโต วิทิตฺวา ฯ อิมํ
อุทานนฺติ ตตฺถตฺถปฺริทฺธิปนฺเมว อิมํ อุทานํ อุทานเสติ ฯ

ตตฺถ สฺขํ วต ตสฺส น โหติ กิลฺยจิตฺติ ยสฺส ปุคฺคสฺส
กิลฺยจิ ฐปาทีสฺส เอกวตฺถุมปี มเมตฺนฺติ ตณฺหาฬ ปฺริคฺคหิตภาเวน
๑. ม. เกหิจิ เกหิจิ ฯ ๒. ม. การวํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุปาสกสูตรวณณา หน้า ๑๗๑

น โหติ นตฺถิ น วิชฺชติ สุขํ วัต ตสฺส ปุคฺคตสฺส อโห
สุขเมวาทิ อตุโธ ฯ น โหสีติปิ ปาโจ ตสฺส อตีตกาลวเสน
อตุโธ เวทิตพุโพ ฯ เกจิ ปน น โหติ กิณฺจิติ ปทสฺส รากาภิ-
กิณฺจันํ ยสฺส น โหสีติ อตุถิ วณฺเณนฺติ ตํ น สุนฺทรํ
ปริกฺขทรมฺมวเสน เทสนาย อากตตฺตา ฯ รากาภิกิณฺจันนฺติ
ปริกฺขเหตุพฺพสฺสาปี สงฺกเห สติ ยุตฺตเมว วุตฺติ ลียา อถวา
ยสฺส ปุคฺคตสฺส กิณฺจิ อปฺปมฺปิ กิณฺจันํ ปลิโพชชาติ รากาภิ-
กิณฺจนาภาวโต เอว น โหติ ตํ ตสฺส อภิณฺจันตฺตํ สุขสฺส
ปจฺจยภาวโต สุขํ วัต อโห สุขนฺติ อตุโธ ฯ กสฺส ปน น
โหติ กิณฺจันนฺติ(๑) เจ อาห สงฺขาตฺตรมฺมสฺส พุสฺสสุตฺตสฺสาติ ฯ
โย จตุหิปี มกฺกสงฺขาหิ(๒) โสพสฺสกิจฺจันิพฺผตฺตฺติยา สงฺขาตฺตรมฺโม
กตฺกจิโจ ตโต เอว ปฏฺิเวธาพาหุสจฺเจน พุสฺสสุโต ตสฺส ฯ

อิติ ภควา อภิณฺจันภาเว อานิสฺสํ ทสฺเสตฺวา สกิณฺจัน-
ภาเว อาทิณฺวํ ทสฺเสตฺถุ สกิณฺจันํ ปสฺสาติอาทิมาห ฯ ตสฺสตุโธ
รากาภิกิณฺจันานํ อามิสฺสกิณฺจันานญจ อตุถิตาย สกิณฺจันํ
สกิณฺจันตฺตา เอว อลทฺธานญจ ลทฺธานญจ กามานํ ปรีเยสนา-
รทฺขณเหตุ กิจฺจกรณฺียวเสน อหิ มมาติ กทฺทวเสน จ
วิหณฺณมานํ วิฆาตํ อาปชฺชมานํ ปสฺสาติ ฐมฺมสํเวคปฺปตฺโต
สตุถา อตุตโน จิตฺตํ วัตติ ฯ ชโน ชนฺสุมิ ปฏฺิพฺนฺธโรปติ

๑. สี. กิณฺจิติ ฯ ๒. สี. จตุมค.คสงฺขตฺตาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจฺจลินทสุตฺตวณณา หน้า ๑๗๔

สยํ อญฺโฆ ชโน สมานอ อญฺญสมิ ชเน อหิ อิสฺส มม
อยนฺติ ตณฺหาเวสณ ปฏฺิพทฺธสภาวอ หุตฺวา วิหณฺณติ วิฆาตํ
อาปชฺชติ ฯ ปฏฺิพทฺธจิตฺโตติปิ ปาโฆ ฯ อยญฺจ อตฺโถ
ปฺตฺตา มตฺถิ ชนมตฺถิ อิติ พาโโล วิหณฺณติ
อตฺตา หิ อตฺตโน นตฺถิ กุโธ ปฺตฺตา กุโธ ชนฺนติ(๑)
อาทีหิ (๒) สุตฺตปเทหิ ทีเปตฺตโพธิ ฯ
ปลงฺจมสุตฺตวณณา นิฏฺจิตา ฯ

คพฺภินิสฺสุตฺตวณณา

นญฺเจ อญฺญตฺรสฺส ปรีพฺพชกฺสสาติ เอกสฺส กุญฺมพิกสฺส
ปรีพฺพชกฺสส ฯ ทหราติ ตฺรณิ ฯ มาณวีกาติ พุราหุมนชิตาย
โวหารอ ฯ ปชชาติติ ภริยา ฯ คพฺภินิติ อาปนฺนสฺตฺตา ฯ
อุปวิชณฺณาติ อชฺช สุเวติ ปจฺจุปฏฺิจิตฺตวิชานกาลา โหตีติ
สมฺพนฺโธ(๒) ฯ โส กิร พุราหุมนชาติโก สภริโย วาทปตฺตสฺสเม(๓)
จิตฺเต เตน นํ สปชชาติกํ ปรีพฺพชกโวหารเณ สมฺทา-
จฺรณฺติ ฯ ภริยา ปนฺสฺส พุราหุมนชาติกตฺตา พุราหุมนชาติ
อาลปติ ฯ เตลนฺติ ติลเตลํ ฯ เตลสีเสณ (๔) เจตฺถ ยํ ยํ วิชิตาย
ปสวทฺทกฺขปฏฺิการตฺถํ อิจฺฉิตพฺพํ ตํ สพฺพํ สปปีโลณาที อหาราติ
๑. ขุ. ฐ. ๒๕/๑๕/๒๓ ฯ ๒. สී. อัย ปาโฆ นตฺถิ ฯ
๓. สී. งามปตฺตฺตฺรเป ฯ ๔. สී. เตลมิสฺเสณ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กพฺภินีสุตตวณณา หน้ ๑๗๕

อาณานิเปติ ฯ ยี เม วิชิตาย ภวิสุตตีติ ยี เตลาที มยฺหํ
 วิชิตาย พหิ นิกฺขนตคพฺภาย อุปการาย ภวิสุตตี ฯ
 ปริพฺพชิกายาติปี ปาโจ ฯ กุโติติ กสฺมา จานา ยโต
 ฉาติกุลา วา มิตฺตกุลา วา เตลาที อหเรยฺยํ ตํ จานํ
 เม นตฺถิติ อธิปฺปาโย ฯ เตลํ อหรมีติ วตฺตมานสมิปตฺยา
 วตฺตมานํ กตฺวา วุตฺตํ เตลํ อหริสฺสามีติ อตฺโถ ฯ สมณฺสฺส
 วา พฺรหฺมณฺสฺส วา สปฺปิสุตฺส วา เตลฺสฺส วาติ จ สมุจฺจยตฺโถ
 วา สทฺโท อคฺคิโต วา อุทกโต วา มิถฺเกทา วาติอาทีสุ (๑)
 วีย ฯ สปฺปิสุตฺส วา เตลฺสฺส วาติ ปจฺจตฺเต สามิวจฺนํ สปฺปิ
 จ เตลฺลจฺ ยาวตฺตํ ปาตุํ ปิวิตฺตํ ทียตีติ อตฺโถ ฯ อปเร ปน
 สปฺปิสุตฺส วา เตลฺสฺส วาติ อวยวสมฺพนฺเช (๒) สามิวจฺนํ ฯ
 สปฺปิเตลฺสมฺพนฺสฺส หิ อวยโว อธิ ยาวตฺตสทฺเทน วุจฺจตีติ
 วทฺนฺติ ฯ โน นีหริตฺตฺนฺติ ภาชเนน วา หตฺถเนน วา พหิ
 เนตฺตํ โน ทียตีติ ฯ อจฺจนฺทิตฺตฺวาติ(๓) วมิตฺตฺวา ยนฺนฺน นีพฺพเมยฺยนฺติ(๔)
 สมฺพนฺโธ ฯ เอวํ กิรฺสฺส อโหสิ อหํ รมฺโถ โกฏฺจาคารี
 คนฺตฺวา เตลํ กณฺจสมตฺตํ ปิวิตฺตฺวา ตาวเทว ฆริ อากนฺตฺวา
 เอกสฺมี ภาชเนน ยถาปีตํ วเมตฺตฺวา อุทฺธนํ อโรเปตฺตฺวา ปจฺจิสฺสามิ
 # ๑. วิ. มหา. ๕/๗๑/๕๑ ฯ ที. มหา. ๑๐/๘๒/๑๐๔ ฯ
 # บุ. อุ. ๒๕/๑๗๒/๒๒๐ ฯ ๒. ม. อวยวสมฺพนฺเช ฯ
 # ๓. สฺยา. สී. อคฺคิรฺตฺวานา ฯ ม. อจฺจนฺทิตฺตฺวานาติ ฯ
 # ๔. สී. ม. ทเทยฺยนฺติ ฯ

ยัม ปิจจเสมหาทิมิสฺสึตํ ตัม อคฺคิณา ฉายิสฺสตี เตถํ ปน
คเหตฺวา อิมิสฺสา ปริพฺพาชิกาย กมฺเม อุปเนตฺตาสามีติ ฯ

อุทฺธึ กาคฺคฺนุติ วมนวเสน อุทฺธึ นีหริตฺต ฯ น ปน
อโชติ วิริยจนวเสน(๑) เหฏฺฐา นีหริตฺถุ เนว(๒)ปน สกฺโกติ ฯ
โส หิ อธิกัม ปัตถํ สยเมว มุขโต นิคฺคมิตฺตาสามีติ (๑) ปิวิตฺวา
อาสยสฺส อริตฺตตาย อนิคฺคเต วมนวิเรจนโยคัม อชานนฺโต
อลกฺกนฺโต วา เกวถํ ทุกฺขาทิ เวทนนาหิ พุฏฺโฐ อวภูตฺติ
จ ปริวภูตฺติ จ ฯ ทุกฺขาหิติ ทุกฺขมาหิ ฯ ติพฺพาหิติ(๔) พหลาหิ
ติจिณนาหิ วา ฯ ขราหิติ กุกฺขพาหิ ฯ กกุฏาหิติ อตีวีย อนิฏฺฐ-
กาเวน ทารุณนาหิ ฯ อวภูตฺตีติ เอกสฺมีเยว จาเน อนิขฺชิตฺวา
อตุตฺตโน สริริ อีโต จิตฺ อากทฺตมนฺโต อวภูตฺติ ฯ นาม(๕) ฯ
ปรีวภูตฺตีติ เอกสฺมี ปเทเส นิปนฺโนปี องฺคปจฺจกานิ ปรีโต
จิปนฺโต ปรีวภูตฺติ(๖) อภิมุขํ วา วภูตฺตฺนฺโต อวภูตฺติ สมฺนตฺโต
วภูตฺตฺนฺโต ปรีวภูตฺติ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ สกฺิณฺจาจนสฺส อปฺปฏิสงฺขาปรีโภคเหตฺกกา
อัยํ ทุกฺขุปฺปัตติ อภิณฺจนสฺส ปน สพฺพโส อัยํ นตฺถิติ เอตมตฺถํ
สพฺพทการโต ชานิตฺวา ตทตฺถปฺปกาสณํ อิมิ อุทานํ อุทานเอสสิ ฯ

ตตฺถ สฺวชิโน วตาคิ สฺวชิโน วต สปฺปฺริสา ฯ เก ปน

๑. ม. วิริยจนวเสน ฯ ๒. ม. น ฯ ๓. ม. นิคฺคมิตฺตตีติ ฯ

๔. ม. ติพฺพาหิติ ฯ ๕. ม. อัยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๖. ม. วภูตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เอกปุตฺตกสฺตฺตวณณา หน้า ๑๗๗

เตติ ฯ เย อภิณฺจนา เย รากาทีภิณฺจนสฺส ปริกฺคหภิณฺจนสฺส
จ อภาเวน อภิณฺจนา เตสํ(๑) ปณฺธิ กิณฺจนํ นตฺถิติ อาท
เวทฺคฺโน หิ ชนา อภิณฺจนาตี เย อริยมคฺคณฺณสงฺขาทํ
เวทํ คตา อธิคตา ฯ เตน วา เวเทน นิพฺพานํ คตา อธิคตาตี(๒)
เวทฺคฺโน เต อริยชนา ชีณาสวปฺคฺคตา อนวเสสราคาที-
ภิณฺจนาณํ อคฺคมคฺเคน สมฺมุจฺฉินฺนตฺตา อภิณฺจนา นาม ฯ อสตี
หิ รากาทีภิณฺจเน กฺโถ ปริกฺคหภิณฺจนสฺส สมฺภโว ฯ เอว
กาถาย ปฺรภาเคน อรหนฺเต ปสฺสิตฺวา อปฺรภาเคน อนฺช-
ปฺคฺชชเน กรหนฺโต สภิณฺจนํ ปสฺสาตีอาทิมาห ฯ ตํ ปฺริมสฺตฺเต
วตฺตตฺตเมว ฯ เอว อิมายปี กาถาย วฏฺฏวिवฏฺฏํ กถิตํ ฯ

นฏฺฐสฺตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

เอกปุตฺตกสฺตฺตวณณา

สฺตฺตเม เอกปุตฺตโกติ เอโก ปุตฺโต โส จ อนฺ-
กมฺปีตพฺพญฺเณ เอกปุตฺตโก ปิยาธิตพฺพญฺเณ ปีโย มนสฺส
วทฺฒนญฺเณ มนาโป ฯ สรีโรสภาสมฺปตฺติยา วา ทสฺสนี-
ยญฺเณ ปีโย สีลาจารสมฺปตฺติยา กลฺยาณธมฺมตาย มนาโป ฯ
กาลเลตี สฺตฺเต เขเปตฺตี กาโล มรณฺ ฯ ตํ กโต ปตฺโตตี
กาลงฺกโต กาลเณ วา มจฺจนา กโต นฏฺโฐ อทสฺสนํ คโตตี
๑. ม. เกสํ ฯ ๒. ม. คตาตี ฯ

กาลงกโต มโตติ อตุโธ ฯ

สมพหุลา อุปาสกาคี สาวตถิวาสีโน พหุ อุปาสกา
มตปุตตอุปาสกสฺส สหโสภีภาเวน ยาว อาพาหนา ปจฺจโต
คนฺตฺวา มตสรีรสฺส กตฺตพฺพิ กาทเรตฺวา ปฏฺฐินิวตฺตา ยถา-
นิวตฺถาว อุทกํ โอตริตฺวา สีสันหาตา วตฺถานิ ปิเพตฺวา
อนินตาเปตฺวาว เอกํ นิวาเสตฺวา เอกํ อุตฺตราสงฺกํ กตฺวา
ตํ อุปาสกํ ปุโรโต กตฺวา โสภวิโนทนิ รมมํ สตฺถุ สนฺติเก
โสสฺสามาติ ภควนฺตํ อุปสงฺกมึสฺสุ ฯ เตน วุตฺตํ อลฺลเกสาคีอาทิ ฯ

ตตฺถ อลฺลวตฺถาคี อุทเกน ตินฺตวตฺถา ฯ ทิวาทิวสฺสาติ
ทิวสฺสปี ทิวา มชฺฌนฺนฺทิกเก กาลเอติ อตุโธ ฯ ยสฺมา
ชานนฺตฺวาปี ตถาคตา ปุจฺจนฺนฺติ ชานนฺตฺวาปี น ปุจฺจนฺนฺติ ฯ
กาลํ วิทิตฺวา ปุจฺจนฺนฺติ กาลํ วิทิตฺวา น ปุจฺจนฺนฺติ ฯ ตสฺมา
ชานนฺโตเยว ภควา กถาสมฺมุจฺจาปนตฺถํ ปุจฺจนฺโต กิณฺนุ[๑]
โฆ ตฺตฺเมห อุปาสกาคีอาทิมาห ฯ

ตสฺสตุโธ ตฺตฺเมห อุปาสกา อณฺเณสฺสุ ทิวเสสฺสุ มม สนฺติกํ
อากจฺจนฺตฺวา โอตฺวาปีตฺสฺสุทฺทวตฺถา สายเนห อากจฺจถ อชฺช
ปน อลฺลวตฺถา อลฺลเกสาคี จิตฺมชฺฌนฺนฺทิกเก กาลเอ อิทฺทาคตา ตํ
กึ การณฺนฺติ ฯ เตน มยฺนฺติ เตน ปุตฺตวิโยคชนฺติจิตฺตสนฺตฺวาเป
พลวโสภากิภูตฺตาย เอวํภูตฺตา มยฺ อธิรูปสงฺกมฺนฺตฺวาติ ฯ

๑. ม. เอตฺถนฺตฺเร โขติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เอกปุตตกสุตตวณณา หน้า ๑๗๕

เอตมตถึ วิทิตวาติ ปิยวตฺตสมภวา โสภทุกฺขโทมนสฺสาทโย
อสตี ปิยวตฺตสมภโว สพฺพโส เอเต น สนฺตีติ เอตมตถึ สพฺพา-
การโธ ชานิตฺวา ตทตฺถปฺปกาสนํ อิมํ อุทานํ อุทานนฺสิ ฯ

ตตฺถ ปิยรูปสฺสาทคฺริตาเสตี(๑) ปิยสภาวสุ รูปกฺขนฺธาทีสุ
สุขเวทนสฺสาเทน คฺริตา ปฏฺิพทฺฐจิตฺตา ฯ คฺริตาเสตี หิ คฺริตา
อิจฺเจวตฺโต ฯ เสตี วา นิปาตมตฺตํ ฯ ปิยรูปา นาม จกฺขฺวาทโย
ปุตฺตทาราทโย จ ฯ วุตฺตญฺเหดฺดี กิลฺลจ โลกํ ปิยรูปํ สาทฺรูปํ
จกฺขฺ โลกํ ปิยรูปํ สาทฺรูปํ ฯเป ฯ ฌมฺมตฺตนา โลกํ ปิยรูปํ
สาทฺรูปนฺติ (๒) ฯ

เขตฺตํ วตฺถุํ หิรณฺณํ วา กวสฺสํ ทาสโปริสํ

ถิโย พนฺธุ ปุณฺณ กามํ โย นโร อนุคฺชีฆฺณตีติ (๓) จ ฯ

ตสฺมา เตสุ ปิยรูปสฺส อสฺสาเทน กิฑฺฐา มุจฺฉิตา
อชฺฌาปนฺนาตี อตฺโต ฯ เก ปน เต ปิยรูปสฺสาทคฺริตาตี (๔) เต
ทสฺเสตี เทวกาธา ปุณฺณนฺนุสฺสา จาตี (๕) จาคฺคฺมหาราชิกาทิ-
พฺพุทฺเวสฺสมุหา เจว ชมฺพุทฺธิปกาทิกาทิ พุณฺณนฺนุสฺสา จ(๕) ฯ
อณาวิโนตี กายิกเจตสิกทุกฺขเชน ทุกฺขิตา ฯ ปริชฺชนฺนาตี ชราโรคาทิ-

๑. สฺยา. ปิยรูปสฺสาทคฺริตาเส ฯ ม. ปิยรูปสฺสาทคฺริตาเสตี ฯ

๒. ที. มหา. ๑๐/๒๕๗-๒๕๘/๓๔๔-๓๔๗ ฯ

ม. มุ. ๑๒/๑๔๗/๑๒๐-๑๒๑ ฯ ๓. พุ. สฺ. ๒๕/๔๘๐/๔๘๔ ฯ

ม. ปิยรูปสฺสาทคฺริตาตี ฯ ๕. ม. จาคฺคฺมหาราชิกาทโย พุทฺเวสฺสมุหา

เจว ชมฺพุทฺธิปกาทิกาทิ พุณฺณนฺนุสฺสา จ ฯ

วิปตฺติยา โยพฺพนาทรคฺยาทิสฺมปฺตฺติโต ปรีหีนา ฯ ยถาลาภวเสน
วายมตฺโถ(๑) เทวมนุสฺเสสฺส เวทิตฺตฺโพ ฯ อถวา กามณฺเญนตฺตฺสข-
สมปฺปิตานํ เทวานํ ทฺกฺขชฺราโรคา น สฺมกฺวานฺติ ตทฺนตฺวตฺต-
สภาวตฺตย ปน เตปปี อฆาวิโนติ ปรีชฺชนฺนาติ จ วุตฺตา ฯ
เตสมฺปิ วา ปุพฺพนิมิตฺตฺปฺตฺติยา ปฏฺิจฺจนฺนชฺราย เจตฺตฺกโรคฺสฺส
จ วเสน ทฺกฺขาทีนํ สฺมกฺโว เวทิตฺตฺโพ ฯ มจฺจฺราชสฺส วลฺลํ
คจฺจนฺตีติ ปิยวตฺตฺวิสยาย ตณฺหาเย อปฺปหีนตฺตา ปุณฺนปฺปฺนํ
คพฺพกฺมณฺโต ชาตฺตฺตฺตฺยิสฺสรตฺตย มจฺจฺราชสงฺฆาตฺตฺส มรณฺสฺส
วลฺลํ หตฺถเมว คจฺจนฺติ ฯ

เอตฺตวตฺตา วฏฺฐํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ เย เว ทิวาติ-
อาทินา วิวฏฺฐํ ทสฺเสตฺติ ฯ ตตฺถ เย เว ทิวา จ รตฺโต
จ อปฺปมตฺตฺตาติ ทิวลฺลํ จงฺกเมน นิสฺชชฺราย อวฺรรณิเยหิ ชฺมเมหิ
จิตฺตํ ปรีโสเชตฺตีติอาทินา วุตฺตนเยน ทิวสภาคเ รตฺติภาเค จ
ทพฺพํ อปฺปมตฺตฺตา อปฺปมาทปฺปฺปทํ ปุเรนฺติ ฯ ชนฺนติ ปิยฺรฺปนฺติ
จตฺตฺสจฺจกมฺมกฺุจฺจานภาวนํ อุตฺตฺสูกฺกาเปตฺวา อริยมคฺคาธิคเมน
ปิยฺรฺปํ ปิยชาติกํ จกฺขฺวาทีปิยวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ชนฺนติ ฯ เต เว ชนฺนติ อฆมฺมฺลํ มจฺจฺโน อามิสฺสํ ทฺรตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
เต อริยปฺคฺคฺลา อฆสฺส วฏฺฐทฺกฺขสฺส มฺลภฺตฺตํ มจฺจฺนา มรณฺน
อามิสฺตพฺพโต อามิสฺสํ อิตฺโต พหิทฺธา เกหิจิปี สมนฺพฺราหฺมณฺเหหิ
๑. สี. ม. วายมตฺโถ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้ ๑๘๑

นิวตติตุ อสกุณเษยตาย ทูรตีวตตุ สห อวิชชาย ตณ्ह
อริยมคคณณกทาเลน ขณนุติ เลสมตตมปิ อนวเสสนตา
อุมมุลยนุติติ ๑ สุวามตโถ

อปปมาโท อมต ปท (๑) ปมาโท มจจโน ปท

อปปมตตา น มีนุติ เขปมตตา ยถา มตติ(๒)-

อาทิตี สุตตปเททิตี วิตถารตพโพติ ๑

สตตมสตตวณณา นิฏจिता ๑

สุปปวาสาสุตตวณณา

อภูจเม กุณฐิกายนุติ (๓) เอวนนนามเก โกลิยานัน นกร ๑

กุณฐชานวเนติ ตสส นกรสส อวิทูเร กุณฐชานสงฆาเต วเน ๑

ปพเพ กิร กุณโฆ นาม เอโก ยโกโข ตสมี วนสมเ

วาลัน กคเปสิ กุณฐชานมิสเสน(๔) จ พลิกมเมน ตสตีติ ตสส

ตถา ตตถ พลี อุปหรนุติ เตเนต วนสมเ กุณฐชาน-

วณนเควว ปณณายิตถ ๑ ตสส อวิทูเร เอกา कामปติกา (๕)

อโหสิ สापปี ตสส ยกขสส อาณาปวตติฏจानะ นิวิฏจตตา

เตเนว ปรีปาลิตตตตา กุณฐิกายติ โวหริยิตถ ๑ อปรภาเค

๑. ม. อมตปท ๑ ๒. ข. ๒๕/๑๒/๑๘ ๑

๓. ม. กุณฐิกายนุติ ๑ ๔. ม. มิสเสน ๑ ๕. ส. วามปติกา ๑

ตตฺถ โกถียรราชาโน นครี การเสส ตมฺปิ ปุริมโวหารน
กุกฺกัทยาเตว วุจฺจติ ฯ ตสฺมิณฺจ วณฺสณฺเฑ โกถียรราชาโน
ภควโต ภิกฺขุสํฆสฺส จ วสนฺตถาย วิหารี ปตฺติจฺจาเปสส ตมฺปิ
กุกฺกัทรานวนนฺเตว ปณฺณายิตฺถ ฯ อถ ภควา ชนปทจาริกั
จรณฺโต อนุกกเมน ตํ วิหารี ปตฺวา ตตฺถ วิหาสิ ฯ เตน
วุตฺตํ เอกั สมยั ภควา กุกฺกัทยายั วิหริติ กุกฺกัทรานวนนฺติ ฯ
สุปฺปวาสาติ ตสฺสา อุปาติกาย นามั ฯ โกถียรธิดาติ
โกถียรราชปุตฺตี ฯ सा हि भक्वतो अकुपुण्णायिका पन्थितथायिकानं
साविकानं ऐतत्कुले जपिता सोत्तापनुना उरियसाविका ฯ यं
हि किलञ्चि भक्वतो युत्तरूपं चात्थनियं गोचनियं गेसश्च वा न
ตत्तुถ्ठ अणฺณาहि วิจारेตพฺพ(๑) อคฺคิ สพฺพํ ตํ สยเมว อคฺคโน
ปณฺณาย วิจारेตฺวา สกฺกจํจํ สมฺปาเทตฺวา อุปเนติ ฯ เทวสิกฺกญ
อฏฺฐสत्ถํ สัสมกตฺตปาณฺนีปฺคคฺคิภคฺคตานิ เทติ ฯ โย โกจิ ภิกฺขุ
วา ภิกฺขุณี वा ตํ กลั ปิณฺฑาย ปวิญฺโจ ธิตฺตหฺตฺถโถ น
คจฺจติ ฯ เอวํ มุตฺตจจาภา ปยตปาณิ โวสุสคฺครตา ยาจโยคา
ทานสัวิภาครตา ฯ อสฺสา กุจฺฉิยั ปุริมพฺพเชสฺส กตาธากาโร
อนฺติมภวิโก (๒) สาทกโพธิสฺสโต ปฏฺิสนฺธิ คณฺหิ ฯ सा तं कपुण्णं
केनचित्त्वे पापकम्ममेव सत्त वसฺसानि กุจฺฉินา ปฺริหริ
สत्ตทาหฺญจ มุพฺพหคฺคพฺภา อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ สत्ต वसฺसानि
คपฺพั ชาเรติ สत्ตทาหิ มุพฺพหคฺคพฺภาติ ฯ
๑. ม. สัวิธาตพฺพ ฯ ๒. ม. ปจฺฉิมภวิโก ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้า ๑๘๓

ตตถ สตต วสุธานีติ สตต สัจจทานิ อจจนตัสโยเก
จ อิทํ อุปโยคจัน ๗ คพุกั ฐาเรตีติ คพุกั วหติ คพุกินี
โหตีติ อตุโธ ๗ สตตาทํ มุพหคพุกาติ สตต อทานิ วิทยาคุล-
คพุกา ๗ คพุกโก หิ ปริปกโก สมปชชมาโน วิชายนกาเล
กมฺชวาเตหิ สลจาลเตจวา ปริวตฺติโต อุทฺธปาโท อโหสิโร
หุตฺวา โยนิมุขากิมุโข โหติ เอวํ โส กตฺถจि กลกฺโก พหิ
นิกฺขมติ ๗ วิปชชมาโน ปน วิปริวตฺตนวเสน โยนิมคฺคํ ปิทหิตฺวา
ติริยํ นิปชชติ สยเมว วา โยนิมคฺคโล ปิทหติ โส ตตถ
กมฺชวาเตหิ อปราปรี ปริวตฺตมาโน พุยาคุโล มุพหคพุกโกติ
วุจฺจติ ตสฺสาปี สตต ทิวเส เอวํ อโหสิ เตน วุตฺติ
สตตาทํ มุพหคพุกาติ ๗

อชฺชจ คพุกโก สิวลิตฺเตโร ตสฺส กถํ สตต วสุธานี
คพุกาวาสทูกั สตตาทํ มุพหคพุกาวปฺปตฺติ มาตุ จสฺสาปี
โสตาปฺนนาย อริยสาวิกาย ตถา ทูกฺขานุกวณํ ชาตฺนฺติ วุจฺจเต

อตีเต กาสิกฺกราเช พาราณสียํ รชชํ การเนเต เอโก
โกสลราชา มหนฺเตน พลเณาคนฺตฺวา พาราณสี คเหตฺวา
ตํ ราชานํ หนฺตฺวา(๑) ตสฺส อคฺคมเหสี อตฺตโน อคฺคมเหสี
อกาสิ ๗ พาราณสีรณฺโธ ปน ปุตฺโต ปิตุ มรณกาเล
นิทฺฐมนทฺวารเณ ปลายิตฺวา อตฺตโน ฅาติมิตฺตพฺนฺชเว เอกชณฺ
๑. ม. มาเรตฺวา ๗

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๑๘๔

กตุวา อนุกกเมน พลั สัหริตฺวา พาราณสี อากนฺตฺวา อวิทุเร
มหนตฺติ ขนฺธาวาริ พนฺธิตฺวา ตสฺส รมฺโถ ปณฺณํ เปเสสิ
รชฺชํ วา เทตฺถ ยฺหุํ ชาติ ฯ ราชกุมารสฺส มาตา สาสนํ
สุตฺวา ยฺหุเชน กมฺมํ นตฺถิ สพฺพทิสาสฺส สจฺจาริ ปจฺฉินฺทิตฺวา
พาราณสินคฺริ ปริวารตฺถ ตโต ทารุทกภตฺตปริกฺขเยน (๑) กิลนฺตา
นคเร มนฺุสฺสา วินาว ยฺหุเชน ราชานํ คเหตุวา ทสฺสนฺตฺติ
ปณฺณํ เปเสสิ ฯ โส มาตุ สาสนํ สุตฺวา จตฺตาริ มหาทวารานิ
รกขนฺโต สตฺต วสุสานิ นคฺริ อฺปรนฺธิ นคเร มนฺุสฺสา
จฺพทวารเณ นิกฺขมิตฺวา ทารุทกาทีนํ อหารนฺติ สพฺพกิจฺจานิ
กโรนฺติ ฯ

อถ ราชกุมารสฺส มาตา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา พาโล
มม ปฺตฺโต อฺปายิ น ชานาติ คจฺฉถ อสฺส จฺพทวารานิ
ปีทหิตฺวา (๒) นคฺริ อฺปรนฺตฺตฺติ วเทถาติ ปฺตฺตสฺส กุพฺพหฺสาสนํ
ปหิณฺนิ โส มาตุ สาสนํ สุตฺวา สตฺต ทิวเส ตถา
อกาสิ ฯ นาครา พหิ นิกฺขมิตฺุ อลภนฺตา สตฺตเม ทิวเส
ตสฺส รมฺโถ สีสํ คเหตุวา กุมารสฺส อํทฺสุ ฯ กุมาริ นคฺริ
ปวิสิตฺวา รชฺชํ อคฺคเหสิ ฯ โส ตทา สตฺต วสุสานิ นคฺร-
รฺนฺชนกมฺมนิสฺสนฺเทน เอตฺรหิ สตฺต วสุสานิ มาตุกฺจฺฉิสฺงฺขาตฺยา
โลहितกฺมฺภิยา วสิ อวเสสโต ปน สตฺตาทํ นคฺรฺปรนฺชนเณ
๑. สี่. ทารุทกาทีนา วา ภตฺตปริกฺขเยน วา ฯ
๒. ม. จฺพทวารานิ ปีชาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปฺปวาสาสุตฺตวณฺณา หน้า ๑๘๕

สตฺตาทิ มุพฺพหคฺคพฺภาวํ อปาชฺชชฺชิตํ ชาติกุกฺกเถยํ ปน สตฺต
ทิวสานิ นคฺร์ รุณฺธิตฺตวา คหิตกมฺมนิสฺสนฺเทน สตฺต วสุสานิ
โลหิตกมฺภิชฺชิตํ วสิตฺตวา สตฺตาทิ มุพฺพหคฺคพฺภาวํ อปาชฺชชฺชิตํ วุตฺตํ ๑
ยํ ปน โส ปทุมุตฺตรสมฺมาสมฺพุทฺธปาทมฺมูเล ตาภินํ อคฺคโค
ภเวยฺยนฺตํ มหาทานํ ทตฺตวา ปตฺตณํ อกาสิ ยถจ วิปสฺสิสฺส
ภควโธ กาลे นาคเรหิ สทฺธิ สหสฺสคฺคณฺนิกํ กุพฺพทฺธิ ทตฺตวา
ปตฺตณํ อกาสิ ตสฺसानุภาเวน ตาภินํ อคฺคโค ชาโต ๑
สุปฺปวาสาปิ นคฺร์ รุณฺธิตฺตวา คณฺห ตาตาทิ เปสฺสิตภาเวน
สตฺต วสุสานิ กุจฺฉินา คพฺภํ ปริหริตฺตวา สตฺตาทิ มุพฺพหคฺคพฺภ
ชาตา ๑ เอวํ เต มาตาปุตฺตตา อตฺตโน กมฺมสฺส อนฺรูปํ
อิทิสํ ทุกฺขํ ปฏฺฐิสํเวทิสฺส ๑

ตีหิ วิตกฺเกหิตี ตรนตฺตยสฺส กุณฺยานุสฺสตีปฏฺฐิสฺสยฺตฺเตหิ ตีหิ
สมฺมาวิทกฺเกหิ ๑ อธิวาเสตีตี มุพฺพหคฺคพฺภาย อุปฺปนฺนํ ทุกฺขํ
สทฺธิ ๑ สาทิ ภควโธ สมฺพุทฺธภาวํ อริยสํฆสฺส สุปฺปิปตฺตี
นิพฺพานสฺส จ ทุกฺขนิสฺสรณภาวํ อนุสฺสรนฺตี อตฺตโน อุปฺปชฺช-
มานทุกฺขํ อมฺนสิกรณเณว อภิภวิตฺตวา ขมตี ๑ เตน วุตฺตํ
ตีหิ วิตกฺเกหิ อธิวาเสตีตี ๑

สมฺมาสมฺพุทฺโธ วตฺตาทิอาทิ เตสํ วิตกฺกานํ ปวตฺตติอาการ-
ทสฺสนํ ๑ ตสฺสตุโธ โย ภคฺคยวฺนตฺตาทิหิ (๑) การณฺเหหิ ภควา
๑. ม. โย ภคฺคยวฺนตฺตาทิหิ ๑

โลกนโถ สมนม อวิปริตัม สามัม สยเมว สพพชมเม อโห
วต(๑) พุทฺโธ โส ภควโถ เอวรूपสุตฺต เอตฺรหิ มยา อนุกวียมนสฺส
อณฺณสุตฺต จ เอวโชติกสุตฺต สกฺลสุตฺต วฏฺฏทฺกฺขสุตฺต ปหณนย
อจฺจนตฺตอณฺุปฺปาทนโรชานย ชมมัม กเถติ ฯ อวิปริตชมมัม กเถติ ฯ
อวิปริตชมมเทสนตายน หิ สตฺถุ สมนมสฺสโมชิตฺติหิ ฯ ตสุต
ยถาวุตฺตคณฺุณสุตฺต ภควโถ ชมมสุตฺตวณฺเฑ ชนตฺตตว สีสทิกฺกฉิ-
สณณณณ สัหตฺตตว จ สวสงฺโฆติ ลทฺทณนโถ อฏฺจอรีย-
ปฺกคฺลสฺสมุโห สุปฺปฏิปนฺโน วต อโห วต สมนม ปฏฺิปนฺโน
โย อรียสงฺโฆ เอวรूपสุตฺต อีทิสสุตฺต วฏฺฏทฺกฺขสุตฺต ปหณนย
อณฺุปฺปาทนโรชานย อนิวตฺตติปฏฺิปปทํ ปฏฺิปนฺโน ฯ สฺสุขัม วต อโห
วต สฺสุจฺจ สฺขัม สพพสงฺขตฺตนิสฺสํ นินฺุพพณนํ ยสฺมิมิ นินฺุพพณน
อีทิส วฏฺฏทฺกฺข น อฺุปลพภตฺติ ฯ เอตฺถ จ ปฏฺิปปชมนนปิ
ปฏฺิปนฺนอิจฺเจว วุตฺตว ปฏฺิปปตฺติยา อนิวตฺตติภวโถ ฯ อถว
อฺุปฺปณฺุณสทฺโถ วีย ปฏฺิปนฺุณสทฺโถ วตฺตมณฺุณโถปี เวทิตพฺุโพ ฯ
เตเนวห โสตวปตฺตติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏฺิปนฺโนติ ฯ

สณนิกนฺุติ อตฺตโน ปตฺติ โกลิยรชปฺุตฺตํ ฯ อณนฺุเตสฺสิติ
อภณสิ ฯ มม วจเนน ภควโถ ปาเท สิริสว วณฺุททหิติ มยฺุหํ
วจเนน จกฺกคฺกขณฺุณปฺุณฺุณณฺุณทณนนิ วิกสิตปฺุณฺุณสฺสสิริณนนิ ภควโถ
จรณนนิ ตว สิริสว วณฺุททหิ อตฺตมงฺเคน อภिवทณนํ กโรหิติ
๑. สฺ. อพฺุชณฺุณิติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตฺตวณณา หน้า ๑๘๗

อตุโธฯ อปฺปาพารนฺตฺตอทิสฺ อปาโธติ วิสภาคเวทนา วุจฺจติ
ยา เอกเทเส อปฺปชฺชิตฺวาปี สกตสรีร์ อยปฺภูณฺณ อापฺนชฺิตฺวา
วีย คณฺหาติฯ อาตฺงโกติ กิจฺจชฺีวิตฺกโร โรโคฯ อถวา
ยาเปตพฺพโรโคฯ อาตฺงโก อิตโร อปาโธฯ ขุทฺทโก วา
โรโค อาตฺงโก พลวา อปาโธฯ เกจิ ปน อชฺมตฺตสมฺภูจฺาโน
อปาโธ พหิทฺธาสมฺภูจฺาโน อาตฺงโกติ วทฺนฺติฯ ตทฺภยสฺสปี
อภาวํ ปุจฺฉาติ วทฺติฯ คิลานสฺเสว จ อญฺจํ นาม กรุกํ
โหติ กายเ พลํ น โหติ ตสฺมา นิกฺเคตฺตลฺลตฺตย ลหุปริวตฺติ-
สงฺขาติ กายสฺส ลหุญฺจํ สรฺีรพลฺลจฺ ปุจฺฉาติ วทฺติฯ
ผาสฺวิหารนฺติ จานนิตฺนฺนคฺมนสฺยนสงฺขาเตสฺ(๑) จตฺตฺ อิริยาปฺเตสฺ
สฺขวิหารนฺจ ปุจฺฉาติ [๒] วทฺติฯ อถสฺส ปุจฺฉตพฺพการฺ ทสฺเสนฺติ
สุปฺปวาสา ฆนฺเตติอาทิมาทฯ เอวญฺจ วเทหิตฺติ อิทานิ วตฺตพฺพ-
การฺ นิตฺสฺเสติฯ

ปรมนฺติ วจนสมฺปฺญิจฺฉนํฯ เตน สาธุ ภาทฺเท ยถาวุคฺตํ
ปฺปชฺชามิตฺติ(๓) ทสฺเสติฯ โกลิยปฺตฺโตติ สุปฺปวาสา ย สามิโก
โกลิยราชปฺตฺโตฯ สฺวจินิ โหตฺตฺติ สทฺเวเก โลเก อคฺคทกฺขิณฺเยโย
สฺตถา สุปฺปวาสา ย เปสฺติวณฺทนํ สมฺปฺญิจฺฉิตฺวา ตทฺนนฺตรํ
อตุตฺโน เมตฺตาวิหารสมฺภูจฺาปํ (๔) พุทฺธาจฺฉนฺํ สฺขุปลฺหารํ ตสฺสา
๑. ม. จานนิตฺนฺนคฺมนสฺยนสงฺขาเตสฺฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร
ทิสฺสติฯ ๓. ม. ตถา ปฺปชฺชามิตฺติฯ ๔. สฺ. ม. เมตฺตาวิหารสฺสจฺกํฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้ ๑๘๘

สามณณโต ปกาเสตวา ปูน ตสสา ปุตตสส จ กพทวิปตติมุลก-
ทุกขุปตติปฏิกเขปมูเขน สขุปลัหาริ นิตสเสนโต สุนิ ๗เป๗
อโรคา อโรคิ ปุตติ วิชายตติ อห ๗

สท วณนาคิ ภควโต วณเนน สเหว ๗ ยสมิ กาลเ ภควา
ตถา อโวจ ตสมิเยว กาลเ ตมปี กมมึ ปริกขยิ อคมาสิ
ตสส ปริกขินภาวิ โอลเเกตวา สตถา ตถา อภาสิ ๗ อปเร
ปน วทนติ สเจ ตถา สตถา นาจิกขิสส ตโต ปรมปี
กิลจิกิ กาลิ ตสสา ตึ ทุกขิ อนุพนธิสส(๑) ๗ ยสมมา ปน
ภควตา สุนิ อโรคา อโรคณจ ปุตติ วิชายตติ วุตติ ตสมมา
ตสส วณสมกาลเมว โส กพโก พุยากุลภาวิ วิชชหิตวา
สขเนว พหิ นิกขมิ เอวิ เตสิ มาตาปุตตานัน โสตติ อโหสิ ๗
อจินเตโย หิ พุทธานัน พุทธานุภาวโ ๗ ยถา หิ ปญจอาราย
ปิยวิปโยคสมญูเตน โสเกน อุมมาทึ ปตวา

อุโก ปุตตา กาลกตา ปน(๒)ถ มยหิ ปตี มโต
มาตา ปิตา จ ภاتا จ เอกจิตมฺหิ ฌายเรติ (๓)

วตวา ชาตฺรฺเปเนว จรฺนฺตียา สตี ปฏฺลิภาทิ(๔) ภคินฺตี ภควโต
วณสมนฺตรเมว อุมมาโท วุปลมิ ตถา สุปปียาปี อุปาสิกา
อตฺตนาว อตฺตโน อูรฺยิ กเตน มหาวณเนน วุฏฺจาทึ อสกุโกนฺตี

๑. ม. อนุพนธิสสา ๗ ๒. สฺยา. วเน ๗ ๓. สฺยา. เอกจิตมฺหิ ๗ยฺหเร ๗

๔. ม. ปฏฺลิภาทิ ๗

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวรรณนา หน้ ๑๘๕

สยนปีฎุเจ นิปนุณา อากนตุวา มํ วนุทตฺติ วจนสมนฺตรเมว
วณฺณ ปากติเก ชาเต สยเมว คนฺตวา ภควนฺตํ วนุทีติ
เอวมาทีนํ วจฺจณฺนิ อธิ อุทาทริตพฺพานีติ ฯ

เอวํ ภนฺเตติ ภนฺเต ยถา ภควา สปุตฺตตาย ตสฺสา (๑)

อโรคภาวํ อาสีสนฺโต อาห สฺขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชายตฺตติ
ตํ เอวเมว ฯ น หิ กทาจิ พุทฺธานํ ภควนฺตानํ วจนสฺส
อณฺณถาภาโวติ อธิปฺปาโย ฯ เกจิ ปน เอวมตฺตฺติ วนุที
อปเร โหตฺตติ ปทสฺส อตฺถิ อานตฺวา วนฺณยณฺติ ฯ อภินนฺทิตฺวาติ
กรวีกรฺตมณฺชฺษา พุรหฺมสฺสเรณ ภควตา วุจฺจมานเณ ตสฺมี วจเน
ปีติโสมนสฺสปฏิลาภโต อภิมุขภาเวน นนฺทิตฺวา ฯ อนฺุโมทิตฺวาติ
ตโต ปจฺจนาปี สมฺโมทนํ อุปฺปาเทตฺวา จิตฺเตน วา อภินนฺทิตฺวา
วาชาย อนฺุโมทิตฺวา วจนสมฺปตฺติยา วา อภินนฺทิตฺวา อตฺถ-
สมฺปตฺติยา อนฺุโมทิตฺวา ฯ สกํ ฆริ ปจฺจายาสีติ อตฺตโน ฆริ
ปฏิกฺกณฺธิ ฯ (๒) เย ปน เยน สกํ ฆรณฺติ ปจฺจณฺติ เตสํ ยทิปี
ยตสทฺททานํ สมฺพนฺนทภาวโต เตนาติ ปทํ วุตฺตเมว โหติ ฯ
ตถาปี ปฏฺิยาธิตฺวาติ ปาฐเสสโส โยเชตพุโป โหติ ฯ

วิชาตฺนฺติ ปชาตํ ปสฺตณฺติ อตฺถิโต ฯ อจฺจริยณฺติ

อนฺุทสฺส วย นิจฺจํ น โหตีติ อจฺจริยํ อยํ
ตาว สทฺททนโย ฯ อภฺุชกถาสฺ ปน อจฺจราโยคฺคํ อจฺจริยณฺติ

๑. ม. มาตุยา ฯ ๒. ม. ปฏิกฺกณฺธิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจฺจลินทสุตฺตวณณา หน้า ๑๕๐

วุดฺดี อจฺจริ ปฺหริตฺติ ยุตฺตุนฺติ อตฺโต ฯ วตาคี สมภวานเ
อโห อจฺจริยนฺติ อตฺโต ฯ โภติ ฆมฺมาลปฺนํ ฯ (๑)อฏฺฐปฺพุพฺพุนฺติ
อพฺภูตฺ(๑) ฯ

ตถาคตฺสฺสาติ อฏฺฐหิ การณฺเห ภควา ตถาคโต ฯ
ตถา อากโตติ ตถา คโตติ ตถาคโต ฯ ตถลภฺขณฺ์ อากโตติ
ตถาคโต ฯ ตถฆมฺเม ยถาวโต อภิสมฺพุทฺโธติ ตถาคโต ฯ
ตถทสฺสิตาย ตถาคโต ฯ ตถวาทิตาย ตถาคโต ฯ ตถาการิตาย
ตถาคโต ฯ อภิภวนฺฏฺเฐน ตถาคโต ฯ

กถิ ภควา ตถา อากโตติ ตถาคโต ฯ ยถา สพฺพโลกฺหิตาย
อฺสฺสูกฺกมาปฺนฺนา ปฺริมกา สมฺมาสมฺพุทฺธา อากตาคี ฯ กิ
วุดฺดี โหติ เยน อภินิหารเณ เต ภควนฺโต อากตมฺ เตน
อฏฺฐคฺณสมฺนฺนาคเตน อยมฺปิ ภควา อากโต ฯ ยถา จ เต
ภควนฺโต ทานปารมี ปฺุเรตฺวา สีสเนกฺขมฺมปฺลฺญาวิริย-
ขนฺตสจฺจอธฺมฺมจฺจานเมตฺตาคูเปกฺขาปารมีติ อีมา ทส ปารมีโย
ทส อูปารมีโย ทส ปรมคฺตปารมีโยติ สมตฺตีสปารมีโย
ปฺุเรตฺวา ปฺลฺจ มหาปฺริจฺจาเค ปฺริจฺจชิตฺวา ปฺุพฺพโยคปฺุพฺพจฺริย-
ธมฺมกฺขานณฺจ ฌาตฺตจฺริยาทโย ปฺุเรตฺวา พุทฺธจฺริยาช โภทฺตี
ปฺุทฺวา อากตา ตถา อยมฺปิ ภควา อากโต ฯ ยถา จ เต
ภควนฺโต จตฺตาริ สติปฺภฺจฺจานเ ฯเปฯ อริยิ อฏฺฐจฺจกิกิ มคฺคํ
๑. ม. อฏฺฐปฺพุพฺพิ ภูตฺตุนฺติ อพฺภูตฺ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปฺปวาสาสุตฺตวณฺณา หน้า ๑๕๑

ภาเวตฺวา พฺรุเหตฺวา อากตา ตถา อยมฺปี ภควา อาคโต ฯ
เอวํ ตถา อาคโต ตถาคโต ฯ

กถํ ตถา คโตติ ตถาคโต ยถา สมฺปติชตา เต
ภควนฺโต สเมหิ ปาเทหิ ปจฺวิยํ ปติฏฺฐาย อุตฺตฺราภิมฺขา
สตฺตปทวิตฺติหาร(๑) คตา เสตฺจฺจตฺเต ชาริยมาเน สพฺพาว ทิสา
อนฺุวิโลเกสฺส อาสภิวาจํ ภาสสีสุ โลเก อตฺตโน เชฏฺฐเสฏฺฐภาวํ
ปกาเสนฺดา ตณฺจ คมนํ ตถํ อโหสิ อวิตถํ อนเนเกถํ
วิเสสาธคฺคมาณํ ปุพฺพนิมิตฺตภาเวน ตถา อยมฺปี ภควา คโต
ตณฺจสฺส คมนํ ตถํ อโหสิ อวิตถํ เตสฺสญฺเวย วิเสสาธคฺคมาณํ
ปุพฺพนิมิตฺตภาเวน ฯ เอวํ ตถา คโตติ ตถาคโต ฯ

ยถา วา เต ภควนฺโต เนกขมฺเมเน กามจฺจนฺทํ ปหาย
คตา อพฺยาปเทน พฺยาปาทํ อาโลเกสฺสญฺเวย ถินมิทฺธํ
อวิกฺเขเปเน อุกฺขจฺจกุกฺกจฺจํ ฐมฺมวตฺถาเนเน วิจิกิจฺจํ ปหาย
คตา ฅาณเน อวิขุञฺชํ ปทาเลตฺวา ปาโมชฺเชเน อรตี วิโนเทตฺวา
อฏฺฐสฺมาปคฺคตีหิ อฏฺฐารสฺหิ มหาวิปฺสฺสนาหิ จตฺตฺหิ จ อริยมคฺคฺเคหิ
ตํ ตํ ปฏฺธิปฺกฺขํ ปหาย คตา เอวํ อยมฺปี ภควา คโต ฯ
เอวมฺปี ตถา คโตติ คถรคโต ฯ

กถํ ตถลฺกฺขณํ อาคโตติ ตถาคโต ปจฺวีชาตฺยา
กฺกฺขพฺลฺกฺขณํ อาโปชาตฺยา ปคฺคฺฆรณลฺกฺขณํ อตฺโขชาตฺยา
๑. ม. สตฺตปทวิตฺติหารเนน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๑๕๒

อุณหตตลกขณั วาโยธาตยา วิตุถมภนลกขณั อากาสธาตยา
 อสมมุฏฐลกขณั รูปสสุ รูปปนลกขณั เวทนาย เวทยิตลกขณั
 สลยถาย สลยชานนลกขณั สงขารานั อภิสงขรณลกขณั
 วิญญานสสุ วิชานนลกขณณนุติ เอวั ปญจนนั ขนุชานั
 ทวาทสนนั आयตनानั อฏฐารสนนั ธาตุนั พาวิสติยา
 อินุทริยานั จตุนนั สจจानั ทวาทสปทิกสสุ ปจจยาการสสุ
 จตุนนั สติปฏจानานั จตุนนั สมมปปรชานานั จตุนนั
 อิทุธิปาทานั สตตุนนั [๑] พลานั สตตุนนั โพชฅนังคานั
 อริยสสุ อฏฐงกิกสสุ มกคสสุ สตตุนนั วิสุทธีนั อมโตคธสสุ
 นิพพานสสุธาติ เอวั ตสสุ ตสสุ ฐมมสสุ ยั สภาวสสรสลกขณั
 ตั ตถั อวิตถั อนนญเบถถั ลกขณั ฅานคคธิยา อากโต
 อวิรัชฅิตุวา ปตโต อธิคโตติ ตถาคโต ฯ เอวั ตถลกขณั
 อากโตติ ฯ ตถาคโต ฯ

กถั ตถฐมเม ยถาวโต อภิสมพุทุโรติ ตถาคโต ฯ
 ตถฐมมา นาม จตตาริ อริยสจจานิ ฯ ยถาห จตตาริมานิ
 ภิกขเว ตถานิ อวิตถานิ อนนญถถานิ ฯ กตมานิ จตตาริ
 อิทั ทกขณนุติ ภิกขเว ตถเมตถั อวิตถเมตถั อนนญถถเมตถนุติ (๒) ฯ
 วิตุถาโร ฯ ตานิ จ ภควา อภิสมพุทุโร ตสฺมา ตถานั
 อภิสมพุทุทตฺตา ตถาคโต ฯ

๑. ม. เอตฺถนุตเร ปญจนนั อินุทริยานั ปญจนนนุติ ทิสฺสติ ฯ
 # ๒. สั. มหา. ๑๕/๑๖๕๗/๕๔๐ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้ ๑๕๑

อปิจ ชรามรณสุส ชาติปจยสมภูตสมุทาคตภูโจ ตโถ
อวิตโถ อนนญโถ ๗เป๗ สงขารานํ อวิชชาปจยสมภูตสมุทา-
คตภูโจ ตโถ อวิตโถ อนนญโถ ตถา อวิชชาย สงขารานํ
ปจยภูโจ ๗เป๗ ชาติยา ชรามรณสุส ปจยภูโจ ตโถ อวิตโถ
อนนญโถ ตํ สพพํ ภควา อภิสมฺพุทฺโธ ตสฺมาปี ตถานํ
อภิสมฺพุทฺตตฺตา ตถาคโถ อภิสมฺพุทฺตโถ หิ เอตฺถ คต-
สทฺโทติ ๗ เอวํ ตถมเม ยถาวโต อภิสมฺพุทฺโธติ ตถาคโถ ๗

ภคิํ ตถทสฺสิตาย ตถาคโถ ยํ สเทวเก ๗เป๗
สเทวมนุสฺสาย ปชาย อปริมาณาสฺ โลกธาตฺส อปริมาณานํ
สตุตถานํ จกขุทฺวเร อาปถมากจฺจนตํ รูปารมฺมณํ นาม อตฺถิ
ตํ ภควา สพฺพการโถ ชานาติ ปสฺสตี ๗ เอวํ ชานตา
ปสฺสตา จ เตน อภฺจฺจานินฺจาทิวเสน วา (๑) ทิฏฺฐสฺสุมฺตวิญฺญาเตสฺ
ลพฺภมานปทวเสน วา กตฺมฺนฺติ รูปํ รูปายตฺนํ ยํ รูปํ
จตุณฺนํ มหาภูตानํ อูปาทาย วณฺณนิภาสนิตฺสสนํ สปปญฺจिํ
นึลลํ ปิตกนฺตฺติอาทินา (๒) นเยน อนนเกหิ นามะหิ เตรสหิ วาเรหิ
ทฺวิปญฺญาสา ย นเยหิ วิชชชมานํ ตถเมว โหติ วิตถํ นตฺถิ ๗
เอส นโย สโตทฺวาราทิสฺ อาปถมากจฺจนเตสฺ สทฺทาทิสฺ
วตุตฺถเษหตํ ภควตา

ยํ ภิกฺขเว สเทวกสุส โลกสุส ๗เป๗ สเทวมนุสฺสาย

๑. ม. ปสฺสตา จ เตน ตํ อภฺจฺจานินฺจาทิวเสน วา ๗

๒. อภ. สจ. ๓๔/๕๒๑/๒๐๔ ๗

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๑๕๔

ทัญจํ สุตํ มุตํ วิณฺณตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา
ตมฺหิ ชานามิ ตมฺหิ อพฺภณฺณาสี(๑) ตํ ตถาคตฺสฺส วิทิตํ ๑ ตํ ตถา-
คโตะ น อุปฺภูจาสีติ (๒) ๑

เอวํ ตถทสฺสิตาย ตถาคโตะ ๑ ตตฺถ ตถทสฺสึอตุเถ ตถาคโตะติ
ปทสมฺภโว เวทิตพฺโพ ๑ (๕)

กถํ ตถวาทิตาย ตถาคโตะ ยํ รตฺตี ภาควา อนุตฺตริ
สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ยถจ รตฺตี อนุปาทิสฺสาย นิพฺพาน-
ชาตฺยา ปรินิพฺพายิ เอตฺถนฺตเร ปญฺจตฺตาลีสวสฺสปริมาณกถํ
ยํ ภาควา ภาสิตํ [๓] ลปิตํ สุตฺตเคยฺยาทิสฺส พฺพนฺตํ ปริสุทฺธํ
ปริปุณฺณํ รากมทาทินิมฺมถนํ(๔) เอกสฺทิสํ ตถํ อวิตถํ ๑ เตนหา

ยถจ จุนฺท รตฺตี ตถาคโตะ อนุตฺตริ สมฺมาสมฺโพธิ
อภิสมฺพุชฺชติ ยถจ รตฺตี อนุปาทิสฺสาย นิพฺพานชาตฺยา
ปรินิพฺพายติ ยํ เอตฺถมฺมึ อนุตฺตเร ภาสติ ลปติ นิทฺทิสฺสติ สพฺพนฺตํ
ตเถว จ โหติ โน อญฺญถา ตสฺมา ตถาคโตะติ วุจฺจตาติ ๑ (๕)

คทอตุโถ เอตฺถ คตฺสทฺโท ๑ เอวํ ตถวาทิตาย ตถาคโตะ ๑

อปีจ อากทนํ อากโท วจฺนนฺติ อตุโถ ๑ ตโถ(๖)

อวิปริโต อากโท อสฺสาติ ทการสฺส ตการํ กตฺวา ตถาคโตะติ
เอวเมตฺถ ปทสิทฺธิ เวทิตพฺพา ๑

๑. สฺยา. ม. อพฺภณฺณาสี ๑ ๒. อจฺ. จตฺตุก. ๒๑/๒๔/๓๒ ๑

ม. ตํ ตถาคโตะ ๑ น อุปฺภูจาสีติ ๑ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร ลปิตนฺติ ทิสฺสติ ๑

๔. ม. รากมทาทินิมฺมถนํ ๑ ๕. ที. ปา. ๑๑/๑๒๐/๑๔๕ ๑

๖. ม. เอตฺถนฺตเร อวิตถิติ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตฺตวณณนา หน้า ๑๕๕

ถถิ ตถาการิตาย ตถาคโต ภควโต หิ วาจา ยกาโย
อนฺุโลเมติ กายสุสปี วาจา ตสฺมา ยถาวาริ ตถาการิ
ยถากาหิ ตถาวาหิ จ โหติ เอวมฺภุตฺตสฺส จสฺส ยถา วาจา
กาโยหิ ตถา คโต ปวตฺโตติ อตฺโต ๗ ยถา จ กาโย วาจาปี
ตถา คตา ปวตฺตาคติ ตถาคโต ๗ เตนานา

ยถาวาหิ ภิกฺขเว ตถาคโค ตถาการิ ยถาการิ ตถา-
วาหิ ๗ อิติ ยถาวาหิ ตถาการิ ยถาการิ ตถาวาหิ ๗ ตสฺมา
ตถาคโตติ วุจฺจตีติ ๗ (๑)

เอวํ ตถาการิตาย ตถาคโต ๗

ถถิ อภิกฺขเว ภเวเน ตถาคโต ยสฺมา อฺุปริ ภวคฺคํ
เมภฺุจฺจา อวิจิ ปรินฺยตฺตํ กริตฺวา ติริยํ อปริมาณาสฺส โลกชาตฺตสฺ
สพฺพสฺสเต อภิกฺวาติ สีเลนปี สมานินาปี ปญฺญาปี วิมุตฺติยาปี
วิมุตฺติณานทสฺสเนนปี น ตสฺส ตฺถา วา ปมาณํ วา อตฺถิ
อถโข อตฺถโล อปฺปเมยฺโย อนฺุคฺตโร เทวเทโว สกฺกานํ อติสกฺโก
พฺุรหฺมานํ อติพฺุรหฺมา สพฺพสฺสคฺคตฺตโม ตสฺมา ตถาคโต ๗
เตนนานา

สเทวเก ภิกฺขเว โลเก ๗เป ๗ สเทวมนฺุสฺสาย ตถาคโต
อภิกฺกุ อนภิกฺกุโต อญฺญทตฺถุทโส วสวตฺติ ตสฺมา ตถาคโตติ
วุจฺจตีติ ๗

ตฺตรายํ ปทสิทฺธิ อคโท วิย อคโท เทสนาวิลาโส เจว

๑. ที. ปา. ๑๑/๑๒๐/๑๕๕ ๗

ปฺญฺยสุสโย จ ฯ เตน โส มหฺนฺภาโว ภิสฺสโก วีย ทิพฺพา-
คเทน สปุเป สพฺพปรปุวาทีโน สเทวกญฺจ โลกํ อภิภวตี ฯ
อิตี สพฺพโลกาภิภวเน ตโต [๑] อวิตโต อวิปริโต ยถาวุตฺโตว อคโท
เอตฺตฺสชาติ ทการฺสส ตการี กตฺวา ตถาคโตติ เวทิตฺตฺโพ ฯ
เอวํ อภิภวณฺฺญเณ ตถาคโต ฯ

อปัจจ ตถาย คโตติ ตถาคโต ตถํ คโตติ ตถาคโต ฯ
ตตฺถ สกฺลโลกํ ตีรณปริญฺญา ย ตถาย คโต อวิกโตติ (๒)
ตถาคโต ฯ ฌลคสมฺมุขํ ปหฺนฺนปริญฺญา ย ตถาย คโต อตีโตติ
ตถาคโต ฯ โลกนโรธํ สจฺฉนิกิริยา ย ตถาย คโต อธิคโตติ
ตถาคโต ฯ โลกนโรธคามินี ปฺฏิปทํ ตถํ คโต ปฺฏิปนฺนโยติ
ตถาคโต ฯ วุตฺตญฺเหตี ภควตา

โลโก ภิกฺขเว ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺโธ โลกสฺมา ตถาคโต
วิสุตฺตฺโต ฯ โลกสมฺมุขโย ภิกฺขเว ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺโธ
โลกสมฺมุขโย ตถาคตฺสส ปหีนโน ฯ โลกนโรธํ ภิกฺขเว ตถาคเตน
อภิสมฺพุทฺโธ โลกนโรธํ ตถาคตฺสส สจฺฉนิกโต ฯ โลกนโรธ-
คามินี ปฺฏิปทา ภิกฺขเว ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา โลกนโรธ-
คามินี ปฺฏิปทา ตถาคตฺสส ภาวิตา ฯ

ยํ ภิกฺขเว สเทวกสุส โลกสุส ฯเปฯ สพฺพํ ตํ ตถาคเตน
อภิสมฺพุทฺธํ ฯ ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจตีติ ฯ (๓)

๑. ม. เอตฺถนฺตเร อวิตโตติ ทิสฺสตีติ ฯ

๒. ม. อวคโตติ ฯ ๓. อญฺ. จตฺตฺก. ๒๑/๒๓/๓๐ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณนา หน้ ๑๕๗

อปเรหิปี อฏฺฐหิ การเณหิ ภควา ตถาคโต ตถาย
อาคโตติ ตถาคโต ตถาย คโตติ ตถรคโต ตถานิ อาคโตติ
ตถาคโต ตถา คโตติ ตถาคโต ตถาวโรติ ตถาคโต
ตถา ปวตฺติโตติ ตถาคโต ตถเอหิ อคโตติ ตถาคโต ตถา
กตภาเวน ตถาคโต ฯ

กถิ ตถาย อาคโตติ ตถาคโต ยถา(๑) ภควตา สฺมุเช-
ญฺเตน ทิปฺงกรทสพลสฺส ปาทมฺมเถ

มนุสฺสสตฺถิ ลิงฺกสมฺปตฺติ เหตุ สตฺถารทสฺสนํ
ปพฺพชฺชา คฺคณสมฺปตฺติ อธิกาโร จ นนฺทตา
อฏฺฐธมฺมสโมชานา อภินิหารโ สมิชฺฌตฺติ ฯ (๒)

เอวํ วุตฺถิ อฏฺฐงฺกสมนฺนาคตฺติ อภินิหาริ สมนฺปาเทนฺเตน อหิ
สเทวํ โลกํ ตินฺนโณ ตาเรสฺสามิ มุตฺโต โมเจสฺสามิ ทนฺโต
ทาสฺสามิ สนฺโต สเมสฺสามิ อสฺสตฺโต อสฺสาเสสฺสามิ ปรีนิพฺพุโต
ปรีนิพฺพาเปสฺสามิ พุทฺโธ โพเชสฺสามิติ มหาปฺฏิญฺญา ปวตฺติตา ฯ
วุตฺตญฺเหดิ

กิมฺเม เอเกน ตินฺนเณน ปรีเสน ธามทสฺสิณา
สพฺพญฺญตฺติ ปาปฺณิตฺวา สนฺตาทเรสฺส สเทวํ ฯ
อิมินา เม อธิกาเรน ปรีสฺตฺตเม ธามทสฺสิณา(๓)
สพฺพญฺญตฺติ ปาปฺณิตฺวา ตาเรมิ ชนตํ พหฺห ฯ

๑. ม. ยถา ฯ ๒. พุทฺ. ๓๓/๒/๔๒๒ ฯ

๓. ม. กเตน ปรีสฺตฺตเม ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๑๕๘

สังสารโสตร์ ฉินฺทิตฺวา วิทฺธเสตฺวา ตโย ภเว
ธมฺมนาวํ สมารุหฺ สุนฺดาเรสฺสํ สเทวกํ ฯ
กิมฺเม อณฺเฏตเวเสน ธมฺมํ สจฺฉิกเตนฺธ
สพฺพณฺตุตํ ปาปฺณิตฺวา พุทฺโธ เหลสฺสํ สเทเวเกติ ฯ (๑)

ตํ ปเนตํ มหาปฺฏิญฺญํ สกฺลสฺสาปี พุทฺธกรธมฺมสมุทฺทายสฺส
ปวิจยปจฺจเวกฺขณสมาทานานํ การณฺญตํ อวิสฺสวาเทตฺวา (๒) โลกนาโถ
ยสฺมา มหากปฺปานํ สดสฺสสฺสาธิกานิ จตฺตาริ อสงฺเขยฺยฺยานิ
สกกจฺจํ นิรฺนตฺรํ นิรวเสสโต ทานปารมิอาทโย สมตฺสปารมิโย
ปฺรูเรตฺวา อองฺปริจฺจาคาทโย ปฺลจฺ มหาปฺริจฺจาเค ปฺริจฺจชิตฺวา
มจฺจาชฺฎฺจานาทีนํ จตฺตาริ อธิฎฺจานานํ ปฺริพฺรุเหตฺวา ปฺลจฺ-
ณณสมฺภาวเร วทฺธเมตฺวา (๓) ปฺพุพฺโยคปฺพุพฺจริยธมฺมกฺขานณตฺตฺตา-
จริยาทโย อุกกํสาเปตฺวา พุทฺธจริยํ ปฺรมโกฎฺทค ปาเปตฺวา อนฺตฺตฺริ
สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุชฺฉมิ ฯ ตสฺมา ตสฺเสว สฺมา มหาปฺฏิญฺญา
ตถา อวิตถา อนณฺณถา น ตสฺส วาลกฺคฺมตฺตมฺปี วิตถํ
อตุถิ ฯ ตถา หิ ทีปฺงฺกรทสพฺโล โกณฺทญฺโย มงฺคโล ฯเปฯ
กสฺสโป ภควาติ อิมํ จตฺวีสฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธา ปฺฏิปาญฺญา
อุปฺปนฺนา พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พฺยากริํสุ ฯ เอวํ จตฺวีสฺติยา
พุทฺธานํ สนฺติเก ลทฺธพฺยากรโณ เย เต กตฺวาภินิหารเหหิ
โพธิสฺสฺเตหิ ลทฺธพฺวา อานิสฺสา เต ลภิตฺวาว อากโตติ ตาย

๑. ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๒๑ ฯ ๒. ม. อวิสฺสวาเทตฺวา ฯ
๓. ม. สมภริตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้า ๑๕๕

ยถาวิตตาย มหาปฏิญญา [๑] ตถาย อภิสมพุทธภาว อากโต อธิ
คโตติ ตถาคโต ฯ เอวํ ตถาย อากโตติ ตถาคโต ฯ

กถํ ตถาย คโตติ ตถาคโต (๒) ยายํ มหากรุณา
โลกนาโถ มหาทุกขสมพาธปฏิปนํ สุตตนิคายํ ทิสฺวา
ตสฺส นตฺถลฺลโธ โกจิ ปฏิสฺสรณํ อหเมว อิตฺโต (๓) สํสารทุกฺขโต
มุตฺโต โมเจสฺสามิตฺติ สมฺมุตฺตสาหิตฺมานโส มหาภินิหารมกาสิ ฯ
กตฺวา จ ยถาปณฺธิชานํ สกฺลโลกहितสมฺมหาทนาย อุตฺตฺถกฺกมา-
ปนฺโน อตฺตโน กายชีวิตนิรเปกฺโข ปเรสํ โสตปถาคมนมฺกฺเคนปี
จิตฺตฺตฺตราสสมฺปฺปาติกา อติทุกฺกรว ทุกฺกรจฺริยา สมฺมาจฺรณฺโต
ยถา มหาโพธิยา ปฏิปตฺติ หานภากิยา สงฺกิลฺเสภากิยา
จิตฺติภากิยา วา น โหติ อถ โข อุตฺตรฺติ (๔) วิเสสภากิยา ว
โหติ ตถา ปฏิปชฺชมาโน อนุปฺพุเพน (๕) นิรวเสเส โพธิสมฺภารํ
สมฺปาเทตฺวา อภิสมฺโพธิ ปาปฺณิ ฯ ตโต ปรณฺจ ตายเยว
มหากรุณาย สลฺลจิตฺตฺมานโส ปวิเวกรตี ปรมณฺจ สนฺตํ
วิโมกฺขสฺสํ ปหาย พาลชนพหฺเลโลเก เตหิ (๖) สมฺปฺปาติยฺมานํ
วิปฺปการํ อคเณตฺวา วินยฺยชนสฺส วินยเนน นิรวเสสํ พุทฺธ-
กิจฺจํ นิฏฺฐเปสิ ฯ ตตฺถ โย ภควโต สุตฺเตสฺส มหากรุณาย
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ตถายาติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ยาย มหากรุณาย โลกนาโถ ฯ
๓. ม. น มิโต ฯ ๔. ม. อุตฺตรฺตฺตรฺติ ฯ ๕. ม. นิรวเสเส โพธิสมฺภारे
สมฺปาเทตฺวา ฯ ๖. ม. สมฺปฺปาติคํ สมฺมานาวมานวิปฺปการํ ฯ

สโมกฺกมนากาโร โส ปรโต อาวิภวิสฺสตี ฯ ยถา จ พุทฺธ-
ภูตฺสฺส โลกนาถฺสฺส สฺตฺเตสฺส มหากรุณา เอวํ โปธิสฺตฺตภูตฺสฺสปี
มหาภินิหารกาลาทีสุตี (๑) สพฺพตฺถ สพฺพทา จ เอกสฺทิสฺตาย ตถา
อวิตถา อนนฺถถา ตสฺมา ตีสุปี อวฺภูจาสฺส สพฺสฺตฺเตสฺส
สฺมานรฺสย ตถาย มหากรุณาย สกฺลโลกหิตาย คโต
ปฏฺธิปฺนฺโนติ ตถาคโต ฯ เอวํ ตถาย คโตติ ตถาคโต ฯ

กถํ ตถานิ อากโตติ ตถาคโต ตถานิ นาม จตฺตารี
อริยมคฺคณานิ ฯ ตานิ หิ อิทํ ทุกฺขํ อัยํ ทุกฺขสมุทฺทโย อัยํ
ทุกฺขนิโรธอ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ เอวํ สพฺพเวยฺย-
ธมฺมสงฺกาทกานํ ปวตฺตนิวตฺติตทฺทฺทเหตุกฺกตานิ จตฺนุนํ อริย-
สจฺจานํ ทุกฺขสฺส ปิพฺพนญฺโจ สงฺขตฺตญฺโจ สนฺดาปญฺโจ วิปริณาม-
ญฺโจ สมุทฺทสฺส อายฺหฺนญฺโจ นิทานญฺโจ สํโยคญฺโจ ปลิโพ-
ธญฺโจ นิโรธสฺส นิสฺสรณญฺโจ วิเวกญฺโจ อสงฺขตฺตญฺโจ อมตฺตญฺโจ
มคฺคสฺส นียฺยานญฺโจ เหตุวญฺโจ ทสฺสนญฺโจ อาริยฺเตยฺยญฺโจติอาทีนํ
ตพฺพิภากานนฺจ ยถาภูตฺสภาวาวโปธวิพฺนฺนรฺกสฺส สงฺกิเลส-
ปฺกฺขสฺส สมุจฺฉลินทฺเนน ปฏฺธิลทฺธาย ตตฺถ อสมฺโหมหาภิสฺมย-
สงฺฆาตฺถ อวิปริตฺถการปฺปวตฺตติยา ธมฺมานํ สภาวสรส-
ลทฺทฺทสฺส อวิสํวาทฺนโต ตถานิ อวิตถานิ อนนฺถถานิ ตานิ
ภควา อนนฺถเวเนยฺโย สยเมว อากโต อธิคโต ตสฺมา ตถานิ
๑. สี่. ...กาลาทีสุปี ฯ

อาคโตะติ ตถาคโตะ ๑

ยถา จ มคฺคณณานิ เอวํ ภควโตะ ตีสุ กาลเสสุ
อปฺปฎฺฐิตณณานิ จตฺตปฺปฎฺฐิตสมฺภิตาณณานิ จตฺตเวสารชฺชณณานิ
ปฺลยจกตฺติปริจฺเจทณณานิ นอสาธารณณณานิ สตฺตโปชณฺณก-
วิภาวนณณานิ อฏฺฐมคฺคกฺขวิภาวนณณานิ นวานุปฺพุพฺพวิหาร-
สมาปตฺตติณณณานิ ทสพฺพลณณณานิ จ ตถภาเว เวทิตพฺพานิ ๑

ตตฺตฺตฺตฺต วิภาวนา ยํ หิ กิลฺยจฺจ อปริมาณาสฺส โลกธาสฺส
อปริมาณันํ สตฺตตฺตํ หีนาทิเกทภินฺนุณาสฺส อตีตาสฺส ขนฺธายตฺต-
ธาสฺส สภาวกิจฺจาทิ อวฏฺฐจาวิเสสชาติ ขนฺธปฏฺฐิตพฺพทฺตฺตนามโคตฺตาทิ
จ ชานิตพฺพ ๑ อนินฺนทฺตริยพฺพทฺตฺต จ อตฺติสฺสขุมตฺติโรกฺข(๑)ทฺตวิทฺต-
ปเทเสสุปี รุปรชฺชเมสุ โย ตตฺตปฺปจฺจยวิเสสเสหิ สทฺตฺตํ ปจฺจยฺย-
ปนฺนํ วณฺณสณฺณจฺจานกนฺธรสสฺสชาติวิเสโส ตตฺตฺต สพฺพตฺตฺต
หตฺตตฺตเล จปิตอามลเก วิย ปจฺจกฺขโตะ อปฺปฎฺฐิตํ ภควโตะ ฌานํ
ปวตฺตติ ตถา อนาคตาสฺส ปจฺจยฺยปนฺนุณาสฺส จาคติ อิมานิ ตีสุ
กาลเสสุ อปฺปฎฺฐิตณณณานิ นาม ๑ ยถาห

อตีตฺตเส พุทฺตฺตฺต ภควโตะ อปฺปฎฺฐิตํ ฌานํ อนาคตฺตเส
พุทฺตฺตฺต ภควโตะ อปฺปฎฺฐิตํ ฌานํ ปจฺจยฺยปนฺนุณเส พุทฺตฺตฺต
ภควโตะ อปฺปฎฺฐิตณณณนฺติ ๑ (๒)

ตานิ ปเนตานิ ตตฺตฺต ตตฺตฺต ฐมฺมามัน สภาว-

๑. ม. อตฺติสฺสขุมตฺติโรหิตฺตวิทฺตฺตปเทเสปี ๑ ๒. ขุ. ปฏฺฐ. ๓๑/๖๖๕/๕๗๗ ๑

สรสทกษณสส อวิส้วทนโต ตถานี อวิตถานี อนณณถานี
ตทานี ภควา สยมภุณณณ อธิคณฐีติ ฯ เอวมปิ ตถานี
อาคโตติ ตถาคโต ฯ

ตถา อตถปฐิสมฐิทา ชมมปฐิสมฐิทา นีรุตติปฐิสมฐิทา
ปฐิทานปฐิสมฐิทาติ จตสฺโส ปฐิสมฐิทา ฯ ตตถ อตถป-
ปภทสส สลลทกษณวิภาวนวตถานกรณสมตถํ อตถปปภทคตํ
ถาณํ อตถปฐิสมฐิทา ฯ ชมมปปภทสส สลลทกษณวิภาวน-
วตถานกรณสมตถํ ชมมปปภทคตํ ถาณํ ชมมปฐิสมฐิทา ฯ
นีรุตติปปภทสส สลลทกษณวิภาวนวตถานกรณสมตถํ นีรุตตาทิ-
ลาเป ปภทคตํ ถาณํ นีรุตติปฐิสมฐิทา ฯ ปฐิทานปปภทสส
สลลทกษณวิภาวนวตถานกรณสมตถํ ปฐิทานปปภทคตํ ถาณํ
ปฐิทานปฐิสมฐิทา ฯ วุตตญเหตุ

อตถถ ถาณํ อตถปฐิสมฐิทา ชมเม ถาณํ ชมม-
ปฐิสมฐิทา อตถ(๑)ชมมนีรุตตาทิลาเป ถาณํ นีรุตติปฐิสมฐิทา
ถาณสฺส ถาณํ ปฐิทานปฐิสมฐิทาติ ฯ (๒)

เอตถ จ เหตุอนุสारेณ อธณียโต อธิคณตพพโต จ
สงเขปโต เหตุผลํ อตถโถ นาม ปภทโต ปน ยงฺกิญจ
ปจฺจยูปนฺนํ นีพพานํ ภาสิตตฺโถ วิปาโก กิริยาติ อิเม ปญจ
ชมมา อตถโถ ตํ อตถํ ปจฺจเวกษณตสฺส ตสฺมี อตถถ ปภทคตํ
๑. สฺยา. ม. ตตฺตร... ฯ ๒. อภิ. วิ. ๓๕/๗๗๕/๓๕๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้า ๒๐๓

ฌาณํ อตฺถปฏฺฐสมฺภิทา ฯ ฌมฺโหมติ สงฺเขปโต ปจฺจโย ฯ โส
หิ ยสฺมา ตํ ตํ อตฺถํ วิทฺหติ ปวตฺเตติ เจว ปาเปติ จ
ตสฺมา ฌมฺโหมติ วุจฺจติ ปเกทโต ปน โย โกจิ ผลนฺิพฺพตฺตนโก
เหตุ อริยมคฺโค ภาสีติ กุสลํ อกุสลนฺุติ อิมํ ปญฺจ ฌมฺมา
ฌมฺโหม ตํ ฌมฺมํ ปจฺจเวกฺขนฺุตสฺส ตสฺมี ฌมฺเม ปเกทตํ
ฌาณํ ฌมฺมปฏฺฐสมฺภิทา ฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ

ทุกฺเข ฌาณํ อตฺถปฏฺฐสมฺภิทา ฯ ทุกฺขสมฺมุตฺเต ฌาณํ ฌมฺม-
ปฏฺฐสมฺภิทา ทุกฺขนิโรธํ ฌาณํ อตฺถปฏฺฐสมฺภิทา ทุกฺขนิโรธ-
คามินฺิยา ปฏิปฺทาย ฌาณํ ฌมฺมปฏฺฐสมฺภิทาติ ฯ (๑)

อถว าคฺคฺมุหิ ฌาณํ ฌมฺมปฏฺฐสมฺภิทา เหตุผล ฌาณํ
อตฺถปฏฺฐสมฺภิทา ฯ เย ฌมฺมา ชาตา ภูตา สลฺลชาตา นฺิพฺพตฺตา
อภินฺิพฺพตฺตา ปาตุภูตา อิมํสุ ฌมฺเมสุ ฌาณํ อตฺถปฏฺฐสมฺภิทา ฯ
ยฺมฺหา ฌมฺมา เต ฌมฺมา ชาตา ภูตา สลฺลชาตา นฺิพฺพตฺตา
อภินฺิพฺพตฺตา ปาตุภูตา เตสุ ฌมฺเมสุ ฌาณํ ฌมฺมปฏฺฐสมฺภิทา ฯ
ชรามรณํ ฌาณํ อตฺถปฏฺฐสมฺภิทา ชรามรณสมฺมุตฺเต ฌาณํ
ฌมฺมปฏฺฐสมฺภิทา ฯ ชรามรณนิโรธํ ฌาณํ อตฺถปฏฺฐสมฺภิทา ชรา-
มรณนิโรธคามินฺิยา ปฏิปฺทาย ฌาณํ ฌมฺมปฏฺฐสมฺภิทา ฯ ชาตฺิยา
ภเว อุปาทาเน ตณฺุหาย เวทนาย ผสฺเส สพายตเน นามรฺูเป
วิญฺญาเน สงฺขารํสุ ฌาณํ อตฺถปฏฺฐสมฺภิทา สงฺขารสมฺมุตฺเต

๑. อภ. วิ. ๓๕/๓๓๘/๓๕๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจฺจลินทสุตฺตวณณนา หน้า ๒๐๔

ณณํ ชมฺมปฏิสฺมฺภิทาฯ สงฺขารนิโรเช ณณํ อตฺถปฏิสฺมฺภิทาฯ

สงฺขาตนิโรชคามินียา ปฏิปทาย ณณํ ชมฺมปฏิสฺมฺภิทาฯ

อิช ภิกฺขเว(๑) ภิกฺขุ ชมฺมํ ชานาติ สุตฺตํ เคยฺยึฯเปฯ

เวทลฺลํ อัย วุจฺจติ ชมฺมปฏิสฺมฺภิทาฯ โส ตสฺส ตสฺเสว

ภาสิตสฺส อตฺถํ ชานาติ [๒] อัย อิมสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถ

อัย วุจฺจติ อตฺถปฏิสฺมฺภิทาฯ (๓)

กตเม ชมฺมา กุสลา ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ

จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสทฺทํ ฌานสมฺปยุตฺตํ ฐปารมฺมณํ

วาฯเปฯ ชมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี

สมเย ผลฺโส โหติฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติฯ อิเม ชมฺมา

กุสลาฯ อิเมสุ ชมฺเมสุ ณณํ ชมฺมปฏิสฺมฺภิทาฯ เตสํ วิปาเก

ณณํ อตฺถปฏิสฺมฺภิทาติอาทิ (๔)ฯ วิตุลาโรฯ

ยา ปเนตสฺมี อตฺเถ จ ชมฺเม จ สภวานิรุตฺติ อพฺย-

ภิจารโวหาโร อภิตาโป ตสฺมี สภวานิรุตฺตาทิลาเป มากธิกาย

สพฺพสตุตฺตานิ มฺลภาสาย อัย สภวานิรุตฺติ อัย อสภวา-

นิรุตฺตีติ ปเภทคตํ ณณํ นิรุตฺติปฏิสฺมฺภิทาฯ ยถาวุตฺเตสุ เตสุ

ณณฺเสสุ โคจรกิจฺจโต วิตุถารโต ปวตฺตํ สพฺพมฺปิ ตํ ณณํ

อารมฺมณํ กตฺวา ปจฺจเวกฺขนุตฺตสฺส ตสฺมี ฌาเณ ปเภทคตํ

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร อัย ภาสิตสฺส

อตฺโถติ ทิสฺสติฯ ๓. อภ. วิ. ๓๕/๓๘๓/๔๐๐ฯ

๔. อภ. วิ. ๓๕/๓๘๔-๓๘๕/๔๐๒-๔๐๓ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปฺปวาสาสุตฺตวณฺณา หน้า ๒๐๕

ณานํ ปฏิภาณปฏิสมฺภิทาฯ อิติ อิมานิ จตฺตาริ ปฏิสมฺภิทา-
ณานานิ สยเมว ภควตา อธิคตานิ อตฺตธมฺมาธิเก ตสฺมี
ตสฺมี อตฺตโน วิสเย อวิสํวาทนวเสน อวิปริตการปฺปวตฺติยา
ตถานิ อวิตถานิ อนนฺถถานิฯ เอวมปิ ภควา ตถานิ อากโตติ
ตถาคโตฯ

ตถา ยงฺกิลฺลิจิ เนยฺยํ(๑) นาม สพฺพนฺตํ ภควตา
สพฺพากาเรน ฅาตํ ทิฏฺฐํ อธิคตํ อภิสสมฺพุทฺธํฯ ตถาหิสฺส
อภิลฺลเยยฺยา ฅมฺมา อภิลฺลเยยฺยโต พุทฺธา ปริณฺลเยยฺยา ฅมฺมา
ปริณฺลเยยฺยโต ปหาตพฺพา ฅมฺมา ปหาตพฺพโต สจฺฉิกาทพฺพา
ฅมฺมา สจฺฉิกาทพฺพโต ภาเวตพฺพา ฅมฺมา ภาเวตพฺพโต ยโต
นํ โภจิ สมฺโณ วา พุราหุมนฺโณ วา เทโว วา มาโร
วา พุรหุมา วา อิเม นาม เต ฅมฺมา อนภิสสมฺพุทฺธาติ
สท ฅมฺเมน อนฺนุยฺยชิตฺตุํ สมตฺถโต นตฺถิฯ

ยงฺกิลฺลิจิ ปหาตพฺพิ นาม สพฺพนฺตํ ภควโต อนวเสสโต
โพธิมฺมุเลเขว ปหีนํ อนฺนุปฺปตฺติฅมฺมํ น ตสฺส ปหานาย อุตฺตรี
กรณฺธิยํ อตฺถิฯ ตถา หิสฺส โลกโทสโมหวิปริตมนสิการอหิริกา-
โนตฺตปฺปถินมิทฺธโกธฺฐปนาหมกฺขปฺลาตอิสฺสามจฺฉริยมายาสาเจยฺย-
ถมฺภสสารมฺภมานาติมานมทปฺปมาทติวิธากุสฺสมุทฺตจฺฉริตวิสมวิปริตสณฺญา(๒) -
มลวิตกฺกปฺปญฺเจสนาตณฺหาจตฺตพฺพิทวิปริเยสอาสวคฺนถโอมโยคาคติ-
๑. ม. เณยฺยํฯ ๒. ม. วิสมวปริตสณฺญาฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๒๐๖

คณหุปาทานปลยจาภินนุทนนีวณเจโตขิลเจตโสวินิพนุชววิวาท-
มุลสตุตานุสยอฏฐมิจจตุตนวอาฆาตวตุตคณหามุลกทสอกุสกกมม-
ปลเอกวีสตือเนสนทวาสฏฐิติภูจิคตอฏฐสตุตคณหาวิจริตาทีปเปทำ(๑)
ทียทุฏกิลเสสหัสส์ สห วาสนาย ปहीं สมุจจลินันน์ สมุหตุ
ยโต นัน โกจิ สมโณ วาฯเปฯ พุรหุมา วา อิเม นาม
เต กิลเสา อปป์हींนาติ สห ฆมเมณ อนุยลลขิต्तु สมตุโถ
นตุถิ ฯ

เย จิเม ภควติ กम्मวิปากกิลเสสุปวาทอาณาวีติกम्मป-
ปเกทา อนตุรรายิกา วุตตา อลเมว เต ปฏฐิเสวโต เอกนเตน
อนตุรรายาย ยโต นัน โกจิ สมโณ วาฯเปฯ พุรหุมา วา
นาลนเต ปฏฐิเสวโต อนตุรรายายาติ สห ฆมเมณ อนุยลลขิต्तु
สมตุโถ นตุถิ ฯ

โย จ ภควตา นีรวเสสวฏฐทุกุขนิสฺสรณาย สีลสมาธิ-
ปลยณาย สงคโห สตุตโกฏฐาสโก สตุตตีสปปเกโท อริยมคค-
ปุพฺพงคโม อนตุตโร นียยานิโก ฆมฺโม เทสิโต โส เอกนเตเนว
นียยาติ ปฏฐิปนุสส วฏฐทุกุขโต [๒] ยโต นัน โกจิ สมโณ
วาฯเปฯ พุรหุมา วา นียยานิโก ฆมฺโมติ ตยา เทสิโต
น นียยาตีติ สห ฆมเมณ อนุยลลขิต्तु สมตุโถ นตุถิติ ฯ
วตุตเตหตุ สมมาสมุพฺพุชฺชส เต ปฏฐิขานโต อิเม ฆมมา
๑. ม. ...วิจริตาทีปเปทำ ฯ ๒. สี. ม. เอตุถนตุเร โมกุขาย
โหตีติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตฺตวณณา หน้า ๒๐๗

อนภิสมพุทธาคิ (๑) วิตฺถาโร ๑ เอเวตานิ อุตฺตโน ญาณปฺปทาน-
เทสนาวิเสสํ อวิทถภาวาทโ โพชนโต(๒) อวิปริตการปฺปวตฺติตานิ
ภควโต จตุเวสารชฺชณณานิ ตถานิ อวิทถานิ อนนฺตณณานิ ๑
เอวมปี ภควา ตถานิ อากโตติ ตถาคโต ๑

ตถา นีรยคฺติ ตีรจฺจนคฺติ เปตคฺติ มนุสฺสคฺติ เทวคฺตีติ
ปฺลจ คติโย दासु सल्लिवाथो अणुज महानिรया कुकुपाथो
โสपส अस्सथनिरया लोကनฺตริกนिरโยติ(๓) สพฺเพปิเม เอกนฺตทุกขตาย
นिरสฺสาทญฺเฐน (๔) นีรยา ยถากมฺมฺนา กนฺตพฺพโต คติ จาติ
นีรยคฺติ ทิปฺพนฺธการ(๕)สีตฺนรกาปี เอเตเสวว อนฺโตคธา ๑ กิมี-
กัฏฐีรสปกฺขิโสณสิงฺคาลาทโย(๖) ตีริยํ อนฺนิตฺถาเวน ตีรจฺจนานา ๑
เตเอว คตีติ ตีรจฺจนคฺติ ๑ ขุปฺปิปาสิตฺตฺตา ปฺรทตฺตฺตฺตฺชีวิ-
นิตฺถมตฺตมฺหิกาทโย ทุกฺขพฺพลตายปากญฺสุขโต(๗) อิตฺตา วิคฺคาตี
เปตา เต เอว คตีติ เปตคฺติ กาลกญฺจิกาทิอสุราปี เอเตเสวว
อนฺโตคธา ๑ ปฺริตฺตฺตีปฺวาสีหิ สทฺฐี ชฺมพฺพิปาทิจฺจุมมหาทีป-
วาสิโน มนโส อฺสฺสนฺนตาย(๘) มนุสฺสา เต เอว คตีติ มนุสฺสคฺติ ๑
จาคุมหาราชิกโต ปญฺจาย ยาว เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนุปคาคี
อิมे ฉพฺพิสตี เทวนิกายา ทิปฺพนฺตํ อุตฺตโน อิทฺธานุภาเวน
๑. ม. มุ. ๑๒/๑๖๗/๑๔๔ ๑ ๒. ม. อวิทถภาวาทโพชนโต ๑
๓. ม. โลกนฺตริกนिरโยติ ๑ ๔. สี. นีรยญฺเฐน ๑ ๕. สี. อพฺพุทาทิ ๑
๖. ม. ...สฺธีรสปกฺขิโสณสิงฺคาลาทโย ๑ ๗. ม. ปากญฺสุขโต ๑
๘. ม. มนโส อฺสฺสนฺนตาย ๑

กีพนฺติ โชตฺนฺติ จาติ เทวา เต เอว คตฺตี เทวคฺติ ฯ

ตา ปเนตา คติโย ยสุมา ตํตํกมฺมนิพฺพตฺโต อุปฺปตฺติภา-
วิเสโส ตสุมา อตฺตโต วิปากกฺขนฺธา กตฺตฺตา จ รูปี ฯ ตตฺถ
อัย นาม คติ อิมินา นาม กมฺมฺนา ชายติ ตสฺส จ กมฺมฺสฺส
ปจฺจยวิเสสํ เอว วิภาคฺคินฺนตฺตา วิสฺสุ เอเต สตฺตฺนิกายา
เอว วิภาคฺคินฺนาติ ยถาสกํ เหตุผลวิภาคฺคปริจฺจินฺนทวเสน
จानโส เหตุโส ภควโต ฌานํ ปวตฺตติ ฯ เตนาห ภควา

ปฺลฺจ โข อีมา สาริปฺตฺต คติโย ฯ กตฺมา ปฺลฺจ ฯ
นิริโย ตีรจฺฉานโยนิ เปตฺติวิสโย มนฺุสฺสา เทวา ฯ นิริยญฺจํา
สาริปฺตฺต ปชานามิ นิริยคามิณฺจ มคฺคํ นิริยคามินิณฺจ ปฺปฏิปํ
ยถา ปฺปฏิปฺโน จ กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา อปายํ ทฺคคฺติ
วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตยฺจ ปชานามิติอาทิ ฯ (๑)

ตานิ ปเนตานิ ภควโต ฌานานิ ตสฺมี ตสฺมี วิสเย
อวิปริตการปฺปวตฺติยา อวิสฺวาทนโต ตถานิ อวิตถานิ
อนนฺถถานิ ฯ เอวมฺปิ ภควา ตถานิ อากโตติ ตถาคโต ฯ

ตถา ยํ สตฺตฺตํ สทฺธาทีโยคฺวิกถาวิกถาวาวิทฺเทน(๒) อฺปฺป-
รชกฺขมหารชกฺขตาทีวิเสสฺวิถาวํ ปญฺญาสาย อากาเรหิ ปวตฺตํ
ภควโต อินฺทฺริยปโรปฺริยตฺตฌานํ ฯ วุตฺตญฺเหดํ สทฺโธ ปุคฺคโล
อฺปฺปรชกฺโข อสฺสทฺโธ ปุคฺคโล มหารชกฺโขติ (๓) วิตฺถาโร ฯ

๑. ม. ม. ๑๒/๑๓๐/๑๔๘ ฯ ๒. ม. สทฺธาทีโยคฺวิกถาวิกถาวาวิทฺเทน ฯ

๓. ขุ. ปฺปฏิ. ๓๑/๒๓๐/๑๓๓ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้า ๒๐๕

ยลจ อัย ปุคฺคโล อปฺปรชกฺโข อัย สสฺสททิกฺโข อัย
 อจฺเจททิกฺโข อัย อนฺโถมิกายํ ขนฺตียํ จิโต อัย ยถาภูตวณเณ
 จิโต อัย กามาสโย น เนกขมฺมาทิสโย อัย เนกขมฺมาสโย
 น กามาทิสโยติอาทินา อิมสฺส กามราโค อติวีย ถามคโต
 น ปฏฺิโฆ (๑) อิมสฺส ปฏฺิโฆ อติวีย ถามคโต น กามราคาทิกฺโขติ-
 อาทินา อิมสฺส ปุณฺณภิกฺสงฺขาโร อธิโก น อปุณฺณภิกฺสงฺขาโร
 น อานนฺชภิกฺสงฺขาโร อิมสฺส อปุณฺณภิกฺสงฺขาโร อธิโก น
 ปุณฺณภิกฺสงฺขาโร น อานนฺชภิกฺสงฺขาโร อิมสฺส อานนฺชภิก-
 สงฺขาโร อธิโก น ปุณฺณภิกฺสงฺขาโร น อปุณฺณภิกฺสงฺขาโร ฯ
 อิมสฺส กายสุจฺริตํ อธิกํ อิมสฺส วีสฺสุจฺริตํ อิมสฺส มโนสุจฺริตํ
 อัย ทินาธิมฺตฺติโก อัย ปณฺีตาทิมฺตฺติโก อัย กมฺมารวณเณ
 สมฺนฺนาคโต อัย กิลสวาวณเณ สมฺนฺนาคโต อัย วิปากา -
 วณเณ สมฺนฺนาคโต น กิลสวาวณเณ สมฺนฺนาคโต น
 กิลสวาวณเณ สมฺนฺนาคโต น วิปาการวณเณ สมฺนฺนาคโตติ-
 อาทินา จ สุตตานิ อาสยาทินํ ยถาภูตํ วิภาวนาการปฺปวคฺตํ
 ภควโต อาสยฺนุสยณฺณํ ฯ ยํ สนฺธาย วุคฺตํ

อธิ ตถาคโต สุตตานิ อาสยํ ชานาติ อนุสยํ ชานาติ จริตํ
 ชานาติ อธิมฺตฺติ ชานาติ ภพฺพาทภพฺเพ สุตเต ชานาตีติ-
 อาทิตฺติ(๒) ฯ

ยลจ อุปฺริมฺเหฏฺฐิมปฺริมฺปจฺฉิมกาเยหิ ทกฺขิณวามอกฺขิ-
 # ๑. ม. ปฏฺิมาทิกฺโข ฯ ๒. พุ. ปฏฺิ. ๓๑/๒๗๗/๑๗๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจฺจลินทสุตฺตวณณา หน้า ๒๑๐

กณฺณโสตนาสิกโสตองฺสกุฏฺทตฺตปาเทหิ(๑) อํกุลิตองฺคุตฺตเรหิ
โลมกุเปหิ จ อคฺคิกฺขนฺธอุทฺทธาราปวตฺตนํ อนนฺยสาธาเรณํ
วิวิธวิกุพฺพนิตฺติมนุมาปนํ ภควโต ยมกปาฎิหาริยณานํ ฯ ยํ
สนฺธาย วุตฺตํ

อิธ ตถาคโต ยมกปาฎิหาริยํ กโรติ อสาธาเรณํ สาวเกหิ
อุปริมกายโต อคฺคิกฺขนฺธ ปวตฺตติ เหฏฺฐิมกายโต อุทฺทธารา
ปวตฺตติ ฯ เหฏฺฐิมกายโต อุทฺทธารา ปวตฺตติ ฯ เหฏฺฐิมกายโต
อุทฺทธารา ปวตฺตติตีอาทิ ฯ (๒)

ยถจ รากาทีหิ ชาติอาทีหิ จ อนนเกหิ ทฺกขมเมหิ
อุปทฺทตํ สตฺตนิกาโย ตโต นีหริตฺตูกามดาวเสน นานานเยหิ
ปวตฺตสฺส ภควโต มหากรฺโณกฺกมฺนสฺส ปจฺจยญฺตํ มหากรฺณา-
สมาปตฺติณานํ ฯ ยถาห (๓)

กตมํ ตถาคตฺสฺส มหากรฺณาสมาปตฺติณานํ(๔) ฯ พหุเกหิ
อาการเอหิ ปสฺสนฺตานิ พุทฺธานํ ภควนฺตานิ สตฺเตสฺส มหากรฺณา
โอกฺกมฺติ อาทิตฺโต โลกสนฺนิวาโสติ ปสฺสนฺตานิ พุทฺธานํ
ภควนฺตานิ สตฺเตสฺส มหากรฺณา โอกฺกมฺติ ฯ อุยฺยตฺโต ปยาโต
กฺกมฺคฺคปฺปฏิปนฺโน อุปนียติ โลโก อทฺฐโว อตาโณ โลโก
อนนฺิสฺสโร อสฺสโก โลโก สพฺพิ ปหาย คมนิโย อุโน โลโก

๑. ม. ...หตฺตปาเทหิ ฯ ๒. บ. ปฏิ. ๓๑/๒๘๔/๑๘๒ ฯ
๓. บ. ปฏิ. ๓๑/๒๘๕/๑๘๔ ฯ ม. ...สมาปตฺติยา ญาณํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้ ๒๑๑

อดีตโต ตณหทาโตติ ปสฺสนุตาณํ พุทฺธานํ ภควฺนุตาณํ สุตเตสุ
มหากรฺณา โอกฺกมตี ฯ

อตาณ (๑) โลกสนฺนิวาโส อเลณ อสรณ อสรณฺญโต ฯ
อุทฺธโต โลโก อวฺปสฺนโต สสลฺโล โลกสนฺนิวาโส วิทฺโธ ปฺลฺ-
สฺลฺเลหิ อวิชฺชนฺการาวโรณ กิเลสปญฺชรปฺกฺขิตฺโต อวิชฺชาคโต
โลกสนฺนิวาโส อนฺธญฺโต ปรีโยนทฺโธ ตนฺตาทกฺลลฺกชาโต [๒]
มฺลชฺปพฺพชฺญโต อปายํ ทฺลคฺคตี วินิปาตํ สํสาริ นาทิวตฺตตี
อวิชฺชาทิสฺนุนทฺโธ(๓) กิเลสกลลฺลฺกโต รากโทสโมหชฺญาชฺญิตฺโต ฯ

ตณฺหาสงฺฆาฏปฏิมฺกโก ตณฺหาชาเลน โอตถโต ตณฺหา-
โสเตน วฺยฺหตี ตณฺหาสํโยชเนน สํยฺตโต ตณฺหานุสเยน อนฺสโฏ
ตณฺหาสนฺตาเปน สนฺตปฺปตี ตณฺหาปรีพาหน(๔) ปรีทฺยฺหตี ฯ

ทิกฺขิสฺสงฺฆาฏปฏิมฺกโก ทิกฺขิชาเลน โอตถโต ทิกฺขิโสเตน
วฺยฺหตี ทิกฺขิสํโยชเนน สํยฺตโต ทิกฺขิงานุสเยน อนฺสโฏ ทิกฺขิ-
สนฺตาเปน สนฺตปฺปตี ทิกฺขิปรีพาหน ปรีทฺยฺหตี ฯ

ชาติยา อนฺคโต ชราย อนฺสโฏ พฺยาริณา อภิกฺกโต
มรเณน อพฺภาหโต ทฺลเกปตีโต(๕) ฯ ตณฺหาเย อฺกฺกทิตโต ชรา-
ปาการปรีกฺขิตฺโต มจฺจุปาเสน ปรีกฺขิตฺโต (๖) มหาพนฺชเนน พทฺโธ(๖)

๑. ม. อตายนฺ ฯ ๒. สี. กฺลลาคฺคณฺทิกฺกชาโต ฯ

ม. เอตถนฺตเร กฺลลาคฺคณฺทิกฺกชาโตตี ทิสฺสตี ฯ

๓. ปฏิสมฺภิทายํ อวิชฺชาวิทฺสทฺสสลฺลิตฺตี ปาโง ฯ

ม. อวิชฺชาวิทฺสทฺสสลฺลิตฺโต ฯ ๔. ม. ตณฺหาปรีพาหน ฯ

๕. ม. ทฺลเก ปตีฏฺจิตฺโต ฯ ๖. ม. มหาพนฺชนพทฺโธ ฯ

ราคพนฺธเนน โทสโมหมานทิกฺกุจิกิเลสทฺวจริตพนฺธเนน พทฺโธ
มหาสมฺพาทปฺปฏิปนฺโน มหาปฺลิโพเชน ปฺลิพฺทฺโธ มหาปฺปาเตว
ปฺติโต มหาคนฺดารปฺปฏิปนฺโน มหาสํสารถปฺปฏิปนฺโน มหาวิทฺตเค
สมฺปริวตฺตติ มหาปฺลิเป ปฺลิปนฺโน ฯ

อพฺภาหโต โลกสนฺนิวาโส อาทิตฺโต โลกสนฺนิวาโส
ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา ชาตฺยา ชราย มรณฺเนน โสเกหิ
ปริเทเวหิ ทฺกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อพฺภาหโต(๑) อุนฺนิตโก
โลกสนฺนิวาโส หลยฺตติ นิจฺจมตาโณ ปตฺตทณฺโฆ ตกฺกาโร(๒)
วชฺชพนฺธนพทฺโธ (๓) อาฆาตนปฺจจุปฺภูจิตฺ อนาโถ โลกสนฺนิวาโส
ปรมการุณฺยปฺตโต ทฺกฺขาภิภูโต (๔) จิรฺรตฺตํปิตฺโต (๕) นิจฺจกฺคิตฺโต
นิจฺจํปิปาสิตฺโต(๕) ฯ

อนฺโธ อจฺกขุโก หตฺเตตฺโต อปริณายโก วิปถปฺกขฺนฺโต(๖)
อณฺชสาปรทฺโธ มโหฆปฺกขฺนฺโต(๖) ฯ

ทฺวิหิ ทิกฺกุจิกเตหิ ปฺริยฺภูจิตฺ ตีหิ ทฺวจริเตหิ วิปฺปฏิปนฺโน
จตฺตฺติ โยเคหิ โยชิตฺโต จตฺตฺติ คณฺเถหิ คณฺถิตฺโต จตฺตฺติ อฺปาทานเหิ
อฺปาทฺยติ ปฺลยจคฺติสมาภูโล(๗) ปฺลยจฺหิ กามกฺุณฺเหิ รชฺชติ ปฺลยจฺหิ

- # ๑. สี่. อฺปทฺทฺโต ฯ ม. อัย ปาโฆ นคฺคฺติ ฯ
- # ๒. ปฺฏิสมฺภิทายํ ตกฺกาโรติ ปาโฆ ฯ ม. ปตฺตทณฺโฆ ตกฺกาโร ฯ
- # ๓. ม. วชฺชพนฺธนพทฺโธ ฯ ๔. ม. ทฺกฺขาภิตฺตฺนฺโน ฯ
- # ๕. ม. คฺคิตฺโต นิจฺจํ ปิปาสิตฺโต ฯ ๖. ม. ...ปฺกขฺนฺโต ฯ
- # ๗. ปฺฏิสมฺภิทายํ ปฺลยจคฺติสมาภูโหติ ปาโฆ ฯ สี่. ตเถว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้า ๒๑๓

นีวรณเหิ โอตฺตโต ฉหิ วิวาทมฺเเลหิ วิวทติ ฉหิ ตณฺหากาเยหิ
รชฺชติ ฉหิ ทิฏฺฐิกเตหิ ปริยฺภูจฺจโต สตฺตหิ อนฺุสเยหิ อนฺุสโฏ
สตฺตหิ สํโยชเนหิ สํยฺตุโต สตฺตหิ มาเนหิ อุนฺนโต อฏฺฐหิ
โลกธมฺเมหิ สมฺปวิวตฺตติ อฏฺฐหิ มิจฺฉตฺเตหิ นียโต(๑) อฏฺฐหิ
ปฺริสทฺเทหิ ทฺสฺสติ นวหิ อาฆาตวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
มานเหิ อุนฺนโต นวหิ ตณฺหามฺมูลเกหิ ธมฺเมหิ รชฺชติ ทสฺหิ
กิลฺลสวตฺต
ทสฺหิ สํโยชเนหิ สํยฺตุโต ทสฺหิ มิจฺฉตฺเตหิ นียยาโต ทส-
วตฺต
มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมฺนฺนาคโต ทสวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ทิฏฺฐิยา(๔) สมฺนฺนาคโต อฏฺฐสตฺตตณฺหาปฺปญฺเจหิ ปฺปญฺจโต
ทฺวาสนฺุจฺจิยา ทิฏฺฐิกเตหิ ปริยฺภูจฺจโต โลกสนฺฺนิวาโสติ ปฺสฺสนฺฺตํ
พฺพุทฺธานํ ภควนฺฺตํ สตฺเตสฺสุ มหาคฺคฺคา โอบกมฺติ ฯ

อหฺลจฺมฺหิ ตินฺฺนโณ โลโก จ อติณฺฺนโณ ฯ อหฺลจฺมฺหิ มฺตุโต
โลโก จ อมฺตุโต ฯ อหฺลจฺมฺหิ สนฺฺโต โลโก จ อสนฺฺโต ฯ
อหฺลจฺมฺหิ สนฺฺโต โลโก จ อสนฺฺโต ฯ อหฺลจฺมฺหิ อสฺสฺสโถ
โลโก จ อนสฺสฺสโถ ฯ อหฺลจฺมฺหิ ปฺรินิพฺพุโต โลโก จ
อปฺรินิพฺพุโต ฯ ปโหมิ ขฺวาทํ (๕) ตินฺฺนโณ คารฺตุ มฺตุโต โมเจตฺตุ
๑. ม. นียยาโต ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒. ม. นววิธมานเหิ ฯ
๓. ม. เอตฺถนฺฺตเร ทสฺหิ อาฆาตวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ทิสฺสติ ฯ ๔. ม. อนตฺตฺคฺคาทิกาย ทิฏฺฐิยา ฯ ๕. สී. ปโหมิ จาหํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๒๑๔

ทนุโต ทเมตต สนุโต สเมตต อสุตโต อสุสาเสตต ปรีนิพพุโต
ปรีนิพพาเปตุนติ ปสุสนุดานัน พุทธานัน ภควนุดานัน สตุเตสุ
มหากรุณา โอกุมตีติ ฯ (๑) เอว เอกุนนวุติยา อากาเรหิ วิภชนัน
กตติ ฯ

ยิ ปน ยาวตา ฐมมฐาตุยา ยตุตถิ ฌาตพุพิ
สงขตาสงขตาทิกสุส สพุพสุส ปโรปเทศนโรเปกขิ สพุพกาเรน
ปฏิวินณสมตถิ อากงขมตตปฏีพทฐตุตติอนลลสาธารณัน
ภควโต ฌาณัน สพุพถา อนวเสสสงขตาสงขตสมมตีสจจาวโพธโต
สพุพญตลลณัน ตตถาวรณากาวโต นิสสงคปฏวตติมุปาทาย
อนาวรณณานนติ วุจจติ ฯ เอกเมว หิ ตัง ฌาณัน วิสยปฏวตติ-
มุเขน อลลเเวหิ อสาธารณณากาวทสุสนตถิ ทูวิเชน อทุทิกุจันติ ฯ
อลลณถา สพุพญตลลณานาวรณณานัน สาธารณถา สพุพวิสยตา
อาปชุเขยย น จ ตัง ยตุตถิ กิลลจาปี อิมาย ยตุตติยา ฯ อัย
เหตุถ ปาพิ สพุพสงขตมสงขตัง อนวเสสสัน ชาณาตีติ สพุพญตลล-
ณณัน ตตถ อวารณัน นตถิตติ อนาวรณณานัน ฯ อตีตัง สพุพ ชาณาตีติ
สพุพญตลลณัน ตตถาวรณัน นตถิตติ อนาวรณณานัน อนาคตัง(๒)
ปจจุปปนุนัน สพุพ ชาณาตีติ สพุพญตลลณัน ตตถาวรณัน
นตถิตติ อนาวรณณานนติ(๓) ฯ วิตุถาโร ฯ เอวเมตานิ ภควโต จ
อสาธารณณานานิ อวิปรีตการปฏวตติยา ยถาสกัม วิสยสุส
๑. พุ. ปฏี. ๓๑/๒๘๕/๑๘๔ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตถิ ฯ
๓. พุ. ปฏี. ๓๑/๒๕๑/๑๕๓ ฯ ม. อนาวรณณานนติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้า ๒๑๕

อวิสวาทนต์ ตถานี อวิตถานี อนนฺตถานี ฯ เอวมุปี ภควา
ตถานี อากโตติ ตถาคโต ฯ

ตถา สคฺติเม ภิกฺขเว โพชฅงฺกา สติสมฺโพชฅงฺโก ชมฺม-
วิจยสมฺโพชฅงฺโก วิริยสมฺโพชฅงฺโก ปีติสมฺโพชฅงฺโก ปสฺสทฺธิ-
สมฺโพชฅงฺโก สมาริสมฺโพชฅงฺโก อุเปกฺขาสมฺโพชฅงฺโกติ (๑) เอวํ
สรูปโต ยายํ โลกุตฺตรมคฺคกฺขณฺเณ อุปฺปชฺชมานา ลินฺุทฺธจ-
ปติฏฺฐานายุหนกามสุขลฺลิกคฺคตฺถิลมถานุโยคอุจฺเจทสฺสตาภินิเวสาทึนํ
อนนเกถํ อุปทฺทวานํ ปฏฺธิปฺกฺขภูตา สติอาทิเกทา ชมฺมสามคฺคิ ยาย
อริยสาวโก พุชฺชติ กิเลสํนิทฺทาย อฏฺฐหติ จตฺตาริ วา สจฺจานิ
ปฏฺธิวิชฺชติ นิพฺพานเมว วา สจฺฉิกโรตีติ สว ชมฺมสามคฺคิ
โพธิตี วุจฺจติ ตสฺสา โพธิยา องฺคาคิ โพชฅงฺกา อริยสาวโก
วา ยถาวุตฺตาย ชมฺมสามคฺคิยา พุชฺชตีติ กตฺวา โพธิตี วุจฺจติ
ตสฺส โพธิสฺส องฺคาคิปี โพชฅงฺกาคิ เอวํ สามนฺตลกฺขณโต
อุปฏฺฐานลกฺขโณ สติสมฺโพชฅงฺโก ปวิจยลกฺขโณ ชมฺมวิจย-
สมฺโพชฅงฺโก ปคฺคหลลกฺขโณ วิริยสมฺโพชฅงฺโก ฝรณลกฺขโณ
पीติสมฺโพชฅงฺโก อุปสมลกฺขโณ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฅงฺโก อวิกฺเขป-
ลกฺขโณ สมาริสมฺโพชฅงฺโก ปฏฺธิสงฺขานลกฺขโณ อุเปกฺขา-
สมฺโพชฅงฺโกติ เอวํ วิเสสลกฺขณโต ตตฺถ กตโม สติสมฺโพชฅงฺโก
อิธ ภิกฺขุ สติมา โหติ ปรเมน สติเนปฺกฺเคน สมฺนฺนาคโต
จิริกตฺมปิ จิริภาสิตฺมปิ สริตา โหติ อนุสฺสริตาติ(๒)อาทึนา
๑. พุ. ปฏฺ. ๓๑/๕๕๓/๔๖๓ ฯ ๒. อภ. วิ. ๓๕/๕๔๓/๓๐๖ ฯ

*เล่มที่ ๑๘ มุจจลินทสุตตวณณา หน้ ๒๑๖

สตุตถนํ โปชฌงกานํ อญญมณโถปการวเสน เอกกขณเ ปวตุติ-
 ทสุสนโต ตตุถ กตโม สติสมุโปชฌงโก อตุถิ อชฌตุตํ ภิกขเว
 ฐมเมสุ สติ อตุถิ พหิทุธา ฐมเมสุ สตีติ(๑)อาทินา เตสํ วิสย-
 วิภาเคน ปวตุติทสุสนโต ตตุถ กตโม สติสมุโปชฌงโก อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ สติสมุโปชฌงกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
 นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามินฺตฺติอาทินา ภาวนาวิธิตสุสนโต
 [๒] กตเม สตุต สมุโปชฌงกา อธิ ภิกขุ ยสฺมี สมเย
 โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ ฯเปฯ ตสฺมี สมเย สตุต โปชฌงกา
 โหนติ สติสมุโปชฌงโก ฯเปฯ อุเปกฺขาสมุโปชฌงโก ฯ ตตุถ
 กตโม สติสมุโปชฌงโก ฯ ยา สติ ฯเปฯ อนุสฺสตีติอาทินา
 ฉนฺนวุติยา นยสหฺสฺวิภาเคหีติ เอวํ นานาการโต ปวตุตานิ
 ภควโต สมุโปชฌงกวิภาวนณณานิ ตสฺส ตสฺส อตุถสฺส
 อวิสฺวาทนโต ตถานิ อวิตถานิ อนญฺณถานิ ฯ เอวมุปี ภควา
 ตถานิ อากโตติ ตถาคโต ฯ

ตถา ตตุถ กตมํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสจฺจํ
 อยมเว อริโย อญฺจงฺกโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิทํ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ
 สมฺมาสมาธิติ เอวํ สรฺูปโต สพฺพกิเลสฺหิ อารกตุตา อริย-
 ภาวกรตุตา อริยผลปฺปฏิลาภกตุตา จ อริโย อญฺจวิธตุตา
 นิพฺพานาธิคฺมาย เอกนฺตการณตุตา จ อญฺจงฺกโก กิเลส
 # ๑. อภ. วิ. ๓๕/๕๔๕/๓๐๓ ฯ ๒. ม. เขตถนุตเร ตตุถาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตฺตวณฺณา หน้า ๒๑๗

มาเรณฺโต คจฺจติ นิพฺพานตฺถิเกหิ มคฺคิยติ สยํ วา นิพฺพานํ
มคฺคตีติ มคฺโคติ เอวํ สามณฺยลคฺขณโต สมฺมาทสฺสนลคฺขณา
สมฺมาทิกฺขิณี สมฺมา อภินิโรปนลคฺขโณ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมา-
ปริคฺคหณลคฺขณา สมฺมาวาจา สมฺมา สมฺมูจฺจานลคฺขโณ สมฺมา-
กมฺมณฺโต สมฺมา โวทานลคฺขโณ สมฺมาอาชีโว สมฺมาปคฺคหณ-
ลคฺขโณ สมฺมาวายาโม สมฺมา อุปฺภูจฺจานลคฺขณา สมฺมาสติ
สมฺมา อวิกฺเขปลลคฺขโณ สมฺมาสมาธิติ เอวํ วิเสสลคฺขณโต
สมฺมาทิกฺขิณี อณฺเณหิปี อตฺตโน ปจฺจนีกเกเสหิ สทฺธี มิจฺฉา-
ทิกฺขิณี ปชฺหติ นิพฺพานํ อารมฺมณฺ์ กโรติ ตปฺปฏฺิจฺฉาทกโมห-
วิชฺมเนน อสมฺโมหโต สมฺปยุตฺตรมฺเม จ ปสฺสตี ๑ ตถา สมฺมา-
สงฺกปฺปาทยปิ มิจฺฉาสงฺกปฺปาทีนิ ปชฺหนฺติ นิพฺพานํ จ
อารมฺมณฺ์ กโรนฺติ สหชาตฺตรมฺมานํ สมฺมาอภินิโรปนปริคฺคหณ-
สมฺมูจฺจานโวทานปคฺคหอุปฺภูจฺจานสมฺมาทหนานิ จ กโรนฺตีติ เอวํ
กิจฺจวิภาคโต สมฺมาทิกฺขิณี ปุพฺพภาเค นานากฺขณา วิสฺสุ วิสฺสุ
ทูกฺขาทีอารมฺมณา หุตฺวา มคฺคกาเล เอกกฺขณา นิพฺพานเมว
อารมฺมณฺ์ กตฺวา กิจฺจโต ทูกฺখে ฅาณนฺตฺติอาทีนิ จตฺตารี
นามานิ ลภฺติ สมฺมาสงฺกปฺปาทยปิ ปุพฺพภาเค นานากฺขณา
นानารมฺมณา มคฺคกาเล เอกกฺขณา เอการมฺมณา เตสุ
สมฺมาสงฺกปฺโป กิจฺจโต เนกฺขมฺมสงฺกปฺโปติอาทีนิ ตีณิ นามานิ
ลภฺติ สมฺมาวาจาทย ตโย ปุพฺพภาเค มุสวาทาเวรมณฺีติ-

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๒๑๘

อาทิวภาคา วิรติโยปี เจตนาโยปี หุตฺวา มคฺคกฺขณฺเ วิรติโย ว
สมฺมาวายามสฺติโย กิจฺจโต สมฺมปฺปชานสฺติปฺภูจฺานวเสน จตฺตารี
นามานี ลภนฺติ สมฺมาสมาธิ ปน มคฺคกฺขณฺเปี ปจฺมชฺฌานาตี-
วเสน นานา เอวาตี เอวํ ปุพฺพภากปรภาเคสุ ปวตฺติวิภาคโต
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวตี วิเวกนีสฺสิตนฺติ(๑)อาทินา
ภาวนาวิธิตฺ ตตฺถ กตฺโม อฏฺจงฺกโก มคฺโค อิธ ภิกฺขุ ยสฺมี
สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวตีฯเปฯ ทุกฺขาปฺปฏิปทํ ทนฺธา-
ภินฺณํ ตสฺมี สมเย อฏฺจงฺกโก มคฺโค โหตี สมฺมาทิฏฺฐี สมฺมา-
สงฺกปฺโปตีอาทินา (๒) จตฺราสฺตียา นยสฺสทฺสฺวิภาเคหีตี เอวมเนกา-
การโต ปวตฺตานี ภควโต อริยมคฺควิภาวนณานี อตฺถสฺส
อวิสฺวาทนโต สพฺพานีปี ตถานี อวิตถานี อนนฺถถานีฯ เอวมปี
ภควา ตถานี อากโตตี ตถากโตฯ

ตถา ปจฺมชฺฌานสมาปตฺติ ยา จ นโรธสมาปตฺตีตี
เอตาสฺ อนฺุปฺปฏิปาภฺงิยา วิหริตพฺพญฺเณน (๓) สมาปชฺชิตพฺพญฺเณน จ
อนฺุพฺพวิหารสมาปตฺตีสุ สมฺปาทนปจฺจเวกฺขณาทิวเสน ยถารทํ
สมฺปโยควเสน จ ปวตฺตานี ภควโต ฌานานี ตทตฺถลสิทฺธิยา
ตถานี อวิตถานี อนนฺถถานีฯ ตถา อิทํ อิมสฺส จานํ
อิทมฏฺจฺานนฺติ อวิปรีตํ ตสฺส ตสฺส ผลสฺส การณาการณชานนํ
เตสํ เตสํ สตฺตานํ อตีตาทีเกทภินฺนสฺส กมฺมสมาทานสฺส
๑. อภี. วิ. ๓๕/๕๓๕/๓๑๕ฯ ๒. อภี. วิ. ๓๕/๕๘๐/๓๑๕ฯ
๓. ม. วิหริตพฺพญฺเณนฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้ ๒๑๕

อนวเสสโต ยถาภูต วิปากนุตรชานนํ อายุนกขณเยว ตสฺส
ตสฺส ตตตสฺส อัย นีรยคามินี ปฏิปทาฯเปฯ อัย นิพพาน-
คามินี ปฏิปทาติ ยถาวโต สาสวานาสวกมฺวิภาคชานนํ
ขนุชยตนาทินํ อุปาทินฺนानุปาทินฺนาทือนกสภาวํ นานาสภาวํ
จ ตสฺส โลกสฺส อิมาย นาม ธาตุยา อุตฺสนนฺตตา อิมสฺมี
ธมฺมปฺปนฺเช อัย วิเสโส ชยตีตฺติอาทินา นเยน ยถาภูตํ
ชานนํ ตตตชานนํ อนวเสสโต ตตตชานนํ หีนาทิอชฺฌาสยทิมุตติ-
ชานนํ สทฺธาติอินฺทฺริยานํ ติกฺขมฺพุทธชานนํ(๑) สงฺกิลเสทาทิ
สทฺธี ฌานวิโมกฺขาทิวิเสสชานนํ ตตตชานนํ อปริมาณาสฺ ชยตีสุ
ตปฺปฏิพนฺเชน สทฺธี อนวเสสโต ปุพฺเพนิวตฺถกฺขนฺธสนฺตติชานนํ
หีนาทิวิภาคหิ สทฺธี จุตฺตปฺปฏิสนฺธิชานนํ อิทํ ทุกฺขนฺตติอาทินา
เหฏฺฐา วุตฺตคณฺเยเนว จตฺสจฺจชานนฺนฺตติ อิมานิ ภควโต ทสพล-
ณณานิ อวิรชฺฌิตฺวา ยถาสกํ วิสยวคานฺโต (๒) ยถาธิปฺเปตตฺถ-
สาธนฺโต จ ยถาภูตวุตฺตติยา ตถานิ อวิตถานิ อนนฺยถณานิ ฯ
วุตฺตญฺเหหํ

อิธ ตถาคโต จานญจ จานโต อญฺจานญจ อญฺจานโต
ยถาภูตํ ปชานาตีตฺติอาทิตฺย (๓)

เอวมฺปิ ภควา ตถานิ อากโตติ ตถาคโต ฯ

๑. ม. ติกฺขมฺพุทธชานนํ ฯ ๒. ส. ม. วิสยวคานฺโต ฯ

๓. อญ. ทสภ. ๒๔/๒๑/๓๕ ฯ อภ. วิ. ๓๕/๘๓๕/๔๕๔ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๒๒๐

ยถา เจเตสึ ฌาณานัน วเสน เอวั ยถาวุตตทานัน
สติปฏฺฐานสมมุปฺปชานวิภาวนฌาณาทีนิน อนนฺตฺตาปริเมยฺยเกทานัน
อนนฺตฺตสธารณานัน ปญฺญาวิเสทานัน วเสน ภควา ตถานิน
ฌาณานิน อากโต อธิคโตติ ตถาคโตฯ เอวมปิ ตถานิน อากโตติ
ตถาคโตฯ

กถํ ตถา คโตติ ตถาคโต ยา สา ภควโต อภิชาติ
อภิสมโพธิ ฌมฺมวินยปญฺญาปนา อนฺุปาทีเสสนินพฺพานชาตุ สา
ตถาฯ กิ วุตฺตํ โหติ ยทตฺถํ โลกนาถน อภิปรตฺติตา (๑)
ปวตฺติตา จ ตทตฺถสฺส เอกนตฺตสิทฺธิยา อวิสํวาทนโต อวิปริตฺตถ-
วตฺติยา ตถา อวิตถา อนนฺตฺตถาฯ ตถา หิ อัย ภควา
โพธิสตฺตถฺวโต สมตฺตีสปารมิปริปฺรณาทิกํ วุตฺตปฺปเกทํ สพฺพิ
พฺพุทฺตตเหตุํ สมปาเทตฺวา ตฺถสฺตีปฺเร จิตฺว พฺพุทฺธโกลาหลํ สุตฺวา
ทสสทฺสสจกฺกฺวาทเวตฺตาหิ เอกโต สนนฺิปรตฺติตาหิ อฺุปสงฺกมิตฺวา

กาโลยฺ เต (๒) มหาวิโร อฺุปฺปชช มาตฺตฺกฺจฺฉิยฺ

สเทวํ คารยฺนโต พุชฺฉสฺส อมตํ ปทฺนติ (๓)

อายาจโต อฺุปฺปนฺนปฺพพฺพนิมิตฺโต ปญฺจ มหาวิโลกนानิน วิโลเกตฺวา
อิทานานํ มนุสฺสโยนินฺย อฺุปฺปชชิตฺวา อภิสมพุชฺฉนิสฺสามิตฺติ
อาสาพฺพิปฺญฺณมฺมาย (๔) สกฺยราชกฺุเล มหามายาย เทวียา กฺุจฺฉิมฺหิ

๑. ม. อภิสมโพธิ ปตฺติตาฯ ๒. ม. กาโล เทวฯ

๓. ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๑/๔๑๓ฯ ๔. ม. อาสาพฺพิฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตฺตวณฺณา หน้า ๒๒๑

ปฏิสนฺธิ คเหตฺวา ทส มาเส เทวมนุสฺเสหิ มหตา ปรีหารเณ
ปรีหริยมาโน วิสาขปฺณณมาย ปจฺจุสสมเย อภิชาติ ปาปฺณิ ฯ
อภิชาติกฺขณเ ปนสฺส ปฏิสนฺธิคฺคหณกฺขณเ วิย ทฺวคฺคีส
ปฺพพฺพนิมิตฺตานิ ปาตฺรหเสส ฯ อัยฺ หิ ทสสทฺสสี โลกธาตฺว กมฺปิ
สมฺปกมฺปิ สมฺปกมฺปิ สมฺปเวชิ ทสฺส จกฺกฺวาพสทฺสเสส
อปฺปมาโณ โอบาโธ ฝริ ตสฺส [๑]สิริ ทฺวฺจฺจกามา วิย
ชจฺจนฺธา จกฺขุณี ปฏฺิลลีสฺส พฺริธา สทฺทํ สฺสนีสฺส มฺกกา
สมาลปฺีสฺส ขุชฺชา อฺชฺชคฺคตา อหเสส ปฺงคฺคตา ปทสา กมนํ
ปฏฺิลลีสฺส พนฺธนคฺคตา สพฺเพ สคฺคตา อนฺทพฺพนฺธนาทีหิ มฺจฺจีสฺส
สพฺพนริเยสฺส อคฺคิ นิพฺพายิ เปตฺติวิสเย ขุปฺปิปฺปสา วฺุปสมิ
ตฺริจฺจานานํ ภยํ นาโหสิ สพฺพสคฺคตानํ โรโค วฺุปสมิ สพฺพ-
สคฺคตา ปิยฺวทา อหเสส มฺรฺุเรนาการเณ อสฺสา หลีสฺส วารณา
คชฺชีสฺส สพฺพตฺริยานิ สกํ สกํ นินฺนาทํ มฺลฺจฺจีสฺส อฆฺกฺกฺกิตานิเอา
มนุสฺसानํ หตฺถุปคฺคาทีนํ อากรณานิ มฺรฺุเรนาการเณ รวีสฺส
สพฺพทิสฺสา วิปฺปสนฺนา อหเสส สคฺคตानํ สฺขํ อฺุปฺปาทยมาโน
มฺทฺสตีตลฺวาโต วายิ ฯ อกาลเมโฆ วสฺสิ ปจฺวิโตปิ อฺุทกํ อฺุพฺภิชฺชิตฺวา
วิสฺสนฺทํ ปกฺกฺโข อากาสกมนํ วิชฺหีสฺส นทฺโย อสนฺทมานา
อฺุจฺจีสฺส มหาสมฺทฺเท มฺรฺุ อฺุทกํ อโหสิ อฺุปฺกฺกิลเสสวิมฺตเต
สฺริเย ทิสฺสมานเ เอว อากาสคฺคตา สพฺพา โชติโย ชลีสฺส(๒) จเปตฺวา
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. ชลีสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจฺจลินฺทสุตฺตวณณนา หน้า ๒๒๒

อรูปาวจรเทเว อวเสสา สพฺเพ เทวา สพฺเพปิ เนรยิกา
 ทิสฺสमानรูปา อหเสส ตรฺกฏฺฏกฺวาทฺ(๑)เสลาทโย อนาวรณฺภูตา
 อหเสส สฺตฺตานํ จฺตุปฺปาตา นานาหเสส สพฺพิ อนฺนิฏฺจกนฺธิ อภิภวิตฺวา
 ทิปฺพคฺนฺโร วายิ สพฺเพ ผลฺุปคา รุกฺขา ผลธฺรา สมฺปชฺชีสุ
 มหาสมฺภูโท สพฺพตฺถกเมว ปฺลจฺวณฺเณหิ ปทุเมหิ สณฺนุนตฺโต
 อโหสิ ถลชฺชลาทินิ สพฺพปฺปฺผานิ ปฺปฺผีสุ รุกฺขานํ ขนฺธเส
 ขนฺธปทุมานิ สาขาสฺ สาขปทุมานิ ลตาสฺ ลตاپทุมานิ
 ปฺปฺผีสุ มหีตฺเต ลีลาตฺลานิ ภินฺทิตฺวา อุปรฺฐปริ สฺตฺต สฺตฺต
 หุตฺวา ทณฺฑปทุมานิ นาม นิกฺขมีสุ อากาเส โอลมฺพก-
 ปทุมานิ นิพฺพคฺตีสฺ สมฺนตฺโต ปฺปฺผวสฺสํ วสฺสิ อากาเส
 ทิปฺพตฺตฺริยานิ วชฺชีสุ สกฺลทสฺสหฺสฺสิโลกธาตฺ วฏฺเฏตฺวา วิสฺสณฺญ-
 มาลาคุพฺ วยิ อุปฺปีเพตฺวา พทฺธมาลาถลาไป วยิ อลงฺกตปฺภฺยิตฺตํ
 มาลาสํ วยิ จ (๒)เอกมฺาลีนิ วิปฺพฺรฺนตฺวาพฺพิขฺนิ(๒) ปฺปฺผรฺฐปคฺนฺธ-
 ปฺวาสิตา ปรมฺโสภกฺคปฺปตฺตา อโหสิ ตานิ จ ปุพฺพ-
 นิมิตฺตานิ อุปริ อธิคฺตานิ อนนฺกธมฺมวิเสสธฺริกฺตานิ (๓) นิมิตฺต-
 ภูตานิ เอว อหเสส ฯ เอว อนนฺกจฺจฺริยปาคฺภาวปฺภฺมณฺฑิตฺตา วายิ (๔)
 อภิชาติ ยทฺถถํ อนนฺ อภิสฺมฺโพธิ อภิปฺภฺจิตฺตา(๕) ตสฺสา อภิสฺมฺโพธิยา
 เอกนฺตฺสิทฺธิยา ตถาว อโหสิ อวิตฺถา อนนฺถณฺธา ฯ

๑. ม. อาทิสฺทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. เอกมฺาลามาลินิ วิปฺพฺรฺนตฺวาพฺพิขฺนิ ฯ
 # ๓. ม. อนนฺกธฺวิเสสธฺริกฺมฺานํ ฯ ๔. ม. จายิ ฯ ๕. ม. อภิสฺมฺโพธิ ปตฺถิตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้ ๒๒๓

ตถา เย พุทฺธเวเนยฺยา โปชนเยยพนฺธว เท สพฺเพปี
อนวเสสโต สยเมว ภควตา วินิตาฯ เย จ สาวกเวเนยฺยา
ธมฺมเวเนยฺยา จ เตปี สาวกาทีหิ วินิตา วินยํ คจฺจนฺติ
คมิสฺสนฺติ จาติ ยทตฺถํ ภควตา อภิสมฺโพธิ อภิปตฺติตา
ตทตฺถสฺส เอกนตฺตีสฺสทฺธิยา อภิสมฺโพธิ ตถา อวิตถา อนนฺถถาฯ

อปีจ ยสฺส ยสฺส เณยฺยธมฺมสฺส โย โย สภาโว
พฺพชฺฉิตฺตพฺโพ โส โส หตฺถตฺเต จปีตอามลํ วย อวชฺชน-
มตฺตปฏฺิพฺพเทเน อตฺตโน ณาณเน อวิปริตํ อนวเสสโต ภควตา
อภิสมฺพุทฺโธติ เอมปี อภิสมฺโพธิ ตถา อวิตถา อนนฺถถาฯ

ตถา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ ตถา ตถา เทเสตพฺพปการี
เตสํ เตสญฺจ สตฺตานํ อาสยานุสยจริตาริหมฺตฺตี สมฺมเทว
โอโลเกตฺวา ธมฺมตํ อวิหนฺเตเนว ปญฺจตฺตินยโวหารมตฺตํ(๑)
อนตฺธิรานุเตเนว จ ธมฺมตํ วิภาวนฺเตน(๒) ยถาปราริ ยถาชฺฉมาสยํ
ยถาธมฺมญฺจ อนุสาสนฺเตเน ภควตา เวเนยฺยา วินิตา อริยญฺมี
สมฺปาปีตาคี ธมฺมวินยปญฺญาปนาปีสฺส ตทตฺถสฺสทฺธิยา ยถาภูต-
วตฺติยา จ ตถา อวิตถา อนนฺถถาฯ

ตถา ยา सा ภควता अनुपपत्ता पञ्चियातिफलसुवทนानाति-
รูปรูปสภาวินิมุตฺตา ลุชฺชนภาวาภาวโต โลกสภาวาตีตา
ตมสา วิสฺสฏฺฐตฺตา เกนจิ อโนภาสณียา โอบาสาภาวโตเอว(๓)

๑. ม. ...โวหารมคฺคํฯ ๒. ม. วิภาวนฺเตนฯ

๓. ม. โลกสภาวาภาวโตฯ

คตฺติอาทิกาวรหิตา อปฺปติฏฺฐา อนารมฺมณา อมตฺมหานิพฺพานธาตฺ
ขนฺธสงฺฆาตานิ อุปาทินิ (๑) เลสมตฺตสฺสปี อภาวโต อนฺุปาทิสฺเสสาติ
วฺจฺจติ ยิ สนฺธาย วฺคฺคํ

อตุถิ ภิกฺขเว ตทายตฺนํ ยตฺถ เนว ปจฺวี น
อาโป น เตโฆ น วาโย น อากาसानญฺจายตฺนํ น
วิญฺญาณญฺจายตฺนํ น อากิณฺจญฺจายตฺนํ น เนวสญฺญานา-
สญฺญายตฺนํ นานํ โลกิ น ปโรโลกิ น จ อุโก จนฺทิมสุริยา ฯ
ตมฺหิ(๒) ภิกฺขเว เนว อาคตี วทามิ น คตี น จิตฺติ น
จฺจตี น อุปฺปตฺตี อุปฺปติฏฺฐิ อุปฺปวตฺตํ อนารมฺมณเมเวตฺ
เอเสวนฺโต ทฺกฺขสฺสาติ ฯ (๓)

สา สพฺเพสมฺปิ อุปาทานกฺขนฺธานํ อตฺถจฺจโม สพฺพ-
สงฺฆารานํ สมโถ สพฺพุปฺปินิ ปฺปฺนิสฺสคฺโค สพฺพทฺกฺขานํ วฺปสฺโม
สพฺพาลยานํ สมฺกฺขมาโต สพฺพวฏฺฏานํ อุปฺจฺเจโท อจฺจนตฺสนฺติ-
ลกฺขณฺโณติ ขถาวตฺตสฺภาวสฺส กทาจิปี อวิสฺวาทนโต ตถา
อวิตถา อนญฺญถา ฯ เอวเมตทา อภิชฺชาติอาทิกา ตถา คโต
อุปฺคโต อธิคโต ปฺปฺปิโน โปตฺโตติ ตถาคโต ฯ เอวํ ภควา
ตถา คโตติ ตถาคโต ฯ

กถํ ตถาวิโรติ ตถาคโต ขถาวิธา ปฺริมกา สมฺมา-
สมฺพุทฺธา อยมฺปิ ภควา ตถาวิโร ฯ กิ วฺคฺคํ โหติ ขถาวิธา
เต ภควนฺโต มคฺคสีเลน ผลสีเลน สพฺเพนปี โลกิยโลกุตฺตรสีเลน

๑. สี. อุปาทินฺนํ ฯ ๒. ม. ตตฺตราปาหิ ฯ ๓. ขุ. อุ. ๒๕/๒๕๘/๒๐๓ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้า ๒๒๕

มคฺคสมาธินา ผลสมาธินา สพฺเพนปี โลกียโลกุตฺตรสมาธินา
 มคฺคปญฺญา ย ผลปญฺญา ย สพฺพายปี โลกียโลกุตฺตรปญฺญา ย
 เทวสิกฺกั วลฺลชิตฺตพฺเพหิ จตฺตวิสฺสติโกฏฺฐิตสทฺสสสมาปตฺติวิหารหิ
 ตทงฺควิมุตฺตียา วิกขมฺภณวิมุตฺตียา สมฺมุจฺเจทวิมุตฺตียา ปฏิปสฺสทฺธิ-
 วิมุตฺตียา นิสฺสรณวิมุตฺตียาติ สงฺเขปโต ฯ วิตุถารโต ปน
 อนนฺตปาปริมาณเกเทหิ อจินฺเตยฺยานุภาเวหิ สกฺลสพฺพพญฺญุณฺเฬหิ
 อยมฺปิ อมฺหากํ ภควา ตถาวิโร ฯ สพฺเพสํ หิ สมฺมาสมฺพุทฺธานํ
 आयวเมตฺตํ สรีรปฺปมาณเวมตฺตํ กุลเวมตฺตํ ทุกฺกรจฺริยาเวมตฺตํ
 รสฺมิเวมตฺตนฺตฺติ อิมหิ ปญฺจหิ เวมตฺเตหิ สียา เวมตฺตํ น
 ปน สีสฺวิสุทฺธิอาทิสฺสุ (๑) วิสุทฺธิสฺสุ สมถวิปสฺสนาปฏิปตฺติยํ อตฺตนา
 ปฏฺฐิตทฺทฺชฺกุณฺเณสุ(๒) จ กิณฺจจิ นานาภรณํ อตฺถิ อถ โข
 มชฺชเณ ภินฺนสฺวณฺณํ วิย อญฺญมมณฺณํ นิพฺพิเสสา เต พุทฺธา
 ภควนฺโต ฯ ตสฺมา ขถาวิชา ปุริมกา สมฺมาสมฺพุทฺธา อยมฺปิ
 ภควา ตถาวิโร ฯ เอวํ ตถาวิโรติ ตถาคโต ฯ วิชฺชอตุโถ
 เจตฺถ คตสทฺโท ตถาหิ โลกียา วิชฺชุตฺตคตสทฺเท ปการตฺถ
 วทนฺติ ฯ

กถิ ตถา ปวตฺติโตติ ตถาคโต อนญฺญสาธารณน
 อิทฺธานุภาเวณ สมฺนฺนาคตตฺตา อตฺถปฏฺฐิตสมฺภิทาทีนํ อุกกัสม-
 ปารมิปฺปตฺตียา อนาวรณฺณานปฺปฏฺฐิตาเกณ จ ภควโต กายป-
 ปวตฺตียาทีนํ กตฺถจจิ ปฏฺฐิตาตาภาวโต ขถารุจิ ตถา คตฺ คติ
 # ๑. ม. สีสฺวิสุทฺธิยาทิสฺสุ ฯ ๒. ม. ปฏฺฐิตทฺทฺชฺกุณฺเณสุ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสูตรวณณนา หน้า ๒๒๖

คมนั กายวจีจิตตปฺปวตฺติ เอตฺตฺสาติ ตถาคโตะ ฯ เอวํ ตถา
ปวตฺติโตะติ ตถาคโตะ ฯ

กถิ ตเถหิ อคโตะติ ตถาคโตะ โปธิสมมฺภารสมมฺภรณ (๑) ตปฺปปฏิ-
ปกฺขปฺปวตฺติสงฺฆาตํ นตฺถิ เอตฺตฺส คตฺนฺติ อคโตะ ฯ โส ปนฺตฺส
อคตฺทาวัว มจฺเจรทานปารมีอาทิสฺสู อวิปริตฺติ อาทินวานิสฺสํสฺสจ-
เวกฺขณาทินยปฺปวตฺเตหิ (๒)ณฺวณฺเหหิติ ตถาคโตะ ฯ

อถวา กิเลสากิสงฺฆารปฺปวตฺติสงฺฆาตํ ขนฺธปฺปวตฺติ-
สงฺฆาตเมว วา ปญฺจสุปฺปี คตฺติสุ คตฺติ คมนั เอตฺตฺส นตฺถิติ
อคโตะ ฯ สอุปาทิสฺเสสอนุปาทิสฺเสนินิพฺพานปฺปตฺติยา สุวายมฺมสฺส
อคตฺทาวัว ตเถหิ อริยมคฺคณฺวณฺเหหิติ เอวมฺปิ ภควา ตเถหิ อคโตะติ
ตถาคโตะ ฯ

กถิ ตถา คตฺทาวเณ ตถาคโตะ ตถา คตฺทาวเณติ จ
ตถาคตฺตฺส สพฺทาวเณ อตฺถิตายาติ อตฺถโถ ฯ โโก ปนฺส ตถาคโตะ
ยสฺส อตฺถิตาย ภควา ตถาคโตะติ วุจฺจตีติ สทฺธมฺโม ฯ สทฺธมฺโม
หิ อริยมคฺโค ตาว ขถา ขุคนทฺธสมถวิปฺสฺสนาพเลน
อนวเสสโตะ กิเลสปกฺขํ สมฺมุนนฺเตน สมฺมจฺเจทปฺปหานวเสน
คณฺตพฺพิ ตถา คโตะ ฯ ผลธมฺโม ขถา อตฺตโน มคฺคานูรูปํ
ปฺปปฏิสฺสทฺธิปฺปหานวเสน คณฺตพฺพิ ตถา คโตะ ปวตฺติโตะ ฯ
นิพฺพานธมฺโม ปน ขถา คโตะ ปญฺญาตฺติ ปฏฺฐิตฺติ สกถ-
วณฺณทุกฺขวปฺสมาตฺติ สมฺปชฺชติ พุทฺธาทีหิ ตถา คโตะ สจฺฉนฺนโตะติ
๑. ม. โปธิสมมฺภารสมมฺภรณ ฯ ๒. ม. ณฺวณฺเหหิติ ตเถหิ ณฺวณฺเหหิ อคโตะติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้ ๒๒๗

ตถาคโต ๑ ปรียตติชมโมปี ยถา ปุริมพทุเชหิ สุตตเคยยาทิวเสน
ปวตติอาทิปุภาสนวเสน จ เวเนยยานัน อสยาทอนุรูป ปวตติโต
ตถา(๑) อมหากมปิ ภควตา ตถา คโต คทิตโต ปวตติโตติ วา
ตถาคโต ๑ ยถา ภควตา เทสิโต ตถา ภควโต สาวเกหิ คโต
อวคโตติ ตถาคโต ๑ เอว สพุโพปี สทุชมโม ตถาคโต ๑
เตนาห สกุโก เทวานมินโท

ตถาคตัม เทวมนุสสุสปุชิตัม

ชมมัม นมสสาม สวคฤติ โหตุติ ๑ (๒)

สุवासส อตถิติติ ภควา ตถาคโต ๑

ยถา จ ชมโม เอว อริยสงโฆปี ยถา อตตหิตาย
ปรหิตาย จ ปฎิปนเนหิ สุวิสุทฺธ ปุพพภากสมถวิปสุสนาปฏิปทัม
ปุรกขตุวา เตน เตน มกุเคน คนตพพิ ตัม ตัม ตถา คโตติ ตถาคโต ๑
ยถา วา ภควตา สจจปฏิจจสมุปปาทาทย เทสิตา ตถา จ
พทุชตตถา ตถา คทนโต จ ตถาคโต ๑ เตนาห สกุโก เทวราชา

ตถาคตัม เทวมนุสสุสปุชิตัม

สงมมัม นมสสาม สวคฤติ โหตุติ ๑ (๒)

สุवासส สาวกภูโต อตถิติติ ภควา ตถาคโต ๑ เอว ตถาคต-
ภาเวเนว (๑) ตถาคโตติ ๑

อิทมปิ [๔] ตถาคตสุส ตถาคตภาวทีปเน มุขมตตกเมว ๑

๑. ม. อัย ปาโจ นตถิติ ๑ ๒. ขุ. ส. ๒๕/๓๑๔/๓๗๑ ๑

๓. ม. ...ภาเวเนว ๑ ๔. ม. เอตถนตเร จสทุโท ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๒๒๘

สพฺพกาเรน ปน ตถาคโถว ตถาคตฺสฺส ตถาคตภาวํ
วณฺเณยฺย ฯ อิทํ หิ ตถาคตปทํ มหตฺถํ มหาคตฺถํ มหาวิสขํ
ตฺสฺส อปฺปมาทปฺสฺส วिय เตปฺปิฏกมฺปิ พุทฺธวณฺณํ ยุตฺติโต
อตุถภาเวน อหารนฺโต อติตุเถน ฌมฺมกถิกโก ปกฺขนฺโทติ น
วตฺตพฺโพติ ฯ

ตตฺเถตํ วุจฺจติ

ยเถว โลกํ ปุริมา มหสิโน
สพฺพพญฺญภาวํ มุนโย อีชาคตา
ตถา อัย สกฺขมฺณีปี อากโต
ตถาคโต วุจฺจติ เตน จกฺขมา ฯ
ปหาย กามาติมเล อเสสโต
สมาธิวณฺเณหิ ยถา คตา ชินา
ปุราตนา สกฺขมฺณี ชุตินฺธโร
ตถา คโต เตน ตถาคโต มโต ฯ
ตถญจ ชาติวายนาทิลกฺขณํ (๑)
สภาวสามญฺญวิภาคเกทโต
สยมฺภุณาณน ชิโน สมากโต (๒)
ตถาคโต วุจฺจติ สกฺขปฺงฺคโว ฯ
ตถานิ สจฺจานิ สมนฺตจกฺขนา
ตถา อิทปฺปจฺยตา จ สพฺพโส

๑. ม. ชาติวายนาทิลกฺขณํ ฯ ๒. ม. ชิโนยมากโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้า ๒๒๕

อนณณเนยยา นยโต วิภาวิตา
ตถา คโต เตน ชิโน ตถาคโต ฯ
อนนเกทาสูปี โลกธาสู
ชินสุส รุปายตนาทโคจเร
วิจิตตเกเท ตถเมว ทสุสนั
ตถาคโต เตน สมมุตโลจโน ฯ
ยโต จ ชมมึ ตถเมว ภาสติ
กโรติ วา(๑) ตสุสนรูปมตตโน
कुณ्हि लोकि अण्णियिरीयति
ตถาคโต เตนปี โลกนายโก ฯ
ตถา ปริญญาय ตถาย สพฺพโส
อเวทึ โลกปฺปภาว(๒) อติกกมึ
คโต จ ปจฺจกฺขกิริยาย(๓) นิพฺพุตึ
อริยมคฺคณฺจ คโต ตถาคโต ฯ
ตถา ปฏฺฐญาय ตถาย สพฺพโส
หิตาย โลกสุส ยโต สมากโต (๔)
ตถาย นาโถ กรุณฺนาย สพฺพทา
คโต จ เตนปี ชิโน ตถาคโต ฯ
ตถานึ ฌานานึ ยโต สมากโต

๑. ม. กโรติ วาจาย ฯ ๒. ม. โลกั ปภาว ฯ

๓. ม. ปจฺจกฺขกิริยาย ฯ ๔. ม. ยโตยมากโต ฯ

เอมฺมปรีปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้ ๒๓๐

ยถาสภาว วิสขวโพชโต
ตถาภิชาดิปปฤติ ตถาคโต
ตทตถสมปาทนโต ตถาคโต ๑
ยถาวิธา เต ปุริมา มहेสิน
ตถาวิโรชมปี ตถา ยถารุจิ
ปวตตวจา ตนุจิตตภาวโต
ตถาคโต วุจติ อคคปุคคโล ๑
น(๑) โพธิสมภารวิปกขโต ปุเร(๑)
กตํ น ตํสารคตมปี จายิ (๒)
น จตฺธิ นาดสฺส ภาวนตทสฺสิโน
ตเถหิ ตสฺมา อคโต ตถาคโต ๑
ตถาคโต ฐมฺวโร มहेสิธา
ยถา ปหาตพุมลํ ปหิยติ
ตถาคโต อริยคณปี สตฺถโน (๓)
ตถาคโต เตน สมงฺคิภาวโตติ ๑

มหิทฺธิกตาดิ ปรเมน จิตฺตวสีภาเวน จ อิทฺธิวิโรโยเคน

ฐมฺมานุภาวณฺณตฺตนิปปาทนสมตฺถตาสงฺขาทาย มหตฺธิยา อิทฺธิยา
สมนฺนาคโม มหิทฺธิกตา ๑ จิรกาลสมฺภูเตน สุวิทฺตูปปฏิปกฺเขน
๑. ม. สมโพธิสมภารวิปกขโต ปุเร ๑ ๒. สී. หิ ๑
ม. ตสฺส วา ๑ ๓. สී. อริยคณ วินายโก ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุปฺปวาสาสุตฺตวณณา หน้า ๒๓๑

อิฉฉิตฺตถนิปฺพตฺติเหตุญฺเจเนน มหาชฺติเกน ปุณฺณเตเชน สมฺนฺนาคโม
 มหฺนฺนภาวตาฯ ยตฺตราติ อจฺฉริยปฺลัสาโกตฺถลหฺสปฺสาทิโก
 ปจฺจตฺตตฺเถ นิปาโต เตเนน ยุตฺตตฺตา วิชฺชาสิสฺสตีติ อนาคต-
 กาลวณฺํ อตฺถโถ ปน อตีตกาโลเยวฯ อัยฺ เหตุถ อตฺถโถ
 ยา หิ นาม อัยฺ สุปฺปวาสา ตถา ทฺถกฺขนิมฺมุคฺคา กิจฺฉา-
 ปนฺนฺนา ภควโต วณฺสมกกาลเมว สุฉินฺนี อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ
 วิชฺชาเยตีฯ อตฺตมโนติ สกมโน ภควติ ปสาเทเนน กิเลสรหิต-
 จิตฺโตติ อตฺถโถฯ กิเลสปริยฺญจฺฉิตฺติ หิ จิตฺตํ วเส อวตฺตฺนโต
 อตฺตมโนติ น สกฺกา วตฺตฺนฺติฯ อตฺตมโนติ วา ปีติโสมนสฺเสหิ
 กหิตมโนฯ ปมฺุทิตฺติ ปาโมชฺเชเนน ยุตฺโตฯ ปีติโสมนสฺสชาโตติ
 ชาตพลวปีติโสมนสฺโสฯ อถาติ ปจฺฉา ตโต กติปาหสฺส
 อจฺฉเยเนนฯ สตฺตฺต ฆตฺตฺตานิติ สตฺตฺตสฺส ทิวเสสฺส ทาทพฺพฆตฺตฺตานิฯ
 สุวตฺตนาเยติ สุวตฺตฺนปุณฺณตฺถํ ยํ เสว พุทฺธปฺปมฺุขสฺส สัมมสฺส
 ทานวเสน ปยิริุปาสนวเสน จ ภวิสฺสตี ปุณฺณํ ตทตฺถํฯ

อถ โข ภควา อายสฺมฺนฺตํ มหาโมคฺคฺคฺคฺลฺลฺลานํ อามนฺเตสฺสีติ
 กสฺมา อามนฺเตสฺสี (๑)สุปฺปวาสาฯ สามิกสฺส ปสาทรกฺขณตฺถํ(๑)ฯ
 สุปฺปวาสา ปน อจฺฉลปฺปสาทาว อุปาสกสฺส ปน ปสาทรกฺขณํ
 มหาโมคฺคฺคฺลฺลฺลานตฺถเรสฺส ภาวโรฯ เตเนนาหฺ ตฺถเยหฺโส อุปฺปจฺฉาโกติฯ

ตฺตถ ตฺถเยหฺโสติ ตฺถยฺหํ เอโสฯ ตินฺณํ ฐมฺมานํ ปาฏิกโกติ

๑. สี่. น สุปฺปวาสาฯ ปสาทรกฺขณตฺถํฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจฺจลินทสุตฺตวณฺณา หน้า ๒๓๒

มม โภคาทีนํ ตินฺณํ ชมฺมานํ อหานิยา อวินาสาย อโยโย
 มหาโมคฺคฺคฺคฺลาโน ยถิ ปาฏิกโโก (๑)ยถิ ปฏิกฺกุ อิตฺ สุตฺต(๑) ทิวเส
 อติกกมิตฺวา มม สกฺกา ทานํ ทาตฺตุนฺติ ยถิ อโยเยน ฌาตฺตุนฺติ
 ทีเปติ ฯ เถโรปี ตสฺส เตสฺ ทิวเสสฺ โภคานํ ชีวิตฺสฺ จ
 อนุปทฺทวํ ปตฺสิตฺวา อาห ทฺวินฺนํ โข เต อหํ(๒) อาวุโส
 ชมฺมานํ ปาฏิกโโก โภคานญจ ชีวิตฺสฺ จาติ ฯ สทฺธา
 ปนสฺส จิตฺตปฏิกฺพทฺธาติ ตสฺเสว ภาโร กโรนฺโถ สทฺธาย ปน
 ตฺวญฺเฒว ปาฏิกโโกติ อาห ฯ อปีจ โส อฺปาสโก ทิกฺกุสจฺโจ
 ตสฺส สทฺธาย อญฺญถาภาโว นตฺถิติ ตถา วุตฺตํ ฯ เตเนว
 จ การณฺน ภควตา ปจฺฉาปี ตฺวํ กริสฺสสีติ สญฺญาเปหิติ
 วุตฺตํ ฯ อฺปาสโกปี สตฺถริ เถเร จ การเวณ จ สฺพพฺจตาย (๓)
 ตสฺสา จ ปุณฺณเวณ วทฺธี อิจฺฉนฺโถ กโรตฺถ สฺปฺปวาสา
 โกลิยธิตา สุตฺต ภตฺตานิ ปจฺฉาหํ กริสฺสามิติ อนุชานี ฯ

ตญฺจ ทารกนฺติ วิชาตทิวสโต ปฏฺฐาย เอกาทสฺมํ ทิวสํ
 อติกกมิตฺวา ตโต ปรี สุตฺตาหํ พุทฺธปฺปมฺจํ ภิกฺขุสงฺฆํ โภเชตฺวา
 สุตฺตเม ทิวเส ตํ สุตฺตวสฺสึกํ ทารกํ ภควนฺตํ ภิกฺขุสงฺฆญจ
 วนฺทาเปสิ ฯ สุตฺต เม วสฺसानีติ สุตฺต เม สํวจฺจรานี
 อจฺฉนฺตสํโยควเสณ เจตฺติ อฺปโยควจฺนํ ฯ โลหิตกฺมฺภิยํ วุฏฺฐานีติ
 # ๑. ม. ยถิ ปตฺติฏฺ อิตฺ สุตฺต ฯ ๒. ม. ทฺวินฺนํ โข เนสิ ฯ
 # ๓. สී. สฺขวิชาตาย ฯ ม. สฺพพฺจตาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปวาสาสุตตวณณา หน้า ๒๓๓

มาตุ กุจฉิย อตุตโน กพฺภวาสทุกุขํ สนฺธาย วทติ ฯ
อณฺณานิปี เอวรุปานิ สตุต ปุตุตานิติ อณฺเณปี เอวรุเป สตุต
ปุตุตเตติ วตุตพฺเพ ลิงฺควิปฺลลาสวเสน(๑) วุตุตฺ เอวรุปานีติ ฯ เอว
สตุต วสุตานิ กพฺภธารณวเสน สตุตทาหิ มุพฺพหกพฺภตาย จ
มหนฺตํ ทุกุขํ ปาเปตฺวา อุปฺปชฺชนกปุตุตเตติ อตุโถ ฯ เอเตน
มาตุคามานํ ปุตุตโลลตาย ปุตุตลาเภณ อติตฺตี(๒) ทสุเสติ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ สตุตทิวสาริกานิ สตุต ตํวจฺจฺรานิ
กพฺภธารณาทิวเสน ปวตุตํ มหนฺตํ ทุกุขํ เอกปเท วิสริตฺวา (๓)
ปุตุตโลลตาวเสน ตาย(๔) วุตุตมตฺถํ วิทิตฺวา ฯ อิมํ อุทานนฺติ
อิมํ จิตฺตสุขุปฺปมคฺโต วิย ปมคฺตปุคฺคเเล อิกฺุจกาเรน วณฺเจตฺวา
ตณฺหาสิเนหสฺส มหानตฺถกรภาวทีปํ (๕) อุทานํ อุทานสิ ฯ

ตตุถ อสาตฺนฺติ อมรฺุริ อสุนฺุทริ อนิกฺุจํ ฯ สาตฺรุเปนาติ
อิกฺุจสฺภาเวน ฯ ปิยฺรุเปนาติ ปิยายิตพฺพภาเวน ฯ สุขสฺส รุเปนาติ
สุขสฺภาเวน ฯ อิทํ วุตุตํ โหติ ยสฺมา อสาดํ อปฺปิยํ ทุกุขเมว
สมานํ สกฺลมฺปิ วณฺุจกตํ สงฺขารชาตํ อปฺปหีนวิปฺลลาสตุตฺตา
อโยนิโสมนสิกาเรน อิกฺุจํ วิย ปิยํ วิย สฺุขํ วิย จ หุตฺวา
อุปฺภูจฺหมานํ สติวิปฺปวาเสน ปมคฺตปุคฺคํ อติวตุตติ อภิวติ
อชฺโฆตฺถรติ ตสฺมา อิมมฺปิ สุปฺปวาสํ ปุณาปี สตุตกฺุขตุตฺ

๑. ม. ลิงฺควิปฺลลาสวเสน ฯ ๒. ม. ติตฺติ นตฺถิติ ฯ ๓. สී. วิทิตฺวา ฯ

๔. สී. ยถา ฯ ๕. สී. ปหานาการานุกาวิททีปํ ฯ ม. มหानตฺถกรภาวทีปํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจลินทสุตตวณณา หน้ ๒๓๔

เอวรูป อสาดิ อปปีย ทุกขิ สาดาทิปติรูปเกน ทุกเขน

ปุตตสงฆาตเปมวตถุสเสน (๑) อชโฆตถรตีติ ฯ

อฏฐมสุตตวณณา นิฏฐิตา ฯ

วิสาขาสุตตวณณา

นวมเม ปุพพารามเถ สวตถุติยา ปาจิณทิสภาเก อนุ-
ราชปรุสส อุตตมเทวีวิหารสเทเส จาเน การิเต อารามे ฯ
มิการมาตุ ปาสาทเถติ มิการมาตุยา ปาสาทे ฯ

ตตรายิ อนุปุพพิถา อตีเต สตสทสสทกปมตถเก
ปทุมตตทสพลลึ เอกา อุปาสิกา อณตถริ อุปาสิกึ อตตโน
อคคูปฏฐายิกฐาเน จเปนตึ ทิสวา ภกวนตึ นิมนเตตถวา
พทฐปมุขสส ภิกขุสตสทสสส ทานึ ทตถวา ภควโต นิปัจจ-
การึ กตถวา อนาคเต ตุมหาทิสสส พทฐสส อคคูปฏฐายิกา
ภเวยุนตึ ปตถนึ อกาสิ ฯ สว กป্পสตสทสสึ เทเวสุ จ
มนุสเสสุ จ สัสริตถวา อมหากึ ภควโต กाले ภทฐิยนคเร
เมณทกเสฏฐิปุตตสส ธนญชยเสฏฐิโน เกहे สุมนเทเวีย กุจฐิสุมิ
ปฏฐิสนธิ คณฺหิ ฯ ชาตกาเล จสสา วิสาขาคี นามึ อกัสมุ ฯ
สว ยทา ภควา ภทฐิยนคริ อคมาสิ ตทา ปญจหิ ทาริกา-
สเทหิ สทฐิ ภควโต ปจจुकคมนึ กตถวา ปจมทสสเนเยว
๑. ม. ปุตตสงฆาตเปมวตถุสเสน ฯ

โศตปณนา อโหสิ ฯ

อปรภาเค สาวตถิยํ มิคารเสฏฺฐิปุตฺตสฺส ปุณฺณวฑฺฒน-
กุมารสฺส เคหํ คตา ตตฺถ นํ สสฺสุโร มิคารเสฏฺฐิ อูปการ-
วเสน มาคฺคฺชานเณ จเปสิ ฯ ตสฺมา มิคารมาตาติ วุจฺจติ ฯ สา
อตฺตโน มหาลตาปสาธนํ (๑) วิสฺสชฺเชตฺวา นวโกฏฺฐิหิ ภควโต ภิกฺขุ-
ลํสมสฺส จ วสนตฺถาย กรีสฺมตฺเต ภูมิภาเค อุปริภุมิยํ ปญฺจ
คพฺภสฺตานิ เหฏฺฐาภุมิยํ ปญฺจคพฺภสฺตานีติ(๒) คพฺภสฺสสฺสปฏิมณฺฑิตํ(๓)
ปาสาํ การเสสิ ฯ เตน วุตฺตํ มิคารมาตุ ปาสาเทติ ฯ

โกจิเทว อตฺโถติ กิณฺจเทว ปโยชนํ ฯ รณฺเเวติ ราชนิ ฯ
ปฏิพทฺโธติ อายตฺโต ฯ วิสาขาย ฉาติกฺลโต มณฺิมุตฺตาทิรจิตฺติ
ตาทิสํ ภณฺชชาตํ ตสฺสา ปณฺณาการตฺถาย เปสิตํ ตํ
นกรทฺวารปฺปตฺตํ สฺงกิกา ตตฺถ สฺงกํ คณฺหนฺตา ตทฺนรฺรูปํ
อคฺคเหตฺวา อติเรกํ คณฺหีสฺสุ ฯ ตํ สฺตฺวา วิสาขา รณฺโเว
ตมคฺถํ นิเวเทตฺกามา ปติรฺูปปริวาระน ราชนิเวสนํ อคฺมาสิ
ตสฺมี ขณฺเ ราชา มลฺลิกาย เทวียา สทฺธิ อนุเตปฺริ คโต
โหติ วิสาขา โอกาสิ อลภมานา อิทานิ ลภิสฺสามิ อิทานิ
ลภิสฺสามิตี โภชนเวลํ อติภฺกมิตฺวา ฉินฺนภตฺตา หุตฺวา
ปฏฺกามิ เอวํ ทฺวิหตีหํ คณฺตฺวาปี โอกาสิ น ลภิเยว ฯ
อติ ราชา อนิเวทิตฺปิ ตสฺส อตฺถวินิฉฺนยสฺส โอกาสากรณฺเณน
๑. ม. มหาลตาปสาธนํ ฯ ๒. ม. ปญฺจคพฺภสฺตานีติ ฯ
๓. ม. คพฺภสฺสสฺสปฏิมณฺฑิตํ ฯ

ยถาธิปายั น ตีเรตีติ วุตโต ฯ

ตตถ ยถาธิปายนฺติ อธิปายานรूपิ ฯ น ตีเรตีติ น
นิฏฺฐเปติ ฯ มหาอุปาสิกาย หิ รณฺญาชคตฺตฺตฺตฺตฺตฺต (๑) รณฺโฆ
ทตฺวา อิตฺร วิสฺสชฺชาเปตฺตุ อธิปายโย โส รณฺญา น ทิฏฺฐตฺตา เอ
น ตีริโต ฯ หนฺทาติ โวสฺสคฺคตฺเต นิปาโต ฯ ทิวาทิวสฺสาติ
ทิวสฺส ทิวา ฯ มชฺฌนฺหิเก กาลติ อตฺโถ ฯ เกนจิทฺเว กรณฺเียน
ทิวสฺส ทิวา(๒) ทฺวิหตีหิ ราชนิเวสนทฺวาริ คจฺจนฺตี ตสฺส อตฺตสฺส
อนิฏฺฐิตตฺตา นีรตฺถกเมว อุปฺสงฺกมि ภควติ (๑) อุปฺสงฺกมนเมว ปน
ทสฺสนานฺต
อิมาย เวลาย อีชคตฺต
อิช เม ภาณเตติอาทิมาย ฯ

เอตมตฺถนฺติ เอตํ ปรายตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อตฺถํ วิทิตฺวา ฯ อิมํ อุทานนฺติ อิมํ ปรานินาปรานินวตฺตฺตฺต
อาทินวานิสฺสปรีทิตฺกํ อุทานํ อุทานนฺติ ฯ

ตตถ สพฺพิ ปรวสฺสิ ทฺกฺขนฺติ ยงฺกิลฺลิจิ อตฺถชาตํ ปโยชนํ
ปรวสฺสิ ปรายตฺตํ อตฺถโน อิจฺจาย นิปฺผาเทตฺตุ อสทฺกฺกณฺเยยตฺต
ทฺกฺขํ ทฺกฺขาวหํ โหตีติ อตฺโถ ฯ สพฺพิ อีสฺสรียํ สฺขนฺติ ทฺวิริ
อีสฺสรียํ โลกียํ โลกุตฺตรณฺจ ฯ ตตถ โลกียํ ราชีสฺสรียาทิ เจว

๑. สี่. รณฺญาชคต... ฯ ม. ราชาชคตตฺตฺตฺตฺตฺต ฯ

๒. ม. ทิวสฺส ทิวาติ นตฺถิ ฯ ๑. ม. ภควติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ วิชาสาสุตฺตวณณา หน้า ๒๓๗

โลกิยชฺฌานาภิญญาณีพฺพตฺตํ จิตฺตีสฺสรียญจ โลกุตฺตรํ มคฺค-
ผลาธคฺคณิมิตฺตํ นิโรธีสฺสรีย์ ๑ เตสฺส ยํ จกฺวตฺตภาวปริโยสานํ
มนุสฺเสสฺส อีสฺสรีย์ ยญจ สกฺกาทีนํ ตสฺมี ตสฺมี เทวนิกาเย
อาธิปจฺจภูตํ อีสฺสรีย์ ตทฺทกฺขํ ยทีปี กมฺมานุภาเวณ ยถิจฺฉิต-
นินฺปุผตฺตยา สฺขณิมิตฺตตาย สฺขํ วิปริณามทฺกฺขตาย ปน น(๑)
สพฺพธา ทฺกฺขเมว ๑ ตถา อนิจฺฉนฺติกตาย โลกิยชฺฌานนิพฺพตฺตํ
จิตฺตีสฺสรีย์ นิโรธีสฺสรียเมว ปน โลกธมฺเมหิ อกมฺปนียโต
อนิวตฺตีสภาวตฺตา จ เอกนตฺสฺขํ นาม ๑ ยมฺปเนตฺถ สพฺพตฺถเว
อปราริณตาย ลพฺภติ(๒) จิตฺตสฺขํ ตํ สนฺธาย สตฺถา สพฺพํ
อิสฺสรีย์ สฺขนฺติ อาห ๑

สาธารณฺ เวหฺลณฺนฺตฺติ อิทํ สพฺพํ ปราวสํ ทฺกฺขนฺติ อิมสฺส
ปทสฺส อตฺถวฺวโรณํ ๑ อยญฺเจตฺถ อตฺถโถ สาธารณฺ ปโยชเน
สาธตฺตพฺเพ สติ ตสฺส ปราริณตาย ยถาธิปฺปายํ อนินฺปุผาทนโต(๓) อิเม
สตฺถา เวหฺลณฺนฺติ วิฆาตํ อาปชฺชนฺติ กิลมฺนฺติ ๑ กสฺมา
โยคา หิ ทฺุรตฺติกฺกมาติ ยสฺมา กามโยคภาวโยคทฺิฏฺฐิโยคอวิชฺชาโยคา
อนาทิกาลภาวิตา อนฺปุจิตฺกสฺสสมฺภาเรหิ ปชฺหิตฺตุํ อสฺกฺกฺณเยยฺยตาย
ทฺุรตฺติกฺกมา ๑ เอเตสฺส ทฺิฏฺฐิโยโค ปจฺมมคฺคเณน อตฺติกฺกมิตฺตพฺโพ
กามโยโค ตตฺติยมคฺคเณน ๑ อิตเร อคฺคมคฺคเณน ๑ อิติ อริยมคฺคานํ
ทฺุรตฺติคฺคณีนฺยตฺตา อิเม โยคา ทฺุรตฺติกฺกมา ๑ ตสฺมา กามโยคาทิวเสณ
๑. ม. นสฺทโท น ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. ลภติ ๑ ๓. ม. อนินฺปุผาทนโต ๑

*เล่มที่ ๑๕ มุจฺจลินทสุตฺตวณณา หน้า ๒๓๘

อิจฺจิตาถาภเหตุ สตุตา วิหณฺณนฺติ อสาธารณ ปน
จิตฺติสฺสริเย นิโรธิสฺสริเย จ สติ น กทาจิปี วิฆาตสฺส
สมภโวติ อธิปฺปาโย ฯ

อถวา สพฺพํ ปรวสนฺติ ยํ อตฺตโน อณฺวปฺปฏิพฺพทฺธ-
ปฺรายนฺตฺตวฺตฺติสฺสงฺขาติ (๑) ตํ สพฺพํ อนิจฺจสภาวตาย ทฺกขํ ฯ
ยทฺนิจฺจํ ตํ ทฺกขนฺติ หิ วฺตฺตํ ฯ สพฺพํ อิสฺสริยนฺติ ยํ สพฺพ-
สงฺขตนิสฺสํ อิสฺสริยญฺจานตายนฺติ อิสฺสริยนฺติ ลทฺชนามํ นิพฺพานํ
ตํ อฺปาทิสฺเสสาทิวิกาคํ สพฺพํ สฺขํ ฯ นิพฺพานํ ปรมํ สฺขนฺติ (๒) หิ
วฺตฺตํ ฯ สาธารณฺติ เอวํ ทฺกขสฺสฺเช ววตฺติเต อิมํ สตุตา พฺหุ-
สาธารณ ทฺกขการณ นิมฺกฺคา หุตฺวา วิหณฺณนฺติ ฯ กสฺมา
โยคา หิ ทฺรตฺติกฺกมาติ ยสฺมา เต สพฺพตฺถ นิมฺมุชฺชนสฺส
เหตุญฺจตา กามโยคาทโย ทฺรตฺติกฺกมา ตสฺมา ตวมฺปี วิสาเข
ปฺรายนฺตฺตมตฺถํ ปตฺถเตตฺวา อลภมาณา วิหณฺณสิตี อธิปฺปาโย ฯ

นวมสุตฺตวณณา นิฏฺจिता ฯ

๑. ม. อณฺวปฺปฏิพฺพทฺธวฺตฺติสฺสงฺขาติ ฯ ๒. ข. ฐ. ๒๕/๒๕/๔๒ ฯ

ภทฺทียสุตฺตวณฺณา

ทสเม อนุปิยายนฺติ เอวํนามเก นคเร ฯ อมฺพวเนติ
ตสฺส นครสฺส อวิทุเร มลฺลราชฺชนํ เอกํ อมฺพวนํ อโหสิ
ตตฺถ มลฺลราชฺหิ ภควโต วิหาโร การิโต โส อมฺพวนนฺเดว
วฺจจติ ฯ อนุปิยํ โคจรคามํ กตฺวา ตตฺถ ภควา วิหริติ เตน
วฺตตํ อนุปิยายํ วิหริติ อมฺพวเนติ ฯ ภทฺทียติ ตสฺส เณรสฺส
นามํ ฯ กافيโคชาย ปฺตุโตติ กافيโคชา นาม สากิยานิ สกฺก-
ราชเทวี(๑) อริยสาวิกา อาคตผลา วิญญาตสาสนา ตสฺสา อัย-
ปฺตุโต ฯ ตสฺส ปพฺพชชาวิริขนฺธเก (๒) อากโตว ฯ โส ปพฺพชิตฺวา
วิปสฺสนํ ปฏฺฐเปตฺวา นจิสฺเสว นพฺภิกฺขุโล อโหสิ เทรสปี
ฐตฺถกานิ สฆาตาย วตฺตติ ฯ ภควตา จ เอตทคฺคํ ภิกฺขเว
มม สวากานํ ภิกฺขุณํ อฺจฺจกฺกติกานํ ยทิทํ ภทฺทีย กافيโคชาย
ปฺตุโตติ (๓) อฺจฺจกฺกติกภาเว เอตทคฺเค จปีโต อสีติยา สวากานํ
อพฺภนฺตโร ฯ

สุญฺญาการคโต จเปตฺวา คามนฺจ คามุปจารนฺจ อวเสสิ
อรณฺณนฺติ วฺตตํ อรณฺณํ รุกฺขมฺมูลนฺจ จเปตฺวา อณฺณํ ปพฺพต-
กนฺทราทิ ปพฺพชิตสารูปํ นิวาสนฺจฺจานํ (๔) ชนสมฺพาทาภาวโต
อิธ สุญฺญาการนฺติ อธิปฺเปตํ ฯ อถวา ฆานกณฺณกานํ สทฺทานํ

๑. ม. สกฺยราชเทวี ฯ ๒. วิ. จุล. ๙/๓๔๑/๑๕๕ ฯ

๓. อจ. เอก. ๒๐/๑๔๖/๓๑ ฯ ๔. ม. นิวาสนฺจฺจานํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณนา หน้า ๒๔๐

อภาวโต วิวิตต์ตัง ยงกิลลิจิ อคารมปี สุลลภาคารนุติ เวทิตพัพพิ ฯ
ตัง สุลลภาคารัง อุปคโต ฯ อภิกขณนุติ พหุลัง ฯ อุทานัง อุทานนีสิติ
โส หิ อายสฺมา อรณฺเณ ทิวาวิหารัง อุปคโตปี รตฺติวาสุปคโตปี
เยภฺยเยน ผลสฺมาปตฺติสุเขน นิโรธสุเขน จ วิตฺตินาเมติ ตสฺมา
ตัง สฺขัง สนฺธาย ปุพฺเพ อตฺตนา อณุฏฺถัง สภยํ สปริพาหัง
รชฺชสฺขัง ชิกฺขจฺจิตฺวา อโห สฺขัง อโห สฺขนฺติ โสมนสฺสสทฺทัง (๑)
ณานสมฺภูจฺจัน ปิตฺติสมฺภูจฺจัน (๒) สมฺภุคฺคิรติ ฯ

สุตฺวาน เตถฺสํ เอตทโหสีติ เตถฺสํ สมฺพหุลานัง ภิกฺขุณฺ
ตสฺส อายสฺมโต อโห สฺขัง อโห สฺขนฺติ อุทานนตฺส
อุทานัง สุตฺวา นิสฺสํสยํ เอส อนภฺริโต พุรหฺมจฺริยํ จรฺตฺติ เอตฺ(๓)
ปรีวิตกฺกิตฺตัง อโหสี ฯ เต ภิกฺขุ ปุณฺณชฺชนา ตสฺส อายสฺมโต
วิเวกสฺขัง สนฺธาย อุทานัง อชานนฺตนา เอวํ อมณฺณีสฺสุ เตน
วตฺตํ นิสฺสํสยนฺติอาทิ ฯ

ตตฺถ นิสฺสํสยนฺติ อสนฺนเทเหเนน เอกนฺเตนาติ อตฺถโถ ฯ
ยํ โส ปุพฺเพ อคาริยญฺโต สฺมาโนติ ปาฬี วตฺวา อณุภวีติ
วจนเสเสน เกจิ อตฺถํ วณฺณนฺติ อปฺเร ยํสาติ วทนฺติ(๔) ฯ
ยํส ปุพฺเพ อคาริยญฺตสฺสาติ ปน ปาฬี ฯ ตตฺถ ยํสาติ ยํ
อสฺส สนฺธิวเสน หิ อการสการโลโป เอวํส เต (๕) ปุปฺผิสฺสา

๑. ม. สหิตํ ฯ ๒. สී. ปิตฺติสมฺภุคฺการัง ฯ ๓. ม. เอวํ ฯ

๔. ม. ปจฺนติ ฯ ๕. ม. มุ. ๑๒/๑๗/๑๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ภทฺทียสุตฺตวณณา หน้า ๒๔๑

อุปฺปชฺชิตฺติ จ อาทิสฺส(๑) วย ๑ ตสฺสตุโถ อสฺส อายสฺมโต
ภทฺทียสฺส ปุพฺพชิตฺโต ปุพฺเพ อคาริยภูตสฺส กหฺภูจฺสฺส สโต
ยํ รัชชสฺสํ อนุภูตํ ๑ โส ตมนุสฺสรมาโนติ โส ตํ สฺสํ
เอตฺรหิ อุกฺกณฺจนวเสน อนุสฺสรนฺโต ๑

เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจจฺนติ เต สมฺพหฺลฺลา ภิกฺขุ
อุลฺลปนสภาวสณฺจिता ตสฺส อนุคฺคหณาริปปเยน ภควนฺตํ
เอตทวโจจ น อุชฺฌมานวเสน ๑ อณฺยตฺรณฺติ นามโกตฺเตน
อปากฺกํ เอกํ ภิกฺขข ๑ อามนฺเตสฺสีติ อาณาเปสฺสี เต ภิกฺขุ
สณฺญาเปตฺตกาโม ๑ เอวนฺติ วจนสมฺปฏฺิกฺกเห สาธฺฐติ อตฺโถ ๑
ปนฺน เอวนฺติ ปฏฺิณฺณาย ๑ อภิกฺขณฺณํ อโห สฺสํ อโห สฺขนฺติ
อิมํ อุทานํ อุทานเสสีติ ยถา เต ภิกฺขุ วทนฺติ ตํ เอวํ
ตเถวาทิ อตฺตโน อุทานํ ปฏฺิขานาติ ๑ กิ ปนฺน ตวํ ภทฺทียาติ
กสฺมา ภควา ปุจฺจติ กิ ตสฺส จิตฺตํ น ชานาตีติ
โน น ชานาติ เตเนว ปนฺน ตมตฺถิ วทาเปตฺวา เต
ภิกฺขุ สณฺญาเปตฺตุ ปุจฺจติ ๑ วุตฺตญฺเฬหตฺถํ ชานนฺตปิ ตถาคตา
ปุจฺจนฺติ ชานนฺตปิ น ปุจฺจนฺตีติอาทิ ๑ อตฺถวสนฺติ
การณํ ๑

อนฺเตปฺเรติ อิตฺถาคารสฺส สณฺจจรณฺญจานญฺเต (๒) ราชเคหสฺส

๑. วิ. มหาวิ. ๑/๑๗/๓๑ ๑ ม. อุปฺปชฺชิตฺติอาทิสฺส ๑

๒. สී. สํวณฺญจานญฺเต ๑ ม. สณฺจจรณฺญจานญฺเต ๑

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๒๔๒

อพกนฺตเร ยตถ ราชานุหฺนโกชนสยนาที กปฺเปติ ฯ รกฺขา
สุตฺตวิหิตาติ อารกฺขาธิกตปฺริเสหิ คฺคตฺติ สฺกฺกฺจ สมนฺตโต วิหิตา ฯ
พหิปี อนฺเตปฺเรติ อฏฺฏกรณฺฎจฺจนาทิกเก (๑) อนฺเตปฺรโต พหิภูเต
ราชเคเห ฯ เอวํ รกฺขิตฺโต โคปีโต สนฺโตติ เอวํ ราชเคเห
ราชธานีรชชเทเสสุ อนฺโต จ พหิ จ อนเนเกสุ จาเนสุ
อนเนกสเทหิ สุตฺตวิหิตรชชวณคฺคตฺติยา มเมว นิพฺภยคฺคตฺติ ฆาสุ-
วิหารคฺคตฺติ รกฺขิตฺโต โคปีโต สมนฺโต ฯ ธีโตติอาทีนํ ปทานิ
อณฺณมณฺณเวจฺจนาณิ ฯ อถวา ธีโตติ ปรราชฺหิ ภายมาโน ฯ
อุพฺพิคฺคโคติ สกรชฺเชปี ปกตฺติโต อุปฺปชฺชนกภฺยพฺเพเคน
อุพฺพิคฺคโคติ สกรชฺเชปี ปกตฺติโกโฆภโต(๒) นาม สพฺพกาคํ
อวิสุตฺตเถน ภวิตพฺพนฺติ วจเนน สพฺพคฺคตฺติ อวิสุตฺตสวเสน เตสํ
เตสํ กิจฺจกรณฺณิยานํ ปจฺจยปริสฺงกาย จ อุทฺทมุขํ สงฺกมาโน ฯ
อุตฺตราสีติ สนฺติกาจเรหิปี อชานนฺตสฺเสว เม กทาจิ อนคฺคโต
ภเวยฺยาติ อุปฺปนฺเนน สรีรกมฺปํ อุปฺปาทนสมตฺเถน ตาเสน
อุตฺตราสี ฯ อุตฺตรโสตฺตปิ ปจฺนติ ฯ วิหาสินฺติ เอวํภูโต หุคฺควา
วิหรี ฯ

เอตฺรหิตี อิทานิ ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺจาย ฯ เอโกติ
อสหาโย เตน วุปกฏฺจกายตฺติ (๓) ทสฺเสติ ฯ อธีโตติอาทีนํ ปทานํ
๑. สี. อตฺถกรณฺฎจฺจนาทิกเก ฯ ม. อจฺจกรณฺฎจฺจนาทิกเก ฯ
๒. ม. สกรชฺเชปี ปกตฺติโต ฯ ๓. สี. วิเวกฏฺจกายตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ภทฺทียสุตฺตวณฺณา หน้า ๒๔๓

วฺตฺตวิปริยาเยน อตฺโถ เวทิตฺตํ ๑ ภายาทินิมิตฺตสฺส ปริคฺคหสฺส
ตฺนุณิมิตฺตสฺส จ กิเลสภยสฺส(๑) อภาเวเนวสฺส อภีตาทิตฺตาติ ๑ เอเตน
จิตฺตวิเวกํ ทสฺเสติ ๑ อปฺโปสฺสกุโกติ สรฺรคฺคตฺติยํ นิสฺสกุโก ๑
ปนฺนโลโมติ โลมหํสฺสปฺปาทสฺส นฺนภิตฺตสฺส อภาเวน อนฺนคฺคต-
โลโม ๑ ปททฺเวนาปี เสริวิหารํ ทสฺเสติ ๑ ปฺรทฺตวฺตฺตฺติ (๒) ปฺเรหิ
ทินฺนเนน จีวราทินา วตฺตมาโน เอเตน สพฺพโส สงฺคาภาว-
ทีปฺนฺนฺนฺน อนวเสสภยเหตุวิริหํ ทสฺเสติ ๑ มิกฺกฺกเตน เจตฺตสฺส
วิสฺสตฺตฺตวิริหิตาย มิกฺกฺกสฺส วิย ชาเตน จิตฺเตน ๑ มิโค หิ
อมฺนฺนฺนสฺสเปถ อรณฺณเว วสฺมาโน วิสฺสตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
เยน กามณฺจ ปกฺกมฺติ อปฺป
ทสฺเสติ ๑ วฺต

มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺพฺพฺพ
เยนิจฺจกํ คจฺจติ โคจฺจราย
วิญฺญ นโร เสริตํ เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺคฺควิสาณกปฺป

อิมํ โข อหํ ภาเนเต อตฺตวสฺนฺนฺนฺน ภาเนเต ภาควา ยทิตํ
มม เอตฺรหิ ปฺรมํ วิเวกสฺสํ ผลสฺมาปฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สฺมปฺสฺสมาโน อโห สฺสํ อโห สฺสฺนฺนฺนฺน อูทานํ อูทานสฺนฺนฺนฺน ๑

๑. ม. กิเลสสฺส ๑ ๒. ม. ปฺรทฺตวฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ๑
๓. ม. อปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺป ๑ ๔. ขุ. สฺ. ๒๕/๒๕๖/๓๓๒ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มุจจลินทสุตตวณณา หน้า ๒๔๔

เอตมตฺถนฺติ เอตํ ภาทฺทียตฺถเรตฺส ปุณฺณชนวิสยาตีตํ วิเวก-
สุขสงฺขชาติ อตฺถํ สพฺพาการโต วิทิตฺวา ฯ อิมํ อุทานนฺติ
อิมํ สเหตุกภยโสภกวิคฺคมาณูภาวทีปํ อุทานํ อุทานเนสีตี ฯ

ตตฺถ ยสฺสเนตฺรโต น สนฺติ โภปาตี ยสฺส อริย-
ปุคฺคตสฺส อนฺตรโต อพฺภนฺตเร อตฺตโน จิตฺเต จิตฺตกาสุตฺตिय-
กรรมโต จิตฺตปฺปโกปา ราคาทโย อาฆาตวตฺถูอาทิการณเภทโต
อนกเกทา โทสโกปาเอว (๑) โภปา น สนฺติ มกฺเคน ปหีนตฺตา
น วิชฺชนฺติ ฯ อัยํ หิ อนฺตรสทฺโท กิณฺจาปี มนฺจ ตฺวณฺจ
กิมนฺตรนฺติอาทิสฺส (๒) การณ ทิสฺสตี ฯ อนฺตรภูจเก หิมปฺตา-
สมเขตีอาทิสฺส (๓) เวมฺขณฺเน อนฺตรา จ สวตฺถิ อนฺตรา จ
เชตวนนฺติอาทิสฺส (๔) วิเวเร ภยมนฺตรโต ชาตนฺติอาทิสฺส (๕) จิตฺเต ฯ
อิธาปี จิตฺเตเอว ทฏฺฐพฺโพ ฯ เตน วุตฺตํ อนฺตรโต อตฺตโน
จิตฺเตตี ฯ

อิตี ภวาทตฺถจ วีติวตฺโตตี ยสฺมา ภโวตี สมปฺตฺติ
อกโวตี วิปฺตฺติ ฯ ตถา ภโวตี วุฑฺฒิ อกโวตี หานี ฯ ภโวตี
วา สสฺสตี อกโวตี อฺจุจฺเจโท ฯ ภโวตี วา ปุณฺณํ อกโวตี
ปาปํ ฯ ภโวตี วา สุกฺคตี อกโวตี ทุกฺคตี ฯ ภโวตี วา ชุทฺทโก
อกโวตี มหนฺโต ฯ ตสฺมา ยา सा สมปฺตฺติวิปฺตฺติวุฑฺฒิหานีสสฺส-

- # ๑. สี่. อัยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. สี่. ส. ๑๕/๗๘๐/๒๕๖ ฯ
- # ๓. วิ. มหา. ๕/๑๕๐/๒๐๓ ฯ ๔. พุ. อุ. ๒๕/๑๑๕/๑๔๕ ฯ
- # ๕. พุ. อิตี. ๒๕/๘๘/๓๐๕ ฯ พุ. มหา. ๒๕/๒๒/๑๗ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ภทฺทิสฺสุตฺตวณณา หน้า ๒๔๕

ตฺถเจทฺถปฺปญฺญาปาสฺสคฺคิตฺตํขุทฺทกมหนฺตอฺปฺตติภวานํ วเสน
อิตฺติ อเนกปฺปการา ภวาทตา วุจฺจติ จตฺถหิปี อริยมคฺเคหิ
ยถาสฺมภวํ(๑) เตน เตน นเยน ตํ อิตฺติภวาทตฺถจ วิตฺตวฺตโต
อติกกนฺโต โหติ ฯ อตฺถวเสน วิภตฺติ วิปริณาเมตพฺพา ฯ ตํ
วิกตภยนฺติ ตํ เอวรูปํ ยถาวุตฺตคฺคณสมนฺนาคตํ จีณาสํ
จิตฺตโกปาทาโต อิตฺติภวาทสมตฺติกกมโต จ ภยเหตุวิกเมน
วิกตภยํ วิเวกสุเขน อคฺคผลสุเขน(๒) จ สุขี วิกตภยตฺตาเอว
อโสภํ ฯ เทวา นานุกวนฺติ ทสฺสนายาติ อธิคตมคฺเค จเปตฺวา
สพฺเพปี อฺปฺตติเทวา วายมนฺตปิ จิตฺตจารทสฺสนวเสน
ทสฺสนาย ทญฺฺจํ นานุกวนฺติ น อภิสมฺภณฺนติ น สกโกนฺติ
ปเคว มนฺุสสา ฯ เสกฺขาปี หิ ปฺนฺุชฺชนา วิย อรหโต
จิตฺตปฺปวตฺตี น ชานนฺติ(๓) ฯ

ทสมฺสฺสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

นิฏฺฐิตา จ มุจฺจลินฺทวคฺควณณา ฯ

๑. ม. ยถาสฺมภวํ ฯ ๒. ม.อคฺคผลสุเขน ฯ ๓. ม. อิตฺติสทฺโท นตฺถิ ฯ

นันทวคคณณา

กมมวิปากชศตวณณา

นันทวคคศส ปจเม อณตโร ภิกขุติ นามโคตเตน
อปากโณ เอโก จีณาสวภิกขุ ฯ

โส กิร ราชคหวาสี กุลปุตโต โมคคัลลานตเถเรน
ถเวชิตโต สัสเร โทถึ ทิสวา สตถุ สนตเถ ปพพชิตวา
สีลانی โสเชตวา จตฺตจกมมฏจัน คเหตุวา นจิสเสว
วิปสฺสนํ อุตฺตูกกาเปตวา อรหตฺตํ ปาปฺณิ ฯ ตสฺส อปรภาเค
ขโร อาพาโธ อุปฺปชฺชิ โส ปจจเวกขณาย อธิวาเสนฺโต
วิหริติ ฯ จีณาสวานํ หิ เจตสิกทุกฺขํ นาม นตฺถิ กายิกทุกฺขํ
ปน โหติเยว ฯ โส เอกทิวสํ ภควโต ชมมํ เทเสนตสฺส
นาติทฺูเร จานเ ทุกฺขํ อธิวาเสนฺโต ปลลฺงเกน นิสีทิ ฯ เตน
วตฺตํ ภควโต อวิทฺูเร นิสินฺโน โหตฺติอาทิ ฯ

ตตฺถ ปลลฺงกนฺติ สมนตโต อูรพทฺูชาสนํ ฯ อาภุชิตฺวาติ
พนฺธิตฺวา ฯ อุชช กายํ ปณฺธิชยาติ อุปฺริมํ สรฺริ อฺุชฺกํ จเปตฺวา
อฏฺุจาสปีฏฺุจิกณฺเฏเก โภฏฺุยา โภฏฺุ ปฏฺุปาเทตฺวา ฯ เอว
หิ นิสินฺนสฺส จมฺมมฺสนหารุณิ น นมฺนติ(๑) ตสฺมา โส
ตถา นิสินฺโน โหติ ฯ ปฺุราณกมมวิปากชนฺติ ปฺุพเพกตสฺส
๑. ม. นมฺนติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กมมวิปากชสุตตวณณนา หน้ ๒๔๗

กมมสฺส วิปากภาเวณ ชาตํ ปุราณกมมวิปาเก วา สุขทุกุขป-
 ปการเ วิปากวฏฺฐสมุททาเย ตเทกเทศภาเวณ (๑) ชาตํ ๑ กิณฺติ
 ทุกุขํ ๑ ปุราณกมมวิปากชนฺติ จ อิมินา ตสฺส อาพาธสฺส
 กมมสมฺภูจฺจันตํ ทสฺเสนฺโต โอปกมฺมิกอตุวิปริณามชาทิภาวํ
 ปฏิกฺขิปปติ ๑ ทุกุขชนฺติ ปุณฺธุชเนหิ (๒) ขมิตุํ อสกฺกุณฺเยยํ ๑ ติปฺปนฺติ
 ติจิณฺณํ อภิกฺกิตฺวา ปวตฺตติยา พหฺลํ วา ๑ ชรณฺติ กกฺขลํ ๑
 กฏฺกนฺติ อสาดํ ๑ อธิวเสนฺโตติ อุปริ วเสนฺโต สหนฺโต ขมนฺโต ๑
 สโต สมฺปชาโนติ เวทนาปริคฺคาหกานํ สติสมฺปชฺฌณานํ
 วเสน สติมา สมฺปชานนฺโต จ ๑ อิทํ วุตฺตํ โหติ อยํ เวทนา
 นาม หุตฺวา อภาวภูเจณ อนิจฺจา อนิฏฺฐารมฺมณาทิปฺจายํ (๓) ปฏิจฺจ
 อุปฺปนฺนตฺตา ปฏิจฺจสมฺปฺปนฺนา อุปฺปชฺชิตฺวา เอกนฺเตน ภิชฺชน-
 สภาวตฺตา ขยชฺมมา วยชฺมมา วิราคชฺมมา นิโรชชฺมมาติ
 เวทนาย อนิจฺจตาสฺลลฺกขณวเสน สโตการิตาย สโต อวิปริต-
 สภาวปฏิวิชฺฌนวเสน สมฺปชาโน จ หุตฺวา ๑ อถว สติ-
 เวปฺลุลปฺปตฺตติยา สพฺพตฺถเว กายเวทนาจิตฺตชฺมเมสฺสุ สฺกุจฺจ อุปฺภูจฺจิ-
 ตสฺสตีตาย สโต ตถา ปญฺญาเวปฺลุลปฺปตฺตติยา ปริคฺคหิต-
 สจฺจารตาย สมฺปชาโน ๑ อวิหฺลณฺมาโนติ อสฺสุตฺวา ภิกฺขเว
 ปุณฺธุชฺชโน อณฺยตรณฺยตเรณ(๔) ทุกุขชฺมเมน พุฏฺฐโจ สมานो โสจติ กิลมฺติ
 # ๑. สී. วิปากสมุททาเยกเทศภาเวณ ๑ ๒. สී. ปุณฺธุชเนหิ ๑
 # ๓. ม. ...อาทิปฺจายเ ๑ ๔. ม. อณฺยตรณฺยตเรณ ๑

*เล่มที่ ๑๘ นนทวคควณณา หน้า ๒๔๘

ปริเทวติ อุตตตافی กนุทติ สมโมหิ อาปชชตีติ (๑) วุตตนเยน
อนุชปฺถุชฺชโน วีย น วิหณฺณมาโน มกุเคนเว สมุคฺฆาติตตฺตา
เจโตทุกุขํ อนุปฺปาเทนฺโต เกวลํ กम्मวิปากชํ สรีรฺทุกุขํ
อริวาเสนฺโต สฺมาปคฺตี สฺมาปฺโนโน วีย นิสินฺโน โหติ ฯ
อทุทสาติ ตํ आयสฺมนตํ อริวาสนกฺขนฺติยา ตถา นิสินฺนํ
อทุทกฺขิ ฯ

เอตมตฺตุนฺติ เอตํ ตาทิสฺสสฺปิ โโรคฺสฺส เวชฺชาทีหิ
ติกิจฺจนตฺถิ อนุสฺสูกฺกาปชฺชนการณํ จีณาสวานํ โลกธมฺเมหิ
อนุปฺเลปิตสฺงฺขาตํ อตฺถิ สพฺพการโต วิทิตฺวา ฯ อิมํ อุทานนฺติ
อิมํ สฺงฺขาตธมฺมานํ เยหิ เกหิจิ ทฺกฺขธมฺเมหิ อวิฆาตาปคฺติ-
วิภาวนํ อุทานํ อุทานฺสิ ฯ

ตตฺถ สพฺพกम्मฺขสฺสาติ ปหีนฺสพฺพกम्मฺสฺส ฯ อคฺคกฺกสฺส
หิ อุปฺปนฺนกาลโต ปฏฺจาย อรฺหโต สพฺพานิ กุสลา กุสล-
กมฺมานิ ปหีนานิ นาม โหณฺติ ปฏฺิสนฺธี ทาคฺ์ อสมตฺถภาวโต ฯ
ยโต อริยมกฺคญาณํ กम्मกฺขยกรนฺติ วุจฺจติ ฯ ภิกฺขุโนติ ภินฺน-
กิลฺลสฺตาย ภิกฺขุโน ฯ ฐนฺมานสฺส(๒) ปฺเร กตํ รชฺนฺติ อรฺหตฺตปฺ-
คฺติโต ปฺพเพ กตํ ราครชาทิมิสฺสตาย รชฺนฺติ ลทฺธนามํ ทฺกฺข-
เวทนียกम्मํ วิปากปฏฺิสฺสเวทเนน ตํ ฐนฺนตฺสฺส วิทฺธฺเสนฺตฺสฺส ฯ
อรฺหตฺตปฺคฺติยา ปฺรโต ปน สาวชฺชกิริยาย สมฺภโวเยว นตฺถิ

๑. ส. สฟา. ๑๘/๓๖๕/๒๕๕ ฯ ๒. สฺยา. ฐนฺมานสฺส ปฺเรกฺขตํ รชฺ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กัมมวิปากษุตฺตวณฺณนา หน้า ๒๔๕

อนวชฺชกิริยา จ ภวฺมุตฺตสฺส สมฺมจฺฉินฺนตฺตา อุจฺฉินฺนมฺมุตฺตาย(๑)

ปฺปฬิ วยิ ผลทานสมฺมุตฺตตาย อภาวโต กิริยมตฺตาว โหติ ฯ

อมมฺสฺสาติ รุปาทีสุ กตฺถจิ มมนฺติ คหณภาวโต อมมฺสฺส

มมฺงการรหิตฺสฺส ฯ ยสฺส หิ มมฺงกาโร อตฺถิ โส อตฺตสึเนเหน

เวชฺชาทีหิ สรีริ ปฏฺิจคฺคาเปติ ฯ อรหา ปน อมโม ตสฺมา

โส สรีรชคฺคเนปิ อุทาสึนชาตุโกว ฯ จิตฺสฺสาติ จตฺตพฺพิชฺมปิ

โอฬิ ตริตฺวา นิพฺพานถเล จิตฺสฺส ปฏฺิสนฺธิคฺคหณวเสน วา

สนฺชานฺนสฺส อภาเวน จิตฺสฺส ฯ เสกฺขปฺปชฺชชฺนา หิ กิเลสาภิ-

สงฺขารานํ อปฺปหึนตฺตา จตฺตปฏฺิสนฺธิวเสน สํสारे ชานฺนติ

นาม อรหา ปน ตทภาวโต จิโตติ วุจฺจติ ฯ อถวา

ทสฺวิเช ชีณาสวสงฺขาเต อริยชฺมเม จิตฺสฺส ฯ ตาทิโนติ ปฏฺิจฺจเล

อปฺปฏฺิจฺจลสฺสญฺญิ วิหฺรตฺตีอาทินา (๒) นเยน วุตฺตตาย ปญฺจวิชฺาย

อริยิทฺธิยา อญฺฺจหิ โลกชฺมเมหิ อกมฺปนิยาย ฉพฺงฺคฺคฺกฺขาย จ

สมนฺนาคเตน อิจฺฉาทีสุ เอกสทิสฺตาสงฺขาเตน ตาทิภาเวน

ตาทิโน ฯ อตฺถิ นตฺถิ ชนํ ลเปตเวติ มม เกสชฺชาทีนิ

กโรถาติ ชนํ ลปิตฺตํ กเถตฺตํ ปโยชนํ นตฺถิ สรีเร

นिरเปกฺขภาวโต ฯ ปญฺจฺนุปลาโส วยิ หิ พนฺชนา ปมฺมุโต(๓)

สยเมวายิ กาโย ภิชฺชิตฺวา ปตฺตฺติ ชีณาสวานํ อชฺฉาสโย ฯ

วุตฺตญฺเยหติ

๑. ม. สมฺมจฺฉินฺนมฺมุตฺตาย ฯ ๒. ข. ปฏฺิจ. ๓๑/๖๕๐/๕๕๕ ฯ

๓. ม. ปวฺมุโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทศควณณา หน้า ๒๕๐

นาภิกงขามิ มรณํ นาภิกงขามิ ชีวิตํ

กาลณจ ปฏิกงขามิ นิพพิสํ ภตโก ยถาติ ฯ (๑)

อถวา ยงกิลจจิ นิมิตตํ ทสเสตวา กิ อຍຍສສ

อิจฺฉิตพฺพนฺติ ชนํ ลเปตเว ปจฺจเยหิ นิมฺนฺตนวเสน ลปาเปตฺ
ชีณาสวสฺส อตุโถ นตฺถิ ตาทิสฺสฺส มิจฺฉาชีวสฺส มกฺเคเนว
สมฺมุขมาติตตฺตาติ อตุโถ ฯ

อิติ ภควา กิสฺสายํ เถโร อตฺตโน โรคํ เวชฺเซหิ

อติจิจฺฉาเปตฺวา ภควโต อวิหฺเวเร นิสีทตฺติ จินฺเตนฺตานิ ตสฺส
อติจิจฺฉापเน การณํ ปกาเสสิ ฯ

ปรจฺมสฺตฺตฺตวณณา นิฎฺฐิตา ฯ

นนทศฺตฺตวณณา

พฺตฺติเย นนฺโทติ ตสฺส นามํ ฯ โส หิ จกฺกฺวตฺติ-

ลกฺขณฺนเปตฺตฺตา มาตาปิตโร สปริชนํ สกฺลณฺจ ญาตีปริวณฺณํ
นนฺทยฺนฺโต ชาโตติ นนฺโทติ นามํ ลภิ ฯ ภควโต ภาตาติ
ภควโต เอกปิตุปฺตฺตตฺตาย ภาตา ฯ น หิ ภควโต สโหทฺธา
อุปฺปชฺชนฺติ เตน วุตฺตํ มาตฺตฺจฺฉาปฺตฺตฺโตติ จูพฺมาตฺตฺตฺโตติ
อตุโถ ฯ มหาปชาปฺตีโคตฺมียา หิ โส ปฺตฺตฺโต ฯ อนภฺริโตติ
น อภฺริโต ฯ พุรฺหุมนฺจฺริยนฺติ พุรฺหุมนํ เสฏฺฐํ อุตฺตมํ จริยํ
เอกาสนํ เอกเสยฺยํ เมถุนฺวิรตี ฯ สนนฺธาเรตฺตฺตฺติ(๒) ปรจฺมจิตฺตโต
๑. พุ. เถร. ๒๖/๓๗๗/๓๕๗ ฯ ๒. ม. สนนฺธาเรตฺตฺตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนุทสุตฺตวณณา หน้า ๒๕๑

ยาวจริมกจิตฺตํ สมฺมา ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธิ ตาเนตฺถุ (๑) ปวตฺเตตฺถุ ๑
ทฺติเยเน เจตฺถุ พุรฺหมจฺริยปฺเทน มคฺคปุรฺหมจฺริยสุตฺตาปี สงฺคโห
เวทิตฺตพฺโพ ๑ ลิกฺขํ ปจฺจกฺขายาติ อุปสมฺปทกาเล ภิกฺขุภาเว
สทฺธิ์ สมฺมาทินฺนํ นิพฺพุตฺเตตฺตพฺพภาเว อนฺนุจฺจิตฺติ ติวิธมฺปิ ลิกฺขํ
ปฏฺธิกฺขิปิตฺวา วิสุตฺตชฺเชตฺตวาติ อตฺถโธ ๑ หีนายาติ คิหิภาวาย ๑
อวตฺตติสุตฺตาสมฺมิติ นีวตฺตติสุตฺตาสมฺมิ ๑ กสฺมา ปนายํ เอมมาโรเจสฺสีติ ๑
เอตฺถายํ อนฺนุปฺพุทฺติกถา ๑

ภควา ปวตฺตตฺวธมฺมจกฺโก ราชคหํ คนฺตฺวา เวพฺพเว
วิหรนฺโต ปุตฺตํ เม อาเนตฺวา ทสฺเสตฺตาติ สุทฺโธทนมหาราเชน
เปสฺสีเตสุ สหสฺสสทฺสสปริวารेषु ทสฺสุ ทฺเตสุ สห ปริวารे
น อรหตฺตํ ปตฺเตสุ สทฺทฺทฺปจฺฉมา คนฺตฺวา อรหตฺตํ ปตฺเตน
กาพฺพทฺทฺยิตฺถเรเน คมนกาถิ ฌตฺวา มคฺควณฺณนํ วนฺณณตฺวา
ชาติภฺมิคฺคมนาเย ยาจิตฺโต วิสฺตฺติสทฺสสชีนาสวปริวฺโต กปฺลิตฺต-
นคฺริ คนฺตฺวา ฌาติสฺมาคฺเค โปกฺขรฺวสุถิ อญฺจุปฺปตฺติ กตฺวา
เวสฺสนตฺตรชาตํ (๒) กเถตฺวา ปฺนทิวเส ปิณฺฑทฺทฺย ปวิญฺโฐ อุตฺตติญฺเจ
นปฺมชฺเชยฺยาติ (๓) คาถาย ปิตฺริ โสตาปตฺตติผล ปตฺติญฺจาเปตฺวา
นิเวสนํ คนฺตฺวา ฐมฺมณฺจเรติ (๔) คาถาย มหาปชาปตี โสตาปตฺตติผล
ราชานํ สกทาคามิผล ปตฺติญฺจาเปสฺสี ๑

ภคฺตฺตจฺจาวสานे ปน ราหุลมาตฺตคฺคณกถิ นิสฺสาย

๑. ม. ฐาเรตฺถุ ๑ ๒. พุ. ขา. ๒๘/๑๐๔๕/๓๖๕ ๑

๓. พุ. ฐ. ๒๕/๒๓/๓๓ ๑ ๔. พุ. ฐ. ๒๕/๒๓/๓๘ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณณา หน้า ๒๕๒

จนฺทกีนฺนรีชาตํ (๑) กเถตุวา ตตฺยทิวเส นนทกุมารสฺส อภิเสก-
เลหปฺปเวสนวิวาหฺมงฺกเลสุ วตฺตมานเส ปิณฺฑาย ปวิสิตฺวา
นนทกุมารสฺส หตฺถे ปตฺตํ ทตุวา มงฺกลํ วตุวา อญฺจายาสนา
ปกฺกมฺนฺโต กุมารสฺส หตฺถโต ปตฺตํ น คณฺหิ ฯ โสปี ตถาคเต
การเวน ปตฺตํ เต ฆนฺเต คณฺหเถติ วตฺตํ นาสกฺขิ ฯ เอว
ปน จินฺเตสิ โสปานสีเส ปตฺตํ คณฺหิสฺสตีติ สตุธา ตสฺมี
จानน คณฺหิ ฯ อิตโร โสปานมฺเถ คณฺหิสฺสตีติ จินฺเตสิ ฯ
สตุธา ตตุถาปี น คณฺหิ ฯ อิตโร ราชงฺกณฺเณ คณฺหิสฺสตีติ
จินฺเตสิ สตุธา ตตุถาปี น คณฺหิ ฯ กุมารो นีวตฺติตฺตกาโม
อนิจฺฉาย กจฺฉนฺโต การเวน ปตฺตํ คณฺหเถติ วตฺตํ น สกฺโกติ
อิธ คณฺหิสฺสตี เอตฺถ คณฺหิสฺสตีติ จินฺเตนฺโต กจฺฉติ ฯ

ตสฺมี ขณฺเ ชนปทกฺลยานิยา อาจิกฺขิสฺสู อຍ္ပယ ภาควา
นนทราชา น คเหตุวา กจฺฉติ ตฺตฺเมหิ วินา ภิรฺสฺสตีติ ฯ
สา อุกทพิณฺฑุหิ ปกฺขรฺนฺเตหิ อฑฺฒฺลฺลฺลฺขิตฺเทหิ เกเสหิ เวเคน
ปาสาทํ อารุຍฺห สීหปฺยชฺรทฺวารေ จตุวา ตฺวํ ไซ อຍ္ပยปฺตฺต
อากฺจฺเจยฺยาสีติ อห ฯ ตํ ตสฺสา วจันํ ตสฺส หทฺเย ติริย
ปติตุวา วิย จิตํ ฯ สตุถาปีสฺส หตฺถโต ปตฺตํ อคฺคเหตุวา ว
ตํ วิหาริ เนตุวา ปพฺพชฺสฺสตี นนฺทาติ อห ฯ โส
พฺุทฺทการเวน น ปพฺพชฺสฺสามีติ อวตุวา อาม ปพฺพชฺสฺสามีติ
อห ฯ สตุธา เตน หิ นนฺทํ ปพฺพชฺสฺสตี กปีลวตฺตฺปุริ

*เล่มที่ ๑๕ นนุทสุตตวณณา หน้า ๒๕๑

คณตฺวา ตตฺยทิวเส ตํ ปพฺพาเชลฺลิตฺตํ สุตฺตเม ทิวเส มาตรา
อลงฺกริตฺวา เปลิตํ ทายชฺชํ เม สมณ เทหิตฺติ วตฺวา อุตฺตนา
สทฺฐี อารามาถฺค(๑) ราหุลกุมาริ ปพฺพาเชลฺลิตฺตํ ปุเนกทิวลํ มหา-
ธมฺมपालชาตฺกํ (๒) กเถตฺวา ราชานํ อนาคามิผล เปตฺติจฺจาเปลิตฺตํ

อิตฺติ ภควา มหาปชาปตี โสตาปตฺติมล เปตฺริ ตีสฺส ผลลฺล
เปตฺติจฺจาเปตฺวา ภิกขุสํฆปริวฺโต ปุณฺเทว ราชคหํ คณตฺวา คโต
อนาถปิณฺฑทิกน สวาคฺถี อากมนฺตถาย คหิตปฏฺญฺโธ นิฏฺฐิต
เชตฺวณมหาวิหारे ตตฺถ คณตฺวา วาลํ กปฺเปลิตฺตํ เอวํ สุตฺถริ
เชตฺวณ วิหรนฺเต อายสฺมา นนฺโท อุตฺตโน อนิจฺฉาย ปพฺพชฺชิตฺตํ กามลฺล
(๓)อนาทินวํ อทสฺสาวิ(๓) ชนปทกฺลฺยาณิยา วุตฺตํ วจนมนุสฺสรนฺโต
อุกฺกณฺจิตฺตํ หุตฺวา ภิกขุณํ อุตฺตโน อนภิริตี อารโจะลิตฺตํ เตน
วุตฺตํ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา นนฺโทฯเปฯ
หีนายาวตฺติสฺสามิตฺติฯ

กสฺมา ปน นํ ภควา เอวํ ปพฺพาเชลฺลิตฺติ ปุเรตรเมว
อาทินวํ ทสฺเสตฺวา กามลฺล นํ วิเวเจตฺตํ น สกฺกา ปพฺพาเชตฺวา
ปน อูปาเยน ตโต วิเวเจตฺวา อูปริ วิเสลํ นิพฺพตฺเตสฺสามิตฺติ
เวเนยฺยทมนกฺสโล สุตฺถา เอวํ นํ ปจฺมํ ปพฺพาเชลฺลิตฺตํ

สากิยานิตฺติ สกฺยราชธิตฺตาฯ ชนปทกฺลฺยาณิธิตฺติ ชนปทมฺหิ
กฺลฺยาณิ รุเปณ อุตฺตมา ฉสฺริโรทฺสรหิตฺตา ปญฺจกฺลฺยาณ-
สมนฺนาคตาฯ ส่า หิ ยสฺมา นาติทิม่า นาติรสฺสา นาติกิสฺสา

๑. ม. อารามาถฺคํ ๒. พุ. ชา. ๒๓/๑๔๑๐/๒๕๕ ๑

๓. ม. อนาทินวทสฺสาวิฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฤวณณา หน้า ๒๕๔

นาตฤตา นาตฤกาพิกา นจโจทาตา อตฤกนฤตา มานุสฤกฤวณณ
อปรฤตฤตา ทฤพฤวณณ ๑ ตฤสุมา นฤสรฤโรทสรฤหฤตา ๑ นฤวฤกฤลฤยาณณ
มฤสฤกฤลฤยาณณ นนฤกฤลฤยาณณ (๑) อฤจฤกฤลฤยาณณ วฤกฤลฤยาณณนฤติ อฤเมหฤ
ปรฤจฤหฤ กฤลฤยาณณหฤ สมนนฤนฤคฤตา ๑

ตฤตฤตฤ อฤตฤตฤโน สฤรฤโรภาเสณ ทสฤทฤวาทสฤหฤตฤเต จาเน อาโลกฤ
กฤโรตฤ ปฤยงฤกุสฤมา วา สฤวณณสมฤมา วา โหตฤ อฤยมฤสุสฤ
นฤวฤกฤลฤยาณณนฤตา ๑ จฤตฤตาโร ปนฤสุสฤ หฤตฤตฤปาทา มฤขปรฤโยสฤานณจ
ลาหารสปรฤกฤมฤมฤกฤตฤ วฤย รฤตฤตฤปวาพฤรฤตฤตฤกฤมฤพเลน สฤทฤลฤ โหตฤ
อฤยมฤสุสฤ มฤสฤกฤลฤยาณณนฤตา ๑ วฤสฤตฤ ปน นนฤขปรฤตฤตานฤ มฤสฤโต
อฤมฤตฤตฤจฤาเน ลาหารสปรฤจฤตฤตานฤ (๒) วฤย มฤตฤตฤจฤาเน ปฤรฤชาธา-
สฤทฤสฤานฤ โหนฤตฤ อฤยมฤสุสฤ นนฤกฤลฤยาณณนฤตา ๑ ทฤวฤตฤตฤสฤ ทนฤดา
สุสุสฤตา ปฤรฤสุทฤทฤปวาพฤนฤตฤสฤทฤสา วฤชฤรปฤนฤตฤ วฤย ข่ายนฤตฤ
อฤยมฤสุสฤ อฤจฤกฤลฤยาณณนฤตา ๑ วฤสฤตฤวฤสุสฤสฤตฤกาปฤ สฤมานฤา สฤพส-
วฤสุสุทฤเทสฤกา วฤย โหตฤ นฤปรฤลฤตฤตา (๓) อฤยมฤสุสฤ วฤกฤลฤยาณณนฤตา ๑
สฤนฤทฤรฤ จ [๔] เอวรูปฤคฤณสมนนฤนฤคฤตา เตน วฤตฤตฤ ชนปรฤท-
กฤลฤยาณณนฤตฤ ๑

จฤรฤา นฤกฤขมฤนฤตฤสฤสฤาตฤ อนฤาทฤเร สฤามฤวจัน จฤรฤโต
นฤกฤขมฤโตตฤ อฤตฤโถ ๑ จฤรฤา นฤกฤขมฤนฤตฤนฤตฤปฤ ปฤจฤนฤตฤ ๑ อูปรฤทฤตฤลฤ-
๑. เกสฤกฤลฤยาณณนฤตฤ อปรฤราสุ อฤจฤกฤกฤถฤาสุ ๑
๒. ม. ลาหารสปรฤกฤตฤตานฤ ๑ ๓. สฤ. นฤพฤลฤตฤตา ๑
๔. ม. เอตฤถนฤตฤเร โหตฤตฤตฤ ทฤสฤสฤตฤ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณณา หน้า ๒๕๖

ทสฺเสตฺวา ชนปทกฺลยาณียา ตาสํ ปญฺจนฺนํ อจฺจราสตาณํ(๑) รูป-
สมฺปตฺตํ ปฏฺิจฺจ วิเสสํ ปุจฺฉิ ฯ เตน วุตฺตํ อถ โข ภควา
อายสฺมุนฺตํ นนฺทํ พาหาย คเหตฺุวา ฯเปฯ กกุฏฺปาทานีติ ฯ

ตตฺถ พาหาย คเหตฺุวาติ พาหุํหิ คเหตฺุวา วีย ฯ
ภควา หิ ตทา ตาทิสํ อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขาราเรติ ยถา
อายสฺมา นนฺโท ภูเช คเหตฺุวา ภควตา นียมาโน วีย
อโหสิ ฯ ตตฺถ จ ภควตา สเจ ตสฺส อายสฺมโต ตาวตีส-
เทวโลกสฺส ทสฺสนํ ปเวสนเมว วา อิจฺฉิตฺตํ ลียา ยถา-
นินฺนุสฺเสว ตสฺส ตํ เทวโลกํ ทสฺเสยฺย โลกวิวรณฺฑิทธิกาเล
วีย ตเมว วา อิทธิยา ตตฺถ เปเสยฺย ฯ ยสฺมา ปนสฺส
ทิพฺพตฺตภาวโต มนุสฺสตฺตภาวสฺส โย นินฺนุสฺสจฺฉนฺนียภาโว ตสฺส
สุขคฺคหณฺตถิ อนุตฺรามคฺเค ตํ มกฺกฏฺิ ทสฺเสตฺกาโม เทวโลก-
สิริวิภาวสมฺปตฺติโย จ โอคาคเหตฺุวา ทสฺเสตฺกาโม อโหสิ ตสฺมา
ตํ คเหตฺุวา ตตฺถ เนสิ ฯ เอวญฺหิสฺส ตตฺถถิ พุรหฺมจฺริยวาเส
วิเสสโต อภิริติ ภวิสฺสตีติ ฯ

กกุฏฺปาทานีติ รตฺตวณฺณตฺาย ปาราวตสทิสปาทานิ ฯ
ตา กิร สพฺพปาปี กสฺสปสฺส ภควโต สวากาณํ ปาทมกฺขน-
เตลทาเนน ตาทิสา สุกุมารปาทา อहेสิ ฯ

ปสฺสสิ โนติ ปสฺสสิ นุ ฯ อภิปฺตราติ วิสิฏฺจ-
รูปฺตรา ฯ ทสฺสนียตฺราติ ทิวสมฺปิ ปสฺสนุตาณํ อติตฺติกรณญฺเจน
๑. ม. ปญฺจนฺนํ อจฺจราสตาณํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนุทสุตฺตวณณา หน้า ๒๕๖

ปสฺสิตพฺพตฺรา ฯ ปาสาทิกตฺราติ สพฺพาววโสภาย สมฺนุตโต
ปสฺสาทวหฺตฺรา ฯ

กสฺมา ปน ภควา อวสฺสูตฺตจิตฺตํ อายสฺมฺนตฺตํ นนุทํ
อจฺจฺราโย โอลอคาเปสฺสิ สฺุเขเนวสฺส กิเลเส นีหริตฺต ฯ ยถา
หิ กุสโล เวชฺโซ อุสฺสนุนโทลฺลํ ปุคฺคัลลํ ติกิจฺจุนฺโต สีนห-
ปานาทินา ปจฺมํ โทเส อุกฺกิเลเทตฺวา ปจฺจนา วมนวิเรจฺเณหิ
สมฺมเทว นีหฺราเปติ เอวํ วิเนยฺยทมนกุสโล ภควา อุสฺสนุนรํคํ
อายสฺมฺนตฺตํ นนุทํ เทวจฺจฺราโย ทสฺเสตฺวา อุกฺกิเลเทสิ อริย-
มคฺคเกสชฺเชน อนวเสสโต นีหริตฺตกาโมติ เวทิตพฺพํ ฯ

ปฺลจฺจฺมกฺกฏฺฐิตี ฌามจฺกปจฺจจฺมกฺกฏฺฐิ ฯ เอวเมว โขติ
ยถา สฺวา ภนฺเต ตุมฺเหหิ มยฺหํ ทสฺสิตา ฉินฺนณณณนาสา
ปฺลจฺจฺมกฺกฏฺฐิ ชนปทกฺลยาณิ อฺุปาทาย เอวเมว ชนปทกฺลยาณิ
อิมานิ ปญฺจจฺจฺจฺราสฺตานิ อฺุปาทายาติ อตฺุโก ฯ ปญฺจจฺจฺจฺนํ
อจฺจฺราสฺตานนฺติ อฺุปโยเค สามิวจฺจฺนํ ปญฺจ อจฺจฺราสฺตานีติ
อตฺุโก ฯ อวยวสมฺพนฺนุเช วา เอตํ สามิวจฺจฺนํ เตน ปญฺจจฺจฺจฺนํ
อจฺจฺราสฺตานํ รูปสมฺปตฺตี อฺุปนิชฺยาติ อธิปฺปาโย ฯ อฺุปนิชฺยาติ
จ สมิเป จเปตฺวา อฺุปาทายาติ อตฺุโก ฯ (๑)สฺงฺขยฺนฺติ อิตฺถิตี
คณฺนํ กถํ วา(๑) ฯ กถภาคฺนฺติ กถายปี ภาคํ เอกํ โสพส-
โกฏฺฐาเส กตฺวา ตโต เอกโกฏฺฐาสิ กเหตุวา โสพสฺสา คณฺนิตฺ(๒)
ตตฺถ โย เอเกโก โกฏฺฐาโส โส กถภาโคติ อธิปฺเปโต ฯ
๑. สฺ. สฺงฺขยฺนฺติ คณฺนํ กถํวา ฯ ม. สฺงฺขยฺนฺติ อิตฺถิตี คณฺนํ ฯ
๒. สฺ. นีหเต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคควณณา หน้า ๒๕๘

ตมปี กลภาคํ น อุเปตตี วทติ ฯ อุปนินฺนติ อิมาย อัย
สทิสฺตี อุปมาภาเวน คเหตุวา สมิเป จปนมฺปี ฯ

ยตุถาย (๑) อนกริโต ตํ พุรหฺมจริยํ ปุพฺเพ วุตฺตํ
ปากฎญจติ ตํ อนามสิตฺวา ตตฺถ อกริตฺยํ อาทฺรชนนตฺถํ
อกริม นนฺท อกริม นนฺทาติ อามทิตฺวเสน(๒) วุตฺตํ ฯ อหํ
เต ปาฎิโกโคติ กสฺมา ภควา ตสฺส พุรหฺมจริยวาทํ อิจฺฉนฺโต
อพุรหฺมจริยวาทสฺส ปาฎิโกคํ อุปคณฺธิ ยตฺถสฺส อารมฺมณ
ราโค ทพฺหํ นิปติ ตํ อคฺนตฺตการมฺมณ สงฺกามตฺวา สฺวเขน
สกฺกา ชหาเปตฺนติ ปาฎิโกคํ อุปคณฺธิ ฯ อนุปุพฺพิถายํ
สคฺกถา อิมสฺส อตฺถสฺส นิตฺสสนํ ฯ

อสุสฺสสนฺติ กถมสฺสสส ภควา หิ ตทา อายสฺมนฺเต
นนฺเท วตฺตํ ทสฺเสตฺวา อตฺตโน ทิวาญฺจํ คเต อุปฺญจํ
อากตํ ภิภฺขุํ ตํ ปวตฺตี กเถตฺวา ยถา นาม กุสโล
ปุริโส อนิกฺขนฺตํ อาณิ อญฺญา ย อาณิยา นีหริตฺวา ปุณฺ ตํ
หตฺถาทีหิ สญฺจาเลตฺวา อปเนติ เอวเมว อัจฺฉณฺวิสเย ตสฺส
รํ อคฺนตฺตวิสเยน นีหริตฺวา ปุณฺ ตทปี พุรหฺมจริยมคฺคเหตุ
กตฺวา อปเนตฺกาโม เอถ ตฺเมห ภิภฺขเว นนฺทํ ภิภฺขุํ ภตฺก-
วาเทน จ อุปฺกิตฺกวาเทน จ สมฺทาจรถาติ อาณาเปสิ ฯ
เอวํ ภิภฺขุ อสุสฺสส ฯ เกจิ ปน ภควา ตถารูปี อิทฺธาภิสงฺขาริ
๑. สี. ยตฺถตฺถาย ฯ ๒. ม. อามทิตฺวเสน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนุทสุตตวณณา หน้า ๒๕๕

อภิสงฺขาเรสิ ยถา เต ภิกฺขุ ตมตถํ ชานีสฺสูติ วทนฺติ ฯ

ภตทวาทนาติ ภตโกติ วาทน ฯ โย หิ ภติยา กมฺมํ
กโรติ โส ภตโกติ วุจฺจติ อยมฺปิ อายสฺมา อจฺจรา-
สมฺโภคนิมิตฺตํ พุรหฺมจริยํ จรฺนฺโต ภตโก วีย โหตีติ วุตฺตํ
ภตทวาทนาติ ฯ อุปฺกุกิตทวาทนาติ โย กหาปณาทีหิ กิณฺจ
กิณาติ โส อุปฺกุกิตโกติ วุจฺจติ อยมฺปิ อายสฺมา อจฺจรานํ
เหตุ อุตฺตโน พุรหฺมจริยํ กิณาติ ตสฺมา อุปฺกุกิตโกติ เอวํ
วจนน ฯ อถวา ภควโต อาณาย อจฺจราสมฺโภกสงฺฆาตาย
ภติยา พุรหฺมจริยวาสสงฺฆาตํ ชีวิตํ ปวตฺเตนฺโต ตาย ภติยา
ยาปนํ ภควตา ภริยมาโน วีย โหตีติ ภตโกติ วุตฺโต ฯ
ตถา อจฺจราสมฺโภกสงฺฆาตํ วิกุกฺกํ อาทาตพุพฺพิ กตฺวา ภควโต
อาณตฺตํ ติฏฺฐนฺโต เตन วิกุกฺเคนน ภควตา อุปฺกุกิโต วีย
โหตีติ วุตฺตํ อุปฺกุกิตโกติ ฯ

อภฺภูยิมาโนติ ปิพฺพิมาโน ทุกฺขาปิยมาโน ฯ หรายมาโนติ
ลชฺชมาโน ฯ ชิกฺขจฺจมาโนติ ปาฏิกฺขลฺยโต ทหนฺโต ฯ (๑) เอโกติ
อสหาโย ฯ วุปกฺกฺโขติ วตฺถุกาเมหิ กิเลสกาเมหิ จ กาเยน
เจว จิตฺเตน จ วุปกฺกฺโข ฯ อปฺปมตฺโตติ กมฺมฏฺฐาเน สตี
อวิชฺชนฺโต ฯ อาตานิปีติ กายิกเจตสิกวีริยาตาเปน อาตานิปา ฯ
อาตานิเปติ กิเลสตี อาตานิโป วีริยํ ฯ ปหิตฺตฺโตติ กายเ เจว
๑. สตี. ครหนฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณณา หน้า ๒๖๐

ชีวิเต จ อนเปกฺขตาย เปติตฺตโต วิสฺสฏฺฐอตุตฺถาโว นิพฺพาน
วา เปติตฺตจิตฺโต ฯ น จิรสฺเสวาทิ กมฺมฏฺฐานารมฺภโต นจิเรเนว ฯ
ยสฺสตุถายาติ ยสฺส อตุถาย ฯ กุลปฺตฺตาทิ ทฺวิธา กุลปฺตฺตา
ชาติกุลปฺตฺตา จ อจารกุลปฺตฺตา จ อยมฺปน อุกฺยถาปี
กุลปฺตฺโต ฯ สมฺมเทวาทิ เหตุนา จ การณฺน จ ฯ อการสฺมาติ
มฺรโต ฯ อนคาริยนฺติ ปฺพพชฺชฺ ฯ กสิวณฺชฺชาทิกมฺมํ หิ
อการสฺส หิตนฺติ อการิยํ นาม ตํ เอตฺถ นตฺถิติ ปฺพพชฺชา
อนคาริยาติ วุจฺจติ ฯ ปฺพพชนฺตฺติ อฺปกจฺจนฺติ ฯ ตทนฺตฺตรนฺติ
ตํ อนฺตฺตรํ ฯ พุรหฺมจฺริยปฺริโยสานนฺติ มกฺคพฺุรหฺมจฺริยสฺส
ปฺริโยสานนฺตํ อรหฺตฺตผลํ ตสฺส หิ อตุถาย กุลปฺตฺตา
อิธ ปฺพพชนฺติ ฯ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเมติ ตสฺมีเยว อตุตฺถาเว ฯ
สยํ อภิณฺญา สจฺฉนิกตฺวาติ อตุตฺถาเวว ปณฺณาย ปจฺจกฺขํ
กตฺวา อปรปฺจฺเจเนน ญตฺวาติ อตฺโถ ฯ อฺปสมฺปชฺช วิหาสีติ
ปาปฺณิตฺวา สมฺปาเทตฺวา วา วิหาสี ฯ เอวํ วิหรนฺโตว จีณา
ชาติ ฯเปฯ อพฺกณฺณาสีติ ฯ อิมินา[๑] ปจฺจเวกฺขณฺณฺมิ ทสฺสิตา ฯ

ตตฺถ จีณา ชาติติ น ตาวสฺส อตีตา ชาติ จีณา
ปฺพเพว จีณตฺตา น(๒) อนาคตา ปฺพเพ เจว เอตฺรหิ จ
อนาคตตฺตาเอว (๒) น ปจฺจูปฺปนฺนา วิชฺชมานตฺตา ฯ มกฺคสฺส ปน
๑. ม. เอตฺถนฺตเร อสฺสาติ ทิสฺสติ ฯ ๒. สී. ปฺพเพ เจว เอตฺรหิ จ
อนาคตฺตา เอว ฯ ม. น อนาคตา อนาคตตฺตา เอว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนุทสุตตวณณา หน้ ๒๖๑

อภาวิตตตยา ยา เอกจตุปญจโวการภเวสุ เอกจตุปญจกษนุชป-
ปภททา ซาติ ออุปชเชยย สทา มคคสุส ภาวิตตตยา อนุปปาท-
ชมมตํ อापชชเนน ซีนมาฯ ตํ โส มคคภวานาย ปหีน-
กิลเส ปจจเวกขิตฺวา กิลเสภาเวน วิชชมานมฺปิ กมฺมํ อายตี
อปฺปฏิสนฺธิกํ โหตีติ ซานเนน อพฺภณฺณาสีฯ วุสิตฺนฺติ วุฏฺจํ
ปรีวุดฺธํ กตํ จริตํ นิฏฺจิตฺนฺติ (๑) อตฺโถฯ พุรหฺมจริยฺนฺติ มคค-
พุรหฺมจริยํฯ ปุณฺนชชนกฺลยาณเกน หิ สทฺธิ สตฺต เสกฺขา
พุรหฺมจริยวาลํ วสนฺติ นาม ซีนมาสโว วุตฺถวาโส (๓) ตสฺมา
โส อตฺตโน พุรหฺมจริยวาลํ ปจจเวกขนฺโต วุสิตํ พุรหฺม-
จริยฺนฺติ อพฺภณฺณาสีฯ กตํ กรณฺเียนฺติ จจฺสุ สจฺเจสุ จจฺหิ
มคฺเคหิ ปรีณฺณापทานสจฺฉิกิริยาภวานาวเสน โสพสวิธมฺปิ
กิจฺจํ นิฏฺจาปิตํฯ ปุณฺนชชนกฺลยาณกาทโย หิ ตํ กิจฺจํ กโรนฺติ
นาม ซีนมาสโว กตกรณฺเียว ตสฺมา โส อตฺตโน กรณฺเียว
ปจจเวกขนฺโต กตํ กรณฺเียนฺติ อพฺภณฺณาสีฯ นاپรี อิตฺถตฺตยาติ
อิทานิ ปฺน อิตฺถภาวาย เอวํ โสพสกิจฺจภาวาย กิลเสกฺขาย
วา มคคภวานากิจฺจํ เม นตฺถิตี อพฺภณฺณาสีฯ นاپรี
อิตฺถตฺตยาติ วา อิตฺถภาวา(๒) อิมสฺมา เอวมฺปการา วตฺต-
มานกษนุชสนฺตานา อปรี ชนุชสนฺตานํ มยฺหํ นตฺถิ อิเม ปน
ปญฺจกษนุชา ปรีณฺณตฺตา ตีณฺนฺติ ฉินฺนมฺลกา วิย รุกฺขา เต
๑. ม. นิฏฺจาปิตฺนฺติฯ ๒. ม. อิตฺถภาวโตฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณณา หน้า ๒๖๒

จริมกจิตฺตนิโรเชน อนุปาทาโน วีย ชาตเวโท นิพฺพายิสฺสนฺติ
อปณฺณตฺติกภาวํ คมิตฺตฺตํ อพฺภณฺณาสี ๗ อณฺณตโรติ เอโก ๗
อรหนฺตานิ(๑) ภควโต สาวกานํ [๒] อรหนฺตานิ อพฺภนฺตโร เอโก มหาสาวโก
จ อโหสีติ อตุโธ ๗

อณฺณตรา เทวตาคี อธิคตมคฺคา เอกา พุรหฺมเทวตา ๗
สา หิ สยํ อเสกฺขตฺตา อเสกฺขวิสยํ อพฺภณฺณาสี ๗ เสกฺขา
หิ ตํ ตํ เสกฺขวิสยํ ปุณฺณชฺชา จ อตฺตโน ปุณฺณชฺชวิสยเมว
ชานนฺติ ๗ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยาติ ปริกฺขิณาย รตฺติยา ๗
มชฺฌิมยาเมติ อตุโธ ๗ อภิกฺกนฺตวณฺณาติ อติอฺตฺตมวณฺณา ๗
เกวลกปฺปนฺติ อนวเสเสน สมฺนตโต ๗ โองาเสตฺวาติ อตฺตโน
ปภาย จนฺโท วีย สุริโย วีย จ เชตวนํ เอโกภาสํ กตฺวา ๗
เตนฺอุปสงฺกมิตี อายสมฺโต นนฺทสฺส อรหฺตตปฺปตฺตี วิทิตฺวา
ปีติโสมนสฺสชาตา ตํ ภควโต ปฏฺิเวเทสฺสามิตี อฺอุปสงฺกมิ ๗

อาสวานํ ขยาติ เอตฺถ อาสวณฺตีติ อาสวา จกฺขุ-
ทวาราทิหิ ปวตฺตนฺตีติ อตุโธ ๗ อถวา อาโคตฺรภภ อาภวคฺคํ
วา สวณฺตีติ อาสวา เอเต รมฺเม เอตฺถจ โองาสํ อนฺโต
กริตฺวา ปวตฺตนฺตีติ อตุโธ ๗ จิรปาริวาสยฺญฺเรน มทฺิราทิ-
อาสวา วียาติ อาสวา ๗ ปุริมา ภิกฺขเว โภกฺกิ น ปณฺณายติ
อวิชฺชายาติอาทิวจเนหิ (๓) เตสํ จิรปาริวาสิตา เวทิตฺตพฺพา ๗

๑. ม. อรหฺตนฺติ ๗ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร อรหนฺตานิ

ทิสฺสตี ๗ ๓. อจฺ. ทสก. ๒๔/๖๑/๑๒๐ ๗

*เล่มที่ ๑๕ นนุทสุตฺตวณณา หน้า ๒๖๓

อถวา อายตี สัสารทุกุขํ สวณฺติ ปสวณฺตีติปิ อาสวา ฯ
ปฺริโม เจตฺถ อตฺโถ กิเลเสสุ ยุชฺชติ ปจฺฉิโม กมฺเมปิ ฯ
น เกวลญฺจ กมฺมกิเลสา เอว อาสวา อถ โข นานปฺปการา
อุปทฺทวาปิ ฯ ตถา หิ นานํ จุนฺท ทิฏฺฐธมฺมิกานํเยว อาสวานํ
สัวราย ธมฺมํ เทเสมีติ (๑) เอตฺถ วิวาทมฺลลภูตา กิเลสา อาสวาติ
อากตา ฯ

เยน เทวูปปตฺยสฺส คนฺธพฺโพ วา วิหงฺกโม
ยกฺขตฺตํ เยน กจฺเจยฺย มนุสฺสตฺตตฺถจ อพฺพะเช
เต มยฺหํ อาสวา จีณา วิทฺธสฺสตา วินลิกฺกตาติ (๒)

เอตฺถ เตภูมิกิ กมฺมํ อวเสสา จ อกฺุสลา ธมฺมา อาสวาติ
อากตา ฯ ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อาสวานํ สัวราย สมฺปฺรายิกานํ
อาสวานํ ปฏฺิฆาตยาติ (๓) ปฺรฺุฆาตวิปฺปฏิสارวธพนฺธาทโย เจว
อปายทฺกฺขภูตา จ นานปฺปการา อุปทฺทวา ฯ เต ปเนเต อาสวา
วินเย ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อาสวานํ สัวราย สมฺปฺรายิกานํ อาสวานํ
ปฏฺิฆาตยาติ (๓) ทฺุริธา อากตา ฯ สพายตเน ตโยเม อาวุโส
อาสวา กามาสโว ภวาสโว อวิชฺชาสโวติ (๔) ติธา อากตา
ตถา อณฺเณสุ จ สุตฺตฺนฺเตสุ ฯ อภิธมฺเม เตเยว ทิฏฺฐาสเว
สทฺุธี จตฺุธา อากตา ฯ นิพฺพะริกปริยาเย อตฺุถิ ภิกฺุขเว อาสวา
๑. ที. ปา. ๑๑/๑๑๓/๑๔๒ ฯ ๒. อจฺ. จตฺุภฺก. ๒๑/๓๖/๕๐ ฯ
๓. วิ. มหาวิ. ๑/๒๐/๓๗ ฯ ๔. ที. ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๒๘ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฤณณา หน้า ๒๖๔

นริยคามินิยาติอาทินา (๑) ปญจธา อากตาฯ ฉกุกนึปาเต อตุถิ
ภิกขเว อาสวา สัวราย ปหัตพุพาติอาทินา (๒) นเยน ฉธา
อากตาฯ สพุพาสวปริยาเย (๓) เตเยว ทสฺสนปหัตพุเพหิ สทฺฐี
สตุตธา อากตาฯ อิธ ปน อภิธมฺมนเยน จตุตาโร อาสวา
เวทิตพุพาฯ

ขยาติ เอตุถ ปน โย อาสวานํ ขโย เกโท ปริเกโทติ-
อาทิสฺสู อาสวานํ สรเสเกโท อาสวกุขโยติ วุตฺโตฯ ชานโต
อหํ ภิกขเว ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิติอาทิสฺสู (๔) อาสวานํ
อายุตี อนุปฺปาโท อาสวกุขโยติ วุตฺโตฯ

เสกขสฺส สิกขมานสฺส อุชฺหมคฺคานุสสารินो

ขยสฺมี ปจฺมํ ฅานํ ตโต อญฺญา อนนฺตฺราติ

อาทิสฺสู (๕) มคฺโค อาสวกุขโยติ วุตฺโตฯ อาสวกุขยา(๖) สมโณ
โหติติอาทิสฺสู (๗) ผลํ

ปรวชฺชานุปสฺสิสฺส นิจจํ อุชฺฌมานสญฺญินो

อาสวา ตสฺส วทฺตฺนฺติ อารา โส อาสวกุขยาติ-

อาทิสฺสู (๘) นิพฺพานํฯ อิธ ปน อาสวานํ อจฺจนฺตกุขโย อนุปฺปาโท
วา มคฺโค วา อาสวานํ ขโยติ วุตฺโตฯ

๑. อัง. ฉกุก. ๒๒/๓๓๔/๔๖๓ฯ ๒. อัง. ฉกุก. ๒๒/๓๒๕/๔๓๔ฯ

ม. มุ. ๑๒/๒๒/๑๓ฯ ๓. ม. มุ. ๑๒/๑๐-๑๕/๑๒-๒๐ฯ

๔. ม. มุ. ๑๒/๑๑/๑๒ฯ ๕. พุ. อิติ. ๒๕/๒๘๒/๓๑๐ฯ

๖. ม. อาสวานํ ขยาฯ ๗. ม. มุ. ๑๒/๔๘๒/๕๑๘ฯ

๘. พุ. ฐ. ๒๕/๒๘/๔๕ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนุทสุตฺตวณณา หน้า ๒๖๕

อนาสวนฺติ ปฏิปฺปสฺสทฺธิวเสน สพฺพโส ปหีนาสวํ ฯ
เจโตวิมุตฺตินฺติ อรหตฺตผลสมาริํ ฯ ปญฺญาวิมุตฺตินฺติ อรหตฺตผล-
ปญฺญํ ฯ อุภยวงฺนํ มกฺเค วีย พลเปปี สมถวิปฺสฺสนานํ ชุคฺคนฺธ-
ภาวทสฺสนตฺถํ ฯ ฅาณนฺติ สพฺพญฺญตฺถาณํ ฯ

เทวตยา วจนสมนฺนตฺรเมว ตถา(๑) นุ โขติ อวาชฺเชนฺตสฺส
ภควโตปี ปจฺจเวกฺขโต(๒) ฅาณํ อุปฺปชฺชิ นนุเทน อรหตฺตํ
สจฺฉิกตฺนฺติ ฯ โส หิ อายสฺมา สหายภิกฺขุหิ ตถา อุปฺปณฺฑิย-
มาโน (๓) ภาริยํ วต กตฺติ โยหํ เอวํ สุวากฺขาเต ชมฺม-
วินเย ปพฺพชิตฺวา อจฺจรณํ ปฏฺฐิตาภาย สตฺถาริํ ปาฏฺฐิโกภํ
อกาสิณฺติ อุปฺปนฺนสํเวโก หิโรตฺตปฺปํ ปจฺจปฏฺฐเปตฺวา ฅณฺเณโต
วายนฺโต อรหตฺตํ ปตฺวา จินฺตฺสิ ชนฺนุนาหํ ภควนฺตํ เอตฺสฺมา
ปฏฺฐิสฺสวา โมเจยฺยนฺติ ฯ โส ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา อตฺตโน
อธิปฺปายํ สตฺถุ อารโจะสิ ฯ เตน วุคฺตํ อถ โข อายสฺมา
นนุโท ฯเปฯ เอตฺสฺมา ปฏฺฐิสฺสวาติ ฯ

ตตฺถ ปฏฺฐิสฺสวาติ ปาฏฺฐิโกภปฏฺฐิสฺสวา อจฺจรณํ ปฏฺฐิตาภาย
อหํ ปฏฺฐิภูโตติ ปฏฺฐิณฺณาย ฯ

อถสฺส ภควา ชสฺมา ตยา อญฺญา อาราริธาติ ฅาต-
เมตฺตํ มยา เทวตาปี เม อารโจะสิ ตสฺมา นาหํ ปฏฺฐิสฺสวา
อิทานิ โมเจตฺตพฺโพ อรหตฺตปฺปตฺตฺติยา ว โมจิตฺตฺตาติ อหา ฯ เตน
๑. ม. กถํ ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓. ม. อุปฺปณฺฑิยมาโน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคควณณนา หน้ ๒๖๖

วุดตติ ยเทว โข เต นนททาทิอาทิตี ๑

ตตถย ยเทวาทิตี ยทา เอว ๑ เตตติ ตว ๑ มุตโตตติ ปมุตโต ๑
อิทัง วุดตติ โหติ ยสุมิเยว กาลเอ อาสเวหิ ตว จิตตัง วิมุตตัง
อถ อนนตรเมวาทัง ตโต ปาฎิโกทโต มุตโตตติ ๑

โสปิ อายสุมมา วิปัสสนากาเลเยว ยเทวาทัง อินุทริยาสวัรวัง
นิตฺสสาย อิมัง วิปปการัง ปตฺโต ตเมว สุกฺกุญฺญํ นิคฺคเหสฺสามิตี
อุสฺสาหชาโต พลวหิโรตฺตปโป ตตถย จ กตาริการตฺตา
อินุทริยาสวัเร อุกกกุญฺญปฎิปปทมปิ (๑) อคฺมาตี ๑ วุดตถเญหตฺ

สเจ ภิกฺขเว นนทสฺส ปุรตฺถิมมา ทิสสา อาโลเกตพฺพา
โหติ สพฺพัง เจตโส สมณฺนาหริตฺวา นนโท ปุรตฺถิมัง ทิสฺ
อาโลเกติ เอวํ เม ปุรตฺถิมัง ทิสฺ อาโลกยโต [๒] อภิขฺฌา-
โทมนสฺสา ปาปกา อุกฺสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุนฺนติ อิติ(๑)
โส ตตถย สมฺปชาโน โหติ ๑

สเจ ภิกฺขเว นนทสฺส ปจฺจิมมา ๑เป ๑ อุตฺตรา ๑
ทกฺขิมมา ๑ อุกฺกัสปารมี ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺนตฺเร นสทฺโท ทิสฺสตี ๑
เจตโส สมณฺนาหริตฺวา ตัง(๔) อนฺนทิสฺ อาโลเกติ เอวํ เม ๑เป ๑
สมฺปชาโน โหตีติ (๕) ๑

เตเนว ตัง อายสุมนฺตัง สตฺถา เอตทคฺคัง ภิกฺขเว มม

๑. สี. อุกฺกัสปารมี ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺนตฺเร นสทฺโท ทิสฺสตี ๑

๓. ม. อิติ ๑ ๔. ม. นนโท ๑ ๕. อญฺ. อญฺจก. ๒๓/๕๕/๑๖๕ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นนุทสุตฺตวณณา หน้า ๒๖๗

สาวกานํ ภิกขุณํ อินฺทฺริเยสุ กุตฺตทวารานํ ยทิตํ นนุโทติ (๑)

เอตทกฺเค จเปสึ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อายสฺมโต นนุทสฺส สพฺพาสเว
เขเปตฺวา สุขาทีสุ ตาทิภาวปฺปตฺติสงฺฆาตมตฺถํ สพฺพการโต
วิทิตฺวา ฯ อิมํ อุทานนฺติ ตทตฺถวิภาวนํ อิมํ อุทานํ อุทานนฺติ ฯ

ตตฺถ ยสฺส ตินฺนโณ กามปงฺโกติ (๒) เยน อริยปฺคฺคเลน
อริยมกฺคเสตฺตนา สพฺโพ ทิฏฺฐิปงฺโก ลํสาร์ปงฺโก เอว วา
นิพฺพานปารคมเนน ตินฺนโณ ฯ มทฺหิตโต กามกณฺณโกติ เยน
สตฺตทานํ วิชฺฌนโต กามกณฺณโกติ ลทฺธนาโม สพฺโพ กิเลสกาโม
สพฺโพ กามวิสุโก อกฺคณาตมฺเจเนน มทฺหิตโต ภกฺโก อนวเสสโต
มถิตโต ฯ โมหกฺขมฺนุปฺปตฺโตติ เอวมุญฺโหโต จ ทฺกฺขาทีวสยสฺส
สพฺพสฺส สมฺโมหสฺส เขปนฺน โมหกฺขยํ ปตฺโต อรหตฺตผลํ
นิพฺพานญจ อนุปฺปตฺโต ฯ สุขทฺกฺเขสุ น เวธตี ส ภิกฺขุติ โส
ภินฺนกิเลสํ ภิกฺขุ อธิฏฺฐารมฺมณสมาโยคโต อุปฺปนฺเนสุ สุขฺเขสุ
อนิฏฺฐารมฺมณสมาโยคโต อุปฺปนฺเนสุ ทฺกฺเขสุ จ น เวธตี
น กมฺปติ ตนฺนนิมิตฺตํ จิตฺตวิการิ นาปชฺชติ ฯ สุขทฺกฺเขสุติ จ
เทสนามตฺตํ สพฺเพสุปี โลกธมฺเมสุ น เวธตีติ เวทิตพฺพิ ฯ

ทฺติยสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. อจฺ. เอก. ๒๐/๑๔๕/๓๒ ฯ ๒. ม. ยสฺส นิตฺตตินฺนโณ ปงฺโกติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณณา หน้า ๒๖๘

ยโสชสฺสคฺควณณา

ตติเย ยโสชปฺปมฺขานีติ เอตฺถ ยโสชฺชติ ตสฺส เณรฺสฺส
นามํ ตํ ปุพฺพํกมํ กตฺวา ปพฺพชิตฺตฺตา วิจฺรณฺโต จ
ตานิ ปญฺจ ภิกฺขุสฺตานิ ยโสชปฺปมฺขานีติ วุตฺตานิ ฯ
เตสํ อํยํ ปุพฺพโยโค อตีเต กิร กสฺสปทสพฺพลสฺส สาสเน
อณฺณตโร ภิกฺขุ อารณฺณโก อรณฺณเย ปิฎฺฐิจิปาสาณเ กตฺปณฺณ-
กฺกฺขิยํ วิหฺรติ ฯ ตสฺมิมฺลจ สมเย ปญฺจสฺตา โจรา กามฆาตกาทีนิ
กตฺวา โจริกาเย ชีวนฺตา โจรกมฺมํ กตฺวา ชนปทมนฺุสฺเสหิ
อนฺุพฺพชฺชา ปลาเยนฺตา อรณฺณํ ปวิสิตฺวา ตตฺถ กิณฺจิกิ กหณฺ
วา ปฏฺฐิสรณฺํ วา อปฺสฺสนฺตา อวิหฺเร ตํ ภิกฺขุํ ปาสาณเ
นินฺนํ ทิสฺวา วนฺทิตฺวา ตํ ปวตฺตี อจฺจิกฺขิตฺวา อมฺหากํ
ภนฺเต ปฏฺฐิสรณฺํ โหถาติ ยาจีสุ ฯ เถโร ตุมฺหากํ สีลสฺทิสฺ
ปฏฺฐิสรณฺํ นตฺถิ สพฺเพ ปญฺจ สีลานิ สฺมาทียถาติ อาห ฯ
เต สาธฺฐติ สมฺปฏฺฐิจิตฺวา สีลานิ สฺมาทียีสุ ฯ เถโร ตุมฺเห อิทานิ
สีเลสุ ปตฺติฎฺฐิตา (๑)อตฺตโน ชีวิตํ วินสฺสนฺเตสุปี มา หีสนเนน
สงฺโกปยิตฺถาติ (๑) กกฺจฺจปมฺวิธี (๒) อจฺจิกฺขิ ฯ เต สาธฺฐติ สมฺปฏฺฐิจีสุ ฯ
อถ เต ชานปทา ตํ สมฺปตฺตา อิตฺโต จิตฺโต จ กเวสนฺตา เต
โจเร ทิสฺวา สพฺเพว ชีวิตา โวโรเปสฺส ฯ เต เตสุ มโนปโทส-
มตฺตมฺปิ อกตฺวา อขณฺฑทสีลา(๑) กาลํ กตฺวา กามาวจรเทเวสุ
๑. ม. อตฺตโน ชีวิตํ วินาสยฺนฺเตสุปี มา มนฺํ ปโทสยิตฺถาติ ฯ
๒. ม. มุ. ๑๒/๒๖๓-๒๖๓/๒๔๘-๒๖๐ ฯ ๓. ม. อกฺขณฺฑทสีลา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ยโสชสูตตวณณา หน้า ๒๖๕

นิพพตตีสุฯ เตสุ เชฏฐโจโร เชฏฐเทวปุตโต อโหสิ อิตเร
ตสเสว ปรีวาราฯ

เต อปราปรี สัสนนตา เอกิ พุทฺชนตริ เทวโลเก
เขเปตฺวา อมหากิ ภควโต กाले เทวโลกโต จิตฺวา เชฏฐเทว-
ปุตโต สวตถินครทฺวารे เกวณฺฐคามे ปญฺจสตกฺคคามเชฏฐ-
กสฺส เกวณฺฐสฺส ปุตโต หุตฺวา นิพพตฺติ ยโสชิติสฺส นามิ
อกัสมฺฯ อิตเรปิ อวเสสเกวณฺฐานิ ปุตฺตา หุตฺวา นิพพตฺตีสุฯ
เต ปุพฺพสนฺนิวเสสน สพฺเพปิ สหายกา หุตฺวา สห ปีสฺ
กิปิติ กิพนฺตา अनुपฺपฺเพน วยปฺปุตฺตา อहेสส ยโสช เตสิ อकुโค
อโหสิฯ เต สพฺเพว เอกโต หุตฺวา ซาลานิ คเหตุวา
นทิตพากาทิสฺ มจฺเณ พนฺชนตา วิจฺรนฺติฯ

อถกทิวสิ อจิรวติยา นทिया ซาเล ชิตฺเต สุวณฺณวณฺโณ
มจฺโณ อนฺโตซาลे ปาวิสิ ตํ ทิสฺวา สพฺเพปิ เกวณฺฐา
อมฺหากิ ปุตฺตา มจฺเณ พนฺชนตา สุวณฺณวณฺณิ มจฺนํ พนฺธิสูติ
หณฺฐตฺตฺฐา อहेสสฯ อถ เต ปญฺจสตปิ สหายกา มจฺนํ
นาวาย ปกฺขิปิตฺวา นาวํ อุกฺขิปิตฺวา รณฺโณ ทสฺเสสสฯ ราซา
ตํ ทิสฺวา ภควา อตฺสฺส สุวณฺณวณฺณการณิ ซานิสฺสตีติ มจฺนํ
คากาเปตฺวา ภควโต ทสฺเสสิฯ สคฺถา อัย กสฺสปสมฺมา-
สมฺพุทฺธสฺส สาสเน โอสกฺกมานे ปพฺพชิตฺวา มิจฺฉา-
ปฺปฏิปฺชฺชนฺโต สาสนํ โอสกฺกาเปตฺวา นริเย นิพพตฺโต เอกิ
พุทฺชนตริ นริเย ปจฺจิตฺวา ตโต จโต อจิรวติยิ มจฺโณ หุตฺวา

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคควณณา หน้า ๒๖๐

นิพพุตโตติ วตุวา ตสฺส มาตฺถกนินฺนญจ นิริเย นิพพุตถาวํ
ตสฺส ภาติกคฺคเธรสฺส ปรีนินิพพุตถาวญจ เตเนว กถาเปตฺวา
อิมิสฺสา อฏฺฐุปฺปตฺติยา กปิตฺตฺตํ เทเสตี ฯ

ตตฺถ เทสนํ สุตฺวา เต ปญฺจสตา เกวฏฺฐุปฺปตฺตา สํเวค-
ชาตา หุตฺวา ภควโต สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา อุปสมฺปนฺนา หุตฺวา
วิเวกฺวาลํ วสนฺตา ภควนฺตํ ทสฺสนาย อากมฺิสฺสุ ฯ เตน วุตฺตํ
เตน โข ปน สมเยน ยโสชฺชปฺมุขานิ ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุ-
สตานีตฺติอาที ฯ

ตตฺถ เตชาติ เต อิธ ฯ เนวาสิเกหีติ นิพทฺธวาลํ
วสมานเหที ฯ ปฏฺฐิสมฺโมทมานาติ เนวาสิกภิกฺขุหิ กจฺจาวุโส
ขมนิยฺนตฺติอาทีนา ปฏฺฐิสนฺนถารวเสน สมฺโมทนาย กตฺยา อาม
อาวุโส ขมนิยฺนตฺติอาทีนา [๑] ปฺน สมฺโมทมานา เตหิ สทฺธี
สมปฺปวตฺตโมทา ฯ เสนาสานานิ ปญฺญาปยมานาติ อจฺจริยฺปชฺฌายานํ
อตฺตโน จ ปาปฺณกานิ เสนาสานานิ ปุจฺฉิตฺวา เตหิ เนวาสิเกหิ
เตสํ อิํ คฺมุหํ อจฺจริยานํ อิํ คฺมุหํ อฺปชฺฌายานํ
อิํ คฺมุหํ ปาปฺณกตฺติ เสนาสานานิ สํวิธาเปตฺวา อตฺตนา ว
ตตฺถ คนฺตฺวา ทฺวารกฺวณฺณานิ วิวริตฺวา มญฺจปีจกฺกุสฺสารกาทีนํ
นีหริตฺวา ปฺปฺโฝฏฺเตตฺวา ยถาจํ จปนาทิวเสน ปญฺญาเปนฺตา
จ ฯ ปตฺตจิวฺรานิ ปฏฺฐิสามยมานาติ ภูเต อิมํ เม ปตฺตํ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปฺนาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ยโสชสูตตวณณา หน้า ๒๗๑

จเปถ อิทํ จีวรํ อิทํ ธาลกํ อิทํ อุทกคฺมุพฺ อิทํ เม
กตฺตรยฺญจฺฉินฺติ เอวํ สมณปริกฺขารํ สจฺโคปยมาณาฯ อุจฺจา-
สทฺททา มหาสทฺททาติ อุทฺธํ คตฺตฺตฺเจน อุจฺโจ สทฺโท เยสฺนฺเต
อุจฺจาสทฺททา อการสฺส อาการํ กตฺวาฯ สมฺนฺตโต ปตฺถตฺตฺตฺเจน
มฺहनฺโต สทฺโท เยสฺนฺเต มหาสทฺททาฯ เกวญฺญา มณฺเฑ
มจฺฉวิโลเปติ เกวญฺญา วีย มจฺฉวิลุมฺปะเนฯ ยถา นาม เกวญฺญา
อุทฺเท วญฺญฺนโต มจฺฉกฺคหณตฺถํ ปวตฺตฺนโต เกวญฺญาติ ลทฺธ-
นามา มจฺฉพฺนฺธา มจฺฉกฺคหณตฺถํ ชเล ชาลํ ปกฺขิปิตฺวา
ปวิญฺโจ น ปวิญฺโจ คหิตฺโต น คหิตฺโตติอาทีนํ อุจฺจาสทฺท-
มหาสทฺททา โหนฺติฯ ยถา จ เต มจฺฉปฺจฺฉิอาทีนํ จปิตฺตฺจฺจฺจเน
มหาชเน คนฺตุวํ มยฺหํ เอกํ มจฺฉํ เทถ มยฺหํ เอกํ มจฺฉผาลํ(๑)
เทถ อมฺกสฺส ทินฺโน มฺहनฺโต มยฺหํ ขุทฺทโกติอาทีนํ วตฺวา
วิลุมฺปะมานเ เตสํ ปฏฺิเสธนาทิวเสน อุจฺจาสทฺทมหาสทฺททา จ
โหนฺติ เอวเมเต ภิกฺขุติ ทสฺเสติฯ

เตเตติ เต เอเตฯ กิณฺณฺติ กิสฺส นฺ กิมตฺถํ นฺติ
อตฺโตฯ เตเมติ เต อิเมฯ ปณฺาเมมิตฺติ นีหฺรามิฯ โวติ เต
ตฺตฺเมห (๒) น โว มม สฺนฺติเก วตฺถพฺพนฺติ ตฺตฺเมหิ มยฺหํ
สฺนฺติเก น วสิตฺพฺพิฯ เย ตฺตฺเมห มาทิสฺสส พุทฺธสฺส วสฺนญฺจฺจัน
อาคนฺตุวํ เอวํ มหาสทฺทํ กโรถ อตฺตโน ฐมฺมตฺตาย วสฺนตา
๑. สี. มจฺฉผาลํฯ ๒. ม. โวติ ตฺตฺเมเหฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฤวณณา หน้า ๒๗๒

กี นาม สารูปปี กริสฺสธ ตุมหาทิสานํ มม สนฺติเก วสนกิจจํ
นตฺถิตี ทีเปติ ฯ

เอวํ ปณามิตฺสฺ จ ภควตา เตสฺ เอกภิกฺขุปี ภควา
ตุเมห มหาสทฺทมตฺตเคน อเมห ปณามเถติ วา อญฺญํ วา
กิลฺยจิ ปฏฺิวจันํ อวตฺวา พุทฺธการเวน สพฺเพ ภควโต วจันํ
สมปฏฺิจฺจนฺตา เอวํ ภนฺเตติ วตฺวา นิกฺขมฺมีสุ ฯ เอวํ ปน เตสํ
อโหสิ มยฺ สตฺถารํ ปสฺสิสฺสาม ฃมมํ โสสฺสาม สตฺถุ สนฺติเก
วสิสฺสามาติ อากตา เอวรฺูปสฺส ปน กรฺุโน สตฺถุ สนฺติกํ
อากนฺตฺวา มหาสทฺทํ กริมฺหา อมฺหากเมว โทโสຍํ ปณามิตฺมหา
ตโต น ททฺธํ สตฺถุ สนฺติเก วตฺถถ สมนฺตปาสาทิกํ สุวณฺณ-
วณฺณํ สรีริํ โอโลเกตต มรฺุรสฺสเรณ เทสิตฺ ฃมมํ โสตฺนฺติ ฯ
เต พลวโทมนสฺสชาตา หุตฺวา ปกฺกมฺมีสุ ฯ

สํสาเมตฺวาติ สุกฺคตฺติ กตฺวา ฯ วชฺชิตี เอวํนามโก ชนปฺโท
วชฺชิตี นาม ชานปฺทินโน ราชกุมารรา เตสํ นิวาโส เอโกปี
ชนปฺโท รุพฺพิวเสณ วชฺชิตฺเตว วุจฺจติ ฯ เตน วุคฺคํ วชฺชิสฺสูติ ฯ
วคฺคฺมุทาทิ เอวํนามา โลกสฺส ปุณฺณสมฺมตา เอกา นที ฯ
วคฺคฺมุทาทิปิ ปาโง ฯ อตฺถกามาเนติ กิลฺยจิ ปโยชนํ อนเปกฺขิตฺวา
อตฺถเมว อิจฺจนฺเตน ฯ หิตฺตีสนาติ อตฺถํ อิจฺจนฺเตน กินฺติ
เม สาวกา วฏฺฏทฺทฺทฺชา ปริมุจฺเจยฺยฺนฺติ ตสฺส อตฺถสงฺฆาตสฺส
อตฺถสฺส วา เหตุภูตสฺส หิตฺสฺส เอสนสีเเลน ฯ ตโต เอว อตฺตโน

*เล่มที่ ๑๕ ยโสชฺศตวณฺณา หน้า ๒๗๓

สรีรเชทฺ อคเณตฺวา ทูเรปี เวเนยฺยสนฺตีกํ กนฺตฺวา อนุกมฺปนฺโต
อนุกมฺปกเณ ฯ ตเมว อนุกมฺปํ อฺปาทาย มยฺ ปณามิตา น
อตุตฺโน เวยฺยาวจฺจาทีปจฺจาเสีสาย ฯ ยสฺมา ฐมฺมครฺุโน พุทฺธา
ภควนฺโต สมฺมาปฏฺิปตฺติยว ปุเชตพุพา เย อฺจฺจาสทฺท-
กรรมตฺเตปี ปณามเณติ ตสฺมา หนฺท มยฺ อวฺโส ตถา
วิหารี กปฺเปม สพุพตฺต สติสมฺปชฌนฺโยเคน อปณฺณกปฺปฏฺิปทํ
ปุเรนฺตา ยถาคหิตํ กมฺมกฺุจํ มตฺถกํ ปาเปนฺตา จตฺุอิริยาปถ-
วิหารี กปฺเปม วิหราม ฯ ยถา โน วิหฺรตฺนฺติ ยถา อเมหฺสุ
วิหฺรนฺเตสุ ภควา อตฺตมโน อสฺส สมฺมาปฏฺิปตฺติปุชฺาย อาราริโต
ภเวยฺยาติ ฯ อตฺุโต ฯ เตเนวฺนตฺรวสฺเสนาติ ตสฺมีเยว อนตฺรวสฺเส
มหาปวารณฺ์ อนตฺิกกมิตฺวาว ฯ สพุเพเยว ติสฺโส วิชฺชา
สจฺจกํสฺติ สพุเพเยว เต ปญฺจสตา ภิกฺุ ปุพฺเพนิวา-
सानุสฺสตีณานํ ทิพฺพจฺกฺุณานํ อาสวกฺุชฌณานฺติ อีมา ติสฺโส
ปุพฺเพนิวตฺถกฺุชฺนฺรปฏฺิจฺจาทกโมหกฺุชฺนฺรธาทีนํ วินิวิชฺณนฺุเจณ วิชฺชา
อตฺตปจฺจกฺุชา อํสฺสุ ฯ โลกียาภิญฺญาสฺ อีมาเยว เทว อภิญฺญา
อาสวกฺุชฌณาสฺ พหุปการา น ตถา ทิพฺพโสตฺเจโตปริย-
อิทฺุริวิธณานีติ ทสฺสนตฺถํ วิชฺชาตฺตยเมตฺถ(๑) เตสํ ภิกฺุณฺ์
อธฺคมทสฺสนวเสณ อฺุทฺุณฺ์ ฯ ตถา หิ เวรณฺชฺศตฺเต(๒) ภควา
เวรณฺชฺพฺุราหฺมณฺสฺส อตฺตโน อธฺคมํ ทสฺเสนฺโต วิชฺชาตฺตยเมว
๑. ม. วิชฺชตฺตยเมเวตฺถ ฯ ๒. อจฺ. อญฺุจก. ๒๓/๑๑/๑๗๔ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคควณณา หน้า ๒๖๔

เทเสสิ น ทิพฺพโสตถาณาทีนํ อภาวโต ๑ เอวํ เตสมปิ ภิกฺขุณํ
วิชฺชमानานิปี ทิพฺพโสตถาณาทีนํ น อุทฺธฺฐานิ ๑ ฉพภิญญา
หิ เต ภิกฺขุ ๑ เอวญจ กตฺวา วคฺคฺมุทาย นทียา ตีเร
อนฺตรหิตา มหาวเน กุฎาการสาลาย์ ภควโต สมฺมุเข
ปาตฺรหํสฺตฺติ(๑) เตสํ ภิกฺขุณํ อิทฺธิวพฺพชนํ วกฺขติ ๑

ยถาภิรฺนฺตฺตฺติ ยถาภิรฺตี ยถาชฺฌาสาຍ ๑ พุทฺธานํ หิ
เอกสฺมี จาเน วสนฺตานิ ฉายฺยทกฺวิปฺตฺตี वा อสาสุกเสนาสนํ
วา มนฺุสฺसानํ อสฺสทฺธาทีภาวํ वा อากมฺม อนภิรฺติ นาม
นตฺถิ ๑ เตสํ สมฺปตฺติยา ผาสฺสุ วิหฺรามาคิ จิรฺวิหาโรปี นตฺถิ ๑
ยตฺถ ปน ภควติ วิหฺรนฺเต มนฺุสฺสา สรณฺตุ वा ปตฺติจฺจนฺติ
สีลาณี वा สมาทियนฺติ ปพฺพชนฺติ โสตาปตฺติมคฺคาทีนํ वा
ปาปฺณนฺติ สตฺถา ตาสฺว สมฺปตฺติสฺว เตสํ ปตฺติจฺจาปนตฺถิ
วสฺติ ตทภาเว ปกฺกมฺติ ๑ ตทา หิ สาวตฺถิຍํ กตฺตพฺพ-
พุทฺธกิจฺจํ นาโหสิ ๑ เตน วุตฺถิํ อถ โข ภควา สาวตฺถิຍํ
ยถาภิรฺนฺตํ วิหฺริตฺวา เยน เวสาถิ เตน จาริกํ ปกฺกามีติ ๑

จาริกญฺจฺรมาโนติ อทฺธานคฺมนํ คจฺจนฺโต ๑ จาริกา จ
นาเมสา ภควโต ทฺวิธา ตฺริตฺจาริกา อตฺริตฺจาริกาติ ๑ ตตฺถ
ญฺเรปี โปชนฺยฺยปฺคฺคฺลํ ทิสฺวา ตสฺส โปชนตฺถิํ สหสา คมนํ
ตฺริตฺจาริกา นาม सा महाกสฺสปจฺจุคฺคฺมนาทิสฺว ทฺภูจฺพุพา ๑
๑. ม. ปาตฺรหฺสฺนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ยโสชฺศตวณฺณา หน้า ๒๗๕

ยา ปน คามนิกมราชธานีปฏิปาฎิยา เทวสิกั โยชนนุตมโยชน-
วเสน ปิณฺฑปาตจริยาทีหิ โลกั อนุคฺคณฺหฺนุโต กจฺจติ อัย
อตุริตจาริกา นาม อยเมว อิธาธิปฺเปตาฯ ตทวสรีติ
เตน อวสริ ตั วา อวสริฯ ตตฺถ อวสริ ปาวิสีติ อตุโถฯ

ตตฺราติ ตสฺสัฯ สฺทนฺติ นิปาตมตฺตัฯ เวสาลียนฺติ ติกฺขตฺตु
วิสาલીกตตฺตา (๑) เวสาลีติ ลพฺฐนาเม ลิจฺฉวิราชฺชนั นคเรฯ มหาวเนติ
มหาวนั นาม สยฺฆาตั อโรปิम्म สปริจฺเจทฺ มหนตฺ วนัฯ
กปีลวตฺถุสํมณฺดา ปน มหาวนั หิมวนฺเตน สห เอกาพทฺธั
อปริจฺเจทฺ หุตฺวา มหาสมุทฺทํ อาหจฺจ จิตฺตึฯ อิทํ ตาทีสั น
โหติ สปริจฺเจทฺ มหนตฺ วนนฺติ มหาวนัฯ กุฎาการ-
สาลายนฺติ ตสฺมี มหาวเน ภควนตฺ อุตฺทิสฺส กเต อาราม
กุฎาการั อนุโต กตฺวา หัสนวฺกฺกจฺฉนฺเนน กตา สพฺพการ-
สมฺปนฺนา พุทฺธสฺส ภควโต คนฺธกฺกฺกั กุฎาการสาลา นาม
ตสฺสั กุฎาการสาลาญฺฯ วคฺคฺมุทาทิรียานนฺติ วคฺคฺมุทาทิร-
วาสิณฺฯ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิกริตฺวาติ อตฺตโน จิตฺเตน
เตสั จิตฺตึ ปริจฺจิชฺช มนสิกริตฺวา เจโตปริยฺวาณฺเนน วา
สพฺพญฺญตฺวาณฺเนน วา เตหิ อธิคฺตวิเสสั ชานิตฺวาติ อตุโถฯ
อาโลกชาตา วิทยาติ สยฺฆาตาโลกา วิย อิตฺริ ตสฺเสว
เววจฺนัฯ จนฺทสฺสทฺสฺสูริยสฺสเสหิ โอภาสิตา วิทยาติ อตุโถฯ
๑. สี่. วิสาลีกตตฺตาฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณณา หน้า ๒๗๖

ยสุมา เต ยโสชปฺปมฺภา ปญฺจสตา ภิกฺขุ สพฺพโส อวิชฺชนฺช-
การวิชมเนน อาโลกภูตา โภภาสภูตา หุตฺวา วิหรนฺติ ตสฺมา
ภควา เตหิ จิตฺติสาย อาโลกชาตา วิย เม อานนฺท เอสา
ทิสาดิอาทินา วณฺณภณฺนาปเทเสน เต ภิกฺขุ ปัสฺสตี ฯ เตน
วุตฺตํ ยสฺสํ ทิสายํ วคฺคฺมุทาตีริยา ภิกฺขุ วิหรนฺตีตี ฯ

อปฺปฏิกฺกุลาติ น ปฏิกฺกุลา มนาปา มโนหราติ อตฺโต ฯ
ยสุมี หิ ปเทเส สีลาทิกฺุณสมฺปนฺนา มहेสิโน วิหรนฺติ ตํ
กิลฺยาปี อุกฺกุลวิภูลวิสมทฺคฺคาการิ อถ โข มนฺุณฺณํ รมณฺีเยว ฯ
วุตฺตญฺเหดํ

คามे วา ยถิ วารญฺเณ นิมนฺเน วา ยถิ วา ธเล

ยตฺถ อรหฺนฺโต วิหรนฺติ ตํ ภูมिरามณฺเยยฺกนฺติ ฯ

ปหิณฺเวยฺยาสีตี เปสฺเวยฺยาสี ฯ สตฺถา आयสฺมฺนฺตานํ ทสฺสน-
กาโมติ เตสํ ภิกฺขุณฺํ สนฺติเก ปหณฺณาการทสฺสนํ อิติ ภควา
ยทตฺถํ เต ภิกฺขุ ปณาเมสิ ตมตฺถํ มตฺถกปฺปตฺตํ ทิสฺวา
อารทฺชจิตฺโต เตสํ ทสฺสนกามตํ เถรสฺส อาโรเจสิ ฯ เอวํ
กิริสฺส อโหสิ อหํ อิเม อฺุจฺจาสทฺทมหาสทฺทกรเณ ปณาเมสฺสามิ
อถ เต ภโฑร อสฺสาชานิโย วิย กสาภิฆาเตน เตน โจทิตา
สํเวคปฺปตฺตา มมาราชนตฺถํ อรญฺญํ ปวิสิตฺวา ฆณฺเณตา
วายนฺนตา จิปปฺเมว อรหฺตฺตํ สจฺฉิกิริสฺสนฺตีตี ฯ อิทานิ เต
อคฺคผลปฺปตฺเต ทิสฺวา ตาย อรหฺตฺตปฺปตฺติยา อาราธิตจิตฺโต

*เล่มที่ ๑๕ ยโสชสูตตวณณา หน้า ๒๗๗

เตสั ทสฺสนกาโม หุตฺวา เอวั ชฺมมภณฺฑาทคาริกั อานาเปสิ ฯ

โส ภิกฺขุติ อานนฺทตฺเถเรน ตถา อานตฺโต ฉพ-
ภิกฺขุโธ เอโก ภิกฺขุ ฯ ปมฺเจติ สมฺมุเข ฯ อานนฺชสมาธินาติ
จตุตฺถชฺฆมานปาทเกน อคฺคผลสมาธินา(๑) ฯ อรุปรชฺฆมานปาท-
เกนาติปี วทนฺติ ฯ อานนฺชเชน สมาธินาติปี ปาโจ ฯ กสฺมา
ปน ภควา เตสั ภิกฺขุณฺ อากมนฺ ชานนฺโต ปฏิสนฺตาริ
อกตฺวา สฺมาปตฺตีเยว สฺมาปชฺชิ เตสั อตฺตนา สฺมาปนฺน-
สฺมาปตฺตี ชานิตฺวา สฺมาปชฺชนตฺถิ เตสั ปุพฺเพ ปณามิตานํ
อิทานิ อตฺตนา สฺมานสมฺโภกทสฺสนตฺถิ อานุกาวทีปนตฺถิ วินา
วจิเกเทน อลฺลพฺยากรรมทีปนตฺถลฺลจ ฯ อปรเ ปุพฺเพ
ปณามิตานํ อิทานิ อตฺตโน สฺนตฺถิ อากตานํ อนฺตฺตร-
สุขุปรปาทเนน อนนฺลสาธารณปฏิสนฺตารกรรมตฺถนฺติ ฯ เตปี
อายสฺมณฺโต ภควโต อชฺฌาสยฺม ลตฺวา ตํเยว สฺมาปตฺตี
สฺมาปชฺชีสุ ฯ เตน วุคฺคํ กตเมน นฺ โข ภควา วิหารเณ
เอตฺรหิ วิหฺรตีติอาทิ ฯ

เอตฺถ จ รูปราวจรจตุตฺถชฺฆมานํ โกสฺชชาทีนํ ปาริปนฺติก-
ชฺมมานํ สุวิทฺตฺรภาวโต อิทธิยา มฺลภฺเตหิ อโนณฺมนาทิหิ
โสฬสฺหิ โวทานชฺมเมหิ สมนฺนากมนโต อานนฺชปรปตฺตํ สยฺม
อนินฺชฎฺเฐน อานนฺชชฺนติ วุจฺจติ ฯ วุคฺคตฺถเยหํ

๑. ม. อคฺคผลสมาธินา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคควณณา หน้ ๒๗๘

อนนคต จิตต โกศชเช น อญชตีต อานนญช อนุณคต
 จิตต อทุชจเจ น อญชตีต อานนญช อนนกรต จิตต
 ราก น อญชตีต อานนญช อนนปนต จิตต [๑]
 พยาปาเท น อญชตีต อานนญช อนนสตีต จิตต ทญจยา
 น อญชตีต อานนญช อปปฏิพทช จิตต นนทราก น
 อญชตีต อานนญช วิปมตต จิตต กามราก น อญชตีต
 อานนญช วิสยตต จิตต กิลเส น อญชตีต อานนญช
 วมรียาทกต จิตต กิลสมรียาทาย น อญชตีต อานนญช
 เอกตคคต จิตต นานตตกิลเส น อญชตีต อานนญช สทชาย
 ปริกคหิต จิตต อสสทชเย น อญชตีต อานนญช วีรเยน
 ปริกคหิต จิตต โกศชเช น อญชตีต อานนญช สติยา
 ปริกคหิต จิตต ปมาเท น อญชตีต อานนญช สมารินา
 ปริกคหิต จิตต อทุชจเจ น อญชตีต อานนญช ปญญา
 ปริกคหิต จิตต อวิชชายน น อญชตีต อานนญช โอบาสคต
 จิตต อวิชชนนชกาเร น อญชตีต อานนญชนติ ๑ (๒)

รูปาวจรจตุตถชฌานเมว จ รูปวिरากภาวนาเวสน ปวตตีต
 อารมมณวิภาเคน จตุพพิช อรูปาวจรชฌานนติ เอเตส ปญจนน
 ฉานาน อานนญชโวหาโร เตส ยงกิลยจ ปาทก กควา
 สมานนนา อรหตตผลสมาปตติ อานนญชสมาริตี โปราณา ๑

อภิกกนตยาตติ อตีตยา ๑ นิกขนเตตติ นิกคเต อปคเตตติ

๑. ม. เอกถนตเร ราก น อญชตีต อานนญช อนนปนต จิตตนติ

ทิสตีต ๑ ๒. พ. ปฏิ. ๓๑/๖๘๔/๕๕๐-๕๕๑ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฤณณา หน้ ๒๘๐

อานณชสมาริสมปชชสมตฤดาสงขาค้ วสีภาวคฤถึ สพพพ-
การโศ วิทิตวาฯ อิมิ อูทานนคิ อิมิ เตลสิ ภิกขุณิ อนวเสส-
ราราทปป์หานลสิทริตาท(๑)สภาวทปปี อูทานลสิฯ

ตคฤด ยสส ชิโศ กามกณณโกคิ กุสลปภขวิษณณจเณ
กณณกฤโศ กิลลสกาโม เยน อริยปคฺคเลน อนวเสลสิ ชิโศ
ปสีโน เอเตนสส อนุนยาภาวึ ทสเสติฯ กามกณณโกคิปี
ปาโจฯ ตสสคฤโศ คามกณณโก กณณกณณจันโย สกโล
วคฤดกาโม ยสส ชิโศติฯ ชโย จสส ตปป์ภวิทจจณนทรา-
คปป์หานเนว เวทิตพโป เตน เตลสิ อนาคามิมคฺโค วคฤโศ
โหติฯ อกโกโส จ ชิโศติ สมพนุโศฯ วโศ จ พนุชนลจาทิ
เอคฤดาปี เอเสว นโยฯ เตส อกโกสชเยน วจิทจจริตา-
ภาโว อิตเรณ กายทจจริตาภาโว ทสสิโศฯ เตน ตนุนิมิตต-
กสส พยาปาทสส อนวเสสปป์หานเนน คคิยมคฺโค วคฤโศ
โหติฯ อถวา อกโกสาทิชยวจเนน คคิยมคฺโค วคฤโศ โหติ
อกโกสาทินิ อจจณตขมนิ ตคฤด ปกาสิคิ โหติ อุกยธาปี เนลสิ
วิโรธาทยาภาวึ(๒) ทสเสติฯ ปพพโศ วิย โส จิโศ อนนชคิ
เอชา วุจจติ จลนกิลลสปปีนุโศ เอชาเหตุณิ อวเสสกิลลสกัน
อภาเวณ อนนช อนนชคฤดาเยว สพพกิลลเสหิ ปรวาทวาเตหิ
จ อกมปปีนยคฤดา จิโศ เอกคณนปพพตสทิสโศฯ สขทจจเขสฺสู น
๑. ม. ...ลสิทริตาท...ฯ ๒. ม. วิโรธาภาวึฯ

*เล่มที่ ๑๕ สารีปุตตสุตตวณณา หน้ท ๒๘๑

เวรติ ส ภิกขุติ โส ภินนิกิเลโส ภิกขุ สุขทกขนิมิตตํ น
กมปตีติ เหฏฐา วุตตนเยเนว อตโถ เวทิตพุโพ ฯ อิติ ภควา
เตสํ ปณจสตันนํ ภิกขุณํ อรหตตาริคมเนน ตาทิภาวปุตตี
เอกขณฺณํ กตฺวา เอกปุกคลาธิญฺจันนํ อูทานํ อูทานะสีติ ฯ
ตติยสุตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

สารีปุตตสุตตวณณา

จตฺตเถ ปริมุขํ สตี อุปฏฺฐเปตฺวาติ อารมมณณภิมุขํ
สตี จปยิตฺวา มุขสมิเป กตฺวา ฯ ตถา หิ วิภงฺเก วุตตํ
อัย สตี อุปฏฺฐิตา โหติ สุปฏฺฐิตา นาสิกกฺเก วา
มุขนิมิตฺเต วา เตน วุจฺจติ ปริมุขํ สตี อุปฏฺฐเปตฺวาติ ฯ (๑)
อถวา ปรีติ ปริกฺคหญฺโโจ มุขนฺนติ นิยฺยานตฺโถ ฯ
สตีติ อุปฏฺฐจันญฺโโจ เตน วุจฺจติ ปริมุขํ สตินฺนติ ฯ เอวํ
ปฏฺฐสมฺภิตาย (๒) วุตตนเยเนเปตฺถ อตโถ เวทิตพุโพ ฯ ตตฺรารยํ
สงฺเขปตฺโถ ปริกฺคหิตนิยฺยานสตี กตฺวาติ ฯ นิยฺยานนฺนติ จ
สตียา โอคาทิตพุพฺพํ อารมมณฺณํ ทญฺจพุพฺพํ ฯ เอตฺถ จ ปุริโม
ปจฺจลิโม จ อตโถ สพุพสงฺคาหกวเสน อิตโร สมาเป็นตฺติยา
ปฺพุพภากสมนฺนนาหารวเสน ทญฺจพุโพ ฯ สตีติ วา สตีสีเสน
ณานํ วุตตํ เย กายคตาสตี ปริกฺคณฺนตฺติอาทิสฺสู วีย ฯ
๑. อภิ. วิ. ๓๕/๖๒๔/๓๓๕ ฯ ๒. ขุ. ปฏฺฐ. ๓๑/๓๘๘/๒๖๔ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฤวณณา หน้า ๒๘๒

กตมัม ปน ตัม ฌานนติ รูปาวจรจตุตถชฌานัม ปาทกัม กตฺวา
สมาปนฺนํ อรหตฺตผลชฌานัม ฯ กถํ ปเนตฺติ ชานิตฺตพฺพนฺติ ฯ
อานนฺชสมาริโยเคน เถรสฺส สฺวิเสสํ นิจฺจถภาวํ เกนจि
อกมฺปนียตฺถจ ปพฺพโตปฺมาย ปกาเสนฺโต ภควา อิมํ อุทานํ
อภาสิตฺติ คาถาย เอว อยมตฺโต วิญฺญาตฺติ ฯ น จายํ นิสฺชชา
เถรสฺส สจฺจปฏฺิเวชาย อถ โข ทิฏฺฐธมฺมสฺสขวิหาราย ฯ
ปฺพเพเวหฺว หิ สฺุกรขตฺเตณ (๑) อตฺตโน ภากิเนยฺยสฺส ทีฆนฺข-
ปรีพฺพชกฺสส ภควติ ธมฺมํ เทเสนฺเต อยํ มหาเถโร สจฺจ-
ปฏฺิเวชกิจฺจ มตฺถกัม ปาเปสิตฺติ ฯ

เอตมตฺถนฺติ เอตํ เถรสฺส อานนฺชสมาริโยเคน ตาทิ-
ภาวปฺปตฺติยา จ เกนจิ อกมฺปนียตาสงฺขาตํ อตฺถํ สพฺพา-
การโต วิทิตฺวา ตตฺถตฺถวิภาวนํ อิมํ อุทานํ อุทานเสี ฯ

ตตฺถ ยถาปี ปพฺพโต เสโลติ ยถา สิตามโย เอกกฺขณสิโล
ปพฺพโต ฯ น ปีสฺสปพฺพโต น(๒) มิสฺสกปพฺพโต วาติ อตฺถโต ฯ
อจฺโล สฺปตฺติฏฺฐิตฺติ สฺปตฺติฏฺฐิตฺตมฺโโล ปกตฺวาเตหิ อจฺโล อกมฺปนีโย
โหติ ฯ เอวํ โมหกฺขยา ภิกฺขุ ปพฺพโตว น เวชตีติ โมหสฺส
อนวเสสฺสปฺพานา โมหมฺมูลกตฺตา จ สพฺพากุสฺถานํ ปหีนฺสพฺพา-
กุสฺโล ภิกฺขุ ยถา โส ปพฺพโต ปกตฺวาเตหิ เอวํ โลกธมฺเมหิ
น เวชติ น กมฺปติ ฯ โมหกฺขโยติ วา ยสฺมา นิพฺพานํ

๑. ม. ม. ๑๓/๒๗๔/๒๖๘ ฯ ม. สฺุกรขตฺเตณ ฯ

๒. ม. น มิสฺสกปพฺพโตติ อตฺถโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โกลิตสูตตวณณา หน้า ๒๘๓

อรหตตตจ วุจติ ตสฺมา โมหกขยเหตุ (๑) นิพพานสฺส อรหตตสฺส
วา อธิคตตฺตา จตฺตฺส อริยสจฺเจสฺส สุปฺติญฺจโธ อสฺมาปฺนฺนกาเลปิ
ยถาวุตฺตปพฺพโธ วิย น เณจฺจิ เวชฺติ ปฺเคว สฺมาปฺนฺน-
กาเลติ อธิปฺปาโย ฯ

จตฺตฺตตฺตวณณา นิญฺจิตา ฯ

โกลิตสูตตวณณา

ปญฺจเม กายคตฺยา สติยาติ กายานุปลฺสนาวเสน กาย
คตฺยา กายารมฺมณาย สติยา อิตฺถมฺภูตลกฺขณฺเ อิทํ กรรม-
วณฺณํ ฯ อชฺมตฺตฺตนฺติ อธิ อชฺมตฺตํ นาม นียกชฺมตฺตํ ตสฺมา
อตฺตฺนํ อตฺตฺสนฺตฺนาเนติ อตฺโถ อถ วา ยสฺมา กมฺมญฺจฺจาน-
ญฺโธ เกสาทิโก ทฺวตฺตีสโกญฺจาสสมฺพทาโย อธิ กาโยติ อธิปฺเปโต
ตสฺมา อชฺมตฺตฺตนฺติ ปทสฺส โภจฺรชฺมตฺตฺตนฺติ อตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ
สุปฺญฺจิตายาติ(๒) นียกชฺมตฺตฺตฺนฺเต โภจฺรชฺมตฺตฺตฺนฺเต วา กายเ สุญฺจ
อุปฺญฺจิตาย ฯ กา ปนายํ สติ ยา อชฺมตฺตํ สุปฺญฺจิตาติ
วุตฺตา ยวายํ ภควตา อตฺถิ อิมสฺมี กายเ เกสา โลมาติ-
อาทินา (๓) อชฺมตฺตฺเกสาทิโก ทฺวตฺตีสากาโร กาโย วุตฺโต ตตฺถ
ยา ปญฺญฺกฺลมนสิการํ ปวตฺเตนฺตสฺส อุปฺจารปฺปนาวเสน กายเ

๑. ม. โมหกขยสฺส เหตุ ฯ ๒. ม. สุปฺญฺจิตายาติ ฯ

เอวมฺปริปี ฯ ๓. ที. มหา. ๑๐/๒๓๗/๓๒๘ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนฺทวคฺควณฺณา หน้า ๒๘๔

อุปฺภูจฺจิตฺตา สติ สภา กายคตาสตีติ วุจฺจติ ฯ ยถา จายี
เอวํ อานาปานจตุรียาปถสตีสมฺปนฺณณานํ วเสน อุทฺธมาตก-
วินีลกาทิวเสน จ มนสิการํ ปวตฺเตนตฺตสฺส ยถารหํ อุปจารป-
ปนาวเสน กายเ อุปฺภูจฺจิตฺตา สติ กายคตาสตีติ วุจฺจติ ฯ อิธ ปน(๑)
อชฺชตฺตํ กายคตา สติ ปจฺจิวาทิกา จตฺตสฺส ธาตุโย สสมฺภา-
สงฺเขปาทิสฺส จตฺตสฺส เยน เกนจิ เอเกนาการเณ ววตฺถเปตฺวา
เตถํ อนิจฺจาทิลกฺขณสฺสทฺถกฺขณวเสน อุปฺภูจฺจิตฺตา วิปฺสฺสนา-
สมฺปนฺนตฺตา สติ กายคตา สตีติ อิธปฺเปตฺวา ฯ เถโร ปน ตถา
วิปฺสฺสิตฺตฺวา อตฺตโน ผลสฺมาปตฺติเมว สฺมาปชฺชิตฺตฺวา นิสีทิ ฯ
อิธปิ คากาย เอวํ อิมสฺส อตฺถสฺส วิณฺณตพฺพตา น
จายี นิสฺชชาติอาทินา วุตฺตณยานุสาเรณ โยเชตพฺพตา ฯ
เอตมตฺถนฺติ เอถํ เถรสฺส จตฺตฺวตฺถตฺถานมฺเขน กายานุ-
ปฺสฺสนาสตีปฺภูจฺจเนน วิปฺสฺสนํ โอคาเหตุวา ผลสฺมาปตฺติสฺมา-
ปชฺชนสงฺขาตํ อตฺถํ วิทิตฺวา ฯ อิมํ อุทานนฺติ อิมํ สติ-
ปฺภูจฺจานภาวนาย นินฺพพานาริคมทีปํ อุทานํ อุทานเสี ฯ
ตตฺถ สติ กายคตา อุปฺภูจฺจิตฺตาติ ปุพฺเพ วุตฺตลกฺขณา
สติ สทฺธาปุพฺพงฺคมานํ สฺมาธิวิริยปฺนณานํ ยถาสกํ กิจฺจ-
นินฺพทาเนน สหายภาวํ อานนฺตฺตา ปหีนปฺภิปฺกฺขา ตโต
เอว ติกฺขวิสทฺฐตา ว(๒) ยถาวุตฺตกายสํวรณฺวเสน เอกตฺตสโม-
๑. ม. กายคตา สตีติ วุจฺจติ ฯ อิธ ปน ฯ ๒. ม. จ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โกลิตสูตตวณฺณา หน้า ๒๘๕

สรวเสณ จ อวิปริตสภาวํ สลฺลทฺกฺเขนฺตี อูปคฺนฺตฺวา จิตฺตา
โหตี เอเตน กายสงฺฆาตานิ จตฺตุนํ ชาติฺตุนํ ตฺนฺนิตฺตฺตานญจ
อูปาทารูปานิ สลฺลทฺกฺขณวเสณ ปจฺจเย ววตฺถเปตฺวา ตโต ปริ
เตสํ อนิจฺจาทิลกฺขณสลฺลทฺกฺขณวเสณ [๑] ปวตฺตํ ฅาณปรมฺปราคตํ
สตี ทสฺเสตี สติสฺเสณ วา ตํสมฺปยุตฺตํ ปริณฺญาตฺตยปริยา-
ปนฺนฅาณปรมฺปรเมว ทสฺเสตี ฯ ฉสฺส ผสฺสยตฺเนสฺส สํวฺโตตี
ยถาวตฺตาย กายเ อูปญฺจิตฺตฺสตีตฺตย สมนฺนาคโต จกฺขฺวาทีสฺส
ผสฺสสฺส การณฺญเตสฺส ฉสฺส ทฺวารេสฺส กายานุปสฺสนาย อภาวิตาย
อูปชฺชนารหานํ อภิชฺฅาทีนํ ตสฺสา ภาวิตตฺตา ฅาณปฺวตฺตี
ปฏฺิเวเชนฺโต (๒) เต ปิทฺทหนฺโต ตตฺถ สํวฺโตตี วุจฺจตี เอเตน
ฅาณสํวํริ ทสฺเสตี ฯ

สตฺตํ ภิกฺขุ สฺมาหิตฺตี โส ภิกฺขุ เอวํ อูปญฺจิตฺตฺสตี
สพฺพตฺถ จ สํวฺโต ปุตฺตตฺตารมฺมเณ จิตฺตํ อวิสฺสชฺเชตฺวา
อนิจฺจาทิวเสณ สมฺมสนฺโต วิปสฺสนํ อุตฺตฺกฺกาเปตฺวา ฅาณ
ตฺกฺเข สฺวเร วหนฺเต วิปสฺสนาสฺมาธินา ตาว สตฺตํ นฺรินฺตรํ
สฺมาหิตํ อนฺุโลมฅาณานนฺตรํ โคตฺรญฺญาโณทยโต ปญฺจาย ฯ
ชญฺญา นฺิพฺพานมตฺตโนตี อญฺเณสํ ปุตฺตชฺชนานํ สฺปิณฺนเตปี
อโคจรภาวโต อริยานํ ปน ตสฺส ตสฺเสว อเวณิกตฺตา
อตฺตสทิสตฺตา จ อตฺตตฺตี ลทฺชโวหารสฺส มกฺคผลฅาณสฺส
๑. ม. เอตฺตฺนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. ปฏฺิเวเชนฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฤวณณา หน้า ๒๘๖

(๑) สาคีสย วิสยภาวโต (๑) เอกนตสุขาวหิ นิพพานิ อสงขตา ธาตุ
 อตุตโนติ วุตตัม ตัม นิพพานิ ชลญา ชานะยย มคฺคผลฉาณเหหิ
 ปฏิวิชฺฌะยย สจฺฉิกเรยยาติ อตุโถ ๑ เอเตน อริยานัม นิพพาน
 วิมุตฺตตัม (๒) ทสฺเสติ ๑ อริยา หิ อธิจิตฺตปฺปวตฺติกาเลปิ เอกนเตเนว
 นิพพานะ นินฺนโปฉปฺพการภาเวน วิหรนฺติ ๑ เอตถ จ ยสฺส
 สติ กายคตา อุปฺภูจิตา โส ภิกฺขุ นสฺส ผสฺสสายตเนสฺส
 สํวฺโต ตโต เอว สตตัม สสมาหิตอ อตุตปจฺจกฺขกรณเณ นิพพานิ
 อตุตโน ชานะยยาติ เอวํ กถาปทานิ สมฺพนฺโธ เวทิตพฺโพ ๑
 เอวํ กายานุปฺสฺสนาสติปฺภูจานมฺเขน ยาว อรหตฺตา เอกสฺส (๓)
 ภิกฺขุโน นียฺยานมคฺคํ ทสฺเสติ ฌมฺมราชา ๑

อปโร นโย สติ กายคตา อุปฺภูจิตาติ เอเตน กายานุ-
 ปฺสฺสนาสติปฺภูจานํ ทสฺเสติ ๑ นสฺส ผสฺสสายตเนสฺส สํวฺโตติ ผสฺโส
 อายตน์ การณํ เอเตสนฺติ ผสฺสสายตนาณิ เตสฺส ผสฺสสายตเนสฺส ๑
 ผสฺสเหตุเกสฺส ผสฺสสจฺจยา นิพพคฺเตสฺส นสฺส จกฺขุสมฺผสฺสชาติ-
 เวทยิเตสฺส ตณฺหาทีนํ อปฺปวตฺติยา สํวฺโต เอเตน เวทนานุ-
 ปฺสฺสนาสติปฺภูจานํ ทสฺเสติ ๑ สตตัม ภิกฺขุ สสมาหิตอติ สตตัม
 นิจฺจกาลํ นินฺนตฺรํ วิกฺเขปภาวโต สสมาหิตอติ ภิกฺขุ ๑ โส จายํ
 อวิกฺเขโป สพฺพโส สติปฺภูจานภาวนาย มตฺถกปฺปตฺตาย โหติ ๑
 สมฺมสนฺโต หิ อตีตาภิเวทภินฺเนสฺส ปญฺจูปาทานกฺขนฺเชสฺส

- # ๑. สี. สาคีสยภาวโต ๑ ม. สาคีสยวิสยภาวโต ๑
- # ๒. ม. อธิมุตฺตตัม ๑ ๓. สี. เอตสฺส ๑

*เล่มที่ ๑๕ โกลิตสูตตวณฺณา หน้า ๒๘๗

อนวเสสโตว ปริกฺคเหตฺวา สมมสตีติ ฯ เอเตน เสสตีปฺกุชาน
ทสฺเสตี ฯ ชลฺญา นิพฺพานมตฺตโนติ เอวํ จตฺตตีปฺกุชานภาวนา-
มตฺตกํ ปตฺวา(๑) จีโต ภินฺนภิเลโส ภิกฺขุ อตฺตโน กิเลสฺนิพฺพานํ
ปจฺจเวกฺขณฺณาณน สยเมว ชานเยยฺยาตี อตฺโต ฯ

อถ วา สตี กายคฺคา อุปฺภูจิตฺตาตี อตฺตโน ปเรสฺลจ
กายสฺส ยถาสภาวปริณฺหาทีปเนน เณรสฺส สตีเวปฺลุลปฺปตฺติ
ทีปิตา ฯ ฉฺสฺส ผสฺสสายตเนสฺส สํวฺโตตี จกฺขฺวาทีสฺส ฉฺสฺส ทฺวาเรสฺส
อจฺจนตสํวรทีปเนน ฉสฺตตฺตวិหาริวเสน (๒) เณรสฺส สมฺปชฺลฺลป-
ปกาสินี ปณฺหาเวปฺลุลปฺปตฺติ ทีปิตา ฯ สตตํ ภิกฺขุ สฺมาหิโตตี
สฺมาปตฺติพฺหุลตาทสฺสเนน นวานุปฺพุพฺพิหารสฺมาปตฺติโย ทสฺสิตา ฯ
เอวมฺภฺโต ปน ภิกฺขุ ชลฺญา นิพฺพานมตฺตโนติ กตฺถิจฺจตฺตา
อฺตฺตฺตริ กรณฺิยาภาวโต เกวลํ อตฺตโน อนฺุปาทิสฺสเนนิพฺพานเมว
ชานเยยฺย จินฺเตยฺย อณฺฺมมฺปิ ตสฺส จินฺเตตฺตพฺพิ นตฺถิตี
อธิปฺปาโย ฯ

ปณฺจมฺสูตตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ปาเปตฺวา ฯ ๒. สี. สนฺตวិหาราทิวเสน ฯ

ม. สตตวិหาริวเสน ฯ

ปิตินทวจนุตตวณณา

ณฺฐเจ ปิตินทวจฺโณติ ปิตินทิตฺติ(๑) นามํ วจฺโณติ โคตฺต-
วเสน เถรํ สลฺยชานนฺติ ฯ วสฺลวาทน สมฺมทาจฺรตีติ เอหิ วสฺล
อเปหิ วสฺลตฺติอาทินา ภิกฺขุ วสฺลวาทน โวหฺรติ อาลปฺติ ฯ
สมฺพหฺลลา ภิกฺขุติ พหุ ภิกฺขุ ฯ เต เถรํ ตถา สมฺมทาจฺรนฺตํ
ทิสฺวา อรหาว สฺมาโน อปฺปหีนวาสนตฺตา เอวํ ภณฺตีติ
อชานนฺตา โทสนตฺโร มณฺเณ อัยฺ เถโร เอวํ สมฺมทาจฺรตีติ
จินฺตตฺวา อุลลปฺนธิปฺปายา ตํ ตโต วุฏฺฐาเปตฺตุ ภควโต
อาโรเจสฺส ฯ เตน วุตฺตํ อายสฺมา ภนฺเต ปิตินทวจฺโณ ภิกฺขุ
วสฺลวาทน สมฺมทาจฺรตีติ ฯ

เถจि ปนาหุ อิมํ เถรํ ภิกฺขุ อรหาติ สลฺยชานนฺติ
อญฺจ ภิกฺขุ พฺรฺสวจเนน เอวํ สมฺมทาจฺรติ อญฺโต เอว นฺุ โข
อิมสฺมี อุตฺตริมฺนุสฺสธฺมโมติ วาสนาวเสน ตสฺส ตถา สมฺมทาจาร์
อชานนฺตา อริยภาวญฺจสฺส อสทฺทหนฺตา อชฺชฺฆานสฺลยฺนิโน
ภควโต ตมตฺถิ อโรเจสฺสนฺติ ฯ ภควา เถรสฺส โทสนตฺตรา-
ภาวํ ปกาเสตฺถกาโม เอเกน ภิกฺขุณา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา
สมฺมุขา ตสฺส ปุพฺพพาจิณฺณวเสนายํ ตถา สมฺมทาจฺรติ น
พฺรฺสวจนาธิปฺปายิตฺติ อาห ฯ เตน วุตฺตํ อถ โข ภควา
อญฺจตฺรํ ภิกฺขุํ อามนฺเตสฺสีติอาทิ ฯ
ม. ปิตินทวจฺโณติ ปิตินทาทิสฺส ฯ

*เล่มที ๑๕ ปีลีนทิวจนฺตวณฺณา หน้า ๒๘๕

ตตฺถ ปุพฺเพนิวาสํ มนสิ กริตฺวาติ สตุถา สจฺจํ กิร คฺวํ
วจนฺ ภิกฺขุ วสฺลวาทน สมฺทาจฺรตีติ เถรํ ปุจฺฉิตฺวา เตน
เอวมฺภนฺเตติ วุตฺเต อัย วุจฺโณ กิเลสวาทนวย วสฺลวาทํ น
ปริจฺจชติ กิณฺนุ โข อตีเตสุปี อตฺตภาเวสุ พุราหฺมณชาติโก
อโหสีติ อวชฺเชนฺโต ปุพฺเพนิวาสวณฺเณน สพฺพญฺญุตฺตวณฺเณน
วา ตสฺส ปุพฺเพนิวาสํ อตีตาสฺ ชาติสฺ นินฺวตฺตกฺขนฺธสนฺตानํ
มนสิทฺตฺวา(๑) หตฺตเตเล จปีตอามลํ วยิ ปจฺจกฺขกรณฺวเสน อตฺตโน
มนสิทฺตฺวา ๑ ภิกฺขุ อามนฺเตสีติ เต ภิกฺขุ สญฺญาเปตฺตุ อาลปี
อภาสี ๑ เตน วุตฺตํ มา โข ตฺเมห ภิกฺขเวตีอาทิ ๑

ตตฺถ มาติ ปฏฺิเสเช นีปาโต ตสฺส อฺชฺฌายิตฺถาติ
อิมินา สมฺพนฺโธ ๑ มา อฺชฺฌายิตฺถาติ มา เหฏฺฐา กตฺวา
จินฺตยิตฺถอ โอลกยิตฺถาติ อตฺถโถ ๑ วจนฺตสฺ ภิกฺขุโนติ จ
อฺชฺฌายนฺตสฺ อฺสูยนตฺถตฺตา สมฺปทานวจนํ ๑

อิทานิสฺส อนฺชฺฌายิตฺถพฺพตฺเต(๒) การณํ ทสฺเสนฺโต น
ภิกฺขเว วุจฺโณ โทสนฺตโร ภิกฺขุ วสฺลวาทน สมฺทาจฺรตีติ
อาห ๑

ตสฺสตุโถ ภิกฺขเว อัย วุจฺโณ โทสนฺตโร โทสจิตฺโต
โทเสน พฺยาปาเทน ทฺฐิตจิตฺโต หุตฺวา ภิกฺขุ วสฺลวาทน
น สมฺทาจฺรติ มกฺเคเนวสฺส พฺยาปาโท สมฺคฺฆมาติโต ๑ เอวํ
๑. ม. มนสิ กริตฺวา ๑ ๒. ม. อนฺชฺฌายิตฺถพฺเพ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นนฺทวคฺควณฺณา หน้า ๒๕๐

อโทสนฺตรตฺเตปี ตสฺส ตถา สมฺมาจารสฺส ปุริมชาติสิทฺธิ์ การณํ
ทสฺเสนฺโต วจฺจสฺส ภิกฺขเวติอาทิมาย ๗

ตตฺถ อพฺโพภิกฺขณานีติ ขตฺติยาทิสชาติอนฺตรเรหิ อโวมิสฺसानิ
อนนฺตริตานิ ๗ ปญฺจ ชาตีสตานิ พุราหฺมณฺกุเล ปจฺจาชาตานีติ
สพฺพานิ ตานิ วจฺจสฺส ปญฺจ ชาตีสตานิ ปฏฺฐิปาฐิยา
พุราหฺมณฺกุเลยว ชาตานิ อหฺเสนฺติ อตฺโถ ๗ โส ตสฺส
วสฺลวาทิ ทิฆฺรตฺตํ สมฺมาจฺฉินฺโณติ โย เอตฺรหิ จิณฺสาเวนปี
สตา ปวตฺตยิตฺติ โส ตสฺส วจฺจสฺส ภิกฺขุโน วสฺลวาทิ
ทิฆฺรตฺตํ อีโต ชาตฺโต ปฏฺฐาย อุกฺกั อารโหณวเสน ปญฺจชาติ-
สทฺมตฺตํ กาลิ์ พุราหฺมณชาติกคฺคตา สมฺมาจฺฉินฺโณ สมฺมาจฺริโต
อโหสิ ๗ พุราหฺมณา หิ ชาตฺสิทฺเทน มาเนน มาณตฺถทฺธา(๑)
อญฺญํ วสฺลวาทน สมฺมาจฺรณฺติ ๗ อชฺฉินฺโณติปี ปจฺนฺติ ๗
โส เอว อตฺโถ ๗ เตนาคิ เตน ทิฆฺรตฺตํ ตถา สมฺมาจฺฉินฺ-
ภาเวน เอเตนสฺส ตถา สมฺมาจารสฺส การณํ วาสนาคิ
ทสฺเสติ ๗ กา ปนายิ วาสนา นาม ยิ กิเลสฺรหิตสฺสาปี
สนฺตฺตานเ อปฺปหีนกิลฺลสฺสํ สฺมาจฺรสทิสสฺมาจฺรเหตฺถุตฺตํ อนาทิ-
กาลภาวิตฺติ กิลฺลเสหิ อาหิตํ สามตฺถยิมตฺตํ ตถารูปา อธิมุตฺตีติ
วทฺนฺติ ๗ ตํ ปเนตฺ อภินิหารสมฺปตฺติยา เญยฺยาวณปฺปหาน-
วเสน ยตฺถ กิลฺลสา ปหีนฺนา ตตฺถ ภควโต สนฺตฺตานเ นตฺถิ ๗
๑. ม. ถทฺธา ๗

*เล่มที่ ๑๕ ปิณฺฑิตวจนฺตวณณา หน้า ๒๕๑

ยตุถ ปน ตถา กิเลสํ น ปหีนา ตตุถ สวากานํ ปจฺเจก-
พฺพุธานญฺจ สนฺदानเ อตฺถิ ยโต(๑) ตถาคโตว อนาวรณณณ-
ทสฺสโน ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อายสฺมโต ปิณฺฑิตวจนฺตสฺส สติปี
วสทสมฺมาจาเร โทสนฺตฺราภาวสฺงฺขาตํ อตฺถํ วิทิตฺวา ฯ อิมํ
อุทานนฺติ ตสฺส อกฺคผลาธิกมวิภาวนํ อิมํ อุทานํ อุทานเสี ฯ

ตตุถ ยมฺหิ น มายา วสฺติ(๒) น มาโนติ ยสฺมี อริย-
ปฺกุกฺเก สนฺตโทสปฏิจฺจาทนลกฺขณา มายา เสยฺโยหมสฺมีติอาทินา
สมฺปกฺคหฺวเสน ปวตฺโต อุนฺณตฺติลกฺขโณ มาโน จ น วสฺติ
มกฺเคน สมฺกฺขมาตฺตตฺตา น ปวตฺตติ น อฺปฺปชฺชติ ฯ โย วิตฺโลโก(๓)
อมโม นีราสฺติ โย จ ราคาทีปริยาบสฺส(๔) อารมฺมณฺคฺคหฺม-
ลกฺขณสฺส โลกสฺส สพฺพธา วิคตตฺตา วิตฺโลโก ตโต เอว รุปาทีสุ
กตฺถจि มมายนาภาวโต อมโม อปริคฺคโห อนาคตานมฺปิ
ภาวาทินํ อนาสีสนโต นีราสฺ ฯ ปนฺนุณฺณโกโรติ กุชฺฌนลกฺขณสฺส(๕)
โกธสฺส อนาคามิมกฺเคน สพฺพโส ปหีนตฺตา ปนฺนุณฺณโกโร
สมฺจฺฉินฺนามาโต ฯ อภินิพฺพุตฺตโตติ โย เอวํ มายามานโลก-
โกธานํ สมฺกฺขมาเตน ตเตกฺกฺจตาย สพฺพสฺส สงฺกิเลสฺปฺกฺขสฺส
สฺสปหีนตฺตา สพฺพโส กิเลสฺปรินิพฺพานน อภินิพฺพุตฺตโต
๑. ม. ตโต ฯ ๒. สฺยา. วตฺตติ ฯ ๓. สฺยา. จิณฺโลโก ฯ
๔. ม. ราคาทีปริยาบวเสน ปวตฺตสฺส ฯ ๕. ม. กุชฺฌนลกฺขณสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคควณณา หน้ ๒๕๒

สีตฤโต ๑ โส พุราหุมนโณ โส สมโน ส ภิกขุติ โส เอวรูปโป
 จีณาสโว สพุทโส พาทิตปาปตตทา พุราหุมนโณ โสเอว
 สมิตปาปตตทา สมจริยาย จ สมโน โส เอว จ สพุทโส
 ภินนภิเลตตตทา ภิกขุ นาม ๑ เอวมฤโต จ ภิกขเว วจโณ
 โส ถลั ทอสนุตรโร กิลยจิ กายกมมาที่ ปวตเตยย เกวลมปน
 วาสนาย อปปหีนตตทา วสทวาเทน สมุทาจรตีติ ๑
 ฦจตุตตวณณา นิฏจิตา ๑

มหาสกุกทานตตวณณา

ตตตเม ตตตทาหิ เอกปลตลงเคน นิสินโน[๑] โหติ อณุตตร
 สมาริ สมာปชชิตวาติ เอตถ เกจิ ตาว อาหุ อรหตตผลสมาริ
 อธิ อณุตตรโร สมาริตติ อธิปเปโตติ ๑ ตั หิ โส आयสุมา
 พหุลล สมာปชชติ ทิฏจธมมุสุขวิหารตถั ปโหติ จ ตตตทาหุมปี
 ผลสมापตติยา วิดีนามेतต ๑ ตถาหิ ภควตา

อหิ ภิกขเว ยาวเทว (๒) อากงขามิ วิวิจเจว กามะหิ
 วิวิจจ อกุตเลหิ ธมมะหิ ๑เปฯ วิหรามิ ๑ กสฺสโปปี ภิกขเว
 ยาวเทว อากงขติ วิวิจเจว กามะหิ ๑เปฯ วิหรตีติอาทินา
 นวานุปพุพวิหารณพภิกขุณาทีเกเท อุตตริมนุสฺสธมมะ อตตนา
 สมสมฏฺฐานเ จปีโต น เจตถ ยทิ เอว เถโร ยมก-
 # ๑. ม. เอตถนุตเร โหตีติ ทิสฺสตี ๑ ๒. ม. ยาวเท ๑

ปาฎิหาริยมฺปิ กเรยฺยาติ วุตฺตพฺพิ สวากสาธารณานิเยว
ณานาทินิ อธิปฺเปตฺตตฺตาติ ฯ

โปรธมา ปนาหุ อณฺตฺรํ สมาริํ สมาปชฺชิตฺวาติ นิโรธ(๑)
สมาปชฺชิตฺวา ฯ กถํ ปน นิโรธสมาปฺตฺติ สมาริํติ วุตฺตา
สมาธานญฺเณน ฯ โโก ปนายิํ สมาธานญฺโจ สมนฺนทฺเว
อาธาทพฺพตฺตา(๒) หิ เอสา ปจฺจนิกรมฺเมหิ อกมฺปนิยา
พลปฺปตฺติยา สมนฺนํ วิปฺสฺสนาพลนฺติ อิมฺหิ ทฺวิหิ พลฺลหิ
อนิจฺจทฺกขานตฺตนิพฺพิทาวีราคฺคนิโรธปฺปนิสฺสคฺควิภูฏานุปฺสฺสนา
จตฺตารี มคฺคณานานิ จตฺตารี จ ผลณานานิติ อิมฺลํ
โสฬสฺนํ ฌานานิ วเสน โสฬสฺหิ ฌานจฺริยาหิ ปจฺมชฺฌาน-
สมาธิอาทโย อญฺจ สมาริํ เอกชฺฌํ กตฺวา คหิโต เตลํ
อุปจารสมาริํ จาติ อิมฺลํ นวฺนํ สมาริํนํ วเสน นวหิ
สมาธิจฺริยาหิ กายสงฺขารो วีสงฺขารो จิตฺตสงฺขารโติ อิมฺลํ
ติณฺณํ สงฺขารานิ ตตฺถ ตตฺถ ปฺปฺปสฺสทฺธิยา ตถา วิหริตฺถกาเมน
ยถาวุตฺเตสฺส จาเนสฺส วสีภาวปฺปตฺเตน อรหฺตา อนาคามินา วา
ยถาธิปฺเปตํ กถํ จิตฺตเจตฺตสิกฺกสนฺตานิ สส สมนฺนทฺเว อุปฺปวตฺติ
อาธาทพฺพตา ตสฺสา ตถา สมาธาทพฺพตา อธิ สมาธานญฺโจ
เตนายิํ วิหาโร สมาริํติ วุตฺโต น(๓) อวิกฺเขปญฺเณน ฯ เอเตนสฺส
สมาปฺตฺติอฺตฺถิปี วุตฺโตติ เวทิตฺตพฺโพ ฯ อิมํ หิ นิโรธสมาปฺตฺตี
๑. ม. นิโรธสมาปฺตฺตี ฯ ๒. ม. อาธาทพฺพตา ยา ฯ
๓. ส. นสฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

สนุชย ปฏิสมฺภิตามคฺเค

กถํ ทูวี่หี พลลหี สมนฺนาคตตฺตา ตินฺณํ สงฺขารานํ
ปฏฺฐิสฺสทฺฐียา โสพลลหี ฌาณจฺริยาหี นวหี สมาริจฺริยาหี
วสีภวตย ปญฺญานินโรธสฺมาปตฺติยา ฌาณนฺติ (๑) ปุจฺฉิตฺวา ทูวี่หี
พลลหีตี เทว พลลนํ สมนถปลํ วิปสฺสนาพลนฺติ วิตุถาโร ฯ
สายํ นินโรธสฺมาปตฺติถา วิสุทฺธิมคฺเค (๒) สิวณฺณิตาว ฯ กสฺมา
ปนายํ เถโร ผลสฺมาปตฺตี อสฺมาปชฺชิตฺวา นินโรธํ สฺมาปชฺช
สตุเตสฺส อญฺกมฺปาย ฯ อยํ หี มหาเถโร สพฺพปาปี สฺมาปตฺติโย
วพลฺลเชติ สตุตฺตานุกคฺเคน ปนฺ เยภฺยเยน นินโรธํ สฺมาปชฺชติ ฯ
ตํ หี สฺมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐิตสฺส กโต อปฺโปโกปี สกฺกาโร
วิเสสโต มหฺปฺพลโล มหานิสฺสโร โหตีตี ฯ

วุฏฺฐาสีตี อรหตฺตผลจิตฺตฺตฺตฺติยา วุฏฺฐาสี ฯ นินโรธํ
สฺมาปนฺโน หี อรหา เจ อรหตฺตผลสฺส อนาคามี เจ อนาคามี-
ผลสฺส อฺปฺปาเทน วุฏฺฐิตโต นาม โหตี ฯ

เตน โข ปนฺ สมนฺเนน สกฺโก เทวานมฺินฺโท อายสฺมโต
มหากสฺสปลสฺส ปิณฺฑปาตํ ทาตุกาโม โหตีตี กถํ ตสฺส
ทาตุกามตา ซาตา ยานี ตานี ปญฺจมตฺตานี เทวตาสตานีตี
วุตฺตานี ตา สกฺกสฺส เทวเรณฺโหล ปริจาริกา กกุฏปาทีนโย
ปฺพุเพ อโยโย มหากสฺสโป ราชคหํ ปิณฺฑาย ปวิสตี กจฺฉน
๑. ขุ. ปฏฺ. ๓๑/๒๑๗/๑๔๓ ฯ ๒. วิสุทฺธิมคฺค. ๓/๓๖๑ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหากสฺสปสฺตวณฺณา หน้า ๒๕๕

เถรสฺส ทานํ เทธาติ สกฺเคน เปลิตา อุปนฺนตฺวา ทิพฺพาหารํ
ทาคูมา จิตฺตา เถเรน ปฏิกฺขิตฺตา เทวโลกเมว คตา ฯ
อิทานิ ปุริมปฺปฏิกฺเขปํ จินฺเตตฺวา กทาจิ คณฺเหยฺยาติ สฺมาปตฺติโต
วฺภูจิตฺตสฺส เถรสฺส ทานํ ทาคูมา สกฺกสฺส อนาโรเจตฺวา
สยเมว อาคนฺตฺวา ทิพฺพโกชนํ(๑) อุปนฺนตฺติโย ปุริมนฺเนนฺว เถเรน
ปฏิกฺขิตฺตา เทวโลกํ คนฺตฺวา สกฺเคน กหํ คตฺตถาติ ปุญฺจา
ตมตฺถํ อารอเจตฺวา ทินฺโน โว เถรสฺส ปิณฺฑปาโตติ สกฺเคน
วฺตุเต คณฺหิตฺตํ น อิจฺฉตฺติ ฯ ก็ กเถลิตฺติ ทุกฺคทานํ สงฺกหํ
กริสฺสามิตฺติ อาท เทวาติ ฯ ตฺมุเห เกนากาเรน คตาติ ฯ
อิมินาว เทวาติ ฯ สกฺโก ตฺมุหาทิสฺสโย เถรสฺส ปิณฺฑปาตํ
ก็ ทสฺสนตฺติติ สยํ ทาคูมาโม ชฺราชฺฉินฺโณ ขณฺฑททฺนโต ปลิตเกโส
โอบกฺคสรโร มหฺลลโก คนฺตฺวาโย หุตฺวา สุขมฺปิ อสุรชฺฉิตรี
ตถารูปิเมว มหฺลลิกํ กตฺวา เอกํ เปสการวិถิ มาเปตฺวา
คนฺตํ ปสฺาเรนฺโต อจฺฉิ สุชาคา (๒) ตสรํ ปุเรติ ฯ เตน วฺตุตฺตํ
เตน โข ปน สมนฺเนน สกฺโก เทวานมินฺโท ฯเปฯ ตสรํ
ปุเรติติ ฯ

ตตฺถ คนฺตํ วินาตฺติติ ปสฺาริตคนฺตํ วินนฺโต วีย โหติ ฯ
ตสรํ ปุเรติติ ตสรวณฺฺฎิ วฺจฺจเณตฺติ วีย (๓) ฯ เยน สกฺกสฺส
เทวานมินฺทสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิตฺติ เถโร นิวาเสตฺวา

๑. ม. ทิพฺพโกชนานิ ฯ ๒. ม. สุชา ฯ

๓. กตฺถจฺจิ. ตสรํ พนฺเณตฺติ วีย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคควณณา หน้า ๒๕๖

ปตตจิวริ อาทาย ทุกคตชนสงคหิ กริสสามิติ นคราภิมุโข
คจณนโต พหिनคเร สกุกเนน มาปีตํ เปสการวีถิ ปฎิปชชิตวา
โอโลเกนโต อททส โอตุคควิตุคคชณณสาถิ (๑) ตตถ จ เต
ชยมปติเก (๒) ยถาวุตตฐเป ตนุตวายกมมํ กโรนเต ทิสวา จินเตสิ
อิมะ มหุลลคกาเลปี กมมํ กโรนติ อิมสมิ นคเร อิมะหิ
ทุกคตโร นตถิ มลลเเว อิมะหิ ทินนํ สากมตตมปิ คเหตุวา
อิมถํ สงคหิ กริสสามิติฯ โส เตถํ เกหาภิมุโข อคมาสิฯ
สกุกโก ตํ อากจณนตํ ทิสวา สฺขํ อห ภทเท มยฺหิ
อยโย อิตอ อากจณนติ ตํ ตวํ อปสฺสนติ วีย ตณฺหิ หุตวา
นีสิต ขณเนว วณฺเจตวา(๓) ปินฺทปาตํ ทสฺสามาติฯ เถโร
คณุตวา เกททวาระ อฏฺฐาสิ เตปี อปสฺสนตา วีย อตฺตโน
กมฺมเมว กโรนตา โถกํ อากมยีสฺสุฯ อถ สกุกโก เกททวาระ
จิตอ เอโก เถโร วีย ขายติ อฺปฺชาระหิ ตาวาติ อหฯ ตุมะห
คณุตวา อฺปฺชาระถ สามิติฯ โส เกหา นิกขมิตวา เถริ ปณฺจ-
ปติฏฺฐิเตน วนฺทิตวา อฺโกหิ หตฺเถหิ ชนฺนุกานิ โอลุมฺพิตวา
นิตฺถุนนโต อฏฺฐาย กตฺรตฺเถโร นฺ โข อยโยติ โถกํ
โอสกุทิตวา อกฺขิณี เม ฐฺมายนฺตฺติติ วตฺวา นลาญฺเฏ หตฺถํ
จเปตฺวา อฺทฺธิ อุลโลเกนโต(๔) อโห ทุกขํ อยโย โน มหากสฺส-
๑. สี. โอตุคควิตุคคชรสถิฯ ม. โอตุคควิตุคคชณณสาถิฯ
๒. ม. ชายมฺปติเกฯ ๓. ม. วณฺเจตวาฯ ๔. ม. อุลโลเกตฺวาฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหากสฺสปสฺตวณณา หน้ ๒๕๗

ปตฺเถโรว จิรสุํ เม กุฎิฑวาริ อากโต อตฺถิ นุ โข กิณฺจ
เคเหติ อาห ๑ สุชตา โถกั อากฺลา วิย หุตฺวา อตฺถิ
สามีติ ปฎิวจัน อทาสี ๑ สกฺโก ฆนฺเต ลูขั วา ปณฺตี
วติ อจินฺเตตฺวา สงฺคหํ โน กโรธติ ปตฺตํ คณฺหิ ๑ เถโร
ปตฺตํ เทนฺโต อิมสํ เอว หุคฺคตํ ชราชินฺณํ มยา สงฺคโห
กาทพฺโพติ จินฺเตสิ ๑ โส อนฺโต ปวิสิตฺวา ฆฎิโหนํ นาม
ฆฎิโต อุทฺธริตฺวา ปตฺตํ ปุเรตฺวา เถรสฺส หตฺเถ จเปสิ ๑ เตน
วตฺตํ อทฺทสา โข สกฺโก เทวานมินฺโท ๑เป ๑ อทาสีติ

ตตฺถ ฆฎิยาติ ฆตฺตฆฎิโต ๑ ฆฎิโหนนฺตปิ ปาโจ ตสฺส
ฆฎิโหนํ นาม เทวานํ โกจิ อหฺารวิเสสฺติ อตฺถิ วทนฺติ ๑
อุทฺธริตฺวาติ กุโตจิ ภาชนโต อุทฺธริตฺวา ๑ อนฺกสุโป โสเอว
อาหาโร ปตฺเต ปกฺขิปิตฺวา เถรสฺส หตฺเถ จปนกาเล กปนํ
อุปกปฺปนกลฺุหาหาโร วิย ปญฺญายิตฺถ หตฺเถ จปีตมตฺเต ปน
อตฺตโน ทิพฺพสภาวเนว อญฺจาสี ๑ อนฺกสุโปติ มุคฺคมาสาทิ-
สุเปหิ เจว ขชฺชวิกตฺตีหิ จ อนฺกวิธสุโป ๑ อนฺกพฺยณฺชโนติ
นानาวิธอฺตฺตริภฺงฺโโล ๑ อนฺกรสฺสุปฺพยณฺชโนติ อนฺเกหิ สุเปหิ
เจว พฺยณฺชเนหิ จ มธฺราทิมฺลฺรसानญเจว สมฺภินฺนรसानญจ
อภิปฺยณฺชโก นานคฺครสฺสุปฺพยณฺชโนติ อตฺถโ ๑

โส กิร ปิณฺฑปาโต เถรสฺส หตฺเถ จปีตกาเล ราชคห-
นกริ อตฺตโน ทิพฺพคณฺเชน อชฺโฆตฺถริ ตโต เถโร จินฺเตสิ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฤวณณา หน้า ๒๕๘

อัย ปุริโส อปเปสกุโข ปิณฑปาโต อติวिय ปณิโต สกุกส
โกชนสทธิโส โก นุ โข เอโสติฯ อถ นั สกุโกติ ฌตฺวา
อาห ภารियนฺเต โกสิย กมฺมํ กตํ ทุกคตานิ สมฺปตฺตี
วิลุมฺปนฺเตน อชฺช มยฺหิ ทานํ ทตฺวา โกจิเทว ทุกคโต
เสนาปติญฺจานํ วา เสฏฺฐิญฺจานํ วา ลเภยยาติฯ โก มยา
ทุกคตโร อตฺถิ ฆนฺเตติฯ กถิ ตฺวํ ทุกคโต เทวราชสิริ
อนุกวนฺโตติฯ ฆนฺเต เอวํ นามตํ มยา ปน อนุปฺปนฺเน
พฺพุเช กลยาณกมฺมํ กตํ พุทฺธูปฺปาเท ปน วตฺตมานเ ปุณฺณ-
กมฺมํ กตฺวา จูพรตเทวปฺตุโต มหารตเทวปฺตุโต อนเควณณเทว-
ปฺตุโตติ อิม เตโย เทวปฺตุตา มม อาสนนฺญฺจानเ นิพฺพตฺตา
มหา(๑) เตชวณฺตตราฯ อหิ เตสุ เทวปฺตุเตสุ นกฺขตฺติ กิฬิสฺสามาติ
ปริจาริกาโย คเหตุวา อนฺตรวิถิ โอตินฺเนสุ ปลายิตฺวา เคหิ
ปวิสामीฯ เตสํ หิ สิริโรเต เตโซ มม สิริโร โอตฺถรติ มม
สิริโรเต เตโซ เตสํ สิริโร น โอตฺถรติ โก มยา ทุกคตโร
ฆนฺเตติฯ เอวํ สนฺเตปี อิตฺโต ปญฺจาย มยฺหิ มา เอวํ วญฺเจตฺวา
ทานมทาสิติฯ วญฺเจตฺวา ตุมฺหากิ ทานเ ทินฺเน มยฺหิ กุสลิ
อตฺถิ นตฺถิติฯ อตฺถิ อาวุโสติฯ เอวํ สนฺเต กุสลกรณิ นาม
มยฺหิ ภาริ ฆนฺเตติ วตฺวา เถริ วนฺทิตฺวา สุชฺช อาทาย เถริ
ปทกฺขินิ กตฺวา เวหาสิ อพฺภุกฺคนฺตฺวา อโห ทานํ ปรมทานํ
๑. ส. ม. มหาฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาทศสप्तตวณณา หน้า ๒๕๕

กสฺสเป สุปฺปติภูจิตฺนฺติ ติกฺขตฺตํ อุทานํ อุทานเนลฺลึ ฯ เตน วุตฺตํ
อถ โข อายสฺมโต มหาทศสप्तสฺส เอตทโหสิตี ฯ

ตตฺถ โกสิยาตี สกุกํ เทวานมินฺทํ โคตฺเตน อาลปตี ฯ
ปฺลฺลเณน อตฺถโถตี ปฺลฺลเณน ปโยชนํ ฯ อตฺถิตฺติ วจนเสโส ฯ
เวหาสิ อพฺภุกฺคนฺตฺวาตี ปจฺวิโต เวหาสิ อภิกฺขุคฺคนฺตฺวา ฯ
อากาเส อนฺตลิกฺเขตี อากาสมเว ปรียาชทฺเทน อนฺตลิกฺเขตี
วทฺนฺติ ฯ อถ วา อนฺตลิกฺขสงฺขาเต อากาเส น กสิณฺคฺขมาภูมิตฺติ-
อากาเสตี วิเสเสนฺโต วทฺตี ฯ อโห ทานนฺติ เอตฺถ อโหตี
อจฺฉริยตฺเถ นีปาโต ฯ

สกุโก ทิ เทวานมินฺโท ยสฺมา นิโรธา วุฏฺฐิตสฺส
อຍຍສສ มหาทศสप्तตฺเถรสฺส สกุกจฺจํ สหตฺเถน จิตฺตีกตฺวา
อนฺปวิทฺธิ กาลเณน ปเรสิ อนฺุพฺหจฺจ สมนฺมาทิกฺกฺขี ปฺรฺกขตฺวา
อิทฺมิตฺทิสฺส มยา ทิพฺพโกชนทานํ ทินฺนํ ตสฺมา เขตฺตสมฺปตฺติ
เทยฺยธมฺมสมฺปตฺติ จิตฺตสมฺปตฺติตีตี ติวิชายปี สมฺปตฺติยา สมนฺนา-
คตฺตฺตา สทฺพฺงคสมฺปนฺนํ วต มยา ทานํ ปวตฺติตฺนฺติ อจฺฉริยพฺ-
ภฺจฺจิตฺตฺชาโต ตทา อตฺตโน หทฺยพฺภนฺตรคตฺ ปิตฺติโสมนสฺสํ
สมฺกฺขิรฺนฺโต อโห ทานนฺติ วตฺวา ตสฺส ทานสฺส วุตฺตนเณ
อฺจฺจตฺมทานภาวํ เขตฺตงฺคตภาวญฺจ ปกาเสนฺโต ปรมทานํ กสฺสเป
สุปฺปติภูจิตฺนฺติ อุทานํ อุทานเนลฺลึ ฯ

เอวํ ปน สกุกสฺส อุทานนฺตสฺส ภควา วิหารเ จิตฺเตว

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคควณณา หน้า ๓๐๐

ทิพฺพโสเตน สทฺทํ สุตฺวา ปสฺสธ ภิกฺขเว สกฺกํ เทวานมินฺทํ
อุทานํ อุทานेतฺวา อากาเสน กจฺจนฺตฺนฺติ ภิกฺขุณฺโณ วตฺวา
เดหิ ก็ ปน ภนฺเต เตน กตฺนฺติ ปุณฺโณ มม ปุตฺตสฺส
กสฺสปสฺส วณฺเจตฺวา ทานํ อทาสี เตน จ อตฺตมโน
อุทานีสฺสิตี อาห ๑ เตน วุตฺตํ อสฺโสสิ โข ภควา ทิพฺพาย
โสตฺธาตฺยาตีอาทิ ๑

ตตฺถ ทิพฺพาย โสตฺธาตฺยาตี ทิพฺพสทิสฺตฺตา ทิพฺพา ๑
เทวตานํ หิ สฺจริตกมฺมณิพฺพตฺตา ปิตฺตเสมฺหฺรฺชฺราทีหิ อปฺลิ-
พฺพุชา อุปฺกฺกิลฺลวินฺนิตฺตตฺตาย ทูเรปี อารมฺมณฺ์ คเหตุํ สมตฺถา
ทิพฺพปสฺสทโสตฺธาตฺ โหติ อยฺญจาปี ภควโต วีรียภาวนาพล-
นิพฺพตฺตา ฅาณมฺยา โสตฺธาตฺ ตาทิสฺสา เอวาตี ทิพฺพสทิสฺตฺตา
ทิพฺพา ๑ อปฺิจ ทิพฺพวิหารวเสน ปฺกฺกิลฺลทฺชตฺตา อตฺตนา จ ทิพฺพ-
วิหารสนฺนิตฺตตฺตาปี ทิพฺพา ๑ สวณฺฺญเจเน จ สภาวชารณฺฺญเจเน
จ โสตฺธาตฺ โสตฺธาตฺยาปี กิจฺจกรณฺเณ โสตฺธาตฺ วียาตี
โสตฺธาตฺ ตาย ทิพฺพาย โสตฺธาตฺยา ๑ วิสฺสุทฺธาตฺยาตี ปฺริสฺสุทฺธาตฺ
นินฺรูปฺกฺกิลฺลสา ๑ อตฺติกฺกนฺตฺมานุสฺสีกายาตี มนุสฺสฺสุปฺจาริ อตฺติกฺกมิตฺวา
สทฺทสฺสวเนน มานุสฺสีกมฺสโสตฺธาตฺ อตฺติกฺกมิตฺวา จิตฺตาย ๑

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาตี สมฺมาปฏฺิพฺตฺติยา ฅุณฺวิเสเส ปตฺติฏฺิจิตฺตํ
ปฺริสฺสาคิสฺสํ เทวาปี มนุสฺสฺสาปี อาทฺรชาตา อตฺติวีย ปิหฺยณฺฺตฺติ
อิมมตฺถํ วิทิตฺวา ตทตฺถที่ปนี อิมํ อุทานํ อุทานีสฺสิตี ๑

ตฺตร ปิณฺฑปาตีกงฺคสงฺขาตํ ชฺตงฺกํ สฺมาทาย ตสฺส
ปริปุรณฺน ปิณฺฑปาตีกสฺส ฯ นนฺ จายํ คาคา อายสฺมฺนฺตํ
มหากสฺสปํ นิमितฺตํ กตฺวา ภาสิตา เถโร จ สพฺเพสํ ชฺต-
วาทานํ อคฺโค เตรสชฺตงฺกชโร โส กสฺมา เอเกเนว ชฺตงฺเคน
กิตฺติโตติ อฏฺฐปฺปตฺติวเสนายํ นิทฺเทโส ฯ อถ วา เทสนา-
มตฺตเมตํ อิมินา เทสนาสีเสน สพฺเพปีสฺส ชฺตงฺกา วุตฺตาทิ
เวทิตพฺพา ฯ อถ วา ยถาปี ภมโร ปุปฺพนฺติ (๑) คากาย วุตฺตนเยน
ปรหมปฺปิจฺจตฺตาย กุลานฺนทฺทตฺตาย จสฺส สพฺพํ ปิณฺฑปาตีกวตฺตํ
อชฺณเตตฺวา ตตฺถ สาทิสยํ ปฏฺิปตฺติยา ปกาสนตฺถํ ปิณฺฑปาติ-
กสฺสาติ วุตฺตํ ฯ ปิณฺฑปาตีกสฺสาติ จ ปิทยนฺตฺติติ ปทํ
อเปกฺกจิตฺวา สมฺปทานวจนํ ตํ อฺปโยคตฺเถ ทฏฺฐพฺพํ ฯ
อตฺตกรสฺสาติ อปฺปานิ จ ตานิ สฺลภานิ อนวชฺชานีติ (๒) เอวํ
วุตฺเตหิ อปฺปานวชฺชสฺลภรฺูเปหิ จตฺุหิ ปจฺจเยหิ อตฺตทานเมว
ภรณตฺสส ฯ อนนฺณโยปฺสิโนติ อามิสสงฺกณฺหณฺน (๓) อณฺเณ
สิสฺสาทิกเ โปเสตฺถุ อณฺุสฺสูกตฺตาย อนนฺณโยปฺสิโน ฯ ปททฺวเยนสฺส
กายปริหาริกเ จีวเรณ กุจฺฉิปริหาริกเณ ปิณฺฑปาเตน วิจฺรณฺโต
สฺลลหฺกวตฺติตํ สฺกรตํ ปรหมณฺจ สนฺตฺฎฺฐี ทสฺเสติ ฯ อถวา
อตฺตกรสฺสาติ เอกวจนิจฺจนาย อตฺตภาวสงฺขาตํ เอกํเยว อิมํ
บ. ฐ. ๒๕/๑๔/๒๑ ฯ ๒. อ.จ. จตฺุภ. ๒๑/๒๗/๓๔ ฯ
บ. อิติ. ๒๕/๒๘๑/๓๐๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนฺทวคฺควณฺณา หน้า ๓๐๒

อตุตฺตานํ ภรฺตึ น อิติ ปรึ อณฺณนฺติ อตุตฺถโร ตโตเอว
อตุตฺตนา อณฺณสฺส โปเสตพฺพสฺส อภาวโต อนณฺณโปสี ตสฺส
อตุตฺถรสฺส อนณฺณโปสีโน ฯ ปททฺวเยนาปี จีณาสวภาเวน
อายุตี อนาทานตํ ทสฺเสตี ฯ

เทวา ปิหฺยนฺติ ฯเปฯ สตีมโตตี ตํ อกฺคผลาธิกเมน
สพฺพกิลฺเลสฺสทฺรลฺปริพาหานํ วุปลเมน ปฏฺิปปฺสฺสทฺธิยา อฺุปลนฺตํ
สตีเวปลฺลตฺตปฺตฺติยา นิจฺจกาลี สโตการิตาย สตีมนฺตํ ตโตเอว
อิฏฺฐานิฏฺฐาทีสุ ตาทิลกฺขณปฺตฺตํ จีณาสวํ สกฺกาทโย เทวา
ปิหฺยนฺติ ปตฺถนฺติ ตสฺส สีลาทิกฺขณวิเสสฺส พหุมาณํ อฺุปฺปาเทนฺตา
อาทริ ชเนนฺติ ปเกว มนฺุสฺสาตี ฯ

สตุตฺตมสฺตุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปิณฺฑปาตีกสฺตุตฺตวณฺณา

อฏฺฐเม ปจฺจมาภตฺตนฺติ เอกาสนิกขลฺุปจฺจมาภตฺติกานํ
ปาโตว ภูตฺตานํ อนฺุโตมฺหฺมณฺติโกปี ปจฺจมาภตฺตเมว อิธ
ปน ปกตฺติภตฺตสฺเสว ปจฺจโต ปจฺจมาภตฺตนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ
ปิณฺฑปาตปฏฺิภฺกนฺตานนฺติ ปิณฺฑปาตโต ปฏฺิภฺกนฺตานํ ปิณฺฑปาตํ
ปริเยสตีวา ภตฺตกิจฺจสฺส นิฏฺฐาปนวเสน ตโต นีวตฺตานํ ฯ
กเรริมณฺฑลมาเพตี เอตฺถ กเรรีตี วรฺุณฺรูกฺขสฺส นามํ ฯ
โส กิร คนฺุชฺกุฎฺฐิยา มณฺุฑปฺสฺส สาลาย จ อนฺุตเร

*เล่มที่ ๑๕ ปิณฑปาติกสูตรวณณา หน้า ๓๐๓

โหติ เตน คนฺธภูฏีปี กเรริภูฏีกาติ วุจฺจติ มณฺฑาโปปี
สาลาปี กเรริมณฺฑาโผติ ฯ ตสฺมา กเรริรุกฺขสฺส อวิหฺเว
กเต นิสีทนสาตสงฺขาเต มณฺฑาโผ ฯ ตินฺนปณฺณจฺจนฺ
อโนวสฺสทํ มณฺฑาโผติ วทนฺติ อติมุตฺตกาติตามณฺฑาโป
มณฺฑาโผติ อปเร ฯ

กาลน กาลนฺติ กาล กาลเ อนฺตรนฺตรา ตสฺมี ตสฺมี
สมเยติ อตุโธ ฯ มนาปีเกติ มนฺวทฺตเก ปิยฺรูเป อิกฺุเจติ
อตุโธ ฯ อิกฺุจฺานิกฺุภาโว จ ปุคฺคฺลวเสน จ ทวารวเสน จ
คเหตุพฺโพ ฯ เอกจฺจสฺส อนิกฺุโ จ โหติ เอกจฺจสฺส อนิกฺุโ
โหติ เอกจฺจสฺส อนิกฺุจฺสมฺมโต(๑) เอกจฺจสฺส อิกฺุโ ฯ ตถา
เอกสฺส ทวารสฺส อิกฺุโ อณฺณสฺส อนิกฺุโ ฯ วิปากวเสน ปเนตฺถ
วินิจฺจโย เวทิตพฺโพ ฯ กุสลวิปาโก หิ เอกนฺเตน อิกฺุโ
อกุสลวิปาโก อนิกฺุโ เอวาติ ฯ จกฺุขฺนา รูเป ปสฺสิตฺตฺนฺติ คามํ
ปิณฑาย ปวิฏฺุโ อุปาสเกหิ เคหํ ปเวเสตฺวา ปุชฺาสกฺุการ-
กรณฺตํ อุปนีเตสุ อาสนวิตานาทีสุ นานาวิราคสมฺมุชฺลวณฺณ-
สงฺขาเต รชฺนีเย อณฺเณ จ สฺวิณฺณวณฺกรูเป จกฺุขฺทวาริก-
วิณฺณวณฺเหหิ ปสฺสิตฺต ฯ สทฺเทติ ตเถว อิสฺสรชฺชนานํ เคหํ ปวิฏฺุโ
เตสํ ปยุตฺเต คีตฺวาทิตสทฺเท โสตฺต ฯ คนฺธเชติ ตถา เตหิ
ปุชฺาสกฺุการวเสน อุปนีเต ปุปฺผฐฺปาทิกนฺธ(๒) ฌายิตฺุ ฯ รเสติ เตหิ
๑. ม. อนิกฺุจฺามิโต ฯ ๒. ม. ปุปฺผฐฺมาทิกนฺธ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณณา หน้า ๓๐๔

ทินฺนาหารปริโกเ นานคฺครเส สายิตต ฯ โฝฏฺจพฺเพติ มหคฺฆ-
ปจฺจตฺตรณฺเส อาสเนสุ นิสินฺนกาล(๑) สุขสมฺพฺเส โฝฏฺจพฺเพ
มุสฺสิตต ฯ เอวญฺจ ปญฺจทวาริกอภฺจฺจารมฺมณฺปฏฺฐิตาภํ กิตฺเตตฺวา
อิทานิ มโนทวาริกอภฺจฺจารมฺมณฺปฏฺฐิตาภํ ทสฺเสตฺถุ สกฺกโตติอาทิ
วุตฺตํ ฯ ตํ เหฏฺฐา วุตฺตตฺถเมว ฯ

ก็ ปน อปิณฺฑปาติกานํ อัยฺ นโย น ลพฺภตฺตีติ ฯ
ลพฺภติ ฯ เตสมฺปิ หิ นิมนฺตนสฺตากภฺตฺตาทิอฺตฺถํ คามํ คตฺกาล
อุพฺวารวิทฺวา อุปาสกา ตถา สกฺการสมฺมานํ กโรนฺติเยว ฯ
ตํ ปน อนิยตํ ฯ ปิณฺฑปาติกานํ ปน ตทา นิจฺจเมว ตตฺถ
ปฺชาสกฺการํ กรียมาณํ ทิสฺวา สกฺการกรฺตฺยา อนิสฺสรณฺมคฺเค
จฺตฺวา อโยนิโสมนสิการวเสน เต ภิกฺขุ เอวมาหฺสู ฯ เตเนวาท
หนฺทาวุโส มยฺมฺปิ ปิณฺฑปาติกา โหมาติอาทิ ฯ

ตตฺถ หนฺทาทิ วาสฺสคฺคตฺถเน นิปาโต ฯ ลจฺฉามาติ
ลภิสฺสาม ฯ เตนฺอุปสงฺกมฺมิตฺติ ตตฺถ สฺวริกนฺทรกฺขิยํ นิสินฺโน เตสํ
ตํ กถาสฺลลาปํ สุตฺวา อิเม ภิกฺขุ มาทิสฺสฺส นาม พุทฺธสฺส
สาสเน ปพฺพชิตฺวา มยา สทฺธี เอกวิหาเร วสนฺตาปี เอวํ
อโยนิโสมนสิการวเสน ถลํ ปวตฺเตนฺติ สลฺเลข น วตฺตฺนฺติ
หนฺท เต ตโต นิวารेतฺวา สลฺเลขวิหาเร นิโยเชสฺสามิตฺติ
มณฺฑลมาพฺ อฺอุปสงฺกมฺมิ ฯ เสสํ เหฏฺฐา วุตฺตฺนยเมว ฯ

๑. ม. นิสินฺนกาล ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคคณณา หน้า ๓๐๖

สุเขน สกกา ชีวิตุนติ อธิปฺปาโย ฯ ตตฺเตจฺเจติ เตสุ ภิกฺขุสุ
เอจฺเจติ ภิกฺขุ ฯ เย หตฺถาจรียกฺกตา ปพฺพชิตา เต ฯ เอวมาหํสูติ
เต เอวํ ภณฺตีสุ ฯ อิโต ปรมฺปิ เอจฺเจติ วุคฺตญฺจานเ เอเสว
นโย ฯ หตฺถิสฺสิปฺปนฺติ ยํ หตฺถินํ ปริกฺคณฺหมทมนสารณ-
โรคฺติจฺจมาทิเกทํ กตฺตพฺพํ ตํ อุตฺทิสฺส ปวตฺตํ สพฺพมฺปิ สิปฺปี
อิธ หตฺถิสฺสิปฺปนฺติ อธิปฺเปตํ ฯ อสฺสสฺสิปฺปนฺติ เอตฺถาปี เอเสว
นโย ฯ รตฺสิปฺปี ปน รตโยคฺคานํ ทมนสารณาทิวิธานวเสน
เจว รตฺสฺส กรณวเสน จ เวทิตพฺพํ ฯ ธนฺตฺสิปฺปนฺติ อีสฺสาส-
สิปฺปี โย ธนฺพเพชฺเชติ วุจฺจติ ฯ ธรฺตฺสิปฺปนฺติ เสตอาวฺธสฺสิปฺปี ฯ
มฺพฺพทาสฺสิปฺปนฺติ หตฺถมฺพฺพทาย คณฺนาสฺสิปฺปี ฯ คณฺนาสฺสิปฺปนฺติ
อจฺฉิทฺทกคณฺนาสฺสิปฺปี ฯ (๑) สงฺขานสฺสิปฺปนฺติ สงฺกลนปฺณฺนปฺปาทนาทิว-
วเสน(๒) ปิณฺพคณฺนาสฺสิปฺปี ฯ ตํ ยสฺส ปคฺคณํ โหติ โส รุกฺขมฺปิ
ทิสฺวา เอตฺตกาณี เอตฺถ ปณฺณานีติ คณฺตํ(๓) ชานาติ ฯ
เลขาสฺสิปฺปนฺติ นานากาเรหิ อกฺขรลิกฺขนสฺสิปฺปี ลิปฺปีณฺณานํ วา ฯ
กาเวยฺยสฺสิปฺปนฺติ อตฺตโน จินฺตาวเสน วา ปรโต ปฏฺฐิตทฺธ-
มฺตวเสน วา อิมสฺส อยมตฺโต เอวํ [๔] โยเชสฺสสามีติ เอวํ
อตฺตวเสน วา กิณฺจิทเวว กตฺตพฺพํ(๕) ทิสฺวา ตปฺปฏฺฐิกากํ กตฺตพฺพํ
กริสฺสามีติ จานฺนุปฺตฺตติกปฏฺฐิกานวเสน วา จินฺตาวิวาทีนํ
จตฺนุนํ กวินํ กพฺพกรณสฺสิปฺปี ฯ วุคฺตญฺเหดํ ภควตา
๑. ม. อจฺฉิทฺทกคณฺนสฺสิปฺปี ฯ ๒. ม. สงฺกลน... ฯ
๓. สී. ภณฺตํ ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร นนฺติ ทิสฺสตี ฯ
๕. ม. กพฺพํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สิปป์สตุตวณณา หน้ ๓๐๗

จตุตาโรเม ภิกขเว กวี จินตาควิ สุตกวิ อตุถกวิ

ปฏิภานกวีติ ฯ (๑)

โลกายตสิปป์นติ (๒) กาโก เสโต อญจันน์ เสตตุตา พลาการ
รตุตา โลहितสสุ รตุตตุตาคติ เอวมาทินยปป์วตุตต์ ปร์โลก-
นิพพานันน์ ปฏิเสธกั วิตถตสตุตสิปป์ ฯ ขตุตวิชชาสิปป์นติ (๓)
อพเพย(๔)มาสุรกขาทินีตีสตุตสิปป์ ฯ อิมานี กิร ทวาทส มหา-
สิปป์ปานี นาม ฯ เตเนวาท ตตุถ ตตุถ สิปป์ปาน์ อคคณติ ฯ

เอตมตุถั วิตตุวาคติ เอตั สพพิสิปป์ปายตณันน์ ชีวิกตุตตาย
วญญทุกขโต อนิสฺสรณภาวี สีลาทีนึเยว ปน สุปริสฺสุทธาน์
นิสฺสรณภาวี ตัสมงฺคิโนเยว จ ภิกขุภาวี สพพิการโต
วิทิตฺวา ตตตุถวิภวาน์ อิมั อุทาน์ อุทานเสี ฯ

ตตุถ อสิปป์ชีวีติ จตุณันน์ ตณหุปป์ปาทาน์ สมุจเจททวิภขมฺภเนน (๕)
ปจฺจยาสาย วิโสสีตตุตา ยงฺกิลฺลิจิ อุปนิสฺสาย ชีวิกั
น กปป์เปตีติ อสิปป์ชีวี เอเตน อาชีวปาริสฺสุทฺธิสีลั ทสฺเสตี ฯ
ลหุติ อปป์กิจจตาย สลลหุทฺถตุตตาย จ ลหุ อพฺพลสมฺภารโ
เอเตน จตุปป์จฺจยสนุโตสสีทฺธั สุภรตั ทสฺเสตี ฯ อตุถกาโมติ
สเทวกสฺส โลกสฺส อตุถเมว กามะตีติ อตุถกาโม
เอเตน สตุตทาน์ อนตุถปป์ริวชชนสฺส ปกาสีตตุตา ปาติโมกฺข-

- # ๑. อญ. จตุกุก. ๒๑/๒๓๑/๓๑๓ ฯ ๒. ม. โลกายตสิปป์นติ ฯ
- # ๓. สฺยา. เขตตวิชชาสิปป์นติ ฯ ม. ขตุตวิชชา... ฯ
- # ๔. สී. อญฺเคยฺย... ฯ ม. อพฺเพยฺย... ฯ ๕. ม. สมุจเจททวิภขมฺภเนน ฯ
- # ๖. ม. กามะตีติ อตุถกาโม ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณณา หน้า ๓๐๘

สัวรสีลั ทสฺเสติ ปาณาติปาตาทอนตฺถวิรมณปริทีปนโต ฯ
ยตินุทฺริโยติ จกฺขวาทีนั ฉนฺนั อินุทฺริยานัน อภิขุณาทฺยปฺปวตฺติโต
สณฺณเมณ ยตินุทฺริโย เอเตน อินุทฺริยสัวรสีลั วุคฺคตฺ ฯ สพฺพธิ
วิปฺปมฺตฺโตติ เอวํ สุปริสุทฺทสีโล จคฺคฺปจฺจยสนฺโตเส อวณฺุจฺโติ
สปฺปจฺจยํ นามรूपํ ปริกฺคเหตฺวา อนิจฺจาทีวเสน สงฺขาร
สมฺมสนฺโต วิปสฺสนัน อุตฺตฺกกาเปตฺวา ตโต ปริ ปฏฺิปาฎฺิยา
ปวตฺติเตหิ จตฺุหิ อริยมคฺเคหิ สัโยชนานัน ปหีนตฺตา สพฺพธิ
สพฺพตฺถ ภาวาทิสฺสู วิปฺปมฺตฺโตติ ฯ

อนอกสาร์ อมโม นิราโสติ ตถา สพฺพธิ วิปฺปมฺตฺตฺตาเอว
โอทสงฺขาเตสุ ฉสุปี อายตเนสุ ตณฺหาภิสฺรณฺสุส อภาเวน
อนอกสาร์ รูปาทีสุ กตฺถจि มมฺงการาภาวโต อมโม สพฺเพน
สพฺพํ อนาสีสนโต นิราโส ฯ หิตฺวา มานัน(๑) เอกจโร ส ภิกฺขุติ
เอวมฺภูโต จ โส อรหตฺตมคฺคฺปฺปตฺติสมกาลเมว อนวเสสํ มานัน
หิตฺวา [๒] ปชหิตฺวา อิมเ ภิกฺขุ วิย คณฺสงฺคณฺกั ออกฺตา ปวิเวก-
กามตาย ตณฺหาสหายวิรเหณ จ สพฺพิริยาปเถสุ เอกจโร โส
สพฺพโส ภินฺนภิเลตฺตฺตา ปรมตฺถโต ภิกฺขุ นาม ฯ เอตฺถ จ
อสิปฺปชีวีตฺตาทีนา โลภียคฺคฺณา กถิตา สพฺพธิ วิปฺปมฺตฺโตติ-
อาทีนา โลภฺตฺตรคฺคฺณา [๓] ฯ ตตฺถ อสิปฺปชีวีตฺตาทีวิภเว จิตฺตฺเสว(๔)
๑. สุขา. หนตฺวา มาริ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ปชหิตฺวาติ ทิสฺสติ ฯ
๓. ม. เอตฺถนฺตเร กถิตาติ ทิสฺสติ ฯ
๔. ม. อสิปฺปชีวีตฺตาที วิภเว จิตฺตฺเสว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โลกสุตตวณณา หน้า ๓๐๕

อัย ชมุโม น สิปป์ นิสฺสาย มิจฺฉาชีเวน ชีวิกิ กปฺเปนฺตสฺส
ตสฺมา สิปฺเปสฺส สารคฺคหณิ วิสฺสชฺเชตฺวา อธิสฺสีลาทีสุเยว ตฺเมหฺหิ
สิกฺขิตพฺพนฺติ ทสฺเสติ ฯ

นวมสุตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

โลกสุตตวณณา

ทสเม พุทฺธจกฺขณาติ เอตฺถ อาสยานุสยณานิ อินฺทฺริย-
ปโรปรียตฺตตณณจ พุทฺธจกฺขุ นาม ฯ ยถาห

อทุทสา โน ภควา พุทฺธจกฺขณา โลกิ โวลเณนฺโต สตฺเต
อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเยติอาทิ ฯ (๑)

โลกนฺติ ตโย โลกา โอกาสโลโก สงฺขารโลโก สตฺต-
โลโกติ ฯ ตตฺถ

ยวตา จนฺทิมสุริยา ปริหรนฺติ ทิสฺา ภนฺติ วิโรจนา

ตาว สหสฺสชา โลโก เอตฺถ เต วตฺตตี วโสติ -

อาทีสุ(๒) อาภาสโลโก วุตฺโต(๓) ฯ เอโก โลโก สพฺเพ สตฺตา

อาหารภูจิตฺิกา เทว โลกา นามณฺจ รูปณฺจ ตโย โลกา

ติสุโส เวทนา จตฺตาโร โลกา จตฺตาโร อาหารา ปณฺจ

โลกา ปณฺจูปาทานกฺขนฺธา ฉ โลกา ฉ อชฺฌตฺติกานิ

๑. ม. ม. ๑๒/๓๒๓/๓๒๖ ฯ ม. ม. ๑๓/๕๑๑/๔๖๓ ฯ

๒. ม. ม. ๑๒/๕๕๔/๕๕๔ ฯ ๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณณา หน้า ๓๑๐

อายตฺนานิ สตฺต โลกา สตฺต วิญญาณญฺจิติโย อญฺจ โลกา
อญฺจ โลกชฺมมา นว โลกา นว สตฺตาวาสา ทส โลกา
ทสอายตฺนานิ ทฺวาทส โลกา ทฺวาทสอายตฺนานิ อญฺจารส
โลกา อญฺจารส ชาตฺโยติอาทิสฺ (๑) สงฺขารโลโก ๗ สสฺสโต โลโก
อสสฺสโต โลโกติอาทิสฺ (๒) สตฺตโลโก วุตฺโต ๗ อธิปปี สตฺตโลโก
เวทิตพฺโพ ๗

ตตฺต โลเกยฺยติ วิจิตฺตการโต ทิสฺสตีติ จกฺกวาพสงฺขาโต
โลโก โอกาสโลโก สงฺขาโร ลุชฺชติ ปลุชฺชตีติ โลโก
โลเกยฺยติ เอตฺต ปุณฺณปาปี ตพฺพิปาโก จาติ สตฺตโลโก ๗ เตสุ
ภควา มหากรุณาย อนุกมฺปมาโน สํสารทุกฺขโต โมเจตฺตกาโม
สตฺตโลกํ โอโลเกสิ ๗ กตฺมสฺส ปน สตฺตาทสฺส อจฺจเยน
โอโลเกสิ ปรมสฺส สตฺตาทสฺส ๗

ภควา हि ปลฺลลฺงกสตฺตาทสฺส ปรีโยसाने ปจฺฉิมยามา-
วसाने ยทา หเว ปาตฺถวณฺติ ชฺมมา ๗เป ๗ สุโรว(๓) โอกาสย-
มฺนตฺตลิกฺขณฺติ (๔) อิมํ อริยมคฺคานุกาวทีปํ อุทานํ อุทานตฺวา
อหํ ตาว เอวํ สุทฺตฺตรํ สํสารมโหณํ อิมาย ชฺมมนาวาย
สมฺมุตฺตริตฺวา นิพฺพานปาเร จิตฺตํ หนฺนท ทานิ โลกมฺปิ
ตารสฺสामी กิทีโส นฺน โข โลโกติ โลกํ โอโลเกสิ ๗ ตํ

๑. ขุ. ปฎิ. ๓๑/๒๗๕ ๗ ๒. ที. ที. ๕/๒๕๔/๒๓๔ ๗

ม. ม. ๑๒/๓๐๕/๓๐๘ ๗ ม. ม. ๑๓/๑๔๗/๑๔๓ ๗

๓. ม. สุริโยว ๗ ๔. ขุ. อุ. ๒๕/๒๗๘/๑๗๕ ๗

*เล่มที่ ๑๕ โลกสูตรวณณา หน้า ๓๑๑

สนฺธาย วุฑฺฒิ อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน
ตมฺหา สมาธิมฺหา วุญฺจหิตฺวา พุทฺธจกฺขฺนา โลกํ โวโลเกสฺสีติ ฯ
ตตฺถ โวโลเกสฺสีติ วิวิचेหิ อากาเรหิ ปสฺสีติ หตฺถตฺเต
จปีตอามลํ วิย อตฺตโน ฌาเณน ปจฺจกฺขํ อกาสิ ฯ
อนเเกหิ สนฺตาเปหิตีอาทิ โวโลกิตาการทสฺสนํ ฯ อนเเกหิ
สนฺตาเปหิตี อนเเกหิ ทฺกฺเขหิ ฯ ทฺกฺขํ หิ สนฺตาปนปีพฺนญฺเจน(๑)
สนฺตาไปติ วุจฺจติ ฯ ยถาห ทฺกฺขสฺส ปีพฺนญฺโจ สงฺขตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สนฺตาปญฺโจ วิปริณามญฺโจติ ฯ (๒) ตลฺลจ ทฺกฺขํ ทฺกฺขาทิวเสน เจว
ชาติอาทิวเสน จ อนเกปฺปการํ ฯ เตน วุฑฺฒิ อนเเกหิ
สนฺตาเปหิตี อนเเกหิ ทฺกฺเขหิ สนฺตปฺปมาเน ปีพฺยมาเน
พาธิยมาเน ฯ ปริพาเหหิตี ปริทาเหหิ ฯ ปริทฺยฺหฺมาเนติ อินฺธํ
วิย อคฺคินา สมฺนตฺโต ทฺยฺหฺมาเน ฯ รากฺเซหิตี รากฺสมฺภเวหิ(๓) ฯ
เอส นโย เสเสสุปี ฯ รากาทยो หิ ยสฺมี สนฺตานเ อฺปฺปชฺนฺติ
ตํ นิตฺทหนฺตา วิย วิพาเชนฺติ เตน วุฑฺฒิ ตโยเม ภิกฺขเว
อคฺคิ รากฺคฺคิ โทสคฺคิ โมหคฺคิ(๔) ฯ ยโต เต จิตฺตํ กายญฺจ
กิลฺเสสนฺตีติ กิลฺเสสฺสตี วุจฺจนฺติ ฯ เอตฺถ จ ปริทฺยฺหฺมาเนติ เอเตน
ภควา รากาทิกิลฺเสสนํ ปวตฺติทฺกฺขตํ เตน จ สตฺตานํ อภิกฺขตํ
ทสฺเสสิ ฯ สนฺตปฺปมาเนติ อิมินา ปน เตสํ กาลนฺตรทฺกฺขตํ
๑. ม. สนฺตาปนปีพฺนญฺเจน ฯ ๒. บ. ปฏฺิ. ๓๑/๔๕/๒๘ ฯ
๓. ม. รากฺสมฺภเวหิ ฯ ๔. บ. อิติ. ๒๕/๒๗๓/๓๐๑ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณณา หน้า ๓๑๒

เตน นีรุตโรปททวตถจ ทสฺเสสิ ฯ

ภควา หิ โพธิรูกฺขมฺมเล อปราชิตปลฺลงเก นิสินฺโน
ปจฺมยามะ ปุพฺเพนิวาสี อนุสฺสริตฺวา มชฺฌิมยามะ ทิพฺพจกฺขุ
วิโสเชตฺวา ปจฺฉิมยามะ ปฏิจฺจสมุปฺปาเท ฌาณั อิตาเรตฺวา
กิลฺลสมฺมุลกั ฆฎฺฐทฺกขั อภิลุณฺยา ยสงฺขาเร ปรีคฺคเหตฺวา
สมฺมสนฺโต อนุกฺกเมน วิปฺลฺสนั วทฺธเมตฺวา อริยมคฺคาธิกเมน
สยั วิคตวิทฺธสฺสทิกเลโส อภิสมฺพุทฺโธ หุตฺวา ปจฺจเวกฺขณานนฺตรึ
อนวเสสานั กิลฺลสานั ปหีนตฺตา อตฺตโน ฆฎฺฐทฺกขสฺส ปรีกฺขีณ-
ภาวทีปิกั สพฺพพุทฺธานั อวิหิตั อนนฺกชาติสัสนารนฺติ (๑) อุทานั
อุทานेतฺวา เตเนว ปลฺลงเกน สตฺตทาหิ วิมุตฺติสฺสขั ปฏิสัเวที
นิสินฺโน สตฺตมาย รตฺตติยา ตีสุ ยามะสุ วุตฺตคนฺเยน ตีณิ
อุทานานิ อุทานेतฺวา ตตฺติยอุทานานนฺตรึ พุทฺธจกฺขุณา โลกั
โวโลเกนฺโต สกฺลมิทฺ สตฺตทานั ฆฎฺฐทฺกขั กิลฺลสมฺมุลกั กิลฺลสา
นามเต ปวตฺตติทฺกฺขา आयตฺติมปี ทฺกฺขเหตุฏฺฐตา เตหิ
อิมะ สตฺตทา สนฺตปฺปนฺติ ปรีทฺยฺหนฺติ จาติ ปสฺสิ ฯ เตน
วุตฺตั อทฺทสา โข ภควา ฯเปฯ โมหเชหิปีติ ฯ

เอตมตฺถั วิทิตฺวาติ เอตั โลกสฺส ยถาวุตฺตสนฺตาป-
ปริพาเหหิ อภิกฺขุยฺมานตั สพฺพาการโต วิทิตฺวา ฯ อิมั
อุทานนฺติ อิมั สพฺพสนฺตาปปริพาหโต ปรีนิพฺพานวิภาวนั

๑. ขุ. ฐ. ๒๕/๒๑/๓๕ ฯ

มหาอุทาน์ อุทานเนสิ ฯ

ตตฺถ อัย โลก สนฺตปาชาโตติ อัย สพุโปปี โลก
ชราโรคมรณฺเห จีว นานาวิธพฺยสเนหิ จ กิเลสปริยฺญูจฺจเนหิ
จ ชาตสนฺตปาโป อุปฺปนฺนกาวิกเจตสิกทุกฺขาทิภโวติ อตุโถ ฯ
ผลฺสสปเรโตติ ตโต เอว อนเนเกหิ ทฺกฺขสมฺผลฺเสหิ ปรีหโต
อุปฺตฺตฺโต ฯ อถ วา ผลฺสสปเรโตติ สุขาทิสงฺขาทานํ ทิสฺสนฺนํ
ทฺกฺขตฺตานํ ปจฺจยญฺเจตฺติ ฉนฺนํ ผลฺสเสหิ อภิกฺกฺโต ตโต ตโต
ทฺวารโต ตสฺมึ ตสฺมึ อารมฺมณฺเ ปวตฺตฺติวเสน อุปฺสฺสญฺโจ ฯ
โรคํ วทติ อตฺตโตติ ผลฺสสปจฺจยา อุปฺปชฺชมานํ เวทนา-
สงฺขาทํ โรคํ ทฺกฺขํ ขนฺธฺปญฺจกเมว วา ยถาญฺตํ อชานนฺโต
อหฺนฺติ สลฺยณาย ทฺกฺกฺจิกฺคาหฺวเสน อหํ สุขิโต ทฺกฺกฺขิโตติ อตฺตโต
วทติ ฯ อตฺตโนติปี ปจฺจนฺติ ฯ ตสฺสตุโถ สุวํ (๑) โลก เณจ
ทฺกฺกฺขมฺเมณ ผลฺญฺโจ อภาวิตตฺตตาย อธิวเสตฺถุ อสฺกโกนฺโต อโห
ทฺกฺกฺขํ อีทิสํ ทฺกฺกฺขํ มยฺหํ อตฺตโนปี มา โหตฺตฺติอาทินา
วิปฺปลปนฺโต เกวลํ อตฺตโน โรคํ วทติ ตสฺส ปน ปหานาย
น ปฏฺิปปชฺชตีติ อธิปฺปาโย ฯ อถ วา ตํ ยถาญฺตํ ทฺกฺกฺขํ
ยถาญฺตํ อชานนฺโต ตณฺหาคาหฺวเสน มมฺนฺติ สลฺยณาย อตฺตโต
วทติ มม อิทนฺติ วาจํ นิจฺจฺจาเรติ ฯ

เยน หิ มลฺยตีติ(๒) เอวมิมี โรคญฺตํ ขนฺธฺปญฺจกํ อตฺตโต

๑. ม. ยวํ ฯ ๒. ม. เยน เยน หิ มลฺยตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคควณณา หน้า ๓๑๔

อตุตโน วา วทนุโต โลโก เยน เยน รูปเวทนาทีนา การณภูเตน
เยน วา สสสตาทีนา ปกาเรน ทิฏฐิมานตณฺหามณฺณนาหิ
มณฺณติ ฯ ตโต ตํ โหติ อณฺณถาติ ตโต อตุตนา ปริกปปีตา-
การโต ตํ มณฺณนาย วตุฏฺฐํ ขนฺธปญฺจกํ อณฺณถา อนตุตา-
นตุตนิยเมว จ โหติ วเส วตุเตตฺตํ อสกุญฺเญยฺยตาย อหฺงการมมฺงการ-
ตุตํ น นิปฺวาเทตีติ อตุโถ ฯ อถ วา ตโตติ ตสฺมา
มณฺณนามตุตทาวโต ตํ ขนฺธปญฺจกํ นิจฺจาทีวเสน มณฺณติ
อณฺณถา อนิจฺจาทีสทาวเมว โหติ ฯ น หิ มณฺณนา
ทาวณฺณตตุตํ วา ลกขณณฺณตตุตํ วา กาคฺคํ สกุโกติ ฯ

อณฺณถาภาวี ทาสตุโตติ อสมฺภเว วทฺธิยํ หิตฺสฺเช
สตุโต ลกุโค สตุตโลโก มณฺณนาย ยถารุจิ จินฺตียมาโนปี
วิปริตปฏฺิปฺตติยา ตโต อณฺณถาภาวี อหิตทฺทฺทฺทภาวี วิฆาตฺเยว
ปาปฺณาติ ฯ ทาวเมวาทินนุทตีติ เอวํ สนฺเตปี ตํ มณฺณนา-
ปรีปปีตํ อวิชฺชมานํ ทวํ วุทฺธิ อทินนุทติ เอว อภิกงฺขติเอว ฯ
อถวา อณฺณถาภาวีติ นิจฺโจ เม อตุตาทิทาทีนา มณฺณนาย
ปริกปปีตาทารโต สยํ อณฺณถาภาวี สมานโน อนิจฺโจ อทฺฐโวติ
อตุโถ ฯ ทาสตุโตติ ทามาทีทเวสุ ทาวตณฺหาย สตุโต ลกุโค
คธิโต ฯ (๑) ทาวเมวาทินนุทตีติ อนิจฺจาทีสทาวํ ทาวเมว นิจฺจาที-
วเสน ปรามสฺติทวา ตตุถ วา อธิมฺตุตฺติสยลํ ตณฺหาทีฏฺฐาทินนุทนาย (๒)
๑. สี่. คธิโต ฯ ๒. ม. ตณฺหาทีฏฺฐาทินนุทนาหิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โลกสุตตวณฺณา หน้า ๓๑๕

อภินนุทติ น ตตฺถ นีพฺพินฺนุทติ ฯ ยทภินนุทติ ตํ ภยฺนฺติ ยํ
วฺจฺจฺจิสฺสงฺขาตํ ภวํ กามาทีภวํ วา อภินนุทติ ตํ อนิจฺจาที-
วิปริณามสภาวะตฺตา อนนฺกพฺยนาณฺฐตฺตา จ ภวเหตุภาวโต
อติวีย ภยานนฺกฺกุเจณ ภยํ ฯ ยสฺส ภายตฺตีติ ยโต ชรามรณาทิโต
ภายติ ตํ ชรามรณาทิทุกฺขาธิฏฺฐานภาวโต ทุกฺขทุกฺขภาวโต
จ ทุกฺขํ ฯ อถ วา ยสฺส ภายตฺตีติ ภวาภินนุทเนน ยสฺส
วิสยสฺส(๑) ภายติ โส อฺจุเจทสฺสงฺขาโต วิภโว ตโต ภายนนฺจ
ทุกฺขวตฺตภาวโต ชาตฺถิอาทิตุกฺขสฺส อนตฺตวตฺตนโต จ ทุกฺขํ ทุกฺข-
สภาวเมวาทิ อตฺถโถ ฯ อถ วา ยสฺส ภายติ ตํ ทุกฺขนฺนฺติ ยสฺส
อนิจฺจาทีกสฺส ภายติ ตํ นิสฺสรณํ อชานนฺโต ตํ ภยํ ตสฺส
ทุกฺขํ โหติ ทุกฺขํ อวาทตฺตีติ อตฺถโถ ฯ

เอตฺตเคน วฏฺฐํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ วิวฏฺฐํ ทสฺเสตฺตุ
ภววิปฺปหานาย โข ปนฺนํ พุรหฺมจฺริยํ วุสฺสตีติ อาห ฯ

ตตฺถ ภววิปฺปหานายาติ กามาทีภวสฺส ปชฺชนตฺถาย ฯ โขติ
อวชารณ ปนาติ ปทปฺปฺรณ นีปาโต อิทนฺติ อาสนน-
ปฺจจกฺขวณฺํ ฯ พุรหฺมจฺริยนฺติ มคฺคพุรหฺมจฺริยํ ฯ วุสฺสตีติ
ปฺปฺริยติ(๒) ฯ อิทํ วุคฺตํ โหติ เอกนฺเตเนว กามาทีภวสฺส สมุทฺยป-
ปหานน อสวเสสฺสปชฺชนตฺถาย อิทํ มยา สตฺสทสฺสกปฺปาทิถานิ
จตฺตาริ อสฺสงฺเขยฺยยานิ อติทูกฺกรานิ อจฺรตา (๓) ปารมฺมิโย ปฺปฺเรตฺวา
๑. ม. วิภวสฺส ฯ ๒. ม. ปฺปฺเรตฺสตีติ ฯ ๓. ม. อจฺริตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฤคณณา หน้า ๓๑๖

โพธิมณเฑ ดิณณั มรารัน มคฤกั มทฤตฤวา อธิคตัส สีลาทิกฤ-
ขนุชคฤตยสฤกตัส อฤจฤกฤกมคฤคฤพฤหฤมจฤริยั จฤริยติ ภาวฤยติตติ ๑

เอวั อริยมคฤคฤสฤส เอกัเสเนวั นฤยยานฤกภาวั ทสฤเสตฤวา
อิทานิ อณฤณมคฤคฤสฤส ตทภาวั ทสฤเสนฤโต เย หิ เกจฤติ-
อาทิมหา ๑

ตฤตฤยติ เยติ อนฤยมนฤทฤเทโส ๑ หฤติ นฤปาตมฤตฤต ๑ เกจฤติ
เอฤกฤเจ ปทฤทฤยเนนปฤ ตฤถาวาทฤโน ทฤกฤจฤคฤติเก อนฤยมฤโต
ปฤริยาทฤยติ ๑ สมณณาทฤ ปฤพฤชชูปฤคณนมฤตฤเตน สมณณ น
สมฤตปฤปา ๑ พฤราหฤมณณาทฤ ชาตฤมฤตฤเตน พฤราหฤมณณ น
พหาตฤปฤปา ๑ วาสฤทฤโท วฤกปฤตฤโต ๑ ภเวณ ภวฤสฤส วฤปฤปฤโมฤกฤ-
ขมาหฤสฤติ เอฤกฤเจ กามภเวณ รูปภเวณ วา สฤพฤภวฤโต วฤมฤตฤติ
ลัสนารฤสฤทฤธี กฤถฤยฤส ๑ เก ปเนวั วทฤนฤตฤติ ทฤกฤจฤชรมฤม-
นฤพฤพานวาทฤโน ๑ เตสฤ หิ เกจฤ อฤพาเรหฤ ปฤณจฤหฤ กามคฤณเฑหฤ
สมปฤปฤโต (๑) อฤตฤตา ทฤกฤเจว ฐมฤเม ปฤรมั นฤพฤพฤติ ปฤตฤโต โหตฤติ
วทฤนฤติ ๑ เกจฤ รูปาวจฤรชฤณณานเฑสฤ ปฤจรมชฤณณสมมฤงฤคฤ ๑เป ๑ เกจฤ
จฤตฤตฤถชฤณณสมมฤงฤคฤ (๒) อฤตฤตา ทฤกฤเจว ฐมฤเม ปฤรมั นฤพฤพฤติ ปฤตฤโต
โหตฤติ วทฤนฤติ ๑ ยถาห

อิช ภฤกฤขเว เอฤกฤจฤ โสมนฤโน วา พฤราหฤมฤโน วา
เอวัวาทฤ โหติ เอวัทฤกฤจฤ ยฤโต โข โภ อัย อฤตฤตา ปฤณจฤหฤ
กามคฤณเฑหฤ สมปฤปฤโตติ (๓) วฤตฤถารฤ ๑

๑. สี่. สนฤตปฤปฤโต ๑ ๒. ม. ทฤตฤยติยจฤตฤตฤถชฤณณสมมฤงฤคฤ ๑
๓. ที. สี่. ๕/๕๐/๔๗ ๑

*เล่มที่ ๑๕ โลกสุตตวณฺณา หน้า ๓๑๗

เต ปน ยสุมา ยาวทตฺถํ ปิตตฺตา สหิตาย ชลฺกาย
 วิย รุหิรปีปาสา กามาทีสุเขหิตฺตฺส(๑) ตฺสฺส อตฺตโน กามสนาทยโย น
 ภวิสฺสนฺติ ตทภาเว จ ภวสฺส อภาโวเยว ยสุมี ยสุมีญจ
 ภเว จิตฺตฺส อโย นโย ลพฺภติ เตน เตน ภเวน สพฺพภวโต
 วิมุตฺติ โหตีติ วทฺนฺติ ตฺสฺมา ภวสฺส วิปฺปโมกฺขมาหํสูติ
 วุตฺตา เยสญจ เอตฺถกํ นาม กาลํ สํสริตฺวา พาลา จ
 ปณฺหิตา จ ปรีโยसानภเว จตฺวา สํสารโต วิมฺจจนฺตีติ ททฺธิ
 เตปี ภเวน ภวสฺส วิปฺปโมกฺขํ วทฺนฺติ นาม ฯ วุตฺตญฺเหดํ

จุลฺลาลีตี มหากปฺปิโน(๒) สตฺสหสฺसानิ ยานิ พาลเ จ
 ปณฺหิตา(๓) จ สนฺชาวิตฺวา สํสริตฺวา กุกฺขตฺสนฺตํ กวิสฺสนฺตีติ ฯ (๔)

อถวา ภเวนาตี ภวทีญฺจียา ฯ ภวตี สตฺสตํ ตีญฺจตีตี
 ปวตฺตนโต สตฺสตทีญฺจิ ภวทีญฺจตี วุจฺจตี ฯ ภวทีญฺจิ เอเวตฺถ
 อุตฺตรปทโลปวเสน (๕) ภวตฺตฺทหาตีอาทีสุ วิย ภโวตี วุตฺตา(๖) ฯ
 ภวทีญฺจิวเสน จ เอกจฺเจ ภววิเสสํเยว กิเลสํ น วุปฺสนฺตวุตฺตียา
 आयุโน จ ทีฆาวาสตาย (๗) นิจฺจาทีสภาวํ ภววิโมกฺขํ มนฺณฺนฺติ
 เสยฺยถาปี พโก พุรฺหฺมา อิทํ นิจฺจํ อิทํ ชฺวํ อิทํ สตฺสตํ
 อิทํ อวิปริณามชฺมฺมนฺติ (๘) อโวจ ฯ เตสเมว วิปริตฺคฺคาหีนํ
 อนิสฺสรเณ นิสฺสรณทีญฺจีนํ กุโต ภววิโมกฺโข ฯ เตนาห ภควา

- # ๑. ม. กามาทีสุเขหิ สมปปีตฺตฺส ฯ ๒. ม. มหากปฺปิโน ฯ
- # ๓. ม. ปณฺหิตเต ฯ ๔. ที. สී. ๘/๘๕/๓๐ ฯ ๕. ม. อุตฺตรปทโลเปน ฯ
- # ๖. ม. วุตฺโต ฯ ๗. สී. ทีฆตมตาย ฯ
- # ๘. ม. มุ. ๑๒/๕๕๒/๕๕๐ ฯ อวจนชฺมฺมนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคควณณา หน้า ๓๑๘

สพเพ เต อวิปฺปมุตฺตา ภวสุมาติ วทามิติ ฯ

วิภเวนาติ อฺจุเฉเทน ฯ ภวสุส นิสฺสรณมาหํสูติ สพพภวโต
นิกฺคมํ นิกฺขนฺตี สํสารสุทฺธี วทีสุ ฯ เต หิ ภเวน ภวสุส
วิปฺปโมกฺโขติ วทนฺตานํ วาทํ อนนฺชานนฺตา ภวฺปจฺเฉเทน
นिसฺสรณํ ปฏฺิชาเนีสุ ฯ วิภเวนาติ วา อฺจุเฉททิกฺุจฺิยา ฯ วิภวติ
วินฺสฺสตี อฺุจฺิขฺชตี อตฺตา จ โถโก จาติ ปวตฺตนโต อฺุจฺิเฉท-
ทิกฺุจฺิ วุตฺตนเยน วิภโวติ วุจฺติ ฯ อฺุจฺิเฉททิกฺุจฺิวเสน หิ สตฺตา
อธิมฺุจฺิจิตฺวา ตตฺถ ตตฺถ อฺุปฺปนฺนา อฺุจฺิขฺชนฺตี สวา เอว สํสาร-
สุทฺธีติ อฺุจฺิเฉทวาทีโน ฯ วุตฺตญฺเหดํ

ยโต โข โภ อยํ อตฺตา รุปี จาตฺมมหาภูติโก ฯเปฯ
เนวสญฺญานาสญฺญายตฺนํ อฺุปฺสมฺปชฺช วิหริตี เอตฺตาวตา โข
โภ อยํ อตฺตา สมฺมา สมฺุจฺินฺโน โหตีตี ฯ (๑) ตถา นตฺถิ
มหาราช ทินฺนํ นตฺถิ ยิกฺุจฺํ นตฺถิ หุตํ ฯเปฯ พาเล จ
ปณฺุทเท จ กายสุส เกทา อฺุจฺิขฺชนฺตี วินฺสฺสนฺตี น โหนฺตี
ปรํมรณาติ (๒) จ ฯ

เตสมฺปิ เอวํ วิปริตฺคาหีนํ กฺุโต ภวานิสฺสรณํ ฯ เตนาท
ภควา สพเพ เต อนิสฺสฎฺฐา ภวสุมาติ วทามิติ น หิ
อริยมคฺคภาวนาย อนนฺวเสสสิเลสํ อสมฺุคฺฆมาเตตฺวา กทาจิปี ภวโต
นिसฺสรณวิมุตฺติ ลภตี(๓) ฯ ตถาหิ เตสํ สมณฺพฺราหฺมณานํ ยถาภูตาว-

๑. ที. สී. ๕/๔๕/๔๓ ฯ ๒. ที. สී. ๕/๕๖/๓๒ ฯ

๓. สී. ม. นิสฺสรณวิมุตฺติ สมภวติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โลกสูตรวณณา หน้า ๓๑๕

โพธาทวโต อตฺถิ นตฺถิตฺติ อนุตฺทวยนิปตฺตานํ ตณฺหาทิกฺขิตฺติ-
วเสน สมฺปรตฺตีสติวปฺพนุทิตมตฺตํ ยโต เต ทิกฺขิตฺติกา ปวตฺติ-
เหตุสุปี สมฺมุพฺหา สกฺกายภูมฺมียํ สุนิขาเต วิปริตทสฺสนตฺตมฺเก
ตณฺหาพฺนฺชเนน พทฺธา กทฺทูลพฺนฺชนา วิย สารเมยฺยา(๑) น
วิขหนฺติ พนฺชนญฺจํ กุโต เนสํ วิโมกฺโข ฯ

เย ปน จตฺตจฺจวิภาวเนน ปวตฺติอาทิสฺส อสมฺโมหโต
ตํ อนุตฺทวยํ อนุปคฺมม มชฺฌิมํ ปฏิปทํ สมารุพฺหา เตสํเยว
ภาววิปฺปโมกฺโข นิสฺสรณญฺจาติ ทสฺเสนโต สจฺฉา อุปฺธิ(๒)-
อาทิมหา ฯ

ตตฺถ อุปฺธินฺติ ขนฺธาทีอุปฺธิ ฯ หีติ นิปาตมตฺตํ ฯ ปฏิจฺจาติ
นินฺสสาย ปจฺจยํ กตฺวา ฯ ทุกฺขนฺติ ชาตฺยาทิตุกฺขํ ฯ กิ
วุตฺตํ โหติ ยตฺถิเม ทิกฺขิตฺติกา วิโมกฺขสยฺยนิโน ตตฺถ ขนฺช-
กิลเสสาภิสฺงฺขารูปฺชโย อธิคฺตา กุโต ตตฺถ ทุกฺขนินฺสสรณฺํ ฯ ยตฺร
หิ กิลเสสา ตตฺตราภิสฺงฺขารสมฺภวโต ภวปฺปพฺนฺชสฺส อวิจฺเจโท
เยวาทิ วญฺญทุกฺขสฺส อนิวตฺติ ฯ เตน วุตฺตํ อุปฺธิ หิ ปฏิจฺจ
ทุกฺขมิตฺถํ สมฺโภตฺตีติ ฯ

อิทานิ ยํ ปรมคฺคโต ทุกฺขสฺส นินฺสสรณฺํ ตํ ทสฺเสตฺถ
สพฺพปาทานกฺขยา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ สพฺพปาทานกฺขยาติ กามฺปาทานํ ทิกฺขุปาทานํ

๑. ม. สฯ ๒. ม. อุปฺธิหีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณฺณา หน้า ๓๒๐

สีลพฺพตฺปาทานํ อตฺตวาทฺปาทานนฺติ สพฺเพสํ อิมสํ จตฺนุนมฺปิ
อุปาทานานํ อริยมคฺคาธิกเมน อนวเสสปรฺพานโต ๑ ตตฺถ
ทิกฺกุสุปาทานํ สีลพฺพตฺปาทานํ อตฺตวาทฺปาทานนฺติ อิมานิ
ตีณิ อุปาทานานิ โสตาปตฺติมคฺเคน จิยนฺติ อนฺุปรฺตฺติธมฺมตํ
อาปชฺชนฺติ ๑ กามุปาทานํ อปายคฺมนิยํ ปจฺเมน กามราคกฺกุตํ
พหฬํ ทฺติเยน สุขุมํ ตฺติเยน รุปราคารุปราคปรฺพานํ
จตฺตเถนาติ จตฺตหิปี มคฺเคหิ จิยติ อนฺุปรฺตฺติธมฺมตํ อาปชฺชตีติ
เวทิตฺพฬํ ๑ นตฺถิ ทฺกฺขสฺส สมฺภโวติ เอวํ สพฺพโส อุปาทา-
นกฺขยา ตเททกฺกตาย สพฺพสฺสปี กิเลสคฺคณฺสฺส (๑) อนฺุปรฺปาทนโต
อปรฺมตฺตคฺคสฺสปี วฏฺฏทฺกฺขสฺส สมฺภโว ปาตุภาโว นตฺถิ ๑

เอวํ ภควา เหตุนา สทฺธี ปวตฺตี นีวตฺติณฺจ ทสฺเสตฺวา
อิมํ นยํ อชานนฺโต อยํ สตฺตโลโก วฏฺฏโตปี สีลํ น อุกฺขิปตีติ
ทสฺเสนฺโต โลกมิมํ ปสฺสาติอาทิมาย ๑

ตตฺถ โลกมิมํ ปสฺสาติ อตฺตโน พุทฺธจกฺขุณา ปจฺจกฺขโต
วิสยภาวสฺส อุปรคตฺตคา โลกมิมํ ปสฺสาติ ภควา ทสฺสนกิริยาย
นโยเชนฺโต อตฺตานเมวาลปติ ๑ ปุณฺณติ พหู วิสฺสุ วิสฺสุ วา ๑
อวิชฺชาย ปเรตฺตาติ ทฺกฺเข อณฺุณานฺติอาทินา (๒) นเยน วุตฺตตาย
จตฺตจฺจปฏฺิจฺฉาทิกาย อวิชฺชาย อภิกฺกตา ๑ กฺกตาติ กมฺมกิเลสฺเสหิ
ชาตา นีพฺพตฺตา ๑ กฺกตรตาติ กฺกเตสฺ มาตาปีตฺตฺตทาราทิ-

๑. ม. กิเลสคณฺสฺส ๑ ๒. อภิ. สํ ๓๔/๓๑๒/๒๘๑ ๑

อภิ. วิ. ๓๕/๒๕๖/๑๘๑ ๑

*เล่มที่ ๑๕ โลกสูตรวณณา หน้า ๓๒๑

สณฺณาย อณฺณสฺสฺเตสฺส ตณฺหาย [๑] รตฺตา ภูเต วา ขนฺธปญฺจเก
อนิจฺจาสุภทุกฺขานตฺตสภาวตฺสภาวานวโพรโต(๒) อิตฺถิปุริสาทีปริกปฺปวเสน
นิจฺจาทีวเสน อตฺตตฺตนิยคาหเสน(๓) จ อภิริตาฯ ภวา อปริ-
มุตฺตาตี ยถาวุตฺเตน ตณฺหาทีภูจิกาเหน ภวโต สํสารโต น
ปริมตฺตาฯ

เอตฺถ จ โลกมิมฺนฺติ ปจฺมํ ตาว สกฺลมฺปิ สตฺตนิกาเย
สามณฺณโต เอกตฺตํ อุปนฺเนโต เอกวจนฺน อโนธิสฺส คหณฺ
ทีเปตฺวา สุวายํ โลกโก ภวโยนิคตฺติจิตฺตสฺสตาวาสาทีวเสน เจว
ตฺตตฺตาปี ตํตฺตสฺตนิกาयाทีวเสน จ อนนฺกเกทภินฺโน ปจฺเจกํ มยา
โวโลกิโตตี อตฺตโน พุทฺธจกฺขุณาณฺณภาวํ ปกาเสนฺโต สตฺตา
ปฺปน วจนเกทํ กตฺวา พหุวจนฺน โธธิสฺส คหณฺ ทีเปตี ปฺปญฺ
อวิขฺชาย ปเรตฺตา ภูตฺตาตีอาทีนาฯ เอวณฺจ กตฺวา โลกมิมฺนฺติ
อุปโยควณฺณํ กตฺวา อวิขฺชาย ปเรตฺตาตีอาทีนา ปจฺจคฺตพหุ-
วจนฺนินฺทุเทโสปี อวิรุทฺโธ โหตี ภินฺนวากฺยตฺตาฯ เกจि ปน
เอกวากฺยตฺตาธิปฺปาเยน อวิขฺชาย ปเรสฺส ภูตํ ภูตฺตรตํ ภวา
อปริมุตฺตนฺติ วทฺนฺติ (๔) วิกตฺติเกทวาเสนเนว ปน ปฺปราณปาโงฯ

อิทานิ เยน อุปาเยน ภววิปฺปโมกฺโข โหตี ตํ สพฺพิ
ตฺติตฺถิยานํ อวิสยภูตํ พุทฺธโคจรํ วิปฺสฺสนาวิธึ ทสฺเสนฺโต เย

๑. ม. เอตฺถนฺตเร รตฺตาตี ทิสฺสตีฯ ๒. ม. ...นตฺตสภาวเ ตํสภาวานวโพรโตฯ

๓. ม. อตฺตตฺตนิยคาหเสนฯ ๔. ม. ปจฺนฺติฯ

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณณา หน้า ๓๒๒

หิ เกจฺติอาทิมหา ฯ

ตตฺถ เย หิ เกจि ภวติ กามภวาทิสญฺญิภวาทิ-
เอกโวการภวาทิวิภาเคน นานาเภทภินฺนา (๑)สาตวณฺตสมฺมตา
สารภินฺนา สাত্রหิตา ทีฆายุกา วา อิตฺตฺรลฺกฺขณา(๒) วา เย
หิ เกจि ภวา ฯ สพฺพฐิตี อุกฺขํ อโธ ติริยนฺติ อาทิวิภาเค
สพฺพตฺต ฯ สพฺพตฺตตฺตายติ สคฺคาปายมนฺนุสฺสาทิวิภาเวณ ฯ (๓)
สพฺเพ เตติอาทิสฺส สพฺเพปิ เต ภวา รูปเวทนาทิมฺมา หุตฺวา
อภาวญฺเฐน อนิจฺจา อุตฺยพฺพยปฺปฏิปฺพิตฺตฺตา ทุกฺขา ชราย
มรเณน จาติ ทฺวิธา วิปริณามตฺตพฺพตฺตาย วิปริณามชฺมมา ฯ
อิตฺติสทฺโท(๔) อาทฺยตฺโต(๕) ปการตฺโต วา ฯ กิ(๖) ฯ เตน อนตฺต-
ลฺกฺขณมฺปิ สงฺกเหตุวา(๗) อวสวตฺตฺนญฺเฐน อนตฺตา วิปริณาม-
ชฺมมตฺตาย วา อวสวตฺตฺนญฺเฐน อนตฺตาติ วุตฺตา ฯ

เอวํ ลกฺขณตฺตยสมฺปฏฺวิชฺฌนากาเรณ เอตํ ภวสงฺขาตํ
ขนฺธปฺลยจํ ยถาภูตํ อวิปริตํ สมฺมปฺปฺลยถาย สมฺมาถาเณน
วิปฺสฺสนาสหิตาย มคฺคปฺลยถาย ปสฺสโต ปริณฺญาภิสฺมยาทิวเสณ
ปฏฺวิชฺฌโต ภโว นิจฺโจติ อาทินยปฺปวตฺตา ภเวสุ ตณฺหา
ปหียติ อคฺคมคฺคปฺปตฺติสมกालเมว อนวเสสํ นิรุชฺฌติ

- # ๑. ม. สาตวณฺโต วา อสาตวณฺโต ฯ ๒. ม. อิตฺตฺรลฺกฺขณา ฯ
- # ๓. ม. วิภาเคน ฯ ๔. เอโส ปาลิยํ ภเวยฺย ฯ ๕. ม. อาทิวุตฺโต ฯ
- # ๖. ม. อยํ สทฺโท น ทิสฺสติ ฯ ๗. ม. สงฺกเหตุวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โลกสุตตวณณา หน้า ๓๒๓

อุจฺเจททิกฺกุจฺจยา สพฺพโส ปหีนตฺตา วิภวํ วิจฺเจทํ นาทินนฺทติ
น ปตฺเตติ ฯ เอวํกุตฺตสฺส ตฺสฺส ยา กามตฺตนาทิวเสน อฏฺฐ-
สตฺเททา อวตฺตาทิวิกาเคน อนนฺตฺเททา วา(๑) ตาสํ สพฺพโส
สพฺพปฺปกาเรน ตณฺหานํ ขยา ปหานา ตเทกฺกุสฺตาย
สพฺพสฺสาปี สฺงกิลฺลสฺส กฺขสฺส อเสถํ นิสฺเสถํ วิราเคน อริย-
สคฺเคน โย อนุปฺปาตนิโรธํ ตํ นิพฺพานนฺติ

เอวํ ตณฺหาเย ปหานมฺเขน สอุปฺปาติเสสนิพฺพานํ ทสฺเสตฺวา
อิทานิ อนุปฺปาติเสสนิพฺพานํ ทสฺเสนฺโต ตฺสฺส นิพฺพตฺตฺสชาติ-
กาธมาห(๒) ฯ

ตฺสฺสจฺจ โย โส สพฺพโส ตณฺหานํ ขยา กิลฺล-
ปฺรินิพฺพานเณ นินฺพุโต วุตฺตเณน ภิณฺนิกิลฺโส จินฺนาสวภิกฺขุ
ตฺสฺส นินฺพุตฺสฺส ภิกฺขุโน อนุปฺปาทา อุปฺปาทานาภาวโต
กิลฺลสาภิสฺงขารมารานํ วา อคฺคหณฺโต ปฺนพฺภโว น โหติ
อายตี ปฏฺฐิสฺนฺธิวเสน อุปฺปตฺติภโว นตฺติ ฯ เอวํกุเตน จ เตน
อภิกฺภูโต มาโร อริยมคฺคกฺขเณ กิลฺลสมาโร อภิสฺงขารมาโร
เทวปฺตฺตมาโร จ จริมกจิตฺตกฺขเณ ขนฺธมาโร มจฺจมาโร จาติ
ปญฺจวิธํ มาโร อภิกฺภูโต ปฺราชิโต ปฺน สีสํ อุกฺขิปีตํ
อุปฺปทานเณ นินฺพุพิเสวโน กโต ยโต เตน วิชิโต สฺงคาโม
มารเหติ ตตฺถ ตตฺถ ปวตฺติโต เอวํ วิชิตฺสฺงคาโม ปน

๑. ม. จ ๑ ๒. ม.อาทิมหา ๑

*เล่มที่ ๑๕ นนทวคฺควณณา หน้า ๓๒๔

อิฏฺฐาทีสุ สพฺเพสุ วิการภาเวน ตาทิลกฺขณปฺปตฺติยา ตาทิ
อรหา สพฺพภวานิ ยถาวุตฺตเกเท สพฺเพปี ภเว อุปฺจจกา
สมตฺกุกนฺโต ยตฺถ กตฺถจิ สงฺขํ น อุปฺเปติ อณฺณทตฺถ อนุ-
ปาทาโน วยิ ชาตเวโท ปรีนิพฺพานโต อุทฺธํ อปฺลฺลตฺติโกว
โหตีติ ฯ

อิติ ภควา อิมํ มหาอุทานํ อนุปาทีเสสาย นิพฺพาน-
ชาตฺยา กุณฺโณ คเหตฺวา นิฏฺฐเปสิ ฯ

ทสมฺมตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

นิฏฺฐิตา จ นนทวคฺควณณา ฯ

เมฆิยวคฺควณฺณา

เมฆิยสุตฺตวณฺณา

เมฆิยวคฺคสุตฺต ปจฺเจ จาติกาณฺติ เอวํนามเก นคเร ฯ
ตฺสฺส กิร นคฺรสฺส ทฺวารภูจฺจํ มุณฺจิตฺวา สมนฺตโต จลปงฺกั
โหติ ตํ จลปงฺกั นิสฺสาย จิตฺตฺตา โอลเณนฺตํ จลมาณํ
วีย อุปฺภูจฺจาติ ตฺสฺมา จาติกาติ วุจฺจติ ฯ จาติเก ปพฺพเตติ
ตฺสฺส นคฺรสฺส อวิหฺเร เอโก ปพฺพโต โสปี สพฺพเสตฺตฺตา
กาพฺกขุอุปฺสทฺทิวเส โอลเณนฺตํ จลมาณํ วีย อุปฺภูจฺจาติ
ตฺสฺมา จาติกปพฺพโตติ สงฺขยฺ(๑) คโต ฯ ตตฺถ ภควโต มหนฺตํ
วิหฺรํ การยฺสฺส ภควา ตทา ตํ นคฺรํ โคจฺรคามํ กตฺวา
ตฺสฺมี จาติกปพฺพตฺตมหาวิหฺเร วิหฺรติ ฯ เตน วุตฺตํ จาติกาณฺ
วิหฺรติ จาติเก ปพฺพเตติ ฯ

เมฆิโยติ ตฺสฺส เณฺรสฺส นามํ ฯ อุปฺภูจฺจาโก โหติติ
ปริจฺจารโก โหติ ฯ ภควโต หิ ปจฺมโพธิยฺ อุปฺภูจฺจาโก อนิพฺพฺธา
อหฺเสสฺส เอกทา นาคฺสมาโล เอกทา นาคิโต เอกทา อุปฺวาโณ
เอกทา สุนกฺขตฺโต เอกทา จุนฺโท สมนฺตฺตฺเตโส เอกทา
สาคโต เอกทา เมฆิโย ฯ ตทาปี เมฆิยตฺเตโรว อุปฺภูจฺจาโก ฯ
เตนาหฺ เตน โข ปน สมนฺตฺตฺเตโรว เมฆิโย ภควโต
๑. ม. สงฺขยฺ ฯ

อุปฏฺฐาโก โหตีติ ฯ

ชนฺตุคามนฺติ เอวันามกํ ตสฺเสว วิหารสฺส อปริ โคจร-
คามํ ฯ ชตฺตุคามนฺติปี ปาโจ ฯ กิมิกาพายาติ กภาพกิมินํ
พหุลตาย กิมิกาพาทิ ลทฺธนามาย นทียา ฯ ชงฺฆาวิหารนฺติ(๑)
จิรนิสชชาย ชงฺฆาสุ อุปฺปนฺนทิลมถวิโนทนต์ถํ วิจฺรณํ ฯ
ปาสาทิกนฺติ อวิรพฺรูกฺขตาย สีนิทฺทชปตฺตาย จ ปสฺสนฺตानํ
ปสฺสทมาวหตีติ ปาสาทิกํ ฯ สนนทจฺฉายตาย มนฺนุณฺณภูมิกาย
จ มนฺนุณฺณํ ฯ อนฺโต ปวิฏฺฐานํ ปิตฺโตสมนฺตสชฺชนฺนุเจน จิตฺตํ
รเมตีติ รเมณิยํ ฯ อลนฺติ ปรียตฺตํ ยุตฺตนฺติปี อตฺโต ฯ
ปฺชานตฺติกสฺสาติ โยเคน (๒) ภาวนาย อตฺติกสฺส ฯ ปชานายาติ
สมณฺชมฺมกรณาย ฯ อากฺขณฺเยยาหนฺติ อากฺขณฺเยยํ อหํ ฯ เถเรน
กิริ ปุพฺเพ ตํ จานํ อนฺุปฏิปาฎิยา ปณฺจ ชาตีสตานิ รณฺณาเอว
สตา อนฺุญฺตํ อฺยฺยานํ อโหสิ เตนสฺส ทิฏฺฐมคฺเตยว ตตฺถ
วิหริตุํ จิตฺตํ นมิ ฯ

อากเมหิ ตาวาติ สตฺถา เถรสฺส วจฺนํ สุตฺวา อุปฺชารนฺโต
ตาวสฺส ฌาณํ ปรีปากํ คตฺนฺติ ฌตฺวา ปฏิกฺขิปนฺโต
เอวมาห ฯ เอกกมุหิ ตาวาติ อิทํ ปนฺสฺส เอวํ อยํ คนฺตฺวาปี
กมฺเม อนฺิปชชมาเน นีราสฺงโก หุตฺวา เปมวเสน ปฺน
อากฺขณฺตฺติตฺติ จิตฺตมทฺทวชฺชนนฺตํ อาห ฯ ยาว อณฺุโยปี โกจิ
ภิกฺขุ อากฺขณฺตฺติตฺติ อณฺุโย โกจิ ภิกฺขุ มม สนฺตํ ยาว
๑. ม. ชงฺฆาวิหารนฺติ ฯ ๒. สී. ชนฺวิโยเคน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียสุตตวณณา หน้า ๓๒๖

อากจตติ ตาว อากเมหีติ อตุโถ ๑ โกจิ ภิกขุ ทิสฺสตีติปิ

ปาโจ ๑ อากจตติปิ ปจฺนติ ตถา ทิสฺสตุติ ๑

นตฺถิ กิณฺจิ อุตฺตริ(๑) กรณฺยณฺติ จตฺตฺสฺ สจฺเจสฺ จตฺตฺหิ
มคฺเคหิ ปริณฺญาทีนํ โสฬสณฺนํ กิจฺจํ กตฺตฺตา อภิสฺมโปธิยา
วา อธิคตฺตฺตา ตโต อณฺณํ อุตฺตริ กรณฺยํ นาม นตฺถิ ๑
นตฺถิ กตฺตฺสฺ วา ปติจโยติ กตฺตฺสฺ วา ปฺน ปติจโยปิ
นตฺถิ ๑ น หิ ภาวิตมคฺโค ปฺน ภาวียติ ปหีนกิลฺเสานํ วา
ปฺน ปหานน กิจฺจํ นตฺถิ(๒) ๑ อตฺถิ กตฺตฺสฺ ปติจโยติ มยฺหํ
สนฺตฺตานํ นิปฺพาทิตฺตฺสฺ สีลาทิมฺมสฺส อริยมคฺคสฺส อนธิคตฺตฺตา
ตทตฺถํ ปฺน วทฺถนสงฺขาโต ปติจโย อตฺถิ อิจฺฉิตพฺโพติ
อตุโถ ๑ ปฺรานนฺติ โข เมฆีย วทฺมานํ กิณฺติ วทฺยยามาติ สมณ-
ชมฺมํ กโรมีติ ตํ วทฺมานํ มยฺ อณฺณํ ก็ นาม วทฺยยาม ๑

ทิวาวินฺหาริ นิสฺสีทิตฺติ ทิวาวินฺหารตฺถาย นิสฺสีทิตฺติ ๑ นิสฺสินฺโต(๓)
จ ยสฺมี มงฺกลสิลาปญฺเฏ ปุพฺเพ อนฺุปฺปฏิปาฏิยา ปญฺจ ชาติสฺตานิ
ราชา หุตฺวา อุกฺขานกิปฺพิ กิพฺนฺโต วิวิธนาฏกปริวาริ นิสฺสินฺ-
ปุพฺโพ ตสฺมีเยว จานํ นิสฺสีทิตฺติ ๑ อตฺตฺสฺ นิสฺสินฺนกาลโต ปญฺจาย
สมณภาโว รหิตโต (๔) วิย อโหสิ ราชเวสฺสํ คเหตุวา นาฏก-
ปริวารปริวฺโต เสตฺจจตฺตฺสฺ เหฏฺฐา มหารเห ปฺลลฺงเก นิสฺสินฺโน
วีย ชาโต ๑ อตฺตฺสฺ ตํ สมฺปตฺตี อสฺสาทโยโต กามวิตกฺโก

๑. ม. อุตฺตริ ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๒. ม. อตฺถิ ๑ ๓. ม. นิสฺสินฺโน ๑
๔. สී. อนฺตรหิตโต ๑ ม. อิกโต ๑

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวคฤคณณา หน้ ๓๒๘

อุทปาทิ ๑ โส ตสฺมีเยว ขณเ สโหริ (๑) คหิตเต เทว โจเร
อานตฺวา ปุโรโต จิตฺ(๒) วีย อทฺทส ๑ เตสฺ เอกสฺส วริ
อณณปนวเสน พุยาปาทวิตฺกโก อุปฺปชฺชิตฺติ เอกสฺส พนฺชณ
อณณปนวเสน วิหีสาวิตฺกโก เอว โส ลตทชเณ รุกฺโข
วีย มชฺชมกฺขิกาทิ มชฺชมาตโก วีย จ อกฺขลวิตฺกเกหิ ปริกฺขิตฺโต
สมฺปrikฺกณโณ อโหสิ ๑ ตํ สนฺชชย อถ โข อายสฺมโต
เมฆียสฺสชาติอาทิ วุคฺคํ ๑

อจฺฉริยํ วต โภคิ ครหณจฺฉริยํ นาม กิเรคฺคํ ยถา
อายสฺมา อานนฺโท ภควโต วลียคคฺคํ(๓) ทิสฺวา อโวจ อจฺฉริยํ
ภนฺเต อพฺกคฺคํ ภนฺเตติ(๔) ๑ อปเร ปน ตสฺมี สมเย ปุพฺผผล-
ปลลวาทิสฺว โลกวเสน กามวิตฺกโก ขรสฺสรณํ ปกฺขิอาทิน
สทฺทสฺสวเนน พุยาปาทวิตฺกโก เลทฺทชฺชอาทิหิ เตสํ ปฏฺิ-
พาทนาริปปาเยน (๕) วิหีสาวิตฺกโก อิเชวหํ วเสยฺยนฺติ ตตฺถ
สาเปกฺขตวเสน กามวิตฺกโก วนจรเก ตตฺถ ทิสฺวา
เตสฺ จิตฺตทฺทพฺภเนน พุยาปาทวิตฺกโก เตสํ วิหจฺจนาริปปาเยน
วิหีสาวิตฺกโก ตสฺส อุปฺปชฺชิตฺติ(๖) วทฺนฺติ ๑ ยถา วา ตถา วา
ตสฺส มิจฺฉาวิตฺกอุปฺปคฺคิตฺติเยว การณํ(๗) ๑ อนฺวาสตฺตติ(๘) อนฺลคฺคทา
๑. สී. สภณฺฑํ ๑ ม. สโหทฺธํ ๑ ๒. ม. จปีเต ๑ ๓. ม. วลียวคฺคํ ๑
๔. ส. มหา. ๑๕/๕๖๓/๒๘๗ ๑ ๕. ส. วิหจฺจนาริปปาเยน ๑
๖. ม. อุปฺปชฺชิตฺติ ๑ ๗. ม. อจฺฉริยการณํ ๑ ๘. ปาลีย อนฺวาสโตติ
ปาโจ วิปลฺลาโส ภเวยฺย ๑

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียสุตฺตวณณา หน้า ๓๒๕

โวกัณณาฯ อตุตฺตนิ คุรุมาหิ จ เอกตฺเตปี พหุวจนํ ทิสฺสตีฯ
อนุสนฺโตติปี (๑) ปาโงฯ

เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺติ มิจฺฉาวิตกฺเกหิ สมฺปริ-
กัณฺโณ กมฺมฏฺฐานสฺปฺปายํ กาคฺตุ อสฺสโกนฺโต อิทํ วัต ทิสฺวา
ทึฆทสฺสี ภควา ปฏฺฐเสเชสฺสีตี สลฺลกฺเขตฺวา อิทํ การณํ
ทสฺพลสฺส อารโจะสฺสามิตฺติ นิสินฺนาสนฺโต วุฏฺฐาย เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกมิฯ อุปสงฺกมิตฺวา จ อธิ มยฺหํ ฆนฺเตติอาทินา
อตุตฺตโน ปวตฺตี อารโจะสฺสีฯ

ตตฺถ เภกฺขเยนาตี พหุลํ อภิกฺขณํฯ ปาปกาคี ลามกาฯ
อกุสลาตี อโกสลลสมฺภูตาฯ ทุกฺคตีสมฺปาปนฺนุเจน วา ปาปกาคี
กุสลปฏฺธิปฺกฺขตฺาย อกุสลาฯ วิตกฺเกตี อุหตี อารมฺมณํ จิตฺตํ
อภินิโรเปตีตี วิตกฺโก กามสฺหคฺโต วิตกฺโก กามวิตกฺโกฯ
กิลฺลสฺกามสมฺปยุตฺโต วตฺถุกามารมฺมโณ วิตกฺโกตี อตฺถโถฯ
พฺยาปาทสฺหคฺโต วิตกฺโก พฺยาปาทวิตกฺโกฯ วิหีสาสฺหคฺโต
วิตกฺโก วิหีสาวิตกฺโกฯ เตสฺส กามานํ อภินฺนทฺนวเสน ปวตฺโต
เนกฺขมฺมปฏฺธิปฺกฺโข กามวิตกฺโก อิมํ สตฺตา หนฺนฺนฺตฺ วา
วินสฺสนฺตฺ วา มา วา อหฺสนฺตฺ สตฺเตสฺส สมฺปทฺสฺสนวเสน
ปวตฺโต เมตฺตาปฏฺธิปฺกฺโข พฺยาปาทวิตกฺโก ปาณฺนิตฺตฺ-
ทณฺฑาทึหิ สตฺตानํ วิหฺเสตฺตฺกามตาวเสน ปวตฺโต คุรุณา-
๑. ม. อนุสนฺโตติปีฯ

ปฏิบัติโภ วิหีสาวิตกฺโก ฯ

กสฺมา ปนสฺส ภควา ตตฺถ คมนํ อนุชานี ฯ

อนนฺดูณาโตปี จายํ มํ โอบาย คจฺฉิสฺสเตว(๑) ปรึจารกามตาย

มณฺเฑ ภควา คนฺตุํ น เทตฺติ จสฺส ลียา อณฺณตตฺตํ

ตทสฺส ทีฆมฺรตฺตํ อหิตาย ทุกุขาย ลํวตฺเตยฺยาตี อนุชานี ฯ

เอวํ ตสฺมี อตฺตโน ปวตฺตี อารโจะตฺวา นิสินฺเนน อถสฺส

ภควา สปฺปายํ ฌมฺมํ เทเสนฺโต อปรึปกุทาย เมฆย เจโต

วิมุตฺตียาตีอาทิมหา ฯ

ตตฺถ อปรึปกุทายาตี ปรึปากํ อปฺปตฺตาย ฯ เจโต-

วิมุตฺตียาตี กิเลเสหิ เจตโส วิมุตฺตียา ฯ ปุพฺพภาเค หิ ตทงฺค-

วเสน เจว วิภขมฺภนฺวเสน จ กิเลเสหิ เจตโส วิมุตฺติ โหติ

อปรภาเค สมฺจุเจทวเสน เจว ปฏิปฺปสฺสทฺฐวเสน จ ฯ สายํ

วิมุตฺติ เหนฺจฺจา วิตฺถารโต กถิตาว ตสฺมา ตตฺถ วุตฺตนเยน

เวทิตพฺพา ฯ ตตฺถ วิมุตฺติปรึปานีเยหิ ฌมฺเมหิ อาสเย

ปรึปาจเต ปโปชิตे วิปฺสฺสนาย มคฺคํ(๒) คณฺหนฺตียา ปรึปากํ

คจฺฉนฺตียา เจโตวิมุตฺติ ปรึปกุทา นาม โหติ ตทภาเว

อปรึปกุทา ฯ

กตเม ปน วิมุตฺติปรึปานียา ฌมฺมา สทฺฐินฺทฺริยาทีนํ

วิสฺฐทฺธิกรณฺวเสน ปณฺณรส ฌมฺมา เวทิตพฺพา ฯ วุตฺตเณเหตํ

อสฺสทฺฐे ปุคฺคเเล ปรึวชฺชยโต สทฺฐे ปุคฺคเเล เสวโต ภชโต

๑. ม. คจฺฉิสฺสเตว ฯ ๒. ลี. ม. มคฺคคคพฺภํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียสุตตวณณนา หน้ท ๓๓๑

ปยรฐปสโต ปสทนีเย สุตตนะเต ปจจเวกขโต อิเมหิ ตีหิ
อการเรหิ สทฐินุทฐิย วิสุชฌติ ฯ

กุกเกเต ปุกคเล ปรีวชชยโต อารทฐวีริเย ปุกคเล เสวโต
ภชโต ปยรฐปสโต สมมปฐานเน ปจจเวกขโต อิเมหิ ตีหิ
อการเรหิ วีริยิณุทฐิย วิสุชฌติ ฯ

มุกกสสตี ปุกคเล ปรีวชชยโต อุกุกจิตสสตี ปุกคเล
เสวโต ภชโต ปยรฐปสโต สติปฐฐานเน ปจจเวกขโต อิเมหิ
ตีหิ อการเรหิ สติณุทฐิย วิสุชฌติ ฯ

อสมาทิเต ปุกคเล ปรีวชชยโต สมาทิเต ปุกคเล เสวโต
ภชโต ปยรฐปสโต ฌานวิโมกเข ปจจเวกขโต อิเมหิ ตีหิ
อการเรหิ สมาริณุทฐิย วิสุชฌติ ฯ

ทฐปญเญ ปุกคเล ปรีวชชยโต ปญญวนะเต ปุกคเล เสวโต
ภชโต ปยรฐปสโต คมฐีรณานจริย ปจจเวกขโต อิเมหิ ตีหิ
อการเรหิ ปญญิณุทฐิย วิสุชฌติ ฯ

อิตติ อิเม ปญจ ปุกคเล ปรีวชชยโต ปญจ ปุกคเล
เสวโต ภชโต ปยรฐปสโต ปญจ สุตตนะเต ปจจเวกขโต อิเมหิ
ปญญรสหิ อการเรหิ อิมานิ ปญจิณุทฐิยานิ วิสุชฌนุตีติ ฯ (๑)

อปรเปปี ปญญรส ฐมมา วิมุตติปริปาจนียา สทฐา-
ปญจมานิ อินุทฐิยานิ(๒) อนิจจสญญา ทุกขสญญา อนตตสญญา(๓)

๑. ขุ. ปญฺ. ๓๑/๔๒๔/๓๐๒ ฯ ๒. สทฐาทินิ ปญจิณุทฐิยานีติ

ยุตตตริ ฯ ๓. สี. อนิจฺเจ ทุกขสญญา ทุกฺเข อนตตสญญา ฯ

*เล่มที ๑๕ เมฆียวคฺควณฺณา หน้า ๓๓๒

ปหานสฺสญา วิราคสฺสญาตี อีมา ปญฺจ นิพฺเพชภาคิยา
สฺสญา กลฺยาณมิตฺตตา สีลสํวโร อภิสฺสเลขตา วิริยารมฺโภ
นิพฺเพชกปฺปญฺญาตี ฯ เตสุ วิเนยฺยทมนกฺุสโล สฺสตา วิเนยฺยสฺส
เมฆียตฺถเรสฺส อชฺฌาตยวเสน อีชฺ กลฺยาณมิตฺตตาทโย วิมุตฺติ-
ปรีปาจนีเย ชมฺเม ทสฺเสนฺโตะ ปญฺจ ชมฺมา ปรีปากาย
สํวตฺตตฺตตี วตฺวา เต วิตฺถาเรนฺโตะ อีชฺ เมฆีย กิฏฺฐุ
กลฺยาณมิตฺโต โหตีตีอาทิมาย ฯ

ตตฺถ กลฺยาณมิตฺโตตี กลฺยาณเณ ภาทฺโท สฺนฺทโร มิตฺโต
เอตฺตสฺสตี กลฺยาณมิตฺโต ฯ ยสฺส สีลาทิกฺคณสมฺปนฺโน อมฺสฺส
ฆาตา หิตสฺส วิชิตฺตาตี เอวํ สพฺพภากาเรน อุปกาโร มิตฺโต
โหตี โส ปุคฺคโล กลฺยาณมิตฺโตว ฯ ยถาวุตฺเตหิ กลฺยาณ-
ปุคฺคเลหเว สพฺพพริยาปเถสฺสุ สห อยตี ปวตฺตตี น วิณา
เตหีตี กลฺยาณสหาโย ฯ กลฺยาณปุคฺคเลสฺสุ เอว จิตฺเตน เจว กายเณ
จ นินฺนโปณปพฺพการภาเวณ ปวตฺตตีตี กลฺยาณสมฺปวงฺโก ฯ
ปทตฺตเณน กลฺยาณมิตฺตสฺสคฺเค อาทริ อุปฺปาเทตี ฯ

ตตฺริทํ กลฺยาณมิตฺตลกฺขณํ อีชฺ กลฺยาณมิตฺโต สทฺธา-
สมฺปนฺโน โหตี สีลสมฺปนฺโน สุตสมฺปนฺโน จาคสมฺปนฺโน วิริย-
สมฺปนฺโน สมาริสมฺปนฺโน ปญฺญาสมฺปนฺโน ฯ ตตฺถ
สทฺธาสมฺปตฺติยา สทฺทหตี ตถาคตฺสฺส โพธิ์ กมฺมผลญฺจ เตน
สมฺมาสมฺโพธิ์เหตุญฺจํ สฺสเตสฺสุ หิเตสฺสตี น ปรีจฺจชตี ฯ สีล-

*เล่มที่ ๑๕ เมฆนิยสุตฺตวณฺณนา หน้า ๓๓๓

สมฺปตฺติยา สพุรหฺมจารินี ปีโย โหติ มนาโป ครุ ภาวนีโย
โจทโก ปาปครหี วตฺตา วจนกฺขโม สุตสมฺปตฺติยา สจฺจ-
ปฏิจฺจสมฺปปาทาทีปฏิสฺยตฺตานัน คมฺภีรานัน กถานัน กตฺตา โหติ
จาคสมฺปตฺติยา อปฺปิจฺโจ โหติ สนนฺตฺตฺตฺโต ปวีวิทฺโต อสฺสฏฺโต
วีริยสมฺปตฺติยา อารทฺสูวีริโย โหติ สตฺตฺตานัน หิตปฺปฏิปตฺติยา
สตีสมฺปตฺติยา อุปฺปฏิสฺสตี โหติ สมาริสมฺปตฺติยา อวิกฺขิตฺโต
โหติ สมาริตฺตฺตฺโต ปณฺณาสมฺปตฺติยา อวิปริตฺติ ปชานาตี ฯ
โส สตียา กุสลานัน ฌมฺมานัน คตีสมฺปนฺโน สมานโน (๑) ปณฺณาย
สตฺตฺตานัน หิตาหิตี ยถาภูตฺติ ชานิตฺตฺวา สมารินา ตตฺถ
เอกกฺกจิตฺโต หุตฺวา วีริเยน สตฺเต อหิตา นิเสเชตฺตฺวา หิต
นโยเชตี ฯ เตนหา

ปีโย ครุ ภาวนีโย วตฺตา จ วจนกฺขโม
คมฺภีรณฺจ กถํ กตฺตา โน จาญฺจฺจาเน นโยเชตี ฯ (๒)

อัย ปจฺโม ฌมฺโม ปรีปากาย สวตฺตตีตี อัย กลฺยาณ-
มิตฺตฺตาสงฺขาโต พุรหฺมจรียวาสสฺส อาทิภาวโต สพุพเสณฺจ
กุสลานัน ฌมฺมานัน พหุการตฺตฺวา ปชานภาวโต จ อิมฺสฺส ปณฺจสฺส
อาทิตฺโต วตฺตตฺตฺตา ปจฺโม อนวชฺชฌมฺโม อวิสฺสุทฺธานัน
สทฺธาทีนํ วิสฺสุทฺธิกรณฺวเสน เจโตวิมุตฺติยา ปรีปากาย สวตฺตตี ฯ
เอตฺถ จ กลฺยาณมิตฺตสฺส พหุการตฺตา ปชานตา จ อุปฺพทฺตมิมิ
๑. ม. คตีโย สมนฺนเวสฺมานโน ฯ ๒. อ.จ. สตฺตฺก. ๒๓/๓๔/๓๓ ฯ

*เล่มที ๑๕ เมฆียวกควณฺณา หน้า ๓๓๔

ภนฺเต พุรหุญจริยสุส ยทิตฺ กฺลฺยาณมิตฺตตฺตาติ วทนฺตํ ฌมฺม-
ภณฺททาคาริกํ มา เหวํ อานนฺทาทิ ทฺวิกฺขตฺตํ ปฺปฏิเสเชตฺวา
สกลเมว หิตํ อานนฺท พุรหุญจริยํ ยทิตฺ กฺลฺยาณมิตฺตตฺตา
กฺลฺยาณสหายตฺตาติอาทิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส (๑) เวทิตฺตพฺพา ฯ

ปฺปน จปรนฺติ ปฺปน จ อปรํ ฌมฺมชาตํ ฯ สีสฺวาติ เอตฺถ
เกณฺณฺเจน สีสํ สีสฺนฺณฺเจน สีสํ ฯ กิมิตฺ สีสฺนํ นาม ฯ
สมาชานํ กายกมฺมาทินํ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส อวิปฺปกิณฺณตฺตาติ อตฺถโธ ฯ
อถ วา อฺปฺปชาธณํ ฌานาทิกฺกุสฺสธมฺมานํ ปตฺติจฺจาวเสณ อาชาร-
ภาโวติ อตฺถโธ ฯ ตสฺมา สีสฺเลติ สีสฺตีติ วา สีสํ ฯ อยํ ตาว
สทฺททกฺขณฺนเยน สีสฺตฺถโธ ฯ อปฺเร ปน สิริจฺจฺจ สีสฺตฺถจฺจ
สีสฺจฺจ สิวฺจฺจ สิวฺจฺจ สิวฺจฺจ สิวฺจฺจ สิวฺจฺจ สิวฺจฺจ สิวฺจฺจ
ปาริปฺปฺริโต อตฺถสยโต วา สีสํ อสฺส อตฺถิตฺติ สีสฺวา สีส-
สมปฺนฺโนติ อตฺถโธ ฯ

ยถา จ สีสฺวา โหติ สีสฺสมปฺนฺโน ตํ ทสฺเสตฺตํ ปาติ-
โมกฺขสํวรสํวฺโรตฺตาติอาทิมหา ฯ

ตตฺถ ปาติโมกฺขนฺติ สิกฺขาปทสีลํ ฯ ตํ หิ โย นํ
ปาติ รกฺขติ ตํ โมกฺখেติ โมเจติ ปาปาโยกาทิตฺติ ทฺกฺกเขหิตฺติ
ปาติโมกฺขํ ฯ สํวรณํ สํวโร กายวาจาหิ อวิตฺติกฺกโม ฯ
ปาติโมกฺขเมว สํวโร ปาติโมกฺขสํวโร เตน สํวโร ปิตฺตกาย-

๑. ส. ส. ๑๕/๓๘๓/๑๒๘ ฯ ส. มหา. ๑๕/๒/๒ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียสุตตวณณา หน้ ๓๓๕

วาโจติ ปาติโมกขสัวรสูโต อิทมสส ตสมี สีเล ปติภูจิตถาว-
ปรีทีปนี ฯ วิหรีตีติ ตทนุรูปวิหารสมงคิถาวปรีทีปนี ฯ อจกร-
โจรสมปโนติ เหฎฐา ปาติโมกขสัวรสส อุปรี วิเสถนั
โยคสส จ อุปการกรมมปรีทีปนี ฯ อณุมตเตส วชเชส ทย-
ทสสูวีติ ปาติโมกขสัลโต อจวนกรมมตปรีทีปนี ฯ สมททยติ
สิกขปทนั อนวเสสโต อททนปรีทีปนี ฯ สิขตีติ สิขย
สมงคิถาวปรีทีปนี ฯ สิขยปเทสตี สิขิตพพกรมมปรีทีปนี ฯ

อปโร นโย กิเสถนั พลวถาวโต ปาปกริยย สุกกร-
ถาวโต ปุณณกริยย จ ทุกกรถาวโต พทกขคตฺ อปายส
ปตนสีโลติ ปาตี ปุณชชโน ฯ อนิจจตย วา ถวทิส
กรมมเวคกขิตโต ฆฎิยนตฺ วิย อนวฎฐาเนน ปรีพกรมมโต
กรมมสีโลติ ปาตี มรณวเสน วา (๑) ตมฺหิ ตมฺหิ สตตนิถาย
อตตถาวสส ปตนสีโลติ วา ปาตี สตตสนตโน จิตตเมว
วา ฯ ตํ ปาตินั สัสรทกขโต โมกเขตีติ ปาติโมกขํ ฯ
จิตตสส หิ วิโมกขเนน สตโต วิมุตโตติ วุจติ ฯ วุตตํ หิ
จิตตโวททน [๒] วิสขมณตีติ (๓) อนุปาทย อสเวหิ จิตตํ
วิมุตตนตี (๔) จ ฯ

- อถ วา อวิชชทินน(๕) เหตุณน สัสร ปตติ คจจติ
- # ๑. สี่. จรณวเสน วา ฯ ๒. ม. เอตถนตเร สตตติ ทิสตี ฯ
- # ๓. สี่. ข. ๑๗/๒๕๕/๑๘๔ ฯ ๔. วิ. มท. ๔/๒๘/๓๓ ฯ
- # ๕. ม. อวิชชทิตเหตุณน ฯ

*เล่มที ๑๕ เมฆียวกฺควณฺณา หน้า ๓๓๖

ปวตฺตตีติ ปาตี อวิชฺขานีวรณานํ สตฺตทานํ ตณฺหาสณฺโณชานานํ
สนฺขราวตํ ตํสฺรตฺตฺตํ (๑) หิ วุตฺตํ ๑ ตสฺส ปาตีโน สตฺตสฺส
ตณฺหาทิสงฺกิลสฺตฺตฺยโต โมกฺโข เอเตนาติ ปาตีโมกฺโข ตณฺหา-
กาโลติ(๒)อาทีนํ วिय สมาสตีทฺธิ เวทิตพฺพา ๑

อถวา ปาเตติ วินิปาเตติ ทุกฺเขหีติ ปาตี จิตฺตํ ๑
วุตฺตํ หิ จิตฺเตน นียยตี โลโก จิตฺเตน ปริกสฺสตีติ ๑ (๓) ตสฺส
ปาตีโน โมกฺโขติ เอเตนาติ ปาตีโมกฺโข ๑ ปตฺติ วา เอเตน
อปายทุกฺเข ตํสฺราทุกฺเข จาติ ปาตี ตณฺหาทิสงฺกิลสฺสา ๑
วุตฺตํ หิ ตณฺหา ชเนติ ปฺริสฺ (๔) ตณฺหาทฺติโย ปฺริสฺติ (๕) จ
อาที ๑ ตโต ปาตีโต โมกฺโขติ ปาตีโมกฺโข ๑

อถวา ปตฺติ เอตฺถาติ ปาตี น อชฺฉตฺตฺติกาหิรานิ
อายตฺนานิ ๑ วุตฺตํ หิ นสฺ โลโก สมฺปฺปนฺโน นสฺ กุพฺพติ
สนฺถวานฺติ ๑ (๖) ตโต น อชฺฉตฺตฺติกาหิรายตฺนสงฺขาตโต ปาตีโต
โมกฺโขติ ปาตีโมกฺโข ๑

อถวา สพฺพโลกาธิปตีภาวโต รมฺมิสฺสโร ภควา ปตีติ
วฺจฺจติ มฺจฺจติ เอเตนาติ โมกฺโข ปตีโน โมกฺโข เตน

๑. สฺ. นี. ๑๖/๔๒๒/๒๑๒ ๑ ๒. ม. กณฺเฑกาโลติ ๑

สฺ. กณฺโฐจฺจกาโล ๑ ๓. สฺ. สฺ. ๑๕/๑๘๑/๕๔ ๑

๔. สฺ. สฺ. ๑๕/๑๗๑/๕๒ ๑ ๕. พุ. อิติ. ๑๕๑/๒๓๖ ๑

๖. พุ. สฺ. ๒๕/๓๐๕/๓๕๘ ๑

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียสุตตวณณนา หน้ ๓๓๖

ปณฺณตตตตตติ ปติโมกฺโข ฯ ปติโมกฺโข เอว ปาติโมกฺโข ฯ สพฺพ-
คณานํ วา ตมฺมุททาวโต อุตฺตมกฺุเรน ปติ จ โส ยถาวุตฺตกฺุเถน
โมกฺโข จาติ ปติโมกฺโข ปติโมกฺโข เอว ปาติโมกฺโข ฯ ตถา
หิ วุตฺตํ (๑)ปาติโมกฺขนฺติ อาทิเมตฺ มฺขเมตฺ ปมฺขเมตฺนฺติ (๑) วิตุถาโร ฯ

อถวา ปอติ ปการเร อตีติ อจฺจนตฺตเถ นิปาโต ตสฺมา
ปการเรหิ อจฺจนตฺ โมกฺเขตีติ ปาติโมกฺโข ฯ อิทํ หิ ลีลํ สยํ
ตทงฺควเสน สมาริสหิตํ ปณฺณาสหิตถจฺ วิกฺขมฺภนฺวเสน
สมฺมุจฺเจทวเสน จ อจฺจนตฺ โมกฺเขติ โมเจตีติ ปาติโมกฺโข ฯ ปติ-
โมกฺโขติ วา ปติโมกฺโข ตมฺหา ตมฺหา วิติกฺกมฺโทสโต
ปจฺเจกํ โมกฺโขติ อตุโถ ฯ ปติโมกฺโข เอว ปาติโมกฺโข ฯ โมกฺโขติ
วา นิพฺพานํ ตสฺส โมกฺขสฺส ปติพิมฺพฺภูโตติ ปติโมกฺโข ฯ
ลีลสฺวโร หิ สุริยสฺส อรฺณฺคฺคฺมณํ วิย นิพฺพานสฺส อฺทฺยภูโต
ตปฺปฏิภาโค จ ยถารหํ สงฺกิลเสสนิพฺพาปนโต(๒) ฯ ปติโมกฺโขเอว
ปาติโมกฺโข ฯ ปติวุตฺตติ โมกฺเขติ ทฺกฺขนฺติ(๓) วา ปติโมกฺโข
ปติโมกฺขเมว ปาติโมกฺขนฺติ เอวํ ตาเวตฺถ ปาติโมกฺขสทฺทสฺส
อตุโถ เวทิตพฺโพ ฯ

สฺวโรติ ปิทฺทติ เอเตนาคิ สฺวโร ปาติโมกฺขเมว สฺวโร
ปาติโมกฺขสฺวโร ฯ อตุโถ ปน ตโต ตโต วิติกฺกมิตพฺพโต

- # ๑. วิ. มหา. ๔/๑๕๐/๒๐๔ ฯ ม. ปาติโมกฺขนฺติอาทิเมตฺ มฺขเมตฺนฺติ ฯ
- # ๒. ม. สงฺกิลเสสนิพฺพาปนโต ฯ ๓. โมกฺโข ปฏิวุตฺตติ โมกฺขาภิมฺขนฺตีติ
- # อิติวุตฺตวณณนํ ฯ

วิรติโย เจตนา จ ๑ เตน ปาติโมกฺขสํวเรน อุเปโต สมฺนาคโต
ปาติโมกฺขสํวรสํวโตติ วุตฺโต ๑ วุตฺตญฺเฬหํ วิภงฺเก

อิมินา ปาติโมกฺขสํวเรน อุเปโต โหติ สมฺเปโต อุปาคโต
สมฺปาคโต อุปฺปนฺโน สมฺปนฺโน สมฺนาคโต เตน วุจฺจติ
ปาติโมกฺขสํวรสํวโตติ ๑ (๑)

วิหฺรตีติ อิริยาปถวิหาเรน วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ ๑

อาจารย์โคจรสมฺปนฺโนติ เวฬุทานาถิมิจฺฉาชีวสฺส กาย-
ปาคพฺภิยาทีนญจ อกรณฺณ สพฺพโส อนาจารย์ วชฺเชตฺวา กายโก
อวิตฺกโม วาจสิโก อวิตฺกโม กายิกวาจสิโก อวิตฺกโมติ เอว
วุตฺตภิกฺขุสํวโรปฺปอจารย์สมฺปตฺติยา เวสิยาทีอโคจร วชฺเชตฺวา
ปิตฺตปาตาทีอตุถํ อุปสงฺกมิตฺถุ ยุตฺตญฺจานสงฺขาตโคจรเณ จ
สมฺปนฺนตฺตา อาจารย์โคจรสมฺปนฺโน ๑

อปิจ โย ภิกฺขุ สคฺคธฺริ สคารโว สบฺปติสฺโส สพฺรหฺมจารีสุ
สคารโว สบฺปติสฺโส หิโรตฺตปฺปสมฺปนฺโน สุนิวคฺโค สุปารุโต
ปาสาทีเกณ อภิกฺกนฺเตน ปฏิกฺกนฺเตน อาโลกิตฺเตน วิโลกิตฺเตน
สมฺนิชิตฺเตน ปสฺสริเตน อิริยาปถสมฺปนฺโน อินฺทฺริเยสุ กุตฺตทฺวาโร
โกชเน มตฺตลฺลญฺญ ชาครियมนฺนุคฺโค สติสมฺปชฺญเณน สมฺนาคโต
อปฺปิจฺโณ สนฺตญฺโฆ ปวีวิตฺโต อสฺสญฺโฆ อภิสมฺมาจาริเกสุ สกฺกจฺจ-
การี ครุจิตฺตีการพฺหุโล วิหฺรติ อัย วุจฺจติ อาจารย์สมฺปนฺโน ๑

๑. อภ. วิ. ๓๕/๖๐๒/๓๓๑ ๑

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียสุตฺตวณณา หน้า ๓๓๕

โคจโร ปน อุปนิสฺสยโคจโร อารกฺขโคจโร อุปนิพฺนุช-
โคจโรติ ติวโร ๑ ตตฺถ โย ทสฺสกาตฺตคฺคณสมนฺนาคโต
วุตฺตลกฺขโณ กลฺยาณมิตฺโต ยํ นิสฺสาย อสฺสํ สฺสณฺณํ สฺสํ
ปรีโยทาเปติ กงฺขํ วิตรติ ทิฏฺฐี อูชช กโรติ จิตฺตํ ปสาเทติ
ยสฺส จ(๑) อนฺนสิกฺขนฺโต สทฺธาย วทฺธติ สีเลน สฺสฺเตน จาเคน
ปญฺญา ยทฺธติ อโย วุจฺจติ อุปนิสฺสยโคจโร ๑

โย ภิกฺขุ อนฺตรฆริ ปวิฏฺโฐ วิถิ ปฏฺฐิพฺนฺโน โอกฺขิตฺต-
จกฺขุ ยฺมุคตฺตทสฺสาวิ จกฺขุนฺนทฺริยสํวฺโตว คจฺจติ น หตฺถิ
โอบฺโลเกนฺโต น อสฺสํ น รถํ น ปตฺตี น อิตฺถิ น ปุริสํ
โอบฺโลเกนฺโต น อุตฺธํ โอบฺโลเกนฺโต น
ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาโน คจฺจติ อโย อารกฺขโคจโร ๑

อุปนิพฺนุชโคจโร ปน จตฺตาโร สติปญฺ्ञานา ยตฺถ
ภิกฺขุ อตฺตโน จิตฺตํ อุปนิพฺนุชติ ๑ วุตฺตญฺเฬหํ ภควตา

โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโย
ยทิตฺถ จตฺตาโร สติปญฺ्ञานาติ ๑ (๒)

ตตฺถ อุปนิสฺสยโคจรสฺส ปุพฺเพ วุตฺตตฺตา อิตฺเรสิ
วเสนตฺถ โคจโร เวทิตฺตํ ๑ อิติ ยถาวุตฺตาย อจาร-
สมฺปติยา อิมาย จ โคจรสมฺปติยา สมนฺนาคตฺตตา อจาร-
โคจรสมฺปนฺโน ๑

๑. ม. ยญจ ๑ ๒. ส. มหา. ๑๕/๓๐๐/๑๕๘ ๑

*เล่มที่ ๑๕ เมฆยวคควณณา หน้า ๓๔๐

อณุมตเตสุ วชเชสุ ภัยทสุสาวิตติ อปฺปมตฺตกตฺตา อณฺฺ-
ปฺมาณฺสุ [๑] อสณฺฺจิจฺจอาปฺนฺนเสชฺยอกุสฺสจิตฺตฺตฺปฺปาทาทีเกทฺเส วชเชสุ
ภัยทสุสนสีโล ฯ โย หี ภิกฺขุ ปฺรมาณฺมตฺตํ วชฺชํ อฏฺฐ-
สฏฺฐิโยชนปฺมาณาธิกโยชนสฺตสฺสทฺสฺสพฺเพชฺชเณรฺูปพฺพตฺราษสทิสํ
กตฺวา ปสฺสตี โยปี สพฺพลหุํ ทฺพฺภาสิตมตฺตํ ปาราษิก-
สทิสํ กตฺวา ปสฺสตี อยมปี อณฺฺมตเตสุ วชเชสุ ภัยทสุสาวิ
นาม ฯ สฺมาทาย สิกฺขตี สิกฺขาปเทสุตี ยงฺกิลฺลิจิ สิกฺขาปเทสุ
สิกฺขิตพฺพํ ตํ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อนวเสถํ
สมฺมา อาทิจฺจวา สิกฺขตี ปวตฺตตี ปฺริปฺุเรตีตี อตฺโถ ฯ

อภิสฺสเลชฺชิกาตี อตีวีย กิลฺลีสานํ สลฺลเลขณฺี เตถํ ตนฺ-
ภาวาย ปหานาย ยุตฺตรูปา ฯ เจโตวฺวรณฺสปฺปายาตี เจตโส
ปฏฺิจฺจาทกานํ นีวรณานํ ทฺุริภาวกรณฺน เจโตวฺวรณฺสงฺฆาตานํ
สมถวิปฺสฺสนานํ สปฺปายา สมถวิปฺสฺสนาจิตฺตฺสเสว วา
วฺวรณาย ปากฺกฺกฺกรณาย วา สปฺปายา อฺุปการิกาตี เจโต-
วฺวรณฺสปฺปายา ฯ

อิทานิ เยน นีพฺพิทาทีอาวหนฺน อยฺม กถา อภิสฺสเลชฺชิกา
เจโตวฺวรณฺสปฺปายา จ นาม โหตี ตํ ทสฺเสตฺถุ เอกนฺต-
นีพฺพิทายาตีอาที วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ เอกนฺตนีพฺพิทายาตี เอกํเสเนว วฏฺฏทฺุขโต
นีพฺพิทฺนทฺุถาย ฯ วิจารณ์ นีโรธายาตี ตสฺเสว วิรชฺชนทฺุถาย

๑. ม. เอตฺถนฺตเร อสฺสตียาตี ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียสุตตวณณา หน้ ๓๔๑

จ นิรุชฌนตถาย จ ๑ อุปสมายาติ สพุพกิเลสุปสมาย ๑
อภิญญาชาติ สพุพสุสาปี อภิญญะยสุส อภิชานนาย ๑
สมุโพธายาติ จตุมคฺคสมุโพธาย ๑ นิพพานายาติ อนุปาธิ-
เสสนิพพานาย ๑ เอเตสุ หิ อาทิโต ตีหิ ปเทหิ วิปสุสนา
วุตฺตา ทวีหิ มคฺโค ทวีหิ นิพพานํ วุตฺตํ ๑ สมถวิปสุสนา
อาที กตฺวา นิพพานปริโยसानอ อัย สพุโพ อุตฺตริมนุสฺส-
ชฺมโม ทสกถาวตฺถลาภินอ สมภวตีติ (๑) ทสเสติ ๑

อิทานิ ตํ กถํ วิชิตฺวา ทสเสนฺโต อปฺปิจณกถาติ-
อาทิมาย ๑

ตตฺถ อปฺปิจฺโณติ น อิจฺโณ ตสฺส กถา อปฺปิจณกถา
อปฺปิจณภาวปฺปฏิสฺยตฺถตา กถา วา อปฺปิจณกถา ๑ เอตฺถ จ
อฺตริจฺโณ ปาปิจฺโณ มหิจฺโณ อปฺปิจฺโณติ อิจฺฉาวเสน จตฺตาโร
ปฺคฺคลา ๑ เตสุ อตฺตนา ยถาลทฺเชน ลาภนอ อติคฺโต อฺปรูปริ
ลาภํ อิจฺฉนฺโต อฺตริจฺโณ นาม ๑ ยํ สนฺธาย วุตฺตํ

จตฺพุภิ อญฺจชฌคมา อญฺจภิ จาปี โสฬส
โสฬสภิ จ ทวตฺตีส อฺตริจฺฉํ จกฺกมาสโท
อิจฺฉาหตสฺส โปสสฺส จกฺกํ ภมฺติ มตฺถเกติ (๒)

อฺตริจฺฉา อติโลภนอ อติโลภมเทน จาติ (๓) จ ๑ วุตฺตา (๔) ๑

- # ๑. ม. สิชฺฉตีติ ๑ ๒. บ. ชา. ๒๗/๗๕๖/๑๘๐ อญฺจภิ จาปี โสฬส ๑
- # บ. ชา. ๒๗/๑๐๔/๓๔ ๑ บ. ชา. ๒๗/๑๓๒๒/๒๗๑ ๑ ชาตญฺจกถา. ๕/๔๗๗
- # อญฺจภิปี ๑ โสฬส ๑ ๓. บ. ชา. ๒๗/๓๑๘/๕๐ ๑ ๔. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวกคุณณา หน้า ๓๔๒

ลาภสกุการสีโลกนิกามตาย อสนตคุณสมภาวนาธิปโปโย
ปาปิโจ โย ยี่ สนุชาย วุคตี่

ตตุถ กตมา กุหนา ลาภสกุการสีโลกสนนีสติตต
ปาปิจตต อิจฉาปกตต ปจจยปฏิเสชเนน(๑) วา สามนต-
ชปปีเนน(๒) วา อิริยาปตต วา อฏฐปนา ปฏฐปนา
สณฐปนาตีอาทิ ฯ (๓)

สนตคุณสมภาวนาธิปโปโย ปฏิคคหणे อมตตณญ
มหิจโจ โย ยี่ สนุชาย วุคตี่

อิเชกโจ สทุโร สมานิ สทุโรติ มี่ ชโน ชานาตุติ
อิจฉติ สีลวา สมานิ สีลวาติ มี่ ชโน ชานาตุติ อิจฉตีติ-
อาทิ ฯ (๔)

ตถาหิสต (๕) วิชตมาตาปี จิตตี่ กเหตุ น สกโกติ ฯ
เตเนตี่ วุจติ

อคคิกขนุโร สมุทโท จ มหิจโจ จาปี ปุคคโล
สทญหิ ปจจเย เทนเต(๖) ตโยเปเต อตปปียาติ ฯ

เอเต ปน อตริจตาทโย โทเส อารกา ปริวชเชตวา
สนตคุณนิกุหนนาธิปโปโย ปฏิคคหणे จ มตตณญ อปปีโจ โย
โส อตตนิ วิชชมานมปี คณั ปฏิจฉาทเหตุกามตาย สทุโร

๑. ม. ปจจยปปฏิเสวณสงฆาเตน ฯ ๒. ม. สามนตชปปีเตน ฯ

๓. ม. อฐปนาตีอาทิ ฯ อภ. วิ. ๓๕/๘๗๘/๔๗๕ ฯ

๔. อภ. วิ. ๓๕/๘๖๘/๔๗๓ ฯ ๕. ม. ทตตปปียาตาย ฯ

หิสต ฯ ๖. ส. ม. เทนตุ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียสุตฺตวณฺณา หน้า ๓๔๓

สมาโน สทฺโธติ มํ ชโน ชานาตุติ น อิจฺฉติ สีลวา พหุสฺสุโต
ปวิวิตโต อารทฺธวีริโย อูปฺภุจิตฺตฺสฺสติ สมาหิตो ปญฺญาวา สมาโน
ปญฺญาวาติ มํ ชโน ชานาตุติ น อิจฺฉติ ฯ

สุวํยํ ปจฺจยปฺปิจฺจโณ ชฺตงฺคปฺปิจฺจโณ ปรียตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อริคมปฺปิจฺจโณติ จตฺต
ปจฺจยทายกํ เทยฺยชฺมมํ อตฺตโน ถามณฺจ โอลเกตฺวา สเจปี
หิ เทยฺยชฺมโม พหุ โหติ ทายโก อปฺปํ ทาทฺตกาโม ทายกสฺส
วเสน อปฺปเมว คณฺหาติ ฯ เทยฺยชฺมโม เจ อปฺปโป ทายโก
พหุ ทาทฺตกาโม เทยฺยชฺมมสฺส วเสน อปฺปเมว คณฺหาติ ฯ
เทยฺยชฺมโมปี เจ พหุ ทายโกปี พหุ ทาทฺตกาโม อตฺตโน
ถามํ ถตฺวา ปมาณยฺตฺตเมว คณฺหาติ ฯ เอวฺรูโป หิ ภิกฺขุ
อนุปฺปนฺนํ ลากํ อูปฺปาเทติ อูปฺปนฺนํ ลากํ ถาวริ กโรติ
ทายกานํ จิตฺตํ อาราเชติ ฯ ชฺตงฺคสมาทานสฺส ปน อตฺตนิ
อตฺต
อตฺต
พหุสฺสุตฺตภาวํ ชานาเปตฺตํ น อิจฺฉติ อยํ ปรียตฺตฺตฺตฺตฺต
โย ปน โสตาปฺนฺนาทิสฺส อณฺณตโร หุตฺวา สพฺรหฺมจารินฺมปิ
อตฺตโน โสตาปฺนฺนาทิกาวํ ชานาเปตฺตํ น อิจฺฉติ อยํ
อริคมปฺปิจฺจโณ ฯ เอวเมเตสํ อปฺปิจฺจจฺฉานํ ยา อปฺปิจฺจจฺฉตา ตสฺสา
สทฺธี สนฺต
วิภาวณฺวเสน ตปฺปฺปฺปฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
อตฺต
อิจฺฉาจารสฺส
๑. ม. สนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวกคณณา หน้า ๓๔๔

อาทีนวิภาวนวเสน จ ปวตุตา กถา อปปัจจกถา ฯ

สนตุฏฐิจกถาติ เอตถ สนตุฏฐีติ สเคน อตตนา ลทฺเรน
ตุฏฐิ สนตุฏฐิ ฯ อถ วา วิสมี ปจฺจยิจฺฉํ ปหาย สมี ตุฏฐิ
สนตุฏฐิ สนฺเตน วา วิชฺชมาเนน ตุฏฐิ สนตุฏฐิ ฯ วุตตลฺเจตํ
อตีตํ นานุโสจฺนุโต นปฺปชปฺปมฺนาคตํ

ปจฺจปฺปนฺเนน ยาเปฺนุโต สนตุฏฐโจติ ปวฺจจตีติ ฯ

สมฺมา วา ฅาเยน ภควตา อนฺนุฅาตวิธินา ปจฺจเยหิ
ตุฏฐิ สนตุฏฐิ ฯ อตฺถโต อิตฺริตฺรปจฺจยสนฺโตโส โส ทฺวาทส-
วิโร โหติ ฯ ถํ จีวเร ยถาลภสนฺโตโส ยถาพลสนฺโตโส
ยถาสารุปฺสนฺโตโสติ ติวโร เอวํ ปิณฺฑปาตาทีสุ

ตตฺรารยํ ปภทสวณฺณา อิช ภิกฺขุ จีวรํ ลภติ สฺนุทฺริ
วา อสนฺุทฺริ วา โส เตเนว ยาเปติ อณฺณํ น ปญฺเจติ
ลภนฺโตปี น คณฺหาติ อยมสฺส จีวเร ยถาลภสนฺโตโส ฯ
อถ ปน ปกตฺทพฺพลโ วา โหติ อาพาชฺชราภิกฺกูโต วา คุรุ
จีวรํ ปารุปฺนุโต กิลมฺติ โส สภาเคน ภิกฺขุนา สทฺธี ตํ
ปริวตเตตฺวา ลหุเกน ยาเปนฺโตปี สนตุฏฐโจว โหติ อยมสฺส
จีวเร ยถาพลสนฺโตโส ฯ อปโร ปญฺญจีวราทีนํ อณฺณตฺริ มหฺกฺษ-
จีวรํ ลภิตฺวา อิทํ เถรานํ จิรปฺพชิตานํ อิทํ พหุสฺสุตานํ
อนฺรูปี อิทํ คิลานานํ [๑] ทพฺพลานํ อิทํ อปฺปลาทีนํ โหตุติ เตสํ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ทพฺพลานนฺติ ทิสฺสตี ฯ

ทตฺวา อตฺตนา สงฺการณฺญาทีโต นนฺตกาณี อฺจฺจินิตฺวา สงฺมาณี
กตฺวา เตสํ วา ปฺราณจิวฺรานี กเหตฺุวา ชาเรณฺโตปี สนฺตฺตฺตฺวจฺ
โหติ อยมสฺส จิวเร ยถาสารูปฺสนฺโตโส ฯ

อิธ ปน ภิกฺขุ ปิณฺฑปาตํ ลภติ ลฺลํ วา ปณฺตี
วา โส เตเนว ยาเปติ อณฺณํ น ปตฺเถติ ลภณฺโตปี น
คณฺหาติ อยมสฺส ปิณฺฑปาเต ยถาลาภสนฺโตโส ฯ อถ ปน
อาพาธโก โหติ ลฺลํ ปกตฺตฺวิรุทฺธํ วา พฺยาธฺวิรุทฺธํ วา
ปิณฺฑปาตํ ภูณฺชิตฺวา คาพฺหํ โรคาตงฺกํ ปาปฺณาติ โส
สภากสฺส ภิกฺขุโน ทตฺวา ตสฺส หตฺถโต สປายโกชนํ
ภูณฺชิตฺวา สมณฺชมฺมํ กโรณฺโตปี สนฺตฺตฺตฺวจฺ โหติ อยมสฺส
ปิณฺฑปาเต ยถาลสฺนฺโตโส ฯ อปโร ภิกฺขุ ปณฺตี ปิณฺฑปาตํ
ลภติ โส อยํ ปิณฺฑปาโต จิรปฺพชิตาทีนํ อนฺรูโปติ จิวริ
วีย เตสํ ทตฺวา เตสํ วา สนฺตํ กเหตฺุวา อตฺตนา ปิณฺฑาย
จริตฺวา มิสฺสกาหารํ ปรีภฺยชนฺโตปี สนฺตฺตฺตฺวจฺ โหติ อยมสฺส
ปิณฺฑปาเต ยถาสารูปฺสนฺโตโส ฯ

อิธ ปน ภิกฺขุโน เสนาสนํ ปาปฺณาติ มนาปี วา
อมนาปี วา อนฺตมโส ติณฺณุกฺกาปี ติณฺสนฺถารกมฺปี โส เตเนว
สนฺตฺตฺสตี ปน อณฺณํ สุนฺทรตฺริ วา ปาปฺณาติ ตํ น คณฺหาติ
อยมสฺส เสนาสเน ยถาลาภสนฺโตโส ฯ อถ ปน อาพาธโก
โหติ ทฺพฺพลโ ว โส พฺยาธฺวิรุทฺธํ วา ปกตฺตฺวิรุทฺธํ วา

เสนาสนัน ลภติ ยตถสฺส วสโต อผาสฺ โหติ โส ตํ
สภากสฺส ภิกฺขุโน ทตฺวา ตสฺส สนฺตเก สປฺปายเสนาสเน
วสิตฺวา สมณฺทมมํ กโรนฺโตปิ สนฺตญฺโจว โหติ อยมสฺส
เสนาสเน ยถาพลสนฺโตโสฯ อปโร สุนฺหริ์ เสนาสนัน ปตฺตมปิ
น สมปฺปิจฺจติ ปณฺธิตเสนาสนัน ปมาทญฺจानนฺติ มหาปฺปญฺจตาย
วา เลณมณฺฑปฏฺฐาการาทินิ ปณฺธิตเสนาสนานิ ลภติ โส ตานิ
จิวราทีนિ วีย จิรปฺพชิตานัน ทตฺวา ยตถ กตฺถจิ วสนฺโตปิ
สนฺตญฺโจว โหติ อยมสฺส เสนาสเน ยถาสารูปสนฺโตโสฯ อิธ
ปน ภิกฺขุ เกสชฺชํ ลภติ ลูขํ วา ปณฺธิตํ วา โส เตเนว ตฺสติ
อญฺฉํ น ปตฺถเถติ ลภนฺโตปิ น กณฺหาติ อยมสฺส คิลานปจฺจเย
ยถาลภสนฺโตโสฯ อถ ปน เตเลน อตฺถิโก ผาณิตํ ลภติ
โส ตํ สภากสฺส ภิกฺขุโน ทตฺวา ตสฺส หตฺถโต เตเลน(๑)
เกสชฺชํ ทตฺวา สมณฺทมมํ กโรนฺโตปิ สนฺตญฺโจว โหติ อยมสฺส
คิลานปจฺจเย ยถาพลสนฺโตโสฯ อปโร มหาปฺปญฺจโย พหุ
เตลมรฺฐผาณิตาทีปณฺธิตเกสชฺชํ ลภติ โส ตานิ จิวราทีนิ วีย
จิรปฺพชิตาทีนิน ทตฺวา เตลํ อากเตน (๒) เยน เกนจิ เกสชฺชํ
กโรนฺโตปิ สนฺตญฺโจว โหติฯ โย ปน เอกสฺมี ภาชเน
มุตฺตหริตฺกํ เอกสฺมี จตฺมรฺฐริ์ จเปตฺวา กณฺหถ ภนฺเต ยทิจฺจสีติ
วุจฺจมาโน สจฺจสฺส เตสุ อญฺจตเรนปี โรโค วุปสมฺมติ อิทํ
๑. ม. เตลํ คเหตุวาฯ ๒. สี. อากตเกนฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมษยสุตตวณณา หน้ ๓๔๗

มุตตหรีตกั นาม พุทฐาทีหี วณณิตั ปุติมุตตเกสซั นิสสาย
ปพพชชา ตตถ เต ยาวชวี อุตสาโห กรณียติ (๑) วณ-
มนุสสรนุโต จตุมธูริ ปฏิกุขิปิตวา มุตตหรีตเกน เกสซั
กโรนุโต ปรหมสนตฺถุโจว โหติ อยมสส คิลานปจฺเจเย
ยถาสารุปฺปสนุโตโส ฯ

โส เอวปเกโท สพฺโพป สนุโตโส สนตฺถุจิติ ปวฺจจติ ฯ
เตน วุตตํ อตฺถโต อิตฺตริตรปจฺเจยสนุโตโสติ ฯ ตสสา สนตฺถุจिया(๒)
สทฺธี สนทสสนาทีวธินา อานิสฺสวีกาวนวเสน ตปฺปฏูปกขส
อตฺตริจตฺตาทีเกทสส อิจฺฉापกตตตสส อาทินววีกาวนวเสน จ
ปวตฺตา กถา สนตฺถุจิกถา ฯ อิตฺโต ปราสุปี กถาสฺ อเสว
นโย วิเสสมตฺตเมว ปวกขาม ๕

ปวิเวกกถาติ เอตฺถ กายวิเวโก จิตฺตวิเวโก อูปธิวิเวโกติ
ตโย วิเวกา ฯ (๓) เตสฺ อเอโก คจฺฉติ อเอโก ติจฺฉติ อเอโก นิสีทติ
เอโก เสยฺย กปฺเปติ อเอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ อเอโก
ปฏิกุภมติ อเอโก อภิกุภมติ อเอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ ฯ อเอโก
จรติ อเอโก วิหรตีติ เอวํ สพฺพิริยาปเถสฺ สพฺพกิจฺเจสฺ
คณสงฺคณิกํ ปหาย วิวิตฺตวาโส กายวิเวโก นาม ฯ
อฏฺฐ สมาเป็นฺตติโย ปน จิตฺตวิเวโก นาม ฯ นิพฺพานํ
๑. วิ. มหา. ๔/๑๔๓/๑๕๓ ฯ ๒. ม. อิตฺตริตรสนตฺถุจिया ฯ
๓. พุ. มหา. ๒๕/๓๓/๒๕ ฯ ๔. ม. วิวิตฺตวาโส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆยวคฺควณฺณนา หน้า ๓๔๘

อุปธิวิเวโก นาม ฯ วุตฺตญฺเหดฺดี กายวิเวโก จ วิเวกฺกุช-
กายานํ (๑)เนกขมฺมาภีรตํ จิตฺตวิเวโก จ ปรีสุทฺธจิตฺตํ
ปรมวโทานปฺปตฺตํ อุปธิวิเวโก จ นีรฺุปธิํ ปุคฺคตํ
วิสขารคตํนฺติ ฯ (๒)

วิเวโกเยว ปวิเวโก ปวิเวกปฺปฐิสฺสุตฺตา กถา ปวิเวกกถา ฯ

อัสสคฺคกถาติ เอตฺถ สวณฺสํสคฺโค ทสฺสนสํสคฺโค สมฺลลปน-
สํสคฺโค สมฺโภกสํสคฺโค กายสํสคฺโคติ ปญฺจ สํสคฺคา ฯ เตสุ
อิเชกฺโข ภิกฺขุ สุณฺนาติ อมฺกสฺมี คาเม วา นิคเม วา
อิตฺถิ อภีรฺุปา ทสฺสนีเย ปาสาทิกา ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย
สมนฺนาคตาติ โส ตํ สุตฺวา สํสีทติ วิสีทติ น สกฺโกติ
พฺรหฺมจริยํ สนฺธาเรตฺถุ (๓) สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติ เอวํ
วิสภาคารมฺมณฺวเสน อุปฺปนฺนิกิเลสสนฺถโว สวณฺสํสคฺโค นาม ฯ
น เหว โข ภิกฺขุ สุณฺนาติ อปฺจ โข สามํ ปสฺสตี อิตฺถิ
อภีรฺุปี ทสฺสนีเย ปาสาทิกํ ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคตํ
โส ตํ ทิสฺวา สํสีทติ วิสีทติ น สกฺโกติ พฺรหฺมจริยํ
สนฺธาเรตฺถุ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติ เอวํ วิสภาคา-
รมฺมณทสฺสเนน อุปฺปนฺนิกิเลสสนฺถโว ทสฺสนสํสคฺโค นาม ฯ
ทิสฺวา ปน อณฺณมณฺณํ อาลาปสฺลลาปวเสน อุปฺปนฺโน กิเลส-
สนฺถโว สมฺลลปนสํสคฺโค นาม ฯ สห ชกฺขมฺนาทีนึปี เอเตเนว

- # ๑. ม. วิเวกฺกุชกายานํ ฯ
- # ๒. พุ. มหา. ๒๕/๓๓, ๒๒๕, ๓๐๑/๓๓, ๑๓๒, ๔๑๓ ฯ
- # ๓. สี. สนฺตํเนตฺถุ ฯ เอวมฺุปฺริปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียสุตตวณณา หน้า ๓๔๕

สงคณหาติ ฯ อตตโน ปน สนตกัม ยงกิญจि มาตุคามสุส
ทตฺวา วา อทตฺวา วา เตน ทินฺนคฺขิยาทีนํ (๑) ปรีโกควเสน
อุปฺปนฺโน กิเลสสนฺถโว สมฺโภกสํสฺสฺโค นาม ฯ มาตุคามสุส
หตฺถคฺคาหาทิวเสน อุปฺปนฺนกิเลสสนฺถโว กายสํสฺสฺโค นาม ฯ

โยปิเจส คิหิหิ สํสฺส
สทสํสฺส
กิจจกรณียสฺส อตตนา อุยโยคํ อาปชชตีติ (๒) เอวํ วุตฺโต
อนนฺโลมิโก คิหิสํสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เหตุภูโต สํสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สํเวคํ สงฺขารสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ชิจฺจุฉาปฺพุพฺพกมฺมํ หิโรตฺตปฺปํ สพฺพกิริยาสุ สติสมฺปชฌณฺนฺติ สพฺพํ
ปจฺจุปฺภุจเปตฺวา กมลทเล ชลพินฺนุ วिय สพฺพตฺถ อลคฺคภาโว
อຍံ สพฺพสํสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อสํสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส

วีริยารมฺภกถาติ เอตฺถ วีรสฺส ภาโว กมฺมฺนฺติ วา
วีริยํ วิธินา อีริยิตพฺพํ ปวตฺเตตพฺพนฺติ วา วีริยํ
วีริยญฺจ ตํ อกฺุสลาณํ ฌมฺมานํ ปหานาย กุสลาณํ
ฌมฺมานํ อุปฺสมฺปทาย อารมฺภนํ วีริยารมฺภํ ฯ สุวายํ กายิโก
เจตสีโก จาติ ทูวิโร ฯ อารมฺภธาตฺถ นิกฺกมฺมธาตฺถ ปฺรคฺกมฺมธาตฺถติ
จาติ ติวิโร สมฺมปฺปชานวเสน จตฺพุพิโร ฯ โส สพฺพโพิโย
๑. ม. ทินฺนคฺขิยาทีนํ ฯ ๒. ส. ข. ๑๗/๑๖/๑๔ ฯ
ขุ. มหา. ๒๕/๗๖๓/๔๖๘ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆยวคฺควณฺณา หน้า ๓๕๐

ภิกฺขุ คมเน อุปฺปนํ กิเลสํ จานํ ปาปฺณิตฺตํ น เทติ
จानเน อุปฺปนํ นิสชฺชํ นิสชฺชาຍํ อุปฺปนํ สยํ ปาปฺณิตฺตํ
น เทติ ตตฺถ ตตฺถเว อชฺปเตน ทณฺเฑน กณฺหสฺปปี
อุปฺปีเพตฺวา กณฺหนุโต วิย ติจิณฺเณ อสียา อมิตฺตํ คีวาย
ปฺหรนฺโต วิย จ สีลํ อุกฺขิปิตฺตํ อทตฺวา วีริยพฺเพน นิคฺคณฺหาติ
ตสฺเสว (๑) อารทฺหวีริยสฺส วเสน เวทิตพฺโพ ๑ ตปฺปฏฺฐิตฺยตฺตา กถา
วีริยารมฺภกถา ๑

สีลกถาทีสุ ทฺวิธํ สีลํ โลกิยํ โลกุตฺตรญจ ๑ ตตฺถ
โลกิยํ ปาติโมกฺขสํวราทิ จตฺตปาริสฺสทฺทสีลํ โลกุตฺตรํ มคฺคสีลํ
ผลสีลญจ ๑ ตถา วิปฺสฺสนาย ปาทกฺกฺตา สห อุปฺจาเรน อญฺจ
สมาปตฺติโย โลกิโย สมาธิ มคฺคสมฺปยุตฺโต ปเนตฺถ โลกุตฺตรโร
สมาธิ นาม ๑ ตถา ปญฺญาปี โลกิยา สุตฺมยา จินฺตามยา ฌาน-
สมฺปยุตฺตา วิปฺสฺสนาญาณญจ ๑ วิเสสโต ปเนตฺถ วิปฺสฺสนา-
ปญฺญา คเหตุพฺพา โลกุตฺตรรา มคฺคปญฺญา ผลปญฺญา จ ๑
วิมุตฺตีติปิ อริยผลวิมุตฺติ นิพฺพานญจ ๑ อปฺเร ปน ตทฺงค-
วิกฺขมฺภนสมฺมุจฺเจทวิมุตฺตินมฺปิ วเสนตฺถ อตฺถํ วณฺเณนฺติ ๑
วิมุตฺติฌานทสฺสนมฺปิ เอกฺกนวิสตีวិธํ ปจฺจเวกฺขณฺณานํ ๑ อิติ
อิมสํ สีลาทีนํ สทฺธี สนฺทสฺสนาทีวธินา อนเภาการโวการ-
อานิสฺสวิกาวันวเสน เจว ตปฺปฏฺฐิปกฺขานํ ทสฺสีลฺยาทีนํ อาทีนว-
๑. สี. ตสฺเสว วีริยารมฺโภ ๑

*เล่มที่ ๑๕ เมฆยิสฺสุตฺตวณฺณนา หน้า ๓๕๑

วิภาวนวเสน จ ปวตฺตา กถา ตปฺปฏิสฺยฺตฺตา กถา วา
สีลาทิกถา นาม ฯ

เอตฺถ จ อตฺตนา จ อปฺปิจฺโน โหติ อปฺปิจฺนถณฺณจ
ปรสฺส กตฺตาติ (๑) สนนฺตุจฺโจะ โหติ อิตฺริตเรน จีวรณ อิตฺริตฺรจีวร-
สนนฺตุจฺจียา จ วณฺณวาทิตฺติ (๒) จ อาทิวจฺนโต สยฺ อปฺปิจฺนตาทิกฺคณ-
สมนฺนาคเตน ปรสมฺปิ ตทตฺถาย หิตฺชฺฆาตเยน ปวตฺเตตฺตพฺพา
ตถารูปี กถา ยา อิธ อภิสฺสเลชิกาทิกฺภาเวน วิเสเสตฺวา วุตฺตา
อปฺปิจฺนถาทิตฺติ เวทิตฺตพฺพา ฯ การกสฺเสว หิ กถาวิเสสโต
อธิปฺเปตฺตตฺตสาธินี ฯ ตถา หิ วกฺขติ กถฺยามมิตฺตสฺเสตฺถิ เมฆย
ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ ฯเปฯ อกฺสิรลาภิตฺติ ฯ

เอวรูปียาติ อีทิสาย ยถาวุตฺตาย ฯ นิกามลาภิตฺติ ยถิจฺฉิต-
ลาภี ยถารูจิลาภี สพฺพกาลํ อีมา กถา โสตุํ วิจาเรตฺตถจ
ยถาสฺขํ ลภนฺโต ฯ อภิจฺฉลาภิตฺติ อทฺทกฺขลาภี(๓) ฯ อกฺสิรลาภิตฺติ
วิปฺลลาภี ฯ

อารทฺทวิริโยติ ปคฺคหิตฺวิริโย ฯ อกฺุสฺถานํ ฐมฺมานํ ปหานายาติ
อโกสฺลตฺตสมฺภูตฺตเจเนน อกฺุสฺถานํ ปาปฐมฺมานํ ปชฺชนตฺถาย ฯ
กฺุสฺถานํ ฐมฺมานนฺตฺติ กฺุจฺฉิตานํ สฺลนาทิตฺตเจเนน อนวชฺชกฺุสฺสเจเน
จ กฺุสฺถานํ สหวิปฺสฺสนานํ มคฺคผลฐมฺมานํ ฯ อุปสมฺปทาयाติ
๑. ม. ม. ๑๒/๒๕๒/๒๘๘ ฯ ๒. ส. นี. ๑๖/๔๖๒/๒๒๕ ฯ
บ. จุฬ. ๓๐/๖๕๑/๓๔๖ ฯ ๓. ม. นิตฺทกฺขลาภี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆยวคฺควณฺณา หน้า ๓๕๒

สมฺปาทนาย อุตฺตโน สนนฺตานเ อูปฺปาทนายฯ ถามวาทิ อุตฺโตสุพฺพิ-
สงฺขาเตน วีริยถาเมเน สมนฺนาคโตะฯ ทพฺพปรกฺกโมติ ถิรปรกฺกโม
อสิถิลวีริโยฯ อนิกฺขิตฺตฺฐโรติ อนโรหิตฺตฺฐโร อนสฺกฺกิตวีริโยฯ

ปลฺลววาทิ วิปลฺลสนาปลฺลวาย ปลฺลววาฯ อุทฺยตฺถคา-
มินิยาติ ปลฺลจฺจนฺนํ ขนฺธานํ อุทฺยลฺลจ วลฺลจ ปรฺกฺกวิขณฺนติยาฯ
อริยาชาติ วิกฺขมฺภนฺนเวสเน กิเลเสหิ อารกา ทูเร จิตาย
นิทฺโทสายฯ นิพฺเพชฺชีกายาติ นิพฺเพชฺชภากิยายฯ สมฺมาทฺกฺขกฺขย-
คามินิยาติ วฏฺฏทฺกฺขสฺส เขปนโต ทฺกฺขกฺขโยติ ลทฺธนามํ
อริยมคฺคํ สมฺมา เหตุนา นเยน(๑) กจฺจนฺติยาฯ

อิเมสุ จ ปน ปลฺลจฺสุ ฐมฺเมสุ สิลฺลํ วีริยํ ปลฺลว
จ โยคิโน อชฺชตฺตํ องฺคํ อิตฺรทฺวยํ พาหิรํ องฺคํฯ ตถาปี
กลฺยาณมิตฺตสฺสนิสฺสเยเนว เสสํ จตฺตพฺพิชฺชํ อิจฺฉติ(๒) กลฺยาณ-
มิตฺตสฺสเวตฺถ พหุปรการตํ ทสฺเสนฺโต สตฺถา กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ
เมฆิย ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขนฺติอาทินา เทสนํ วทฺเตติฯ

ตตฺถ ปาฏิกงฺขนฺติ เอกํเสน อิจฺฉิตพฺพิ อวสฺสํภาวีติ
อตุโถฯ ยนฺติ กิริยาปรามสนํฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ สิลฺวา
ภวิสฺสตีติ เอตฺถ ยเทตํ กลฺยาณมิตฺตสฺส ภิกฺขุโน สิลฺวานุตฺตาย
ภวานํ สิลฺสมฺปนฺนตฺตํ ตสฺส ภิกฺขุโน สิลฺสมฺปนฺนตฺตา เอตํ
ตสฺส ปาฏิกงฺขํ อวสฺสํภาวี เอกํเสนเวว ตสฺส ตตฺถ นิชฺชนโตติ

๑. ม. ฉาเยนฯ ๒. ม. อิจฺฉติฯ

*เล่มที่ ๑๘ เมฆียสุตฺตวณณา หน้า ๓๕๓

อธิปฺปาโย ฯ ปาติโมกฺขสํวรํวฺโต วิหริสฺสตีติอาทีสุปี เอเสว
นโย ฯ

เอวํ ภควา สเทเวเก โลเก อุตฺตมกฺลฺยาณमितฺตสฺงฺขาตสฺส
อตุตฺตโน วจันํ อนาทียิตฺวา ตํ วณฺสณฺหํ ปวีสิตฺวา ตาทีสํ
วิปฺปการํ ปตฺตสฺส อายสฺมโต เมฆียสฺส กฺลฺยาณमितฺตดาทีนา
สกลํ สาสณฺสมฺปคฺคํ ทสฺเสตฺวา อิทานิสฺส ตตฺถ อาทรรชาตสฺส
ปฺพเพ เยหิ กามวิตกฺกาทีหิ อฺปทฺทตฺตดา กมฺมญฺจานํ น
สมฺปชฺชติ ตสฺส เตสํ อฺชฺชวิปฺจณีกฺกตฺตดา จ ภาวณานํ
ปกาเสตฺวา ตโต ปรี อรหตฺตสฺส กมฺมญฺจานํ อัจฺจขณฺโต
เตน จ ปน เมฆีย ภิกฺขุณา อิมสฺส ปญฺจสฺส ฐมฺเมสฺส ปตฺติญฺจาย
จตฺตาโร ฐมฺมา อุตฺตริ ภาเวตฺตพฺพาติอาทิมาท ฯ

ตตฺถ เตนาติ เอวํ กฺลฺยาณमितฺตสนฺนิสฺสเยน ยถาวุตฺต-
สีลาทีคุณสมนฺนาคเตน ฯ เตเนวาท อิมสฺส ปญฺจสฺส ฐมฺเมสฺส
ปตฺติญฺจายาติ ฯ อุตฺตรินฺติ(๑) อารทฺตรฐณฺวิปฺสฺสนสฺส รากาที-
ปรีปฺนฺธา (๒) เจ อฺปฺปชฺเชยฺยํ เตสํ วิโสธนคฺคํ ตโต อฺทฺธํ จตฺตาโร
ฐมฺมา ภาเวตฺตพฺพา อฺปฺปาเทตฺตพฺพา วทฺเตตฺตพฺพา จ ฯ

อสุภาทิ เอกเทเส(๓) อสุภกมฺมญฺจานเณสฺส ยถารหํ ยตฺถ
กตฺถจि อสุภภาวนา ฯ รากสฺส ปหานายาติ กามรากสฺส
ปชฺहनตฺถาย ฯ อยมคฺคโต สาลิตายโกปมาย วิภาเวตฺตพฺโพ เอโก

๑. ม. อุตฺตริตี ฯ ๒. ม. รากาทีปรีสฺสยา ฯ ๓. ม. เอกาทสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวคควณณา หน้า ๓๕๔

หิ ปุริโส อสิต คเหตุวา โกฏโต ปฏจาย สาลิกเขตเต สาลโย
ลายติ อตสฺส วตี กิณฑิตฺวา คาโว ปวิสฺสุ ฯ โส อสิต
จเปตฺวา ยญฺจึ อาทาย เตเนว มคฺเคน คาโว นีหริตฺวา
วตี ปากติก กตฺวา ปฺน อสิต คเหตุวา สาลโย ลายิ ฯ
ตตฺถ สาลิกเขตฺตํ วิย พุทฺธสาสนํ ทฏฺจพฺพํ สาลิลายโก วิย
โยคาวจโร อสิต วิย มคฺคปณฺณา(๑) ลายนกาโล วิปฺสฺสนาย
กมฺมกรณกาโล ยญฺจึ วิย อสุกฺกมฺมฏฺจานํ วตี วิย ตํวโร
วตี กิณฑิตฺวา คาวินํ ปวิสฺนํ วิย สหสา อปฺปฏิสงฺขาย
ปมาทํ อากมฺม รากสฺส อฺปฺปชฺชนํ อสิต จเปตฺวา ยญฺจึ
อาทาย ปวิฏฺจมคฺเคนเนว คาโว นีหริตฺวา วตี ปากติก(๒) กตฺวา
ปฺน จิตฺฏฺจานโต ปฏฺจาย สาลิลายนํ วิย อสุกฺกมฺมฏฺจานเนน
รากํ วิกฺขมฺเบตฺวา ปฺน วิปฺสฺสนาย กมฺมกรณกาโลติ(๓) อิทเมตฺถ
อฺปมาทฺสฺสนุทฺนํ ฯ เหวภูตํ ภาวนาวิธี สนฺชาย วุตฺตํ อสุกา
ภาเวตฺพุพา รากสฺส ปหานายาติ ฯ

เมตฺตาติ เมตฺตาคมฺมฏฺจานํ ฯ พฺยาปาทสฺส ปหานายาติ
วุตฺตนเยเนว อฺปฺปนฺนสฺส โกปสฺส ปชฺहनฺตฺถาย ฯ อานา-
ปานสฺสตีติ โสฬสวตฺถกา อานापานสฺสตี ฯ วิตกฺกุปฺจเจททายาติ
วุตฺตนเยเนว อฺปฺปนฺนानํ วิตกฺกานํ อฺปฺจเจทนฺตฺถาย ฯ อสฺมิมาน-
สมฺมุขมาตฺทายาติ อสฺมีติ อฺปฺปชฺชนกสฺส นววิธสฺส มานสฺส
๑. ม. ปณฺณา ฯ ๒. ม. ปฏิปากติก ฯ ๓. ม. กมฺมกรณกาโลติ ฯ

*เล่มที่ ๑๘ เมฆียสุตตวณณา หน้า ๓๕๕

สมุจเจทนตถาย ฯ อนิจฺจสยฺญโนติ หุตฺวา อภาวโต อุทฺยพฺพย-
 วนฺตโต ปภฺงฺคุโต ตาวกาทิกโต อนิจฺจปฏิกฺขโต จ สพฺเพ
 สงฺขารา อนิจฺจาติ (๑) ปวตฺตอนิจฺจานุสฺสณาวเสน อนิจฺจสยฺญโน ฯ
 อนตฺตสยฺญา สณฺจาศีติ อสารกโต อวสวตฺตนโต ปรโต วิตฺตโต
 สยฺญโต จ สพฺเพ ฃมฺมา อนตฺตาทิ (๒) เอวํ ปวตฺตา
 อนตฺตานุสฺสณาสงฺขาทา อนตฺตสยฺญา จิตฺเต สณฺจาศิ อติทพฺหิ
 ปตฺติฏฺฐาติ ฯ อนิจฺจลกฺขณเ หิ ทิฏฺฐเ อนตฺตลกฺขณํ ทิฏฺฐเมว
 โหติ ฯ ตีสุ หิ ลกฺขณเสฺ อเอกสฺมี ทิฏฺฐเ อิตฺรทฺวยํ ทิฏฺฐเมว
 โหติ ฯ เตน วุตฺตํ อนิจฺจสยฺญโน หิ เมฆีย อนตฺตสยฺญา
 สณฺจาศีติ อนตฺตลกฺขณเ ทิฏฺฐเ อสฺมีติ ออุปฺชชนกฺมาโน
 สุปฺชโหว โหตีติ อาห อนตฺตสยฺญิ อสฺมีมานสมฺมุขมาตํ
 ปาปฺณาตีติ ฯ ทิฏฺฐเว ฃมฺเม นิพฺพานนฺติ ทิฏฺฐเเว ฃมฺเม
 อิมสฺมีเเว อตฺตภาเว อปฺจยฺปรินิพฺพานํ ปาปฺณาติ ฯ อยเมตฺถ
 สงฺเขโป วิตฺถารโต ปน อสุภาทิภาวนานโย วิสุทฺธิมคฺเค (๓)
 วุตฺตนเยน กเหตุพฺโพ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อายสฺมโต เมฆียสฺส มิจฺฉาวิตฺถก-
 โจเรหิ กุสลกณฺฑุพฺเจตฺตสงฺขาตํ (๔) อตฺถํ ชานิตฺวา ฯ อิมํ อุทานนฺติ
 อิมํ กามวิตฺถกาทีนํ อวิโนทเน วิโนทเน จ อาทีนวานิสฺสทีปํ (๕)

- # ๑. พุ. ฐ. ๓๐/๓๓๔/๑๓๖ ฯ ๒. พุ. ฐ. ๒๕/๓๐/๕๒ ฯ
- # ๓. วิสุทฺธิมคฺค. ๑/๒๒๖ ฯ ๔. ม. กุสลกณฺฑุพฺเจตฺตสงฺขาตํ ฯ
- # ๕. สී. อวิโนทเน จ อาทีนํ อาทีนํ วิโนทเน อานิสฺสทีปํ ฯ

อูทาน์ อูทานเสี ๗

ตตฤ ขุททาที หีนา ลามกา ๗ วิตฤกาติ กามวิตฤกาทโย
ตโย ปาปวิตฤกา ๗ เต หี สพพวิตฤเกหี ปตฤกฤจตย อฐ
ขุททาที วุตตนา น จ ขุททมาจเรตืออาทิสู (๑) วีย ๗ สขุมาติ
ณาทิวิตฤกาทโย อฐปเปตา ๗ ณาทิวิตฤโก ชนปทวิตฤโก
อมราวิตฤโก ปรานุทททยตปาฐิสฺยตฺโต วิตฤโก ลากสฤการ-
สึโลกปฐิสฺยตฺโต วิตฤโก อนวณณตตปฐิสฺยตฺโต วิตฤโกติ เอเต
หี วิตฤกา กามวิตฤกาทโย วีย ทารุณา น โหนตฺตีติ อน-
พาริกสภาวตย สขุมาติ วุตตนา ๗ อนุกตติ จิตฺเตน อน-
วตฺตติตา ๗ วิตฤเก หี อปฺปชชมานเ จิตฺตํ ตทนุกตเมว โหติ
ตสฺส อารมมณณินโรปนโต ๗ อนุกตตติปี ปาฬิ อนุกฺจิตตติ(๒)
อตุโธ ๗ มนโส (๓)อฺพพิลาปติ เจตโส อฺพพิลาวิตตตกร ๗ (๓)

เอเต อวิทฺวา มนโส วิตฤเกติ เอเต กามวิตฤกาทิก
มโนวิตฤเก อสฺสาทาทีนวณิสฺสรณโต ณาทีรณปทานปริณณาทิ
ยถากฺกตฺ อชานนฺโต ๗ หุราหุริ ชาวติ กนฺตจิตฺโตติ อปฺปหีน-
มิจฺจวิตฤกตตนา อนวณฺจิตจิตฺโต กทาจิ รุเป กทาจิ สทฺเทติ-
อาทีนา ตสฺมึ ตสฺมึ อารมมณเ อสฺสาทาทิวเสน อปรารฺปริ ชาวติ
ปริพฺภมตฺติ ๗ อถ วา หุราหุริ ชาวติ กนฺตจิตฺโตติ อปริณณาท-

๑. พุ. ฐ. ๒๕/๑๐/๑๓ ๗ พุ. สฺ. ๒๕/๓๐๘/๓๕๓ ๗

ม. ขุททมาจเรตืออาทิสู ๗ ๒. ม. อนุกฺจิตตติ ๗

๓. ม. อฺพปีลาวติ เจตโส อฺพปีลาวิตตตกร ๗

*เล่มที่ ๑๕ เมฆยสุตตวณณา หน้ ๓๕๗

วิตกตตทา ตนนิมิตตทานัน อวิชชาตณหานัน วเสน ปริพุกนต-
มานโส (๑) อธิโลกปรโลกโต(๒) อาทานนิกุเขเปหิ อปราปริ ชาวติ
สัสรตีติ อตุโถ ๑

เอเต จ วิทวา มนโส วิตกเกติ เอเต ปน ยถา-
วุตตปเปเท กามวิตกกาทีเก มโนวิตกเก อสุสทาทีโต ยถากุตฺ
ชานนุโต ๑ อาตปิโยติ วีริยวา ๑ สัสรตีติ ปิทหติ ๑ สติมาติ
สติสมปนโน ๑ อนุคคเตติ ทุลลภวเสน อนุปปนเน ๑ อิทํ วุตตํ
โหติ เอเต วุตตปเปการเ กามวิตกกาทีเก มโนวิตกเก จิตตสฺส
อุพพิลาวิตเหตุตย (๓) มนโส อุพพิลาเป (๔) วิทวา วิปัสสนาปญญา-
สहितาย มคคปญญา ย สมุมเทว ชานนุโต ตสฺสา(๕) สหายกฺุทานัน
สมุมวายามสตีนน อตฺถิตาย อาตปิโย สติมา เต อริยมคค-
ภาวนาย อสตี(๖) อุปปตฺตริเห อนุคคเต อนุปปนเน เอว มคคกฺุเข
สัสรตี ฃณสัสรวเสน ปิทหติ อากมนปถํ ปจฺฉินฺหติ เอวโถ
จ จตฺสจฺจสมุโพเรน (๗) พุทฺโธ อริยสาวโก อรหตฺตาริคมเน
อเสสั อนวเสสั เอเต กามวิตกกาทีเก ปชหาสิ สมจฺฉินฺหิตี ๑
เอตถापि อนุคเตตีปี ปจฺฉนฺติ ตสฺสตุโถ เภฏจา วุตโตเยว ๑

ปรหมสุตตวณณา นิฏฺฐิตา ๑

๑. ม. ปริพุกมมนมานโส ๑ ๒. ม. อธิโลกโต ปรโลกํ ๑

๓. ม. อุปปีลา... ๑ ๔. ม. อุปปีลาเว ๑ ๕. ม. ตสฺส ๑

๖. ม. आयตี ๑ ๗. ม. จตฺสจฺจปโปเรน ๑

*เล่มที่ ๑๕ อุทตตสุตตวณณา หน้า ๓๕๕

อสมบุชานาฯ คหุพหูนมคฺคฺมปี กาลํ จิตฺตสมาธานสุส อภาวโต
น สมหาหิตาติ อสมาหิตาฯ โถลสภาวตฺตฺตา ภนฺตฺตมิกสฺปปฏิ-
ภากตฺตย วิพฺภนฺตฺตจิตฺตฺตาฯ มนฺจฺจกฺกฺจฺจํ อินฺทฺตริยานํ อสํวรณฺโต
อสลฺลตฺตินฺทฺตริยตฺตย ปากตฺตินฺทฺตริยาฯ

เอตมตฺตํ วิทิตฺตวาติ เอตํ เตสํ ภิกฺกฺชุนํ อุทฺตจฺจาทิวเสน
ปฺมาทวิทฺตารํ ชานิตฺตวาฯ อิมํ อุทานนฺตฺติ อิมํ ปฺมาทวิทฺตาร
อปฺปฺมาทวิทฺตาร เอ ยถากุภํ อาทินฺทวานิตฺตํสฺวิภวานํ อุทานํ
อุทานเสีฯ

ตฺตฺตฺต อรฺกฺขิตฺตนาติ สติอารกฺขภาเวน อคฺคตฺตฺนฯ
กาเยนาติ ฉวิญฺญาณกาเยน จกฺขวิญฺญาณน หิ รุปี ทิสฺวา
ตฺตฺตฺต นิมิตฺตฺตนาพฺพสฺสชนคฺคฺคหณฺวเสน อภิชฺฌาทิปฺปวตฺตฺติโต
วิญฺญาณทฺวารสุส สติยา อรฺกฺขิตฺตภาวโตฯ โสตฺตวิญฺญาณาทิสฺสุปี
เอเสว นโยฯ เอวํ ฉวิญฺญาณกาสฺส อรฺกฺขิตฺตภาวํ สนฺธฺตฺตยาห
อรฺกฺขิตฺตฺน กาเยนาติฯ เกจิ ปนฺ กาเยนาติ อตฺตํ วทนฺตฺติ
เตสมฺปิ วุตฺตฺตนเยเนว อตฺตโยชนฺตย สติ ยฺชฺชเยยฺยฯ อปฺเร ปน
อรฺกฺขิตฺตฺน จิตฺตฺตนาติ วทนฺตฺติ(๑) เตสมฺปิ วุตฺตฺตนโย เอว อตฺตโถฯ
มิจฺจนาทิสฺสุจิคฺตนาติ สสฺสตาทิมิจฺจนาทินิเวสฺทฺตฺติเตน(๒)ฯ ถินมิทฺตธาภิ-
กฺกฺตนาติ จิตฺตฺตสฺส อกฺลฺยตฺตาลกฺกฺชณฺน ถินน กาสฺส อกฺลฺยตฺต-

- # ๑. ม. ปจฺนฺตฺติฯ
- # ๒. สี่. มิจฺจนาทิสฺสุจิคฺตนาติ สสฺสตาทิมิจฺจนาทินิเวสฺทฺตฺติเตนฯ
- # ปาลิยมฺปิ มิจฺจนาทิสฺสุจิคฺตนาติ ปาโใจฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวกฺควณฺณา หน้า ๓๖๐

ลกฺขณณ มิตฺเชน จ อชฺโฆตฺถเตน เตน กาเยน จิตฺเตนาติ
วา สมฺพนฺโช ๗ วสฺ ฆารสฺส คจฺจตีติ กิเลสมาราทิกสฺส
สพฺพสฺสปี ฆารสฺส วสฺ ยถากามกรณียตฺ อูปคจฺจติ เตสฺ
วิสยฺ นาทิกฺกมตีติ อตฺโถ ๗

อิมาย หิ คถาย ภควา เย สติอารกฺษาภาเว
สพฺพโส อรกฺขิตจิตฺตา โยนิโสมนสฺกาสฺส เหตุญฺจาย ปญฺญา
อภาวโต อโยนิโส อุมฺมุชฺชเนน นิจฺจนฺตฺอาทินา วิปริเยสคาหิโน
ตโต เอว กุสฺลทริยาย วิริยารมฺภาวโต โกสชฺชาภิกฺขตา เต
วญฺญโต (๑) สีสํ น อุกฺขิปฺสสนฺตีติ เตสฺ ภิกฺขุณฺ ปมาทวิหาร-
ครหามฺเขน วญฺญํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ วิวญฺญํ ทสฺเสตฺถฺ ตสฺมา
รกฺขิตจิตฺตสฺสาติ ทฺติยฺ คถมาห ๗

ตตฺถ ตสฺมา รกฺขิตจิตฺตสฺสาติ ยสฺมา อรกฺขิตจิตฺโต
ฆารสฺส ยถากามกรณฺโย หุตฺวา สํสาเรเยว โหติ ตสฺมา
สตีสํวเรน มนจฺจญฺจัน อินฺทฺริยานํ รกฺขเนน ปิทฺทเนน
รกฺขิตจิตฺโต อสฺส ๗ จิตฺเต หิ รกฺขิตฺเต จกฺขฺวาทีอินฺทฺริยานิ
รกฺขิตาเนว โหนฺตีติ ๗ สมฺมาสงฺกปฺปโคจโรติ ยสฺมา มิจฺฉา-
สงฺกปฺปโคจโร ตถา ตถา อโยนิโส วิตกฺกเตวา นานาวิธานิ
มิจฺฉาทสฺสนานิ คณฺหนฺโต มิจฺฉาทิกฺกฺขิตฺเตน จิตฺเตน ฆารสฺส
ยถากามกรณฺโย โหติ ตสฺมา โยนิโสมนสฺกาสฺส กมฺมํ

๑. ม. สํสารวญฺญโต ๗

*เล่มที่ ๑๕ อูทตตตตวณณา หน้ท ๓๖๑

กโรนุโต เนกขมมสงกปปาทิสมมาสงกปโปจโร อสส ฆานาทิ-
สมปยุตต์ สมมาสงกปเปว อตตโน จิตตสส ปวตติฏจัน
กเรยฺย ๑ สมมาทิกุจิปุเรกขารอติ สมมาสงกปโปจจรตย วิฐต-
มิจจาทสสโน ปุเรตรเยว กम्मสสกกตลกขณฺ์ ตโต ยถาภูตถาณ-
ลกขณณจ สมมาทิกุจิ ปุพพกมฺ (๑) กตฺวา ปุพเพ วุตตนเยเนว
สีลสมาธิสฺ ยุตโต ปยุตโต วิปสฺสนิ อารภิตฺวา สงฺขาร
สมมสนฺโต ฆตฺวาน อูทยพฺพยิ ปณฺจสฺ อูปาทานกขนฺเรสฺ
สมปณฺญาสย อากาเรทฺ อูปาทำ นิโรธณฺจ ววตฺถเปตฺวา
ยฺทยพฺพยณณฺ์ อธิคนฺตฺวา ตโต ปรี ภงฺกานุปสฺสนาทิวเสน
วิปสฺสนิ อสฺสูกกาเปตฺวา อนุกกเมเน อริยมกฺคิ กณฺหนฺโต
อคฺคกมฺเคน ติณมิทฺธาภิกฺกุ ภิกฺขุ สพฺพา ทฺกคฺติโย ชเหติ
เอวํ โส ฆฏฺฐิมมกฺควชฺฆานํ กิเลสนํ ปจฺมเมว ปหิณฺตฺตา
ทิกฺกุจิวิปยุตฺตลโลภสทคฺคจิตฺตูปปาเทสฺ อูปาชฺชนกถิณมิทฺธานํ
อธิคฺเตเน อรทตฺตมฺเคน สมฺจฺฉินฺทนฺโต ตโต(๒) ตเทกฺกุจัน
ฆานาทินมฺปิ ปหิณฺตฺตา สพฺพโส ภินฺนกิเลโส จีฆาสวภิกฺขุ
ติวิฐทฺกขตาโยเคน ทฺกคฺติสงฺฆาตา สพฺพापิ คฺติโย อฺจฺฉินฺน-
ภวฺมูลตฺตา ชเห ปชฺเหยย ตาสํ ปรรากเ นินฺพฺพานเ ปตฺติฏฺเจยฺยาติ(๓)
อตุโถ ๑

ทฺติยสฺตตวณณา นิกฺกุจิตา ๑

๑. ม. ปุโรโต ๑ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๓. ม. ปตฺติฏฺเจยฺยาติ ๑

โคपालกสฺตฺตวณฺณา

ตติเย โกสเลสุติ โกสลา นาม ชนปทวาสิโน (๑) ราช-
กุมารา เตสํ นิวาโส เอโกปี ชนปโท โกสลาเดวว วุจฺจติ ฯ
เตสุ โกสเล(๒) ชนปเท ฯ จาริกํ จรตีติ อตุริตจาริกาวเสน ชนปท-
จาริกํ จรติ ฯ มหตาติ कुณฺมहतฺเตนปี มหตา อปริจฺฉินฺน-
สงฺขยตฺตา สงฺขยามहतฺเตนปี มหตา ฯ ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ ทิฏฺฐิ-
สิลสามณฺยลํหเตน สมณคเณน ฯ สทฺธินฺติ เอกโต ฯ มคฺคา
โอกกมฺมาติ มคฺคโต อปกกमितฺวา ฯ อณฺยตฺริ รุกฺขมฺลนฺติ ฉนปตฺต-
ปลาตฺต(๓) สนนทฺจฉายสฺส มหโต รุกฺขสฺส สมิปสงฺขาติ มฺลํ ฯ

อณฺยตฺโร โคपालโกติ เอโก โคคณฺรูกฺโข นามเณ ปน
นनुโท นาม ฯ โส กิร อทฺโธ มหทฺธโน มหาโกโล ยถา
เกณฺโโย ชฺฉิลो ปพฺพชฺชาเวเสน เอว อนาถปีณฺฑิกสฺส โคยฺถํ
รูกฺขนฺโต โคपालกตฺเตน ราชปีฬํ ปรีหรนฺโต (๔) อตฺตโน กุณฺมพํ
รูกฺขติ ฯ โส กาเลน กาลํ ปณฺจโครเส คเหตุวา มหาเสณฺจิสฺส
สนฺติกํ อากนฺตฺวา นียยาเทตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ กนฺตฺวา สตฺถารํ
ปสฺสตี ชฺมมํ สฺฆาติ อตฺตโน จ วสนฺนฺจानํ อากมนฺตฺถาย
สตฺถารํ ยาจตี ฯ สตฺถา ตสฺเสว ฅาณปรีปากํ อากมย-
มาโน [๕] อกนฺตฺวา อปรภาเคน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ ปรีวโต ชนปท-

๑. ม. ขานปทีโน ฯ ๒. ม. เตสุ โกสเลสุ ฯ

๓. ม. ฉนปตฺตสาขาวินฺนปสมฺปนฺนสฺส ฯ ๔. ม. อปหรนฺโต ฯ

๕. ม. เอตฺถนฺเตร อกนฺตฺวาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โคปาลกสูตรวณณา หน้า ๓๖๓

จาริกัม จรฺนุโต อิทานิสุตฺต ฌาณํ ปริปกกนฺตฺติ ฌตฺวา ตสฺส
วสนฺนุจฺจานสฺส อวิทุเร มคฺคา โอกกมฺม อณฺณตฺรสมฺมํ รุกฺขมฺมุเล
นีสีทฺติ ตสฺส อากมฺนํ อากมฺยมาโน ๗ นนฺโทปี โข สตุถา
กิริ ชนปทจาริกัม จรฺนุโต อิตฺ อากจฺจตฺติ สตุถวา หฺนฺนฺจตุฏฺโง
เวเคน คนฺตฺวา สตุถาริ อฺปฺสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา กตปฏฺิสนฺจโร
เอกมฺนตฺตํ นีสีทฺติ อตฺสส ภาวฺวา ฌมฺมํ เทเสสิ ๗ โส โสตาปตฺติ-
ผลฺล ปตฺติฏฺจาทิตฺวา ภาวฺนตฺตํ นิมฺนฺเตตฺวา สตุถาทํ ปายาสทานํ
อทาสี สตุตฺตเม ทิวเส ภาวฺวา อนุโมทนํ กตฺวา ปกฺกามิ ๗
เตน วุตฺตํ เอกมฺนตฺตํ นีสินฺนํ โข ตํ โคปาลกํ ภาวฺวา ฌมฺมิมฺยา
กถาย สนฺทสฺเสสิ ๗เป ๗ อฺกฺกฺจายาสนา ปกฺกามิตฺติ ๗

ตตฺถ สนฺทสฺเสสิตฺติ อิมํ ฌมฺมา กุสลา อิมํ ฌมฺมา
อกุสลาตฺติอาทินา กุสลาทิจมฺเม กมฺมวิปาเก อิจฺโลกปรโลก
ปจฺจกฺขโต ทสฺเสสนฺโต อนุปฺพุพฺพิถาวसानเ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ
สมฺมา ทสฺเสสิ ๗ สมฺมาทเปสิตฺติ สจฺจาทิกฺมา ย อิมํ นาม ฌมฺมา
อตฺตนิ อฺปฺปาเทตฺพุพฺพาทิ สีลาทิจมฺเม สมฺมา คณฺหาเปตฺวา เตสฺ
ตํ ปตฺติฏฺจาทเปสิ ๗ สมฺมุตฺเตเชสิตฺติ เต ฌมฺมา สมฺมาทินฺนา อนุกฺกเมน
ภาวฺยมาณา นิพฺเพชภาคิยา หุตฺวา ติกฺขวิสทา ยถา จิปปํ
อริยมคฺคํ อวฺहनฺตฺติ ตถา สมฺมา อุตฺเตเชสิ สมฺมเทว เตเชสิ ๗(๑)
สมฺปหํเสสิตฺติ ภาวนาย ปฺพุพฺพนาปริ วิเสสภาวทสฺสเนน จิตฺตสฺส
๑. สี. ตถา สมฺมุตฺเตเชสิ สมฺมา อุตฺเตเชสิ ๗

ปโมทาปนวเสน สุฏฺฐุ ปหังเสตี ฯ อปีเจตฺถ สวชฺชชานวชฺชชมเมสุ
ทุกฺขาทิสฺสุ จ สมฺโหมหวิโนทเนน(๑) สนฺทสฺสนํ สมฺมาปฏิปัตติย
ปมาทาปโนทเนน สมทาปนํ จิตฺตสฺสาลสียาปตฺติวิโนทเนน
สมุตฺเตชนํ สมฺมาปฏิปัตติสฺสทฺธิยา สมฺปหังสนํ เวทิตพฺพํ ฯ เอวํ โส
ภควโต สามุกกัฏฺสกาย ชมฺมเทสนาย โสตาปตฺติผล ปตฺติภูจฺหิ ฯ
อชฺิวาเสตีติ เตน ทิฏฺฐสจฺเจน อชฺิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควาติ-
อาทินา นิมนฺตฺโต กายงฺควาจงฺกํ อโจเปนฺโต จิตฺเตเนว อชฺิวาเสตี
สาทฺธิยํ เตเนวาท ตฺถนฺทฺธิภาเวนาติ ฯ

อปฺโปทกปายาสนฺติ นีรฺุทกปายาสํ ฯ ปฏฺิยาทาเปตฺวาติ
สมฺปาเทตฺวา สชฺเชตฺวา ฯ นวณฺจ สปฺปิณฺติ นวณฺตี คเหตุวา
ดาวเทว วิลินํ มณฺฑสปฺปิณฺจ ปฏฺิยาทาเปตฺวา ฯ สหตฺถาติ
อาทราชาโต สหตฺถเนว ปรีวิสนฺโต ฯ สนฺตปฺเปสีติ ปฏฺิยตฺตํ โภชนํ
โภเชสี ฯ สมฺปวาเรสีติ อลํ อลนฺติ วาจา ย ปฏฺิภฺิปาเปสี ฯ
ภฺุคฺตาวินฺติ กตฺถตฺตกฺิจจํ ฯ โอนีตปฺตฺตปาณินฺติ ปตฺตโต อปฺนิต-
ปาณิ ฺโรตปฺตฺตปาณินฺติปิ ปาโจ ฺโรตปฺตฺตหตฺถนฺติ อตฺโถ ฯ
นีจฺนฺติ อนุจฺจํ อาสนํ คเหตุวา อาสเนยฺเว นิสีทฺนํ อริย-
เทสวาสีนํ จาริตฺตํ โส ปน สตฺถุ สนฺติเก อุปจารวเสน
ปญฺญตฺตสฺส ทารุผลกาสนสฺส สมฺเป นิสีทฺธิ ฯ ชมฺมียา กถายาติ-
อาทิ สตฺตเม ทิวเส กตฺติ อนุโมทนํ สนฺธาย วุตฺตํ ฯ โส กิร
๑. ม. สมฺโหมหวิโนทเนน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โคปาลกสูตรวณณา หน้า ๓๖๕

สตฺตาทิ ภควนฺตํ ภิกฺขุสํฆนฺจ ตตฺถ วสาเปตฺวา มหาทานํ
ปวตฺเตสิ สตฺตเม ปน ทิวเส อปฺโปทกปายาสทานํ อทาสี ฯ
สตฺถา ตสฺส ตสฺมี อตฺตภาเว อุปริมคฺคตฺถาย ฅาณปริปากา-
ภาวโต อนุโมทนเมว กตฺวา ปกฺกามิ ฯ

สีมนฺตริกาชาติ สีมนฺตเร ตสฺส คามสฺส อนนฺตริ(๑) ฯ
คามวาสีโน กิร เอกํ ตพากํ นิสฺสาย เตน สทฺธิ กถํ
อกํสุ ฯ โส เต อภิภวิตฺวา ตํ ตพากํ คณฺหิ ฯ เตน พทฺธามาโต
เอโก ปุริโส ตํ สตฺถุ ปตฺตํ คเหตุวา ทูเร อนุคนฺตฺวา นีวตฺตาทิ
อุปาสกาติ วุตฺเต ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา ภิกฺขุ-
สํฆสฺส จ อณฺชลี กตฺวา ยาว ทสฺสนฺนุปรจารสมตฺติกฺกมา ทสนข-
สโมธานสมฺมุขชฺฉํ อณฺชลี สิริสี ปกฺคยฺห ปฏฺินีวตฺติตฺวา ทฺวินฺนํ
คามานมนฺตเร อรณฺณปเทเส เอกกํ คจฺจนฺตํ สเรณ วิษฺณฺมิตฺวา
มาเรสิ ฯ เตน วุตฺตํ อจิริปกฺกนตฺสฺส ฯเปฯ โวโรเปสิตี ฯ

เกนจิทฺเว กรรมิเยน โอิหิยิตฺวา ปจฺฉา คจฺจนฺตา ภิกฺขุ
ตํ ตถา มตํ ทิสฺวา ภควโต ตมตฺถํ อาโรเจสฺส ตํ สนฺชาย
วุตฺตํ อถ โข สมฺพหฺลลา ภิกฺขุติอาทิ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ ยสฺมา ทิฏฺฐิสมฺปนฺนํ อริยสาวกํ นนฺทํ
หนนฺเตน (๒) ปุริเสน อานนฺตริยกมฺมํ พหุลํ อปฺปญฺญํ ปสฺสํ ตสฺมา
ย โจรเหติ เวรฺหิ จ กตฺตพฺพํ ตโตปิ โฆรตฺริ อิมํสํ สตฺตานํ

๑. ม. อนฺตริ ฯ ๒. ม. มาเรนฺเตน ฯ

มิจณาปณิหิต์ จิตต์ กโรตีติ อิมมตถ์ ชานิตฺวา ตทคตที่ปนี
อิมิ อุทาน์ อุทานเสิ ฯ

ตคตท ทิโส ทิสนฺติ ทุสโก ทุสนียิ โจโร โจริ ทิสฺวาติ
วจนเสโส ฯ ยนฺตํ กยิราติ ยํ ตสฺส อนนยพฺยสนํ กรอยย
ทฺติยปเทปิ เอสว นโย ฯ อิํ วุคฺตํ โหติ เอโก เอกสฺส
มิตฺตทพฺพิ โจโร ปุคฺตทวารเขตฺตวตฺถุโคมหีสาทิสฺส อปรชฺฉนฺโต
ยสฺส อปรชฺฉติ ตมฺปิ ตเถว อตฺตนิ อปรชฺฉนฺตํ โจริ ทิสฺวา
เวริ วา ปน เกนจิเทว การณน พทฺชเวริ เวริ ทิสฺวา
อตฺตโน กกฺขพตฺตาย ทารุณตฺตาย ยนฺตสฺส อนนยพฺยสนํ กรอยย
ปุคฺตทวาริ วา ปิเพยฺย เขตฺตาทินิ วา นาสยฺย ชีวิตา วา
โวโรเปยฺย ทสฺส อกฺสลคมฺมปเถสฺส มิจฺฉาจปีตคฺตา มิจฺฉา-
ปณิหิต์ จิตต์ ปาปิโย น ตโต กรเ ตํ ปุริสํ ปาปตริ
ตโต กรอยย ฯ วุคฺตปฺปกาโร หิ ทิโส วา เวริ วา ทิสฺส
วา เวรินอ วา อิมสฺมีเยว อตฺตภาเว ทุกฺขิ วา อุปฺปาเทยฺย
ชีวิตกฺขยิ วา กรอยย ฯ อิทมฺปน อกฺสลคมฺมปเถสฺส มิจฺฉาจปีต
จิตต์ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม อนนยพฺยสนํ ปาเปติ อตฺตภาวสตฺสทสฺสเสสฺสุปี
จคฺคฺส อปาเยสฺส ชิปิตฺวา สีสมสฺส อุกฺขิปิตฺถุ น เทตีติ ฯ
ตติยสฺสคฺตวณณา นิฏฺฐจิตา ฯ

ยกฺขปหารสฺสคฺคตวณฺณา

จตุตฺเถ กโปตกนฺทรายนฺติ เอวํนามเก วิหารเ ๑ ตสฺมี
กิริ ปพฺพตกนฺทเร ปุพฺเพ พุทฺ กโปตา วสีสุ เตนฺ ส
ปพฺพตกนฺทรา (๑) กโปตกนฺทราติ วุจฺจติ ๑ อปรภาเค ตตฺถ
กตฺวิหาโรปี กโปตกนฺทาเตวว ปณฺณายิตฺถ ๑ เตนฺ วุตฺตํ กโปต-
กนฺทรายนฺติ เอวํนามเก วิหารเติ ๑ ชุณฺหาย รตฺติยาติ สุกฺก-
ปกฺขรตฺติ ยํ ๑ นโวโรปีเตหิ เกเสหีติ อจิริโหหาริเตหิ เกเสหิ ๑
อิตฺถมฺกฺคตลกฺขณฺ เจตํ กรณฺวณฺ ๑ อพฺโลกาเสติ ยตฺถ อฺปฺริจฺจทณฺ
ปฺริกฺเขปํ วา นตฺถิ ตาเทเส อากาสงฺกณฺ ๑

ตตฺถ อายสฺมา สาริปฺุตโต สุวณฺณวณฺโณ อายสฺมา
มหาโมคคฺคฺลาโน นิลุปลวณฺโณ ๑ อฺโภปี ปนฺ เต มหาเถรา
อฺทิจฺจพฺรหฺมณฺชจฺจา กปฺปานํ สตสฺสสฺสาธิกํ เอกํ อสงฺเขยฺยํ
อภินิหารสมฺปนฺนา ฉพฺภิณฺญาปฺภิสฺมภิทาปฺตตฺตา มหาชีนาสวา
สพฺพสมฺปาตฺติลาภิโน สตฺตสฺสจฺจียา สวากปารมิธานํ มตฺถกํ
ปตฺตา เอกํ กโปตกนฺทรวิหารํ อฺปฺโสภยฺนตฺตา เอกํ กนฺกคฺคํ
ปฺริจฺจทา เทว สึหา วิย ๑ เอกํ วิชฺมกนฺณมฺมี โอตินฺณา เทว
พฺยคฺขมา วิย เอกํ สฺปฺปฺพิตฺสาลวณฺ ปฺริจฺจทา เทว ฉทฺทนฺตนาค-
ราชาโน วิย เอกํ สิมฺพลิวณฺ ปฺริจฺจทา เทว สฺปฺณฺณราชาโน
วีย เอกํ นรฺวหนฺยานํ อภิรฺพฺหา เทว เวสฺสวณฺนา วิย เอกํ
๑. สึ. อฺปฺจฺจกา ๑ อยเมวตฺถโต ๑

*เล่มที่ ๑๕ เมฆยวคฺควณฺณา หน้า ๓๖๘

ปณฺฑกมฺพลสีลาสนํ อภินิสิฺนฺนา เทว สกฺกา วีย เอก-
วิมานพฺกนฺตรคฺคา เทว มหาพฺรหฺมาโน วีย เอกสฺมี คคฺนภฺจฺจาเน
จิตฺตานี เทว จฺนฺทมณฺฑลฺตานี วีย เทว สุริยมณฺฑลฺตานี วีย
จ วิโรเจสฺส ๑ เตสฺส อายสฺมา มหาโมคฺคฺคฺลฺลาโน คฺคฺคฺหี นิสีทิ ๑
อายสฺมา ปน สาริปฺตฺโต สฺมาปชฺชิ ๑ เตน วุคฺคฺติ อณฺณตฺร
สฺมาธิ สฺมาปชฺชิตฺวาติ ๑

ตคฺคฺค อณฺณตฺร สฺมาธินฺติ อุเปกฺขาพฺรหฺมวิหารสฺมาปตฺตี ๑
เกจิ สลฺลวเวทฺยิตฺตนิโรธสฺมาปตฺตินฺติ วทฺนฺติ อปเร ปนาหุ
อารุปฺปาทกํ ผลสฺมาปตฺตินฺติ ๑ อีมา เอว หิ ติสฺโส กาย-
รกฺขณสมตฺถา สฺมาปตฺติโย ๑ ตคฺคฺค นิโรธสฺมาปตฺติยา สฺมาธิ-
ปริยายสมภโว เหภฺจฺจา วุคฺคฺโตเยว ปจฺฉิมฺเยว ปน อจาริยา
วณฺณนฺติ ๑

อุคฺคฺตราย ทิสาย ทกฺขิณฺทิสํ คจฺฉนฺตฺติ อุคฺคฺตราย ทิสาย
ยกฺขสมากมํ คนฺตฺวา อคฺคฺคโน ภวณฺํ คนฺตฺตํ ทกฺขิณฺทิสํ คจฺฉนฺตฺติ ๑
ปฏฺธิภาติ มนฺติ อุปภฺจฺจติ มม ๑ มนฺติ หิ ปฏฺธิสทฺทโยเคน
สฺมาอิคฺคฺเถ อุปโยคฺวณฺํ อิมสฺส สีเส ปหารํ ทาคฺคํ จิตฺตํ
เม อุปฺปชฺชตฺติ อคฺคฺโค ๑ โส กิร ปุริมชาตฺยิ เถเร พทฺธา-
จฺมาโต เตนสฺส เถรํ ทิสฺวา ปทฺฐจฺจิตฺตสฺส เอวํ อโหสิ ๑
อิตโร ปน สปฺปญฺญชาตฺโก ตสฺมา ตํ ปฏฺธิเสเชนฺโต อลฺ
สมฺมาติอาทิมาย ๑ ตคฺคฺค มา อาสาเทสีติ มา ฆภฺภูสิ มา

*เล่มที่ ๑๕ ยกขปหารสุตตวณณา หน้ ๓๖๕

ปหารี เทหีตี วุตต์ โหตี ฯ อุพาริตี อุพาระหิ อุตตเมหิ
สีลาทิกุณเหิ สมณุนาคโต ฯ

อนาทียิตฺวาตี อาทรี อกตฺวา ตสฺส วจัน อคฺคเหตฺวา ฯ
ยสุมา ปน ตสฺส วจัน อคฺคณฺหนฺโต ตํ อนาทียนฺโต นาม
โหตี ตสฺมา วุตต์ ตํ ยกขํ อนาทียิตฺวาตี ฯ สีเส ปหารี
อทาสีตี สพฺพถาเมน อุตฺสาหํ ชเนตฺวา อากาเส จิตฺว สีเส
ขภฺกํ อทาสี มุทฺชนิ มุฏฺจิมํ อทาสีตี อตฺโถ ฯ ตาว
มหาตี ถา มมहतฺเตน ตตฺตํ มหนฺโต ปหารี อโหตี ฯ เตน
ปหารเณตี เตน ปหารเณ การณฺญเตน ฯ สตฺตรตฺนนฺตี ปมาณ-
มชฺฉิมสฺส ปฺริสสฺส รตฺเนน สตฺตรตฺนํ ฯ โสตี ยกฺโข ฯ (๑) นาคนฺตี
หตฺถินาคํ ฯ โอสาทฺเยยตี ปจฺวิย โอสีทาเปยฺย นิมฺชฺชาเปยฺย ฯ
โอสาทฺเยยตีปี ปาโจ จุณฺณวิจฺจณฺณํ กรเยยตี อตฺโถ ฯ
อทฺตมฺภูจฺมรตฺนนฺตี อทฺตเณ อฏฺจฺนํ ปฺรณนฺตี (๒) อทฺตมฺภูจฺมานิ ฯ
อทฺตมฺภูจฺมานิ รตฺนานิ ปมาณํ เอตฺสฺสาตี อทฺตมฺภูจฺมรตฺโน ฯ
ตํ อทฺตมฺภูจฺมรตฺนํ ฯ มหนฺตํ ปพฺพตฺตมฺภูจฺนฺตี เกลาสฺสทฺตมฺภูจฺนํ
วิปฺปลํ ทิริฏฺฐํ ฯ ปทาเลยฺยตี สกฺลิกากาเรน ภูณฺเทยฺย ฯ อปี
โอสาทฺเยย อปี ปทาเลยฺยตี สมฺพนฺโร ฯ

ตาวเทว จสฺส สรีเร มหาปฺริพาโห อุปฺปชฺชิ โส
เวทนาตุโร อากาเส จาตุ อสฺสโกนฺโต ภูมียิ ปตี ตํชณฺณเวย
๑. ม. โสตี ยกฺโขตี น ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. ปฺรณนฺตี ฯ

*เล่มที ๑๕ เมฆียวคฺควณฺณา หน้า ๓๗๐

อุทฺตสภูจิสหฺสธาธิโกยชนสทสหฺสสุพฺเพธึ สีนฺรุมฺปพฺพตฺราชานํ(๑)
สฺนฺธาเรณฺตี จตฺนฺหุตาธิกทฺวิโยชนสทสหฺสพฺพลา(๒) มหาปจฺวี ตํ
ปาปสฺตตํ ฐาเรตฺถุ อสฺกโกณฺตี วิย วิวรมฺทาสึ ฯ อวีจโธ ฐาลา
อุทฺตฺทิตฺวา กนฺทฺนตฺเตยฺว ตํ คณฺหีสุ โส กนฺทฺนโต วิปฺปลปฺนโต
ปติ ฯ เตน วุตฺตํ อถ จ โข (๓) โส ยฺกฺโข ทยฺหามิ ทยฺหามิตฺติ
วตฺวา ตตฺถเวว มหฺนฺริเย อปฺตาสีตฺติ ฯ (๔) ตตฺถ อวฺภูจาสีตฺติ(๕) อปฺติ ฯ

กิมฺปน โส ยฺกฺขตฺตภาเวเนว นฺริยํ อุปคจฺฉิตฺติ น
อุปคจฺฉิ ยํ เหตุถ ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ ปापกมฺมํ อโหสิ ตสฺส
พฺเลน ยฺกฺขตฺตภาเว มหฺนตํ ทุกฺขํ อนฺนุภวี ฯ ยมฺปน อุปฺปชฺช-
เวทนียํ อานนฺตฺริยกมฺมํ เตน จฺจติอนนฺตฺริ นฺริเย อุปฺปชฺชิตฺติ ฯ
เถรสฺส ปน สฺมาปตฺติพฺเลน อุปฺตมฺภิตสฺริรสฺส น โกจิ วิกาโร
อโหสิ ฯ สฺมาปตฺติโต อวฺภูจิตกาเล หิ ตํ ยฺกฺโข ปฺหริ ตถา
ปฺหรนฺตํ ตํ ทิพฺพจกฺขฺณา ทิสฺวา आयสฺมา มหฺโมคฺคฺคฺลลาโน
ธมฺมเสนาปตี อุปฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมนสฺมกกาลเมว จ ธมฺมเสนาปตี
สฺมาปตฺติโต วฺภูจาสี(๖) ฯ อถ นํ มหฺโมคฺคฺคฺลลาโน ตํ(๗) ปฺริภวํ
ปฺุจฺฉิ โสปฺิสฺส พฺยากาลิ เตน วุตฺตํ อทฺทสา โข आयสฺมา
มหฺโมคฺคฺคฺลลาโน ฯเปฯ อปฺิจ เม สีลํ โลกํ ทุกฺขนฺตฺติ ฯ

- # ๑. ม. สีนฺรุมฺปิ ปพฺพตฺราชานํ ฯ ๒. ม. จตฺนฺหุตาธิก...
- # ๓. ม. จ ปน ฯ ๔. ม. วตฺวา ตตฺถเวว มหฺนฺริยํ อปฺตาสีตฺติ ฯ
- # ๕. ม. อปฺตาสีตฺติ ฯ ๖. ม. อวฺภูจาสี ฯ ๗. ม. สฺริรสฺสวตฺตํ ปฺุจฺฉิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ยกขปหารสุตตวณณา หน้า ๓๗๑

ตตถ โลกั ทุกขนุติ โลกั อปฺปมตฺตกั มชฺฐชาตั วีย
เม สีลั ทุกขิตั ทุกขปฺปตฺตนุติ อตฺโต ๗ ทุกขาธิฏฺฐานั หิ
สีลั ทุกขนุติ วุตฺตั ๗ สีเส โลกั ทุกขนุติปิ ปาโจ ๗ กถมฺปน
สมาปตฺติพเลน สรีเร อุปตฺถมฺภิเต เถรสฺส สีเส โลกมฺปิ ทุกขั
อโหสีติ อจิเรเนว วุฏฺฐิตตฺตา ๗ อนฺโตสสมาปตฺติยฺ อปญฺญา
มานทุกขณฺหิ กายนิสฺสิตตฺตา นิทฺทํ อุปกตฺตสฺส มกฺสาทิกฺชนิต्तํ
วีย ปฏฺิพฺพุทฺทสฺส โลกั ปญฺญาชิตฺถ ๗

มหาพเลน ยกฺเขน ตถา สพฺพุทฺทสาเหน ปหญฺเฐ สรีเรปิ
วิกาโร นาม นตฺถิติ อจฺฉริยพฺภุทฺทจิตฺตชาเตน आयสุมฺตา มหา
โมกฺคฺคฺลฺลาเนน อจฺฉริยํ อาวุโส สาริปฺปตฺตาทิอาทินา ฌมฺม
เสนาปติโน มหानุภาวตฺตาย วิภาวิตฺตาย โสปีสฺส อจฺฉริยํ
อาวุโส โมกฺคฺคฺลฺลานาทิอาทินา อิทฺธานุภาวมนฺตตฺตาปกาสนา
ปเทเสน อตฺตโน อีสฺสามจฺฉริยาหํการาทิมลัน สุปฺปหิณตฺ
ทีเปติ ๗ ปฺสูปิสฺสาจกมฺปิ น ปสฺสามาติ สงฺการกฺฎฺฐาทิสฺสู วิจฺรณก
ขุทฺทกเปตมฺปิ น ปสฺสาม ๗ อิติ อธิคมฺปฺปิจฺฉานํ อคฺคฺกฺภูโต
มหาเถโร ตสฺมี กาลเ อนาวชฺชเนน เตลลํ อทสฺสนํ สนฺชาย
วทติ ๗ เตนวาท เอตฺรหิติ ๗

ภควา ปน เวพฺพเน จิโต อุภินฺนํ อคฺคฺสาวกานํ อิมํ
กถาสลฺลาปํ ทิพฺพโสเตน อสฺโสสิ ๗ เตน วุตฺตํ อสฺโสสิ โข
ภควาติอาทิ ตํ วุตฺตตฺถเมว ๗

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวกฺวณณา หน้า ๓๗๒

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อายสฺมโต สาริปฺตฺตสฺส
สฺมาปฺตฺติพฺลุปคํ อิทฺธานุภาวมนฺนตฺตํ วิทิตฺวาฯ อิมํ อุทานนฺนตฺติ
ตสฺเสว ตาทิภาวปฺตฺติทีปํ อิมํ อุทานํ อุทานเนติฯ

ตตฺถ ยสฺส เสฏฺฐมํ จิตฺตํ จิตฺตํ นานุปกมฺปตีติ ยสฺส
ชีณาสวสฺส จิตฺตํ เอกกฺขนสฺสิตามยฺยพฺพตฺตฺตมํ สพฺเพสํ อิญฺชนานํ
อภาวโต วสฺสีกาวยปฺตฺติยว จิตฺตํ สพฺเพหิปี โลกธมฺเมหิ นานุป-
กมฺปตี น ปเวธติฯ อิทานิสฺส อกมฺปนาการ์ สทฺธิ การณฺเห(๑)
ทสฺเสตฺถ วิรตฺตนฺนตฺติอาทิ วุตฺตํฯ ตตฺถ วิรตฺตํ รชฺนีเยสฺสุติ วิราค-
สงฺขาเตน อริยมกฺเคน รชฺนีเยสฺสุ ราคฺุปฺตฺติเหตุญฺเจตฺสฺส สพฺเพสฺสุปี
เตญฺญมกฺธมฺเมสฺสุ วิรตฺตํ ตตฺถ สพฺพโส สมฺมจฺฉินฺนราคนฺนตฺติ อตฺโถฯ
โกปเนยฺยเอติ ปฏฺิฆญฺจฺฉานีเย สพฺพสฺสมิมฺปิ อาฆาตวตฺตฺตฺตมฺมิ น
กฺุปฺปตี น ทสฺสตี น วิการ์ อापฺชชติฯ ยสฺเสวํ ภาวิตฺตํ
จิตฺตนฺนตฺติ ยสฺส ยถาวุตฺตสฺส อริยปฺกฺกสฺส จิตฺตํ เอวํ วุตฺตนฺนเยน
ตาทิภาววหนภาเวน ภาวิตฺตํฯ กฺุโต ตํ ทฺกฺุขเมสฺสตีติ ตํ
อฺุตฺตมปฺกฺกคํ กฺุโต สตฺตโต สงฺขารโต วา ทฺกฺุขํ อฺุปคมิสฺสตี
น ตาทิสสฺส ทฺกฺุขํ อตฺถีติ อตฺโถฯ

จตุตฺถสฺสวณณา นิฏฺิจิตฺตาฯ

๑. ม. การณฺนฯ

นาคสูตตวณณา

ปลยจเม โกสมพินนุติ กุสมเพน นาม อีสินา วสิตฐาเน
มาปิตตตทา โกสมพิตี เอวตทุชนามเก นกรเฯ โฆสิตารามติ
โฆสิตเสฏฐินา การิเต อารามเฯ ภควา อากินฺโณ วิหริตี
ภควา สมพาทปฺปโต วิหริตีฯ กิมฺปน ภควโต สมพาท
อตุติ สัสกุโล วาติ นตุติฯ น หิ โกจิ ภควนฺตํ อนิจฺฉาย
อุปสงฺกมิตฺถุ สกฺโกติฯ ทูราสทา หิ พุทฺธา ภควนฺโต สพฺพตฺถ
จ อนฺุปลิตตตตทาฯ หิตตีสาย ปน สตฺเตสฺส อนฺุภมฺปิ อุปาทย
มฺตุโต โมเจสฺสามิตี ปฏฺิณฺณานูรูปิ จตุโรฆฺนิตฺถรณตฺถิ อญฺุจฺฉนฺ
ปริสานิ อตฺถโน สนฺติกิ กาลเณ กาลิ อุปสงฺกมฺนิ อธิวเสติ
สยจ มหากรฺณาสมฺุสสาหิโต กาลณฺญ หุตฺวา ตตฺถ อุปสงฺกมตี
อิทํ สพฺพพุทฺธานิ อากินฺณํ อยมิธ อากินฺณวิกาโรตี อธิปฺเปโตฯ

อิธ ปน โกสมพิกานิ ภิกฺขุณิ กลหชาตานิ สตุถา
ทีฆิติสฺส โกสลรณฺโฆ วตฺถุ อหริตฺวา น หิ เวเรน เวรานิ
สมฺมฺนฺติธ กุทาจนนฺุติอาทินา (๑) โอวาทํ อทาสิ ตํ ทิวสํ เตสํ
กลหํ กโรนฺุตานิเยว รตฺติ วิภาตาฯ ทุตฺยทิวเสปี ภควา ตเมว
วตฺถุ กเถสิ ตํ ทิวสมฺปิ เตสํ กลหํ กโรนฺุตานิเยว รตฺติ
วิภาตาฯ ตุตฺยทิวเสปี ภควา ตเมว วตฺถุ กเถสิ อถณฺุตโร
ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอวมาห อปฺโปสฺสกุโก ภนฺุเต ภควา ทิฏฺฐ-

๑. ขุ. ๕. ๒๕/๑๑/๑๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆยวคฤคณณา หน้ ๓๗๔

ธมมสุขวิหารมณฺขุโต วิหระตุ มยเมเตน ภณฺทเนน กลเหน
วิวาทน ปณฺณายิสฺสามาติ ฯ สตุถา ปรียาทินฺนจิตฺตา
โฆ อิเม โฆฆปรีสา น ทานี เม สกุกา สณฺณวาเปตต นตุถิ
เจตุถ สณฺณวาเปตพฺพา ขนฺนุนาหิ เอกจารกวาสี วเสยฺยิ เอว
อิเม ภิกฺขุ กลโหโต โอรมิสฺสนฺตฺติ จินฺเตสิ ฯ เอว เตหิ
กลหการเกหิ ภิกฺขุหิ สทฺธี เอกวิหาเร วาสี วินตพฺพาภาวโต
อุปาสกาทีหิ อุปสงฺกมณฺณจ อากิณฺณวิหาริ กตุวา วุตฺตํ เตน
โฆ ปน สมเขน ภควา อากิณฺโณ วิหระตฺติอาทิ ฯ

ตตุถ ทุกฺขนฺติ น สฺขํ อนาราทิตจิตฺตตาย น อิกฺกนฺติ
อตฺโต ฯ เตเนวาท น ผาสฺ วิหระมิตฺติ ฯ วูปกฺกฺวจิตฺติ ปวีเวกฺกฺโจ(๑)
ทฺริฏฺโต ฯ ตธา จินฺเตตฺตวาว ภควา ปาโตว สรริรปฺปฏิชคฺคณํ
กตุวา โกสมฺพิยฺ ปิณฺฑทาย จริตฺวา กณฺจิ อนามนฺเตตฺตวา
เอโก อทฺติโย กนฺตุวา โกสตรกฺกฺเจ ปาลีเลยฺยเก วนสนฺนฺเท
ภทฺทสาลมฺมุเล วิหาสิ ฯ เตน วุตฺตํ อถ โฆ ภควา ปุพฺพณฺห-
สมยฺ ฯเปฯ ภทฺทสาลมฺมุเลติ ฯ ตตุถ สามนฺติ สยฺ ฯ สํสาเมตฺวาติ
ปฺปฏิสาเมตฺวา ฯ ปตฺตจิวรมาทายาติ เอตุถาปี สามนฺติ ปทํ
อานตฺวา โยเชตพฺพํ ฯ อุปฺกฺกฺจาเกติ โกสมฺพินฺครวาสิโน โฆสิต-
เสฏฺฐิจิอาทิกเ วิหาเร จ อคฺคฺอุปฺกฺกฺจกํ อายสฺมณฺตํ
อานนฺทํ อนามนฺเตตฺตวา ฯ
๑. ม. ปวีเวกฺกฺโจ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นาคสูตตวณฺณา หน้า ๓๗๕

เอวํ คเต สตุถริ ปญจสตา ภิกขุ อายสฺมนุตฺติ อานนุทฺ
อาหํสุ อาวุโส อานนุท สตุถา เอกโกว คโต มยฺ อนุ-
พนฺธิสฺสามาติ ฯ อาวุโส ยทา ภควา สามิ เสนาสํ
ลํสาเมตฺวา ปตฺตจิวริ อาทาย อนามนฺเตตฺวา อุปฺภูจาทเก จ
อนปฺโลเกตฺวา ภิกขุสงฺฆํ อหฺตฺติโย คจฺฉติ ตทา เอกจาริ
จริตฺถุ ภควโต อชฺฉาตโย สาวเกน นาม สตุถุ อชฺฉาตยานุรูป
ปฺฏิปชฺชิตพฺพิ ตสฺมา น อิมสฺส ทิวเสสฺส ภควา อนุคนฺตพฺโพติ
นิวาเรตี สยมฺปิ นานุคจฺฉิ ฯ

อนุปฺพุเพนาติ อนุกฺกเมน กามนิคมปฺฏิปาณฺฑิยา จาริกณ-
จรมานโน เอกจารวาสิ ตาว วสมานิ ภิกขุ ปสฺสิสฺสามิตี
พาลกโลณการคามิ (๑) คนฺตฺวา ตตฺถ ภคฺคตฺเถรสฺส สกฺลํ ปจฺฉา-
ภคฺคตฺถเจว ตियามณฺจ รตฺตี เอกจารวาเส อานิสฺสํ กเถตฺวา
ปฺนทิวเส เตน ปจฺฉาสมณฺเนน ปิณฺฑาทาย จริตฺวา ตํ ตตฺถเอว
นิวตฺเตตฺวา สมคฺควาสิ วสมานे ตโย กุลปฺตฺเต ปสฺสิสฺสามิตี
ปาจिनฺวสมิกทายิ คนฺตฺวา เตสฺมฺปิ สกฺลรตฺตี สมคฺควาเส อานิสฺสํ
กเถตฺวา เตปิ ตตฺถเอว นิวตฺเตตฺวา เอกโกว ปาลีเลยฺยคามิ
สมฺปตฺโต ฯ ปาลีเลยฺยคามวาสิโน ปจฺจुकฺคนฺตฺวา ภควโต ทานํ
ทตฺวา ปาลีเลยฺยคามสฺส อวิหฺเร รกฺขิตวานสฺสโฆ นาม อตฺถิ
ตตฺถ ภควโต ปณฺณสาถิ กตฺวา เอตฺถ ภควา วสตุตฺติ ยาจิตฺวา
๑. ม. ตีพาลกโลณการคามิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวคฤคณณา หน้า ๓๗๖

วาสยีสุฯ ภาทสาโลติ ปน ตตฺเถโก มนาโป ลทฺธโก(๑) สาล-
รูกุโข ภควา ตํ คามํ อุปนิสฺสาย วนสณฺเฑ ปณฺณ-
สาลาสมีเป ตสฺมี รุกฺขมฺเเล วิหาสิฯ เตน วุตฺตํ ปาลีเลยฺยก
วิหฺรติ รุกฺขิตวานสณฺเฑ ภาทสาลมฺเเลติฯ

หตฺถินาโคติ มหาหตฺถี ยูถปติฯ หตฺถิกลเกหีติ(๒) หตฺถิ-
โปตเกหีฯ หตฺถิจฺฉาเปหีติ จีรูปเกหี (๓) ทหฺรหตฺถิโปตเกหี เย
ภิงฺกาทิปี วุจฺจนฺติฯ ฉินฺนํคฺคานีติ ปฺรโต ปฺรโต คจฺจนฺเตหิ
เตหิ หตฺถิอาทิหิ ฉินฺนํคฺคานิ ขาทิตาวเสสานิ ขาณฺสทิสานิ
ติณฺยานิ (๔) ขาทิฯ โอภคฺโคภคฺคนฺติ เตน หตฺถินาเคน อุจฺจฏฺฏานโต
ภณฺชิตฺวา ภณฺชิตฺวา ปาติตํฯ อสฺส สาขาภงฺกนฺติ เอตฺส
สนฺตํ สาขาภงฺกํ เต ขาทนฺติฯ อาวิลานีติ เตหิ ปจฺมตฺร
โอตฺริตฺวา ปิวฺนเตหิ อาลฺพิตฺตฺตา อาวิลานิ กทฺทมมิสฺसानิ
ปานียานิ ปิวติฯ โอคาทาติ ติฏฺฐโตฯ โอคาทนฺติปี ปาพิฯ
อสฺสชาติ หตฺถินาคฺคสฺสฯ อุปนิมฺสนฺติโยติ ฆณฺเฏนฺติโย อุปนิมฺ-
สฺสิมาโนปี อตฺตโน อุพารภาเวน น กุชฺฌติ เตน ตา
ตํ นฺมสนฺติเยวฯ ยูถาติ หตฺถิฆณฺเฏฯ

เยน ภควา เตนฺปสฺงกมิตฺติ โส กิร หตฺถินาโค ยูถวาเส
อุกฺกณฺจโต ตํ วนสณฺเฑํ ปวิฏฺฐโธ ตตฺถ ภควนฺตํ ทิสฺวา
ฆณฺเฏสฺสเสน นิพฺพาปิตฺตสนฺตาโป วิย นิพฺพุโต หุตฺวา ปสนฺน-

๑. ม. ภาทโกฯ ๒. ม. หตฺถิกลเกหีติฯ

๓. ม. จีรูปเกหีฯ ๔. ม. อัย ปาโธ นตฺติฯ

*เล่มที่ ๑๕ นาคสุตฺตวณฺณา หน้า ๓๗๗

จิตฺโต ภควโต สนฺตึเก อุกฺกาสิ ตโต ปฏฺจาย วตฺตสีเส จตฺวา
ภทฺทสาตฺสส ปณฺณสาถาย จ สมฺนตฺโต อปฺพรตฺ(๑) กตฺวา
สาขากฺกุเคหิ สมฺมชฺชติ ภควโต มุขโรหณํ เทติ นฺหาโนทกํ
อาหริติ ทนฺตกฺกุจฺจํ เทติ อรณฺณโต มธฺรานิ ผลานิ อหริตฺวา
สตฺถุ อุปเนติ สตฺถา ตานิ ปรีกฺขชฺติ ฯ เตน วุตฺตํ ตตฺร
สุทํ โส หตฺถินาโค ยสฺมี ปเทเส ภควา วิหริติ ตํ ปเทสํ
อปฺพรตฺตจ กโรติ โสณฺฑาย ภควโต ปานีเย ปรีโกชนีเย
อุปฺฏฺจาเปตฺติ ฯ โสณฺฑาย ทารุณี อหริตฺวา อณฺณมณฺณํ ฌลิตฺวา
อคฺคิ อุกฺกาเปตฺวา ทารุณี ชาลาเปตฺวา ตตฺถ ปาสาณชณฺฑานิ
ตาเปตฺวา ตานิ ทณฺฑเกหิ ปวณฺเฑตฺวา โสณฺฑิเย จิปีตฺวา
อุทกฺสส ตตฺถภาวํ ฌตฺวา ภควโต สนฺตึกํ อุปฺกนฺตฺวา
ติฏฺฐติ ภควา หตฺถินาโค มม นฺหานํ อิจฺฉตฺติ ตตฺถ
กนฺตฺวา นฺหานกิจฺจํ กโรติ ปานีเยปี เอสว นโย ฯ ตสฺมี
ปน สิตฺเต สยฺชาเต อุปฺสงฺกมฺติ ตํ สนฺชาย วุตฺตํ โสณฺฑาย
ภควโต ปานีเย ปรีโกชนีเย อุปฺฏฺจาเปตฺติ ฯ

อถ โข ภควโต รโหคตฺสสาตฺถิอาทิ อุกฺกนฺนํ มหานาคานํ
วิเวกฺสุขปฺจจเวกฺษณทสฺสนํ ตํ วุตฺตตฺถเมว อตฺตโน จ ปวีเวกํ
วิทิตฺวาติ เกหิจิ อนากิณฺณภาวทฺทํ กายวิเวกํ ชานิตฺวา
อิตเร ปน วิเวกา ภควโต สพฺพกาลํ วิชฺชนฺติเยว ฯ

๑. ม. อปฺพรตฺตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวคควณณา หน้า ๓๗๘

อิมิ อุทานนุติ อิมิ อตตโน หตถินาคสุส จ ปวีเวกาภิ-
รติยา สมานชฺฆาตยภาวทีปนี อุทานิ อุทานเนสิ ฯ

ตตถายิ สงฺเขปตฺโต เอตํ อีสาทนตฺตสฺส รตอิสาสทิส-
ทนตฺตสฺส หตถินาคสุส จิตฺตํ นาเคน พุทฺธนาคสุส จิตฺเตน
สเมติ สฺสนุทฺติ ฯ กถํ สเมติ เจ ยเทโก รมติ วเน
ยสุมา พุทฺธนาโค อหํ โข ปุพฺเพ อากิณฺโณ วิหาสินฺติ
ปฺริมํ อากิณฺณวิหาริ ชฺคฺจฺจิตฺวา วิเวกํ อุปฺพฺรุหฺยมาโน อิทานิ
ยถา เอโก อทฺติโย วเน อรณฺเณ รมติ อภิรมฺติ เอวํ
อยมฺปิ หตถินาโค ปุพฺเพ อตตโน หตถิอาทีหิ อากิณฺณวิหาริ
ชฺคฺจฺจิตฺวา วิเวกํ อุปฺพฺรุหฺยมาโน อิทานิ เอโก อสหาโย(๑) วเน
เอกวิหาริ รมติ อภินนุทฺติ(๒) ตสฺมาสุสฺส จิตฺตํ นาเคน สเมติ
ตสฺส จิตฺเตน สเมตฺติ กตฺวา เอกีกาวรติยา เอกสทิสํ โหตฺติ
อตฺโต ฯ

ปญฺจมสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. กตถจิ. อทฺติโย ฯ ๒. ม. วเน อรณฺเณ รมติ อภิรมฺติ ฯ

ปีณโฑลสุตฺตวณฺณา

ณฺฐเจ ปีณโฑลภารทฺวาโชติ ปีณํ อุลมาโน ปริเยสมาโน
ปพฺพชิตฺติ ปีณโฑโล ฯ

โส กิร ปริชิตฺตโกโค พฺราหฺมโณ หุตฺวา มหนฺตํ
ภิกฺขุสํมฺสฺส ตภสฺสกาโร ทิสฺวา ปีณฺทตฺถาย นิกฺขมิตฺวา
ปพฺพชิตฺติ ฯ โส มหนฺตํ กปลฺลํ ปตฺตฺนฺติ คเหตุวา จรติ
กปลฺลปฺริ ยาคู ปิวติ ภตฺตํ ภูณฺชติ ปฺวชชฺชกณฺจ ขาทติ ฯ
อถสฺส มหคฺคสมภาวํ สตฺถุ อารโจะยีสฺสุ ฯ สตฺถา ตสฺส ปตฺตตฺถ-
วิกํ นานฺุขานี เหฏฺฐจามณฺเจ ปตฺตํ นิกฺกฺชชิตฺวา จเปติ
โส จเปนฺโติปิ ฆมฺเสนฺโติว ปณฺาเมตฺวา จเปติ คณฺหนฺโติปิ
ฆมฺเสนฺโติว อากทฺตฺมิตฺวา คณฺหาติ ฯ ตํ คจฺจนฺเต คจฺจนฺเต
กาเล ฆมฺสเนน ปริกฺขิณฺ นافیโกทนมตฺตสฺเสว คณฺหนกํ
ชาตํ ฯ ตโต สตฺถุ อารโจะสฺส อถสฺส สตฺถา ปตฺตตฺถวิกํ
อนฺุขานี ฯ เถโร อปฺเรน สมเยน อินฺุทฺริยภาวนํ ภาวนฺโติ
อคฺคผลเ อรหฺตฺเต ปติฏฺฐาสิ ฯ อิติ โส ปฺพเพ สวิเสสํ (๑)
ปีณฺทตฺถาย อุลตีติ ปีณโฑโล โคตฺเตน ปน ภารทฺวาโชติ
อุภยํ เอกโต กตฺวา ปีณโฑลภารทฺวาโชติ วุจฺจติ ฯ

อารณฺญโกติ คามนฺตเสนาสนปฺฏิภฺปิเนน อรณฺญเ
นิวาโส อสฺสาติ อารณฺญโก อารณฺญกฐตฺตํ สมาทาย
๑. สี. อามิสเมสํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆยวคฺควณณา หน้า ๓๘๐

วตฺตนฺตสฺเสตํ นามํ ฯ ตถา ภิกฺขุสาสงฺฆาตานิ อามิสฺปิณฺฑทานํ
ปาโต ปิณฺฑทปาโต ปเรหิ ทินฺนानํ ปิณฺฑทานํ ปตฺเต
นิปตฺตนฺตํ อตฺถโธ ฯ ปิณฺฑทปาตํ อุณฺณตฺติ ตํ ตํ กุลํ อุปฺสงฺกมฺนฺโต
คเวสตีตฺติ ปิณฺฑทปาติโก ฯ ปิณฺฑททาย วา ปตฺติจํ จริจํ วตฺตเมตฺตสฺสาตี
ปิณฺฑทปาตี ปิณฺฑทปาตีเยว ปิณฺฑทปาติโก ฯ สงฺการกฺกุณฺฑาทิสฺสุ
ปฺสฺสุนํ อุปฺริ จิตฺตตฺตา อพฺภุคฺคตฺตฺนฺเจน ปฺสฺสฺกฺกํ วิทยาตี ปฺสฺสฺกฺกํ
ปฺสฺสฺ วิย วา กุจฺฉิตฺตภาวํ อุตฺติ คจฺฉิตฺตีตฺติ ปฺสฺสฺกฺกํ ปฺสฺสฺกฺกสฺส
ชารณํ ปฺสฺสฺกฺกํ ตํ สีลํ เอตฺตสฺสาตี ปฺสฺสฺกฺกฺโก ฯ สงฺฆาฏฺติ-
อุตฺตฺตราสงฺกอนฺตรวาทสฺกสงฺฆาตานิ ตีณฺนิ จีวรานิ ติจีวรํ ติจีวร-
สฺส ชารณํ ติจีวรํ ตํ สีลํ เอตฺตสฺสาตี เตจีวรฺโก ฯ อปฺปิจฺฉโณติ-
อาทินํ ปทานํ อตฺถโธ เหฏฺฐจา วุตฺโตเยว ฯ

ฐฺตฺวาโทติ ฐฺโต วุจฺจติ ฐฺตฺกิลฺโส ปุคฺคโล กิลฺเส
ฐฺนฺนกรมฺโม วา ฯ ตตฺถ อตฺถิ ฐฺโต น ฐฺตฺวาโท อตฺถิ
น ฐฺโต ฐฺตฺวาโท อตฺถิ เนว ฐฺโต น ฐฺตฺวาโท อตฺถิ
ฐฺโต เจว ฐฺตฺวาโท จาตี อิทํ จตฺถกํ เวทิตฺตพฺพํ ฯ เตสฺ
โย สยํ ฐฺตฺตรมฺเม สฺมาทาย วตฺตติ น ปฺริ ตทตฺถาย(๑) สฺมาทเปตี
อัยํ ปจฺจโม ฯ โย ปน สยํ น ฐฺตฺตรมฺเม สฺมาทาย วตฺตติ
ปฺริ สฺมาทเปตี อัยํ ทฺตฺติโย ฯ โย อุภยฺรหิโต อัยํ ตตฺติโย ฯ
โย ปน อุภยสฺมฺปนฺโน อัยํ จตฺตฺถโธ ฯ เอวฺรุโป จ อายสฺมา
๑. ม. ตทตฺถาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปิณฺโหลตฺตวณณา หน้า ๓๘๑

ปิณฺโหลถการุวาไซติ เตน วุตฺตํ ชุตฺวาโทติ ฯ เอกเทศ-
สฺรฺเปกเสสวเสน หิ อัย นิทฺเทโส ยถา ตํ นามรูปนฺติ ฯ

อริจิตฺตมฺนุชฺชุตฺตติ เอตถ อฏฺฐสฺมาปฺตฺติสฺมฺปโยคโถ
อรหตฺตผลสฺมาปฺตฺติสฺมฺปโยคโถ วา จิตฺตสฺส อริจิตฺตภาโว
เวทิตฺตํ อธิ ปน อรหตฺตผลจิตฺตนฺติ [๑] วทนฺติ ฯ ตํตํสฺมาปฺตฺตีสุ
สฺมาธิ เอว อริจิตฺตํ อธิ ปน อรหตฺตผลสฺมาธิ เวทิตฺตํ ฯ
เกจิ ปน อริจิตฺตมฺนุชฺชุตฺเตน ภิกฺขเว ภิกฺขุณา กาลเณ กาลํ
ตีณิ นิมิตฺตานิ มนสิกาตพฺพานิตี เอตสฺมี อริจิตฺตสฺสฺเต (๒) วย
สมถวิปฺสฺสนาจิตฺตํ อริจิตฺตนฺติ อธิราชิปรฺเตนฺติ วทนฺติ ตํ
น สุนฺทรํ ฯ ปฺริโมยเววคฺโค กเหตุพฺโพ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาตี เอตํ อายสฺมโถ ปิณฺโหลถการ-
ทฺวาชสฺส อธิฏฺฐานปริกฺขารสฺมฺปทาน(๓)สฺมฺปนฺนํ อริจิตฺตานุโยคสฺงฺขาตํ
อตฺถํ สพฺพการโถ วิทิตฺวา ฯ เอวํ อริจิตฺตานุโยคํ มม
สาสนานุฏฺฐานนฺติ (๔) ทีเปนฺโถ อิมํ อุทานํ อุทานเสี ฯ

ตตฺถ อนฺนุปรฺวาโทติ วาจาย กสฺสจิปิ อนฺนุปรฺวทฺนํ ฯ
อนฺนุปรฺมาโตติ กาเยน กสฺสจิ อฺปรฺมาตากรณํ ฯ ปาติโมกฺเขติ
เอตถ ปาติโมกฺขปทสฺส อตฺถโถ เภฏฺฐา นานปรฺปการเหี วุตฺโต ฯ
ตสฺมี ปาติโมกฺখে ฯ สตฺตฺตฺนํ อปรฺตฺติกฺขนฺธานํ อวิตฺติกมฺลกฺขโณ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร วทนฺตีติ ทิสฺสตี ฯ ๒. องฺ. ติก. ๒๐/๕๔๒/๓๒๕ ฯ

๓. ม. ...สฺมฺปทา... ฯ ๔. สี. สาสนนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆยวคฺควณฺณา หน้า ๓๘๒

สัวโร ๑ มตฺตณฺณตาคี ปฏิกุคฺคหนปริโกทวเสน ปมาณณฺณตาคี ๑
ปนฺนตณฺจ(๑) สยนาสนนฺติ วิวิตฺตํ สงฺฆณฺณนวิริหิตํ เสนาสนํ ๑
อริจิตฺเต จ อาโยโคติ อฏฺฐนฺนํ สmapตฺตีนํ อธิคมาย
ภาวนานุโยโค ๑

อปโร นโย อนุปวาโทติ กสฺสจิปิ อฺปรุชฺฉนวจนสฺส
อวทณฺ ๑ เตน สพฺพมฺปิ วาจสิกฺคีลํ สงฺกณฺหาติ ๑ อนุปมาโตติ
กาเยน กสฺสจิปิ อฺปมาตสฺส ปรวิเหจนสฺส อกรณฺ ๑ เตน
สพฺพมฺปิ กายสิกฺคีลํ สงฺกณฺหาติ ๑ ยาทิสํ ปนฺนํ อุกฺขํ พุทฺธานํ
สาสนนฺโตคฺชํ โหติ ตํ ทสฺเสตฺถุ ปาติโมกฺเข จ สัวโรติ
วุตฺตํ ๑ จสทฺโท นิปาตมตฺตํ ๑ ปาติโมกฺเข จ สัวโรติ ปาติโมกฺข-
สัวรรุโธ อนุปวาโท อนุปมาโต จาติ อตฺถโธ ๑

อถวา ปาติโมกฺเขติ อธิกรณฺ ภูมฺมํ ๑ ปาติโมกฺเข
นิสฺสยภูโต(๒) สัวโร ๑ โโก ปน โสติ อนุปวาโท อนุปมาโต ๑
อฺปสมปทเวลายํ หิ อวิเสเสน(๓) ปาติโมกฺขสิลํ สmapทินฺนํ
นาม โหติ ตสฺมี ปาติโมกฺเข จิตฺตสฺส ตโต ปรี อฺปวาทฺอุป-
มาตानํ อกรณฺวเสน สัวโร โส อนุปวาโท อนุปมาโต
จาติ วุตฺโต ๑

อถวา ปาติโมกฺเขติ นิปฺพาเทตพฺเพ ภูมฺมํ ยถา เจตโส
อฺวปสโม อโยนิโส มนสิการปทฺฐจानนฺติ (๔) เตน ปาติโมกฺเขน
๑. ปตฺตณฺจจาติปี ปาโจ ๑ ๒. สี. ม. นิสฺสยภูเต ๑
๓. สี. วิเสเสน ๑ ๔. สั. มหา. ๑๕/๓๕๘-๓๖๒/๕๔-๕๕ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปินฺโทลลุตตวณณา หน้า ๓๘๓

สาเชตพุโพ อนุปวาโท อนุปมาโต ปาติโมกขสัวรสงคหิโต
อนุปวาโท อนุปมาโต อิจฺเจว อตุโธ ฯ สัวโรติ อิมินา
ปน สติสัวโร ฌานสัวโร ขนฺติสัวโร วีรยสัวโรติ อิมิสํ จคฺนฺนํ
สัวรานํ คหณํ ปาติโมกขสาธนํ อิทํ สัวรจตุกกํ ฯ

มตฺตลยฺจตา จ ภตฺตสฺมินฺติ ปรีเยสนปฏิกฺคหณปรีโลก-
วิสุตฺตชฺชนานํ วเสน โภชเน ปมาณลยฺจตา ฯ ปนฺตลยฺจ สยนาสนนฺติ
ภาวานานุกฺกั อรณฺณรูกฺขมฺมูลาทิวิตฺตเสนาสนํ ฯ อธิจิตฺเต จ
อาโยโคติ สพฺพจิตฺตานํ อธิกตฺตา อุตฺตมตฺตา อธิจิตฺตสงฺขาเต
อรหตฺตผลจิตฺเต สาเชตพุเพ ตสฺส นีปฺผาทนตฺถิ สมถวิปฺสฺสนา-
ภาวनावเสน อาโยโค ฯ เอตํ พุทฺธานสาสนนฺติ เอตํ ปฺรสุต
อนุปวาทนํ อนุปมาตนํ ปาติโมกฺขสัวโร ปรีเยสนปฏิกฺคหณาทิสฺ
มตฺตลยฺจตา วิวิตฺตวาโส ยถาวุตฺตอธิจิตฺตานุโยโค จ พุทฺธานํ
สาสนํ โอวาโท อนุสิฏฺฐีติ อตุโธ ฯ เอวํ อิมาย คากาย ติสฺโส
สิกฺขา กถิตาติ เวทิตพุพา ฯ

นฏฺฐสฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

สาริปุตตตตตวณณา

สตตเม อปุพพิ นตติ ๗ คากาย อธิเจตโสติ อธิ-
จิตตวโต สพุพจิตตานิ อธิเกน อรหตตผลจิตเตน สมนุณา-
คตตสชาติ อตโต ๗ อปุปมชชโตติ น ปมชชโต อปุปมาเทน
อนวชชชเมสุ สาทจจกริยาย สมนุณาคตตสชาติ วุตต โหติ ๗
มุณีโนติ โย มุณาติ อุก โลก มุณี เตน ปวจจตีติ (๑) เอวิ
อุภยโลกมุนเนน โมนิ วุจจติ ฅาณิ เตน อรหตต-
ผลฅาณสงฆาเตน(๒) ฅาณน สมนุณาคตตตว วา จีณาสโว
มุณี นาม ตตส มุณีโน ๗ โมนปเตสุ สิกขโตติ อรหตต-
ฅาณสงฆาตตส โมนตส ปเตสุ ตตตตตีสโพธิปฏิกขชชเมสุ ตีสุ
วา สิกขาสู สิกขโต ๗ อิทถจ ปุพพภากปฏิปท กเหตุวา
วุตต ๗ ปรีณญจิตตสิกโข หิ อรหา ตตมา เอวิ สิกขโต
อิมาย สิกขาย มุณีภาว ปตตตส มุณีโนติ เอวเมตถ อตโต
ทฏฐพโพ ๗ ยตมา จ เอตเทว ตตมา ฅฏฐิมมคคผลจิตตานิ
วเสน อธิเจตโส จตตจจสมโพธิปฏิปตติย อปุปมาทวเสน
อปุปมชชโต มคคฅาณสมนุณาคเมน มุณีโนติ เอวเมเตลล
ติณณิ ปทานิ อตโต ยชชติเยว ๗ อถ วา อปุปมชชโต สิกขโตติ
ปทานิ ฅตอตถตว ทฏฐพพา อปุปมชชชนเหตุ สิกขชนเหตุ จ
อธิเจตโสติ ๗

๑. ขุ. ฐ. ๒๕/๒๕/๕๐ ๗ ๒. ม. ...ผลฅาณสงฆาเตน ๗

*เล่มที่ ๑๘ สุนทรีสุตตวณณา หน้ท ๓๘๕

โศกา น ภวนติ ตาทิโนติ ตาทิสสุส จีณาสมุนิโน
อพภนุเตร อฏฐวิโยคาทิวตตุกา โศกา จิตตสนุตาปา น
โหนติ ๑ อถ วา ตาทิโนติ ตาทิลกขณสมนุณาคตสุส เอวรूपสุส
มุนิโน โศกา น ภวนตีติ อยเมตถ อตโถ ๑ อุปสนุตสุสชาติ
ราคาทินิ อจนุตูปสมเนน อุปสนุตสุส ๑ สทา สตีมโตติ สติ-
เวปุลลปุตติยา นิจจกาลี สติยา อวิริหิตสุส ๑

เอตถ จ อธิเจตโสติ อิมินา อธิจิตตสิกขา อปปมชชโตติ
เอเตน อธิศีลสิกขา มุนิโน โมนปเถสุ สิกขโตติ เอเตหิ
อธิปญญาสิกขา ๑ มุนิโนติ วา เอเตน อธิปญญาสิกขา ๑
โมนปเถสุ สิกขโตติ เอเตน ตาลิ โลกุตตรสิกขานิ ปุพพภาก-
ปฏิปทา โศกา น ภวนตีติอาทีหิ สิกขาปาริปุริยา อานิสสิโส
ปกาสิโตติ เวทิตพพิ ๑ เสสิ วุตตนยเมว ๑

สตตมสุตตวณณา นิฏฐิตา ๑

สุนทรีสุตตวณณา

อฏฐเม สกุกโตติอาทีนิ ปทานิ อตโถ เหญจา
วณณิโตเยว ๑ อสหมานาติ น สหมานา อสุยนุตาติ
อตโถ ๑ ภิกขุสัมมสุส จ สกุการิ อสหมานาติ สมพนุโร ๑

สุนทรีติ ตสุสา นามิ ๑ สวา กิร ตสมิ กาลे
สพพปริพพาชिकासู อภिरูปา ทสุสนียา ปาสาทิกา ปรมาย

วณณโปกขรตาย สมณนาคตา เตเนว สา สุนฺหรีติ
ปฺลณายิตฺถ ๑ สา จ อนตฺติโยพฺพนา อสฺสยตสมาจราว
โหติ ตสฺมา เต สุนฺหรีปริพฺพาซิกิ ปาปกมฺเม อฺยโยเชตฺส ๑
เต หิ อณฺณตติตฺติยา พุทฺธรฺูปาทโต ปฏฺจาย สยฺ หตฺลาภ-
สฺกการา เหฏฺฐา อุกโกตฺสตุตฺตวณฺณนํ อากตฺนเยน ภควโต
ภิกฺขุสํมฺมสฺส จ อฺพาริ อปริมิตฺติ ลากสฺกการิ ปวตฺตมานํ
ทิสฺวา อิตฺสาปกตา เอกโต หุตฺวา สมฺมมฺนตฺยีสฺส มยฺ สมณฺสฺส
โคตมฺสฺส อฺปฺปนฺนกาลโต ปฏฺจาย นฏฺฐา หตฺลาภสฺกการา
น โน โกจิ อตฺถิถาวมฺปิ ชานาติ กิ นิสฺสาย นฺ โข
โลโก สมณฺเ โคตมฺเ อภิปรฺสนฺโน อฺพาริ สฺกการสมฺมานํ
อฺปนฺเนตฺติ ตตฺถโก อหา อฺจจากรฺูปสฺสโต อสมฺภินฺนาย
มหาสมฺมตฺปเวณฺเยา ชาโตติ อปรฺโร อภิชาติยฺ ตสฺส อนฺเกานิ
อฺจจฺรียานิ ปาตฺถุฏฺฏานํติ อณฺโณ กาทฺเทวิลลํ วนฺทาเปตฺตุ
อฺปนฺนิตฺสฺส ปาทา ปรีวตฺตติตฺวา ตสฺส ชฏฺฐาสุ ปตฺติฏฺฐิตาติ
อปรฺโร วปรฺมจฺกคฺกาลเ ชมฺพฺพจฺจายาย สยาปิตฺสฺส วิตฺติกฺกนฺเตปี
มชฺฉนฺนํทิกเ ชมฺพฺพจฺจายา อปรฺริวตฺตติตฺวา จิตาติ ๑ อณฺโณ อภิรฺฐโป
ทสฺสนํโย ปาสาทิกโก รฺูปสมฺปตฺตติยาติ อปรฺโร ชินฺณาตฺตรมต-
ปฺพพฺพชิตฺสจฺจาทนํมิตฺเตท ทิสฺวา สํเวคชาโต อาคามินํ จกฺก-
วตฺตติรชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺโตติ เอวํ อปรฺริมาณกาลสมฺภูตํ
อนณฺณสาธารณํ ภควโต ปุณฺณสมฺภาริ(๑) อุกฺกิสฺปารมฺปิปรฺตตํ
๑. ม. ปุณฺณวณณสมภาริ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุนทรียสุตตวณณา หน้า ๓๘๗

นิรุปมํ สลเลขปปฏิปทํ อนุตตรณจ ฌาณปหานสมปทาทีพุทธานุ-
 ภาวํ อชานนุตา อตตนา ยถาทิฏฐํ ยถาสุตํ [๑]ตํ ตํ
 ภควโต พหุมาณการณํ กิตฺเตตฺวา อพหุมาณการณํ ปริเยสิตฺวา
 อปฺสฺสนุตา เกน นุ โข การณน มยํ สมณสฺส โคตมสฺส
 อยสํ อุปฺปาเตตฺวา ลากสฺกการํ นาเสยฺยามาติฯ เตสฺส เอโก
 ติจิณฺมนฺตี (๒) เอวมาห อมฺโห อิมสฺมี สตฺตฺโลก มาตุคามสฺส
 (๓) อสฺตฺตา นาม นตฺถิ(๓) อยณฺจ สมโณ โคตโม อภิรุโป
 เทวสโม ตฺรุโณ อตฺตโน สมรฺูป มาตุคามํ ลภิตฺวา สขฺเชยฺยฯ
 อถาปี น สขฺเชยฺย ชนสฺส ปน สงฺกโย ภเวยฺย หนฺต มยํ
 สุนฺทรียปริพฺพาชิกํ ตถา อฺยโยเชม ยถา สมณสฺส โคตมสฺส
 อายสฺสยฺ(๔) ปจฺวิยํ ปคฺถเรยฺยาติฯ

ตํ สุตฺวา อิตฺเร อิทํ สฺสฺสฺสฺส ตฺยา จินฺติตํ เอวํ หิ กเต
 สมโณ โคตโม อายสฺสเกยฺน(๕) อุปฺทฺทฺโต สีสํ อุกฺขิปิตฺตุํ อสฺสโกนฺโต
 เยน วา เตน วา ปฺลายิสฺสตีติ สพฺเพว เอกชฺฆมาสฺยา หุตฺวา
 ตถา อฺยโยเชตฺตุํ สุนฺทรียา สนฺตํ อคมํสฺฯ สฺวา เต ทิสฺวา
 กิํ ตฺเมห เอกโต อากตฺตฺถาติ อหาฯ ติตฺถิยา อนาลปฺนฺตา
 อารามปริยฺนเต ปฺฏิจฺจนฺนฺจฺจาเน นิสฺสึทฺสฺฯ สฺวา ตตฺถ คนฺตฺวา
 ปฺนปฺปฺนํ อาลปฺนฺตี ปฺฏิวจฺนํ อลภิตฺวา กิํ ตฺมฺหากํ อปฺรชฺฉํ
 กสฺมา เม ปฺฏิวจฺนํ น เทถาติฯ กิ(๖) ปน ตฺวํ อมฺเห
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตฺเร ฐรฺมานนฺตี ทิสฺสตีฯ ๒. สี. ติจิณฺมตีฯ
 # ๓. ม. อสฺตฺตสฺตฺตาฯ นาม นตฺถิฯ ๔. ม. อยโสฯ
 # ๕. ม. อยสฺเกนฯ ๖. ม. ตถา หิฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวคควณณา หน้ ๓๘๘

วิหะยิมาเน อชฎเปกขสีติ โโก ตุมะห วิหะเจตีติฯ กิ ปน
ตุवं น ปสฺสสี สมนํ โคตมํ อเมห วิหะเจตฺวา หตลาภสกุการ
กตุวา วิจฺรณฺตฺนติ วตุวา ตตฺถ มยา กิ กาทพฺพนฺติ วุตฺเต
เตนหิ ตุवं อภิกฺขณํ เขตฺวานสมิปี คนฺตุวา มหาชนสฺส เอวญจ
วทฺยยาสีติ อหํสุฯ สปิ สาทฺฐติ สมฺปฺภิจฺฉิฯ เตน
วุตฺตํ อณฺตติตฺติยา ปรีพฺพาชกา ภควโต สกุการิ อสหมานาติ-
อาทิฯ

ตตฺถ อุตฺสหสีติ สกุโกติฯ อตฺถนฺติ หิตํ กิจจํ วาฯ
กฺยาหนฺติ กิ อหํฯ ยสฺมา เต ติตฺติยา ตสฺสา อณฺฏาทกาปี
สมานา ปพฺพชฺชาสมฺพนฺธมตฺเตน สจฺจนฺหิตุ ฌาตกา วิย
หุตฺวา อุตฺสหสี ตุवं ภคินิ ฌาตีนํ อตฺถํ กาทฺนฺติ อหํสุฯ
ตสฺมา สปิ มิคํ วลฺลิ(๑) วิย ปาทฺเท ลกฺคา ชีวิทฺมปี
เม ปรีจฺจตฺตํ ฌาตีนํ อตฺถายาติ อาทฯ

เตน หิติ ยสฺมา ตุवं ชีวิทฺมปี เม ตุมฺหากํ อตฺถาย
ปรีจฺจตฺนฺติ วทสี ตฺวญจ ปจฺมวเย จิตฺตา อภิรฺฐปา โสภคฺคป-
ปตฺตา จ ตสฺมา ยถา ตํ นิสฺสาย สมนฺสฺส โคตฺมสฺส
อยโส อฺปฺปชฺชิสฺสติ ตถา กเรยฺยาสีติ วตุวา อภิกฺขณํ เขตฺวานํ
คจฺฉาหิติ อฺยโยเชสฺสฯ สปิ โข พาลา กจฺจทฺนฺตปฺนฺติยํ ปุปฺผา-
วลฺลิทิพฺพํ กิพิตฺถากา วิย ปภินฺนมทํ จณฺทหตฺถิ โสณฺฑาย

๑. ม. ตสฺมา สปิ มิคํ วลฺลิฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุนทรีสุตตวณณา หน้ ๓๘๕

ปรามสนธิ วิย นลาณ มจจุ คณหนตี วิย ติตถิยานัน
 วจนัน สมปฏิจจิตวา มาลาคนฐวิเลปนตมพุลมขวาสาทีน
 คเหตุวา มหาชนสุส สตถุ ฐมมเทสนัน สุตวา นครี ปวิสนกาล
 เขตวนาภิมูขี กจจนตี กหิ กจจสีติ จ ปฏุจา สมณสุส
 โคตมสุส สนตีกิ อหิ หิ เตน สทฐี เอกคนฐกุกขี วสามีติ
 วตวา อณตตรสมี ติตถิยาราเม วสิตวา ปาโตว เขตวนมคัก
 โอตริตวา นคราภิมูขี อากจจนตี [๑] สุนทรี กหิ คตาสีติ
 จ ปฏุจา สมณน โคตเมน สทฐี เอกคนฐกุกขี วสิตวา
 ติ กิเลสสรติยา รมาเปตวา อากตามหีติ วทติฯ เตน วุตต
 เอว อยยาติ โข สุนทรี ปรีพพาชกา เตส อณตติตถิยานัน
 ปรีพพาชกานัน ปฏิสสุตวา อภิกขณัน เขตวนัน อคมาสีติฯ

ติตถิยา กติปาหสุส อจจเยน ฐุตตานัน กหาปณเ ทตวา
 กจจถ สุนทรี มาเรตวา สมณสุส โคตมสุส คนฐกุกขี
 อวิทุเร มาลากจวรนตเร นิกขิปิตวา(๒) เอถาติ วทีสุฯ เต
 ตถา อกัสุฯ ตโต ติตถิยา สุนทรี น ปสุสามาติ โกลาหล
 กตวา รณโย อาโรเจตวา กตถ ปน ตุมเห ปรีสงกถาติ
 รณณา วุตตา อิมesu ทิวเสสุ วสติ ตตถสุสา ปวตตี
 น ชานามาติฯ เตนหิ กจจถ นัน ตตถ วิจันถาติ รณณา
 วุตตา(๓) อตตโน อูปฏุจาเก คเหตุวา เขตวนัน คนตวา วิจันนตา
 # ๑. ม. เอตถนตเร กินติ ทิสสุติฯ ๒. ม. นิกขิปิตวาฯ
 # ๓. ม. อณณวตาฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวคควณณา หน้า ๓๕๐

วีย หุตฺวา มาลากจวรฺ วิยฺหิตฺวา(๑) ตฺสฺสา สรฺริ มณฺจกํ
อาโรเปตฺวา นครํ ปเวเสตฺวา สมณฺสฺส โคตมฺสฺส สาวกา
สตุถารฺา กตํ ปาปกมฺมุํ ปฏฺิจฺจนาเทสฺสามาติ สฺนฺหฺริ มาเรตฺวา
มาลากจวรนฺตฺเร นิกฺขิปีสูติ รณฺโโล อาโรเจสฺส ๑ ราชาปี อนุป-
ปริกฺขิตฺวาว เตนฺหิ กจฺจถ นครํ อาหิณฺฑตฺถาติ อาห ๑
เต นครวีถิสฺส ปสฺสถ สมณฺนํ สกฺยปฺตฺติยานํ กมฺมนฺติอาทีนํ
วทฺนฺตา วิจฺริตฺวา ปฺน รณฺโโล นิเวสนทฺวาร์ อคมฺสฺ ๑ ราชา
สฺนฺหฺริยา สรฺริ อามกฺสฺसानเ อฏฺฐกํ อาโรเปตฺวา รกฺขาเปสิ ๑
สาวตฺถิวาสีโน จเปตฺวา อริยสาวเก เขภฺยฺเยน ปสฺสถ สมณฺนํ
สกฺยปฺตฺติยานํ กมฺมนฺติอาทีนํ วตฺวา อนุโตนฺนเร พหฺินฺนเร จ
ภิกฺขุ อกฺโกสนฺดา วิจฺริสฺ ๑ เตน วุตฺตํ ยทา เต อณฺณิสฺ
อณฺณตฺติติยา (๒) ปรีพฺพาชกา โวทฺธิฏฺฐา โข สฺนฺหฺริติอาที ๑
ตฺตถ อณฺณิสฺสูติ ชานีสฺ ๑ โวทฺธิฏฺฐาติ พฺยปฺทฺธิฏฺฐา(๓) ๑
เชตวนํ อากจฺจนฺตํ จ กจฺจนฺตํ จ วิเสสโต ทฺธิฏฺฐา พหฺุถํ
ทฺธิฏฺฐาติ อตุโถ ๑ ปรีกฺขาภูเปติ ทฺธิมิกาวาญฺ ๑ ยา สา มหาราช
สฺนฺหฺริติ มหาราช ยา สา อิมสฺมี นฺนเร รุปฺสฺนฺทรตฺาย
สฺนฺหฺริติ ปากฺภา อภฺิณฺณาตา ปรีพฺพาชิกา ๑ สา โน น
ทิสฺสตีติ สา อมฺหากํ จกฺขุ วีย ชีวิตํ วีย จ ปิยาชิตพฺพา
อิทานํ น ทิสฺสตี ๑ ยถานิกฺขิตฺตฺนฺติ ปฺริเส อาณาเปตฺวา
๑. ม. พฺยหิตฺวา ๑ ๒. ม. ตฺติติยา ๑ ๓. ม. พฺยปฺทฺธิฏฺฐา ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุนฺทรีสุตฺตวณณา หน้า ๓๕๑

มาลาจวรนฺตเร อตฺตนา ยถาจปีตํ ฯ ยถานิชาตฺตุนฺตีปี

ปาโจ ปจวียํ นิชาตปฺปการนฺติ อตฺโถ ฯ

รติยาย รติยฺนฺติ วัถิตฺ วัถี ฯ รติยฺนฺติ(๑) หิ วินิวิชฺฌน-
กรจฺญา ฯ สิงฺฆาฏกนฺติ ติโกณฺรจฺญา ฯ อลชฺชฺโนติ น ลชฺชฺโน
ปาปชฺชฺจฺญาวิรหิตาติ (๒) อตฺโถ ฯ ทุสฺสีลาติ นิสฺสีลา ฯ ปาปชฺมมาติ
ตามกสภาวา นิหีนํจารา ฯ มุสฺสาวาทิโนติ ทุสฺสีลา สมานา
สีลนฺโต มยฺนฺติ อลิกวาทิตาย มุสฺสาวาทิโน ฯ อพฺรหฺมจาริโนติ
เมถุนปฺปฺภิเสวิตาย อเสฏฺฐจาริโน อิมํ หิ นามาติ หีเพนฺตา
วทฺนฺติ ฯ ฌมฺมจาริโนติ กุสฺลฌมฺมจาริโน ฯ สมจาริโนติ กาย-
กมฺมาทิสฺมจาริโน(๓) ฯ กลฺยาณชฺมมาติ สุนฺทรสภาวา ปฺปฺภิ-
ชานิสฺสนฺติ นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ นามสทฺทโยเคน น(๔) หิ เอตฺถ
ปฺปฺภิชานิสฺสนฺตีติ อนาคตกาลวณฺํ ฯ สามณฺยฺนฺติ สมณฺภาโว
สมิตปาปตา ฯ พฺรหฺมณฺยฺนฺติ วิสิฏฺฐภาโว(๕) พาทิตปาปตา ฯ
กุโถติ เคน การเณน ฯ อปคฺตาติ อเปตา ปรีภฺจฺจา ฯ
ปฺปฺริสฺกิจฺจนฺติ เมถุนปฺปฺภิเสวนํ สนฺธาย วทฺนฺติ ฯ

อถ ภิกฺขุ ตํ ปวตฺตํ ภควโต อารโจะสฺส ฯ สตฺถา เตนหิ
ภิกฺขเว ตฺตฺเมหฺปี เต มนฺุสฺเส อิมาย คาถาย ปฺปฺภิโจเทถาติ
วตฺวา อภฺตวาทิติ คาถมาห ฯ ตํ สนฺธาย วตฺตํ อถ

๑. ม. วัถิตฺ ฯ ๒. สී. ปาปํ อชฺชฺจฺจนฺตาติ ฯ ๓. ม. กายกมฺมาทิสฺมจาริโน ฯ

๔. ม. นสทฺโท น ทิสฺสติ ฯ ๕. ม. เสฏฺฐภาโว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวกคณณา หน้า ๓๕๒

โฆ สมพหุลาฯเปฯ นีหีนกมมา มนุชา ปรตถาติ

ตตถ เนโส ภิกขเว สทโท จีริ ภวิสตีติ อิทํ สตุถา
ตสฺส อยสฺส นิปฺพตฺตี สพฺพญฺตถาณน ชานิตฺวา ภิกขุ
สมสฺสาเสนฺโต อาห ฯ

กาถายํ อฏฺฐวาทีติ ปรสฺส โทสํ อทิสฺวาว มุสาวาทํ
กตฺวา อฏฺฐเตน อตฺถเจเนน ปรํ อพฺภาจิกฺขณฺโตฯ โย วาปี
กตฺวาติ โย วา ปน ปาปกมฺมํ กตฺวา นาทํ เอตํ กโรมีติ
อาห ฯ เปจฺจ สฺมา ภวนฺตีติ เต อุภปิ ชนา อิตฺ ปรโลกํ
คณฺตฺวา นิริยฺูปกมเนน คติยา สฺมา ภวนฺติฯ คติเยว หิ
เนสํ ปริจฺฉินฺนา อายุ ปน อปริจฺฉินฺนํฯ พหุํ หิ ปาปี
กตฺวา จีริ นิริเย ปจฺติ ปริตฺตํ กตฺวา อปฺปมตฺตกเมว กาลํ
ปจฺติฯ ยสฺมา ปน เนสํ อุภินฺนํปิ ลามกเมว กมฺมํ เตน
วตฺตํ นีหีนกมมา มนุชา ปรตฺถาติฯ ปรตฺถาติ ปน ปทสฺส
ปุโรโต เปจฺจาติ ปเทน สมพฺนฺโร เปจฺจ ปรตฺถ อิตฺ คณฺตฺวา
เต นีหีนกมมา ปรโลเก สฺมา ภวนฺตีติ อตฺถโธฯ

ปริยาปฺปณฺตฺวาติ อุคฺคเหตฺวาฯ อการกาติ อปรารสฺส น
การกาฯ นยิเมหิ กตฺนฺติ เอวํ กิร เนสํ อโหสิ อิเมหิ
สมณฺเหหิ สกฺยปฺตฺติเยหิ อทฺธา ตํ ปาปกมฺมํ น กตํ ยํ
อญฺตติตฺถิยา อุคฺโขเสตฺวา สกฺลนฺครํ อาหิณฺฑีสุ ยสฺมา อิเม
อเมหฺสุ เอวํ อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อพฺภาจิกฺขณฺเตสุปี

*เล่มที่ ๑๕ สุนฺทรีสุตฺตวณฺณา หน้า ๓๕๓

น กิณฺจ วิกาโร ทสฺเสนฺติ ขนฺติโสรจฺจยจ น วิชฺหนฺติ
เกวลมฺปน อภูตวาที นิริยํ อุเปตฺติ ฌมฺมเยว วทฺนฺตา สปนฺติเยว
อิเม สมณฺา สกฺยปฺตฺติยา อเมห อนุปฺชาเรตฺวา อพฺภาจิกฺขณฺเต
สปนฺติ สปิ(๑) เทนฺตา วิย วทฺนฺตฺติ(๑)ฯ อถ วา โย วาปี กตฺวา
น กโรมีตฺติ(๒) จาหาตี วทฺนฺตา สปนฺติ อตฺตโน อการกภาวํ
โพเชตฺถ อมฺหากํ สปิ กโรนฺติ อิมฺติ อตฺถโถฯ

เตสํ หิ มนฺุสฺसानํ ภควตา ภาสิตคฺาถาย สวณ-
สมนฺนตฺรเมว พุทฺธานุภาเวน สารชฺชํ โอกกมิ ตํเวโค อุปฺปชฺชิ
นยิทํ อเมหฺหิ ปจฺจกฺขโต ทิฏฺฐํ สุตํ นาม ตถาปี โหติ
อณฺณถาปี โหติ เอเต จ อณฺณตฺติคฺติยา อิมฺสํ อนตฺถกามา
อหิตกามา ตสฺมา เตสํ(๓) สทฺชาย นยิทํ อเมหฺหิ วตฺตพฺพิ
ทฺชชานา หิ สมณฺาติฯ เต ตโต ปฏฺจาย ตโต โอรมีสุฯ

ราชาปี เยหิ สุนฺทรี มาริตา เตสํ ชานนตฺถํ ปฺริเส
อาณาเปสิฯ อถ เต ชฺชุตฺตา เตหิ กหาปณฺเหหิ สุริ ปิวฺนฺตา
อณฺณมณฺณํ กลหํ กรีสุฯ เตสุ หิ เอโก เอกํ อาห ตฺวํ
สุนฺทรี เอกปฺพาเรน มาเรตฺวา มาลากจวฺรณฺตเร จิปีตฺวา
ตโต ลทฺชกหาปณฺเหหิ สุริ ปิวฺสิ โหตุ โหตุติฯ ราชปฺริสา
ตํ สุตฺวา เต ชฺชุตฺเต คเหตฺวา รณฺโณ ทสฺเสสสฯ ราชา ตฺมเมหฺหิ
สา มาริตาติ เต ชฺชุตฺเต ปุจฺฉิฯ อาม เทวาติฯ เกหิ

๑. ม. สปิ กเรนฺตา วิย วทฺนฺติฯ

๒. ม. อิติ สทฺโน น ทิสฺสติฯ ๓. ม. เตฯ

มาราปีตาติ ฯ อณฺณตติเยหิ เทวาทิ ฯ ราชา ตติเยหิ ปกุโกสา-
เปตฺวา ตมตฺถิ ปฏิจานาเปตฺวา อัย สุนฺหรี สมณฺสฺส โคตมฺสฺส
อวณฺณํ อาริเปตฺกามาหิ อเมหฺหิ มาราปีตา เนว โคตมฺสฺส
น โคตมฺสาวกานํ โทโส อตฺถิ อมฺหากเมว โทโสติ เอว
วทฺนฺตา นคฺริ อหิณฺฑทฺถาติ อาณาเปสิ ฯ เต ตถา อํกุํสุ ฯ
มหาชโน สมฺมเทว สทฺทฺหิ ฯ ตติยยานํ ชิกฺกาโร อกาสิ
ตติยยา มนฺุสฺสวทฺถนํ ปาปฺณิสฺสุ ฯ ตโต ปฏฺจาย พุทฺธสฺส
ภิกฺขุสํฆสฺส จ ภิกฺขุโยโส มตฺตาย สกฺการสมฺมาโน มหา
อโหสิ ฯ ภิกฺขุ อจฺฉริยพฺภุจจิตฺตชาตา ภควนฺตํ (๑) อฺปสงฺกมิตฺวา
อตฺตมฺนา ปเวทสฺส ฯ เตน วุคฺคํ อถ โข สมฺพหฺลตา
ภิกฺขุ ฯเป ฯ อนฺตรหิโต ภนฺเต โส สทฺโทติ ฯ

กสฺมา ปน ภควา ตติยยานํ อิํทํ กมฺมนฺติ ภิกฺขุณฺ
นาโรเจสิ อริยานํ ตาว อาริเจเนน ปโยชนํ นตฺถิ
ปฺลฺกฺชฺชเนนฺสุ ปน เย น สทฺทฺทฺเหยยฺย เตสํ ตํ ทีฆรตฺตํ
อหิตาย พุทฺธาย สํวตฺเตยฺยาติ นาโรเจสิ ฯ อปีเจตํ พุทฺธานํ
อนาจิณฺณํ ยํ อนาคตฺสฺส อีทิสฺสฺส วตฺถุสฺส อจิกฺขณํ ฯ
ปรานฺทุทฺเทสิทฺเมว หิ ภควา สงฺกิลฺสปฺกฺขํ วิภาเวติ กมฺมณฺจ
กโตกาสิ น สกฺกา นีวตฺเตตฺตุนฺติ อพฺภกฺขานํ ตนฺนิมิตฺตณฺจ
ภควา อชฺฉนฺเปกฺขนฺโต นิสีหิ ฯ วุคฺคณฺเหยหํ
๑. ม. อภิวาเทตฺวา อตฺตมฺนา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุนทรียสุตตวณณา หน้า ๓๕๕

น อนุตติเช น สมุททมชฺเฌ

น ปพฺพदानํ วิวรํ ปวิสุส

น วิชฺชตี โส ชคตฺตปฺปเทโส

ยตฺตรกฺขิตฺโต (๑) มุจฺเจยฺย ปาปกมฺมาติฯ (๒)

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ มมฺมุจฺเจททวเสนาปี พาลชเนหิ ปวตฺตติตํ
ทฺรุตฺตวณฺณํ ขนฺติ พลสมนฺนาคตฺตสฺส ชีรตฺส ทฺตฺตติตฺติกฺขา นาม
นตฺถิติ อิมมตฺถํ สพฺพทาการโต วิทิตฺวาฯ อิมํ อุทานนฺติ อิมํ
อธฺิวาสนฺกฺขนฺติพลวิภาวณฺ์ อุทานํ อุทานนฺติฯ

ตตฺถ ตฺททฺนฺติ วาจา ย ชนา อสฺสณฺตทา สเรหิ สงฺกามคตฺว
กฺลฺยชฺรณฺติ กายิกตฺวราทีสุ กตฺสจฺปิ ตฺวรสฺส อภาเวน อสฺสณฺตทา
อวินีตา พาลชนา สเรหิ สายเกหิ สงฺกามคตํ ยฺทฺชคตํ กฺลฺยชฺร
หตฺถินาคํ ปฏฺิโยธา วิย วาจาตฺตติหิ ตฺททฺนฺติ วิชฺฌนฺติ
อຍံ เตสํ เตสํ สภาโวฯ สุตฺวาน วากฺยํ ฝรุตฺมํ อุทฺิริตํ อธฺิวาสเย
ภิกฺขุ อทฺุจฺจิตฺโตติ ตมฺปฺน เตหิ พาลชเนหิ อุทฺิริตํ ภาสิตํ
มมฺมุจฺเจทฺทวเสนา ปวตฺตติตํ ฝรุตฺมํ วากฺยํ วณฺ์ อภฺุตํ ภูตโต
นินฺพเพเจนฺโต มม กกฺจฺโปโมวาทํ (๓) อนฺุสฺสรนฺโต อีสกมฺปิ อทฺุจ-
จิตฺโต ทฺุควา ตฺฺสสารสภาโว เอโสติ ตฺฺสสเร ภยํ อิกฺกขณฺสีโล
ภิกฺขุ อธฺิวาสเย อธฺิวาสนฺกฺขนฺติยํ จตฺวา ขมฺเมยฺยาติ อตฺุโถฯ

เอตฺถาห กิम्ปน ตํ กมฺมํ ยํ อปฺริมาณกาลํ สกฺกจฺจํ

๑. ม. ยตฺตรกฺขิตฺโตฯ ๒. พ. ฐ. ๒๕/๑๕/๓๒๒ฯ

๓. ม. ม. ๑๒/๒๖๓-๒๖๓/๒๔๘-๒๖๐ฯ

อุปจิตวิปลปฺลณสมภาโร สตฺถา เอวํ ทารุณํ อฏฺฐพุกฺกขานํ
ปาปฺณิตี วุจฺเจเต

อัย โส ภควา โพธิสตฺตฎฺเฑโตะ อตีตชาติยํ มุนาถิ นาม
ฐฺตฺโตะ หุตฺวา ปาปชนเสวี อโยนิโสมนสิการพฺุโล วิจฺรติ ฯ
โส เอกทิวสํ สุรเกี นาม ปจฺเจกสมฺพุทฺธํ นครํ ปิณฺฑทาย
ปวิสิตฺตํ จีวรํ ปารุปนตฺตํ ปสฺสตี ฯ ตสฺมิณฺจ สมเย อณฺฺตตรา
อิตฺถิ ตสฺส อวิทฺเฐน กจฺฉติ ฯ ฐฺตฺโตะ อพฺุรหฺมจาริ อัย สมโณติ
อพฺุภากิจฺจ ฯ โส เตน กมฺเมเน พฺุณฺนิ วสฺสสตฺสหสฺसानิ
นิริเย ปจฺิตฺวา ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปากาวเสเสน อิทานิ
พฺุทฺโธ หุตฺวาปี สฺนฺุทฺริยา การณา อฏฺฐพุกฺกขานํ ปาปฺณิ ฯ
ยถา เจตํ เอวํ จิณฺฺจมาณฺวิกาทีนํ วิการกิตฺถินํ ภควโตะ
อพุกฺกขานาทีนํ พุกฺกขานิ ปวตฺตานิ(๑) สพฺุพานิ ปุพฺุเพ กตสฺส
กมฺมสฺส วิปากาวเสสานิ ยานิ กมฺมานิ ปีโลติกาณิตี (๒) วุจฺจนฺติ ฯ
วุตฺตญฺเหดํ อปทาน (๓)

อโนตฺตตฺตสฺราสนฺเน รณฺเณเย สีลาตเล
นानารตนปชฺุโชเต นานาคณฺุชฺวนนฺุตเร ฯ
มหตา ภิกฺขุสงฺเขเน อุเปโตะ (๔) โลกนายโก
อาสีโน พฺุยากริ ตตฺถ ปุพฺุพฺุทฺทกมฺมานิ อตฺตโน ฯ

- # ๑. ม. ปตฺตานิ ฯ ๒. สี. กมฺมานิ ปีโลติกาณิตี ฯ
- # ม. กมฺมปีโลติกาณิตี ฯ ๓. ขุ. อป. ๓๒/๓๕๒/๔๗๑-๔๘๔ ฯ
- # ๔. ม. ปเรโตะ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุนทรียสุตตวณณา หน้า ๓๕๗

สุณาถ ภิกขโว มยหิ ยัม กम्मัม ปกตัม มยา
ปีโลติกสฺส กम्मสฺส พุทฺธเตปี วิปฺจจติ ฯ
มุนาถิ นามหิ ฐตฺโต ปุพฺเพ อญฺญา ยชาติยา(๑)
ปฺจเจกพุทฺธํ สุรภี อพฺภากิจฺจํ อทฺสํ ฯ
เตน กम्मวิปาเกน นิริเย ตัสนฺธิ จิริ
พหุ วสฺสสหฺสฺสานิ ทุกฺขํ เวเทมิ เวทนํ ฯ
เตน กम्मวเสเสน อิทฺ ปจฺจิมเก ภเว
อพฺภกฺขานํ มยา ลทฺธํ สุนฺทริกาย การณา ฯ
สพฺพาทิรฺกฺสฺส(๒) พุทฺธสฺส นนฺโท นามาถิ สาวโก
ตํ อพฺภกฺขาย นิริเย จิริ ตัสนฺธิ มยา ฯ
ทส วสฺสสหฺสฺสานิ นิริเย ตัสนฺธิ จิริ
มฺนุสฺสลาภิ(๓)ปตฺวาหิ(๔) อพฺภกฺขานํ พหุ ลภี ฯ
เตน กम्मวเสเสน จิญฺจมาณฺวิกา มม
อพฺภากิจฺจํ อญฺเตน ชนกายสฺส เปกฺขโต(๕) ฯ
พฺราหฺมโณ สุตฺวา อาสี อหิ สกฺกตปฺปฺชิตฺโต
มหาวเน ปญฺจสเต มนฺเต วาเจมิ มาณเว ฯ
ตตฺถาคโต อีสึ ภีโม ปญฺจาภิญฺโญ มหิตฺธิโก
ตญฺจาหิ อาคตํ ทิสฺวา อพฺภากิจฺจํ อทฺสํ ฯ

๑. ม. ชาตีสฺส ฯ ๒. สึ. ม. สพฺพาทิรฺกฺสฺส ฯ ๓. สึ. ม. มฺนุสฺสเทหิ ฯ

ม. มฺนุสฺสภาวี ฯ ๔. ม. ลทฺธาหิ ฯ ๕. สึ. ม. อคฺคโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวกคณณา หน้า ๓๕๘

ตโตหิ อวัง สีสเส กามโกตี อัย อิติ
มยุมหุปี ภาสมานสฺส อนุโมทิสฺส มาณวา ฯ
ตโต มาณวกา สพฺเพ ภิกฺขมานันฺ กุเล กุเล
มหาชนสฺส อหํสฺส กามโกตี อัย อิติ ฯ
เตน กมฺมวิปาเกน ปญฺจ ภิกฺขุสตา อิเม
อพฺภกฺขานันฺ ลภภ สพฺเพ สุนฺทริกาย การณา ฯ
เวมาตุภาทิกํ ปุพฺเพ ชนเหตุ หนิ อหํ
ปกฺกขิปี คิริทฺถคฺคสฺมี สิลาย จ อปัสสิ ฯ
เตน กมฺมวิปาเกน เทวทตฺโต สิลํ จิปี
องฺคฺคฺจ ปัสสิ ปาเท มม ปาสาณสฺส กฺขรา ฯ
ปุเรหิ ทารโก หุตฺวา กิพฺมานโน มหาปเถ
ปจฺเจกพฺพุทฺธํ ทิสฺวาน มคฺเค สกฺกิกํ ทหิ(๑) ฯ
เตน กมฺมวิปาเกน อิธ ปจฺฉิมเก ภเว
วชฺคฺถิ (๒) มํ เทวทตฺโต อภิมาเร ปโยชยิ ฯ
หตฺถาโรโห ปุเร อาสิ ปจฺเจกมฺมุตฺตมํ
ปิณฺฑทาย วิจฺรนฺตํ ตํ อาสาเทสิ คชนหํ ฯ
เตน กมฺมวิปาเกน ฆนฺโต นาพาคิริ คโฆ
คิริพฺพเช ปุรวเร ทารุโณ สมฺปากมิ ฯ

ราชานํ ขตฺติโย (๓)อาสิ สตฺติยา ปุริเส หนิ

เตน กมฺมวิปาเกน นิรเย ปจฺจิสฺส ภูถํ ฯ

๑. ม. จิปี ฯ ๒. สิ. อทฺคฺจ ฯ ๓. ม. ปตฺถิโว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุนทรีสุตตวณณา หน้า ๓๕๕

กมุโน ตสฺส เสเสน โสทานิ สกลํ มม
ปาเท ฉวี วินาสลฺลิตฺติ (๑) น หิ กम्मํ วินสฺสตี ฯ
อหํ เกวณฺณคามสฺมี อหํ เกวณฺณทวารโก
มจฺจนเณ ฆาติตฺเต ทิสฺวา ชนฺยํ โสมนสฺสทํ(๒) ฯ
เตน กम्मวิปาเณ ลีลทุกฺขํ อหุ มม
สฺกยา จ สพฺเพ หลณฺสีสุ ยทา หนิ วิญฺญโก ฯ (๓)
มุสฺสสฺสทํ ปาวจเน สวเณ ปริภาสยํ
ยวํ ขาทถ ภูณฺชถ มา จ ภูณฺชถ สาลโย ฯ
เตน กम्मวิปาเณ เตมาลํ ขาทิตํ ยวํ
นิมนตฺติโต พฺราหฺมเณน เวรณฺชาขํ วลี ตทา ฯ
นิพฺพุทฺเต วตฺตมานมฺหิ มลฺลปฺตฺตํ นิเสจยํ (๔)
เตน กम्मวิปาเน ปิฏฺฐิทุกฺขํ อหุ มม ฯ
ติกิจฺจโก อหํ อาลํ เสฏฺฐิปฺตฺตํ วิเรจยํ
เตน กम्मวิปาเณ โหติ ปกฺขนฺนทิกกา มม ฯ
อวจํ ไซตฺติปาโล กสฺสปี สุกตํ ตทา
กุโต นุ โโพธิ มุณฺฑสฺส โพธิ ปรมทูลลภา ฯ
เตน กम्मวิปาเณ อจรี (๕) ทุกฺกรํ พหุ
จพฺพสฺसानุรุเวลายํ ตโต โพธิ อปาปฺณิ ฯ
นาหํ เอเตน มคฺเคน ปาปฺณิ โพธิมุตฺตมํ

๑. ม. ปกปฺเปตี ฯ ๒. ม. โสมนสฺสทํ ฯ ๓. ม. วิญฺญโก ฯ

๔. ลี. มลฺลยฺทฺธํ นิโยชยํ ฯ ม. มลฺลยฺทฺธํ วิเหจยํ ๕. ม. อจรี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวคฤวณณา หน้า ๔๐๐

กมุคเคน คเวสิสฺสึ ปุพฺพกมุเมเน วาริตฺ ๑
ปฺลฺลฺยปาปปริกฺขิโณ สพฺพสนฺดาปวชฺชิตฺ
อโศโก อนฺุปายาโส นิพฺพายิสฺสมนฺาสโว ๑
เอวํ ชินฺ วิยาภาสิ ภิกฺขุสํฆสฺส มชฺฌตฺ(๑)
สพฺพาทิณฺญาพลปฺปตฺโต อโนตฺตมฺมหาสเรติ ๑
อภฺจฺมสฺสฺตฺวณฺณา นิฏฺฐิตา ๑

อุปฺเสนสฺสฺตฺวณฺณา

นวมฺ อุปฺเสนสฺสาติ เอตฺถ อุปฺเสนินฺติ ตสฺส เณรสฺส
นามํ วณฺคณฺตพฺราหฺมณฺสฺส ปน ปฺตฺตตฺตา วณฺคณฺตปฺปตฺโตติ
วณฺ(๒) โวหฺรณฺติ ๑

อโย หิ เณโร อายสฺมฺโต สาริปฺตฺตสฺส กนิฏฺฐภาตา สาสเน
ปพฺพชิตฺวา อุปฺปลฺลฺยตฺเต ลิกฺขาปเท อุปฺสมฺปทาย ทฺวิวสุโส
อุปฺชฺฌาโย หุตฺวา เอกํ ภิกฺขุํ อุปฺสมฺปาเทตฺวา เตเน สทฺธิ
ภควฺโต อุปฺภูจฺานํ คโต ตสฺส ภิกฺขุโน ภควฺตา ตสฺส สทฺธิ-
วิหาริกภาวํ ปุจฺฉิตฺวา ขนฺธเก อากตฺนเยน อติลหุํ โข ตวํ
โมฆมฺปฺปริส อาวตฺโต พาหุสฺลลา ยทิทํ คณฺพนฺุธิยฺนฺติ (๓) วิครฺหิตฺ
กสฺาภิตฺ (๔) วิย อาชานีโย สํวิคฺคฺมานโส ยทิปาหํ อิทานิ
๑. สี. ม. อกฺคฺโต ๑ ๒. ม. จ นํ ๑ ๓. วิ. มหา. ๔/๕๐/๑๐๕ ๑
๔. ม. ปโตทาภิตฺนฺโน ๑

*เล่มที่ ๑๕ อุปเสนสุตตวณณา หน้า ๔๐๑

ปริสฺ นิสฺสาย ภควตา วิครหิโต ปริสฺเยว ปน นิสฺสาย
ปาสฺสิโย ภเวยฺยนฺติ อุตฺตสาหชาโต สพฺเพ ชฺตฺตมฺเม สมาทาย
วตฺตมาโน วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา นจิริสฺเสว จภิกฺขุโณ
ปฏฺฐิสฺมภิปฺปโต มหาชีณาสโว หุตฺวา อตฺตโน นิสฺสิตเก
ชฺตฺตงฺกฺขเร เอว กตฺวา เตหิ สทฺธี ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา สนฺถต-
ติกฺขาปเท (๑) อากคฺนยฺน ปาสาติกา โข ตฺยายํ อุปเสน ปริสฺชาติ
ปริสฺวเสน ภควโต สนฺติกา ลทฺธปฺปโต เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม
สาวกานํ ภิกฺขุณํ สมนฺตปาสาทิกานํ ยทิทํ อุปเสน วญฺจนต-
ปฺปโตติ (๒) เอตทคฺเค จปิโต อสีติยา มหาสาวเกสุ อพฺภนฺตโร ฯ

โส เอกทิวสํ ปจฺฉากตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏฺฐิกฺกนฺโต อนฺเต-
วาสิเกสุ อตฺตโน ทิวาญฺจานํ คเตสฺสุ อุกทกฺกมฺภโต อุทกํ
คเหตฺวา ปาเท ปกฺขาลेतฺวา กตฺตานิ อตฺตโน สีตี กตฺวา จมฺมขณฺฑํ
อตฺตริตฺวา ทิวาญฺจานเ ทิวาวิหารํ นิสฺสินฺโน อตฺตโน กุณเ
อาวหุเชสิ ฯ ตสฺส เต อนกสฺตา อนกสฺสสา โปงฺขานูโปงฺขํ(๑)
อุปฺภุจฺหิสุ ฯ โส มยฺหํ ตาว สาวกสฺส สโต อิมเ เอวฺรฺปา
คุณฺา กิทิสฺา นฺุ โข มยฺหํ สตฺถุ คุณฺาติ ภควโต คุณฺาภิมฺขํ
มนสิการํ เปเสสิ ฯ เต ตสฺส ฅาณพลาณรूपํ อนกโกภฺฐิสฺสสา
อุปฺภุจฺหิสุ ฯ โส เอวฺสิโล เม สตฺถา เอวฺธมฺโม เอวฺปณฺโณ
เอวฺวิมฺตฺตฺติอาทินา จ อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธติ-
๑. วิ. มหาวิ. ๒/๕๑/๗๖ ฯ ๒. อญ. เอก. ๒๐/๑๔๘/๓๒ ฯ
๓. ม. โปงฺขานูโปงฺขํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆยวคฤคณณา หน้ท ๔๐๒

อาทินา จ อาวีกาวันรูปี สตุถุ คุณเ อนุสสุริตวา ตโต
สวากุขาโตติอาทินา ฃมมสุส สุปฎิปนโนติอาทินา อริยสัมมสุส
จ คุณเ อนุสสุริฯ เอว มหาเถโร อนเกาการโวการุ รตนตตย-
คุณเส อาวีกุเตสุ อตตมโน ปมุทิตอ อุพารปีติโสมนสุส
ปฎิสเวทนุโต นิสีทิฯ ตมตถุ ทสเสตุ อายสมโต อุปเสนสุส
วงคนตปุตตสุส รโหคตสุสชาติอาทิ วุตตุฯ

ตตถุ รโหคตสุสชาติ รหสิ คตสุสฯ ปฎิสลลินสุสชาติ
เอกีกุตสุสฯ เอว เจตโส ปรีวิตกุโก อุทปาทิติ เอว อิทานิ
ววจมณากาโร จิตตสุส วิตกุโก อุปปชชึฯ ลากา วต เมติ
เย อิเม มนุสสุตตพุทฐุปาทสทฐาสมธิคมาทโย อโห วต เม
เอเต ลากาฯ สุลทฐิ วต เมติ ขลยจิทิ มยา ภควโต
สาสเน ปพพชชูปสมปทารตตตตยปิริฐปาสนาทิ ปฎิลทฐิ ตั
เม อโห วต สฎุจจุ ลทฐิฯ ตตถุ การณมาห สตุถา จ
เมติอาทินา นเยน(๑)ฯ

ตตถุ ทิกุฐฃมมิกสมปรายิกปรหมคฤเทหิ ขถารหิ สตุเต
อนุสาสตีติ สตุตทาฯ ภากุขวณุตตาทิหิ การณเหิ ภควาฯ
อารกตตทา กิเลเสหิ กิเลสารินัน หตตตทา สัสารจกุกสุส วา
อรานัน หตตตทา ปจจุยาทินัน อรหตตทา ปาปกรณเ รหาภาวา
อรหิฯ สมมา สามณจ สพพชชมมานัน พุทฐตตทา สมมา-
๑. ม. อัย ปาโจ น ทิสสุติฯ

สมพทุโชติ อยเมตถ สงเขโป วิตุถโร ปน วิสุทธีมคฤค (๑)

พทุธานุสสตินิกุเทสโต

สุวากุขเทติ สฎฐุ อกุขเท เอกนตนิยูนีกิ กตว
ภาสิตะ ๑ ฌมมวินยติ ปาวจนะ ๑ ตั หิ ยถานุสสิฎฐั ปฎิพชช-
มานันั สัสารทกขปาดโต ฌารณน รากาทิกิเลสวินยเนน
จ ฌมมวินยติ วุจติ ๑ สพรมุฆจาริโนติ เสฎฐฎฐเจน
พรมุฆสงขัตถิ ภกวโต สาสันั อริยมคฤคั สห จรณติ (๒)
ปฎิพชชชตติ สพรมุฆจาริโน ๑ สึลวณโตติ มคฤคผลสึลวเสน(๓)
สึลวณโต ๑ กลยถณฌมมาติ สมาริปลยถาวิมุตติวิมุตติถณทสส-
นทโย กลยถณ สุนทรา ฌมมา เอเตสั อตถิติ กลยถณ-
ฌมมา ๑ เอเตน สัฆสส สุปฎิพตติ ทสเสติ ๑ สึเลสุ จมฺหิ
ปริปุรการิติ อหมิปิ ปพพชิตว น ตिरจถณนถกถกโก วิริย-
ทพฺหิพหุโล (๔) หุคว วิหาสึ อถ โข ปาดิโมกขสัวราทิ จคฺพพิชมิปิ
สึลลั อชณทัง อจฺฉิทุทัง อสพลลั อกมฺมาสั ฎฐิสสั วิถยปฺปสตถั
อปฺรามฎฐั กตว ปริปุเรณโต อริยมคฤคัยว ปาเปสินติ วทติ ๑
เอเตน เหญจิมผลทวยสมปตฺติมคฤคโน ทิเปติ ๑ โสตาปนุน-
สททากามิโน หิ สึเลสุ ปริปุรการิโน ๑ สุสมาทิโต จมฺหิ
เอกคฤคจิตฺโตติ อุปจารปฺปนาถเทน สมารินา สพพตถาปี สมาริโต

๑. วิสุทธีมคฤค. ๑/๒๕๒ ๑ ๒. ม. อริยมคฤคั สห จรณติ ๑

๓. ม. มคฤคผลสึลวเสน ๑ ๔. ม. กายทพฺหิพหุโล ๑

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวคฺควณฺณา หน้า ๔๐๔

จ อมฺหิ อวิกฺขิตฺตจิตฺโต ๑ อิมินา สมาธิสฺมี ปริปุรฺการิตาวจเนน
ตฺติยผลสมฺปตฺติมตฺตโน ทีเปติ ๑ อนาคามิโน หิ สมาธิสฺมี
ปริปุรฺการิโน ๑ อรหา จมฺหิ จีณาสวฺติ กามาสวาทีนํ สพฺพโส
จีณตฺตา จีณาสวฺ ตโต เอว ปริกฺขิณภวสฺสโยชนฺ สเทวเก โลเก
อคฺคทกฺขิณฺเยยตฺตาย(๑) อรหา จมฺหิ ๑ เอเตน อตฺตโน กตฺตกรณฺียตํ
ทสฺเสติ ๑ มหิทธิโก จมฺหิ มหฺนุภาวฺติ อธิกฺขฺจฺจานวิกฺกพฺพนาที-
อิทธิสฺส มหฺตา วสฺสีกาเวน สมฺนฺนาคตฺตฺตา มหิทธิโก อูพารสฺส
ปฺลฺลณฺนุภาวสฺส คฺคณฺนุภาวสฺส จ สมฺปตฺติยา มหฺนุภาว
จ อสฺมี ๑ เอเตน โส(๒) โลกิยาภิญฺจฺจานวฺนฺนุพฺพวิหารสมฺปตฺติ-
โยคมตฺตโน ทีเปติ ๑ อภิญฺจฺจาสฺส วสฺสีกาเวน หิ อริยา ยถิจฺจิต-
นิปฺผาทเนน มหิทธิกา ปฺลฺลพฺพสฺสสมฺปตฺติยา นานาวิหาร-
สมฺปตฺติหิ จ วิโสธิตสฺนฺตฺตานตฺตฺตา มหฺนุภาวา จ โหนฺตฺติ ๑

ภทฺทกํ เม ชีวิตนฺติ เอวฺวิธสฺสีกาทีคฺคณฺสมฺนฺนาคตฺตฺส เม
ยวาวํ กาโย ฐรฺติ ตาว สตฺตฺตานํ หิตฺสฺสเมว วฑฺฒติ
ปฺลฺลณฺนุคฺเขตฺตภาวโต ชีวิตมฺปิ เม ภทฺทกํ สฺนฺนฺทริ ๑ ภทฺทกํ
มรณฺนฺติ สจ ปนฺทํ ขนฺธปฺลฺลจกํ อชฺช วา อิมสฺมีเยว วา
ขณฺเ อนฺนฺปาทาโน วีย ชาตเวโท นิพฺพายติ ตํ อปฺปฏฺธิ-
สฺนฺธิกํ ปรีนฺนิพฺพานสฺงฺขตํ มรณฺมฺปิ เม ภทฺทกนฺติ อุกฺกยตฺถ
ตาทิภาวํ ทีเปติ อิติ (๓) มหาเถโร อปฺปหีนฺโสมนสฺสพฺพิลฺลาวิต-
๑. ม. อคฺคทกฺขิณฺเยยตฺตาย ๑ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑
๓. ม. เอว ๑

*เล่มที่ ๑๘ อุปเสนสุตตวณณา หน้ ๔๐๕

วสนตตท (๑) อุพารโสมนสฺสโธ (๒) ฐมพพฐมนน ฐมปปีปฏี-
เวทเนน ปรีวตทเกสึ ๑

ตํ สตถท กนฐกฏี ยํ นีสินโนเยว สพพญญตถวณณ
ชานิตฺวท ชีวิต มรณ จ ตสฺส ตาทิกาววิภวณํ อิมํ อุทอนํ
อุทอนสึ ๑ เตน วุคฺคํ อถ โข ภควท ๑เป ๑ อุทอนสึ ๑

ตตถ ยํ ชีวิตํ น ตปตตี ยํ ชีณสวปฺกคฺคํ ชีวิตํ
อทยตี ขนฐปฺวตฺตติยท สพเพน สพพํ อภวโธ น ตปติ
น พทตติ วตฺตมณเมว วท ชีวิตํ สพพโส สงขตฐมตตท
สตีปญญวเวปฺลลปฺตติยท สพพตถ สตีสมปฺชญญสมทโยคโธ น
พทตติ ๑ โย หิ อนฐปฺกชฺชน ปทปชนสฺเสว (๓) อโยนีสมน-
สีกการพฺโธ อถกฐสโธ (๔) อถตปฺญโย โส อถคํ วต เม
กถยณนฺตอทินท วิปฺปฏิสเรน ตปตตี ตสฺส ชีวิตํ ตํ ตปติ
นท ๑ อิตเร ปน อถตปทท กตปฺญญท กถยณนฺตชฺชนน
สทฐี สตต เสกขท วท(๕) ตปนียฐมปรีวชฺชนน อตปนีย-
ฐมสมนฺนทเมน จ ปจฺจนตทเปน น ตปนฺตตี น
เตสํ ชีวิตํ ตปติ ๑ ชีณสเว ปน วตฺตพพเมว นตฺถิตี ๑
ปวตฺตติททขวเสน อตถวณณท กตท ๑ มรณนฺเต น โสจตตี

- # ๑. สึ. อปฺปหีนโสมนสฺสพฺพิลลาวิตตฺตตฺตสนนตตท ๑
- # ม. อปฺปหีนโสมนสฺสปปีลาวิตวทสนนตตท ๑
- # ๒. ม. อุพารโสมนสฺสโธ ๑ ๓. ม. ปทปชนสฺเสว ๑
- # ๔. ม. อถกฐสโธ ๑ ๕. ม. ตสฺส เสกขท ๑

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวคฤคณณา หน้ ๔๐๖

มรณสงฺขาเต อนฺเต ปรีโยสานเ มรณสมเป วา น
โศจติ อนาคามิมคฺเคนว โสกสฺส สมคฺฆมาติตตฺตาฯ สเว
ทิกฺกุสปโท ธีโร โสภมชฺเณ น โสจตีติ โส อนภิชฺฌาทีนํ (๑)
จตุณฺนํ ฌมฺมปทานํ นีพฺพานสฺเสว วา ทิกฺกุสฺสจฺจ ทิกฺกุสปโท
ชิตฺติสมฺปนฺนตฺตา ธีโร จีณาสโว โสจนฌมฺมานํ โสกาติ
ลทฺฐนํ อวิตฺราคานํ สจฺจตฺตานํ โสภเหตฺตุนํ วา โลกฌมฺมานํ
มชฺเณ จตฺวาปี น โสจติฯ

อิทานิสฺส สพฺพโส โสภเหตฺตุนํ อภาวํ ทีเปตฺตํ อจฺฉินฺน-
ภวตฺตสฺสชาติอาทิมหาฯ ตตฺถ ยสฺส อคฺคฺคฺคฺเคน สพฺพโส
อจฺฉินฺนา ภวตฺตหา โส อจฺฉินฺนภวตฺตโณหฯ ตสฺส อวเสส-
กิลฺลสถานํ อนวเสสวฺปสเมน สนฺตจิตฺตสฺส จีณาสวภิกฺขุโนฯ
วิกฺขิโณ ชาติสฺสโรติ ชาติอาทิกอ

ขณฺธานญจ ปฏฺฐิปาฏี ชาติอายตฺนान จ

อพฺโพจฺฉินฺนํ วตฺตมานา สฺสโรติ ปวฺจจตีติ

วตฺตลภฺขโณ สฺสโร วิเสสโต จิโณฯ กสฺมา (๒) นตฺถิ ตสฺส
ปฺนพฺภโวติ ยสฺมา ตสฺส เอวรูปสฺส อริยปฺภคฺคตสฺส อายตี
ปฺนพฺภโว นตฺถิ ตสฺมา ตสฺส ชาติสฺสโร จิโณฯ กสฺมา
ปฺนสฺส ปฺนพฺภโว นตฺถิ ยสฺมา อจฺฉินฺนภวตฺตโณห สนฺต-
จิตฺโต จ โหติ ตสฺมาติ อวตฺเตตฺวา วตฺตพฺพิฯ อถวาฯ

๑. ส. ทฺกฺขาทีนํฯ ๒. ม. ตสฺมาฯ

*เล่มที่ ๑๕ สาริปุตตอุปสมสูตรวณณา หน้า ๔๐๗

วิกิขิโณ ชาตีสัสสโร ตโต เอว นตถิ ตสฺส ปุณฺพภโวติ อตุโถ
โยเชตพุโพ ฯ

นวมสูตรวณณา นิฎฐิตา ฯ

สาริปุตตอุปสมสูตรวณณา

ทสเม อตฺตโน อุปสมนฺติ สวากปารมิมตถกปฺปตฺติยา
เหตุภูตํ อกฺขมกฺเคน อตฺตโน อนวเสตถิเลสฺวูปสมํ ฯ
อายุสฺมา หิ สาริปุตฺโต อนุปสนฺตถิเลสํ สุตฺตํ
รคาทิกิเลสชนิตสนฺตปฺทรทปริพาหุทฺขณฺเจว กิเลสํภิสงฺขาร-
นิมิตฺตํ ชาตฺชราพฺยาธมฺรณโสกปริเทวาทิทฺขณฺจ ปจฺจกฺขโต
ทิสฺวา อตีตํนาคเตปี เนสํ วฏฺฏมฺลกํ ทฺกขํ ปฺริตฺตฺเตว
กรฺณายมาโน อตฺตนาปี ปุณฺชชนกาเล อนฺนฺตํ กิเลสํนิมิตฺตํ
วา อนปฺปกํ ทฺกขํ อนฺนฺสฺสริตฺวา อีทิสฺส นาม มหาทฺกฺขสฺส
เหตุภูตา กิเลสา อิทานิ เม สฺวปฺปหีนาติ อตฺตโน กิเลสฺวูปสมํ
อภินฺทํ ปจฺจเวกฺขติ ฯ ปจฺจเวกฺขนฺโต จ อิมเ อตฺตกา กิเลสา
โสตปตฺติมกฺเคน อุปสมิตา อตฺตกา สกทาคามิมกฺเคน อตฺตกา
อนาคามิมกฺเคน อตฺตกา อรหตฺตมกฺเคน อุปสมิตาติ ตํ ตํ
มกฺคณาณน โอธิสฺโส กิเลสํ อุปสมิตภาวํ ปจฺจเวกฺขติ ฯ
เตน วุตฺตํ อตฺตโน อุปสมํ ปจฺจเวกฺขมาโนติ ฯ
อปเร เถโร อรหตฺตผลสมาปตฺตี สมาเป็นชฺชิตฺวา ตํ

*เล่มที่ ๑๕ เมฆียวคฺควณณนา หน้า ๔๐๘

ปัจจุเวกขิตฺวา อิมสฺส วตายํ สนฺตปณฺธิตภาโว อจฺจนฺตสนฺตตาย
อสงฺขตาย ชาติฺยา อารมฺมณโต สยญจ สมฺมเทว กิเลส-
วูปสมโตติ เอว อภินฺหํ อุปสมํ ปจฺจุเวกขิตฺติ วทนฺติ ฯ อญฺเ
ปน อนวเสสทิสานํ อุปสมปรีโยसानเ ชาตํ อคฺคผลเมเวตฺถ
อุปสมํ นาม ตํ ปจฺจุเวกขมาโน นิสินฺโนติ วทนฺติ(๑) ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ ยทิตํ อายสฺมโต สาริปฺตตสฺส
มหาปญฺจตาทิเหตุญฺจํ สวเกสฺส อนนฺตสาธารณํ กิเลสปรุพฺหานํ
อคฺคผลํ วา อุปสมปรียาเยน วุตฺตํ ตสฺส ปจฺจุเวกขณสงฺขาตํ
อตฺถํ สพฺพการโต วิทิตฺวา ตทนฺทาวทีปํ อิมํ อุทานํ
อุทานเสี ฯ

ตตฺถ อุปสนฺตสนฺตจิตฺตสฺสาติ อุปสนฺตเมว หุตฺวา สนฺตํ
จิตฺตํ เอตสฺสาติ อุปสนฺตสนฺตจิตฺโตติ ฯ สมฺปตฺติวิกฺขมฺภเนน हि
อุปสนฺตทิสตฺตา อุปสนฺตํ จิตฺตํ น สพฺพธา อุปสนฺตสนฺตฺนติ
วฺจฺจติ ตสฺส อุปสมสฺส อนจฺจนฺตีกภาวโต น ตถา อคฺค-
มคฺเคน ฯ เตน ปน อจฺจนฺตเมว กิเลสานํ สมฺจฺฉินฺนตฺตา
อรหโต จิตฺตํ ปฺน กิเลสานํ อนุปสมตพฺพตฺตาย สมถวิปสฺสนา-
เหฏฺฐิมมคฺเคहि อุปสนฺตทิสลํ หุตฺวา อจฺจนฺตสนฺตภาวโต ว
อุปสนฺตสนฺตฺนติ วฺจฺจติ ฯ เตน วุตฺตํ อุปสนฺตเมว หุตฺวา
สนฺตํ จิตฺตํ เอตสฺสาติ อุปสนฺตสนฺตจิตฺโตติ ฯ อุปสนฺตฺนติ วา
อุปสมํ วฺจฺจติ ตสฺมา อุปสนฺตสนฺตจิตฺตสฺสาติ อจฺจนฺตฺปสมน
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สาริปุตุตอุปสมสูตรวณณา หน้า ๔๐๕

สนตจิตตสุสาติ อตุโถ ฯ

อถ วา สติปี สพุเพสั ชีณาสวานัน อนวเสสกีเลสอุปสมเม (๑)
สาวกปารมีณาณสุส ปน มตุถกปฺปตฺติเหตุภูโต สาวเกสุ
อนณยสาธารโณ สวิสโส ฐมฺมเสนาปติโน กิเลสอุปสโมติ
ทสฺเสนโต (๒) สตุถา อุปสนตสทฺเทน วิเสเสตุวา อาห อุปสนต-
สนตจิตตสุสาติ ฯ

ตตุรายนมตุโถ ภูสิ ทพฺหิ วา สนตฺติ อุปสนตฺติ เตน
อุปสนตเมว หุตฺวา สนตฺติ อุปสนตสนตฺติ ตาทิสั
จิตฺติ เอตสุสาติ สพุพิ ปริมสทิสเมว ฯ ตถาเฮส ภควตา
สาริปุตุโต ภิกฺขเว มหาปญฺโโล ปุถุปญฺโโล หาสปญฺโโล ชวน-
ปญฺโโล ติกฺขปญฺโโล นิพุเพธิกปญฺโโลติอาทินา (๓) อนกปริยาเยน
วณฺณโต โถมิโต ฯ เนตฺติจฺฉินฺนสุสาติ เนตฺติ วุจฺจติ ภว-
ตณฺหา สัสารสุส นยฺนโต สวา เนตฺติ ฉินฺนา เอตสุสาติ
เนตฺติจฺฉินฺโน ฯ ตสุส เนตฺติจฺฉินฺนสุส ปหีนตณฺหสุสาติ
อตุโถ ฯ มุตฺโต โส มารพนฺธนาติ โส เอวฺวิโร ปริกฺขิม-
ภวสัโยชโน สพุพฺสฺมา มารพนฺธนโต มุตฺโต น ตสุส มาร-
พนฺธนโมจนาถ กรณียํ อตฺถิ ตสฺมา ฐมฺมเสนาปติ อตฺตโน
อุปสมํ ปจฺจเวกฺขตฺตีติ ฯ เสสิ วุตฺตณยเมว ฯ

ทสมสูตรวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

นิฏฺฐิตา จ เมฆิยวคฺควณณา ฯ

๑. ม. อนวเสสกีเลสอุปสมเม ฯ ๒. ม. กิเลสอุปสโมติ

ทสฺเสตุํ ฯ ๓. ม. อุ. ๑๔/๑๕๓/๑๑๖ ฯ

มหาวคฺควณฺณนา(๑)

ปิยตรสฺสฺสวณฺณนา

มหาวคฺคสฺส ปจฺเม มลฺลิกาย เทวียา สทฺธินฺนฺติ มลฺลิกาย
นาม อตฺตโน มเหสฺสียา สทฺ ๗ อุปริปาสาทวรคฺโคตฺติ ปาสาท-
วรสฺส อุปริ คโคตฺ ๗ โกจฺญโล อตฺตนา ปิยตรโรตฺติ โกจฺ อญฺโล
อตฺตนา ปิยายิตพฺพตโร ๗ อตฺถิ นฺ ๒ เตตฺติ กิณฺเต อตฺถิตฺติ
เทวี ปุจฺจติ ๗

กสฺมา ปุจฺจติ อญฺหิ สวตฺถิยํ ทฺคฺคตมาลาการสฺส
ธิตา ๗ เอกทิวสํ อาปนฺโต ปุวํ คเหตุวา มาลารามํ คนฺตฺวา
ขาทิสฺสามิตฺติ กจฺจฺนฺติ ปฺภิปฺเถ ภิกฺขุสฺสํปริวฺตํ ภควนฺตํ
ภิกฺขาจารํ ปวิสฺนฺตํ ทิสฺวา ปสนฺนจิตฺตา ตํ ภควโต อทาสิ ๗
สฺสฺสฺสา ตถารูเป จาเน นิสฺสีทนาการํ ทสฺเสสฺสิ ๗ อานนฺทตฺเถโร
จิวรํ ปญฺญาเปตฺวา อทาสิ ๗ ภควา ตตฺถ นิสฺสีทิตฺวา ตํ
ปุวํ ปริภุญฺชิตฺวา มุขํ วิภฺษาเลตฺวา สิตํ ปาตฺวาทาสิ ๗ เถโร
โก อิมิสฺสา ฆนฺเต ทานสฺส วิปาโก ภวิสฺสตีตฺติ ปุจฺจติ ๗
อชฺเชสา อานนฺท ตถาคตฺสฺส ปจฺมํ โภชนํ อทาสิ อชฺเชว
โกสฺสฺสโรจฺโย อคฺคมเหสฺสิ ภวิสฺสตี ปิยา มนาปาดิ ๗ ตํ ทิวสเมว
จ ราชา กาลิกาม ภาคิเนยฺเยน สทฺธิ ๒ ชฺชฺฉิตฺวา ปราชิตฺโต
๑. สฺยา. โสณฺตฺเถรวคฺโคตฺติ ๗

*เล่มที่ ๑๕ ปิยตรสุตตวณณา หน้า ๔๑๑

ปลาหิตฺวา อากโต นครี ปวิสฺสูโต พลกายสุส อากมนํ
อากเมสุสามีติ ตํ มาลารามํ ปาวีสึ ฯ สา ราชานํ อากคํ
ปสุสฺสิตฺวา ตสุส วุตฺตมกาสึ ฯ ราชสา ตสุสา วุตฺเต ปสฺสึทิตฺวา
ปีตรํ ปกุกโกสาเปตฺวา มหนุตํ อิสฺสรียํ ทตฺวา ตํ อนฺนเตปฺรู
อติหฺราเปตฺวา (๑) อุกฺคมเหสิฏฺฐาเน จเปสึ ฯ อเถกทิวสํ ราชสา
จินฺเตสิ มยา อิมิสฺสา มหนุตํ อิสฺสรียํ ทินฺนํ ынฺนุนาหํ
อิมํ ปุจฺเจยฺยํ โก เต ปิโยติ สา ตฺวํ เม มหาราช ปิโยติ
วตฺวา ปฺน มํ ปุจฺฉิสฺสตี อถสฺสาหํ มยฺหมปิ ตฺวํเยว ปิยาติ
วขฺขามีติ ฯ อิติ โส อถฺถมถฺถํ วิสฺสาสขนฺนตฺถํ สมฺโมทนียํ
กโรนฺโต ปุจฺฉติ(๒) ฯ

เทวี ปน ปณฺฑิตา พุทฺธปุฏฺฐายิกา สํฆปุฏฺฐายิกา
นายํ ปโยห ฺรลฺโย มุขํ โอลเกตฺวา กเถตพุโพติ จินฺเตตฺวา
ยถากฺฤตเมว วทนฺตี นตฺถิ โข เม มหาราช โกกฺจฺโย
อตุตฺตนา ปิยตโรติ อาห ฯ วตฺวาปิ อตุตฺตนา พุยาถตฺมตฺถํ
อุปาเยน ฺรลฺโย ปจฺจกฺขํ กาคฺคามมา ตฺยหํ ปน มหาราช
อตุถลฺโย โกจฺจ อตุตฺตนา ปิยตโรติ ตเถว ราชานํ ปุจฺฉิ
ยถา ฺรลฺลา สยํ ปุฏฺฐา ฯ ราชสาปิ ตาย สรสลกฺขณฺเนน
กถิตตฺตา นินฺวตฺติตฺถํ อสฺสโกนฺโต สยมฺปิ สรสลกฺขณฺเนนฺว กเถนฺโต
ตเถว พุยาทาสี ยถา เทวียา พุยาถตํ ฯ

๑. ม. ปฎิหาราเปตฺวา ฯ ๒. ม. ปุจฺฉิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณฺณา หน้า ๔๑๒

พฺยากริตฺวา จ มนุชฺชาตฺกตฺยา เอวํ จินฺเตสฺส อหํ ราชา
ปจฺวิสุสฺสโร มหนฺตํ ปจฺวีมณฺฑลํ อภิวิชฺช อชฺฌาวสฺสามิ มยฺหํ
ตฺวา ยุตฺตํ อตฺตนา ปิยตฺโร อณฺณํ น ปสฺสามีติ อยมฺปน
วสฺสึ หีนชฺจา สมานา มยา อุจฺเจ จาเน จปิตฺตา สามีภูตํ
มํ น ตถา ปิยายติ อตฺตาว ปิยตฺโรติ มม สมฺมุขา
วทติ [๑] กกฺขพฺพา วตายนฺติ อนตฺตมโน หุตฺวา นนฺ เต
ตีณิ รตนานิ ปิยตฺรานีติ โจเทสฺส ๑ เทวี รตนตฺตยํ อหํ
เทว อตฺตโน สกฺกสฺสํ โมกฺขสฺสขญฺจ ปตฺถยฺนฺติ (๒) สมฺปิยายามิ
ตสฺมา อตฺตาว เม ปิยตฺโรติ อาห ๑ สพฺโพ จายํ โลโก
อตฺตทตฺถเมว ปรี ปิยายติ ปตฺตํ ปตฺถเนนฺโตปิ อยํ มํ ชินฺณ-
กาเล โปเสสฺสตีติ ปตฺถเถติ ธีตฺโร มม กุลํ วฑฺฒิสฺสตีติ ภริยํ
มยฺหํ ปาเท ปรีจริสฺสตีติ อณฺเณปิ ฌาติมิตฺตพฺนฺชเว ตํตํกิจฺจ-
วเสน อิติ อตฺตทตฺถเมว สมฺปสฺสนฺโต โลโก ปรี ปิยายตีติ ๑
อยํ หิ เทวียา อธิปฺปาโย ๑

อถ ราชา จินฺเตสฺส อยํ มลฺลิกา กุสลา ปณฺฑิตา
นิปฺปณา อตฺตาว เม ปิยตฺโรติ วทติ ๑ มยฺหมปิ อตฺตาว
ปิยตฺโร หุตฺวา อุปฺภูจฺาติ หนฺทาหํ อิมมตฺถํ สตฺถุ อาโรเจสฺสามิ
ยถา จ เม สตฺถา พฺยากริสฺสตี ตถา นํ ชาเรสฺสามีติ ๑
เอวมฺปน จินฺเตตฺวา สตฺถุ สนฺตํกํ อุปฺสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ (๓)
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ยาวาติ. ทิสฺสตี ๑ ๒. ม. โมกฺขสฺสขญฺจ ปตฺถยฺนฺติ ๑
๓. ม. ตมตฺถํ ๑

อปรปยูกสุตตวณณนา

ทุดิเย อจฺจริยํ ฆนฺเตติ อิทมฺปิ เมฆมิยสุตเต วิย
ครหนจฺจริยวเสน เวทิตพฺพํ ๗ ยาว อปรปยูกาติ ยตฺตกั
ปริตตายุกา อติอิตฺตริชีวิตาติ อตุโล ๗ สตฺตทาหชาเตติ สตฺตทาเหน(๑)
ชาโต สตฺตทาหชาโต ตสฺมี สตฺตทาหชาเต ชาตสฺส สตฺตเม
อหนิติ อตุโล ๗ ตฺสึตี กายํ อปรปชฺชิตี ตฺสึตี เทวนิกายํ
ปรฐิสนฺธิคฺคหณวเสน อปรปชฺชิตี ๗

เอกทิวสํ กิร เถโร ปจฺจมาภตฺตํ ทิวาภูจฺจานเน นิสินฺโน
ลกฺขณานุพฺยณชนปรฐิมณฺฑิตํ โสภกคฺคปรตฺตํ ทสฺสนานนฺตตริยภูตํ
ภควโต รูปกายสิริ สมนิกิริตฺวา อโห พุทฺธานํ รูปกายสมฺปรตฺติ
ทสฺสนิยา สมนนฺตปาสาทิกา มโนหฺราติ อฺพาริ ปิตฺติโสมนสฺสํ
ปรฐิสฺสเวเทนฺโต เอวํ จินฺเตสิ วิชิตมาตฺยา นาม วิรูโปปปี
ปฺตุโต (๒)สุรูโป วิย มนาโป โหติ สเจ ปน พุทฺธานํ มาตา
มหามาया เทวี ฐเรยฺย กิธิสํ นฺ โข ตสฺสา ภควโต
รูปทสฺสเน ปิตฺติโสมนสฺสํ อปรปชฺชเรยฺย มหาชานี โข มยฺหํ
มหามาตุ เทเวีย ยา สตฺตทาหชาเต ภควติ กาลกตฺตาติ ๗
เอวมฺปน จินฺเตตฺวา ภควนฺตํ อปรสงฺกมิตฺวา อตฺตโน ปรวิตฺกุกิตํ
อาโรเจนฺโต ตสฺสา กาลกิริยํ ครหนฺโต อจฺจริยํ ฆนฺเตติ-
อาทิมาย ๗

๑. ม. สตฺตทาเหน ๗ ๒. ส. สुरूโป ปิยมนาโป ๗

ภควติ ชเนตฺติ กาลํ กโรติ กาลกตา จ ตฺสึเตสฺส อฺปฺปชฺชตีติ
อจฺฉริยพฺภุตจิตฺตชาโต หุตฺวา ตํ อตฺตโน วิมฺหยฺปฺปาทำ (๑) ภควโต
อาโรเจนฺโต อจฺฉริยํ ฆนฺเตติ อาทิวจันํ อโวจาดิ

สตุถา ปน ยสฺมา สตุตฺตาหชาเตสฺส โโพธิ-

สตุตฺตมาตฺถ กาลกิริยา ฆมฺมตาสิทฺธิยา ตสฺมา ตํ ฆมฺมตํ ปรีตีเปนฺโต
เอวเมตํ อานนฺทาทิอาทิมาย ๗ สฺวา ปนายิ ฆมฺมตา ยสฺมา
ยถา สพฺเพ โโพธิสตุตฺตา ปารมิโย ปุเรตฺวา ตฺสึตฺตปุเร นิพฺพตฺตติตฺวา
ตตฺถ ยาวตายุํ จตฺวา อายุปรีโยसानเ ทสฺสทสฺสจกฺก-
วาทเวตฺตาทิ สนนฺิปตฺติตฺวา อภิสมฺโพชฺชตฺถ(๒) มนฺุสฺสโลเก ปฏฺิ-
สนฺธิคฺคกฺกนฺาย อชฺฉเนตฺติตา กาลทีปเทสฺกฺกลานิ วิย ชเนตฺติยา
อายุปรีมาณมฺปิ โอลเกตฺวา ปฏฺิสนฺธิ คณฺหนฺติ อยมฺปิ ภควา
โพธิสตุตฺตฺถโต ตเถว ตฺสึตฺตปุเร จิตฺโต ปญฺจ มหาวิโลกนฺานิ
วิโลเกนฺโต สตุตฺทิวสาทิกทสฺมาสปรีมาณํ มาตฺถยา อายุปรีมาณํ
ปรีจฺฉินฺทิตฺวา อยมฺ มม ปฏฺิสนฺธิคฺคกฺกนฺาย กาลิ อิทานิ
อฺปฺปชฺชิตฺตุํ วญฺญตีติ ญตฺวาว ปฏฺิสนฺธิ อคฺคเหสิ ตสฺมา สพฺเพ-
โพธิสตุตฺตานํ อจฺฉินฺณสฺมาจฺฉินฺณวเสเนว เวทิตฺตพฺพิ ๗ เตนาย
ภควา อปฺปายุกา หิ อานนฺท โพธิสตุตฺตมาตโร โหนฺตีติอาทิ ๗

ตตฺถ กาลํ กโรนฺตีติ ยถาวตฺตอายุปรีกฺขเยเนว กาลํ

กโรนฺติ น วิชิตฺตปจฺจยา ๗ ปจฺฉินฺนตฺตภาเว หิ โพธิสตุตฺเตหิ

๑. ม. วิตฺกฺกฺกฺกปฺปาทนํ ๗ ๒. ม. อภิสมฺโพธิ ปตฺตํ ๗

*เล่มที่ ๑๕ อปฺปายุกสูตตวณณา หน้า ๔๑๗

วสีตฺถุจันน์ เจตियมรสทิสฺส โหติ น อญฺเณสฺส ปรีโกการหิ
น จ สกฺกา โพธิสฺสตุตฺตมาตฺริ อปเนตฺวา อญฺญํ อคฺคฺคมहेสิญฺจฺจฺจ
จเปตฺตุนฺนํ ตตฺตํ เอว โพธิสฺสตุตฺตมาตฺริ อายุปรฺมาณํ โหติ ตสฺมา
ตทา กาลํ กโรนฺนํ ๑ อิมเมว หิ อตฺถํ สนฺธาย มหาโพธิสฺสตุตฺตา
ปญฺจ มหาวิโลกนานิ (๑) กโรนฺนํ ๑

กตรสฺสํ ปน วย กาลํ กโรนฺนํ มชฺฌิมวย ๑
ปรจฺมวยสฺสํ หิ สตุตฺตานิ อตฺตภาเว จนนฺทราโค พลฺวา โหติ
เตน ตทา สนฺธายคพฺภา อิตฺถิโย เยภฺยเยน กพฺภํ อนฺนรคฺคิ
น สกฺโกนฺนํ ๑ คณฺเหยฺย เจ กพฺภํ พหฺวาพาโร โหติ ๑
มชฺฌิมวยสฺส ปน เทว โกญฺจาสฺส อติกมิตฺวา ตติเย โกญฺจาสฺส
วตฺถุ วิสทํ โหติ วิสเท วตฺถุมฺหิ นีพฺพตฺตทารกา อโรคา
โหนนฺติ ตสฺมา โพธิสฺสตุตฺตมาตฺริ ปรจฺมวย สมฺปตฺตี อนฺนกวิตฺวา
มชฺฌิมวยสฺส ตติเย โกญฺจาสฺส วิชยิตฺวา กาลํ กโรนฺนํ ๑

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ โพธิสฺสตุตฺตมาตฺริ อญฺเณสฺสจ
สพฺพสตุตฺตานิ อตฺตภาเว อายุสฺส มรณฺปรีโยสานตํ วิทิตฺวา
ตทตฺถวิภาวนมฺเขน อนวชฺชปฺปิตฺติยํ อุตฺตาสาทิปกํ อิมํ อูทานํ
อูทานนฺสิ ๑

ตตฺถ ย เภจิติ อนนฺยมนิทฺเทโส ๑ ภูตฺตานิ นีพฺพตฺตา ๑
ภวิสฺสนฺนํ อนาคเต นีพฺพตฺตีสฺสนฺนํ ๑ วาสทฺโท วิภปฺปตฺโต
๑. ม. ปญฺจํ มหาวิโลกนํ ๑

อปีสทโท สมปณทนต์โธ ๑ เตน นีพพตตมานเปปี สงคณหาคี ๑
เอตตาวตว อตตีตทิวเสน ปฏีสนุธิปริยาปนเน (๑) สตเต อนวเสสโต
ปริยาทียตี ๑ อปีจ คพุกเสยยกว สตตว คพุกโต นิกขนุตกกาลโต
ปฏุจาย ภูตว นาม ตโต ปุพเพ ภวิสสนุติ นาม ๑
ลัเสทชูปปาคีทว ปฏีสนุธิจิตตโต ปรโต ภูตว นาม ตโต
ปุพเพ อุปปชชิตพพกววเสน ภวิสสนุติ นาม ๑ สพเพปี ว
ปจจุปปนุนกววเสน ภูตว นาม ๑ อายตี ปุนพพกววเสน
ภวิสสนุติ นาม ชีณาสว ภูตว นาม ๑ เต หี ภูตวเอว
น ปุน ภวิสสนุตีตี ตทณเเว ภวิสสนุติ นาม ๑

สปเพ คมัสสนุติ ปหาย เทหนุติ สปเพ ยถวคต-
เกทว สปพพวโยนคคตีวิณณณภูจิตีสตตววาสาทิวเสน จ อนนค-
เกทภินุณา สตตว เทหิ อตตโน สรริ ปหาย นิกขิปิตว
ปรโลกิ คมัสสนุติ อเสกขว ปน นีพพานัน ๑ เอตถ โภจ
อจวนธมโม นาม นคฤตี ทสเสตี ๑ ตั สปพพานี กุสโล
วิทิตวาคี ตเทตติ สปพพสส สตตสส ชานี หานี มรณิ (๒)สปพ
วสส สตตสส หานี (๒) วินาสิ ปภงคตติ กุสโล ปณทิตชชาติโก
มรณานุสสตีวเสน อนิจจตามนสิการวเสน(๓) วา ชานิตว ๑
อาตวปีโย พุรหมจริยิ จเรยยาคี วิปสสนาย กम्मิ กโรนุโต
๑. ม. ตียทฐปริยาปนเน ๑ ๒. ม. สปพพสส วา สตตสส ชานี ๑
๓. ม. อนิจจตามนสิการเสน ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุปปพุทธกุกกฐิตตวณณา หน้า ๔๑๕

อาตาศิยสงฆาเตน วีริเยน สมณนาคตตตทา อาตาศิโย จตุพพิช-
สมมปฺปธานวเสน อารทฺธวีริโย อนวเสสมรณสมตฺกมฺนุปายํ
มคฺคพฺรหฺมจริยํ จเรยฺย ปฏฺธิปชฺเชยฺยตฺติ อตฺถโถ ฯ

ทฺตฺติยสฺตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

สุปฺปพุทธกุกกฐิตตวณณา

ตฺตฺติเย ราชคฺเห สุปฺปพุทฺโธ นาม กุกฺกฐิ อโหสิตฺติ

สุปฺปพุทฺธนามโก เอโก ปฺริโส ราชคฺเห อโหสิ ฯ โส จ

[๑] กุกฺกฐโรเคน พาพฺหวิรูปิตคฺคฺโต(๒) ฯ มนุสฺสทลิตฺโตติ ยตฺตกา

ราชคฺเห มนุสฺสา เตสุ สพฺพทฺตฺโต(๑) ฯ โส หิ สงฺการกุกฺกฐิต-

อาทิสฺส มนุสฺเสหิ ฉทฺทฺตฺติปิไลตฺติกขณฺฑานิ สิปฺพิตฺวา ปฺริทฺทิตฺติ ฯ

กปาลํ คเหตุวา ฆรฺรา ฆริ คนฺตฺวา ลทฺธอาจามอจฺจกุกฺกฐิตตฺตานิ

นิสฺสาย ชีวตฺติ ตมฺปิ ปุพฺเพ กตฺกมฺมปจฺจยา น ยาวทตฺถํ

ลภตฺติ ฯ เตน วุตฺตํ มนุสฺสทลิตฺโตติ ฯ มนุสฺสกปฺโณติ มนุสฺเสสุ

ปรมกปณฺตํ ปตฺโตติ ฯ มนุสฺสวราโกติ มนุสฺसानํ หิพิตฺตฺตฺตฺตฺต

อตฺติย หิโน ฯ มหตฺติยา ปฺริสายตฺติ มหตฺติยา ภิกฺขุปริสาย เจว

อุปาสกปริสาย จ ฯ

เอกทิวสํ กิร ภควา มหาภิกฺขุสํฆปฺริวาโร ราชคฺหํ

ปิณฺฑาย ปวิสิตฺวา ภิกฺขุณํ สฺตภปิณฺฑปาตํ กตฺวา ปจฺจกตฺตํ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร กุกฺกฐิตฺติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ส. พาพฺหวิรูปิตคฺคฺโต ฯ

๓. ส. สพฺพทฺตฺโต ทฺตฺติยโถ ฯ

ปิณฑปาตปฏิกกนุโต กคิปปยภิกขุปริวาโร นิกขนุโต เยหิ ทานัน
ทินัน เตสํ อุปาสกานัน อวเสสภิกขุณญจ อากมนัน อากมยมาโน
อนุโตนครเขว อญฺจตรสุมิ รมณียเ ปเทเส อฏฺฐาสี ๙ ดาวเทว
ภิกขุ ตโต ตโต อากนุตฺวา ภควนฺตํ สมฺปริวาเรสุ(๑) อุปาสกาปี
อนุโมทนัน สุตฺวา วนฺทิตฺวา นินฺตติสฺสามาติ ภควนฺตํ อุปสงกมิตฺ
มหาสนฺนิปาโต อโหสิ ๙ ภควา นิสิตฺนาการิ ทสฺเสสิ ๙ ดาวเทว
พฺพุธารหิ อาสนํ ปญฺญาเปสส ๙ อถ ภควา อสิตฺยานุพฺพชฺชน-
ปฏฺฐิมณฺฑิตฺเทหิ ทฺวตฺตีสฺมหาปฺริสทกฺขณฺเหิ วิโรจมานาย พฺพยามป-
ปภาปฺริกฺเขปสมฺมุชฺชลา ย นิลปิตโลหิตาทมณฺเชฏฺฐปภสฺสรานัน
วเสน ฉพฺพณฺณา พฺพุธริสฺสิโย วิสฺสชฺเชนฺตียา อนฺุปมาย รูปกาย-
สิริยา สกถเมว ตํ ปเทสํ โอภาเสนฺโต ตาราคณฺปริวฺโต วิย
ปฺญฺณจฺนฺโท ภิกฺขุคณฺปริวฺโต ปญฺจตฺตฺวรพฺพุธาสนเ(๒) นิสิตฺติว
มโนสฺสลาตเล เกสรสฺสิโห วิย สิทฺนาทํ นทฺนฺโต กรวิกรฺตมณฺชฺชนา
พฺพรหฺมสฺสเรณ ฐมฺมํ เทเสติ ๙

ภิกฺขุปี โข อปฺปิจฺฉา สนฺตฺตฺฐา ปวิวิตฺตา อสฺสฏฺฐา
อารทฺธวิริยา ปหิตตฺตา โจทกา ปาปครหิโน วตฺตาโร
วจนฺกฺขมา สีสฺสมฺปนฺนา สมาริสมฺปนฺนา ปญฺญาสมฺปนฺนา
วิมฺุตฺติสมฺปนฺนา วิมฺุตฺติลาณทสฺสนสมฺปนฺนา เมฆวณฺณํ ปัส-
กุลจิวริ ปารุปีตฺวา สุวมฺมิกา (๓) วิย คนฺธหตฺถิโน ภควนฺตํ
๑. ม. ปรีวาเรสุ ๙ ๒. ม. ปญฺจตฺตฺวร... ๙ ๓. ส. ม. สุวมฺมิตา ๙

*เล่มที่ ๑๕ สุปปพุทธภูษิตถวณณา หน้ ๔๒๑

ปริวารเตวา โอิหิตโสตา ฌมมํ สุนนติฯ อุปาสกาปี สุตฺร-
วตฺถนินวตฺถา สุตฺรตฺตราสงฺกา ปุพฺพณฺหสมยํ มหาทานานิ
ปวตฺเตตฺวา คนฺธมาลาทีหิ ภควนฺตํ ปุเชตฺวา วนฺทิตฺวา
ภิกฺขุสํฆสฺส นิจฺจการํ ทสฺเสตฺวา ภควนฺตํ ภิกฺขุสํฆณฺจ
ปริวารเตวา สยฺตหตฺถปาทา โอิหิตโสตา สกฺกจฺจํ ฌมมํ
สุนนติฯ เตน วุตฺตํ เตน โข ปน สมเยน ภควา
มหตฺติยา ปริสาย ปริวฺโต ฌมมํ เทเสนฺโต นิสินฺโน โหตฺติติฯ

 สุปฺปพุทฺโธ ปน ชิจฺฉจฺฉาทุพฺพลยฺปเรโต ฌาสปริเยสนํ
จรมานो อนฺตรวீถิํ โอิติณฺโณ ทูโรโตว ตํ มหาชนสนฺนินฺปาตํ
ทิสฺวา กิณฺนุ โข อยํ มหาชนกาโย สนฺนินฺปติโต อทฺธา
เอตฺถ โภชนํ ทิยติ มณฺเณ อปฺเปวณามตฺถ คเตน (๑) กิณฺจิ
ชาทนียํ วา โภชนียํ วา ลทฺฐํ สกฺกาติ สณฺชาตาภิลาสो
ตฺตถ คนฺตฺวา อทฺทส ภควนฺตํ ปาสาทิกํ ทสฺสนีย(๒) ปสาทนียํ อุตฺตม-
ทมถสมถมนุปรตฺตํ ทนฺตํ กุตฺตํ ยตินฺทฺริยสมนฺนาคตฺ(๓) ตาย
ปริสาย ปริวฺตํ ฌมมํ เทเสนฺตํ ทิสฺวาน ปุริมชาตีสมฺภตฺตาย(๔)
ปริปกฺกาเย อุปนีสฺยสมฺปรตฺติยา โจทฺติยมาโน ยนฺนุณาหมฺปิ
ฌมมํ สุนฺเณยฺยนฺติ ปริสปริยฺนเต นิสีหิฯ ตํ สนฺธาย วุตฺตํ
อทฺทสา โข สุปฺปพุทฺโธ กุณฺฐีฯเปฯ ตตฺถเวว เอกมฺนตฺ นิสีหิ
๑. สี. คเตฯ ๒. สี. ปสาทนียํฯ ม. ทสฺสนียํ ปสาทนียํฯ
๓. ม. สนฺดินฺทฺริยํ สุตฺมาหิตํฯ ๔. ม. ปุริมชาตีสมฺภตฺตายฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณฺณา หน้า ๔๒๒

อหฺมปี ฌมฺม โสสสามีติ ฯ

สพฺพาวนฺตฺตฺติ สพฺพวตี(๑) หีนาทิสพฺพปฺกฺคฺควตฺตํ ตตฺถ
กิลฺยจิปิ อเสเสตฺวาทิ(๒) อตฺโถ ฯ สพฺพวณฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
พฺพทฺชกขุสฺมปฺยตฺตจิตฺเตน ฯ จิตฺตสีเสน หิ ฌาณํ นิตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ตฺต
อตฺโถ ฯ เจโต ปริจฺจ มนฺสากาสีติ ตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปจฺเจกํ ปริจฺจ
ฌมฺมํ วิญฺญาตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สฺมปฺนฺโนติ อตฺโถ ฯ เอตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ตฺต
ผลฺล
วิขุชฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
โฆ อิตฺ ฌมฺมํ วิญฺญาตฺตฺตฺตฺต
๑

อนฺน
สคฺคฺคานนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
เหตุณา สทฺธิ อสฺสทฺทํ (๔) ทสฺเสตฺวาทิ ตโต สคฺคฺคเต วิเวจฺจตุ
นานานเยหิ อาทินฺนํ ปกาเสตฺวาทิ อาทินฺนํ สวเนน สํวิคฺคฺคหฺทฺทฺท
เนกขมฺมคฺคฺคณฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
๑

ทานกณฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
๑. ม. สพฺพวตี ฯ ๒. ม. อนวเสเสตฺวาทิ ฯ ๓. ม.อนฺโตทฺทเยเยว ฯ
๔. ส. สคฺคํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปพุทธกุกจิตตวณณา หน้า ๔๒๑

มูถิ โภคานํ ปติฏฺฐา วิสมคตตฺตฺตฺตํ (๑) ตาณํ เลณํ คติ ปรายนํ
อิธโลกปรโลเกสุ ทานสทิสฺส อวสฺสโย ปติฏฺฐา อาลมฺพนํ ตาณํ
เลณํ คติ ปรายนํ นตฺถิ ๑ อิํ หนี อวสฺสยฺเจน รตนมย-
สีหาสนสทิสฺส ปติฏฺฐานญฺเจน มหาปจฺจวิสทิสฺส อาลมฺพนญฺเจน
อาลมฺพนรชฺชสทิสฺส ทุกฺขนิตฺถรณญฺเจน นาวาสทิสฺส สมสฺสา-
สนญฺเจน สงฺคามสุโร ภัยปริตฺตฺตฺตฺตญฺเจน สุปริชาปริกฺขิตฺต-
นคฺริ มจฺเจรรมลาทีหิ อนุปฺลิตฺตฺตฺตญฺเจน ปทุมํ เตสํ นิตฺทหนญฺเจน
ชาตเวโท ทุราสทญฺเจน อาสีวิโส อสนตฺตาสญฺเจน สีโห
พลวนตฺตญฺเจน หตฺถิ อภิมฺงคฺลสมฺมตฺตญฺเจน เสตอฺสโก เขมฺนต-
ญฺมิสมฺปาปนญฺเจน วลาหโก อสฺสราชา ๑ ทานํ หนี โลเก
รชฺชสทิสฺส เทติ จกฺกวคฺคตฺตสมฺปตฺตี เทติ(๒) สกฺกสมฺปตฺตี มารสมฺปตฺตี
พฺรหฺมสมฺปตฺตี สวากปารมีณานํ ปจฺเจกโพธิณานํ สมฺมา-
สมฺโพธิณานํ เทตฺตีติ เอวมาทิตานคฺคณฺปฏิสฺยตฺตคฺคณฺ ๑

ยสฺมา ปน ทานํ เทนฺโต สีลํ สฺมาทาคฺคํ สกฺโกติ
ตสฺมา ทานกถานนฺตฺริ สีลคฺคณฺ กเถสิ ๑ สีลคฺคณฺติ สีลํ นามตฺตํ
ตตฺตฺตํ อวสฺสโย(๑) ปติฏฺฐา อาลมฺพนํ ตาณํ เลณํ คติ
ปรายนํ ๑ อิธโลกปรโลกสมฺปตฺตีนํ หนี สีลสทิสฺส อวสฺสโย
ปติฏฺฐา อาลมฺพนํ ตาณํ เลณํ คติ ปรายนํ นตฺถิ สีลสทิสฺส(๔)
๑. ม. วิสมคตตฺต ๑ ๒. ม. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ ๑
๓. ม. อปสฺสโย ๑ ๔. ม. สีลาลงฺการสทิสฺส ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๒๔

อลงกาโร สีลปฺปฬสทิสํ ปุฬฺหิ สีลคฺคฺขสทิสโ สคฺคฺช นคฺคฺช
สีลาลงกาเรน หิ อลงกตํ สีลคฺคฺสมปฺพนุชิตํ สีลคฺคฺชานุชิตํ
สเทวโก โลโก โอลเณนุโต ติตฺตี น คจฺจตฺตีติ เอวมาทิสีล-
คฺคฺชปฺภิสฺสยฺตคฺคฺชํ ฯ

อิทมฺปน สิลํ นิสฺสาย อัย สคฺโค ลพฺภตฺตีติ ทสฺเสตฺถ
สีลานนฺตรํ สคฺคกถํ กเถสิ ฯ สคฺคกถนฺติ สคฺโค นาม อิฏฺโจ
กนฺโต มนาโป นิจฺจเมตฺถ กิพา นิจฺจํ สมฺปตฺติโย ลพฺภนฺติ
จาทุมฺมหาราชิกา เทวา นวฺติวสฺสสสฺตสหฺสฺสานิ ทิพฺพสฺขํ ทิพฺพ-
สมฺปตฺตี ปฏฺิถนฺติ ตาวตฺตีสา ติสฺโส วสฺสโกฏฺิโย สฏฺิฉินฺจ(๑)
วสฺสสสฺตสหฺสฺสานีติ เอวมาทิสคฺคคฺคฺชปฺภิสฺสยฺตคฺคฺชํ ฯ สคฺคสมฺปตฺตี
เณนฺตานํ หิ พุทฺธานํ มุขํ นปฺปโหติ ฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ อนนฺก-
ปริยาเยน โข อหํ ภิกฺขเว สคฺคกถํ กเถยฺยนฺติอาทิสฺ ฯ (๒) เอวํ
เหตุนา สทฺธี สคฺคกถาย (๓) ปโลภิตฺวา ปฺน หตฺถิ อลงกริตฺวา
ตสฺส โสณฺจํ ฉินฺทนฺโต วิย อยมฺปิ สคฺโค อนิจฺจโ อทฺฐโว
น เอตฺถ ฉนฺทราโค กาทพฺโพติ ทสฺสนคฺคฺชํ อปฺปสฺสาทา กามา
พฺพทฺฐวา พฺพปายาสา อาทินฺโว เอตฺถ ภियฺโยติอาทินา (๔) นเยน
กามานํ อาทินฺวํ โอรฺกํ สงฺกิเลสํ กเถสิ ฯ

ตคฺคฺช อาทินฺวณฺติ โทสฺสิ ฯ โอรฺกานฺติ ลามกสภาวํ อเสฏฺุเจหิ

๑. ม. สฏฺิฉิ จ ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๔๘๘/๓๒๔ ฯ

๓. ส. ม. สคฺคกถาย ฯ ๔. ม. ม. ๑๒/๒๑๑,๒๓๔/๑๘๐,๒๖๒ ฯ

ม. ม. ๑๓/๕๓/๔๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปพุทธกฺกุจิสฺสุตตวณณนา หน้า ๔๒๕

เสวิตพุฬุ เสฎฺฐเจหิ น เสวิตพุฬุ นิหีนสภาวนฺติ อตุโถ ๑

สงฺกิลเสสนฺติ เตหิ สตฺตทานํ สํสาเร สงฺกิลิสฺสนํ ๑ เตเนวาท (๑)

กิลิสฺสนฺติ วต โภ สตฺตาทิ ๑ (๒)

เอวํ กามาทินเวน ตชฺเชตฺตวา เนกขมฺเม อานิสฺสํ ปกาเสสิ
ปพฺพชฺชชย ฌานาทีสุ จ कुณํ ทีเปสิ วณฺเณสิ ๑

กฺลตฺตจิตฺตฺนฺติอาทีสุ กฺลตฺตจิตฺตฺนฺติ กมฺมณฺณจิตฺตํ (๓)เหฎฺฐา
ปวตฺติตฺเตสนาย อสฺสทฺฐิยาทีนํ จิตฺตโทसानํ วิคตฺตฺตา อุปริ-
เตสนาย ภาชนภาวูปคฺคเมน กมฺมนิยจิตฺตํ กมฺมกฺขมจิตฺตฺนฺติ
อตุโถ ๑ ทิฎฺฐิमानาทีสงฺกิลเสวิกฺเมน มุฑฺจิตฺตํ ๑ กามจฺจนฺทาที-
วิกฺเมน วินีวรณฺจิตฺตํ ๑ สมฺมาปฺปฏิปตฺติยา อุพฺวารปีติปาโมชฺชโยเคน
อุทฺทกฺจิตฺตํ ๑ ตตฺถ สทฺฐาสมฺปตฺติยา(๔) ปสฺนฺนจิตฺตํ ๑ ยถา ภควา
อณฺณาสีติ สมฺพนฺโร ๑

อถวา กฺลตฺตจิตฺตฺนฺติ(๕) กามจฺจนฺทวิกฺเมน อโรคฺจิตฺตํ ๑
มุฑฺจิตฺตฺนฺติ พฺยาปาทวิกฺเมน เมตฺตาวเสน อกฺกนฺจิตฺตํ ๑ วินีวรณ-
จิตฺตฺนฺติ อุทฺทจฺจกฺกฺจฺจวิกฺเมน อวิกฺชิปนฺโต น ปิหิตฺตฺนฺติ ๑
อุทฺทกฺจิตฺตฺนฺติ ถินมิตฺทวิกฺเมน สมฺปคฺคหฺวเสน อลีนฺจิตฺตํ ๑
ปสฺนฺนจิตฺตฺนฺติ วิจิจฺจนาวิกฺเมน สมฺมาปฺปฏิปตฺติยา อธิมุตฺตจิตฺตํ ๑

อถาติ ปจฺจนา ๑ สามุกฺกัสมิภาติ สามํ อุกฺกัสมิภา อตฺตนา ว

๑. ม. เตเนวาท ๑ ๒. ม. ม. ๑๓/๕๓๐/๔๘๔ ๑

๓. ม. กมฺมนิยจิตฺตํ ๑ ๔. สී. ภูฏปฺภุฏสมฺปตฺติยา ๑

๕. ม. กฺลตฺตจิตฺตฺนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคคณณา หน้า ๔๒๖

อุทฐริตฺวา คหิตา สยมภูณานเณ สามิ ทิฏฺฐา (๑) อญฺเณสิ
อสาธารณาติ อตฺโต ๗ กา [๒] ปน สาคิ อริยสจฺเจตเสนา ๗
เตเนวาท ทุกุขิ สมุทฺธิ นิโรธิ มคฺคณฺติ ๗ อิทํ หิ สจฺจํ
สรูปทสฺสนํ ตสฺมา อิมสฺมี จาเน อริยสจฺจํ กเถตพฺพานิ
ตานิ สพฺพาการโต วิตฺถารเณ วิสฺสุทฺธิมคฺเค (๓) วุตฺตานีติ ตตฺถ
วุตฺตนเยเนว (๔) เวทิตพฺพานิ ๗

เสยฺยถาปีติอาทินา อุปฺมาเวเสน สุปฺปพฺพุทฺธสฺส กิเลสป-
ปหานิ อริยมคฺคูปฺปาทญฺจ ทสฺเสติ ๗ อปคตกาพกนฺติ วิคต-
กาพกั ๗ สมฺมเทวาทิ สฺสุทฺธเยว ๗ รชนนฺติ นีลปีตโลहित-
มณฺเชฏฺฐาทิรํจชาตํ ๗ ปฏิกุคฺคณฺเหายาติ คณฺเหายย ปภสฺสรํ
ภเวยฺย ๗ ตสฺมีเยว อาสเนติ ตสฺสึเยว นิสฺชชายิ ๗ เอเตนสฺส
ลหุวิปสฺสนกตา ติกฺขปญฺญตา สฺสาปฏิปทาจิปฺปาภิญฺญตา จ
ทสฺสิตา โหนฺติ ๗ วิรัชํ วิตมฺลนฺติ อปายคมนิยราครชาทินิ
อภาเวเน วิรัชํ อนวเสสทิฏฺฐิวิจิกิจฺจามลาปคเมน วิตมฺลํ ๗
ปจฺมมคฺควชฺชกิเลสฺรชาภาเวเน วา วิรัชํ ปญฺจวิธสฺสึลฺย-
มลาปคเมน วิตมฺลํ ๗ ฐมฺมจกฺขุณฺติ โสตาปตฺติมคฺโค อธิปฺเปโต ๗
ตสฺส อุปฺปตฺติอาการทสฺสนตฺถิ ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยฐมฺมิ สพฺพนตฺ
นิโรธมฺมณฺติ วุตฺตํ ๗ ตํ หิ นิโรธิ อารมฺมณิ กตฺวาปี กิจฺจ-
๑. กตฺถจิ. นิตฺติฏฺฐา ๗ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จสฺสุโท ๗
๓. วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๓/๓๖ ๗ ๔. ม. วุตฺตนเยเนว ๗

*เล่มที่ ๑๕ สุปปพุทธกุกจิสุตตวณณนา หน้ ๔๒๗

วเสน เอว สงขตธมเม ปฏิวินนตฺ (๑) อุปฺปชฺชติ ฯ ตตฺริทํ อุปมา-
สํสนฺทนํ วตฺถํ วิย จิตฺตํ ทกฺกชฺชํ วตฺถสฺส อากนฺตฺกมเลหิ
กิลฺลิกฺกฐภาโว วิย จิตฺตสฺส รากาทิมเลหิ สงฺกิลฺลิกฺกฐภาโว โชวน-
ผลกํ วิย อนฺุพฺพุพิกเถ อุทกํ วิย สทฺธา อุทเกน เตเมตฺวา
เตเมตฺวา โคมยขารเหทิ กภาพเก สมฺมทฺทิตฺวา วตฺถสฺส โชวนป-
ปโยโค วิย สทฺธาสลิเลน เตเมตฺวา(๒) สติสมาริ-
ปญฺญาหิ โทเส สติเล กตฺวา สทฺธาทิวินฺนา (๓) จิตฺตสฺส โสธเน
วีริยารมฺโภ เตน ปโยเคน วตฺถกภาพกปฺโคมิ วิย วีริยารมฺเณน
กิลฺลสวิกฺขมฺภนํ รงฺกชาตํ วิย อริยมคฺโค เตน สฺทฺธสฺส
วตฺถสฺส ปกฺสฺสรภาโว วิย วิกฺขมฺภิตกิลฺลสฺส จิตฺตสฺส มคฺเคน
ปฺริโยทาปนฺนติ ฯ

เอวมฺปน สุปฺปพุทธฺโธ ปฺริสปฺริยฺนเต นิสินฺโน ชมฺมเทสนํ
สฺตฺวา โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา อตฺตนา ปฏิลทฺธคฺคณํ สตฺถ
อาโรเจตฺกามิ ปฺริสมชฺฉณํ โอคาทิตฺถํ อวิสหนฺโต มหาชนสฺส
สตฺถารํ วนฺทิตฺวา อนฺุคนฺตฺวา นีวตฺตกาเล ภควติ วิหารํ
คเต สยมฺปิ วิหารํ อคมาสิ ฯ ตสฺมี ขณฺเ สกฺโก เทวราชา
อัย สุปฺปพุทธฺโธ กุกฺกจิสํ อตฺตนา สตฺถ สาสเน ปฏิลทฺธคฺคณํ
ปากฺกํ กาทฺกามิเต ญตฺวา วีรมฺสิสฺสามิ นนฺติ คนฺตฺวา อากาเส
จิปโต เอตทโวจ สุปฺปพุทธฺ ตวํ มนฺุสฺสทลิตฺทโท มนฺุสฺสกปฺโณ
๑. ม. ปฏิวินนตฺ ฯ ๒. ม. เอกเมว ปทํ ทิสฺสติ ฯ
๓. ม. สทฺธาทิวินฺนา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๒๘

มนุสฺสวราโก อหิ เต อปริมิตฺ ฐนํ ทสฺสามิ พุทฺโธ
น พุทฺโธ ฐมฺโหม น ฐมฺโหม สงฺโฆ น สงฺโฆ อถมฺเม
พุทฺเธน อถิ เม ฐมฺเมน อถิ เม สงฺเขนาติ วเทหิตี ฯ อถ
นํ โส อาห โกลิ ตฺวนฺติ ฯ อหิ สกฺโก เทวราชาติ ฯ
อนุชฺพาล อหิริก ตฺวํ มยา สทฺธี กเถตฺถ น ยุตฺตรูป โย
ตฺวํ เอวํ อวตฺตพฺพิ วเทสิ อปิจ มํ ตฺวํ ทุกฺขโต ทลิตฺุโท
กปฺโณติ กสฺมา วเทสิ นนฺ อหิ โลกนาถสฺส โอรสฺปฺตฺโต
เนวาทิ ทุกฺขโต น ทลิตฺุโท น กปฺโณ อถ โข สุขฺปฺตฺโต
ปรเมน สุขฺเขน อปาหฺมสฺมิ มหทฺฐนฺติ วตฺวา อาห

สทฺฐาณํ สีลณํ หิริโธตฺตปฺปิย ฐนํ
สฺตฺชนนฺจ จาโค จ ปญฺญา เว สตฺตมํ ฐนํ ฯ
ยสฺส เอเต ฐนา อคฺถิ อิตฺถิยา ปฺริสสฺส วา
อทลิตฺุโทติ ตํ อาหุ อโมฆํ ตสฺส จีวิตฺนฺติ (๑)

ตสฺสิมานิ เม สตฺต อริยชนานิ สนฺติ ฯ เยสํ หิ อิมานิ
ชนานิ สนฺติ น [๒] เตวฺว เต พุทฺเธหิ วา ปจฺเจกพุทฺเธหิ วา
ทลิตฺุทาทิ วุจฺจนฺตีติ ฯ

สกฺโก ตสฺส ถถิ สฺตฺวา ตํ อนฺตรามกฺเค โธหาย สตฺถ
สนฺติกํ คนฺตฺวา สพฺพนฺตํ (๓)วณฺ์ปฏฺิวณฺญจ สตฺถ อาโรเจสิ ฯ
อถ นํ ภควา อาห น โข สกฺก สกฺกา ตาทิสานํ

๑. อจฺ. สตฺตก. ๒๓/๕/๔ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร เตวฺวาทิ ทิสฺสตี ฯ
๓. ม. วณฺ์ ปฏฺิวณฺญจ อาโรเจสิ ฯ

*เล่มที่ ๑๘ สุปปพุทธกฐิสุตตวณณนา หน้า ๔๒๘

สเสนปี สหสเสนปี สุปปพุทธ กฐิสิ พุทโธ น พุทโธ ฌมโม
น ฌมโม สงโฆ น สงโฆติ กถาเปตุนติ ฯ สุปปพุทธโธปี
โฆ กฐิสิ สตุถุ สนตักิ คนตุวา สตุถารา กตปฏิสนถาโร
อตตนา ปฏิททคณิ อารโจะสิ ฯ เตน วุตตัม อถ โฆ
สุปปพุทธโธ กฐิสิ ทิฏฐฌมโม ปตตฌมโมติอาทิ ฯ (๑)

ตตถ ทิฏฐฌมโมติ ทิฏฐโธ อริยสจจฌมโม เอเตนาติ ทิฏฐ-
ฌมโม ฯ เสสปรเทสปี เอเสว นโย ฯ ตตถ ทิฏฐฌมโมติ วตุวา(๒)
สามณณวจน (๑) ฌมมสทโท ฯ ทสสนัน นาม ฌาณทสสนโต
อณณมปี อตถิติ ตนนิวัตตตถิ ปตตฌมโมติ วุตตัม ฯ ปตติ จ (๔)
ฌาณสมปตติโต อณณปิ วิชชตีติ ตโต วิเสสนตถิ วิทิต-
ฌมโมติ วุตตัม ฯ สวา ปนายิ วิทิตฌมมตา ฌมเมสุ เอกเทเสนาปี
โหตีติ (๕) นิปรเทสวเสน ตัง(๕) ทสเสตุ ปริโยคาพุททฌมโมติ วุตตัม ฯ
เตนสส ยถาวุตตัม สจจาภิสมโพธิเยว (๖) ทีเปติ ฯ มกคณณัน หิ
เอกาภิสมยวเสน ปริณณาทิกิจจัน สาทนตัม นิปรเทเสนาปี ปริณณเยย-
ฌมม(๗) สมนตโต โอคาพุหิ นาม โหติ น ตทณณณณัน ฯ
เตน วุตตัม ทิฏฐโธ อริยสจจฌมโม เอเตนาติ ทิฏฐฌมโมติ ฯ
เตเนวาท ตินณณวิจิกจันติอาทิ ฯ

- # ๑. ม. ทิฏฐฌมโมติอาทิ ฯ ๒. ส. ม. เจตถ ฯ
- # ๓. ส. สามณณวจน ฯ ๔. ส. ปตตฌมโม จ ฯ
- # ๕. ม. นิปรเทสโต วิทิตภาว ฯ ๖. ส. ม. เตนสส ยถาวุตตัม
- # สจจาภิสมโพธิเยว ฯ ๗. ม. ปริณณเยยฌมม ฯ

ตคฤท ปฏิกฤษณนตารสทิส (๑) โสฬสวคฤคกา จ อฏฐวคฤคกา
 จ ตินณณา วิจิกฤษณา เอเตนาคิ ตินณวิจิกฤษโ ๑ ตโตเอว
 ปวคฤคทอิสุ เอว นุ โข น นุ โขติ เอว ปวคฤคตา วิคตา
 สมุจฉินนนา กถกถา เอตสสาติ วิคตกถกโ ๑ สารชชกรานัน
 ปาปชมมานัน ปหีนตตทา ตปฏิกฤษณนเสสุ จ สีสาทิกฤษณนเส
 สุปตักฤษณนคฤคตา เวสารชช วิสารทภาว เวยยคฤคตีย ปตโตติ
 เวสารชชปตโต ๑ นาสส ปโร ปจโย น ปรสส สทชาย
 เอตถ วคฤคตติ อปรปจโย ๑ สคฤค(๒) สาสเน(๒) ๑

อภิกฤษณนต กนเตตอิทิส(๓) กฤษณนปี อัย อภิกฤษณนตสทโท
 ชยสนนทรากฤษณนปภณนโมทนาทิส อนนเสสุ อตเสสุ ทิสสติ
 อิช ปน อพภณนโมทเน ทภุจพโพ ๑ เตเนว โส ปสาทวเสน
 ปัสสวเสน จ ทวิกฤษณนต วคฤคโต สารุ สารุ กนเตติ วคฤค
 โหติ ๑ อภิกฤษณนตติ วา อภิกฤษณนต อติอภิกฤษณน อติมนนปี
 ° อติสนนทรนตติ อคฤคโ ๑ ตคฤค เอเกน อภิกฤษณนตสทเทเนน ภควโต
 เทสนัน โถเมติ เอเกน อคฤคโน ปสาท ๑

อัย เหตุถ อธิปปาโย อภิกฤษณนต กนเต ยทิต ภควโต
 ชมมเทสนา อภิกฤษณนต กนเต [๔] ภควโต ชมมเทสนัน อากมม
 มม ปสาทโติ ๑ ภควโต เอว วา วฉน อภิกฤษณนต โทสนนสนโต

- # ๑. สีส. โจรฤษณนตารสทิส ๑ ม. ปฏิกฤษณนตารสทิส ๑
- # ๒. ม. กคฤคาคิ อาท สคฤคสาสเนติ ๑ ๓. ม. อภิกฤษณนตติอิทิส ๑
- # ๔. ม. เอตถนตเร ยทิตนตติ ทิสสติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุปปพุทธกุกกฐิตตวณณา หน้า ๔๓๑

อภิกกนฺตํ คุณธาธิคมนโต ตถา สทฺทราวหนโต (๑) ปญฺญาชนนโต
สาตุถโต ฯ สพฺยญฺชนโต อุตฺตทานปทโต คมฺภีรตุถโต
กณฺณสุขโต หทยงฺกมโต อนตฺตुकฺกัสนโต อปรวมฺกนโต
กรฺรณาสีตลโต อาปาถรมณียโต วิมทฺทกฺขมโต สฺวยฺยมาณสุขโต
วิมฺลิสฺยมาณหิตโตติ เอวมาทินฺนเยหิ โถเมนฺโต ปททฺวยํ อหา ฯ

ตโต ปรมฺปิ จตุหิ อูปมาหิ เทสํเยว โถเมติ ฯ ตตฺถ
นิกฺกขฺชิตนฺติ อโธมฺขกฺกฐปิตฺติ เหฏฺฐามฺขชาตํ วา ฯ อุกฺกขฺเชยฺยชาติ
อูปริมุขํ กรเยยฺ ฯ ปฏฺิจฺจนฺนฺนฺติ ตินฺนปณฺณาทิจาทิตฺติ ฯ วิวเรยฺยชาติ
อูกฺขมาญฺเยยฺ ฯ มุพฺพหฺสฺสาติ ทิสามุพฺพหฺสฺส ฯ มคฺคํ อากฺกขฺเชยฺยชาติ
หตฺถเถ กเหตุวา เอส มคฺคโคติ มคฺคํ อูปฺทิสฺเสยฺย ฯ อนฺธกาเรติ
จตุรงฺกสมนฺนาคเต ตมฺลฺลิตฺติ (๒) ฯ อัยํ ตาว ปทตฺโถ ฯ

อยมฺปน อธิปฺปายโยชนา ยถา โกจิ นิกฺกขฺชิตํ
อูกฺกขฺเชยฺย เอวํ สทฺทรมฺมวิมุขํ อสทฺทรมฺเม ปตฺติตฺติ(๑) มํ อสทฺทรมฺมา
วุกฺกษาเปนฺเตน ยถา ปฏฺิจฺจนฺนํ วิวเรยฺย เอวํ กสฺสฺสปฺสฺส
ภควโต สาสนฺนตฺตรานโต ปฏฺิจฺจาย มิจฺจาทิจฺจิกฺกหนปฏฺิจฺจนฺนํ
สาสนํ วิวเรนฺเตน(๔) ยถา มุพฺพหฺสฺส มคฺคํ อากฺกขฺเชยฺย เอวํ
กุมฺมคฺคมิจฺจามคฺคปฏฺิจฺจนฺนสฺส เม สกฺกโมกฺกขมคฺคํ อากฺกโรนฺเตน
ยถา อนฺธกาเร เตลปฺชฺชิตฺติ ฐาเรยฺย เอวํ โมหนฺธกาเร

๑. ม. สทฺทราวทฺตมฺนโต ฯ ปปญฺจสฺสูทนี. ๑/๒๒๑ สทฺทราชนนโต ฯ
๒. ม. อัยํ ปาโธ นตฺถติ ฯ ๓. ม. ปตฺติกฺกฐิตฺติ ฯ ๔. ม. วิวเรนฺเตน ฯ

นิมคคสุส เม พุทธาทิรตณรูปานี อปสโต ตปปฏิจณาทก-
โมहनุทธการวิทุสนเทสนาปชโชตธารณน ภควตา นานานเยหิ
ปกาสิตตตทา อเนกปริยาเยน ฐมโม ปกาสิโต ฯ

เอวํ เทสนํ โถเมตฺวา ตาย เทสนาย รตณตฺตเย
ปสนนจิตฺโต ปสนนการํ กรอนฺโต เอสาหฺนฺติอาทิมาย ฯ ตตฺถ
เอสาหฺนฺติ เอโส อหํ ฯ ภควนฺตํ สรณํ จจฺฉามิตี ภควา
เม สรณํ ปรายนํ อฆสฺส ฆาตา หิตสฺส วิชิตฺตตี อิมินา
อชิปฺปาเยน ภควนฺตํ จจฺฉามิ ภขามิ เอวํ วา ชานามิ พุชฺฉามิตี ฯ
วา(๒) ฯ เยสํ หิ ธาตุนํ คติ อตฺถโถ พุทธิปี เตสํ อตฺถโถ ฯ
ฐมฺมนฺติ อธิคตมคฺเค สจฺฉิกตนิโรเช ยถานุสติฏฺจํ ปฏิปชฺชมาน
จตุสฺส อปาเยสฺส อปตฺมานเ ชเวตีตี ฐมฺโม ฯ โส อตฺถโถ
อริยมคฺโค เจว นินฺพพานญจ ฯ วุตฺตญฺเหหํ

ยวตา ภิกฺขเว ฐมฺมา สงฺขตา อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค
เตสํ อคฺคฺมกฺขาเยตีตี (๓)

ยวตา ภิกฺขเว ฐมฺมา สงฺขตา วา อสงฺขตา วา
วिरาโค เตสํ อคฺคฺมกฺขาเยตีตี (๔) จ ฯ

นเกวลญจ อริยมคฺโค เจว นินฺพพานญจ อปีจ โข
อริยผลเหหิ สทฺธี ปริยตฺติฐมฺโมปี ฯ วุตฺตญฺเหหํ

๑. ตาตา ฯ ๒. ม. เอวํ วา ชานามิ พุชฺฉามิตี ฯ

๓. อจฺ. จตุกก. ๒๑/๓๔/๔๔ ฯ ๔. ขุ. อิติ. ๒๕/๒๓๐/๒๕๘ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปพุทธกุกฺกิสฺสุตตวณณา หน้า ๔๓๓

ราควีรคฺคเนชฺมโศกํ

ชฺมมมสขฺขตมปฺปฏิกฺกิต्तํ

มชฺชรมิมี ปคฺคณํ สุวิกตตํ

ชฺมมมิมี สรณตฺตมฺเปหีติ ฯ (๑)

เอตฺถ หิ ราควีรคฺคณฺติ มคฺโค วุตฺโต ฯ อนชฺชมโศกณฺติ
ผลํ ฯ อสขฺขตณฺติ นิพฺพานํ ฯ อปฺปฏิกฺกิต्तํ มชฺชรมิมี ปคฺคณํ
สุวิกตตณฺติ ปรียตฺตชฺชโม วุตฺโต ฯ

ภิกฺขุสํฆณฺติ ทิฏฺฐิสีลสํมณฺเณน สํหิตํ อภฺภจฺจอรีย-
ปคฺคกฺคสฺสมฺหํ ฯ เอตฺตวตฺตา สุปฺปพุทฺโธ ตีณิ สรณคฺคณานิ
ปฏฺเวเทสิ ฯ

อุปาसกํ มี ภควา ฐาเรตฺต อชฺชตคฺเค ปาณฺเปตฺติ สรณํ
กตณฺติ อชฺชตคฺเคติ อาที กตฺวา ฯ อชฺชทคฺเคติปี
ปาโจ ตตฺถ ทกาโร ปทสนฺธิกโร อชฺช อคฺเค อชฺช
อาที กตฺวาติ อตฺโถ ฯ ปาณฺเปตฺตณฺติ ปาณฺเหหิ อุเปตฺติ ยาว
เม ชีวิตฺติ ปวตฺตติ ตาว อุเปตฺติ อนนฺนสฺตถฺกํ ตีหิ สรณ-
คฺคเนหิ สรณํ กตฺติ รตฺนตฺตยสฺส อุปาสนโธ อุปาसกํ กปฺปิย-
การกํ มี ภควา อุปฐาเรตฺต ชานาตฺติ อตฺโถ ฯ อิมสฺส จ
สรณคฺคณํ อรียมคฺคาธิคฺคเมเนว นิปฺพนฺนํ อชฺชฌาตฺตมฺปน
อาวิกโรนฺโธ เอวมาห ฯ

๑. ขุ. วิมาน. ๒๖/๕๓/๕๔ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๓๔

ภควโต ภาสิตํ อภินนุทิตฺวา อนุโมทิตฺวาติ ภควโต วจนํ
จิตฺเตน อภินนุทิตฺวา ตเมว อภินนุทิตฺวาํ ปกาเสนฺโต
วุตฺตเนน วาจา ย อนุโมทิตฺวา ฯ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา
ปฏกามิตฺติ ตํ ภควนฺตํ ปณฺจปตฺถิจิตฺเตน วนุทิตฺวา ติกฺขตฺตํ
ปทกฺขิณํ กตฺวา สตฺถุ คฺคณินฺนุจิตฺโต ยาว ทสฺสนวิสย-
สมตฺติกฺกมา ภควนฺตํเยว เปกฺขมาโน ปณฺชลิโก นมสฺสมาโน
ปฏกามิ ฯ

ปฏกนฺโต นํ (๑) กุกฺกุจโรคาภิภเวน ฉินฺนหตฺถปาทงฺคฺคิ
อุกฺกการคตฺโต สมนตฺโต วิสฺสนุทมานาสโว กณฺฑุปฏีปีฬิตฺโต (๒) อสุจิ
ทฺคฺคนฺโธ เชกฺขจฺจตโม ปรมการุญฺตํ ปตฺโต นายํ กาโย อิมสฺส
อจฺจนตสฺสทสฺส ปณฺนิตตมสฺส อริยชฺมมสฺส อาชาโร ภวิตฺตํ ยุตฺโตติ
อฺปฺปนฺนาภิสฺสนฺธินา วิย สกฺคสํวตฺตนิเยน ปุณฺณกมฺเมน โอกาเส
กเต อปฺปายุกสํวตฺตนิเยน อฺปฺจฺเจทเกน ปาปกมฺเมน กตฺวปฺจิตฺเตน
โจทฺธิยมาโน ตฺรณวจฺญา ย เชนฺ(๓) อาปตฺติตฺวา มาเรสิ(๔) ฯ เตน วุตฺตํ
อถ โข อจฺริปฏกนฺตํ สฺสฺสฺสพฺพทฺธํ กุกฺกุจโร คาวี ตฺรณวจฺญา
อริปตฺติตฺวา ชีวิตา โวโรเปสิติ

โส กิร อตฺเตเต เอโก เสฏฺฐิปฺตฺโต หุตฺวา อตฺตโน สหาเยหิ
ตีหิ เสฏฺฐิปฺตฺเตหิ สทฺธี กิพฺนฺโต เอกํ คณฺธิกํ

๑. ม. ปฏกนฺโต จ ฯ ๒. ม. กณฺฑุปฏีปีฬิตฺโต ฯ

๓. ม. ตฺรณวจฺญา เชนฺยา ฯ ๔. ม. มาริตฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปพุทธกุกกิสุตตวณณนา หน้า ๔๓๕

อุยฺยานัน เนตฺวา ทิวสํ สมฺปตฺตี อนุภฺวิตฺวา อตฺถงฺกเต สุริเย
สหายเ อตฺทโวจ อิมิสฺสา หตฺเต กหาปณฺสหสฺสํ พหุณฺจ
สุวณฺณํ มหคฺขมานิ จ ปสาธนาณิ สํวิชฺชนฺติ อิมสฺมี จาเน(๑)
อณฺโณ โกจิ นตฺถิ รตฺติ จ ชาตา หนฺท มยฺ อิมฺ(๒)
มาเรตฺวา สพุพฺ ฌนํ กเหตฺวา คจฺจมาติฯ เต จตฺตาโรปี
ชฺนา เอกชฺฆาตฺยา หุตฺวา ตํ มาเรตฺตุํ อุปฺสงฺกมฺีสุฯ (๓) ตา
เตหิ มาริยมาณา อิเม นิลลชฺชา นิกฺกรุณา มยา สทฺธิ
กิลฺลสฺสนถฺวํ กตฺวา อนฺปราชํ(๔) มํ เกวลํ ฌนโลเกณ มาเรนฺติ
เอกวาริ ตาว มํ อิเม มาเรนฺตุ อหฺมปฺน ยกฺขิณิ หุตฺวา
อนเคววาริ อิเม มาเรตฺตุํ สมตฺถา ภเวยฺยนฺติ ปตฺถนํ กตฺวา
กาลมกาสิฯ เตสุ กิร เอโก ปุํกฺกุสาติ กุลฺปฺตฺโต อโหสิ
เอโก พาหิโย ทารุจิริโย เอโก ตมฺพทาจิโก โจรฆาตโก
เอโก สุปฺปพุทฺโธ กุกฺกิสฺ อิติ อิเมสํ จตฺนุนํ ชฺนानํ อนเกสฺเต
อตฺตภาเว सा यकฺขโยนियํ นิพฺพตฺตา คาวี หุตฺวา ชีวิตา
โวโรเปสิฯ เต ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน ตตฺถ ตตฺถ
อนฺตรา มรณํ ปาปฺณิสฺสุฯ เอวํ สุปฺปพุทฺธสฺส กุกฺกิสฺส สหสา
มรณํ ชาตํฯ เตน วุตฺตํ อถ โข อจิริปฺกฺกนฺตํฯเปฯ
โวโรเปสิติฯ

อถ สมฺพหฺลตา ภิกฺขุ ตสฺส กาลกิริยํ ภควโต

๑. ม. วเนฯ ๒. ม. อยฺ ปาโ จ นตฺถิฯ ๓. ม. อุปฺกฺกมฺีสุฯ

๔. ม. นีรปราชํฯ

*เล่มที ๑๕ มหาวคฺควณฺณนา หน้า ๔๓๖

อาโรเจตฺวา อภิสมฺปฺรายนํ ปุจฺฉีสฺสุ ฯ ภควา พฺยาภาสี ฯ เตน

วฺตุตฺตํ อถ โข สมฺพหฺลลา ภิกฺขุติอาทึ ฯ

ตตฺถ ตินฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยาติ สกฺกาเยทฺถิกฺโข วิจิจฺจนา

สีลพฺพตฺปรามาโสติ อิมสํ ตินฺณํ ภวพฺนฺชนานํ สมฺจุเจต-

วเสน ปหานา ฯ โสตาปนฺโนติ โสตสงฺขาตํ อริยมคฺคํ อาทิตฺ

ปนฺโน ฯ วฺตุตฺถเณหตี

โสติ โสโตติ อิทํ อาวุโส สารีปฺตฺต วฺจฺจติ กตโม

นฺ โข อาวุโส โสโตติ ฯ อยมเว อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโคติ-

อาทึ ฯ (๑)

อวินิปาตธฺมโมติ วินิปตฺนํ วินิปาโต นาสฺส วินิปาโต

ธฺมโมติ อวินิปาตธฺมโม จตฺตฺส อปาเยสฺส อฺปฺปชฺชนวเสน

อปตฺนสภาโวติ อตฺถโธ ฯ นียโตติ ธฺมฺมนิยามเณ สมฺมตฺตนิยามเณ

นียโต ฯ สมฺโพธิปรายโณติ อฺปริมคฺคตฺตยสงฺขาตา สมฺโพธิ ปริ

อยนํ อสฺส คติ ปฏฺิสรณํ อวสฺสํ ปตฺตพฺพนฺติ สมฺโพธิ-

ปรายโณ ฯ เอเตน ตสฺส กา คติ โโก อภิสมฺปฺราโยติ ปุจฺฉาย

ภทฺทิกา เอว สฺสฺปฺพทฺทสฺส คติ น ปาปีกาติ อยมตฺถโธ ทสฺสิโต ฯ

น ปน เตน สมฺปตฺตา คตฺติ (๒) ตมฺปนํ ปุจฺฉานฺสนฺธิวเสน

ปกาสฺเสตฺถกาโม ธฺมฺมราชา เอตฺตกเมว อภาสี ฯ ปสฺสตี หิ

ภควา มยา เอตฺตเก กถิตฺเต อิมาสฺยว(๑) ปริสตีนํ อนฺนสนฺธิกฺุสโล

๑. ส. มหา. ๑๕/๑๔๓๐/๔๓๔ ฯ ๒. ม. คติ ฯ

๓. ม. อิมิสฺสํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปฺปพฺพุทฺธกฺกุจฺจิสฺสคฺคตวณฺณนา หน้า ๔๓๗

เอโก ภิกฺขุ สุปฺปพฺพุทฺธสฺส กฺกุจฺจิกาวทาติทฺธิยกปณฺณาวานํ การณํ
ปฺจุจฺฉิสฺสตี อถาหํ คคฺคสฺส ตํ การณํ เตน ปฺจุจฺฉานุสนฺธินา
ปกาสเสตฺวา เทสนํ นิฏฺฐาเปสฺสามีติ (๑)ฯ เตนเนวาท เอวํ วุคฺคเต
อณฺณตโร ภิกฺขุชฺชิตฺวาทีฯ คคฺคถ เหตุติ อสธารณการณํ
สธารณการณํ ปน ปฺจุจโยติ อยเมเตสํ วิเสโสฯ เยนาคี
เยน เหตุนา เยน ปฺจุจเยน จฯ

กฺกุตฺตปฺพุพฺพนฺติ ชาตปฺพุพฺพิฯ อตีเต กาลเ นิพฺพุตฺตํ ตํ
ทสฺเสตฺถํ สุปฺปพฺพุทฺธโรตฺวาที วุคฺคํฯ กทา ปน กฺกุตฺตนฺติ อตีเต
กิริ อนุปฺปนฺเนน ตถาคเต พาราณสีสามนฺตนา เอกสฺมี คามเ
เอกา กุลธิตา เขตฺตํ รกฺขติฯ สทา เอกํ ปฺจุจเจกพฺพุทฺธํ ทิสฺวา
ปสนฺนจิตฺตนา คคฺคสฺส ปณฺจหิ ลาชาสเทหิ สทฺธิ เอกํ ปทุมปฺพุพฺพิ
ทคฺวา ปณฺจ ปฺคฺคตฺตคานี ปคฺคเถสิฯ คคฺคสฺมีเยว จ ขณฺเ ปณฺจคคฺคา
มิลฺลทฺทกา ปฺจุจเจกพฺพุทฺธสฺส มจฺจรมํสํ ทคฺวา เอตฺติสฺสา ปคฺคคฺคา
ภเวยฺยาม ตฺมุเหหิ สมฺปคฺคตฺตวิเสสํ(๒) ลเกยฺยามาคี จ ปคฺคถียีสุฯ
สทา ยาวตายุกํ จคฺวา เทวโลเก นิพฺพุตฺตนาฯ คโต จุตา
เอกสฺมี ชาตคคฺคสฺเร ปทุมคคฺคเ นิพฺพุตฺตติฯ คเมโก ตาปโส
ทิสฺวา ปฏฺธิชคฺคิฯ คคฺคสฺสา วิจฺจนฺตฺติยา ปาทฺททฺธาเร ปาทฺททฺธาเร
กฺกุมิโต ปทุมานี อุกฺกุจฺจหนฺติฯ เอโก วนจฺรโก ทิสฺวา พาราณสี-
รณฺยโล อารโจะสิฯ ราชา ตํ อานตฺวา อคฺคคมเหสี อกาลิฯ
๑. ม. นิฏฺฐาเปสฺสามีติฯ ๒. ม. ปคฺคตฺตวิเสสํฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคควณณา หน้ ๔๓๘

ตสสา กุจณีย คพโภ ปตัญจาสี ๑) มหาปทุมกุมารโ ตสสา
กุจณีย วลี เสสา คพภมถ์ นิสฺสาย นีพพตฺตา เต
วยปฺตฺตา อุตฺยานเน ปทุมสเร กิพฺนฺตา เอเกกสมฺมี ปทุมเม
นีสิตฺตฺวา ปรีปกฺกณณณา สงฺขารเสสุ ขยวຍ์ ปฏฺจเปตฺวา ปจฺเจก-
โพธิ์ ปาปฺณีสฺ ๑) เตสฺ พุยากรณคณธา อโหสิ

สโรรฺหํ ปทุมปลาตปฺตรชฺ
สฺปฺปฺพิตฺ ภมรคณณานุกิณณํ
อนิจฺจตาย ปสฺส ตํ วิทิตฺวา (๒)
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ ๑

เอวํ ปจฺเจกโพธิ์ อภิสมฺพุทฺเชสุ เตสุ ปณฺจสุ ปจฺเจก-
พุทฺชเตสุ อพฺภนฺตโร ตกรสิชฺี นาม ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ กนฺธ-
มาทนปพฺพเต นนฺทมูลกปพฺภาเร สตฺตฺทําหํ นโรธสมฺปาตฺตี
สมฺปาชฺชิตฺตฺวา สตฺตฺทาหฺสฺส อจฺจเยน นโรธา วุญฺจโธ อากาเสน
อาคนฺตฺวา อีสึคิลิปพฺพเต โอตฺริตฺวา ปุพฺพณฺหสมຍ์ นีวาเสตฺวา
ปตฺตจิวฺรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑทาย ปาวิสึ ๑) ตสมฺมิจฺจ สมเย
ราชคเห เอโก เสญฺจิปฺตฺโต มหตฺตา ปรีวารเนน อุตฺยาน-
กิพฺนฺตถ์ นกรโธ นิกฺขมฺนฺโต ตกรสิชฺิปจฺเจกพุทฺธํ ทิสฺวา กุวຍ์
ภณฺฑุกาสาววสโน กุญฺจึ ภวิสฺสตี ตถา หิ กุญฺจึจิวฺเรน
สรีรํ ปารูปิตฺวา คจฺจตฺตี นิกฺขุภิตฺตฺวา(๓) อปสพฺยํ กตฺวา

๑. ม. สณฺจาสี ๑) ๒. สึ. ม. อนิจฺจตํ ขยวຍ์ วิทิตฺวา ๑)

๓. ม. นิกฺขุภิตฺตฺวา ๑)

*เล่มที่ ๑๕ สุปปพุทธกุกกิสุตตวณณา หน้า ๔๓๕

ปกคามิ ฯ ตํ สนุชาย วุตตํ สุปปพุทธุโธ กุกกิสึ อิมสุมิเยว

ราชคเห ฯเปฯ ปกคามิติ ฯ

ตตถ กุวายนฺติ โโก อัย ขขสนวเสน วทติ ฯ โกวายนฺติปิ
 ปาฬิ ฯ กุกกิสึติ อุกุกกิสึเยว ตํ มหเสี (๑) กุกกิสึโรคํ อุกโกสวตถุ
 ปาเปนุโต วทติ ฯ กุกกิสึจิวเรนาติ กุกกิสึนํ จิวเรน ฯ เขกุกเยน
 หิ กุกกิสึโน ํสมกสสรึสปปฎิพาหนตถํ(๒) โรคปฎิจจมาทนตถลจ ยํ
 วา ตํ วา ปิโลติกขณํคํ คเหตุวา ปารุปติ เอวมยมปีติ
 ทสเสติ ฯ ปัสสุกุกจิวรชรรตฺตา วา อคฺคพานํ อนเนกวณณภาเวน
 กุกกิสึรึรสทิสติ หีเพนุโต กุกกิสึจิวเรนาติ อาห ฯ นิฏฺฐุกุกิตฺวาติ(๓)
 เขฬํ ปาเตตฺวา ฯ อปฺพยามโต (๔) กริตฺวาติ ปณฺฑิตา ตาทิสํ
 ปจฺเจกพุทฺธํ ทิสฺวา วนฺทิตฺวา ปทกุกฺกิมํ กโรนฺติ อยมฺปน
 อวิณฺญตฺตาย ปริกเวณ ตํ อปฺสพฺยํ กตฺวา อตฺตโน อปฺสพฺยปกฺเข(๕)
 กตฺวา คโต ฯ อปวามโตติปิ (๖) ปาโจ ฯ ตสฺส กมฺมสฺสาติ ตกร-
 สิมฺหิ ปจฺเจกพุทฺธเ กุวายํ กุกกิสึติ หีเพตฺวา นิฏฺฐุกฺกนอปฺส-
 พฺยกรณวเสน ปวตฺตปาปกมฺมสฺส ฯ นิรเย ปจฺจิตฺถาติ นิรเย
 นิรยคฺคินา ทฺยหิตฺถ ฯ ปจฺจิตฺวา นิรยคฺคินาติปิ ปจฺนติ ฯ ตสฺเสว
 กมฺมสฺส วิปาภาวเสเสนาติ เยน กมฺเมน โส นิรเย ปฎิสนฺธี
 คณฺหิ น ตํ กมฺมํ มนุสฺสโลเก วิปากํ เทติ ฯ ยา ปนสฺส
 # ๑. ม. เสฏฺฐิ ฯ ๒. ม. ํสมกสสรึสปปฎิพาหนตถํ ฯ
 # ๓. ม. นิฏฺฐุกุกิตฺวาติ ฯ ๔. ม. อปฺสพฺยโต ฯ ๕. ม. อปฺสพฺยํ อปทกุกฺกิมํ ฯ
 # ๖. ม. อปฺสพฺยามโตติปิ ฯ

นนานากุขณิกา เวทนา ตทา ปจฺเจกพุทฺเฐ วิปฺปฏิชฺชนวเสน
ปวตฺตา อปฺราปรียเวทนียภูตา สฺวา อปฺราปรียเวทนีเยเนว
ปฺลฺลณกมฺเมน มนุสฺเสสุ ติเหตฺวกปฺภิสฺนุชฺยา ทินฺนนาย ปวตฺตีย
กฺกุจฺจิทฺถา ทาลิทฺถีย ปรมการุณฺณตํ อปาเทสิ ฯ ตํ สฺนุชฺยา
กมฺมสฺภาคตาวเสน ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปาภาวเสเสนาติ วุตฺตํ ฯ
สฺทิสฺสปี หิ โลเก ตพฺโพหาโร ทิฏฺฐโจ ยถา ตํ โสเอว(๑)
ติตฺตฺริ ตานีเยว โอสฺธานีติ ฯ (๑)

เอตฺตาวตฺตา โโก นฺุ โข ฆนฺเต เหตุติ เตน ภิกฺขุณา
ปฺภุจฺปณฺหิ วิสฺสชฺเชตฺวา อิทานี โย ตสฺส กา คติ โโก
อภิสฺมปฺราโยติ ปฺพุเพ ภิกฺขุหิ ปฺภุจฺปโยห ตํ วิสฺสชฺเชตฺุ โส
ตถาคตฺปเวทิตํ ฆมฺมวินยฺนติอาทิ (๒) วุตฺตํ ฯ ตตฺถ ตถาคตฺป-
ปเวทิตฺนฺติ ตถาคเตน ภควตา เทสิตํ อกฺขาตํ ปกาสิตฺนฺติ
ตถาคตฺปเวทิตํ ฯ อากมฺมาติ อธิคฺนฺตฺวา นิสฺสาย ญตฺวา
วา ฯ ตถาคตฺปเวทิตฺเต ฆมฺมวินยฺนติปี ปาโจ ฯ สทฺธึ สฺมาทฺธิยฺติ
สฺมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา สุวากฺขาโต ภควตา ฆมฺโม สฺบฺปฏิปฺนฺโน
ภควโต สวากฺสงฺโฆติ รตนตฺตยสฺนฺนิสฺสยํ ปฺพุพฺภาคสทฺธญฺเจว
โลกุตฺตรสทฺธญฺจาติ ทฺวิฆมฺปิ สทฺธึ สฺมฺมา อาทฺธิยฺ ฯ ยถา น
ปฺนฺ อาทาตพฺพา โหติ เอวํ ยาว ภวฺกฺชยา คณฺหิ อตฺตโน
๑. สฺ. สฺวา เอว ติตฺตฺริยฺติ เวทสาขา ชาตฺตาติ ฯ
ม. สฺวา เอว ติตฺตฺริ ตานีเยว โอสฺธานีติ ฯ
๒. ม. โส ตถาคตฺปเวทิตฺนฺติอาทิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุปปพุททกุกกุจิสุตตวณณนา หน้ท ๔๔๑

จิตตสนนทานเ อุปปาทะสีติ อตุโถ ๗ สีลั สมาริยิตีอาทิสูปิ เอเสว
นโย ๗ สีลนุติ ปุพพภากสีเลน สทฐี มคคสีลั ผลสีตถจ ๗
สุตनुติ ปริยคฺติพาหุสจจํ ปฏิวะพาหุสจจณจาทิ ทูริชมปิ สุตั ๗
ปริยคฺติชมมาปี หิ เตน ชมมสฺสวณกาลล สจจปฏิวะชาย สาวเกหิ
ยถาลทุชปฏากัริ สุตทา ชตา(๑) ปริจिता มนสานุเปกฺกจิตทา ทิฏฺฐิจิยา
สุปฏิวิทุชา จ โหนฺติ(๒) ๗ จาคनुติ ปจมมคฺควชฌกิลลลสากิสงฺขารานั
โวสฺสคคฺคสงฺขาคั จาคั เยน อริยสาวกา เทยฺยชมเมสุ มุตต-
จาคา จ โหนฺติ ปยตปานิ โวสฺสคฺครตา ๗ ปณฺณนุติ สทฐี
วิปสฺสนาปณฺณาย มคคปณฺณณจเว ผลปณฺณณจ ๗

กายสฺส เกทาติ อูปาทินนฺกขนฺชปฺริจจาคา ๗ ปรมฺมรณชาติ
ตทนนฺตรั อภินิพฺพตฺตกขนฺชคฺคหณนา ๗ อถ วา กายสฺส เกทาติ
ชีวิตินุทฺริยสฺส อฺปจฺเจทา ๗ ปรมฺมรณชาติ จุติจิตฺตโต อุกุฑิ ๗
สุคฺคิ สคฺคั โลกนุติ ปทตฺตเยนาปี เทวโลกเมว วทติ ๗ โส
หิ สมปฺตฺติหิ โสภนตฺตทา สุนฺทรา คคฺคิ สคฺคิ รูปาทีหิ
วิสเยหิ สฺสุจฺจุ อคฺคโคติ สคฺคโค สพฺพกาคั สุขเมเวตฺถ โลกียติ
ลฺลชชตฺติ วา โลโกติ วุจฺจติ ๗ อฺปปฺนโนติ ปฏิสนฺชคฺคหณวเสน
อฺปคโต ๗ สหพฺยตฺนุติ สหภาวั ๗ วจนฺตุโถ ปน ปวตฺตติ
วสฺตติ วา สหโพย สหจฺจายี สหวาสี (๓) ๗ ตสฺส

- # ๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๗ ๒. ม. สุปปฏิวิทุชา จาติ ๗
- # ๓. ส. สห จาติ สห วาติ วา ๗ ม. สหจฺจายี สหวาสี วา ๗

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๔๒

ภาโว สหปุยาตาฯ อติโรจตีติ อติกฺกมฺม อภิวิตฺวา วา โรจตี
วิโรจตีฯ วณฺเณนาติ รูปสมฺปตฺติยาฯ ยสฺสาติ ปรีวาเรนฯ
โส หิ อสุจิมฺภิกฺก ชชฺชริ มตฺตติกาชนํ ฉชฺชเตตฺวา อนน-
รตนวิจิตฺตํ ปกฺสสรฺรสีชาลวินทุํ สุทฺทชฺมพฺพนทภาชนํ คณฺหนฺโต
วีย วุตฺตปฺปการิ กเพวริ อธิ นิกฺขิปีตฺวา เอกจิตฺตกฺขณน
ยถาวุตฺตํ ทิปฺพตฺตภาวํ มหตา ปรีวาเรน สทฺธิ ปฏฺฐิถีติฯ
เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ ปาปานํ อปรีวชฺชนํ อาทีนํ
ปรีวชฺชนน จ อานิสฺสํ สพฺพการโธ วิทิตฺวา ตทตฺถวิภาวนํ
อิมํ อุทานํ อุทานนฺสิฯ

ตสฺสาຍ် สงฺเขปตฺโต ยถา จกฺขุมา ปฺริโส ปฺรกกเม
กาຍิกวิริเย วิชฺชมานนฺ สริเร วหนฺเต วิสฺมานิ ปปาตาทินิ
จானานิ (๑) จณฺทภาเวน วา วิสฺมานิ หตฺถิสฺสอหิฏฺกฺกรโครูปาทีนนิ
ปรีวชฺเชติ(๒) เอวํ ชีวโลกสฺมี อิมสฺมี สตฺตโลกนฺ ปณฺทโธ สປປလ္လໂຍ
ປຸຣິໂສ ຕາຍ ສປປລຸຍຕາຍ ອຕຸຕໂນ ຫິຕິ ສານນຸໂຕ ປາປານີ
ລາມການີ ທຸຈຈຣິຕານີ ປຣິວຊເຊຍຍຸ ຯ ເວ໊ ຫິ ຍຄາຍິ ສຸປປ-
ພຸທຸໂຮ ຕຄຣສິຈິມຸຫິ ປຈຸເຈກພຸທຸເ ປາປິ ອປຣິວຊເຊຕຸວາ ມໝຸຕິ
ອນຍພຸຍສນິ ອາປຊຸຈິ ເວ໊ ນ(๑) ອາປຊເຊຍາຕິ ອຣິປປາໂຍຯ
ຍຄາ ສຸປປພຸທຸໂຮ ກຸຸຈິ ມມ ຫມຸເທສນິ ອາຄມຸມ ອິຫານີ
ສັເວກປປຕໂຕ ປາປານີ ປຣິວຊເຊນໂຕ ອຸພາຣິ ວິເສສິ ອຣິຄຸຍຸຕິ ເວ໊
๑. ມ. ປປາຕາທິຸຈານານີ ຯ ๒. ມ. ປຣິວຊເຊຍຯ
๓. ມ. ນ ສທ໌ໂຫ ນຕຸຕິຯ

*เล่มที่ ๑๕ กุมารกสูตรวณณา หน้า ๔๔๑

อญโณปี อุพาริ วิเสสาธิมมํ อิจฺจนฺโต ปาปานิ ปริวชฺเชยฺยาติ
อธิปฺปาโย ฯ

ตติยสูตรวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

กุมารกสูตรวณณา

จตุตฺเถ กุมารกาติ ตฺรณฺปุคฺคฺลา ฯ เย สุภาสิต-
ทฺพฺภาสิตสฺส อตุถิ ชานนฺติ เต อิชฺ กุมารกาติ อธิปฺเปตา ฯ
อิเม หิ สตฺตา ชาตทิวสโต ปฏฺจาย ยาว ปณฺจทสฺวสฺสา
ตาว กุมารกา พาลาติ จ วุจฺจนฺติ ตโต ปรี วิสตีวสฺसानิ
ยฺวานนฺติ ฯ มจฺจเก พาเชนฺตีติ มกฺคสมิเป เอกสมิ ตพาเก
นิตาฆกาเล อุทเก ปริกฺขิเณ นินฺนญฺจानเ จิตฺติ อุทกํ
อุสฺสลิยฺจิตฺวา ขุทฺทกมจฺเจ กณฺหนฺติ เจว หนนฺติ จ ปจิตฺวา
ขาทิสฺสามาติ ฯ เตนฺอุปฺสงฺกมิตฺติ มกฺคโต โถกํ ตพากํ อติกฺกมิตฺวา
จิตฺโต ตสฺมา อุปฺสงฺกมิตฺติ วทติ ฯ [๑] เต ปน กุมารเก
อตุตฺถนิ วิสฺสาสิ ชเนตฺถุ อุปฺสงฺกมิ ฯ ภายถ โวติ เอตฺถ โวติ
นิตฺปาตมตฺตํ ฯ ทฺกฺขสฺสาติ นิสฺสกฺเก สามิวจฺนํ ทฺกฺขสฺมาติ
อตุโถ ฯ อปฺปิยํ โวติ ทฺกฺขนฺติ กิ ตฺมฺหากํ สรีเร อุปฺปชฺชนก-
ทฺกฺขํ อปฺปิยํ อนิฏฺฐนฺติ ปุจฺจติ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ อิมํ สตฺตา อตุตฺถโน ทฺกฺขํ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร กสฺมา ปน อุปฺสงฺกมิตฺติ ทิสฺสติ ฯ

อนิจฺจนฺตา เอว หุตฺวา ทุกฺขเหตุํ ปฏิปชฺชนฺตา อตฺถโต ตํ
อิจฺจนฺตา เอว นาม โหนฺตึติ เอตมตฺถํ สพฺพการโต วิทิตฺวา ฯ
อิมํ อุทานนฺติ อิมํ ปาปกิริยา ย นิสฺเรณํ อาทีนวิภาวนญ
อุทานํ อุทานเสี ฯ

ตสฺสตฺโถ ยถิ ตุมฺหากํ สกฺลมาปายิกํ สุกฺตียญจ อปฺปายู-
กตามนุสฺสโทภคฺคยาทีเกทํ (๑) ทุกฺขํ อปฺปิยํ อนิฏฺฐํ ยถิ ตุมฺเห
ตโต ภายถ อาวิ วา ปรเรตํ ปากฺกภูภาวเวสเนน อปฺปิฏฺฐจฺจนฺนํ
กตฺวา กาเยน วา วาจา ย วา ปาณาติปาตาทีปฺปเกทํ ยถิ
วา รโห อปากฺกภูภาวเวสเนน ปฏิฏฺฐจฺจนฺนํ กตฺวา มโนทฺวารเอว
อภิชฺฌาทีปฺปเกทํ อณฺุมตฺตมฺปิ ปาปกํ ลามกมฺมํ มากตฺถ มา
กริตฺถ อถ ปน ตํ ปาปกมฺมํ เอตฺรหิ กโรถ อายตี วา
กริสฺสธ นิสฺยาทีสุ จตฺตฺส อปาเยสุ จ มนุสฺเสสุ ตสฺส ผลญฺตํ
ทุกฺขํ อิตฺโต วา เอตฺโต วา ปลายนฺเต อเมห นานุพฺนฺริสฺสตีติ
อธิปฺปายเณ อูเปจฺจ สญฺจิจฺจ (๒) ปลายตมฺปิ ตุมฺหากํ ตโต มุตฺติ
โมกฺโข นตฺถิ ฯ คคฺคิลาทีปฺจยฺนตฺรสมวาเย วิปฺจฺจิสฺสตีเยวาติ
ทสฺเสตี ฯ ปลายเนตีปิ ปฺจฺนตฺติ วุคฺตฺนเยน ยตฺถ กตฺถจि คมเน
ปฺกุกมเน สตีติ อตฺโถ ฯ อยญจ อตฺโถ น อนตฺถิกฺเข น
สมฺมทฺมชฺเฌ ฯเป ฯ ปาปกมฺมาติ (๓) อิมาย คาถาย ทีเปตพุโฬ ฯ

จตฺตฺถสฺสตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

- # ๑. ม. ...มนุสฺสโทภคฺคิยาทีเกทํ ฯ ๒. ม. อเปจฺจ ฯ
- # ๓. ขุ. ฐ. ๒๕/๑๕/๓๒ ฯ

อุโปสถตฺตวณณา

ปณฺจเม ตทหฺตติ ตสฺมี อหฺนิตฺตสฺมี ทิวเส ฯ อุโปสถเถติ
เอตฺถ อุปวสนฺติ เอตฺถาติ อุโปสถโถ อุปวสนฺตฺติ สึเลน วา
อนสนเนน วา อุเปตา หุตฺวา วสนฺตฺติ อตฺโถ ฯ อัยฺ หิ
อุโปสถทฺโถ อฏฺจกสมนฺนาคตฺติ อุโปสถํ อุปวสามิตฺถาที่สุ (๑)
สึเล อากฺโต ฯ อุโปสถโถ วา ปวารณาเวตฺถาที่สุ (๒) ปาติโมกฺ-
ขุทฺเตสาทิวินยกมฺเม ฯ โคปาลกฺอุโปสถโถ นิกคฺจฺอุโปสถโถเวตฺถาที่สุ(๓)
อุปวาเส ฯ อุโปสถโถ นาม นาคราชาเวตฺถาที่สุ (๔) ปณฺณตฺตฺติ ฯ
อชฺชฺอุโปสถโถ ปณฺณรโถเวตฺถาที่สุ (๕) ทิวเส ฯ อีธาปี ทิวเสเยว ทฏฺจพฺโพ
ตสฺมา ตทหฺอุโปสถเถติ ตสฺมี อุโปสถทิวสญฺเต อหฺนิตฺติ อตฺโถ ฯ
นินฺนุโน โหตฺติ มหาภิกฺขุสํปริวฺโต โอิวาทปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตฺตํ
นินฺนุโน โหติ ฯ นิสชฺช ปน ภิกฺขุณฺํ จิตฺตานิ โอลเณนฺโต เอกํ
ทฺสฺสึลปฺกคฺคํ ทิสฺวา สจําหิ อิมสฺมี ปฺกคฺเค อีธ นินฺนุเนเยว
ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตฺตํ สคฺตธาสฺส มุทฺธา ผลิสฺสตีติ ตสฺมี
อนุกมฺปาย คฺคฺหิเยว อโหสิ ฯ

เอตฺถ จ อุทฺทิสิตฺตํ อรฺกฺกนฺติ อรฺกฺกคฺคมนํ ปตฺวา(๖)
อุทฺทิสิตฺตํ ภาเน ภาควา ภิกฺขุณฺํ ปาติโมกฺขนฺติ เถโร ภาควนฺตํ
๑. อญฺ. ติก. ๒๐/๕๑๐/๒๓๓-๒๓๕ ฯ อญฺ. ทสฺก. ๒๔/๔๖/๘๓ ฯ
วิ. มหา. ๔/๑๓๕/๒๒๓ ฯ ๓. อญฺ. ติก. ๒๐/๕๑๐/๒๖๓ ฯ
๔. ที. มหา. ๑๐/๑๖๕/๒๐๑ ฯ ๕. วิ. มหา. ๔/๑๘๕/๒๔๓ ฯ
๖. ม. ปตฺวาปี ฯ

ปาติโมกขุทเทสั ยาจิฯ ตสุมิ กาลเ น ภิกขเว อนุโปสเถ
อุโปสโถ กาทพุโพติ (๑) สิกขาปทสส อปณตตตตตฯ อปริสุทธา
อานนุท ปริสชาติ ติกขคตฺถุ เถเรน ปาติโมกขุทเทสสส ยาจิตตตต
อนุทเทสส การณิ กเถนุโต อสุกปฺคคโถ อปริสุทฺโธติ อวตฺวา
อปริสุทธา อานนุท ปริสชาติ อาหฯ กสฺมา ปน ภควา
ติยามรตฺตี ตถา วิตฺตินาเมสิ ตโต ปฏฺจาย โอวาทปาติโมกขั
อนุททิสิตฺตกาโม ตสส วตฺถุ ปากฺกั กาทตฯ

อทฺทสาติ กถิ อทฺทสฯ อตฺตโน เจโตปริยณาณน ตสฺสั
ปริสตี ภิกขุณิ จิตฺตานิ ปริชานนุโต ตสส โมฆปริสสส
ทฺสสึลยจิตฺตํ ปสฺสึฯ ยสฺมา ปน จิตฺเต ทิฏฺฐเจ ตํสมงฺคิปฺคคโถ
ทิฏฺฐโ จ นาม โหตี ตสฺมา อทฺทสา โข आयสฺมา มหา-
โมคฺคผลลาโน ตํ ปคฺคถิ ทฺสสึลนฺติอาทิ วุตฺตํฯ ยเถว หิ
อนาคเต สตฺตสฺส ทิวเสสฺส ปวตฺตมานันิ ปเรสฺสั จิตฺตํ เจโตปริย-
ณาณลาภิ ปชานาติ (๒) เอวํ อตีเตปฺตีฯ ทฺสสึลนฺติ นิสฺสึลลํฯ
สึลลวิริทนฺติ อตฺถโถฯ ปาปชฺมมฺนฺติ ทฺสสึลตฺตตฺตา เอว หีนชฺฌา-
สยตฺาย ลามกสภาวํฯ อสุจินฺติ อปริสุทฺเทหิ กายกมฺมาทีหิ
สมนฺนาคตฺตตฺตา น สฺวจีฯ สงฺกสฺสรสฺมาจารนฺติ กิณฺจิทฺเว
อสารุปฺปํ ทิสฺวา อิทํ อิมินา กถํ ภวิสฺสตีติ เอวํ ปเรสฺสั
อาสงฺกนียตฺาย สงฺกาย สริตฺตพฺพสฺมาจาริ อถฺวา เกณฺจิทฺเว
๑. วิ. มหา. ๔/๒๐๓/๒๖๕ฯ ๒. ม. ชานาติฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุโปสถสตุตตวณณา หน้า ๔๔๗

กรณียเณ มนุตยนุเต ภิกขุ ทิสฺวา กจฺจิ นุ โข อิม มยา
กตกมฺมံ ชานิตฺวา มนุเตนุตฺติ อตฺตโนเยว สงฺกาย สริตพฺพ-
มาจารี ฯ

ลชฺชิตพฺพตาย ปฏิจฺฉาทตพฺพสฺส กรณโ๓(๑) ปฏิจฺฉนฺนํ
กมฺมนุตํ เอตฺสสาติ ปฏิจฺฉนฺนํกมฺมนุตํ(๒) ฯ กุจฺฉิตสมณเวสชาริตาย
น สมณนุติ อสฺสมณํ ฯ สลาถคคฺคหณาทิสฺสุ กิตฺตกา สมณฺนาติ
คณนํ(๓) อหฺมปิ สมโณมฺหิตี มิจฺฉาปฏิจฺฉณาย สมณปฏิจฺฉณํ ฯ
อเสฏฺฐจาริตาย อพฺรหฺมจารี ฯ อณฺเณ พฺรหฺมจารีโน สฺสูวคฺเช
สุปารุเต สฺสุปตฺตชเร กามนิกมาทิสฺสุ ปิณฺฑาย จริตฺวา ชีวิตํ
กปฺเปเนเต ทิสฺวา อพฺรหฺมจารี สฺมาโน สยมฺปิ ตาทิสฺเสน
อากาเรน ปฏิจฺชชฺชโ๓ อุโปสธาทิสฺสุ จ สนฺทิสฺสนฺโ๓ อหฺมปิ
พฺรหฺมจารีติ ปฏิจฺฉณํ เทนฺโ๓ วิย โหตีติ พฺรหฺมจารี-
ปฏิจฺฉณํ ฯ ปฺุตินา กมฺเมเน สีสฺวิปตฺตติยา อนฺโ๓ อนฺุปวิญฺจตฺตา
อนฺโ๓ปฺุตี ฯ ฉหิ ทฺวารเรหิ รากาทิกิเลสาวสฺสเนน ตินฺนตฺตฺตา
อวสฺสตุํ ฯ สยฺชาตฺรากาทิกจฺวรตฺตา สีสฺวานเตหิ ฉชฺชเตตฺตพฺพตฺตา
จ กสมฺพฺพชฺชาติ ฯ มชฺเช ภิกขุสํฆสฺส นิสฺสินฺนุติ สํฆปริยา-
ปนฺโน วิย ภิกขุสํฆสฺส อนฺโ๓ นิสฺสินฺนํ ฯ ทิฏฺฐโ๓สฺตีติ อยฺ [๔]
ปน น ปกตฺตฺโ๓ติ ภาวตฺตา ทิฏฺฐโ๓ อสฺสิ ฯ ยสฺมา จ เอวํ ทิฏฺฐโ๓
๑. ม. ปฏิจฺฉาทตพฺพการณโ๓ ฯ ๒. สฺ. ปฏิจฺฉนฺนํกมฺมนุตํ ฯ
๓. ม. สมณฺนาติ จ คณนํ ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺนตฺเร ปนาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุโปสถสูตรวณณา หน้า ๔๔๕

ครหณจกรียเมวาทิ เวทิตพุพิ ฯ

อถ ภควา จินเตสิ อิทานิ ภิกขุสงฺฆเม อพฺพุโท ชาโต
อปริสฺสุทฺธา ปุคฺคลา อุโปสถํ อากจฺจนฺติ น จ ตถาคตา
อปริสฺสุทฺธาย ปริสฺตาย (๑)อุโปสถํ อุทฺทิสฺสนฺติ(๑) อนฺนุทฺทิสฺสนฺเต จ
ภิกขุสงฺฆสฺส อุโปสฺสโถ ปจฺฉิขฺชติ ยนฺนุนาหํ อิตฺถ ปญฺจาย
ภิกขุณฺเวย ปาติโมกฺขทฺเทถํ อฺนุชานเยยฺยนฺติ ฯ เอวมฺปน จินเตตฺวา
ภิกขุณฺเวย ปาติโมกฺขทฺเทถํ อฺนุชานี ฯ เตน วุตฺตํ อถ
โฆ ภควา ฯเปฯ ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสฺเสยฺยถาติ ฯ

ตตฺถ น ทานาหนฺติ อิทานิ อหํ อุโปสถํ น กริสฺสามิ
ปาติโมกฺขํ น อุทฺทิสฺสามิติ ปจฺเจกํ นการเณ สมฺพนฺโร ฯ
ทฺวิธํ หิ ปาติโมกฺขํ อาณาปาติโมกฺขํ โอวาทปาติโมกฺขนฺติ ฯ
เตสุ สฺสณฺตฺส เม ภนฺเตติอาทิกํ (๒) อาณาปาติโมกฺขํ ตํ สาวกา ว
อุทฺทิสฺสนฺติ น พุทฺธา ยํ(๓) อนฺนวทฺตมาสํ อุทฺทิสฺสยฺติ ฯ ขนฺตี
ปรมํ ฯเปฯ สพฺพปาปสฺส อกรณํ ฯเปฯ อฺนุปฺวาโท อฺนุ-
ปฺมาโต ฯเปฯ เอตํ พุทฺธาน สาสนฺนฺติ (๔) อีมา ปน ติสฺโส
คถา โอวาทปาติโมกฺขํ นาม ตํ พุทฺธาว อุทฺทิสฺสนฺติ น
สาวกา ฉนฺนมฺปิ วสฺसानํ อจฺเจยฺน อุทฺทิสฺสนฺติ ฯ ทีฆายุก-
พุทฺธานํ หิ ธรรมานกาเล อยเมว ปาติโมกฺขทฺเทโส อปฺปายุก-
๑. ม. อุโปสถํ กโรนฺติ ปาฏีโมกฺขํ อุทฺทิสฺสนฺติ ฯ
๒. วิ. มหา. ๔/๑๔๕/๒๐๓ ฯ ๓. ม. อัย ฯ
๔. ที. มหา.๑๐/๕๔/๕๗ ฯ ขุ. ฐ. ๒๕/๒๔/๔๐ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฤคณณา หน้า ๔๕๐

พุกุธานมฺปน ปจฺมโพธิยฺเยว ฯ ตโต ปรี อิตโร ตณฺจ โข
ภิกฺขุเยว อุทฺทิสฺนฺติ น พุกุธา ตสฺมา อมหากมฺปิ ภควา
วีสฺติวสฺสมคฺคํ โอวาทปาติโมกฺขํ อุทฺทิสฺติว อิมํ อนฺตรายํ
ทิสฺวา ตโต ปรี น อุทฺทิสฺสิ ฯ

อฏฺฐจฺานนฺติ อการณํ ฯ อนวกาโสติ ตสฺเสว เวจฺฉนํ ฯ
การณํ หิ ยถา ติฏฺฐติ เอตถ ผลํ ตทายตฺตวฺจฺจติตฺตายาติ
จฺานนฺติ วุจฺจติ เอวํ อนวกาโสติปิ วุจฺจตีติ ฯ ยนฺติ กิริยา-
ปรามสนํ คํ เหฏฺฐจฺา วุคฺคตฺนเยน โยเชตพฺพิ ฯ

อฏฺฐจฺิเม ภิกฺขเว มหาสมฺมุเทติ โส อนฺสนฺธิ ยฺวายํ
อปริสทฺชาย ปรีสาย ปาติโมกฺขสฺส อนฺนุเทโส วุคฺคโต โส
อิมสฺมี ฆมฺมวินเย อจฺฉริโย อพฺภุคฺคฆมฺโมติ คํ อปเรหิ สคฺคตฺหิ
อจฺฉริยพฺภุคฺคฆมฺเมหิ สทฺธิ วิภชฺติวาทสฺเสตฺถกาโม ปจฺมํ ตาว
เตสํ อุปมาภาเวน มหาสมฺมุเท อฏฺฐ อจฺฉริยพฺภุคฺคฆมฺเม
ทสฺเสนฺโต สคฺคา อฏฺฐจฺิเม ภิกฺขเว มหาสมฺมุเทติอาทิมาท ฯ

อสุรฺาติ เทว(๑) วิย น สฺรฺนฺติ น อิสฺนฺติ น วิโรจฺนฺตีติ
อสุรฺา ฯ สฺรฺา นาม เทว เตสํ ปฏฺิปกฺขาติ วา อสุรฺา
เวปจฺิตฺติปหาราทาทโย ฯ เตสํ ภวณํ สฺนฺเรสุสฺส เหฏฺฐจฺาภาเค
เต ตคฺค ปวีสนฺตา นิกฺขมฺนฺตา สฺนฺเรปาเท มณฺจฺปาทีนฺ(๒)
นินฺมฺนินฺติว กิพฺนฺตาว อภฺิรฺมฺนฺติ ฯ ตคฺค เตสํ อภฺิรฺติยา อิเม
๑. สฺ. ม. ปกฺคิตฺเตว ฯ ๒. ม. ปณฺจปาที ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุโปสถสตุตตวณณา หน้า ๔๕๑

คุณ ทิสฺวาติ อาหฺ เย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท
อภิมนฺตฺติ ฯ ตตฺถ อภิมนฺตฺติ รตฺติ วินฺทฺนฺติ อนุกฺกณฺจมานา
วสนตฺติ อตุโถ ฯ

อนุปฺพุพฺพินฺโนติอาทินิ สพฺพานิ ปทานิ(๑) อนุปฺปฏิปาฏิยา
นินฺนภาวสุเสว เวจฺจานิ ฯ นายตเกเนว ปปาตโตติ น
นิตฺททาภาวฺ(๒)มหาโสพฺโภ วิยฺ อาทิตฺโต เอว ปปาโต ฯ โส หิ
ตฺริเทสโต ปฏฺจาย เอกงฺกุลทวํกุลวิทฺตฺถิรตฺนยญฺจิสฺสอฏฺฏ-
กาฏตกาฏตโยชนาทิวเสน(๓) คมฺภีโร หุตฺวา กจฺฉนฺโต กจฺฉนฺโต
สิเนรฺปาทมฺเเล จตฺราสฺติโยชนสทฺสคฺมภีโร หุตฺวา จิตฺติ
ทสฺเสติ ฯ

จิตฺตมฺโมติ จิตฺตภาโว อวฺภูจิตฺตภาโว ฯ (๔)มเตน กุณฺเปนาติ(๕)
เยน เกนจิ หตฺถิอสุสฺสาทินิ กเพวเรน [๕] ฯ (๖)วาหฺตฺติ ติริ อปเนติ ฯ
ถลฺลํ อสุสฺสเรตฺติ(๖) หตฺถเณน คเหตุวา วิย วิจิปฺปการเนว ถเล
สงฺขิปฺติ(๗) ฯ กงฺกา ยมฺนาติ อโนตฺตตฺททสฺส ทกฺขินฺมฺขโต
นิกฺขนฺตฺนทฺติ ปญฺจธรา หุตฺวา ปวตฺตฏฺจานเณ กงฺกาติอาทินา
ปญฺจธา สงฺขํ คตา ฯ

ตฺตรายํ อิมาสฺ นทินิ อาทิตฺโต ปฏฺจาย อุปฺปตฺตฺติกถา

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. สฺ. ม. นินฺนตฺตฺติ ฯ

๓. ม. ...อฏฺฏกาฏตกาฏตโยชนาทิวเสน ฯ ๔. ม. น มเตน กุณฺเปน

ถัวสฺตฺติ ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร สทฺธิ น ถัวสฺตฺติ ทิสฺสติ ฯ

๖. ม. ติริ วาหฺตฺติ ติริ อปเนติ ฯ ถลฺลํ อสุสฺสเรตฺติ ฯ

๗. ม. จิปฺติ ฯ

อัย หิ ชมฺพุทีโป ทสฺสทสฺสโยชนปริมาโณ ตตฺถ จตฺสทสฺส-
โยชนปฺปมาโณ ปเทโส อูทเกน อชฺโณตฺถโณ สฺมทฺโทติ สงฺขั-
คโต ติสทสฺสโยชนปฺปมาเณ มนุสฺสา วสนฺติ ติสทสฺส-
โยชนปฺปมาเณ หิมวา ปตฺติจฺจโต อูพุเพเรน ปญฺจโยชนสตฺโก
จตฺราสตีจฺจทสฺสปฺปมณฺฑลโต สมนฺตโต สนนฺมานปญฺจสตนที-
วิจิตฺโต ยตฺถ อายาเมน วิตฺถาเรน กมฺภีรตาย จ ปณฺณาส-
โยชนปฺปมาโณ ทิยทฺตโยชนสฺตปริมณฺฑลโต อนฺตตตฺทโห กณฺณ-
มณฺฑทโห รตฺการทโห ฉทฺทนฺตทโห กุณฺนาลทโห มนฺทากินิทโห
สีหปฺปาททโหติ สตฺต มหาสฺรา ปตฺติจฺจิตา ฯ

เตสุ อนฺตตตฺทโห สฺทสฺสนกฺกัณฺโณ จิตฺตกฺกัณฺโณ กાપกฺกัณฺโณ
คณฺฐมาทนกฺกัณฺโณ เกลาสกฺกัณฺโณ อิมหิ ปญฺจหิ ปพฺพตฺกฺกัณฺโณ
ปริกฺกขิตฺโต ฯ ตตฺถ สฺทสฺสนกฺกัณฺโณ โสวณฺณมยฺยํ ติโยชนสฺตฺพุเพธึ
อนฺโตวํกั กากมฺุขสณฺจันํ ตเมว สฺริ ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา จิตฺติ ฯ
จิตฺตกฺกัณฺโณ สตฺตฺรตนฺมยฺยํ กાપกฺกัณฺโณ อญฺชนมยฺยํ คณฺฐมาทนกฺกัณฺโณ
มสฺสารคฺคฺลมยฺยํ อพฺกนฺตเร มุคฺควณฺณํ มฺูลคฺคฺนโร สฺวารคฺคฺนโร
เผคฺคฺคฺนโร ตจคฺคฺนโร ปปฺปฏิกาคฺคฺนโร ขนฺธคฺคฺนโร รสคฺคฺนโร
ปฺปฺปคฺคฺนโร ผลคฺคฺนโร ปตฺตคฺคฺนโรติ อิมหิ ทสฺหิ คณฺเชหิ อฺุสฺสนนฺ
นानปฺปการโอสฺสชฺสณฺณนํ กાપปฺกขอโปสฺสทิวเส อาทิตฺตํ วิย
องฺคฺคาร์ ปชฺชลนฺตํ ตฺติจฺจติ ฯ เกลาสกฺกัณฺโณ รชตมยฺยํ สพฺพานนิเปตานี(๑)
๑. ม. เจตานี ฯ

*เล่มที่ ๑๘ อุโปสถสฺตฺตวณฺณา หน้า ๔๕๓

สุทฺตฺสเนน สมานุพฺเพธสณฺจานานิ ตเมว สริ ปฏิจฺฉาทเหตุว
จิตานิ ฯ ตตฺถ เทวานุภาเวน นาคานุภาเวน จ เทโว
วสุตฺติ นทีโย จ สนฺทนต์ิ ตํ สพฺพมปี อุทกํ อโนตฺตตเมว
ปวิสฺติ จนฺทิมสุริยา ทกฺขิณฺเนน วา อุตฺตเรณ วา กจฺจนฺตา
ปพฺพตฺตเนเรณ ตตฺถ โอภาสํ กโรนฺติ อฺชุกํ กจฺจนฺตา น
กโรนฺติ เตเนวสุส อโนตฺตตฺตนต์ิ สงฺขา อุทปาติ ฯ

ตตฺถ มโนหฺรสีลาตฺตลानी (๑) นิมฺมจฺฉกจฺฉปानी นิมฺมล-
ผลิกสฺทิสานิ (๒) นิมฺมลูทกานิ ตทฺอุปโกสฺตฺตตฺตานิ กมฺมณีพฺพตฺตนาเนา(๓)
นุหฺนาคิฏฺฏจานิ จ โหณฺติ ยตฺถ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธา อิทฺธิมฺนุโต
สาวกา อีสโย จ นุหฺนาคินิ กโรนฺติ เทวยฺกฺขาทโย จ
อุทกกีฬิ กิฬนฺติ ฯ

ตสฺส จตฺตฺสฺส ปสฺเสตฺส สีหฺมุขํ หตฺถิมุขํ อสฺสมุขํ อสฺส-
มุขนฺติ จตฺตารี อุทกนิกฺขมฺนมุขานิ โหณฺติ เยหิ จตฺตฺสฺส
นทีโย สนฺทนต์ิ ฯ สีหฺมุขเณ นิกฺขนฺตฺนทีตีเร เกสฺรสีหา พหุตฺตรา
โหณฺติ ตถา หตฺถิมุขาทิหิ หตฺถิอฺสฺสอฺสกา ปุรตฺถิมทิสโต
นิกฺขนฺตฺนที อโนตฺตตํ ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา อิตฺธา ติสฺสโต
นทีโย อฺนุปกมฺม ปาจิณฺทิมวฺนเตเนว อมฺนุสฺสปลํ กนฺตฺวา มหา-
สมฺมทํ ปวิสฺติ ฯ ปจฺฉิมทิสโต อุตฺตรทิสโต จ นิกฺขนฺตฺนทีโยปี

๑. สี่. ม. รตนมยมนุญญโสปานสีลาตลानी ฯ ๒. ม. ผลิกสทิสานิ ฯ

๓. สี่. ม. กมฺมณีพฺพตฺตนาเนา ฯ

ตเถว ปทกขินัณ กคฤว ปจณิมิตฺตรหิมวณฺเตเนว(๑) อมนุสฺสปถิ
คณฺตุวาท มหัทสมุทฺทํ ปวิสณฺติ ฯ

ทกขินทิสโต นิกขณฺตนทึ ปน ตํ ติกขตฺตํ ปทกขินัณ
กคฤวาท ทกขินณน อุชฺชํ ปาสาณปิฏฺเจเนว สกฺขิจโยชนานิ คณฺตุวาท
ปพฺพตฺตํ ปหริตฺวา อุกฺกุชฺชาย ปริกฺเขเปณ ติกาวตฺตปฺปมาณอุทก-
ชาราท หุคฤวาท อากาเสณ สกฺขิจโยชนานิ คณฺตุวาท ตียคฺคเล (๒)
นาม ปาสาณ ปติตาท ปาสาโณ อุทกชาราทเวเคน กิณฺโณ ฯ
ตตฺถ ปณฺณาสโยชนปฺปมาณา (๓) ตียคฺคเล นาม โปกฺขรณิ
ชาทา โปกฺขรณิยาท กูลิ กิณฺทิตฺวา ปาสาณิ ปวิสิตฺวา
สกฺขิจโยชนานิ คณฺตุวาท ตโต จณปจวี กิณฺทิตฺวา อุมมฺงเคน
สกฺขิจโยชนานิ คณฺตุวาท วิชณิ(๔) นาม ติริจณานปพฺพตฺตํ ปหริตฺวา
हतฺถเล ปณฺจกฺคฺลิสทิสาท ปณฺจชาราท หุคฤวาท ปวตฺตณฺติ ฯ

สาท ติกขตฺตํ อนตตฺตํ ปทกขินัณ กคฤวาท คตคตฺกฺกฺจาทเน
อวาทกฺกฺกฺกาทิ วุจฺจติ อุชฺชํ ปาสาณปิฏฺเจเนว สกฺขิจโยชนานิ
คตคตฺกฺกฺจาทเน กณฺหคฺกฺกาทิ(๕) ฯ อากาเสณ สกฺขิจโยชนานิ คตคตฺกฺกฺจาทเน
อากาสคฺกฺกาทิ ตียคฺคเลปาสาณ ปณฺณาสโยชนโนกาเส จิตาท
ตียคฺคเลโปกฺขรณิติ กูลิ กิณฺทิตฺวา ปาสาณิ ปวิสิตฺวา สกฺขิจ-
โยชนานิ คตคตฺกฺกฺจาทเน พหุลคฺกฺกาทิ อุมมฺงเคน สกฺขิจโยชนานิ

- # ๑. ม. ปจณิมหิมวณฺเตเนว อุตฺตรหิมวณฺเตเนว จ ฯ
- # ๒. ม. ตียคฺคเพ ฯ ๓. ม. ตียคฺคพา นาม โปกฺขรณิ ชาทา ฯ
- # ๔. ม. วิณฺณิ ฯ ๕. ม. กณฺหคฺกฺกาทิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุโปสถสูตรวณณา หน้า ๔๕๕

คตฏฐาเน อุมงคกุงคาคติ วุจติ วิณณํ นาม ตีรจฺจนานปพฺพตํ
ปหริตฺวา ปญฺจชารา หุตฺวา ปวตฺตฏฐาเน จ กงฺคา ยมฺนา
อจฺริวตี สรภู มหีตี ปญฺจชา สงฺขํ คตาฯ เอวเมตา ปญฺจ
มหานทีโย หิมวณฺตโต ปวตฺตณฺตีตี เวทิตพฺพาฯ

ตตฺถ นที นินฺนคาคีอาทิกํ โคตฺตํ กงฺคา ยมฺนาตี-
อาทิกํ นามํฯ สวณฺตีโยตี ยา กาจิ สวมาณา สนฺทมาณา
คจฺจนฺตีโย มหานทีโย วา กุณฺนทีโย วาฯ อปฺเปณฺตีตี
อลฺลีสยฺนตี โอสรณฺตีฯ ชาราตี วุฏฺฐิชาราฯ ปฺรตฺตณฺตี ปุณฺณ-
ภาโวฯ มหาสมฺพุทฺทสฺส หิ อัย ชมฺมตา อิมสฺมี กाल
เทโว มนฺโท ชาโต ชาลกฺขิปาทีนิ อาทาย มจฺจกจฺจเป
คณฺหิสฺสามาตี วา อิมสฺมี กาล อติมหนฺตี วุฏฺฐิ น ลกฺขิสฺสาม
นฺ โข ปิฏฺฐิปสาธณฺจฺจนฺตี (๑) วา ตํ น สกฺกา วตฺตํฯ
ปจฺมกปฺปิกกาลโต ปญฺจาย หิ ยํ วสฺสิตฺวา สีนฺรุเมขลํ(๒) อาหจ
อุทกํ จิตฺ ตํ ตโต เอกงฺกุลมตฺตมฺปิ อุทกํ เนว เหญฺจ
โอตฺตรตี น อุทฺธํ อุตฺตรตีฯ

เอกรโสตี อสมฺภินฺนโรโสฯ มุตฺตาตี ขุทฺทกมหนฺต-
วฏฺฐีทิมาทิเกทา อนกฺวิธา มุตฺตาฯ มณฺตี รตฺตนีลาทีเกโท
อนกฺวิโธ มณฺฯ เวพฺุริโยตี วัสวณฺณสึรึสฺสพฺพวณฺณาทีสณฺจฺจนโต
อนกฺวิโธฯ สงฺโขตี ทกฺขิณาวตฺตตมฺพกฺขณฺนิทมนสงฺขาทีเกโท
๑. ส. ปิฏฺฐิปาสาธณฺจฺจนฺตีฯ ๒. ม. สีนฺรุเมขลํฯ

อนกวิโร ๑ สิลาดิ เสดกาพมคฤคณณนาทิเกทา อนกวิธา ๑
ปวาพนติ ขุททกมหนตมณทรตตมณรตตาทิเกทอ อนกวิธึ ๑
(๑)โลทิตงกนติ ปทุมราคาทิเกโท อนกวิโร ๑ มสารคฤคณติ กวรมณิ(๑)๑
จิตตผลิกนติปี วทนติ ๑

มหตํ กุทานนติ มหนตานิ สตตานิ ๑ ทิมิ ทิมิงคโล ทิมิ-
ทิมิงคโลติ (๒) ทิสฺโส มจฺจชาติโย ๑ ทิมิ กิลนสมตถา ทิมิงคลา
ทิมิณจ ทิมิงคณจ กิลนสมตถา ทิมิติมิงคลาติ วทนติ ๑ นาคาติ
อุมิปีภูจิวาสินปี วิมานภูจกนาคาปี ๑

เอวมเว ไชติ กิณจาปี สตถา อิมสฺมี ฐมมวินเย โสพสาปี
ทวตฺตีสปิ ตโต กิโยปี อจฺจริยพุกตฐมเม วิกชิตฺวา ทสฺเสตุ
สกุโกติ ตทา อุปมาภาเวน ปน กหิตานิ อตถานิ(๑) อนรูป-
วเสน อภูเจว เต อุปเมตพพฐมเม วิกชิตฺวา เอวมเว
โฆ ภิกฺขเว อิมสฺมี ฐมมวินเย อภูจ อจฺจริยา อพุกต-
ฐมมาติอาทิมาท ๑

ตตถ อนุปฺพพสิกฺขา ย ทิสฺโส สิกฺขา กหิตา อนุปฺพพ-
กิริยา ย เตรส ฐตฺจฐมมา ๑ อนุปฺพพปฏิปทาย สตถ อนุปฺสสนา
อภูจารส มหาวิปฺสสนา อภูจตฺตีสอารมมณวิกตฺติโย สตถตฺตีส-
โพธิปิกฺขยฐมมา จ กหิตา ๑ น อายตเกเนว อณฺญาปภูเวโรติ

๑. ม. โลทิตงฺโคติ ปทุมราคาทิเกโท อนกวิโร มสารคฤคณติ
กพรมณิ ๑ ๒. ม. ทิมิติมิงคลาทิกาทิ ๑ ๓. ม. อภูจนุณ ๑

*เล่มที่ ๑๘ อุโปสถสตุตวณณา หน้ ๔๕๗

มณทุกสสุ อุปตติววา คมนั วีย อาทิโตว สีสปฺรณาทินิ
อกควา อรหตุตปฺภูเวโร นาม นตุถิ ปฺภูปาภูยิยา ปน
สีลสมาธิปฺลณวโย ปฺรูเรตวาว อรหตุตปฺปตฺติตฺติ อตุโถ ๑

มม สาวกาทิ โสตาปฺนนาทิกเก อริยปฺุคฺคเก สนุชทาย
วทติ ๑ น สัวสตีติ อุโปสถกมฺมาทิวเสน สัวาสั น กโรติ ๑
อฺุกฺขิปตีติ อปเนติ ๑ อารกาวาทิ ทูเรเยว ๑ น เตน นิพฺพาน-
ชาคฺชยา อุณตุตฺ วา ปฺรูตฺตํ วาทิ อสงฺเขยฺยเยปี มหากปฺเป
พฺุทฺเชสุ อนฺุปฺปชฺชนฺเตสุ เอกสตุโตปี ปฺริณิพฺพาคฺคํ น สกโกติ
ตทาทิ ตฺจจฺฉา นิพฺพานชาคฺชติ น สกกา วตุตต พฺุทฺชกาเล
ปน เอเกกสฺมี สมากเม อสงฺเขยฺยเยปี สตุตทา อสตี อาราเชนติ
ตทาทิ น สกกา วตุตฺ ปฺรูรา นิพฺพานชาคฺชติ ๑ วิมุตฺติโรสตี
กิลเสหิ วิมฺจุจฺฉนโรส ๑ สพฺพทา หิ สาสนสฺส สมฺปตฺติ ยาวเทว
อนฺุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตสฺส วิมุตฺติยา โหติ ๑

รตนานีติ รติชนนฺุจฺฉน รตนานิ ๑ สติปฺภูจฺฉานาทโย หิ
ภาวियมานา ปฺุพฺพภากเปปี อนฺุปฺปกั ปิตฺติปาโมชฺชํ นิพฺพตฺเตนติ ๑
ปเคว อปฺรภาก ๑ วตุตตญฺเหดฺ

ยโต ยโต สมฺมสตี ขนฺุชานันฺุ อฺุทฺยพฺุพฺพิ

ลภติ ปิตฺติปาโมชฺชํ อมตฺนตฺ วิชานตฺนติ ๑ (๑)

โลกิยรตนนิมิตฺตมฺปน ปิตฺติปาโมชฺชํ น ตสฺส กลภากมฺปิ อคฺุขมตีติ

๑. พ. ฐ. ๒๕/๓๕/๖๖ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณฺณา หน้า ๔๕๘

อยมคฺโถ เหฏฺฐา ทสฺสีโต เอว ๆ อปีจ

จิตฺตีกตํ มหคฺคณฺจ อตฺถํ ทลฺลภทสฺสนํ

อโนมสฺตตปริโภคํ รตนนฺติ ปวฺจจตฺตี ฯ

ยถิ จ จิตฺตีกตาทิภาวเน รตนํ นาม โหติ สติ-

ปฏฺฐานาทีนฺเชว ภูตโต รตนภาโว ฯ โโพธิปฏฺธิชมฺมานํ หิ โส

อานุกาโว ยํ สวากา สวากปารมีณานํ ปจฺเจกสมฺพุทฺธา(๑)

ปจฺเจกโพธิณานํ สมฺมาสมฺพุทฺธา สมฺมาสมฺโพธิ อธิคฺคณฺตฺตี

อาสนฺนการณตฺตา ฯ ปรมฺปรการณํ หิ ทานาทีอุปนิสฺสโยติ

เอวํ รติชนนฺภูเจเน จิตฺตีกตาทิอฺภูเจเน จ รตนภาโว โโพธิอปฏฺธิช-

มฺมานํ สาคิสโย ฯ เตน วุคฺคตํ ตตฺตริมานิ รตนานิ เสยฺยถิทำ

จตฺตาโร สติปฏฺฐานาตีอาทิ ฯ

ตตฺถ อารมฺมณเ โอภกนฺตฺติควา(๒) อุปฏฺฐานภูเจเน อุปฏฺฐานํ(๓) ฯ

สติเยว ปฏฺฐานํ สติปฏฺฐานํ ฯ อารมฺมณสฺส ปน กายาทิวเสน

จตฺตฺพิชตฺตา (๔) วุคฺคตํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานาตี ฯ ตถา หิ กายเวทนา-

จิตฺตชมฺเมสฺสุ สุกฺขุขนิจฺจจตฺตสณฺณานํ ปหานโต อสฺสทฺทฺขานิจฺจา-

นตฺตภาวคฺคหณโต(๕) จ เนลฺลํ กายานุปสฺสนาทีภาโว วิภคฺโต ฯ

สมฺมา ปทหนฺติ เอเตน สยํ วา สมฺมา ปทหฺติ

ปสฺตถํ สุนฺทริ วา ปทหนฺติ สมฺมปฺปธานํ ฯ ปุคฺคลสฺส วา

๑. ม. ปจฺเจกพุทฺธา ฯ ๒. ม. ปกฺขนฺตฺติควา ฯ ๓. ม. ปฏฺฐานํ ฯ

เอวมฺปรีปี ฯ ๔. ม. จตฺตฺพิชฺตฺโต ฯ ๕. ม. ...นิจฺจานตฺตตาคหณโต ฯ

*เล่มที ๑๕ อุโปสถสฺตฺตวณฺณา หน้า ๔๕๕

สมฺมเทว ปธานภาวกรณโต สมฺมปฺปธานํ วีริยสฺเสตํ อธิ-
วณฺํ ๑ ตมฺปิ อนุปฺปนฺนุปฺปนฺนํ อุกฺกลานํ อนุปฺปาทนปทาน-
วเสน อนุปฺปนฺนุปฺปนฺนํ กุสลานํ [๑] อุปฺปาทนวทฺตณวเสน(๒)
จ จตฺกัจจํ กตฺวา (๓) วุตฺตํ จตฺตารโ สมนฺมปฺปธานาติ ๑

อิชฺฌตฺตีติ อิทฺธิ สมิชฺฌตฺตีติ นิปฺพชฺชตฺตีติ อตฺโถ ๑ อิชฺฌนฺนฺติ
วา เอตาย สตฺตวา อิทฺธา วุทฺตมา อุกฺกํสฺสตา โหนฺตฺตีติ
อิทฺธิ ๑ [๔] ปจฺเมน อตฺเถน อิทฺธิ เหว ปาโท อิทฺธิปาโท
อิทฺธิโกฏฺฐาโสติ อตฺโถ ๑ ทฺติเยน อตฺเถน อิทฺธิยา ปาโท
ปติฏฺฐา อธิคมฺปาโยติ อิทฺธิปาโท ๑ เตน หิ อุปฺปฺริวิเสส-
สงฺขาคํ อิทฺธิ ปชฺชนฺติ ปาปฺณนฺติ ๑ สฺวายํ อิทฺธิปาโท ๑
ยสฺมา ฉนฺทาเทจ จตฺตารโ อธิปติชฺมเม ชฺเร เชฏฺฐเก กตฺวา
นิพฺพตฺตียติ ตสฺมา วุตฺตํ จตฺตารโ อิทฺธิปาทาติ ๑

ปฺลยจฺนฺทฺริยานีติ สทฺธาทีนํ ปฺลยจ อฺนฺทฺริยานี ๑ ตตฺถ
อสฺสทฺธิยํ อภิภวิตฺวา อธิโมกฺขลกฺขณเ อฺนฺทฺฐจฺจํ กಾರೆตฺตีติ สทฺธา
นฺทฺธิยํ โกสฺชจฺจํ อภิภวิตฺวา ปคฺคหณลกฺขณเ ปมาทํ
อภิภวิตฺวา อุปฺปฺฐจฺจํ วิกฺเขปํ อภิภวิตฺวา อวิกฺเขป-
ลกฺขณเ อณฺณณํ อภิภวิตฺวา ทสฺสนลกฺขณเ อฺนฺทฺฐจฺจํ กಾರೆตฺตีติ
ปฺลยณา อฺนฺทฺธิยํ ๑

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ชฺมมานนฺติ ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. อุปฺปาทนภาววเสน ๑
๓. สฺ. จตฺตพฺพิชฺตฺตวา ๑ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร อิตฺตีติ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณฺณา หน้า ๔๖๐

ตานีเยว อสฺสทฺธิยาทีหิ อนภิกฺวณียโต อกมฺปิยฺญฺเจน
 สมฺปยุตฺตชฺมเมสฺสุ ธิรภาเวน พลานีติ เวทิตพฺพานิ ฯ
 สตฺตฺ โขชฺฌงฺคาคี โขธียา โขธิสฺส วา องฺคาคี
 โขชฺฌงฺคา ฯ ยา หิ เอสา ชฺมมฺสามคฺคิ ยาย โลกุตฺตร-
 มคฺคกฺขณฺเณ อุปฺปชฺชมานาย ลีนฺนุทฺทจฺจปฺติญฺจานายฺหนฺกามสฺสชฺต-
 กิลมถานฺนุโยคอุจฺเจทสฺสตาภินิเวสาทินิ อนนฺเกสฺส อุปฺปทฺทวณฺ
 ปฏฺธิปฺกขญฺจตาย สติชฺมมฺวิจยวีริยปีติปฺสฺสทฺธิสมฺมาธิอุเปกฺขาสงฺขาทาย
 ชฺมมฺสามคฺคิยา อริยสวโก พุชฺฌติ กิเลสฺนิตฺททาย วุจฺจหติ
 จตฺตารี วา อริยสจฺจานิ ปฏฺธิวิชฺฌติ นิพฺพานเมว วา สจฺฉิ-
 กโรตีติ โขธิตฺติ วุจฺจติ ตสฺสา ชฺมมฺสามคฺคิสงฺขาทาย โขธียา
 องฺคาคีปี โขชฺฌงฺคา ฆานงฺคมคฺคกฺงฺคาทโย วีย ฯ โยเปส
 วุตฺตปฺปการาย ชฺมมฺสามคฺคิยา พุชฺฌตีติ กตฺวา อริยสวโก
 โขธิตฺติ วุจฺจติ ตสฺส โขธิสฺส องฺคาคีปี โขชฺฌงฺคา เสนงฺค-
 รงฺคกาทโย วีย ฯ เตนานฺหุ โปราณฺมา พุชฺฌนฺนทสฺส ปุคฺคลสฺส
 องฺคาคี โขชฺฌงฺคาคี ฯ โขธียา สํวตฺตฺนตีติ โขชฺฌงฺคาคีอาทินา (๑)
 นเยนปี [๒] โขชฺฌงฺกานํ โขชฺฌงฺคคฺคฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ

อริโย อญฺจงฺกิโก มคฺคโคติ ตนฺตํมคฺควชฺฌกิลเสหิ อารกตฺตา
 อริยภาวกรตฺตา อริยผลปฏฺธิลาภกรตฺตา (๓) จ อริโย ฯ สมฺมาทิญฺจิ-
 # ๑. ขุ. ปฏฺธิ. ๓๑/๕๕๗/๔๖๓ ฯ ๒. ม. เขตฺถนฺตเร โขชฺฌงฺกานนฺติ
 # ทิสฺสตติ ฯ ๓. สී. อริยผลปฏฺธิลาภกรตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุโปสถสตุตตวณณา หน้า ๔๖๑

อาทีนึ อฏฺงฺกานึ อสุสาคิ(๑) อฏฺงฺกานึเยว วา อฏฺงฺกึโก ๑
กิลเส มาเรนุโต คจฺจติ นึพฺพานตฺถิเกหิ มคฺคิยติ สยฺ วา
นึพฺพานํ มคฺคตีติ มคฺคโคติ ๑ เอวเมเตสํ สติปฏฺจานาทีนํ
อตุตฺตวิภาโค เวทิตฺตพฺโพ ๑

โสตฺยาปฺนโนติ มคฺคสงฺฆาตํ โสตํ อาปชฺชิตฺวา ปาปฺณิตฺวา
จโตะ โสตฺยาปฺตฺติผลฏฺโฐติ อตุตฺโต ๑ โสตฺยาปฺตฺติผลสจฺฉิ-
กิริยาชฺช ปฏฺธิปฺนโนติ โสตฺยาปฺตฺติผลสฺส อตุตฺตโน ปจฺจกฺขกรณาย(๒)
ปฏฺธิปชฺชมาโน ๑ ปจฺจมมคฺคฏฺโฐ โย อฏฺจมโกติปิ วุจฺจติ ๑
สททาคามิตี สกึเทว อิมํ โลกํ ปฏฺธิสนฺธิคฺคหณฺวเสน อากมน-
สีโล ทฺถิตฺยผลฏฺโฐ อนาคามิตี ปฏฺธิสนฺธิคฺคหณฺวเสน กามโลกํ
อนาคมนสีโล ตฺถิตฺยผลฏฺโฐ ๑ โย ปน สทฺธานุสารึ ฐมฺมา-
นุสารึ เอกพิชฺติ เอวมาทึโก อริยปฺุคฺคลวิภาโค โส เอเตสํเยว
ปภเวทิตฺติ ๑ เสสํ วุตฺตนยเมว ๑

เอตมตฺถึ วิทิตฺวาติ เอตํ อตุตฺตโน ฐมฺมวินเย มต-
กฺุณปสทึเสน ทฺุสฺสึลปฺุคฺคเลน สทฺธิ สํวาสาภาวสงฺฆาตํ อตฺถึ
วิทิตฺวา ๑ อิมํ อุทานนฺตึ อิมํ อสํวาสารหสํวาสารหภาวานํ
การณปรึทึปนี (๓) อุทานํ อุทานนสี ๑

ตตุตฺถ ฌนฺนมตฺตวสุสตีติ อาปตฺตี อาปชฺชิตฺวา ปฏฺธิจฺฉาเทนุโต
๑. ม. อฏฺงฺกานึ อสุส อตุตฺติ ๑ ๒. ม. อตุตฺตปจฺจกฺขกรณาย ๑
๓. ม. ...สํวาสารหวิภาคการณปรึทึปนี ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๖๒

อณฺณํ นวํ อาปตฺตี อาปชฺชติ ตโต ปริ ตโต ปรนฺติ เอวํ
อาปตฺติวสฺสํ กิเลสวสฺสํ อติวิย วสฺสติ ฯ วิวภูํ นาทิวสฺสตีติ
อาปตฺตี อาปนฺโน ตํ อปฺปฏิจฺฉาเทตฺวา วิวรนฺโต สพฺรหฺม-
จารีนํ ปกาเสนฺโต ยถาธมฺมํ ยถาวิญญํ ปฏิกโรนฺโต เทเสนฺโต
วฺภูจนฺโต อณฺณํ [๑] อาปตฺตี นวชฺชติ เตนสฺส วิวภูํ
ปฺน อาปตฺติวสฺสํ กิเลสวสฺสํ น วสฺสติ ฯ ยสฺมา จ เอตเพวํ
ตสฺมา ฉนฺนํ ฉาหิตํ อาปตฺตี วิวเรถ ปกาเสถ ฯ เอวนตํ
นาทิวสฺสตีติ เอวํ สนฺเต ตํ อาปตฺติอาปชฺชนกํ อาปนฺนปฺกคฺคํ
อตุตฺถาวิ อติวิชฺฌิตฺวา กิเลสวสฺสํ (๒) น วสฺสติ น เตเมติ ฯ
เอวํ โส กิเลสเหิ อนวสฺสุโต ปริสฺสุทฺธสีโล สมหิโต หุตฺวา
วิปสฺสนํ ปฏฺฐเปตฺวา สมฺมสนฺโต อนุกฺกเมน นิพฺพานํ
ปาปฺณาตีติ อธิปฺปาโย ฯ

ปญฺจมสฺสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. เอตฺถนตฺเร นวฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒. สี. กิเลสวสฺสเนน ฯ

โศณสุตตวณณนา

ณฏเจ อวนตีสูตติ อวนติริฏเจ ๑ กุรรหมเรติ เอวณามเก
นกระ ๑ ปวตเต ปพพเตติ ปวตตนามเก ปพพเต ๑ ปพพเตติปี
วทนต์(๑) ๑ โสโณ อุปาสโก กุกกณโณติ นามน โสโณ นาม
ตีหิ สรณคณนหิ อุปาสกตตปฏิเวทเนน (๒) อุปาสโก โกฏิกคณน-
กสส กณณปีพนุชนสส ธารณน โกฏิกคณโณติ จ วตตพเพ
กุกกณโณติ เอว อภินญาโต น (๓)สุขุมาริ โสโณติ (๓) อธิปปาโย ๑

อัย หิ อายสมโต มหากจายนสส สนตติเก ฆมม สุตวา
สาสเน อธิปสนโน สรณส จ สีเสสุ จ ปติฏจิติ ปวตเต
ปพพเต ฉายทกสมปนเน จาเน วิหาริ การตวา เถริ ตตถ
วาสาเปตวา จตฺหิ ปจเจยหิ อุปฏจาทิ ๑ เตน วุตติ อายสมโต
มหากจายนสส อุปฏจาทิ โหตีติ

โส กาลน กาลิ เถรสส อุปฏจานัน คจจติ ๑ เถโร
จสส ฆมม เทเสติ ๑ เตน สัเวคพหุโล ฆมมจริยาย อุตสาห-
ชาโต วิหริติ ๑ โส เอกทา สคณน สหุธิ วาณิซชตถาย
อชเชนี คจจนโต อนตรามคเก อฏวีย สคเถ นิวิฏเจ รตติย
ชนสมพาธกเยน เอกมณตติ อปกกมม นิตุท อุปคณนติ ๑ สคโถ
ปจจสเวลายิ อฏจาย คโต ๑ น เอโกปี โสณิ ปโปเชสิ ๑

๑. ม. ปปาเต ปพพเตติปี ปจจติ ๑ ๒. ม. อุปาสกถาวปปฏิเวทเนน ๑

๓. ม. น สุขุมาริ โสโณติ ๑

*เล่มที ๑๕ มหาวคฺควณฺณา หน้า ๔๖๔

สพฺเพปี วิสริตฺวา อคมฺสฺ ๑ โส ปภาตาย รตฺติยา ปพฺพชฺฉิตฺวา
อฏฺฐาย กณฺจิ อปสฺสนฺโต สตฺเถเนว คตฺมคฺคํ คเหตุวา สีนฺม
สีนฺม กจฺจนฺโต เอกํ วัฏฺฐกฺขํ อุปคณฺนิ ๑ ตตฺถ อทฺทสฺ เอกํ
มหากายํ (๑) วิรูปทสฺสนํ วิภจฺจํ (๒) ปุริสํ อฏฺฐิตฺโต มุตฺตานิ อตฺตโน
มฺสานิ สยเมว ขาทนฺตํ ทิสฺวาน โกสิ ตฺวนฺติ ปุจฺฉิ ๑
เปโตสฺมิ(๓) กนฺเตติ ๑ กสฺมา เอวํ กโรสิตี ๑ อตฺตโน ปุพฺพ-
กมฺเมนาติ ๑ กิมฺปน กตฺติ กมฺมนฺติ ๑ อหํ ปุพฺเพ ภารุกจฺฉ-
นกรวาสี กุฏฺวาณิไซ หุตฺวา ปเรสฺส สนฺตํ วัณฺเจตฺวา ขาที
สาณฺเ จ ภิกฺขาย อุปคเต ตฺมฺหากํ มํสํ ขาทถาติ อุกฺโกสิ
เตน กมฺเมน เอตฺรหิ อิมํ ทฺกขํ อนุภวามิตี ๑ ตํ สุตฺวา
โสโณ อติวिय สํเวกํ ปฏฺฐิลภิ ๑

ตโต ปรี กจฺจนฺโต มฺขโต ปคฺฉริตกาฬโลหิตฺเต เทว
เปตทารเก ปสฺสิตฺวา ตเถว ปุจฺฉิ ๑ เตปิสฺส อตฺตโน กมฺมํ
กเถสฺส ๑ เต กิร ภารุกจฺฉนฺนเร ทารกกาเล กนฺธวณฺชิชฺชาย (๔)
ชีวิทํ กปฺเปเนตฺตา อตฺตโน มาตริ ชีณาสเว นิมฺนเตตฺวา
โภเชนฺติยา เคหํ กนฺตฺวา อมฺหากํ สนฺตํ กสฺมา สมณานํ
เทสิ ตยา ทินฺนโภชนํ ภูณฺชนกสมณานํ มฺขโต กาฬโลหิตํ
ปคฺฉริตฺตํ อุกฺโกสิสฺ ๑ เต เตน กมฺเมน นิริเย ปจฺจิตฺวา ตสฺส
วิปากาวเสเสน เปตโยนियํ นิพฺพตฺติตฺวา ตทา อิมํ ทฺกขํ
๑. สี. มหาวิการิ ๑ ๒. ม. กจฺจนฺตํ ๑ ๓. ม. เปโตมฺหิ ๑
๔. ม. กนฺธวณฺชิชฺชาย ๑

*เล่มที่ ๑๕ โสณสุตตวณณา หน้ ๔๖๕

อนุกวนติ ฯ ตมปี สุตวา โสโณ อติวีย สัเวคชาโต อโหสิ ฯ

โส อุชเชนี คนุตวา ตั กรณียั ตีเรตวา กุลฆริ

ปจจาคโต เถริ อุปสงกมิตวา กตปฏิสนุถาโร เถรสส ตมคฤ

อาโรเจสิ ฯ เถโรปีสส ปวตตินิกวตตีสุ (๑) อาทีนวานิสัเส วิภาเวนุโต

ชมมัม เทเสติ ฯ โส เถริ วนุทิตวา เคหิ คโต สายมัส

กฤษชิตวา สยนิ อุปคโต โถกัเยว นินุทายิตวา ปพุชฉิตวา

สยนตเล นิสชช ยถาสตัม ชมมัม ปจจเวกขิตุ อารทุโธ ฯ ตสส

ตั ชมมัม ปจจเวกขโต เต จ เปตตตภาเว อนุสสรโต สัสารทุกัม

อติวีย ภยานกั หุตวา อุปภูจาสิ ปพุชชชาย จิตตัม นมิ ฯ โส

วิภาทาย รตติยา สริรปฏิกษกณั กตวา เถริ อุปสงกมิตวา

อตุตโน อชฌมาสยั อาโรเจตวา ปพุชชชั ยาจิ เตน วุตตัม

อถ โข โสณสส อุปาสกสส กุฎิกณณสส รโหคตสส ฯเปฯ

ปพุพาเชตุม มั ฆนเต อยโย มหากจจาโนติ (๒) ฯ

ตตุถ ยถา ยถาติอาทีนั ปทานั อัย สงเขปตุโถ ฯ

เยน เยน อากาเรน อยโย มหากจจายโน ชมมัม เทเสติ

อาจิกขติ ปณณเปติ ปญฺจเปติ วิวรติ วิภชติ อุตตานิกรโรติ

ปกาสติ เตน เตน เม อุปปริกขโต เอวั โหติ ยเทตัม

สิกขตตยพุรหุมจริยั เอกมปี ทิวสั อกขณฺจัม กตวา จริมก-

จิตตัม ปาเปตพพตาย เอกนุตปริปฺณณั ฯ เอกทิวสมปี กิเลส-

๑. สี่. ปวตตี สุตวา ฯ ๒. ม. มหากจจาโนติ ฯ

มเถน อมถินํ กตุวา จริมกจิตฺตํ ปาเปตพฺพตาย เอกนฺต-
ปริสุทฺธํ ๑ สงฺขลิจิตตทิสฺ(๑) โธตสงฺขสฺสปฏิภากํ จริตพฺพํ ๑ อิํ
น สุกริ อการิ อชฺฌาวตฺตา อการมชฺฌเณ วสนฺเตน เอกนฺต-
ปริปฺนุณฺณํ ๑เป๑ จริตฺตํ ยนฺนุนาหิ เกเส เจว มสฺสุนิ จ
โอาหารेतฺวา โวโรเปตฺวา กาสายรสปีตตาย กาสายานิ พุรหุมจริยิ
จรรนฺตานิ อนุจฺฉวิกานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา นิวาเสตฺวา เจว
ปารุปีตฺวา จ อการสฺมา นิกฺขมิตฺวา อนการิยิ ปพฺพเชยฺยํ ๑
ยสฺมา อการสฺส หิตฺตํ กสิวานิชฺชาทิกมมํ อการิยนฺติ วุจฺจติ
ตลฺลจ ปพฺพชฺชายิ นตฺถิ ตสฺมา ปพฺพชฺชา อนการิยา นาม
ตํ อนการิยิ ปพฺพชฺชํ ปพฺพเชยฺยํ อฺปกจฺเจยฺยํ ปฏิปชฺเชยฺยนฺติ
อตฺถโถ ๑

เอวํ อตฺตนา รโหิตกุกิตฺตํ โสโณ อฺปาสโก เณรสฺส
อาโรเจตฺวา ตํ ปฏิปชฺชิตฺตกาโม ปพฺพาเชตฺตํ มํ ภนฺเต อโย
มหากจฺจानฺติ อาห ๑ เถโร ปน น(๒) ตาวสฺส ฌานํ ปริปากํ
กถนฺติ อฺปฺธาเรตฺวา ฌานปริปากํ อากมยมาโน ทุกฺกกริ โขติ-
อาทินา ปพฺพชฺชาจฺจนฺทํ นิวาเรสิ ๑

ตตฺถ เอกภตฺตนฺติ เอกภตฺติโก โหติ รตฺตฺตฺปรโต วิรโต
วิกาลโกชนาติ (๓) เอวํ วุตฺตํ วิกาลโกชนวิรตี สนฺธาย วทติ ๑
๑. ม. สงฺขลิจิตตฺตํ ลิจิตตฺตฺตํ ๑ ๒. ม. นสฺสุโท นตฺถิ ๑
๓. ที. สී. ๕/๖,๑๐๓/๖,๘๔ ๑ อ.ง. ต.ก. ๒๐/๕๑๐/๒๗๒ ๑

*เล่มที่ ๑๕ โสณสูตรวณณา หน้า ๔๖๗

เอกเสยฺยุนฺติ อหุตฺติยเสยฺยํ ฯ เอตฺถ จ เสยฺยาสีเสน เอโก ติฏฺฐติ เอโก
 กจฺจติ เอโก กจฺจติ เอโก นิสีทตฺติอาทินา (๑) นเยน วุตฺเตสุ
 จตฺตฺส อิริยาปฺเลสุ กายวิเวกํ ทีเปติ น เอกากินา หุตฺวา
 สยนมตฺตํ ฯ พุรหฺมจฺริยฺนฺติ เมถุนวิริตฺติพุรหฺมจฺริยํ สิกฺขตฺตยา
 นฺโยคสงฺฆาตํ สาสนพุรหฺมจฺริยํ วา ฯ อิงฺฆาติ โจทฺนตฺถ
 นิปาโต ฯ ตตฺถเววติ เคะเหเยว ฯ พุทฺธสาสนํ (๒) อนุยฺยฺชาติ นิจฺจ-
 สึลอุโปสถสึลาทิกเกทํ(๓) ปฺลจฺงกํ อฏฺฐจฺงกํ ทสงฺกณฺจ สึลํ
 ตทฺนฺรูปฺลจฺ สมာธิปฺลญาภาวนํ อนุยฺยฺช ฯ เอตํ หิ อุปาสเกน
 ปุพฺพภาเค อนุยฺยฺชิตฺตพฺพํ พุทฺธสาสนํ นาม ฯ เตนนาท กาลยฺตฺตํ
 เอกภตฺตํ เอกเสยฺยํ พุรหฺมจฺริยฺนฺติ ฯ

ตตฺถ กาลยฺตฺตฺนฺติ จาตฺตฺตฺสึปฺลจฺทสิอฏฺฐมิปาฎิหาริย-
 ปกฺขสงฺฆาเตน กาลเณ ยฺตฺตํ ยถาวุตฺตกาเล วา ตฺยหํ
 อนุยฺยฺชนตฺตฺส ยฺตฺตํ ปติรूपิ สกฺกณฺเญยฺยํ น สพฺพกาลี
 ปพฺพชฺชาติ อธิปฺปาโย ฯ สพฺพเมตํ ฉานฺนสฺส อปริปกฺกตฺตา
 ตตฺส กามานํ ทฺวปฺปหานตฺยา สมฺมาปฏฺิพฺตฺติยํ โยคฺยํ การาเปตฺตํ
 วทติ น ปพฺพชฺชาจฺจ นฺนิวาเรตต ฯ ปพฺพชฺชาทิสฺสงฺขาโรติ
 ปพฺพชฺชิตฺตํ อารมฺโห อุตฺสาโห ฯ ปฏฺิปฺสสมฺภิติ อินฺทฺริยานํ
 อปริปกฺกตฺตา สํเวคสฺส จ นาตติกฺขภาวโต วุปฺสมิ ฯ กิณฺจาปี

๑. ขุ. มหา. ๒๕/๓๓/๒๕,๒๒๕/๑๗๑ ฯ ๒. ม. พุทฺธานํ สาสนํ ฯ
 # ๓. ม. ...อุโปสถสึลาทิกเกทํ ฯ

ปฏิปตฺสมภิ เถเรน วุตฺตวิธี ปน อนุตฺติฏฺจนฺโต กาเลน กาลิ
เถริ อุปสงฺกมิตฺวา ปยิริปาสนฺโต ฌมฺมํ สฺสนาติ ฯ ตสฺส
วุตฺตนเยเนว ทฺตियมฺปิ(๑) ปพฺพชฺชชย จิตฺตํ อุปฺปชฺชิ เถรสฺส
อาโรเจสิ ฯ ทฺตियมฺปิ เถโร ปฏิกฺขิปี ฯ ตตฺติยวเร ปน
ณานสฺส ปรีปกฺกภาวํ ฌตฺวา อิทานิ นํ ปพฺพาเชตฺถุ กาโลติ
เถโร ปพฺพาเชสิ ปพฺพชิตฺตจฺจํ ตํ ตีณิํ สํวจฺจรานิ อตฺติกมิตฺวา
คณิํ ปรีเยสิตฺวา อุปสมฺปาเทสิ ฯ ตํ สนฺชชย วุตฺตํ ทฺตियมฺปิ
โฆ โสโณ ๗เป ๗ อุปสมฺปาเทสิติ

ตตฺตถ อุปฺปฏิกฺขุโกติ กตฺติปยฏิกฺขุโก ๗ ตทา กิร ฏิกฺขุ
เยภฺยเยน มชฺฌิมปเทเสยว(๒) วสิสฺสุ ๗ ตสฺมา ตตฺตถ กตฺติปยาเอว
อหเสส ๗ เต จ เอกสฺมี นิกเม เอโก เอกสฺมี นิกเม เทวติ
เอวํ วิสฺสุ วิสฺสุ วสิสฺสุ ๗ กิจฺจเณนาติ ทฺกฺกเขน ๗ กสิเรนาติ
อายาเสน ๗ ตโต ตโตติ ตสฺมา ตสฺมา คามนิกมาทิตโต ๗
เถเรน หิ กตฺติปเย ฏิกฺขุ อาเนตฺวา อณฺเณสฺสุ อานียมานสฺสุ
ปฺพเพ อานิตา เกนจิทเวว กรรมเยน ปกฺกมสิสฺสุ ๗ กิณฺจิจิ กาลิ
อากเมตฺวา ปฺน เตสฺสุ อานียมานสฺสุ อิตเร ปกฺกมสิสฺสุ ๗ เอวํ
ปฺนปฺนํ อานยเนน สนฺนิปาโต จิเรเนว อโหสิ เถโร จ
ตทา เอกวิหารี อโหสิ ๗ ทสวคฺคํ ฏิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาเตตฺวาติ
ตทา ภควตา ปจฺจันตเทเสปี ทสวคฺคเณว สงฺฆเณน อุปสมฺปทา
๑. ม. ทฺตिय ๗ ๒. ม. มชฺฌิมปเทเส เอว ๗

*เล่มที่ ๑๕ โสณสุตตวณณา หน้ท ๔๖๕

อนุณณตทท ๑ อิตอนินทนน หิ เณรน ยาจิต ปรณจวคเคน
สงเมน ปรณจณตเทเส อปรสมปรท อนุชนน ๑ เตน วุคคต คินณค
วสุสนน ๑เป ๑ สนนปทเตตวตติ

วสุส วุณจสุสตติ อปรสมปรชชิตว ปรจมวสุส อปรคณตว
วสุสิตว ๑ เอทิส ๑ เอทิส จตติ เอวรูปร ๑ เอวรูปร
๑ เอวรูปรน นนมกยรปรกยสมปรตติย สมนนคต เอวรูปรน
ชมมกยสมปรตติย สมนนคตติ สุตเตย เม สอ ภคว ๑
น โข เม สอ ภคว สนมุข ทิณุจติ เอเตน ปรณชชนค
สทชยเอว(๑) อยสุม สอโน ภควนค ทณจกมอ อโหสิ ๑
อปรภค ปรน สคธรร สทธี เอกคณชคณีย วสุตว ปรณจ-
สมย อชณินุจ สอพรอณจกคิกกนิ สคธ สนมุข อณจิกตว
มนสิคตว สพพิ เจตส สมนนคทริตว อคธชมมปรณิสเวท
หุคตว ภณนต ชมมปรสยหิตปมชชทิมุเชน (๒) สมหิต
สรภณปรโยสเน วิปรสน ปรณจเปตว สงขเร สนมสนต
อนุปรพเพน อรคคต ปรปรณ ๑ เอตทคธเมว หิสส ภควต
อคตนา สทธี เอกคณชคณีย วสอ อณคตติ วทนค ๑

เกจ ปรนหุ น โข เม สอ ภคว สนมุข ทิณุจติ
อิท รปรกยทสสนเมว สนชย วุคคตติ ๑ อยสุม หิ สอโน
๑. สอ. ปรณชชนค สนชย เอว ๑ ม. ปรณชชนสทชย เอว ๑
๒. สอ. ชมมพรสสชชชคปมชชทิมุเชน ๑

ปพฺพชิตฺตวาว เณรสฺส สนฺตฺติเก กมฺมฏฺจานํ กเหตุวาว จมฺเณนฺโต
วายนฺโต อนุปสมฺปนฺโนว โสตาปนฺโน หุตฺตวาว อุปสมฺปชิตฺตวาว
อุปาสกาปี โสตาปนฺนา โหนฺติ อหฺมปี โสตาปนฺโน กิเมตฺถ
จิตฺตฺนฺติ อุปริมคฺคตฺถาย วิปฺสฺสนํ วจฺเจตฺตวาว อนุโตวสฺเสยว
ฉพฺภิณฺโณ หุตฺตวาว วิสฺสุทฺธิปวาราณาย ปวเรติ ฯ อริยสจฺจ-
ทสฺสเนน หิ ภควโต ฌมฺมกาโย ทิฏฺฐโณ นาม โหติ ฯ วุตฺตญฺเหด
โย โข วกฺกฺล ฌมฺมํ ปสฺสตี โส มํ ปสฺสตี ฯ โย มํ ปสฺสตี
โส ฌมฺมํ ปสฺสตีติ ฯ (๑)

ตสฺมาสฺส ฌมฺมกายทสฺสนํ ปแคว สิทฺธิ ปวเรตฺตวาว
ปน รุปกาโย ทฏฺฐกาโม อโหสีติ ฯ

สเจ มํ อุปฺชฌาโย อนุชานาตีติปิ ปาโง ฯ ภนฺเตติ
ปน ลินฺนฺติ ฯ ตถา สาธุ สาธุ อวฺุโส โสณฺณ กจฺฉ
ตฺวํ อวฺุโส โสณฺณาตีปิ ปาโง ฯ มา(๒) อวฺุโสติ ปน เกสฺสุ
โปตฺถเกสฺสุ นตฺถิ ฯ ตถา เอวมาวฺุโสติ โข อายสฺมา โสณฺณาตีปิ
ปาโง ฯ อวฺุโสวาโทยว หิ อณฺณมณฺณํ ภิกฺขุณฺํ ภควโต
ชรฺมานกาเล อัจฉินฺโณ ภควนฺตํ ปาสาทิกนฺตฺติอาทินํ ปทานํ
อตุโถ เหฏฺฐา วุตฺโตยว ฯ

กจฺฉิ ภิกฺขุ ฌมฺนียนฺติ ภิกฺขุ อิทํ ตฺยหํ จตฺตจกฺกํ
นวทวารํ สรียนฺตํ กจฺฉิ ฌมฺนียํ ก็ สกฺกา ฌมิตฺตํ สหิตฺตํ
๑. ส. ข. ๑๗/๒๑๖/๑๔๗ ฯ ๒. ม. อัย ปาโง นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โสณสุตตวณณา หน้ท ๔๗๑

ปรหริตต กิ ทุกขภวโร นภภวติ ๗ กจจิ ยปนียนติ กิ
ตตักิจเจสุ ยปเปตฺถุ คเมตฺถุ สกกา น กณจิ อนุตฺรยั(๑)
ทสฺเสติ ๗ กจจิสึ อปฺปกิลมเถนาคิ อนุยาสเณ อิมิ เอตฺถกํ
อทฺธานัน กจจิ อคคโถสึ ๗

เอตทโหสิตฺถิ พุทฺธาจันณัน อนุสฺสรนฺตสฺส อายสฺสมโต
อานนฺทสฺส เอตฺถ ยสฺส โข มํ ภควาติอาทินา อิทานิ วุจจมานัน
จิตฺเต อาจันณัน อโหสิ ๗ เอกวิหารเรติ เอกกนฺธกฺขี ๗ กนฺธกฺขี
หิ อีธ วิหารโรติ อธิปฺเปตา ๗ วตฺถุนฺติ วสิตต ๗

นิสฺชชย วิตฺติณามตฺวาติ เอตฺถ ยสฺมา ภควา อายสฺสมโต
โสณสฺส สมหปคฺติสมภชฺชเน ปภิสฺสนธาริ กโรนฺโต สวาก-
สาธารณา สพฺพา สมหปคฺติโย อนุโลมปภฺทิลอมน สมหภชฺชนฺโต
พหุเทว รตฺถี ๗เป ๗ วิหาริ ปาวิสึ ตสฺมา อายสฺมาปึ โสโณ
ภควโต อธิปฺปายั ญตฺวา ตทนฺธรูปึ สพฺพา ตา สมหปคฺติโย
สมภภชฺชนฺโต พหุเทว รตฺถี ๗เป ๗ วิหาริ ปาวิสึติ เกจึ
วทนฺติ ๗ ปวิสึตฺวา จ ภควตา อนุญญาโต จิวริ ตโรกรณียั
กตฺวาปึ ภควโต ปาทปสฺเส นิสฺชชย วิตฺติณามสิ ๗ อชฺฌเมสิตฺถิ
อาณนเปสิ ๗ ปภฺทิกาทฺถุ ตํ ภิกฺขุ ฐมฺโฆ ภาสิตฺถุนฺติ ภิกฺขุ ตฺยหํ
ฐมฺโฆ ภาสิตฺถุ อฺปฺภจาทฺถุ ญานนฺมุเข อคจฺจตฺถุ ๗ ยถาสฺสํ
ยถาปริยตฺถุ ฐมฺมํ ภณนหิตึ อตฺถโถ ๗

๑. ม. อนุตฺรยนฺติ ๗

โสปส อฏฺจกวกคิกานีติ อฏฺจกวกคกฏตานี กามสุตตาทินี
โสปสสุตตานี ฯ สเรน อภณีติ สุตตสฺสธารณสเรน อภาสี ฯ
สรภณณวเสน กเถสึติ อตุโถ ฯ สรภณณปรีโยสานนติ อุตฺสธารณา-
วसानน ฯ สุกคหิตานีติ สมฺมา อุกคหิตานี ฯ สุมนลิกตานีติ
สฺกฺกฺจ มนลล กตานี ฯ เอกจฺจ อุกคหณกาเล สมฺมา อุกคเหตุวาปี
ปจฺจฉา สขณฺณยาทิวเสน มนลล กรณกาเล พยฺยชฺชนานี วา
มิจฺฉา โรเปติ ปทปจฺจฉากฏฺจ วา กโรติ น เอวมยฺ ฯ
อิมินา ปน สมฺมเทว ยถุกคหิตํ มนลล กตานี ฯ เตน วุตฺตํ
สุมนลิกตานีติ สฺกฺกฺจ มนลล กตานีติ ฯ สฺวปฺจาริตานีติ อตฺถโตปี
สฺกฺกฺจ อฺปฺจาริตานี ฯ อตฺถเอ หิ สฺกฺกฺจ อฺปฺจาริตเอ สกฺกา ปาลี
สมฺมา อุตฺสธารณฺจฺจ ฯ (๑) กลฺยาณียาสี วาจา ย สมฺนฺนาคโตติ ลลิต-
ชนิตาทินี ยถาวิชานวจนน ปรลมณฺทลปทพยฺยชฺชนปรีปฺญณาย(๒)
โปรียา วาจา ย สมฺนฺนาคโต อาลล ฯ วีสฺกฺกฺจายาติ วิมุตฺตตาย ฯ
เอเตนสฺส วิมุตฺตวาทิตํ ทสฺเสติ ฯ อนลคพายาติ เอลล(๓) วุจฺจติ
โทโส ตํ น ปกฺขมรตลลิตล อนลคพา ตาย นลทโทสาयाติ
อตุโถ ฯ อถ วา อนลคพายาติ อนลลาย จ อคพาย จ
นลทโทสา ย อคพิตปทพยฺยชฺชนาย อปรีหีนปทพยฺยชฺชนาติ
อตุโถ ฯ ตถา หิ นํ ภคฺวา เอตทคคํ ภิกฺขเว มม
สาวกานํ ภิกฺขุณํ กลฺยาณวากุณณานํ ยทลล โสโณ
๑. ลล. ปาฬลคมม อจฺจาเรตฺจฺจ ฯ ๒. ม. ...พยฺยชฺชนปรีปฺญณาย น
๓. ม. เอลา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โสณสูตรวณณา หน้า ๔๗๓

กุกกณโณติ (๑) เอตทกเค เจเปสิ ฯ อตถสฺส วิญญาปนียาติ
ยถาธิปเปตฺติ อตถํ วิญญาเปตฺตุ สมตถาย ฯ

กตฺวาสุโสติ โส กิร มชฺฌิมวยสฺส ตตฺติยโกฏฺฐาเส จิโต
อากปฺปสมฺปนฺโน ว(๒) ปเรสํ จิตรรปฺพชฺโชโต วิย ขายติ ฯ
ตํ สนฺธาย ภควา ปุจฺจตฺติ เกจิ ตํ อการณํ ฯ เอวํ
สนฺเต สมาริสุขํ อนุภฺวิตุํ ยุตฺโต เอตตํ กาลํ กสฺมา ปมาทํ
อาปนฺโนติ ปฺน อนุยฺยชฺชิตฺตุํ สตถา กตฺวาสุโสติ ตํ ปุจฺจติ ฯ
เตเนวาท กิสฺส ปน ตวํ ภิกฺขุ เอวํ จิรํ อกาสิติ ฯ

ตตฺถ กิสฺสาติ กิ การณา ฯ เอวํ จิรํ อกาสิติ เอวํ
จิรายิ ฯ เกน การณน เอวํ จิรกาลํ ปพฺพชฺชํ อนุปกฺนตฺวา
อการมชฺเฌ วสีติ อตฺถโธ ฯ จิรํ ทิฏฺฐโธ เมติ จิเรน จิรกาเลน
มยา ทิฏฺฐโธ ฯ กามสฺสูติ กิเลสคามสฺสุ จ วตฺถุกามสฺสุ จ ฯ
อาทินฺโวติ โทโส ฯ อปีจาทิ กามสฺสุ อาทินเว เกนจิ ปกาเรน
ทิฏฺฐเจปี น ตาวาหํ ฆราวาสโต นิกฺขิมิตฺตุํ อสภฺชี ฯ กสฺมา ฯ
สมฺพาโร ฆราวาโส อจฺจาวเจหิ กิจฺจกรณฺเฌหิ สมฺปพฺยุพฺโพ
อการียภาโว ฯ เตเนวาท พหุภิกฺโข พหุกรณฺเฌโยติ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ กามสฺสุ ยถาภูตํ อาทินวทสฺสิโน จิตฺตํ
จิรายิตฺวาปี น ปกฺขนฺทติ(๓) อณฺณทตฺถํ ปทฺมปฺลาเส อุกกพิณฺทุ
วิย วินิวตฺตติเยวาทิ เอตมตฺถํ สพฺพาทารโต วิทิตฺวา ฯ อิมํ

๑. อจ. เอก. ๒๐/๑๔๗/๓๑ ฯ ๒. ม. ...พยฺยชนปริปฺณณาย ฯ

๓. ม. เอลา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กงฺขาเรวตฺตวณณา หน้า ๔๖๕

อสุจี สงฺกิลสฺสมมฺเวย รมตีติ ปฏิปกฺขโต เทสนํ ปรีวตฺเตติ ฯ

เอวํ ภควตา อุทานเ อุทานิเต อายสฺมา โสโณ

อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา อตฺตโน อุปฺชฌายสฺส วจเนน

ปจฺจนตฺเตส ปณฺจวคฺเคน อุปสมฺปทาทีนํ ปณฺจ วตฺถุนิ (๑)

ยาจิ ฯ ภควาปี ตานํ อนุชานีติ สพฺพํ ขนฺธเก (๒) อาคตฺนเยน

เวทิตฺพํ ฯ

นฏฺฐตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

กงฺขาเรวตฺตวณณา

สฺตตฺตเม เรวโตติ (๑) ตสฺส เทรสฺส นามํ ฯ โส หิ สาสเนน

ปพฺพชิตฺวา ลทฺฐุปสมฺปโท สีลวา กฺลฺยาณชฺมโม วิหฺรติ ฯ

อกปฺปิยา มุคฺคา น กปฺปนฺติ ปรีกฺขชิตฺตุํ อกปฺปิโย คฺุโพติ (๔)

จ อาทีนา วินยฺกุกฺกุจฺสงฺขาตฺกงฺขาพฺหุโล ปน โหติ ฯ เตน

กงฺขาเรวโตติ ปณฺชายิตฺถ ฯ โส อปรภาเค สฺตถฺ สนฺติเก

กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา ฆณฺเณโต วายมนฺโต น อภิญฺญา

สจฺจิกิตฺวา ฌานสฺสฺเชน ผลสฺสฺเชน วีตฺนํเมติ เขภฺยุเยน

ปน อตฺตนา อธิคตํ อริยมคฺคํ ครูํ กตฺวา ปจฺจเวกฺขติ ฯ

เตน วุตฺตํ อตฺตโน กงฺขาวิตรณฺวิสุทฺธี ปจฺจเวกฺขมาโนติ ฯ

๑. ม. อุปสมฺปทาทีปณฺจวตฺถุนิ ฯ

๒. วิ. มหา. ๕/๒๐-๒๓/๒๕-๓๖ ฯ

ม. กงฺขาเรวโตติ ฯ ๔. วิ. มหา. ๕/๔๘/๕๘ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๗๖

มคฺคปณฺณา หิ อโหสิ นฺ โข อหํ อตีตมทฺธานนฺตฺติอาทินยป-
ปวตฺตตาย (๑) โสฬสวตฺตถุกาย พุทฺเธ กงฺขติ ฐมฺเม กงฺขติ ฯเปฯ
ปฏฺิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ฐมฺเมสุ กงฺขติติ (๒) เอวํ วุตฺตตาย อฏฺฺจ-
วตฺตถุกาย ปเคว อิตฺราสนฺติ อนวเสสโต สพุพฺพกงฺขานํ วิตรณฺโต
สมตฺติกฺกมนฺโต อญฺเณหิ จ อตฺตนา ปหาตพุพฺภิเเสหิ อจฺจนฺต-
วิสุชฺฌนฺโต กงฺขาวิตรณฺวิสุทฺธิติ อิทฺธิปฺเปตาฯ ตํ หิ
อยมายสุมา ทีฆฺรตฺตํ กงฺขาปฺกตฺตตา อิมํ มคฺคฐมฺมํ อธิคฺมม
อิมา เม กงฺขา อนวเสสา ปหีนฺาติ คุรุ กตฺวา ปจฺจเวก-
ขมาโน นิสีทฺติ น สปฺปจฺจยนาจรูปทสฺสนํ อนิจฺจนฺตฺติกตฺตา
ตสฺส กงฺขาวิตรณฺตสฺส ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อริยมคฺคตสฺส อนวเสส-
กงฺขาวิตรณฺตสฺสวตฺตํ อตฺถํ วิทิตฺวา ตทตฺถทฺธิปํ อิมํ อุทานํ
อุทานฺเนสิ ฯ

ตตฺถ ยถา กาจิ กงฺขา อิทฺ วา หุริ วาติ อิทฺ อิมสฺมี
ปจฺจปฺปนฺเน อตฺตภาเว อหํ นฺ โขสฺมี โน นฺ โขสฺมีติอาทินา(๓)
หุริ วา อตีตนาคเตสฺ อตฺตภาเวสุ อโหสิ นฺ โข อหํ
อตีตมทฺธานนฺตฺติอาทินา(๔) อุปฺปชฺชนกา กงฺขาฯ สกเวทฺธิยา วา
ปรเวทฺธิยา วาติ ตา เอวํ วุตฺตนฺยเนว สกอตฺตภาเว อารมฺมณ-

๑. ม. ม. ๑๒/๑๒/๑๔ ฯ ส. นี. ๑๖/๖๓/๓๑ ฯ

๒. อภิ. สจ. ๓๔/๖๗๒/๒๖๓ ฯ ๓. ม. ม. ๑๒/๔๕๑/๔๘๖ ฯ

๔. ม. ม. ๑๒/๑๒/๑๔ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กงฺขาเรวตฺตวณฺณา หน้า ๔๗๗

วเสน ปฏฺฐิตพฺพาย ปวตฺติยา สกเวทียา วา ปเรตฺ(๑) อตฺตภาเว
ปฏฺฐิตพฺพาย พุทฺโธ นฺ โข โน นฺ โขติอาทินา วา ปฺรสุมี
ปฺราน(๒) อุตฺตเม ปฏฺฐิตพฺพาย ปวตฺติยา ปฺรเวทียา วา ยา กาจ
กงฺขา วิจิจฺจนาฯ [๓] ฉายีโน ตา ปชฺหนฺติ สพฺพา อาตปิโน
พฺรหฺมจฺริยํ จฺรฺนฺตาติ เย อารมฺมณฺฺปนฺนิชฺฌาเนน ลกฺขณฺฺปน-
นิชฺฌาเนน ฉายีโน วิปฺสฺสนํ อุตฺตฺกกาเปตฺวา จตฺตฺพิช-
สมฺมปฺปฺรานปาริปฺปฺริยา อาตปิโน มคฺคพฺรหฺมจฺริยํ จฺรฺนฺตา
อธฺคจฺจนฺตา สทฺธานุสารีอาทิปฺปเกทา ปจฺมมคฺคกฺุจา ปุคฺคลา
ตา สพฺพา กงฺขา ปชฺหนฺติ สมฺจฺฉินฺทฺนฺติ มคฺคกฺฺขณฺฯ ตโต
ปฺริ ปน ตา ปหีนา นาม โหณฺติ ตสฺมา อิตฺ อณฺณํ ตาตํ
อจฺจนฺตปฺปหานํ นาม นตฺถิติ อธิปฺปาโยฯ

อิติ ภควา ฉานมฺฺเขน อายสฺมโต กงฺขาเรวตฺต
ฉานสีเสน อริยมคฺคาธคิํ โธเมนฺโต โธมนาวเสน อูทานํ
อูทานนฺสิฯ เตนฺว จ นํ เอตทคฺคํ ภิกฺุขเว มม สาวกานํ
ภิกฺุขุณฺ ฉายีณํ ยทิตํ กงฺขาเรวโตติ (๔) ฉายีภาเวเน เอตทคฺเค
จเปตีติฯ

สตฺตมสตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตาฯ

๑. ม. ปฺรสุตฺตฯ ๒. สී. ยสฺมี ปน ปฺรานฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร

เยติ ทิสฺสตีฯ ๔. อญฺ. เอก. ๒๐/๑๔๗/๓๑ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อานนุสฺสตุตตวณณา หน้า ๔๗๕

อณฺณตเรน กมฺเมน ฯ อุทฺเทเสนาติ ปญฺจสุ ปาติโมกฺขุทฺเทเสสุ
อณฺณตเรน อุทฺเทเสน ฯ โวหรนฺโตติ ตาหิ ตาหิ อุปฺปตฺตีหิ
อธมฺมํ ฐมฺโหมติอาทีนึ (๑) อฏฺฐารสภททรวตฺถุณี ทีเปนฺโต อณฺุสฺสา-
วณณาติ นนฺุ ตุมฺเห ชานาถ มยฺหิ อุจฺจาภา ปุพฺพชิตภาวํ
พหุสฺสุตภาวํ จ มาทีโส นาม อุทฺธมฺมํ อุพฺพิณฺยํ คาเหยยาติ
กึ ตุมฺหากํ จิตฺตมฺปิ อุปฺปาเทตฺถุ ยุตฺตํ กิมํ อปายโต
น ภายามิตฺติอาทีนา นเยน กณฺณมฺมูเล วจีเกทํ กตฺวา
อณฺุสฺสาวเนน ฯ สลากกฺคาหนาติ เอวํ อณฺุสฺสาเวตฺวา เตสํ
จิตฺตํ อุปฺตถมฺภเวตฺวา อนาวตฺตติฐมฺเม กตฺวา กณฺหน อิมํ
สลากนฺติ สลากกฺคาหน ฯ

เอตฺถ จ กมฺมเมว อุทฺเทโส วา ปมาณํ โวหารา-
นฺุสฺสาวนฺสลากกฺคาหา ปน ปุพฺพภาคา ฯ อฏฺฐารสวตฺถุทีปน-
วเสน หิ โวหรนฺเตน ตตฺถ รุจิชนฺนคฺถํ อณฺุสฺสาเวตฺวา สลากาย
คาหิตายปี อภินฺโนว โหติ สงฺโฆ ฯ ยทา ปเนวํ จตฺตาโร
วา อติเรกา วา สลากํ คาหาเปตฺวา อาเวณิกํ อุทฺเทสํ
วา กมฺมํ วา กโรนฺติ ตทา สงฺโฆ ภินฺโน นาม โหติ ฯ
เทวทฺโต จ สพฺพิ สัมภทสฺส ปุพฺพภากํ นิปฺพาเทตฺวา
เอกํเสเนว อชฺช อาเวณิกํ อุโปสถํ สัมกมฺมญจ กริสฺสามิตฺติ
จินฺเตตฺวา อชฺชตคฺคเคติอาทิวจัน อโวจ ฯ เตนาห อชฺช ภนฺเต
๑. วิ. จุล. ๗/๔๐๕/๒๐๖ ฯ อัง. ทสก. ๒๔/๓๕/๗๗ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๘๐

เทวทศโต สงฆ์ ภินฺทิสฺสตีติ ฯ ยโต อโวจุมหา เกทกรานํ
สพฺเพสํ เทวทศเตน สขชิตตฺตาทิ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อวิจิมหานิรยุปฺปตฺติสํวตฺตนิยํ
กปฺปญฺจิชฺชํ อเตกิจฺจํ เทวทศเตน นิพฺพตฺติยมานํ สัมภเภทกมฺมํ
สพฺพการโธ วิทิตฺวา ฯ อิมํ อุทานนฺติ กุสลากุสเลสุ ยถากมฺ
สปฺปริสาสปฺริสสภากวิสภากปฺฏิปตฺติวเสน ปน สุกฺสลาติ
อิทมตฺถวิภาวนํ อิมํ อุทานํ อุทานเสี ฯ

ตตฺถ สุกฺริ สาธุณา สาธุติ อตฺตโน ปเรสฺสจฺ หิตํ
สาธเตตีติ สาธุ สมฺมาปฺฏิปนฺโน ฯ เตน สาธุณา สาริปฺตฺตาทินา
สาวเกน ปจฺเจกพฺพุเชน(๑) สมฺมาสมฺพฺพุเชน อญฺเณน วา
โลกิยสาธุณา สาธุ สุนฺหริ ภาทฺทกํ อตฺตโน ปเรสฺสจฺ หิต-
สุขาวหํ สุกฺริ สุเขน กาคฺตุํ สกฺกา ฯ สาธุ ปาเปนํ ทฺกฺกรนฺติ
ตเมว ปน วุตฺตลกฺขณํ สาธุ ปาเปนํ เทวทศตาทินา ปาป-
ปฺคฺคเลน ทฺกฺกรํ กาคฺตุํ น สกฺกา น โส ตํ กาคฺตุํ
สกฺโกตีติ อตฺถโล ฯ ปาปํ ปาเปนํ สุกฺกรนฺติ ปาปํ อสุนฺหริ
อตฺตโน ปเรสฺสจฺ อนตฺถาวหํ ปาเปนํ ยถาวุตฺตปาปฺคฺคเลน
สุกฺริ สุเขน กาคฺตุํ สกฺกญฺเยยฺย(๒) ฯ ปาปมฺริเยหิ ทฺกฺกรนฺติ อริเยหิ
ปนํ พุทฺธาทีหิ ตํ ตํ ปาปํ ทฺกฺกรํ ทฺริภิสฺสมภวํ ฯ เสตฺตมาโตเยว
หิ เตสนฺติ สตฺถา ทีเปตี ฯ

อภฺจรมสฺสวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ปจฺเจกพฺพุเชน ฯ ๒. ม. สกฺกญฺเยยฺย ฯ

สชยมานสุตฺตวณฺณา

นวมเ มานวกาคิ ตฺรุณาฯ ปจเม โยพฺพเน จิตาฯ

พฺรหฺมณฺณกฺมารกา อิชฺาธิปฺเปตาฯ

สชยมานรูปฺาติ อุปฺปนฺนชชาติกั (๑)วณฺ์ สนฺชาย วุตฺตํฯ
อณฺเณสํ อุปฺปนฺนชชาติกั สชฺนฺติ ตทตฺถวณฺ์สีลาติ อตุโธ(๒)ฯ
ตสฺสายั (๓) วณฺ์นตุโธ สชฺนํ สโร (๔) ตํ อัจฺิกขณฺ์ตีติ สชยมานาติ
วตฺตพฺเพ ที่นฺ์ กตฺวา สชยมานาติ วุตฺตํฯ อถ วา วิเสสโต
สเสเช วิย อตฺตานํ อวทณฺ์ตีติ สชยมานา(๕) เต (๖) เอวํสภาวตฺยา
สชยมานรูปฺาติ วุตฺตา(๗)ฯ สทฺทายมานรูปฺาติปิ ปาโจ อฺจฺจาสทฺทํ
มหาสทฺทํ กโรนฺ์ตาติ อตุโธฯ ภควโต อวิพฺุเร อติกฺกมณฺ์ตีติ
ภควโต สวณฺ์วิเสย ตํ ตํ มฺุขารุพฺุหํ วทณฺ์ตา อติยณฺ์ติฯ

เอตมฺคฺคํ วิทิตฺวาติ เอตํ เตสํ วาจา ย สยณฺ์ตภาวํ
ชานิตฺวา ตทตฺถทีปิกั ชมฺมสํเวกวเสน อิมํ อฺุทานํ อฺุทานเสีฯ

ตตฺถ ปฺริมฺุจฺาติ ทนฺุชา มฺุจฺุสฺสตีโนฯ ปณฺ์ชิตาภาสาติ
ปณฺ์ชิตปฺติรูปกา เก อณฺเณ ชานณฺ์ติ มยเมเวตฺถ ชานามาติ
ตสฺมี ตสฺมี อตฺถเ อตฺตานเมว ชานณฺ์ติ กตฺวา สมฺุทา-
จรณฺ์โตฯ วาจาโจจรภาณฺ์โนติ เยสํ วาจา เอว โจจโร วิสโย
เต วาจาโจจรภาณฺ์โน วาจาเวตฺถมตฺตสฺเสว ภาณฺ์โน อตฺถสฺส

- # ๑. ม. อุปฺปนฺนชชาติกัฯ ๒. ม. อณฺเณสํ อุปฺปนฺนชชาติกั
- # ตทตฺถวณฺ์สีลาติ อตุโธฯ ๓. ม. ตสฺสายัฯ ๔. สี่. วณฺ์นํ วโรฯ
- # ๕. สี่. วิหะเจ เว วิย อตฺตานํ อวทณฺ์ตีติ วชยมานาฯ
- # ทิสฺสตีฯ ๖. สี่. ตโตฯ ๗. ม. วุตฺตํฯ

อปริณตตฺตาฯ อถ วา วาจา ย อโคจรํ อริยานํ กถาย
อวิสัย มุสาวาทํ ฆณฺณตีติ วาจาโคจรภาณินฺฯ อถ วา โคจร-
ภาณินฺติ เอตฺถ อการสฺส อกาโร (๑) กโธฯ วาจาโคจรา
น สติปฏฺจานาทีโคจรา ภาณินฺวฯ กถํ ภาณินฺ ยาวิจฺจนฺติ
มุขายามํ [๒] ยาว มุขปฺปสารณํ อิจฺจนฺติ ตาว ปสารตฺวา
ภาณินฺ ปเรสฺส อการเวน(๓) อตฺตโน อวิสัยตาย จ มุขสงฺโกจํ
กโรนฺตีติ(๔) อตฺโถฯ อถ วา วาจาโคจรา เอว หุตฺวา ภาณินฺ
สยํ อชานิตฺวา ปฺรปฺตติกาเอว(๕) หุตฺวา วตฺตาริตี อตฺโถฯ
ตโตยฺว ยาวิจฺจนฺติ มุขายามํ เตน(๖) วจนฺน สาเรตพฺพ(๗) ตํ
อจินฺเตตฺวา ยาวเทว อตฺตโน มุขปฺปสารณมตฺตํ อิจฺจนฺตีติ
อตฺโถฯ เยน นีตา น ตํ วิทฺติ เยน มุฏฺฐสฺสจฺจาทีนา
นิลลชฺชภาวํ ปณฺฑิตมานิปภาวญฺจ นีตา มยเมวํ ฆณฺนามาติ ตํ
ตถา อตฺตโน ฆณฺณตฺสส การณํ น วิทฺติ อวิทฺทสุโน (๘) [๕]
น ชานนฺตีติ อตฺโถฯ

นวมสฺสวณณนา นิฏฺฐิตาฯ

- # ๑. สี. ม. รสฺสภาโวฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร อตฺตโน ยาว มุขายามนฺติ
- # ทิสฺสตีฯ ๓. ม. การเวนฯ ๔. ม. มุขสงฺโกจํ น กโรนฺตีติฯ
- # ๕. ม. ปฺรปฺตติกาฯ ๖. ม. เยนฯ ๗. ม. สาเรตพฺพาฯ
- # ๘. สี. อวิทฺติฯ ๙. ม. เอตฺถนฺตเร อสุราตี ทิสฺสตีฯ

จูพปนุถกสุตตวณณา

ทสเม จูพปนุถโกติ มหาปนุถกตฺเถรสฺส กนฺนิฏฺจ-
ภาติกคฺคตา จ ปนฺเถ ชาตคฺคตา จ ทหฺรกาเถ ลทฺฐวโหหาเรน
อปรภาเคปี อยมายสุมา จูพปนุถโกเตวว ปณฺณายิตฺถ ๑
คฺคณวิเสเสหิ ปน จพฺภิกฺขโณ ปภินฺนปฺปฏิสมฺภิโท เอตทคฺคํ
ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณฺํ มโนมยํ กายํ อภินิมฺมินฺนตฺตานํ
ยทฺธิทํ จูพปนุถโก เจโตวิวิฏฺฐกฺคสถานํ ยทฺธิทํ จูพปนุถโกติ (๑)
ทฺวิสุ จาเนสุ ภควตา เอตทคฺคเ จปีโต อสฺตีติยา มหาสวาทฺเส
อพฺภนฺตโร ๑

โส เอกทิวสํ ปจฺฉากตฺตํ ปิณฺฑปาตปฺปฏิกฺกนฺโต อตฺตโน
ทิวาฏฺจจาเน ทิวาวิหารํ นิสินฺโน สฺมาปตฺตีหิ ทิวสภากํ
วีดินาเมตฺวา สายนุหสมยํ อุปาสกฺสุ ฐมฺมสฺสวณฺตถํ อนาคเตสุเอว
วิหารมชฺฉํ ปวิสิตฺวา ภควติ กนฺธกฺกุญฺธิ นิสินฺเน อกาโล ตาว
ภควโต อุปฺภูจฺจันํ อุปสงฺกมิตฺตุนฺติ กนฺธกฺกุญฺธิปฺปมฺุเข เอกมฺนฺตํ นิสฺตีหิ
ปลฺลงฺกํ อากฺขิตฺวา ๑ เตน วุคฺคํ เตน โข ปน สฺมเยน
อายสุมา จูพปนุถโก ภควโต อวิทุเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ
อากฺขิตฺวา อุชฺช กายํ ปณฺธิชาย ปริมุขํ สตี อุปฺภูจฺเปตฺวาติ
โส หิ ตทา กาลปฺริจฺเจทํ กตฺวา สฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชิตฺวา นิสฺตีหิ ๑

๑. อ.ง. เอก. ๒๐/๑๔๓/๓๑ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณฺณา หน้า ๔๘๔

เอตมคฺคํ วิทิตฺวาติ เอตํ อายสฺมโต จูพปนฺถกสฺส
กายจิตฺตานํ สมฺมาปณฺ्हิตภาวสฺงฆาตํ อตฺถํ ชานิตฺวา ฯ อิมํ
อูทานนฺตํ อลฺโยปิ โย ปสฺสทฺธกาโย สพฺพิริยาปเถสุ
อุปฺภูจิตฺตสฺสตี สมานีโต ตสฺส ภิกฺขุโน อนุปาทาปรีนิตฺวาน-
ปรีโยสานสฺส วิเสสธคฺคสฺส ตตฺถ ปาตฺถภาววิภาวนํ อิมํ
อูทานํ อูทานนฺตี ฯ

ตตฺถ จิตฺเตน กายนาคี กายทวาริกสฺส อสฺวารสฺส ปหานเนน
อกรณฺเนน สมฺมา จปีเตน โจปนกาเยน ตถา จกฺขาทินํ
อินฺทฺริยานํ นิตฺพิเสวนภาวกรณฺเนน สฺกฺกฺจ จปีเตน ปญฺจ-
ทวาริกกาเยน สยฺตหตฺถปาตฺถาย หตฺถกุกฺกฺจาทินํ อภาวโต
อปริสฺนทฺเนน จิตฺเตน กรชกาเยน จาติ สฺงเขปโต สพฺเพนปี
กาเยน นิตฺพิการตาสฺงฆาเตน นิจฺจลภาเวน จิตฺเตน ฯ เอเตนสฺส
สีลปาริสฺสุทฺธิ ทสฺสตีตา ฯ อิตฺถมฺภุตฺถกฺขณฺเณ จ อิทํ กรณฺวณํ ฯ
จิตฺเตน เจตฺสาตี จิตฺตสฺส จิตฺตีปรีตีปเนน สมานิสฺมปฺทํ ทสฺเสตี ฯ
สมานี หิ จิตฺตสฺส จิตฺตีตี วุจฺจตี ฯ ตสฺมา สมถวเสน วิปสฺสนา-
วเสนว วา เอกกฺคตฺถาย สตี จิตฺตํ อารมฺมณฺเณ เอโกทิกภาวป-
คฺคเนน จิตฺตํ นาม โหตี น อลฺยถา ฯ อิทญฺจ ยถาวุคฺคํ
กายจิตฺตานํ จปํ สมานทหนํ สพฺพสฺมิมปี กาลเ สพฺเพสุ จ
อิริยาปเถสุ อิจฺฉิตฺตพฺพนฺตํ ทสฺเสนฺโต อาห ติกฺกฺจํ นิสฺสินฺโน
อูท วา สยฺยานนฺตี ฯ ตตฺถ วา สทฺโท อนิยฺมคฺคโถ ฯ เตน ติกฺกฺจฺนฺโต

*เล่มที่ ๑๘ จุพปนถกสุตตวณณา หน้ ๔๘๕

ว นีสโน ว สยโน ว ตทณณรียาปโธ วติ อยมตโธ

ทีปโธ โหตีติ จงกมนสสาปี อธิ สงคโห เวทิตพโพ ฯ

เอต สตี ภิกขุ อธิจหาโนติ ยาย ปเคว ปริสุทฺธ-
สมาจาโร กายจิตตทกุจลภาวุปสมเนน(๑) กาย จิตตณจ อสารทฺธ
กตวา ปฏิตทชาย อนวชชสุขาธิจหานาย(๒) กายจิตตปสสทฺธวิเสน
จิตตํ ลหุ มุทท กมมณณณจ กตวา สมมา จเปโนโต สมหทหนโต
กมมจจัน ปริพฺรเหติ มตถกณจ ปาเปติ ตเอาว กมมจจัน-
นุโยคย(๓) อาทิมชมปรีโยसानส พหุปการี(๔) สตี ภิกขุ อธิจหาโน
สาลีวิโสชนํ อาที กตวา ยาว วิเสสาธคมา ตตถ ตตถ
อธิจหนโตติ อตโธ ฯ ลเถถ ปุพพาปรีย วิเสสนติ โส เอว
สตีอารกเขน เจตสา กมมจจัน อปรูปรี วทเฒนโต พฺรหนโต
ผาตี กโรนโต (๕)ปุพพาปรีย ปุพพาปรียวณตํ ปุพพาปรภาเวน(๕) ปวตตํ
อุพารุพารตราทีเกทวิเสสํ ลเกย ฯ

ตตถ ทวีโธ ปุพพาปรียวิเสโส สมถวเสน วิปสสนาวเสน
จาทิ ฯ เตสุ สมถวเสน ตาว นิมิตตูปตติโต ปฏจาย ยาว
เนวสณณานาสณณายตนวสีกาโว ตาว ปวตโต ภาวนาวิเสโส
ปุพพาปรียวิเสโส ฯ วิปสสนาวเสน ปน รูปมูเขน อภินิวิสนตสส
รูปชมมปรีคคหโต อิตรสส นามชมมปรีคคหโต(๖) ปฏจาย ยาว

๑. ม. ...ภาวุปสมเนน ฯ ๒. ม. ...สุขาธิจจาย ฯ

๓. ม. พหุปการี ฯ ๕. ม. ปุพพาปรีย ปุพพาปรียวณตํ ปุพพาปรภาเคน ฯ

๖. ม. นามชมมปรีคคหโต ฯ

อรหตฺตาริโ คโม ดาว ปวตฺโต ภาวนาวิเสโส ปุพฺพาปริยวิเสโส ฯ
อยเมว จ อธิชิปฺเปโต ฯ

ลทฺธาน ปุพฺพาปริย วิเสสนฺติ ปุพฺพาปริยวิเสสํ อุกกัสม-
ปารมิปฺปตฺตํ อรหตฺตํ ลภิตฺวา ฯ อทฺตสนํ มจฺจุราชสฺส คจฺเจติ
ชีวิตุปฺจฺเจทวเสน สพฺเพสํ สตฺตานํ อภิภวนโต มจฺจุราช-
สงฺขาตสฺส มรณสฺส วิสยภูตํ ภวตฺตยํ สมตฺติกนฺตตฺตา อทฺตสนํ
อโศจํ คจฺเจยฺย ฯ อิมสฺมี วคฺเค ยํ อวตฺตํ ตํ เหฏฺฐา วตฺตนยเมวาทิ ฯ

ทสมสฺตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

นิฏฺฐิตา จ โสณตฺเตรวคฺควณณา

๑. ม. ปุพฺพาปริยวิเสสํ ฯ

ชจจนฺทวคฺคณฺณา

อายุสงฺขาโรสุสชฺชนสุตฺตวณฺณา

ชจจนฺทวคฺคสุส ปจเม เวสาลียนฺติอาทิ เหฎฐา
วุตฺตตฺถเมว ฯ เวสาลี ปิณฺฑทาย ปาวีสีติ กทา ปาวีสี
อูกกาเจลดโต นิกฺขมิตฺวา เวสาลิกตกาเล ภควา หิ เวพฺพคามเก
วสุลํ วสิตฺวา ตโต นิกฺขมิตฺวา อนฺนปฺพุเพน สวตฺถิ ปตฺวา
เชตวนเ วิहाสี ฯ ตสฺมี กाले ชมฺมเสนาปติ อตฺตโน อายุ-
สงฺขาริ โอลิเกตฺวา สตฺตทาเหมว ปวตฺตติสฺสตีติ ฌตฺวา ภควนฺตํ
อนฺุชานาเปตฺวา นาพกคามํ กนฺตฺวา ตตฺถ มาตริ โสตาปตฺติผล
ปติฏฺฐาเปตฺวา ปรีนิพฺพายิ ฯ สตฺถา จฺนฺเทน อารกฺตา ตสฺส
ชาตฺุโย คเหตฺวา ชาตฺุเจตฺยิ การาเปตฺวา มหาภิกฺขุสํฆปริวฺโต
ราชคหํ อคฺมาสี ฯ ตตฺถ กตกาเล อายุสฺมา มหาโมคฺคฺลฺลาโน
ปรีนิพฺพายิ ฯ ภควา ตสฺสปี ชาตฺุโย คเหตฺวา เจตฺยิ การาเปตฺวา
ราชคหโต นิกฺขมิตฺวา อนฺนปฺพุเพน อูกกาเจลํ อคฺมาสี ฯ ตตฺถ
คงฺกาคีเร ภิกฺขุสํฆปริวฺโต นิสีทิตฺวา อคฺคสาวกานํ ปรีนิพฺพาน-
ปฺปฏิสฺถึยฺตํ ชมฺมํ เทเสตฺวา อูกกาเจลดโต นิกฺขมิตฺวา เวสาลี
อคฺมาสี ฯ เอวํ คโต ภควา ปุพฺพพฺนฺหสมฺยํ นีวาเสตฺวา ปตฺต-
จีวรมาทาย เวสาลี ปิณฺฑทาย ปาวีสีติ วุจฺจติ ฯ เตน วุตฺตํ
อูกกาเจลดโต นิกฺขมิตฺวา เวสาลิกตกาเลติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนฺทวคฺคณณา หน้า ๔๘๘

นีสีนฺนติ อธิ จมฺมกฺขณฺทํ อธิปฺเปตฺ ๑ ปาวาลเจตฺยนฺติ (๑)
ปฺพุเพ ปาวาลลฺล(๒) นาม ยกฺขสฺส วสฺติจฺญจฺจํ ปาวาลเจตฺยนฺติ
ปฺลณฺยติ ๑ ตตฺถ ภควโต กตฺวิหาโรปี ตาย รุพฺพิยา ปาวาล-
เจตฺยนฺติ วุจฺจติ ๑ อุเทเนฺ จเจตฺยนฺติ เอวมาทิสฺสุปี เอสฺว นโย ๑
สฺตตฺตมฺพนฺติ กิกิสิสฺส กิร กาสิริลฺลโธ รีตโร สฺตตฺต กุมาริโย
ตํเวกฺชาตา ราชเคหโต นิกฺขมิตฺวา ยตฺถ ปฺรชานํ ปทหีสฺสุ ตํ
จจํ สฺตตฺตมฺพํ เจตฺยนฺติ วทฺนฺติ ๑ พหุปฺตฺตนฺติ พหุปาโรโห เอโก
นิโครฺชรฺรูกฺโข ตสฺมี อธิวคฺคํ เทวตํ พหุ มนฺสฺสา ปฺตฺเต ปฏฺเฐนฺติ
ตทฺปาทาย ตํ จจํ พหุปฺตฺตํ เจตฺยนฺติ ปฺลณฺยติ ๑ สारนฺทนฺติ
सारนฺทสฺส นาม ยกฺขสฺส วสฺติจฺญจฺจํ ๑ อิติ สพฺพานเวตานิ (๓)
พฺพุทฺฐปฺปาทโต ปฺพุเพ เทวตาปริกฺคหิตตฺตา เจตฺยโวหารเณ
โวหริตานิ ภควโต วิหารเ กเตปี จ ตเถว สณฺชานนฺติ ๑ (๔)
รมณฺิยาติ เอตฺถ เวสาลียา ตาว ภูมิภากสฺมปฺตฺติยา ปฺคฺค-
สฺมปฺตฺติยา สฺลภปฺจฺยตฺาย จ รมณฺิยาโว เวทิตฺพุโพ ๑
วิหารานํ ปน นครโต นาคิฑูรตฺาย นาจฺจาสนฺนตฺาย คมนา-
คมนสฺมปฺตฺติยา อนากิณฺณวิหารจฺญจฺจตฺาย ฉายฺยทกสฺมปฺตฺติยา
ปวิเวกปฺติรูปตฺาย จ รมณฺิยตา ทฏฺฐพฺพา ๑ จตฺตาโร อิทฺธิ-
ปาทติ เอตฺถ อิทฺธิปาทปทสฺส อตฺถโธ เหฏฺฐา วุคฺคโตเยว ๑
๑. สี. จาปาลเจตฺยนฺติ ๑ ม. จาปาลํ เจตฺยนฺติ ๑
๒. ม. จาปาลสฺส ๑ ๓. ม. สพฺพานเว ตานิ ๑ ๔. ม. ปฺลณฺยนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อายุสมโอสชชนสุดตวณณา หน้า ๔๘๕

ภาวิตาติ วฑฒิตาฯ พหุлікตาดิ ปุณปุณั กตาฯ ยานีกตาดิ
ยุดตยานัน วิย กตาฯ วตถุกตาดิ ปติภูจภูเจน (๑) วตถุ วิย กตาฯ
อนุภูจิตาดิ อธิภูจิตาฯ ปริจิตาดิ สมนุตโต จิตา สุวฑฒิตาฯ
สุสมารทฐาดิ สฎฐุ สมารทฐา อติวิย สมมา นิปผาทิตาดิฯ

อิติ (๒) อนิยเมน กเถตวา ปุณ นิยเมตวา ทสเสนุโต(๓)
ตถาคตสส โขติอาทิมายาฯ เอตถ จ กปปุณติ อายุกปปีฯ
ติภูเจยยาติ ตสมี ตสมี กเถ ยั มนุสสานัน आयุปฺพมาณันฯ ตั
ปริปุณณัน กตวา ติภูเจยย ฐเรยยฯ กปฺปาวเสสิ วาติ อปปี
วา กियโยติ (๔) วุตตวสสสโต อติเรกั วาฯ

มหาสิวตเถโร ปนาห พุทธานัน อภูจाने कश्चित् नाम
नत्ति यत्नो हि वेपुवकामगे उपुपुनัน मारणनतिकं वेथัน
ทส มาเส วิกขมฺเภสิ เอวั पुनปุณัน ตั समाปत्ति
समापश्चित्त्वा तस मासे(५) विकखमणेनุโต อิมं ภาทกปฺปเมว
ติภูเจยยาติฯ กสฺมา ปน น จิโตติ อุปาทินุณกสรริ
นาม ขณฺฑิจจาทีหิ อภิภูยติ พุทฐา จ ปน ขณฺฑิจจาทีภาวั
อปฺปตฺวา ปญจเม(๖) आयुโกภูจาสे พุชฺชนสฺส ปियมนापกาเลยว
ปรินิพฺพายนฺติฯ พุทฺธานุพุทฺเธสุ อคฺคสาวกมหาสาวเกสุ
ปรินิพฺพเตสุ อปริวารेण เอกगेनेव ज्ञातुप्पि โหติ ทหร-

- # ๑. สี่. ปติภูจานเมวฯ ปติภูจานภูเจนฯ ๒. ม. เอวัฯ
- # ๓. ม. ทสเสตฺตุฯ ๔. ม. กियโย วาติฯ ๕. ม. ทส มาเสติ นत्ติฯ
- # ๖. สี่. ปจฺฉิเมฯ

*เล่มที่ ๑๕ ชจจนชวคคณณนา หน้ท ๔๕๐

สามณรปริวารณ วาฯ ตโต อโห พุทธานัน ปรีสาติ
หีเพตพุพดี อาปชเชยย ตสุมาน จิตติฯ เอว วุตเตปี
โส ปน รุจติ(๑) อายุภุโปติ อิทเมว อฏจกถาย นียมิต์ฯ

โอฟาริเก นิมิตเตติ ฐเล สณณปูปาทเนฯ ฐลสณณปูปาทนัน
เหตติ ติฏฐตฺ ภาควา กปฺปนติ สกลกปฺปี อวฏฐานยาจนาย ยทิต์
ยสฺส กสฺสจิจิ อานนฺท จตฺตารโ อิทฐิปาทา ภาวิตาติอาทินา
อณฺณปาเทเสน อตฺตโน จตฺริทฐิปาทภาวานานุภาเวณ กปฺปี
อวฏฐานสมตฺตตาวีภาวันฯ โอภาเสติ ปากฏวเจเนฯ(๒) ปากฏญเหตฺ
วจนัน ปรียาย์(๒) มุณจิตฺวา อชุกเมว อตฺตโน อธิปฺปาย-
วิภาวันฯ

พหุชนหิตายาติ มหาชนสฺส หิตตฺถายฯ พหุชนสฺสาธาติ
มหาชนสฺส สฺขตฺถายฯ โลกานุกมฺปายาติ สตฺตโลกสฺส อนุกมฺป
ปฏิจฺจฯ กตฺรสฺส สตฺตโลกสฺส โย ภาควโต ฐมฺมเทสนัน
สฺคฺวา ฐมฺม(๓) ปฏีวิษฺมติฯ อมตฺปานัน ปีวติ ตสฺส ภาควโต
หี ฐมฺมจกฺกปฺปวตฺตคนสฺสตฺตเทสนาย อณฺณตโกณฺทณฺณปฺปมฺขา(๔)
อฏฐารส พุทฺหมโกฏีโย ฐมฺม ปฏีวิษฺมิตฺสฯ เอว ยาว สุกทท-
ปรีพุพชกวินยนา ฐมฺมปฏีวิทฺฐตฺตตฺตานัน คณนา นตฺถิฯ
มหาสมยสฺสตฺตํ มงฺคลสฺสตฺตํ จุพฺราหุโลวาทสฺสตฺตํ สมจิตฺตสฺสตฺตนตฺติ

- # ๑. ม. น รุจติฯ ๒. ม. ปากฏญเจตฺ วจนัน ปรียาย์ฯ
- # ๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๔. ม. อณฺณตโกณฺทณฺณปฺปมฺขาฯ

อิเมสํ จตฺตุนํ สุตฺตานิ เทสนากาเล อภิสสมยปฺปตฺตสฺตฺตานิ
ปริจฺเฉโท นตฺถิ เอตฺสฺส อปริมาณสฺส สตฺตโลกสฺส อนุกมฺปาย
ภควโต จานํ ชาตํ ๑ เอวํ อนาคเตปิ ภวิสฺสตีติ อธิปฺปาเยน
วทติ ๑ เทวมนุสฺसानนฺติ น เกวลํ เทวมนุสฺसानํเยว อวเสสํ
นาคสุปฺณณาทีนํปิ อตฺถาย หิตาย สุขาย ภควโต จานํ
โหติ ๑ สเหตุกปฏฺฐิสฺนฺธิเก ปน มคฺคผลสจฺฉนิกิริยาย ภพฺพปฺกฺคเ
ทสฺเสตฺถุ เอวํ วุตฺตํ ตสฺมา อณฺเณสมฺปิ อตฺถตฺถาย หิตตฺถาย
สุขตฺถาย ภควา ติฏฺฐตฺถติ อตฺถโถ ๑ ตตฺถ อตฺถายาติ อิธ-
โลกสมฺปตฺติอตฺถาย ๑ หิตายาติ ปรโลกสมฺปตฺติเหตุกฺต-
หิตตฺถาย ๑ สุขายาติ นิพฺพานชาตฺสุขตฺถาย ๑ ปฺริมํ ปน
หิตสุขคฺคหณํ สพฺพสาธาธวเสน เวทิตพฺพิ ๑

ยถา ตํ มารเณ ปฺริยฺญจิตฺตจิตฺโตติ เอตฺถ ตนฺติ นิปาต-
มตฺตํ ยถา มารเณ ปฺริยฺญจิตฺตจิตฺโต อชฺโณตฺถจิตฺโต อณฺโณปิ
โกจิ ปฺลฺลชฺชโน ปฏฺฐิวิชฺฉิตฺตํ น สกฺกญฺเณยฺย เอวเมว นาสกฺขิ
ปฏฺฐิวิชฺฉิตฺตุนฺติ อตฺถโถ ๑ มาโร หิ ยสฺส เกจิ วิปลฺลสา
อปฺปหีนา ตสฺส จิตฺตํ ปฺริยฺญจาทิ ๑ ยสฺส ปน สพฺพเพน
สพฺพิ ทฺวาทส วิปลฺลสา อปฺปหีนา ตตฺถ(๑) วตฺตพฺพเมว
นตฺถิ ๑ เณสฺส จ จตฺตาริ วิปลฺลสา อปฺปหีนา เตนสฺส
จิตฺตํ ปฺริยฺญจาทิ(๒) ๑ โส ปน จิตฺตปฺริยฺญจํ กโรนฺโต ก็
๑. ม. ตสฺส ๑ ๒. ม. ปฺริยฺญจาทิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนุชวคณณา หน้า ๔๕๒

กโรตีติ เกรวํ รูปารมมณํ วา ทสเสติ สหุทธารมมณํ วา
สาเวติ ตโต สตุตา ตํ ทิสฺวา วา สตุวา วา สตี
วิสฺสชฺเชตฺวา วิวญฺญา โหนฺติ ฯ เตสํ มุเขน หตฺถํ ปเวเสตฺวา
หทยํ มหุทติ ตโต วิสณฺณโน (๑) หุตฺวา ติญฺจนฺติ ฯ เณรส
ปเนส มุเขน หตฺถํ ปเวเสตฺถํ กิ สกฺขิสฺสตี เกรวารมมณํ
ปน ทสเสติ ฯ ตํ ทิสฺวา เณโร นิमितฺโตภาสํ น ปฏิวิชฺฌิ ฯ
ชานนฺโตเยว ภควา กิมตฺถํ ยาวตติยํ อามนฺเตสิ ปฺรโต
ติฏฺฐตุ ฆนฺเต ภควาติ ยาจิตฺเต ตฺยฺเหเวตํ ทุกฺกภูํ ตฺยฺเหเวตํ
อปรทฺชนฺติ โทสาโรปนเนน โสกตฺนุกรรมตฺถํ ฯ ปสฺสตี หิ
ภควา อयํ มยิ อติวिय สินิทฺทหฺทโย โส ปฺรโต ภูมิ-
จาลการณฺณจ อายุสงฺขาโรสฺสชฺชนฺณจ สตุวา มม จิรญฺจानํ
ยาจิตฺสตี ตสฺสาหํ(๑) กิสฺส ตฺวํ ปฺเรตฺริ น ยาจิตฺติ(๒) ตสฺเสว
สีเส โทสํ ปาเตสฺสามิ สตุตา จ อตฺตโน อปฺราเชน น
ตถา วิหณฺณนฺติ เตนสฺส โสโก ตนฺนุโก ภวิสฺสตีติ ฯ

คจฺจน ตฺวํ อานนฺทาติ ยสฺมา ทิวาวิหารตฺถาย อิธาคโต
ตสฺมา อานนฺท คจฺจน ตฺวํ ยถารุจิตํ จานํ ทิวาวิหาราย ฯ
เตเนวาท ยสฺส ทานิ กาลิ มณฺณสีตี ฯ

มาโร ปาปิมาติ เอตฺถ สตุเต อนตฺถเน นิโยเชนฺโต มาเรตีติ
มาโร ฯ ปาปิมาติ ตสฺเสว เวจฺจนํ ฯ โส หิ ปาปชฺมเมน

๑. ม. อถาหํ ฯ ๒. ม. ยาจสีตี ฯ

*เล่มที ๑๕ อายุสมโอสฺชชนสฺตฺตวณฺณา หน้า ๔๕๑

สมนฺนาคตฺตทา ปาปีมาติ วุจฺจติ ฯ ภาสิตา โข ปเนสาคิ
 อยฺยหิ ภควติ โปธิมณฺเฑ สตฺต สตฺตทาเห อติกฺกมิตฺวา อชปาล-
 นิโคฺรเช วิหรนฺเต อตฺตโน ชีตาสฺ อากนฺตฺวา อิจฺฉาวิมาตํ
 ปตฺวา คตาสฺ อยฺ อตฺเถโส อุปาโยติ จินฺเตนฺโต อากนฺตฺวา
 ภควา ยทตฺถํ ตฺเมหฺหิ ปารมิโย ปูริตา โส โว อตฺโถ
 อนฺุปฺปตฺโต ปฏฺิวิหฺรํ สพฺพณฺณตฺตณฺณํ กิ เต โลกวิหรณฺยาติ (๑)
 วตฺวา ยถา อชฺช เอมฺเว ปรีนิพฺพาทฺ ตานิ ฆนฺเต ภควาติ
 ยาจิ ฯ ภควา จสฺส น ตาวาหนฺติอาทีนิ วตฺวา ปฏฺิกฺขิปี ฯ
 ตํ สนฺชาย อิทานิ ภาสิตา โข ปเนสาคิอาทิมาห (๒) ฯ

ตฺตถ วิยตฺตาคิ อริยมกฺคาธกมวเสน พฺยตฺตทา ฯ วินีตาคิ
 ตเถว กิเลสวินยเนน วินีตทา ฯ วิสารทาคิ(๓) สารชฺชกรณํ ทิฏฺฐิจิ-
 วิจิกิจฺฉาทินํ ปหานเนน วิสารทภาวํ ปตฺตทา ฯ พหุสฺสฺตาคิ เตปีฏฺฐก-
 วเสน พหุ สฺตฺตเมเตสนฺติ(๔) พหุสฺสฺตทา ฯ ตเมว ฐมฺมํ ชาเรนฺตีติ
 ฐมฺมชฺรา ฯ อถ วา พหุสฺสฺตาคิ ปรียตฺติพหุสฺสฺตทา เจว ปฏฺิวเธ-
 พหุสฺสฺตทา จ ฯ ฐมฺมชฺราติ ปรียตฺติฐมฺมานณฺเจว ปฏฺิวเธฐมฺมา-
 นณฺจ ชาเรนฺโต ฐมฺมชฺราติ เอวมฺเปตฺถ อตฺโถ เวทิตฺพุโป ฯ
 ฐมฺมานฐมฺมปฏฺิปนฺนาคิ อริยฐมฺมสฺส อนฺุฐมฺมกฺกํ วิปสฺสนาฐมฺมํ
 ปฏฺิปนฺนา ฯ สามิจิปฏฺิปนฺนาคิ ฅาณทสฺสนวิสฺสุทฺธิยา อนฺุจฺฉวิกํ
 # ๑. ม. โลกวิจรณฺณาคิ ฯ ๒. ม. ปเนสาคิอาทิมาห ฯ
 # ๓. ปาลีย วิสารทปฺปตฺตาคิ ปาโง ฯ ๔. ม. สฺกฺกเมเตสนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนุชวคณณนา หน้า ๔๕๔

วิสุทฺธิปรมปรายปฏิปทํ ปฏิปนฺนา ฯ อนุชมฺมจาริโนติ อภิสลฺลเอชิตํ (๑)

ตสฺสา ปฏิปทาย อนุรูปํ อปฺปิจฺจตาทิสฺสมํ จรณสีลา ฯ สกํ
อาจริยกนฺติ อตฺตโน อาจริยวาทํ ฯ อาจิกฺขิสฺสนฺตฺติ อาทิโต
กเถสฺสนฺติ อตฺตนา อุกฺคหิตนฺยาเมน ปเร อุกฺคณฺหาเปสฺสนฺตฺติ
อตุโถ ฯ เทเสสฺสนฺตฺติ วาเจสฺสนฺติ ปาฬี สมฺมา วาเจสฺสนฺตฺติ
อตุโถ ฯ ปณฺณเปสฺสนฺตฺติ ปชานาเปสฺสนฺติ ปกาเสสฺสนฺตฺติ
อตุโถ ฯ ปญฺจเปสฺสนฺตฺติ ปกาเรหิ จเปสฺสนฺติ ฯ วิวริสฺสนฺตฺติ
วิวกฺกํ กริสฺสนฺติ ฯ วิกฺขิสฺสนฺตฺติ วิกตฺตํ กริสฺสนฺติ ฯ อุตฺตานิ-
กริสฺสนฺตฺติ อนุตฺตานิ กมฺภีริ อุตฺตานิ ปากฺกํ กริสฺสนฺติ ฯ
สทฺทเมนาติ สเหตุเกน สการณฺน วจเนน ฯ สปฺปาฎิหาริยนฺติ
ยาว นิยุยานิกํ กตฺวา ฯ ชมฺมํ เทเสสฺสนฺตฺติ นววิธโลกุตฺตร-
ชมฺมํ ปโปเชสฺสนฺติ ปกาเสสฺสนฺตฺติ อตุโถ ฯ

เอตฺถ จ ปณฺณเปสฺสนฺตฺติอาทิสฺสํ นหิ ปเทหิ น อตฺถ-
ปทานิ ทสฺสิตานิ อาทิโต ปน ทฺวิหิ ปเทหิ น พุชฺชน-
ปทานีติ ฯ เอตฺตาวตา เตปฺปิฏกํ พุทฺทวจนํ สํวณฺณนानเยน
สงฺกเหตุวา ทสฺสิตํ โหติ ฯ วุตฺตญฺเหดํ เนตฺติยํ ทฺวาทส
ปทานิ สุตฺตํ ตํ สพฺพํ พุชฺชนนฺจ อตุโถ จาติ ฯ

พฺรหฺมจริยนฺติ สิกฺขตฺตยสงฺกหิตํ สกลํ สาสนพฺรหฺมจริยํ ฯ
อิทฺชนฺติ สมิทฺธิ ฆานูปฺปาทวเสน ฯ (๒) ฝิตฺตฺติ วุทฺติปฺปตฺตํ สพฺพ-
๑. ส. อภิสลฺลเอชิตํ ฯ ม. สลฺลเอชิตํ ฯ ๒. ม. ย. ฆานสฺสาทวเสน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อายุสมโอสชชนสุดตวณณา หน้า ๔๕๕

ผาลิหุลลํ อภิณฺณาสมฺปตฺติวเสณ ฯ วิตุถาริกนฺตฺติ วิตฺตติณฺณํ(๑) ตสฺมี
ตสฺมี ทิสภาเก ปตฺติฏฺจนวเสณ ฯ พาทุชฺชณฺณนฺตฺติ พหุหิ ฌาตํ
ปฏฺวิทฺธิ พุชฺชนาภิสมยวเสณ ฯ ปุณฺณตฺตฺติ สพฺพการวเสณ
ปุณฺณภาวปฺปตฺตํ ฯ กถํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตนฺตฺติ ยตฺตกา
วิณฺณชาตिका เทวา เจว (๒) มนุสฺสา จ อตฺถิ เตหิ สพฺเพหิ
สฺกฺกฺจ ปกาสิตนฺตฺติ อตฺถโธ ฯ

อปฺโปปสฺสกุโกติ นิรุสฺสกุโก ลินฺวีริโย(๓) ฯ ตวํ หิ ปาปิม
สत्ตตฺตตฺตาหาทิกกมนฺโต ปฏฺจาย ปรีนฺนิพฺพาทุ ทานิ ภาเนเต ภควา
ปรีนฺนิพฺพาทุ สุกโตติ วิรวนฺโต อาหิณฺนฺตฺตอ อชฺช ทานิ ปฏฺจาย
วิกฺกฺสฺสาโห(๔) โหติ มา มยฺหํ ปรีนฺนิพฺพานตฺถาย วายามํ
กโรหิตี วทตี ฯ

สโต สมฺปชาโน อายุสฺงขาริ โอสฺสชฺชิตฺติ สตี สุปฺตฺติฏฺจิตฺติ
กตฺวา ฌาณน ปรีจฺฉินฺนฺตฺตวา อายุสฺงขาริ วิสฺสชฺชิ ปชฺหิ ฯ
ตตฺถ น ภควา หตฺถณน เลชฺชชฺช วิย อายุสฺงขาริ โอสฺสชฺช
เตมาสมตฺตเมว ปน สมฺปาตฺตตี สมฺปาชฺชิตฺตวา ตโต ปรี น
สมฺปาชฺชิสฺสามีติ จิตฺตํ อฺปปาเทสิ ฯ ตํ สนฺธาย วุตฺตํ
โอสฺสชฺชิตฺติ โวสฺสชฺชิตฺติปี(๕) ปาโโจ ฯ

กสฺมา ปน ภควา กปฺปํ วา กปฺปาวเสสํ วา ฌาตํ

๑. ม. วิตุถตํ ฯ ๒. ม. อยํ ปาโโจ นตฺถิ ฯ ๓. สตี. ม. ลินฺวีริโย ฯ

๔. ม. วิกฺกฺสฺสาโห ฯ ๕. สตี. อฺสฺสชฺชิตฺติปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนชวคณณา หน้า ๔๕๖

สมตฺโต ตตฺตํ กาลํ อฏฺฐตฺวา ปรีนิจฺจายิตฺตํ มารสฺส ยาจนาย
อายุสงฺขารํ โอสฺสชฺช น ภควา มารสฺส ยาจนาย อายุ-
สงฺขารํ โอสฺสชฺช นานี เถรสฺส ยาจนาย(๑) น โอสฺสชฺชิสฺสตี
เตมาสโต ปน ปรี พุทฺธเวเนยฺยานํ อภาวโต อายุสงฺขารํ
โอสฺสชฺช ๑ จานณฺหิ นาม พุทฺธานํ ภควนฺตานํ ยาวเทว
เวเนยฺยวินยฺนตฺถํ เต อสตี วินยฺยชฺเชน เกน นาม การณฺน
จสฺสสนฺตี ๑ ยถิ จ มารสฺส ยาจนาย ปรีนิจฺจายเยยฺย ปุเรตฺริเยว
ปรีนิจฺจายเยยฺย ๑ โพธิมณฺเฑปํ หิ มารเณ ยาจิตํ นิมิตฺโต-
ภาสกรณฺมปํ เถรสฺส โสภตฺตณฺกรณฺตณฺตี วุตฺโตวายมตฺโต ๑
อปิจ พุทฺธพลทีปนตฺถํ นิมิตฺโตภาสกรณฺ ๑ เอวํ มหานุภาวา
พุทฺธา ภควนฺโต(๒) เย ติจฺจนฺตานิ อตฺตโน รุจฺยิวา ติจฺจนฺตี
ปรีนิจฺจายนฺตานิ อตฺตโน รุจฺยิวา ปรีนิจฺจายนฺตีตี ๑

มหาภูมิจาโลตี มหนฺโต ปจฺวีกมฺโป ๑ ตทา กิร ทสฺสทสฺสี
โลกธาตฺถุ อกมฺปิตฺถ ๑ ภิสฺสนโกตี ภยชนโก ๑ เทวทฺนุทฺธิโย จ
ผลีสฺสูตี เทวเกริโย นทีสุ ๑ (๓) เทโว สุกฺขกชฺชิตํ กชฺชชิ อกาล-
วิชฺชุลตา นิจฺจรีสุ ๑ ขณฺนิกวสฺสํ วสฺสีตี วุตฺตํ โหตี ๑

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาตี เอตํ (๔) สงฺขารวิสงฺขารานํ วิเสสสงฺขาตํ (๔)
อตฺถํ สพุพาการโต วิทิตฺวา ๑ อิมํ อุทานนฺตี อนวเสสสงฺขาร

- # ๑. ม. อายาจนาย ๑ ๒. ม. ภควนฺโตเยว ๑ ๓. สุมงฺกถ. ๒/๒๖๐ ผลีสฺสุ ๑
- # ๔. สී. สงฺขารานํ วิสงฺขารวิเสสสงฺขาตํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อายุสมโอสชชนสุดตวณณา หน้ ๔๕๗

วิสุชเชตว อตฺตโน วิสขารคมนตรีปํ อุทานํ อุทานนสิ ฯ
กสฺมา อุทานนสิ โกจิ นาม วเทยฺย มารณ ปจฺจโต ปจฺจโต
อนุพฺพชิตฺวา (๑) ปรีนิจฺพพายถ ปรีนิจฺพพายถ(๑) ฆนฺเตติ อุพฺพทฺทโต
ภเยน ภควา อายุสขุขารํ โอสฺสชิตี ฯ ตสฺโสกาโส มา โหตุ
กิตฺตสฺส อุทานํ นาม นตฺถิตฺติ ปีตฺติโต วิสุชฺฌจฺ(๒) อุทานํ อุทานนสิติ
อฏฺฐกถาสฺ วุตฺตํ ฯ ตโต เตมาสมตฺเตเนว จ ปน พุทฺธกิจฺจสฺส
นิจฺพชชนโต เอวํ ทิฆมรตฺตํ มยา ปรีหโณยฺย ทฺกฺขภาโร นิจฺรเสว
นิกฺขิปยตีติ(๓) ปสฺสโต ปรีนิจฺพพานคฺณปจฺจเวกฺขณฺเต ตสฺส อุพารํ
ปีตฺติโสมนสฺสํ อุพฺพชฺชิตฺเตน ปีตฺติเวกฺน อุทานนสิติ ยุตฺตํ วิย ฯ
เอกนฺเตน ทิ วิสขารนินฺโน นิจฺพพานชฺฌาสาโย สตฺถา มหา-
กรฺณาย พลกฺกาเรน วิย สตฺตทิตฺตํ โลเก สฺวจิรํ จิตฺตํ ฯ
ตถา ทิ เทวสิกํ จตฺตวิสตีโกฏฺฐิตตสฺสสฺสงฺขา สฺมาปตฺติโย
วพฺพชฺชิตฺติ โสทานิ มหากรฺณาธิการสฺส นิจฺพพนฺตฺตา
นิจฺพพานาภิมฺโข อนปฺปํ ปีตฺติโสมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺเวเทสิ ฯ เตเนว
ทิ ภควโต กิเลสปรีนิจฺพพานทิวเส วิย ขนฺธปรีนิจฺพพาน-
ทิวเสปี สรีรภา วิเสสโต วิปฺปสนฺนา ปรีสุทฺธา ปภสฺสรา
อโหสิติ ฯ

คาถาย โสณสิงคาลาทินมปิ ปจฺจกฺขภาวโต ตฺลิตฺติ

๑. ม. ปรีนิจฺพพาทฺ ฯ ๒. ม. นตฺถิตฺติ เอตฺตสฺส ทิปนตฺถํ ปีตฺติเวกฺวิสุชฺฌจฺ ฯ

๓. ส. ม. นิกฺขิปยตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนุชวคณณา หน้า ๔๕๘

ปริจฉินนุติ ตูลิ กามาจรกมมิ ฯ น ตูลิ [๑] อตุลิต ตูลิ วา
 สทิสสมสฺส อณฺณํ โลกียกมมิ นตฺถิตติ อตุลิต มหคคตกมมิ ฯ
 กามาจริ รุปาวจริ วา ตูลิ อรูปาวจริ อตุลิต ฯ อปฺปวิปากํ
 วา ตูลิ พหุวิปากํ อตุลิต ฯ สมภวานุติ สมภวเหตุฏฺฐิตฺ(๒) อุปฺปตฺติ-
 ชนกนุติ อตฺโถ ฯ ภวสงฺขารนุติ ปุนพภวสงฺขารชนกํ ฯ (๓) อวสฺสชิตฺติ
 วิสฺสชเชตฺติ ฯ มุนิตฺติ พุทฺธมุนิ ฯ อชฺฌตฺตรโตติ นียกชฺฌตฺตรโต ฯ
 สมหิตโตติ อุปจารปฺปนาสมาธิวเสน สมहितโต ฯ อภินนุติ กวมมิวาทิ
 กวงฺ วิทย ภินฺทิตฺ(๔) ฯ อตฺตสมภวานุติ อตฺตนิ สลฺยชาติ กิเลตฺติ ฯ
 อิทํ วุตฺตํ โหติ สวิปากญฺเณ สมภวํ ภวาทิสงฺขรณญฺเณ (๕)
 ภวสงฺขารนุติ จ ลทฺชนามํ ตฺลาตฺลสงฺชาติ โลกียกมฺมณฺจ
 โอสฺสชิตฺติ สงฺคามสฺสีเส มหาโยโช กวงฺ วิทย อตฺตสมภวํ กิเลตฺลย
 อชฺฌตฺตรโต สมहितโต หุตฺวา อพฺภิตาติ(๖) ฯ

อถวา ตฺลนุติ ตฺลนุโต ตีเรนุโต ฯ อตฺลนฺจ สมภวานุติ
 นิพฺพานญฺเจว ภวญฺจ ฯ ภวสงฺขารนุติ ภวคามิกํ กมฺมิ ฯ
 อวสฺสชิตฺติ มุนิตฺติ ปญฺจกขนฺธา อนิจฺจา ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ
 นิโรโช นิพฺพานํ นิจฺจนุติอาทินา นเยน ตฺลนุโต พุทฺธมุนิ
 ภเว อาทินวํ นิพฺพานे จ อานิสฺสํ ทิสฺวา ตํ ขนฺธานํ
 มฺลฏฺฐิตํ ภวสงฺขารกมฺมิ กมฺมกฺขยาเย สํวตฺตตฺติตฺติ (๗) เอวํ วุตฺเตน
 # ๑. ม. เอตฺถนุตเร อตฺลนุติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. สมภวสฺส เหตุฏฺฐิตํ ฯ
 # ๓. ม. ปุนพภวสงฺขารณกํ ฯ ๔. ม. อภินนุติ ฯ
 # ๕. ม. ภวาทิสงฺขรณญฺเณ ฯ ๖. ม. อภินนุติ ฯ
 # ๗. ม. ม. ๑๓/๘๘/๘๔ ฯ อจ.จตุกก. ๒๑/๒๓๒/๓๑๔ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อายุสมโอสชชนสุดตวณณา หน้า ๔๕๕

กมมกขยกรน อริยมคเคน อวสสชชี ๑ กถิ อชฌตตรโต
สมาหิตอ อภินุท กวจมิวตตสมภว ๑ โส หิ วิปสสนาวเสน
อชฌตตรโต สมาหิตอติ เอว ปุพพภาคโต ปญจาย
สมถวิปสสนาพเลน กวจ วย อตตภาว ปรีโยนนุชิตวา จิต
อตตนิ สมภวตตอ อตตสมภวานุติ ลทชนาม สพพิ กิเลสชาต
อภินุท กิเลสภาเว จ(๑) กมม อปปฏิสนธิกตตอ อวสสญจ
นาม โหตีติ เอว กิเลสปปหานน กมม ปชหิ ๑ อิติ โพธิ-
มูเลเยว อวสสญจภวสงขารอ ภควา เวขมิสสเสน (๒) วย ชรสกภู
สมาปตติเวขมิสสเสน อตตภาว ยาเปนโตปี อิตอ เตมาสโต
อุทฐิ สมาปตติเวขมสส น ทสสามิติ จิตตูปปาทเนน आय-
สงขาริ โอสสชชี ๑

ปรมสุดตวณณา นิฏจिता ๑

๑. ม. กิเลสภาเวเนว ๑ ๒. ม. เวขมิสสเสน ๑

ปฏิสตุลลนสตุตชฎิสตุตตวณณา

ทุดิเย พหิตุวารโกฏฐเกติ ปาสาทตุวารโกฏฐกสฺส พหิ
น วิหารตุวารโกฏฐกสฺส ๑ โส กิร ปาสาทโ โลหปาสาทโ
วिय สมนตฺตา (๑)จตุตุวารโกฏฐกปริวฺโต ปาการปริกฺขิตฺโต ๑
เตสฺส ปาจिनตุวารโกฏฐกสฺส พหิ ปาสาทจฺจนายํ ปาจिनโลกธาตฺ
โอโลเกนฺโต ปณฺณตตฺตวรพุทฺธาสนเน นิสินฺโน โหติ ๑ ชฎิลาติ
ชฎาวนฺโต ตาปสเวสธาริโน ๑ นิคฺคจฺจาติ เสตปฏฺณนิคฺคจฺจรูป-
ธาริโน ๑ เอกสาฎฺฐกาติ เอกสาฎฺฐกนิคฺคจฺจา(๒) วिय เอกํ ปิโถติกขณฺทำ
หตฺเต พนฺธิตฺวา เตนาปี (๓) สรีรสฺส ปุริมภาคํ ปฏิจฺจนาเทตฺวา
วิจฺรณกา ๑ ปฺรพฺพหจฺจนขโลมาติ ปฺรพฺพหจฺจโลมา ปฺรพฺพหนขา
ปฺรพฺพหอวเสสโลมา จ กจฺจนาทิสฺส ทิมฺมโลมา ทิมฺนขา จาติ
อตุโธ ๑ ขาริวิวิธมาทายาติ(๔) วิวิธํ ขาริ นานปฺปการิ(๕) ปพฺพชิต-
ปริกฺขารณฺฑทิกํ คเหตุวา ๑ อวิทุเร อติกฺกมนฺตีติ วิหารสฺส
อวิทุรมกฺเคน นครํ ปวิสฺนฺติ ๑

ราชาหิ ฆนฺเต ปเสนทิ โกสโลติ อหิ ฆนฺเต ราชา
ปเสนทิโกสโล มยฺหิ นามํ ตุมฺเมห ชานาถาติ ๑ กสฺมา
ปน ราชา โลเก อคฺคปฺคฺคสฺส สนฺติเก นิสินฺโน เอวรูปานํ
๑. ม. ...โกฏฐกปริวฺโต ปาการปริกฺขิตฺโต ๑ ๒. ม. เอกสาฎฺฐกาติ
เอกสาฎฺฐกานิคฺคจฺจา ๑ ๓. สี. เอเกนฺนเตน หิ ๑
๔. สฺยา. ขาริวิวิธมาทาย ๑ ม. ขาริวิวิธ มาทายาติ ๑
๕. ม. ขาราทินานปฺปการิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปฏิสตุตตชฎิสตุตตวณณา หน้า ๕๐๑

นคฺคณิสฺสึรীগานํ อณฺชลี ปคฺคณฺหาตีติ สงฺคณฺหณฺตถาย ฯ
เอวณฺหิสฺส อโหสิ สจําห์ เอตฺตคฺคมฺปิ เอเตสํ น กริสฺสามิ
มยํ ปุตฺตทาร์ ปหาย เอตฺตสฺตถาย ทุพฺโฆชนฺทุกฺขเสยฺยาทีนิ
อนฺุโภม อยํ อมฺุหํกํ นิปฺจการมฺตมฺปิ น กโรติ ฯ ตสฺมี
หิ กเต อเมห โอจฺรกาติ ชโน อคฺคเหตุวา ปพฺพิชิตา
อิจฺเจว สณฺชานิสฺสตี กิ อิมสฺส ฐุตฺตถกถเนนาติ อตฺตนา
ทิฏฺฐิํ สุตํ ปฏฺิจฺจนาเทตฺวา น กเถยฺย เอวํ กเต ปน
อนิฏฺฐิตฺวา กเถสฺสสนฺตีติ ฯ อปีจ สตฺถุ อชฺฌาसยชานนตฺตมฺปิ
เอวมกาสิตี ฯ ราชา กิร ภควนฺตุํ อุปสงฺกมฺนฺโตปิ กติปยํ
กาลํ สมฺมาสมฺโพธิํ น สทฺทหิ ฯ เตนสฺส เอวํ อโหสิ ยทิ
ภควา สพฺพิ ชานาติ มยา อิมสํ นิปฺจการิํ กตฺวา
อิมเ อรหฺนฺโตติ วุตฺเต นานฺุชานเณยฺย อถ มํ อนฺุวตฺตนฺโต
อนฺุชานเณยฺย กุโธ ตสฺส สพฺพญฺญตฺตาติ ฯ เอวํ โส สตฺถุ
อชฺฌาसยชานนตฺถิํ ตถา อกาสิ ฯ ภควา ปน อชฺุกเมว น
อิมเ สมฺมา โอจฺรกาติ วุตฺเต ยทิปิ ราชา สทฺทหติ มหาชโน
ปน ตมตฺถิํ อชานนฺโต น สทฺทเหยฺย สมโณ โคตโม ราชา
อตฺตโน ถถิํ สฺมณฺสีติ ยงฺกิลฺลิจิ มฺุขารุพฺพิ กเถตีติ วเทยฺย
ตํ ตสฺส ทิฆมฺคตํ อหิตาย ทฺุภฺุขาย สํวตฺเตยฺย อญฺโธ จ
คฺุพฺุหมมํ วิวํฺุ กตํ ภเวยฺย สยเมว ราชา เตสํ โอจฺรภาวํ
กเถสฺสตีติ ญตฺวา ทฺุชชานํ โข เอตฺตนฺติอาทิมาห ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนชวคณณนา หน้า ๕๐๒

(๑)ตตถ ปุตตสมพารสยนนติ ปุตเตหิ สมพารสยน์ ฯ
เอตถ จ ปุตตสีเสน ทารปรिक्हं ปุตตทาเรสุ อุพพิลลา-
จิตฺเตน เตสํ รากาเทเหตุโสกาภิกเวณ จิตฺตสฺส สงฺกิลิฏฺจตํ
ทสฺเสติ ฯ กามโกคินาติ อิมินา ปน รากาภิกวํ ฯ อุภเยนาปี
วิกฺขิตฺตจิตฺตตํ ทสฺเสติ ฯ กาสิกจฺนุทนนฺติ สณฺหจฺนุทน์ ฯ กาสิก-
วตฺถลฺลจ จฺนุทนนฺจจาทิ वा अत्तो(๑) ฯ มาลาคนฺธวิเลปนนนฺติ วณฺณ-
คนฺธตฺถาย มาลา สฺคนฺธภาวตฺถาย คนฺธํ ฉวิรากกรณตฺถาย
วิเลปนํ ชาเรนฺเตน ฯ ชาตรูปรชตฺตนิ สฺวณฺณลฺลเจว อวสิฏฺจ-
ชนลฺลจ ฯ สาทियนฺเตนาติ ปฏิกคณฺหนฺเตน ฯ สพฺเพนปี กามेสุ
อภิกิทฺฐภาวเมว ปกาเสติ ฯ

สํวาเสนาติ สหฺวาเสน ฯ สิลํ เวทิตพฺพนฺติ อัยฺ เปสโล
วา ทสฺสึโล วาติ สํวสนฺเตน เอกสฺมี จาเน สห วสนฺเตน
ชานิตพฺโพ ฯ ตลฺลจ โข ทีฆเนน อทฺธนา น อิตฺตเรนาติ (๒)
ตลฺลจ สิลํ ทีฆเนน กालेณ เวทิตพฺพํ น อิตฺตเรณ ฯ กติปฺย-
ทิวเส หิ สณฺณตกาโร สํวตฺตินฺทฺริยากาโร จ หุตฺวา สกฺกา
ทสฺเสตต ฯ มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตาติ ตมฺปิ สิลมสฺส
๑. ม. ตตถ กามโกคินาติ อิมินา ปน รากาภิกวํ อุภเยนาปี
วิกฺขิตฺตจิตฺตตํ อสฺเสติ ฯ ปุตตสมพารสยนนฺติ ปุตเตหิ
สมพารสยน์ ฯ เอตถ จ ปุตตสีเสน ทารปรिक्हं ปุตตทาเรสุ
อุปปีลาเวเตน เตสํ จราราสาเทเหตุ โสกาภิกเวณ จิตฺตสฺส
สงฺกิลิฏฺจตํ ทสฺเสติ ฯ กาสิกจฺนุทนนฺติ สณฺหจฺนุทน์ กาสิกวตฺถลฺลจ
จฺนุทนนฺจจาทิ वा अत्तो ฯ ๒. ม. อิตฺตเรณฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปฏิสฤตตชฎิสฤตตวณณา หน้า ๕๐๓

ปรคฤคณหิสสามิตี มนสิกโรนุเตน ปจจเวกขนุเตน สกกา ชานิตุ
น อิตเรน ๑ ปณณวตติ ตมปิ สปปณณเเนว ปณณิติน ๑
พาโล หิ มนสิกโรนุโตปี ชานิตุ น สกโกติ ๑ สัโวหารเณตติ
กถเนน ๑

โย หิ โกจิ มนุสเสสุ โวหารุ อปชีวติ

เอว วาเสฏฐ ชานาหิ วาณิโซ โส น พุราหุมโณติ
เอตถ หิ วาณิซุชั โวหาโร นาม ๑ จตฺตารอ อริย-
โวหาราติ จตฺตารอ อนริยโวหาราติ(๑) เอตถ เจตนา ๑ สงฺขา
สมณณวา ปณณตฺติ โวหาโรติ เอตถ ปณณตฺติ ๑ โวหาร-
มตฺเตน โส โวหเรยฺยาติ เอตถ กถา โวหาโร ๑ อธิาปี
โส เอว อธิปเปโต ๑ เอกจฺจสฺส หิ สมฺมุขากถา ปรมฺมุขากถาย
น สเมติ ปรมฺมุขากถา สมฺมุขากถาย ตถา ปุริมกถา
ปจฺฉิมกถาย ปจฺฉิมกถา จ ปุริมกถาย ๑ โส กถนุโตเยว
สกกา ชานิตุ อสุจิ เอโส ปุคฺคโลติ ๑ สฺจิสฺสีลสฺส ปน ปุริมิ
ปจฺฉิเมน ปจฺฉิมณฺจ ปุริมเณ สมฺมุขา กถิตฺ(๒) ปรมฺมุขา
กถิติน ปรมฺมุขา กถิตณฺจ สมฺมุขา กถิติน สเมติ ตสฺมา
กถเนเตน สกกา สฺจิกาโว ชานิตฺนฺติ ปากาเสนฺโต อาห
สัโวหารเณ โสเจยฺย เวทิตพฺพนฺติ ๑

ถาโมติ ถาณถาโม ๑ ยสฺส หิ ถาณถาโม นตฺถิ โส

๑. ม. จตฺตารอ อนริยโวหาราติติ นตฺถิ ๑ ๒. ม. กถิตณฺจ ๑

*เล่มที่ ๑๘ ปฐิสลตฺตชฎิสลตฺตวณณา หน้ ๕๐๕

โอยยิสสามีติ (๑) ปฐิปชชิสสามิ กริสสามีติ อตุโถ ๑ รโช-
ชลลนฺติ รชณจ มลณจ ๑ ปวาทเหตุวาทิ สฎฐจ วิกุขาลนวเสน
อปเนตวา ๑ กปปีตเกมสสุติ อลงการสตุเถ วุตฺตวิธินา กปปีเกหิ
ฉินฺนเกสมสสุ ๑ กามคฺเชหีติ กามโกฎฐาสเหหิ กามพนฺชเนหิ
วา ๑ สมปปีตาทิ สฎฐจ อปปีตา อลลีนานา ๑ สมงคิกุฎฐาทิ สห
กุฎฐา ปรีจาสเรสสนฺตีติ(๒) อินฺทริยานิ สมมุตฺโต จาสเรสสนฺติ
กิปีสสนฺติ(๓) วา ๑

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาทิ เอตํ เตสํ ราชปรีसानํ อตฺตโน
อุทรสฺส การณา ปพฺพชิตเวเสน โลกวณฺจนสงฺขาตํ อตฺถํ
วิทิตฺวา ๑ อิมํ อุทานนฺติ อิมํ ปราชินตาปรวณฺจนตาปฎิกุเขป-
วิภวานํ อุทานํ อุทานนสิ ๑

ตตฺถ น วายเมยฺย สพฺพตฺถาทิ พุเตยฺยโอยรกกมฺมาทิกเก
สพฺพสฺมี ปาปกมฺเม(๔) อิมเ ราชปรีสา วิย ปพฺพชิตโต น วายเมยฺย
วายามํ อุสฺสาหํ น กรเยยฺย สพฺพตฺถ อตฺถ กตฺถจि วายามํ
อกตฺวา อปปมตฺตเกปิ ปุณฺณสฺมีเยว วายเมยฺยาคิ อธิปฺปาโย ๑
นानฺณสฺส ปรีโส สียาคิ ปพฺพชิตฺรฺเปณ อนฺณสฺส ปุคฺคลสฺส
เสวกปรีโส น สียา ๑ กสฺมา เอวรูปสฺสปี โอยรกาทิปาปกมฺมสฺส
กตฺตพฺพตฺตา ๑ นานฺณํ นิสฺสาย ชีเวยฺยาคิ อนฺณํ

๑. สฺยา. โอยริสสามิ ๑ ม. โอยริสสามิ ๑ ๒. สฺยา. ปรีจาริยนฺตีติ ๑

ม. ปรีจาสเรสสนฺตีติ ๑ ๓. ม. กิปีสสนฺติ ๑ ๔. ม. ปาปชฺมเม ๑

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนวคคณณา หน้า ๕๐๖

ปรี อีสตราที นิสสาย ตปปฏิพหุ เม สุขทุกขนติ เอว
จิตโต หุตวา น ชีวิกั ปวตเตยฺย อตฺตทีโป อตฺตสรโณ
อนณฺณสรโณ เอว ภเวยฺย ๑ อถวา อนตฺตาวหโต ปฺรณฺติ(๑)
ลทฺชนามกตฺตา อนณฺณํ อกฺุสทกมฺมํ นิสสาย น ชีเวยฺย ๑
ชฺมเมน น วณฺเฑี จเรติ ชนาทิตฺตถาย ชฺมมํ น กเถยฺย ๑
โย หิ ชนาทิตฺเตหุ ปเรลลํ ชฺมมํ เทเสติ โส ชฺมเมน วณฺชิชฺชํ (๒)
กโรติ นาม เอว ชฺมเมน ตํ น จเรยฺย ๑ อถ วา ชนาทินํ
อตฺตถาย โกสตรณฺโณ ปฺริโส วิย โอจฺรกาทิกมฺมํ กโรนฺโต
ปฺเรหิ อนาสงกนียตฺถาย ปพฺพชฺชาลิจฺจสฺมาทานาทีนํ อนฺตฺติจฺจนฺโต
ชฺมเมน วณฺชิชฺชํ กโรติ นาม ๑ โยปี อธิ ปฺริสฺสุทฺธํ พุรหฺมจฺริยํ
จฺรณฺโตปี อนณฺณตฺริ เทวณิกายํ ปณฺชชาย พุรหฺมจฺริยํ จรติ
โสปี ชฺมเมน วณฺชิชฺชํ กโรติ นาม เอว ชฺมเมน วณฺชิชฺชํ
น จเร น กเรยฺยตฺติ อตฺโต ๑

พฺคฺติยสฺสทฺตวณฺณา นิกฺุจิตฺตา ๑

๑. สี. โอจฺรณฺตฺติ ๑ ๒. ม. วณฺชิชฺชํ ๑ เอวฺมฺปฺริปี ๑

อาหุสตตวณณา

ตติเย อตฺตโน อนนเก ปาปเก อกฺสเล ฌมฺเม ปหีนติ
โลกโทสโมหวิปริตมนสิการอหิริกาโนตฺตปโปโกฐปนาหมกฺขปลาต-
อิสฺสามจฺจริยมายาสาเจยฺยถมฺภสฺสารมฺภมานาติมานมทปมาท-
ตณฺหาอวิชฺชาติวิชากุสลมูลทฺวจริตสงฺกิเลสมลวิสมสฺสยฺวาวิตกฺกปฺปญฺจ-
จตุพฺพิชฺวีปฺลลาตอาสวโอมโยคคณฺถาคติคมนตณฺหุปาทานปฺปญฺจ-
วิชฺเจโตชิลปฺปญฺจเจโตวินิพฺพนฺชฌีวรณานินฺนทนจฺจิวาทมฺลตณฺหา-
กายสฺตตานุสยอฏฺฐมิจฺจตฺตนวตณฺหามฺลททสากุสลกมฺมปฺลทฺวาสฏฺฐิ-
ทิกฺกุจฺจิตอฏฺฐสฺตตณฺหาวิจริตาทิปฺเภเท อตฺตโน สนฺदानเ
อนาทิกาลปฺปวตฺเต ทิยทฺตสฺสทฺสทฺสทฺส คํสทฺคเต จาปี อนนเก
ปาปเก ลามเก อโกสลลสมฺภุตฺต
สท วาสนาย โปชฺมิเลเยว ปหีนเ อริยมคฺเคน สมฺจฺจินฺเน
ปฺปจฺจเวกฺขมาโน อยมฺปิ เม กิเลโส ปหีนโน อยมฺปิ เม กิเลโส
ปหีนนติ อนุปทปฺปจฺจเวกฺขณาย (๑) ปฺปจฺจเวกฺขมาโน ภควา นิสินฺโน
โหติ ฯ

อนนเก จ กุสเล ฌมฺเมติ สีสฺสมาธิปฺปญฺจาวิมุตฺติวิมุตฺติ-
ฉานทฺสสนํ จตฺตารโ สติปฺปญฺจานา จตฺตารโ สมฺมปฺปชานา
จตฺตารโ อิทฺธิปาทา จตฺตารโ มคฺคา(๒) จตฺตาริ ผลานิ จตฺตฺสโ
ปฺปฐิสฺมภิทา จตฺตฺโยนิปริจฺเจทกถาณํ จตฺตารโ อริยวํสา จตฺตาริ
๑. ม. อนุปทปฺปจฺจเวกฺขณาย ฯ ๒. ม. อริยมคฺคา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจฺจนฺทวคฺคณฺณนา หน้า ๕๐๘

เวสธารชฺชฌาณานิ ปญฺจ ปธานิยฺงคานิ ปญฺจจฺกโก สมฺมาสมาธิ
ปญฺจฌาณโก สมฺมาสมาธิ ปญฺจินฺทริยานิ ปญฺจ พลานิ ปญฺจ
นิสฺสารณียา ธาตุโย ปญฺจ วิมุตฺตตายตฺนฌาณานิ ปญฺจ
วิมุตฺติปริปาจนียา สลฺยณา ฉ อนุสฺสตีจฺญานานิ ฉ การวา ฉ
นิสฺสารณียา ธาตุโย ฉ สตฺตวิหारा ฉ อนุตฺตริยานิ ฉ
นิพฺเพธภาคิยา สลฺยณา(๑) ฉ อภิญฺญา ฉ อสาศารณฌาณานิ
สตฺต อปริหานิยา ฌมฺมา สตฺต อริยธฺมานิ สตฺต โพชฺฌนฺกา
สตฺตสปรฺริสธฺมฺมา สตฺต นิชฺชรวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ทกฺขิณฺเยยฺยปฺกฺคฺลทฺสหนา สตฺต ชีณาสวพลทฺสหนา อญฺจ ปญฺญา-
ปฏฺฐิตาทฺต
อารมฺภวตฺต
อภิกายตฺนทฺสหนา อญฺจ วิโมกฺขา นว โยนิโสมนสิการมฺูลกา
ฌมฺมา นว ปาริสฺสฺทฺธิปธานิยฺงคานิ นว สตฺตาวาสทฺสหนา
นว อาฆาตปฺปฏฺฐิวินยา นว สลฺยณา นว นานตฺตฺตฺตฺต
ปฺปพฺพวิหारा ทส นาทกรณา ฌมฺมา ทส กสิณายตฺนานิ
ทส กุสลกมฺมุปฺปทา ทส สมฺมตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ทส อริยวาสา ทส
อเสกฺขา ฌมฺมา ทส ตถาคตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ทฺวาทส จกฺกการา (๓) เตรส ฐตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ทฺวาทส จกฺกการา (๓) เตรส ฐตฺตฺตฺตฺตฺต
ทฺวาทส จกฺกการา (๓) เตรส ฐตฺตฺตฺตฺต
ทฺวาทส จกฺกการา (๓) เตรส ฐตฺตฺตฺต
ทฺวาทส จกฺกการา (๓) เตรส ฐตฺตฺต
ทฺวาทส จกฺกการา (๓) เตรส ฐตฺต
ทฺวาทส จกฺกการา (๓) เตรส ฐต
ทฺวาทส จกฺกการา (๓) เตรส ฐต

๑. ม. ปญฺญาฯ ๒. ม. อญฺจโลกธฺมฺมาติกฺกมาฯ

๓. ม. ฌมฺมจกฺกการาฯ

*เล่มที่ ๑๕ อาหุสตุตวณณนา หน้ ๕๐๕

อานาปานสฺสตี โสฬส อปรนตปนียา ฐมฺมา อฏฺฐารส
 มหาวิปสฺสนา อฏฺฐารส พุทฺฐฐมฺมา เอณฺณวีสติ ปจฺจเวกฺขณ-
 ฌานานี จตฺตตาลีส ฌานวตฺถุนี ปญฺญาส อุทฺทยพฺพฌานานี
 ปโรปญฺญาส กุสลฐมฺมา สตฺตตตฺตตี ฌานวตฺถุนี จตฺวีสติ-
 โภกฺกิสตฺตสทฺสสมาปตฺตีสถฺจาริมหาวิชิรฌานานี(๑) อนนฺตณยสมนฺตปฏฺฐาน-
 ปวิจฺยปจฺจเวกฺขณเทสฺนาฌานานี(๒) ตถา อนนฺตาสฺส โลกธาสฺส
 อนนฺตानํ สตฺตทานํ อาสยาทีวิภาวนฌานานี จาตี เอวมาทิเก
 อนนเก อตฺตโน กุสเล อนวชฺชฐมฺเม อนนฺตกาลํ ปารมีปริ-
 ภาวนาย มคฺคภาวนาย จ ปารีปฺรึ วุฑฺฒี คเต อิมปี
 อนวชฺชฐมฺมา มยิ สํวิชฺชนฺตี อิมปี อนวชฺชฐมฺมา มยิ
 สํวิชฺชนฺตีตี รุจิวเสน มนสิการากิมฺเข พุทฺฐคฺคณฺ เวกฺกเวกฺ
 ปุญฺชปุญฺเช กตฺวา ปจฺจเวกฺขมาโน นิสินฺโน โหตี ฯ เต จ
 โข สปเทสโต เอว น นีปฺเตสโต ฯ สพฺเพ พุทฺฐคฺคณา
 ภควตฺปิ อนุปทํ อนวเสสโต มนสิกาตุํ น สกฺกา อนนฺตา-
 ปรีเมยฺยภาวโต ฯ วุคฺตญฺเหหํ

พุทฺธิโรปี พุทฺฐสฺส ภาณยฺย วณฺณํ
 กปฺปมฺปี เจ อญฺณมภาสมาโน
 จีเยถ กปฺโป จิรทีมมฺนฺตเร
 วณฺโณ น จีเยถ ตถาคตฺสฺสาตี ฯ

- # ๑. ม. ...สมาปตฺตีสถฺจาริมหาวิชิรฌานํ ฯ
- # ๒. ม. ...ปฏฺฐานปวิจฺยปจฺจเวกฺขณ... ฯ

อปรมฺปี วุตฺตํ

อสงฺเขยฺยยานิ นามานิ สกฺุณฺเนน มฺเหสีโน

คฺุณฺเนน นามมฺุทฺทเรยฺยํ (๑) อปี นาม สหสฺสโตติ ฯ

ตทา หิ ภควา ปจฺจนาภตฺตํ ปิณฺฑทปาทปฺปฏิกุกฺกนฺโต วิหาริ
ปวิสิตฺวา คณฺธกฺุฏฺฐิปฺปมฺุเข จตฺวา ภิกฺุชฺฐวตฺตํ ทสฺเสตฺวา คเตสฺ
มหาคณฺธกฺุฏฺฐิ ปวิสิตฺวา ปณฺณตตฺวารพฺุทฺธาสเน นิสินฺโน
อติตฺชาตีวีสยํ ฌาณํ เปเสตี ฯ อถสฺส ตานิ นีรณฺตรํ โปงฺขานฺุโปงฺขํ
อนนฺตาปริมาณปฺปเกทา อุปฏฺุจหีสุ ฯ โส เอวํ มหนฺตสฺส นาม
ทูกฺุขกฺุขนฺธสฺส มฺุลภฺุตา อิเม กิเลสฺสาคิ กิเลสฺวีสยํ ฌาณาจารย์
เปเสตฺวา เต ปหานมฺุขเนน อนฺุปทํ ปจฺจเวกฺุขิตฺวา อิเม วต
กิเลสฺสา อนนฺวเสสโต มยฺุหิ สฺุภฺุจฺุ ปหีนาคิ ปฺุณ เตสฺส ปหานกฺิ
สากาเร สปริวาริ สอฺุทฺทเทสฺส อริยมคฺคํ ปจฺจเวกฺุขนฺโต
อนนฺตาปริมาณเกเท อตฺตโน สีลาทีอนวชฺุชฺชมฺุเม มนฺสากาสี ฯ
เตน วุตฺตํ

เตน โข ปนฺ สมเยน ภควา อตฺตโน อนเนเก ปาปเก
อกุสเส ฌมฺุเม ปหิเน ปจฺจเวกฺุขมาโน นิสินฺโน โหติ อนเนเก
จ กุสเส ฌมฺุเม ภาวนาปาริปุรี คเตติ ฯ

เอวํ ปจฺจเวกฺุขิตฺวา อุปฺุณฺนปิตฺติโสมนสฺุทฺทเทสฺสวตฺตํ อิมํ
อูทานํ อูทานเสี ฯ

๑. ม. คฺุณฺเนน นามมฺุทฺทเรยฺยํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อาหุสฺตวณณา หน้า ๕๑๑

ตตฺถ อหุ ปุพฺเพติ อรหตฺตมคฺคกฺขณฺนปฺปตฺติโต ปุพฺเพ
สพฺโพปี จายฺ รากาทีโก กิเลสคโณ มยฺหิ สนฺदानเ อหุ
อาสี น อิมสฺมี กิเลสคณเ โกจีปี กิเลโส นาโหสี ฯ
ตทา นาหฺตติ ตทา ตสฺมี กาลเ อริยมคฺคกฺขณเ โส กิเลสคโณ
น อหุ น อาสี ตตฺถ อณฺมตฺโตปี กิเลโส อคฺคมคฺคกฺขณเ
อปฺปทีโน นาม นตฺถิ ตโต นาหฺตติปี ปจฺนตฺติ ตโต
อรหตฺตมคฺคกฺขณโต ปรี นาสีติ อตฺโต ฯ นาหุ ปุพฺเพติ โย
จายฺ มม อปริมาโณ อนวชฺชรมฺโม เอตฺรหิ ภาวนาปารีปุรี
คโต อุปฺลพฺภติ โสปี อริยมคฺคกฺขณโต ปุพฺเพ น อหุ น
อาสี ฯ ตทา อหฺตติ ยทา ปน เม อคฺคมคฺคกฺขณฺณํ อุปฺปนฺนํ
ตทา สพฺโพปี เม อนวชฺชรมฺโม อาสี ฯ อคฺคมคฺคาธิคเมน หิ
สทฺฐี สพฺเพปี สพฺพญญฺจฺจณา พุทฺธานํ หตฺถคตา เอว โหณฺตติ ฯ
น จาหุ น จ ภวิสฺสตี ฯ น เอตฺรหิ วิชฺชตีติ โย
ปน โส อนวชฺชรมฺโม อริยมคฺโค มยฺหิ โพธิมณฺเฑ อุปฺปนฺโน
เยน สพฺโพ กิเลสคโณ อนวเสสํ ปทีโน โส ยถา มยฺหิ
มคฺคกฺขณโต ปุพฺเพ น จาหุ น จ อโหสี เอวํ อตฺตนา
ปหาตพฺพกิเลสากาวโต เต กิเลสา วิย อยมฺปี น จ ภวิสฺสตี
อนาคเต น อุปฺปชฺชิสฺสตี เอตฺรหิ ปจฺจอุปฺปนฺนกาเลปี น
วิชฺชตี น อุปฺลพฺภติ อตฺตนา กตฺตพฺพกิจฺจากาวโต ฯ น
หิ อริยมคฺโค อนเคววารี ปวตฺตตี ฯ เตเนวาท น ปารี

*เล่มที่ ๑๘ ขจจนุชวคณณา หน้า ๕๑๒

ทิกุณฺ์ ยนฺตฺตีติ ฯ

อิติ ภควา อริยมคฺเคน อตฺตโน สนฺตानเ อนวเสถิ
ปหิเน อกุสเส ชฺมเม ภาวนาปาริปุริ คเต อปริมาเ
อนวชชชฺมเม จ ปจฺจเวกฺขมาโน อตฺตปนายิกปีติเวควิสฺสุจฺ
อุทานํ อุทานเติ ฯ ปริมาย คากาย (๑) ปริมเวสารชชทวยเมว
กถิตํ ปจฺฉิมทวยํ สมฺมาสมฺโพชฺชียา ปกาสิตตฺตา ปกาสิตเมว
โหตีติ ฯ

ตติยสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปรจมนานาติตฺถิยสุตฺตวณณา

จตฺตเถ นานาติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณา ปริพฺพชกาติ เอตฺถ
ตฺรณฺติ เอตฺเตน สํสาโรจฺชนฺติ ติตฺถํ นิพฺพานมคฺโค ฯ อิธ ปน
วิปริตวิปลลาสวเสน ทิฏฺฐิจตฺติเกหิ ตถา คหิตทิฏฺฐิทสฺสนํ ติตฺถนฺติ
อิธิปฺเปตํ ฯ ตสฺมี สสฺสตาทินานากาเร ติตฺถเ (๒)นิยฺตฺตา นานา-
ติตฺถิยา นคฺคณิกณฺฐาทิสมณา เจว กจฺจกลาปาทิพฺราหฺมณา
จ โปกฺขรสาตาทิปริพฺพชกา จ สมณพฺราหฺมณปริพฺพชกา ฯ
นानาติตฺถิยา จ เต สมณพฺราหฺมณปริพฺพชกา ฯ

สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จาติอาทินา ปสฺสนฺติ เอตาย

๑. ม. กถาย ฯ ๒. ม. นียฺตฺตาติ นานาติตฺถิยา จ เต

สมณพฺราหฺมณปริพฺพชกา จาติ นานาติตฺถิยสมณพฺราหฺมณปริพฺพชกา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมนนานาคฤทิสฤทวณณา หน้ ๕๑๓

สยั วา ปสฤสฤท คฤทท สฤสนมฤทเมว วาฤท ทฤจฤท มฤจฤท
 นฤเวสฤสฤสฤท อฤชวณั ๗ สฤสฤสฤททฤเวสฤน นานา อเนกฤวฤชา
 ทฤจฤชฤโย เอฤเตสฤนฤติ นานาทฤจฤชฤกา ๗ สฤสฤสฤททฤเวสฤเนว ขมนั
 ขนฤติ รฤจฤนั รฤจฤ อฤฤฤท สฤสฤสฤท อฤฤฤท จ โลโก จาฤติ-
 อาทฤนา ปวฤฤฤท จฤฤฤทवलฤลาโส สฤฤฤทवलฤลาโส จ ๗ คฤทา
 นานา ขนฤติโย เอฤเตสฤนฤติ นานาขนฤติกา ๗ นานา รฤจฤชฤโย
 เอฤเตสฤนฤติ นานารฤจฤชฤกา ๗ ทฤจฤชฤคฤติกา หฤ ปุพฤพฤภาเค คฤทา
 คฤทา จฤฤฤฤท รฤเจฤฤว วมมาเปฤฤว จ ปฤจฤชา อฤทเมว สฤจฤ
 มฤมมฤฤฤนฤติ อฤกฤนฤวีสฤนฤติ ๗ อฤฤ วา อฤนฤจฤ นฤจฤจฤนฤติอาทฤนา
 คฤทา คฤทา ทฤสฤนฤวสฤน ทฤจฤชฤ ขมนฤวสฤน ขนฤติ รฤจฤจฤนฤวสฤน
 รฤจฤชฤติ เอวั ตฤหฤปฤ ปฤเทหฤ ทฤจฤชฤ เอวั วฤฤฤฤฤติ เวฤทฤตฤพฤพา ๗
 นานาทฤจฤชฤนฤสฤสฤย่นฤสฤสฤฤฤติ สฤสฤสฤททฤปรฤกฤปฤวสฤน นานาवलฤ
 ทฤจฤชฤยา นฤสฤสฤย่นั วฤฤฤฤฤ การณั ทฤจฤชฤสฤงขาฤตเมว วา นฤสฤสฤย่นั
 นฤสฤสฤฤฤ อฤฤฤฤฤนา อฤปฤคฤฤา ตั อ่นฤสฤสฤชฤชฤฤฤว จฤฤฤฤฤ อฤฤฤฤฤ ๗
 ทฤจฤชฤชฤโยปฤ หฤ ทฤจฤชฤคฤฤฤกานั อฤกฤนฤเวสฤการานั นฤสฤสฤยา โหฤนฤติ ๗
 สฤนฤฤฤฤฤ อฤฤฤฤฤ สัवलฤชฤชนฤติ อฤปฤลฤพฤฤนฤติ ๗ เอฤเกฤติ เอฤกฤจฤเจ ๗
 สฤมณฤพฤราหฤมณฤฤติ ปฤพฤชฤชฤปฤคฤมณ สฤมณฤ ชาฤติยา พฤราหฤมณฤ
 โลเกน วา สฤมณฤฤฤ จ พฤราหฤมณฤฤฤ จ เอวั กฤหฤฤฤ ๗
 เอวัวาทฤโนฤติ เอวั อฤทานฤ วฤฤฤฤฤพฤพาการณ เวฤทฤฤฤฤฤฤฤ เอวั-
 วาทฤโน ๗ เอวั อฤทานฤ วฤฤฤฤฤพฤพาการณ ปวฤฤฤฤฤ ทฤจฤชฤ เอฤเตสฤนฤติ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนุชวคณณนา หน้ ๕๑๔

เอว้ทญุจโน ๑ ตคฤ ทคเยน ทญุจคคคกนั มจจณนญเวโส
ทศสโต ปจเมน เตสั ยถณญญเวสั ปเรสั ตคฤ ปตญุจณน-
วเสน วอหโระ ๑

สศสโต โลโก อทเมว สจจ มอจมนณณนตเ อคฤ โลโกต
อคฤท๑ โส หิ ทญุจคคคเกหิ โลกญนตเ อคฤ ปญญปอปตพพ-
ปอกา สยั วอ กอรกาททกเวน อญญคเตหิ โลกญตตติ โลโกต
อชปเปโต ๑ สวอญ สศสโต อมโร นจจจจ ชุวอติ ยททอ อมอหอก
ทศสนอ อทเมว สจจ อวปรีตอ อณณมปน อสศสโตตอท
ปเรสั ทศสนอ มอจจ มจจจจจ อคฤโธ ๑ เอเตน จคฤทอโรปี
สศสทวาทท ทศสตา โหนตเ ๑ อสศสโตตเ น สศสโต
อนจจจจ อคฤวอ จวนชมมอติ อคฤโธ ๑ อสศสโตตเ สศส-
ทอวปฏญุคเชเปเนว อจจจจท ทปปีโตตเ สคฤตปปี อจจจจทวาท
ทศสตา โหนตเ ๑

อนคฤทวอติ สปรญนโต ปรวญจโม ปรวจจญนปปมอโณ ๑
น สพพคโตตเ อคฤโธ ๑ เอเตน สรจรปรมอโณ อจจจจจปรมอโณ
อวอวปรมอโณ ปรมอณปรมอโณ อคฤทอติ เออวาททวาท
ทศสตา โหนตเ ๑ อนคฤทวอติ อปรญนโต สพพคโตตเ อคฤโธ ๑
เอเตน กปเปลกณาททวาทท ทศสตา โหนตเ(๑) ๑ ตั ชีวอ ตั
สรจรนตเ ย สรจร ตทอว ชีวสงขอตั วคฤค ยณจ ชีวสงขอตั
๑. ม. กปเปลกณาททวาทท ทปปีตา โหนตเ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปรมนนานาคฤทิสฤทวณณา หน้ ๕๑๕

วตฤ ตเทว สรรนฤ ชีวณจ สรรณจ อหุยั สมนุปลสฤ ๗
เอเตน อาชีวกานั วีย รุปี อตฤตาคิ อัย วาโท ทสฤสิโต
โหติ ๗ อณณั ชีว อณณั สรรนฤ อิมินา ปน อรุปี อตฤตาคิ
อัย วาโท ทสฤสิโต ๗ โหติ

ตถาคโต ปรมมรณาคิ เอตฤ ตถาคโตติ อตฤตา ๗ (๑)
ตั หิ ทิภูจฤคฤคิโก การกเวทกาทิสงฆาตั นิจจฐวาทิสงฆาตั วา
ตถาคตถาวั (๒) กโตติ ตถาคโตติ โวหฤติ โส มรณโต อธิ
กายสฤส เกทโต ปรี อหุชั โหติ อตฤติ สัวิชชฤติติ อตฤโต ๗
เอเตน สสฤสฤทวาทมุเขน(๓) โสฬส สณณัวาทา อภูจ อสณณั-
วาทา อภูจ จ เนวสณณัณาสณณัวาทา ทสฤสิตา โหนฤติ ๗ น
โหติติ นตฤติ น อุลลฬฤติ ๗ เอเตน อุจเจทวาทอ ทสฤสิโต ๗
โหติ จ น จ โหติติ อตฤติ จ นตฤติ จาติ ๗
เอเตน เอกจจสฤสฤทวาทา สฤต สณณัวาทา จ ทสฤสิตา เนว
โหติ น น โหติติ อิมินา ปน อมราริกุเขปวาทอ ทสฤสิโตติ
เวทิตฬุฬั ๗

อิม กิร ทิภูจฤคฤคิกา นานาทสโต อากนฤตวาทา สวฤคฤย
ปฤวิสนฤตา เอกทา สมนุปลวาทเก สณณัปฤติฤวาทา อตฤตโน
อตฤตโน วาทั ปฤคฤยห อณณวาทเอ ขขเสนฤตา วิวาทาปณณา อहेลั ๗
เตน วฤตฤติ เต ภณณัทนชาตาคิอาทิ ๗

๑. ม. สฤโต ๗ ๒. ม. ตถากาวั ๗ ๓. ม. สสฤสฤคฤกาหมุเขน ๗

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนชวคคณณา หน้า ๕๑๖

ตตฺถ ภูณฺทนนํ นาม กลหสฺส ปุพฺพภาโค ฯ ภูณฺทนน-
ชาตาคี ชาตภูณฺทนนํ ฯ กลโห กลโห เอว กลสฺส วา
หนนโต กลโห ทฏฺฐพฺโพ ฯ อญฺญมญฺญสฺส วิรุทฺธํ วาทํ
อาปนฺนาติ วิวาทापฺนฺนา ฯ มมฺมจฺญญฺนโต มุขเมว สตฺตีติ
มุขสฺตฺตี ผุสฺสวาจา ฯ ผลุปรจาเรน วิย หิ การณํ การณ-
ปรจาเรน ผลมฺปี โวหริยติ ยถา ตํ สุโข พุทฺธรูปฺปาโท ปาป-
กมฺมํ ปจฺจนฺนุทฺตฺตฺติ(๑) จ ฯ ตาหิ มุขสฺตฺตีหิ วิตุทฺตฺตา วิชฺฌนฺตฺตา
วิหรนฺตฺติ ฯ เอทิสฺส ชฺมโมติ ชฺมโม อวิปริตฺสภาโว เอทิสฺส
เอวรูปฺโป ยถา มยา วุคฺคํ สสฺสโต โลโกติ ฯ เนทิสฺส ชฺมโมติ
น เอทิสฺส ชฺมโม ยถา ตยา วุคฺคํ อสฺสโต โลโกติ เอว
เสสฺสปเทหิปี โยเชตฺตพฺพิ ฯ สฺส จ ติตฺถิยานํ วิวาทो สกฺลนฺนเร
ปากโฏ ชาโต ฯ อถ ภิกฺขุ สวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิฏฺฐา ตํ
สุคฺควา อตฺถิ โน อิทํ กถาปากตํ ยนฺนุน มยฺ อิมํ ปวตฺตึ
ภควโต อารโจะยฺยาม อปฺเปวนาม ตํ นิสฺสาย [๒] สตฺถุ สนฺนุสฺสุมํ
ชฺมมฺเทศนํ ลเกยฺยามาติ ฯ เต ปจฺจนาทตฺตํ ชฺมมฺเทศนากาเล
ภควโต เอตมตฺถํ อารโจะสฺส ฯ เตน วุคฺคํ อถ โข สมนฺพหฺลฺลา
ภิกฺขุติอาทิ ฯ

ตํ สุคฺควา ภควา อญฺญติตฺถิยานํ ชฺมมฺสฺส อยถา
ภูตฺตฺพานนํ ปกาเสนฺโต อญฺญติตฺถิยา ภิกฺขเวติอาทิมาห ฯ
๑. ม. ปจฺจนฺนุโกตฺตีติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺนฺนเร สตฺถุติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมนานาติตฺถิยสุตฺตวณณา หน้า ๕๑๗

ตตฺถ อนฺธาติ ปรณฺญาจกฺขุวิเรนฺ อนฺธาฯ เตนาห อจกฺขุ-
กาติฯ ปรณฺญา หิ อธิ จกฺขุติ อธิปฺเปตาฯ ตถาหิ วุตฺตํ
อตุถํ น ชานนฺตฺติอาทิฯ ตตฺถ อตุถํ น ชานนฺตฺติ อธิ-
โลกตุถํ ปรโลกตุถํ น ชานนฺติ อธิโลกปรโลกเส วุฑฺฒี
อพฺภุทฺถํ นาวพฺพชฺฉนฺติ ปรมตฺถเ ปน นิพฺพานเ กถาวกาฯ
เย หิ นาม ปวตฺติมตฺเตปิ สมนฺมุพฺพา เต กถํ นีวตฺตี
ชานิสฺสนฺตฺติฯ อนตุถํ น ชานนฺตฺติ ยทกฺเคน เต อตุถํ
น ชานนฺติ ตทกฺเคน อนตฺถมฺปิ น ชานนฺติฯ ยสฺมา ฐมฺมํ
น ชานนฺติ ตสฺมา อฐมฺมมฺปิ น ชานนฺติฯ เต หิ
วิปริเยสคฺคาหิตาย ฐมฺมํ กุสฺลมฺปิ (๑)อฐมฺมํ อกุสฺลํ กโรนฺติ
อฐมฺมมฺปิ อกุสฺลํ ฐมฺมํ(๑) กุสฺลํ กโรนฺติฯ นแกวลญจ ฐมฺมา-
ฐมฺเมสฺส เอว อถ โข ตสฺส วิปาเกสฺสุปิ สมนฺมุพฺพาฯ ตถาหิ เต
กมฺมมฺปิ วิปากํ กตฺวา โวหรนฺติ วิปากมฺปิ กมฺมํ [๒]ฯ
ตถา ฐมฺมํ สภาวฐมฺมมฺปิ น ชานนฺติ อฐมฺมํ อสภาว-
ฐมฺมมฺปิ น ชานนฺติฯ เอวํภูตา จ สภาวฐมฺมํ อสภาว-
ฐมฺมญจ อสภาวฐมฺมํ สภาวฐมฺมญจ กตฺวา ปเวเทนฺติฯ

อติ ภควา ติตฺถิยานํ โมหทิกฺขุจิปฺภิตาภวเณ ปรณฺญา-
จกฺขุเวกฺกลโต อนฺธภาวํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ ตมตฺถํ ชจฺจนฺรูปมาย
ปกาสฺเสตฺถุ ภูตปฺพุพฺพํ ภิกฺขเวติอาทิมาหฯ ตตฺถ ภูตปฺพุพฺพนฺติ ปฺพุพฺเพ
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร กตฺวาติ ทิสฺสติฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนฺทวคฺคณณนา หน้า ๕๑๘

ภูตฺ อตีตกาเล นิพพตฺตํ ๑ อณฺตโร ราชา อโหสีติ ปุราตโน
นามโคตฺเตหิ โลเก อปากโณ เอโก ราชา อโหสี ๑ โส ราชา
อณฺตริ ปุริสํ อามนฺเตสีติ ตสฺส กิร รณฺโณ โสภคฺคปฺตตฺตํ
สพฺพกสมฺปนฺนํ อตฺตโน โอวฺยห์(๑) หตฺถิ อฺปฺญฺจํ อาคตฺติ ทิสฺวา
เอตทโหสี ภทฺทกํ วต โโก หตฺถิยานํ ทสฺสนิยฺนติ ๑ เตน
จ สมเยน เอโก ขจจนฺโธ ราชงฺกณฺเนน กจฺจติ ๑ ตํ ทิสฺวา
ราชา จินฺเตสิ มหาชานิยา โข อิมเ อนฺธา เย เอวรูปํ
ทสฺสนิยํ น ลภนฺติ ทฏฺจ ๑ ยนฺนุนาหิ อิมิสฺสา สวตฺถิยา
ยตฺตกา ขจจนฺธา สพฺเพ เต สนฺนิปาตาเปตฺวา เอกเทสํ เอกเทสํ
หตฺถเณ สฺสาเปตฺวา เตสํ วจันํ สฺมณฺยณฺติ ๑ เกฬิสฺสิโล ราชา
เอเกน ปุริเสน สวตฺถิยา สพฺเพ ขจจนฺเช สนฺนิปาตาเปตฺวา
ตสฺส ปุริสสฺส สลฺยํ อทาสิ ๑ ยถา เอเกโก ขจจนฺโธ สีสาทิกํ
เอเกกํเยว หตฺถิสฺส องฺกํ สฺสิตฺวา หตฺถิ มยา ทิฏฺโฐจฺติ สลฺยํ
กโรติ(๒) ตถา กโรหิติ ๑ โส ปุริโส ตถา อกาสิ ๑ อถ
ราชา เต อนฺเช(๓) ปจฺเจกํ ปุจฺจติ กิทิโส ภณฺเ หตฺถิติ ๑ เต
อตฺตนา ทิฏฺฐทิฏฺฐาววเมว หตฺถิ กตฺวา วทนฺตา เอทิสฺ
หตฺถิ เนทิสฺ หตฺถิติ อณฺณมณฺยํ กลหํ กโรนฺตา หตฺถาทิหิ
อฺปฺกุกมิตฺวา ราชงฺกณฺเ มหนฺตํ โกลาหลมกํสุ ๑ ราชปิ
สปริชนฺ เตสํ ตํ วิปฺปการํ ทิสฺวา ผาสฺสเกหิ ภิชฺชมานเห
๑. ม. โอปวฺยห์ หตฺถิ ๑ ๒. ม. อฺปฺปาเทสิ ๑ ๓. ม. ขจจนฺเช ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปจมนานาติคฤทธีสุตตวณณา หน้ ๕๑๕

หทเยน อุกคเตน มหาหสิตฺ หสิ ฯ เตน วุตฺตํ อถ โข

ภิกขเว โส ราชฯเปฯ อตฺตมโน อโหสิตี ฯ

ตตฺถ อมฺโภติ อาลปนี ฯ ยาวตกาติ ยตฺตกาฯ ชจฺจนฺธาติ
 ซาติยา อนฺธา ซาติโต ปญฺจาย อจฺกขุกาฯ เอกชฺฉนฺติ
 เอกโตฯ ภณฺติ อพหุมานาลาโปฯ หตฺถี ทสฺเสหิตี ยถาวุตฺต-
 หตฺถี สยาเปตฺวา ทสฺเสหิ ฯ โส จ สฺสึภิกขิตตฺตา อปริปฺพนทฺโต
 นิปชฺชึฯ ทิฏฺฐโ จ โน หตฺถิตี หตฺถเณน ปรามสนฺ ทสฺสนํ
 กตฺวา อหํสุฯ เตน ปฺริเสน สีสํ ปรามสาเปตฺวา เอทิสฺ
 หตฺถิตี สณฺญาปิตตฺตา(๑) ตาทิสฺเยว นํ หตฺถี สณฺชานนฺตา ชจฺจนฺธา
 เอทิสฺ เทว หตฺถี เสยฺยถาปี กุมฺโภติ วทิสฺฯ กุมฺโภติ จ
 ฉโภติ อตฺถโฯ ซิลฺลิตฺ(๒) นาคทนฺตซิลฺลิตฺฯ โสณฺโฑติ หตฺถโฯ
 นงฺกสิสา นงฺกสฺส สิริสฺส(๓) อีสฯ กายิตี ปสฺโส(๔)ฯ โภจฺจติ
 กุสฺสโลฯ ปาโทติ ชงฺโฆฯ ฐณฺติ ฐมฺโภฯ นงฺกฺจฺจนฺติ วาลสฺส
 อฺริมปฺปะเทโสฯ วาลชฺชิตี วาลสฺส อจฺกปฺปะเทโส มฺจฺจึหิ
 สํสุมฺภิสฺสูติ (๕) มฺจฺจึโย พนฺชิตฺวา ปหริสฺ มฺจฺจึจฺจมาตฺ อํสุฯ อตฺตมโน
 อโหสิตี เกฬิสฺสิตฺตา โส ราชฯ เตน ชจฺจนฺธานํ กลเณน
 อตฺตมโน ปหาเสน คหิตฺมโน อโหสิ ฯ

เอวเมว โขติ อฺปมาสํสนฺทหนํฯ ตสฺสตฺถโ ภิกขเว ยถา
 # ๑. ม. สณฺญาปิตตฺตาฯ ๒. พาลิตี ปาลีฯ ๓. สี. สริ ฯ
 # ๔. สี. ม. สริริ ฯ ๕. สํชฺชิสฺสูติ ปาลีฯ ม. สํสุมฺภี สฺสูติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนฐวคคณณา หน้า ๕๒๐

เต ขจจนฐา อจกขุกา เอกงคทสฺสีโน อนวเสสโต หตฺถิ
อปสฺสิตฺวา อตฺตนา ทิฏฺฐาววมตฺตํ หตฺถิสถฺถาย อิตเรหิ ทิฏฺฐํ
อนนุชานนฺตา อลฺลวมลฺลํ วิวาทํ อาปฺนฺนา กลหิ อํกํสุ
เอวเมว อิมํ อลฺลตฺติตฺติยา สกฺกายสฺส เอกเทสํ รูปเวทนาทึ
อตฺตโน ทิฏฺฐิตสฺสเนน ยถาทิฏฺฐํ อตฺตาคิ มลฺลมานา ตสฺส
สสฺสตาทิกาวํ อาโรเปตฺวา อิทเมว สจฺจํ โมฆมมลฺลนฺติ
อภินิวิสิตฺวา อลฺลวมลฺลํ วิวทฺนฺติ ยถาภูตมฺปฺน อตฺตานตฺถํ
ธมฺมาธมฺมจฺจ น ชานนฺติ ฯ ตสฺมา อนฐา อจกขุกา ขจจนฐ-
ปฏฺฐิกาคาติ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ ติตฺติยานํ ธมฺมสภาวํ ยถาภูตํ
อชานนฺตานํ อปสฺสนฺตานํ ขจจนฐานํ วิย หตฺถิมฺหิ ยถาทสฺสนํ (๑)
มิจฺฉาภินเวสํ ตตฺถ จ วิวาทาปตฺตี สพฺพพการโต วิทิตฺวา
ตทตฺถทีปํ อิมํ อุทานํ อุทานเอสึ ฯ

ตตฺถ อิมสฺสุ กิร สชฺชนฺติ เอเก สมณพฺราราหฺมณาติ อีเชกจฺเจ
ปพฺพชฺชูปคฺมเนน สมณา ชาติมตฺเตน พฺราราหฺมณา สสฺสโต
โลโกติอาทินยปฺปวตฺเตสฺสุ อิมสฺสุ เอว อสาเรสฺสุ ทิฏฺฐิจฺเจสฺสุ ทิฏฺฐา-
ภินนฺทนฺวเสน อิมสฺสุ วา รูปาทิสฺสุ อุปาทานกฺขนฺเชสฺสุ เอว
อนิจฺเจสฺสุ ทุกฺเขสฺสุ วิปริณามธมฺเมสฺสุ ตณฺหาภินนฺทนฺทิกฺฐาภินนฺท-
นํ วเสน เอตํ มมาติอาทินา สชฺชนฺติ กิร ฯ อโห เนสํ

๑. สึ. อยถาทสฺสนํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมานาติตติยสุตตวณณา หน้า ๕๒๑

สมุโมโหติ ทสเสติ ฯ กิรสทโท เจตถ อรุจิสฺจนตุโถ ฯ เตน
ตตถ สงฺกการณาภาวเมว ทีเปติ ฯ น เกวลํ สชฺชนติเอว ฯ
อถ โข วิคฺคยฺห นํ วิวทฺตติ น ตฺวํ อิมํ ฌมฺมวินยํ อาชานาสี ฯ
อหํ อิมํ ฌมฺมวินยํ อาชานามิตฺถาทินา วิคฺคาหิกกถานุโยค-
วเสน วิคฺคยฺห วิวทฺตติ วิวาทํ อาปชฺชนติ ฯ นนฺติ เจตถ
นินฺปาตมตฺตํ ฯ อถ วา วิคฺคยฺห นนฺติ นํ ทิฏฺฐินิสฺสยํ สกฺกา-
ยทิฏฺฐีเยว วา วิสทิสทสฺสนตฺตา (๑) สสฺสตาทิวเสน อณฺณมณฺณํ
วิรุทฺธํ คเหตุวา วิวทฺตติ วิเสสโต วทฺตติ อตฺตโน เอว วาทํ
วิสิฏฺฐํ อวิปริตํ กตฺวา อภินิวิสฺส โวหรนฺติ ฯ ยถา กิ
ชฺชา เอกงฺกทสฺสีโน ฯ ยถา เต(๒) ชฺจจนฺธา ชฺชา หตฺถิสฺส
เอเกกฺกทสฺสีโน ยํ ยํ อตฺตนา ผุสฺสิตฺวา ฌาตํ ตนฺตเทว หตฺถิตฺติ
คเหตุวา อณฺณมณฺณํ วิคฺคยฺห วิวทิสฺสุ เอวสมฺปทมิทฺตติ
อตุโถ ฯ อิวสทฺโท (๓) เจตถ ลุตฺตนิทฺติฏฺโฐติ เวทิตพฺโพ ฯ

จตุตฺถสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. วิปริตทสฺสนตฺตา ฯ ๒. ม. ยถา ฯ

๓. อิทํ กตฺรญฺจานเน น ทิสฺสติ ฯ ๔. สී. อิตฺตทฺโท ฯ ม. อิวสทฺโท ฯ

หุติยานานาติตติยสุตตวณณา

ปณจเม สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จาติ รุปาทีสุ
 อณฺฺตริ อตฺตาติ จ โลโกติ จ สงฺกเหตุวา ตํ สสฺสโต
 นิจุจฺติ(๑) อณฺฺเปปี จ ตถา กาเหฺนตา โวหรนฺติ ยถาห
 รูปํ อตฺตา เจว โลโก จ สสฺสโต จาติ อตฺตานณฺจ
 โลกณฺจ ปณฺณเปนฺติ เวทนํ สณฺณํ สงฺขาร(๒) วิณฺณณํ
 อตฺตา จ โลโก จ สสฺสโต จาติ อตฺตานณฺจ โลกณฺจ
 ปณฺณเปนฺตฺติ ๑ อถ วา อตฺตาติ อหฺงการวตฺถุ โลโกติ
 มมฺงการวตฺถุ ยํ อตฺตนิยฺนติ วุจฺจติ ๑ อตฺตาติ วา อัย(๓) โลโกติ
 ปโร ๑ อตฺตาติ วา ปณฺจสุ อฺปาทานกฺขนฺเชสุ เอโก ขนฺโร
 อิตโร โลโก ๑ อตฺตาติ วา สวิณฺณณโก ขนฺธสนฺดาโน
 อวิณฺณณโก โลโก ๑ เอวํ ตนฺตํ อตฺตาติ จ โลโกติ จ
 ยถาทสฺสนํ ทฺวิธา กเหตุวา ตทฺกยํ นิจุจฺ โหว สสฺสโตติ
 อภินิวิสฺส โวหรนฺติ ๑ เอเตน จตฺตาโร สสฺสตฺวาทา ทสฺสิตา ๑
 อสสฺสโตติ สตฺตปี อฺจฺเจทฺวาทา ทสฺสิตา ๑ สสฺสโต จ
 อสสฺสโต จาติ เอกจฺจฺ อตฺตา จ โลโก จ สสฺสโต
 เอกจฺจฺ อสสฺสโตติ เอวํ สสฺสโต จ อสฺสโต จาติ อตฺโถ ๑
 อถ วา เสวว อตฺตา จ โลโก จ อตฺตคตฺติทฺฏฺจิกานํ(๔) วิย
 สสฺสโต จ อสสฺสโต จ สฺยา สสฺสโตติ เอวเมตฺถ อตฺโถ

๑. ม. สสฺสโต นิจุจฺนฺติ ๑ ๒. ม. สงฺขารํ ๑
 # ๓. ม. สยํ ๑ ๔. สฺ. อตฺตมฺงคทฺฏฺจิกานํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ทุตินานาตติยสุตตวณณา หน้า ๕๒๓

เวทิตโพ ๑ สพพถาปี อิมินา เอกจจสสุตวาโท ทสฺสีโต ๑
เนว สสฺสโต นาสสฺสโตติ อิมินา อมราวิกฺเขปวาโท ทสฺสีโต ๑
เต หิ สสฺสตวาเท อสสฺสตวาเท จ โทสฺสี ทิสฺวา เนว
สสฺสโต นาสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จาติ วิกฺเขปํ กโรนฺตา
วิวทฺนติ ๑

สยงฺกโตติ อตฺตนา กโต ๑ ยถา หิ เตสฺส เตสฺส สตฺตานํ
อตฺตา จ อตฺตโน ฌมฺมานุฌมฺมํ กตฺวา สุขทุกฺขานิ ปฏฺฐิตฺเวเทติ
เอวํ อตฺตาว อตฺตानํ ตสฺส จ อุปฺภอกฺกุตฺตํ กิณฺจนปฺลิโพธ-
สงฺขาตํ โลกญฺจ กโรติ อภินิมฺมินาตีติ อตฺตลทฺธิ วिय
อยมฺปิ เตสฺส ลทฺธิ ๑ ปรงฺกโตติ ปเรน กโต อตฺตโต ปเรน
อิสฺสเรน วา ปฺริเสน วา ปชาปฺตินา วา กาเลน วา
ปกฺติยา วา อตฺตา จ โลโก จ กโต นิมฺมิโตติ อตฺโต ๑
สยงฺกโต จ ปรงฺกโต จาติ ยสฺมา อตฺตानญฺจ โลกญฺจ
นิมฺมินฺนฺตา อีสฺสราทโย น เกวลํ สยเมว นิมฺมินฺนฺติ อถ โข
เตสฺส เตสฺส สตฺตานํ ฌมฺมาฌมฺมํ(๑) สหการีการณํ ลภิตฺวา ว
ตสฺมา สยงฺกโต จ ปรงฺกโต จ อตฺตา จ โลโก จาติ
เอกจฺจานํ ลทฺธิ ๑ อสยงฺกาโร อปรงฺกาโรติ นตฺถิ เอตสฺส
สยงฺกาโรติ อสยงฺกาโร นตฺถิ เอตสฺส ปรกาโรติ อปรกาโร ๑
อนฺนาสีกาคมฺมํ กตฺวา วตฺตํ อปรงฺกาโรติ ๑ อโย อุกฺยตฺถ โทสฺสี
๑. สී. ม. ฌมฺมาฌมฺมานํ ๑

*เล่มที่ ๑๘ ขจจนฺทวคฺคณณา หน้า ๕๒๔

ทิสฺวา อุกฺขํ ปฏิกฺขิปปตี ฯ อถ กถํ จรหิ(๑) อุปฺปนฺโนติ อาห
อริจฺจสมฺปฺปนฺโนติ ฯ ยทิจฺจาย สมฺปฺปนฺโน เกนจิ การณณ
วินา อุปฺปนฺโนติ อริจฺจสมฺปฺปนฺนวาโท ทสฺสีโต เตน จ
อเหตุกฺวาโทปี สงฺกหิโต โหติ ฯ

อิทานิ เย ทิฏฺฐิคติกา อตฺตานิ วิย สุขทุกฺขมฺปิ ตสฺส
คฺคณฺฏํ ทิลฺลจฺจนฺฏํ วา สสฺสตาทิวเสน อภินิวิสฺส โวหรนฺติ
เตสํ ตํ วาทํ ทสฺเสตฺถฺ สนฺเตเก สมณฺพฺราหฺมณาติอาทิ วุคฺตํ ฯ
ตํ วุคฺตฺนยเมว ฯ

เอตมคฺคํ วิทิตฺวาติ เอตถ ปน อิธ ขจจนฺทรูปมาย
อนาคตตฺตา ตํ ทิตฺวา เหฏฺฐา วุคฺตฺนยเนว อตฺถิโย โยเชตพฺโพ ฯ
ตถา คายา ฯ

ตตฺถ อนุตฺราว วิสีทฺนฺติ อปฺปตฺตวาว ตโมคฺชนฺติ อโย
วิเสโส ฯ ตสฺสตฺถิโย เอวํ ทิฏฺฐิคติเตสฺ ทิฏฺฐินิสฺสเยสฺ อาสขฺช-
มานา ทิฏฺฐิคติกา กาโมฆาทีนํ จตฺตุนํ โอฆานํ สํสาร-
มโหฆสฺเสว วา อนุตฺราว เวมฺชฺเณ เอว ยํ เตสํ ปารภาเวน
ปติฏฺฐจฺจนฺ วา โอคฺคสงฺขาตํ นิพฺพานํ ตทฺธิคฺคฺมุปาโย วา
อริยมคฺคโค ตํ อปฺปตฺตวาว อนริคฺคฺนตฺตวาว วิสีทฺนฺติ สํสีทฺนฺติ ฯ
โอคฺคาชนฺติ ปติฏฺฐจฺจนฺติ เอเตน เอตถ วาติ โอคฺคาโร อริยมคฺคโค
นิพฺพานญจ ฯ โอคฺคาชเมเวตถ รสฺสตฺตํ กตฺวา โอคฺคชนฺติ วุคฺตํ ฯ
๑. ม. อโย ปาโจ นตฺถิ ฯ

ตัม โอคธ ตโมครนุติ ปทวิภาโค ฯ

ปณจมสูตรวณณา นิฏฐิตา ฯ

ตติยนานาตติยสูตรวณณา

ฉฏฐเ สพพิ เหฏฐา วุตตนยเมว ฯ อิมิ อุทานนุติ
เอตถ ปน ทิฏฐิตณฺหามาเนสุ โทสิ ทิสฺวา เต ทูโรโต วชฺเชตฺวา
สงฺขารे ขถาภูตํ ปสฺสโต จ ตตฺถ อนาทีนวทสฺสิตาย มิจฺฉานิ-
นวิฏฺฐสฺส ขถาภูตํ อปสฺสโต จ ขถากุมํ สํสารโต อตฺตวต-
นानตฺตวตฺตณฺทีปํ อิมิ อุทานํ อุทานนฺตีติ อตฺถ โยเชตพุโป ฯ

ตตฺถ อหฺงการปฺสฺตายํ ปชาติ สยงฺกโต อตฺตา จ โลโก
จати เอวํ วุตฺตสยงฺการสงฺขาตํ อหฺงการํ ตถา ปวตฺตํ ทิฏฺฐิ
ปฺสฺตา อนฺนุตฺตา อยํ ปชา มิจฺฉานิวิฏฺฐโ จ สตฺตกาโย ฯ
ปรงฺการปฺสฺสทิตาติ ปโร อญฺโฆ อิสฺสราทิโก สพฺพิ กโรตีติ
เอวํ ปวตฺตํ ปรงฺการทิฏฺฐิ สนนฺิสฺสิตา ตาย อฺปสฺสทิตาติ
ปรงฺการปฺสฺสทิตา ฯ เอตเทเก นาทฺพณฺณํสุติ เอตํ ทิฏฺฐิทวํ
เอเก สมณฺพราหฺมณา ตตฺถ โทสทสฺสโน หุตฺวา นานฺุชานีสฺสุ ฯ
กถิ สติ หิ สยงฺกาเร กามการโต สตฺตทานํ อญฺเเนว
ภวิทพฺพิ น อนฺนิฏฺฐเณ ฯ น หิ โกจิ อตฺตโน ทฺกขํ อิจฺฉติ
ภวติ จ อนฺนิฏฺฐิ ตสฺมา น สยงฺกาโร ฯ ปรงฺกาโรปิ ยทิ
อิสฺสรเหตุโก สุวํยํ อิสฺสโร อตฺตตฺถิ วา กรยฺย ปรตฺถิ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจขรชคณณนา หน้ ๕๒๖

วา ๑ ตตถ ยถิ อตตตถถิ อตตนา อกตทิจจโจ สียา อสิทฐสฺส (๑)
 สาธนโต ๑ อถ วา ปรตถถิ สพเพสสิ หิตสฺสขเมว นิปฺพชฺชเยย
 น อหิตทูกุขิ นิปฺพชฺชติ ตสฺมา อิสฺสรวเสน น ปรงฺกาโร
 สิขมฺติ ๑ ยถิ จ อิสฺสรสงฺฆาตํ อณฺณนिरเปกฺขิ นิจฺจเมว การณฺ์(๒)
 ปวตฺติยา สียา กมฺเมน อุปฺปตฺติ น สียา สพเพเหว
 เอกขณฺ์ อุปฺปชฺชิตพฺพิ การณฺสฺส สนฺนิหิตตฺตา ๑ อถสฺส อณฺณมฺปี
 สหการีการณฺ์ อิจฺฉิตํ ตลฺลเวย เหตุ กิมิสฺสเรณ อปรินิฏฺฐิต-
 สามตฺถิเยน ปริกปฺปิเตน ๑ ยถา จ อิสฺสรเหตุโก ปรงฺกาโร
 น สิขมฺติ เอวํ ปชฺาปติปฺริสปกตฺติพฺรหฺมกาลาทิเหตุโกปี(๓) น
 สิขมฺเตว เตสมฺปี อสิทฐตฺตา วุตฺตโทสานตฺิวตฺตนโต จ ๑ เตน
 วุตฺตํ เอตเทเก นาทูกณฺณํสฺสูติ ๑ เย ปน ยถาวุตฺเต สยงฺการ-
 ปรงฺกาเร นานุชานนฺตปิ อธิจฺจสมฺบุปฺปนํ อตฺตานณฺจ โลกณฺจ
 ปณฺณเปนฺติ เตปี น นํ สลฺลนฺติ อทฺทสฺสุ อธิจฺจสมฺบุปฺปนนฺติ
 วาทิโนปี มิจฺฉานินิเวสํ อนตฺถิกมฺนโต ยถากฺกํ อชานนฺตานิ
 ทิฏฺฐิกริถํ ตตถ ตตถ ทูกุขุปฺปาทนโต วิชฺฉนณฺฺเรน สลฺลนฺติ
 น ปสฺสึสฺสุ ๑

เอตถจ สลฺลํ ปฏฺิกจฺจ(๔) ปสฺสโตติ โย ปน อารทฺฐ-
 วิปสฺสโก ปณฺจปี อุปฺปาทานกฺขนฺเช อนิจฺจโต ทูกุขโต อนตฺตโต
 สมฺบุปฺสฺสติ โส เอตถจ ตฺวิธํ วิปฺริตทสฺสนํ อณฺณณฺจ สกถํ

๑. สึ. อสิทฐสฺส ๑ ๒. ม. นิจฺจเมกการณฺ์ ๑

๓. ม. ...เหตุโตปี ๑ ๔. โปราณ. ม. ปฏฺิกจฺจ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ตติยนาทานัตถิตยสุตตวณณา หน้า ๕๒๗

มิจฺจณินิเวสํ เตสญฺจ นิสฺสยญฺเต ปญฺจปาทานกฺขนฺเธปี ตฺวชนโต
ทฺรทฺชารโต จ สลฺลนฺติ ปฏิกจฺจ ปุพฺเพเว วิปฺสฺสนาปญฺญา
ปฺสฺสตีฯ เหวํ ปฺสฺสโต อริยมคฺคกฺขณฺเ เอกนฺเตเนว อหํ กโรมีติ
น ตสฺส โหติฯ ยถา จ อตฺตโน การกภาโว ตสฺส น
อุปฺฐจฺจตี เหวํ ปโร กโรตีติ น ตสฺส โหติ เภวลมฺปน
อนิจฺจสงฺขาตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนชฺมมตฺตเมว โหติฯ เอตฺตาวตา
สมฺมาปฏฺิปปนฺนสฺส สพฺพถาปี ทิฏฺฐิมาณาภาโว ทสฺสีโตฯ เตน
จ อรหตฺตปฺปตฺติยา สํสารสมตฺกโกโม ปกาสิโต โหติฯ

อิทานิ โย ทิฏฺฐิกเต อลฺลีนโน น โส สํสารโต สีลํ
อุกฺขิปีตํ สกโกตีติ [๑] ตํ ทสฺเสตํ มานุเปตาติ คาถมาหฯ ตตฺถ
มานุเปตา อยํ ปชาตี อยํ สพฺพปาปี ทิฏฺฐิกตฺติกสงฺขาตา ปชา
สตฺตกาโย มยฺหํ ทิฏฺฐิ สุนฺทราฯ มยฺหํ อาทาโย(๒) สุนฺทโรตี
อตฺตโน กาหสฺส สมฺปคฺคหฺลกฺขณฺน มานนฺน อุเปตา
สมนฺนาคตาฯ มานคฺนฺถา มานวินิพฺพชฺชาติ(๓) ตโตเอว เตน
อปร่าปรํ อุปฺปชฺชมานนฺน ยถา ตํ ทิฏฺฐี น ปฏฺินิสฺสชฺชติ
เอวํ อตฺตโน สนฺตทานสฺส คณฺถิตตฺตา วินิพฺพชฺชตา จ
มานคฺนฺถา มานวินิพฺพชฺชาติฯ ทิฏฺฐีสฺส สारมฺภกถา(๔) สํสารํ
นาตีวตฺตตีติ อิทมเวว สจฺจํ โมฆมณฺยณฺนติ อตฺตูกํสฺน-

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสตีฯ ๒. ม. อาทาโนฯ
๓. ขุ. อุ. ๒๕/๑๔๒/๑๕๓ มานวินิพฺพชฺชาฯ ม. มานวินิพฺพชฺชาติฯ
๔. ขุ. อุ. ๒๕/๑๔๒/๑๕๓ พุยารพฺภกถาติฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนุชวคณณา หน้า ๕๒๘

ปรวมภนวเสน อตฺตโน ทิฏฺฐาภินิเวเสน ปเรสฺส ทิฏฺฐิสฺสุ
สารมภกถา วิโรชกถา สํสารนายิกานํ อวิชฺชาตณฺหานํ
อปปฺพานโต สํสารํ นาดิวตฺตติ น อติกฺกมตฺติ อตฺถโถ ฯ

ณฺฏฺฐสฺสตุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

สุภฺฐิตฺตวณฺณา

สตุตฺตเม สุภฺฐิตฺติ ตสฺส เถรสฺส นามํ โส หิ อายสฺมา
ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต ปาทุมฺเม กตาทินิหาโร กปฺปสตุตฺตสฺส
อุปฺจิตฺตปฺญฺญสมฺภาโร อิมสฺมี พุทฺธฺบุปฺปาเท อุพฺวารวิภเว มหติ
กฺุเล อุปฺปนฺโน ภควโต ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา ตํเวกฺขาโต ฌรา
นิกฺขมฺม ปพฺพชิตฺวา กตาทิการตฺตา ฌณฺเณโต วายมนฺโต
นจิริสฺเสวถ ฉพฺภิกฺขโถ ชาโต พุรฺหมฺวิหารภาวนาย ปน อุกฺกัสม-
ปารมิปฺปตฺติยา เอตทกฺกํ ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณฺํ
อรณฺวิหารินฺํ ยทิทํ สุภฺฐิตฺติ อรณฺวิหารเ ภควตา เอตทกฺุเค
จปีโต ฯ โส เอกทิวสํ สายนฺุหสมยฺํ ทิวาญฺจานโต วิหารจฺกณฺํ
โอดิณฺุโณ จตฺตปฺปริสฺมชฺเณ ภควนฺุตฺตํ ฌมฺมํ เทเสณฺุตฺตํ ทิสฺวา
เทสนาปฺริโยसानเ วุฏฺฐหิตฺวา วนฺุทิสฺสามิตฺติ กาลปฺริจฺเจทํ กตฺวา
ภควโต อวิหฺุเร อณฺุญตฺตรสฺมี รุกฺขมฺุเล นิสินฺุโน ผลสฺมาปฺตฺติ
สฺมาปฺชฺชิ ฯ เตน วุตฺตํ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา
สุภฺฐิตฺติ ฯเปฯ สฺมาปฺชฺชิตฺวาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุกฺตีสุตตวณณา หน้า ๕๒๕

ตตฺถ ทุตฺติชฺฌมานโตะ ปฏฺจาย รูปาวจรสมาธิ สพฺโพปิ
อรูปาวจรสมาธิ อวิตกฺกสมาธิ เอว ๑ อิธ ปน จตฺตชฺฌมานปาทโก
อรหตฺตผลสมาธิ อวิตกฺกสมาธิติ อธิปฺเปโต ๑ ทุตฺติชฺฌมานาทีหิ
ปหีนา มิจฺฉาวิตกฺกา น ตาว สุปหีนา อจฺจนฺตปฺปหานา-
ภาวโตะ อริยมคฺเคน ปน ปหีนา เอว ปฺน ปหานกิจฺจาภาวโตะ ๑
ตสฺมา อคฺคมคฺคปริโยสานฺภูโตะ อรหตฺตผลสมาธิ สพฺเพถํ มิจฺฉา-
วิตกฺกานํ ปหานนฺเต อุปฺปนฺนตฺตา วิเสสโตะ อวิตกฺกสมาธิติ
วตฺตพฺพตํ อรหติ ปเคว จตฺตชฺฌมานปาทโก ๑ เตน วุตฺตํ
อิธ ปน จตฺตชฺฌมานปาทโก อรหตฺตผลสมาธิ อวิตกฺกสมาธิติ
อธิปฺเปโตติ ๑

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อายสฺมโตะ สุกฺตีสฺส สพฺพ-
มิจฺฉาวิตกฺกสพฺพสงฺกิเลสปฺปหานสงฺขาตํ(๑) อตฺถํ สพฺพาการโตะ ชานิตฺวา
ตทตฺถทีปํ อิมํ อุทานํ อุทานเสี ๑

ตตฺถ ยสฺส วิตกฺกา วิฐฺปิตาติ เยน อริยปฺุคฺคเลน ยสฺส
วา อริยปฺุคฺคลสฺส กามวิตกฺกาทโย สพฺเพปิ มิจฺฉาวิตกฺกา
วิฐฺปิตา อริยมคฺคณาณฺน สนฺตาปีตา สมฺมจฺฉินฺนา ๑ อชฺฌตฺตํ
สุวิกปฺปิตา อเสสชาติ นิยกชฺฌตฺตสงฺขาเต อตฺตโน สนฺตานเ
อุปฺปชฺชนารหา สุวิกปฺปิตา สุกฺกุ วิกปฺปิตา อเสสโตะ กิณฺจิปิ
อเสเสตฺวา สุกฺกุ สมฺมจฺฉินฺนาติ (๒) อตฺถโถ ๑ ตํ สงฺคมตฺติจ
๑. ม. สพฺพสงฺกิเลสปฺปหานสงฺขาตํ ๑ ๒. ม. อเสเสตฺวา
สุตฺมจฺฉินฺนาติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ขจุนชวคณณนา หน้ ๕๓๐

อรุปลสณณตี เอตุถ ตนุตี นีปตมตตี ๑ อถ วา เหตุอตุโถ
ตัสทโท ๑ ยสุมา อนวเสสโต (๑) มิจฉาวิตกุกา ตสุมา
ราคสงคาทีกิ ปรณจวิธึ สงกั สพพมปี วา กิเลสสงกั อติจจ
อติกกมิตวา อติกกมนเหตุ รูปสทาวาทโต รูปปนสงขาทสส
จ วิการสส ตตุถ อทาวโต นีพพิการเหตุโต(๒) วา อรูปนติ
ลทชนามิ นีพพานิ อารมมณิ กตวา ปวตตาทิ มกคผล-
สณณทอิ อรูปสณณตี ๑ จตุโยคาคติโตติ กามโยโค ทวโยโค
ทิกุจโยโค อวิชชาโยโคติ จตตารโ โยเค ยถารหิ จตุหิปี มกเคหิ
อติกกมิตวา คโต ๑ น ชาคูเมตีติ มกาโร ปทสนุชิกโร
ชาคู เอกเสเนว ปุนพทวาย น เอติ อายตี ปุนพทวาทิ-
นีพพตติ ตสส นตติติ อตุโถ ๑ น ชาคูเมตีตีปี ปจนติ
โส เอวตุโถ ๑ อิติ ททวา อายสมโต สุกุติสส อรหตตผล-
สทาปตติวิหาริ อนุปาทิเสสนีพพานณจ อารพท ปตีเวทวิสุสกุจ
อุทานิ อุทานนสิ ๑

สตุตมสตุตตวณณนา นีฎุจिता ๑

๑. ม. อนวเสเสน ๑ ๒. ม. นีพพิการเหตุทาวโต ๑

คณิกาสุตตวณณา

อฏฐเม เทว สุภาติ(๑) เทว คณาฯ อญตริสุสา
คณิกายาติ อญตราย นครโสภินิยาฯ สारตताति सुग्ग
रतताฯ प्रीपुत्तजितताति गिलेस्वसेन पत्तजिताฯ राक्षहे
किर ऐकस्मी लन्तवसे पनु च्छत्तपूरिसा कणपुत्तनेन विजनता
ऐकमेकस्स ऐकमेकं वेत्ती आनेत्ता उय्यानं पविसित्ता लन्तिकिप्प
किप्पिसुฯ ततो प्रमपी तेव तोय लन्तवसे तं तंयेव वेत्ती
आनेत्ता लन्तिकिप्प किप्पिसुฯ अथाप्रस्मी लन्तवसे अण्णेषी
च्छत्ता तदेव लन्तिकिप्प किप्पित्तुगामा वेत्तीये आनेत्ता प्रीम-
च्छत्तेहि पुप्पे आनीत्त ऐकं वेत्ती आनेत्ताฯ अितरे तं तिसुवा
अयं अमहाकं प्रीकुकुहोति आहंसुฯ ऐपी तदेव आहंसुฯ
ऐवं अमहाकं प्रीकुकुहो अमहाकं प्रीकुकुहोति कलहं वणुत्तेत्ता
पाणिप्पहारानी ओंसुฯ तेन वुत्तं तेन तो पन समयेन
राक्षहे तेव सुभातिआति(२)ฯ तत्तु उप्पकम्मन्तीत्ति पहरन्तीฯ
मरन्मपी निकजन्तीत्ति पल्लुप्पकमेहि मरन् उप्पकजन्ती अितरेपी
मरन्मत्तं मरन्प्पमाणं तुक्खं पाप्पणन्तीฯ

ऐत्तमत्तं वीत्तवात्ति ऐत्तं कामेस्स ऐत्तं वीवात्तुत्तं
सप्पพานत्तुत्तन्ती सप्पपाकारतो वीत्तवाฯ อิมं อุทานन्ती
अनुत्तवये ज मञ्जิมาย प्रीप्पत्तिया आทีनवानิสसवีกาवณं
๑. ข. อ. ๒๕/๑๔๔/๑๕๓ ปุคาคีฯ สी. ตเถวฯ
๒. ม. ปุคาคีอาทีฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจฺจนฺทวคฺคณฺณนา หน้า ๕๓๒

อิมิ อุทานํ อุทานเนสิ ฯ

ตตฺถ ยลฺลจ ปตฺตฺตฺนฺติ ยํ รุปาทีปยฺจกามคฺคณฺชาตํ
ปตฺตํ นตฺติ กามสฺส โทโสติ ทิฏฺฐิํ ปฺรฺกฺขตฺวา วา อปฺรฺกฺขตฺวา
วา เอตฺรหิ ลทฺฐํ อนุภฺยฺยมาณํ ยลฺลจ ปตฺตพฺพนฺติ ยลฺลจ
กามคฺคณฺชาตเมว ภฺยชิตฺพฺพา กามา ปฺริภฺยชิตฺพฺพา กามา
อาเสวิตฺพฺพา กามา ปฺภฺยเสวิตฺพฺพา กามา โย กามे ปฺริภฺยชติ
โส โลกํ วทฺเตติ โย โลกํ วทฺเตติ โส พหุํ ปฺลฺลณฺ
ปสฺวตีติ ทิฏฺฐิํ อุปฺนิสฺสาย ตํ อนิสฺสชฺชิตฺวา กเตน กมฺมฺนา
อนาคเต ปตฺตพฺพํ อนุภฺยิตฺพฺพํ(๑) ฯ อุภฺยเมตํ ราชานุกิณฺณนฺติ เอตํ
อุภฺยํ ปตฺตํ ปตฺตพฺพยฺจ ราชราชาทีหิ อนุกิณฺณํ ฯ สมฺปตฺเต
หิ วตฺตฺกามे อนุภฺวานุโต ราชเรน โวกิณฺโณ โหติ ตตฺถ
ปนฺ สงฺกิลิฏฺฐจิตฺตสฺส ผลे आयตี อาปนฺเน โทมนสฺสุปฺตฺติยา
โทสรเรน โวกิณฺโณ โหติ อุภฺยตฺถาปี โมหเรน โวกิณฺโณ
โหติ กสฺส ปเนตํ ราชานุกิณฺณนฺติ อาห อาตฺรฺสฺसानุ-
สิกฺขโตติ กามปตฺตฺนาวเสน กิเลสฺตฺรฺสฺส ตฺสฺส จ ผลเณ
ทฺกฺขชฺตฺรฺสฺส จ อุภฺยตฺถาปี ปฺภฺยการาภิลาสา ย (๒) กิเลสฺผล
อนุสิกฺขโต ฯ

ตถา ยลฺลจ ปตฺตฺตฺนฺติ ยํ อเจลกวตฺตาทิวเสน ปตฺตํ (๓)
อตฺตฺตปฺริตาปนํ ฯ ยลฺลจ ปตฺตพฺพนฺติ ยํ มิจฺจาทิฏฺฐิกมฺม-
๑. ม. อนุภฺยิตฺพฺพยฺจ ฯ ๒. สී. ผาติกรณภิลาสา ย ฯ
๓. สී. อาตฺรฺปตฺตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ คณิกาสุตตวณณา หน้า ๕๓๓

สมาทานเหตุ อปาเยสุ ปตตพพิ ผลิ ฯ อุภยเมตัง ราชานู-
กิณฺณนฺติ ตทุภยํ ทุกุขรชานุกิณฺณํ ฯ อาตุรสุสชาติ กายกิลมถน
ทุกุขาทุรสุส ฯ อนุสิกฺขโตนฺติ มิจฺจนาทิกฺกฺขี ๓ สฺสสา สมาทายเก
ปฺกฺกเถ จ อนุสิกฺขโตนฺติ ฯ

เย จ ลิกฺขาสาราติ เย หิ ยถา สมาทินฺนํ ลีล-
พฺพตาทิสงฺขาตํ ลิกฺขํ สารโตนฺติ คเหตุวา อิมินา ลํสारे สุทฺธิติ
กถิตา ฯ เตนนาห ลีลพฺพตํ ชีวิทํ พุรหฺมจริยํ อุปฺภุจฺจาน-
สาราติ ฯ ตตฺถ ยํ น กโรมีติ โอรมติ ตํ ลีลํ วิสโกชนกิจฺจนา-
จรรณาทิกํ (๑) วตํ สากกฺกขตาทิชีวิกา ชีวิทํ เมถุนวิริติ พุรหฺม-
จริยํ เอเตสํ อนุตฺติจฺจนํ อุปฺภุจฺจานํ ภูตปฺปจกปริภณฺฑาทิวเสน (๒)
ขนฺธเทวสิวาทิปริจฺจณฺ(๓) วา อุปฺภุจฺจานํ เอวเมเตหิ ยถาวุตฺเตหิ
ลีลาทีหิ ลํสारेสุทฺธิ โหตีติ ตานิ สารโตนฺติ คเหตุวา จิตา
สมณฺพราหฺมณา ลิกฺขาสารา ลีลพฺพตชีวิทพุรหฺมจริยํ อุปฺภุจฺจาน-
สาราติ เวทิตพฺพา ฯ อยเมโก อนุตฺติ อยํ ลีลพฺพตปฺรามาส-
วเสน อตฺตกิลมถานุโยคสงฺขาโต มชฺฌิมาย ปฺภิปตฺติยา อุปฺปถ-
ภูโต ลามกฺกฺกเจน จ เอโก อนุตฺติ ฯ อยํ ทฺติโย อนุตฺติ
อยํ กามสุขลลิกานุโยโค กามสฺส ปาตพฺยตาปตฺติ(๔) ทฺติโย
วุตฺตนเยน อนุตฺติ ฯ

๑. ม. วิสโกชน... ฯ ๒. ม. ภูตปฺปจก... ฯ

๓. ม. ขนฺธเทวสิวาทิปริจฺจณฺ ฯ ๔. ม. ปาตพฺยตาปตฺติสงฺขาโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนุชวคณณนา หน้า ๕๓๔

อิจเจเต อุโภ อนุตาดิ กามสุขลลิกานุโยโค อตตกิลม-
 ถานุโยโค จ อิติ เอเต อุโภ อนุตาฯ เต จ โข เอตริหิ
 ปตเตเต आयตี ปตตพเพ จ กิเลสทกขรชานุกิณเณ กามคฺเณ
 อตตปริตฺตาปนเ จ อลลีนเหิ กิเลสทกขาทูรานัน อนุสิทฺทชเนหิ
 สยลจ กิเลสทกขาทูเรหิ ปฏิปชชิตพพตฺตา ลามกา อุปฺปถกฺตา
 จาติ อนุตาฯ กภูสิทฺทชเนนาติ อนุชปฺปชชเนหิ อภิกงฺกจิตพพภูเจเน
 กภูสิทฺทชชานัน ตณฺหาอวิชชานัน อภิวทฺทชเนนาฯ กภูสิโย ทิฏฺฐี
 วทฺทชเนนตีติ ตา ปน กภูสิโย นานปฺปการี ทิฏฺฐี วทฺทชเนนตีฯ
 วตฺตกาเมสุ อสฺสาทานุปฺปสฺสโน หิ เต ปชหิตฺตุ อสกโกนตฺตส
 ตณฺหาอวิชชาสหการีการณัน ลภิตฺวา นตฺถิ ทินฺนนฺตีอาทินา (๑)
 นตฺถิกทิฏฺฐี อภิริยทิฏฺฐี อเหตุกทิฏฺฐิจฺฉจ คณฺหาเปนฺติ
 อตตปริตฺตาปนัน อนุยฺตตฺตส ปน อวิชชตณฺหาสหการีการณัน
 ลภิตฺวา สีเลน สุทฺธิ วตฺน สุทฺธิตีอาทินา (๑) อตฺตสุทฺธิอภิลาสเน
 สีลพพตฺปรามาสทิฏฺฐี คณฺหาเปนฺติฯ สกฺกายทิฏฺฐิจฺฉา ปน เตลฺล
 ปจฺจยภาโว ปากโฏเยวฯ เอว อนุตทวฺยปฺนิสฺสเยน ตณฺหา-
 อวิชชานัน ทิฏฺฐีวทฺทชกตา เวทิตพฺพาฯ เกจิ ปน กภูสิตี
 ปญฺจนัน ขนฺชานัน อธิวจฺจนฺตี วทฺนตีฯ เตลฺล ยทฺคฺเคน ตโต
 อนุตทวฺยโต สํสารสุทฺธิ น โหตี ตทคฺเคน เต อุปาทานกฺขนฺเช
 อภิวทฺทชเนนตีติ อธิปฺปาโยฯ อปเร ปน กภูสิทฺทชเนนาติ ปทสฺส
 # ๑. อภิ. สจฺ. ๓๔/๓๘๓/๓๐๓ฯ อภิ. ว. ๓๕/๕๖๒/๕๐๕ฯ

*เล่มที่ ๑๕ คณิกาสุตตวณณา หน้า ๕๓๕

อปราปรี ชรามรณเหหิ สิวตติกวฑฒนาติ (๑) อตถํ วทนติ ฯ เตหิ
อนุตทวยสฺส สํสารสฺสทฺธิเหตุภาวภาโวเยว วุตฺโต กญฺฐิสฺยา ปน
ทิกฺขจิวฑฒนการณภาโว วตฺตพฺโพ ฯ

เอเต เต อุโก อนฺเต อนภิญญาติ เต เอเต ยถาวุตฺเต
อุโกปี อนฺเต อชานิตฺวา อิม อนฺตา เต จ เอวํคหิตา
เอวอนฺนุจฺจिता เอวํคตฺติกา เอวํอภิสมฺปรายาติ เอวํ อชานนเหตุ
อชานนการณา ฯ ปญฺญาจ สฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณาติ-
อาทิสฺสุ (๒) วิยสฺส เหตุอตฺถตา ทญฺจพฺพา ฯ โอลียนฺติ เอเกติ เอเก
กามสฺซานุโยควเสน สงฺโกจํ อาปชฺชนฺติ ฯ อติชวานฺติ เอเกติ
เอเก อตฺตกิลมถานุโยควเสน อติกฺกมนฺติ ฯ กามสฺซมฺนุยฺตฺตา หิ
วีริยสฺส อกรรมโต โกสชฺชวเสน สมฺมาปฺปฏิปตฺติโต สงฺโกจํ
อาปนฺนตฺตา โอลียนฺติ นาม อตฺตปฺริตฺตาปนฺมฺนุยฺตฺตา ปน
โกสชฺชํ ปหาย อนฺปาเยน วีริยารมฺภํ กโรนฺตา สมฺมาปฺปฏิปตฺติยา
อติกฺกมนฺโต อติชวานฺติ นาม ตทฺถยมฺปน ตตฺถ อาทินวา-
ทสฺสนโต ฯ เตน วุตฺตํ อุโก อนฺเต อนภิญญาติ โอลียนฺติ
เอเก อติชวานฺติ เอเกติ ฯ ตตฺถ ตณฺหาภินฺนทนวเสน โอลียนฺติ
ทิกฺขจาภินฺนทนวเสน อติชวานฺตีติ เวทิตพฺพํ ฯ

อถ วา สสฺสตาภินิเวสวเสน โอลียนฺติ เอเก อฺจฺเจทาภิ-
นิเวสวเสน อติชวานฺติ เอเก ฯ โคสีลาทิวเสน หิ อตฺตปฺริตฺตา-
๑. ม. สิวตติกวฑฒนาติ ฯ ๒. อภ. ปุ. ๓๖/๑๕๑/๒๓๔ ฯ
อจ. นวก. ๒๓/๒๔๖/๔๗๒ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนฺทวคฺคณฺณา หน้า ๕๓๖

ปนมนฺยุตฺตา เอกจฺเจ อิมินาหิ สีเลน วา วเตน วา ตเปน
วา พุรหฺมจฺริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวณฺตโร วา
ตตฺถ นิจฺโจ ฐโว สฺสโต อวิปริณามชฺโม สฺสตฺติสมฺมํ ตเถว
จฺสสามิตฺติ สฺสตฺตทสฺสนํ อภินิวิสฺสนฺตา สํสาเร โอลีเยนฺติ นาม ฯ
กามสฺขมฺนฺยุตฺตา ปน เอกจฺเจ ยงฺกิลฺลิจิ กตฺวา อินฺทฺริยานิ
สนฺตฺปฺเปตฺตฺกามา โลกายตฺติกา วีย ตทนฺคฺคณฺ อฺจฺเจททสฺสนํ
อภินิวิสฺสนฺตา อนฺุปาเยน วฏฺฏปฺจฺเจทสฺส ปฺริเยสนฺโต อตฺธิธา-
วณฺติ นาม ฯ เอวํ สฺสจฺจฺเจทวเสนปี โอลีเยนาตฺธิชฺวานานิ
เวทิตฺตพฺพานิ ฯ

เย จ โข เต อภิญฺญาชาติ เย จ โข ปน อริยปฺกฺคฺลา
เต ยถาวุตฺเต อฺโภ อนฺเต อิมเ อนฺตา เอวํกฺคิตา เอวํอนฺุญฺจิตา
เอวํกตฺติกา เอวํอภิสมฺปรายาติ อภิวิสฺสิญฺเจน ฉาณฺเณ วิปฺสฺสนา-
สทิตาย มคฺคปฺลฺญาเย ชานิตฺวา มชฺฉิมปฺปฏิปทํ สมฺมาปฺปฏิปฺนฺนา
ตาย สมฺมาปฺปฏิปฺตฺติยา ฯ ตตฺตร จ นาหฺเสนฺติ ตตฺตร ตสฺมี
อนฺตทวเย ปตฺติตา น อหฺเสส ตํ อนฺตทวํยํ ปชหิํสฺสูติ อตฺถโถ ฯ
เตน จ นามณฺเฬีสุติ เตน อนฺตทวํยํปฺปหาเนน มม อิทํ
อนฺตทวํยํปฺปหานํ อหิํ อนฺตทวํยํ ปฺหาสี อิมินา อนฺตทวํยํป-
ปฺหาเนน เสยฺโยตฺติอาทินา ตณฺหาทิกฺกฺจิมานมณฺเณนาวเสน น
อมณฺเฬีสุ สพฺพมณฺเณนํ สมฺมเทว ปหิํนตฺตา ฯ เอตฺถ จ
อคฺคผล(๑) จิตฺเต อริยปฺกฺคฺเล สนฺชาย ตตฺตร จ นาหฺเสส เตน จ
๑. สี. มคฺคผล ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุปาติชานนตีสุตตวณณา หน้า ๕๓๗

นามณณีสุตติ อติตกาลวเสน อัย เทสนา ปวตตะ มคคกุกขณ
ปน อธิปเปเต วตตมานกาลวเสนาว วตตพพิ สियाฯ วกุก
เตสั นตติ ปณญาปนายาติ เย เอว ปหีนสพพมณณา
อตุตมปริสา เตสั อนุปาทาปรินิพพุตานิ กมมวิปากกิลเสวเสน
ติวิธมปิ วกุก นตติ ปณญาปนาย วตตมานกุกนุทธเทโต
อทุธ อนุปาทานโน วิย ชาตเวโท อปณตตติกาเวเมว กจจตติ(๑)
อตุโตฯ

อฏฐมตตวณณา นิฏฐิตาฯ

อุปาติชานนตีสุตตวณณา

นวมะ รตตุนุทธการติมิสายนตติ รตติยั อนุทธการะ มหา-
ติมิสายัฯ รตติปิ หิ อนุทธการะวิวิททา โหติ ยา ปุณณมัย
รตติ ชุโณภกาสิตาฯ อนุทธการะโรปิ ติมิสาดิ น วตตพพิ โหติ
อพุกมหิกาทิอูปกุกิลเสวิวิทเต เทเวฯ มหนุทธการะโร หิ ติมิสาดิ
วุกจติฯ อยมปน อมาวสี รตติ เทโว จ เมฆปฏุลสณนุโนฯ
เตน วุตติ รตตุนุทธการติมิสายนตติ รตติยา อนุทธการะ มหาติมิ-
สายนตติฯ อพุกโกกาเสติ อปปฏิกุกจจเน โอกาเส วิหารจุกณฯ
เตลปปทีเปสุ ฌายมานะสุติ เตลปปชุชิตะสุ ชลมานะสุฯ นนุ
จ ภควโต พุยามปปกา ปกตिया พุยามมตตปปเทสั อภิปุยา-
เปตวา จนุทิมิสูริยาโลกิ อภิกวิทวา ฌนพหัลล พุทธาโลกิ

๑. ม. กจจตติฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจจนฺทวคฺคณณา หน้า ๕๓๘

วิสุตฺตเชนฺตี อนุธการิ วิธมิคฺวา ติฏฺฐติ กายปฺปภาปิ นีลปีตาทิ-
วเสน ฉพฺพณฺณา ฆนพฺพุทฺธโรสีย (๑) วิสุตฺตเชตฺวา ปกตียา ว
สมนฺตโต อสีติหตฺถปฺปเทสึ โอภาเสนฺตี ติฏฺฐติ เอวํ พุทฺธา-
โลเกเนว เอโกภาสภูเต ภควโต นิสินฺโนกาเส ปทีปกรณ-
กิจฺจํ นตฺถิติ สจฺจํ นตฺถิ ตถาปิ ปุณฺณตฺถิกา อุปาสกา
ภควโต ภิกฺขุสํฆสฺส จ ปุชฺชากรณตฺถํ เทวสิกํ เกลปฺปทีปํ
อุปฏฺฐเปนฺติ ฯ ตถา हि วุตฺตํ สามณฺณผลเปปี เอเต มณฺฑล-
มาเล ทีปา ฉายนฺตฺติติ ฯ รัตนนฺธการติมิสายนฺติ อิทมฺปิ ตสฺสา
รัตนียา สภาวทิตฺตตฺถํ วุตฺตํ น ปน ภควโต นิสินฺโนกาสส
อนุธการภาวโต ฯ ปุชฺชากรณตฺถเมว हि ตถาปิ อุปาสเกहि ปทีปา
การิตา ฯ

ตสฺมี हि ทิวเส สวตฺถิวาสินो พหุ อุปาสกา ปาโต ว
สรีรปฺภิชคฺคณิ กตฺวา วิหาริ คนฺตฺวา อุโปสถงฺคานิ สมายิยิตฺวา
พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺเตตฺวา นคริ ปวิสิตฺวา มหาทานานิ
ปวตฺเตตฺวา ภควนฺตํ ภิกฺขุสํฆญฺจ อนุคนฺตฺวา นีวตฺติตฺวา
อตฺตโน อตฺตโน เลหานิ คนฺตฺวา สยมฺปิ ปริภุชฺชิตฺวา สุทฺธ-
วตฺถนีนฺตฺวา สุทฺธตฺตราสงฺคา คนฺธมาลาทิหตฺถา วิหาริ คนฺตฺวา
ภควนฺตํ ปุชฺเตตฺวา เกจิ มโนภาวนีเย ภิกฺขุ ปยิริปาสนฺตา
เกจิ โยนิโสมนสิกโรนฺตา ทิวสภาคํ วิดีนาเมสส ฯ เต สายณฺห-
๑. ม. ฆนพฺพุทฺธโรสีย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุปาทิชาวนุตติสุตตวณณา หน้า ๕๑๕

สมเย ภควโต สนฺตึเก ชมฺมํ สุตฺวา สตฺถริ ชมฺมสภามณฺทปโต
 ปญฺจาย(๑) คนฺชกฺกุสฺมีเป อชฺโฌกาเส ปญฺจตฺตวรพุทฺธาสเน นิสฺนฺเน
 ภิกฺขุสงฺฆे จ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปยฺรูปาสนฺเต อุปฺสถ-
 วิโสชนตฺถลฺเจว โยนิโสมนสฺสิการปฺริพฺรุหนตฺถลฺเจ นคฺริ อคนฺตฺวา
 วิหารเวยว วสฺตึกามา โหหฺียสฺสุ ฯ อถ เต ภควโต ภิกฺขุสํฆสฺส
 จ ปุชฺชากรณตฺถํ พหุ เตลปฺปทีเป อาโรเปตฺวา สตฺถาริ
 อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ภิกฺขุสํฆสฺส จ อลฺขลฺลํ กตฺวา ภิกฺขุณฺ
 ปฺริยนฺเต นิสฺนฺนา กถํ สมฺภูจฺจาเปสฺสุ ฆนฺเต อิมํ ติตฺถิตฺยา
 นานาวิชานี ทิฏฺฐิจิตฺตานี อภินิวิสฺส โวหฺรณฺติ (๒) ตถา โวหฺรณฺตา
 จ กทาจิ สสฺสํ กทาจิ อสสฺสํ อจฺเจทาทีสุ อลฺลตฺรสนฺมํ(๓)
 เอกสฺมึเวยว อญฺจตฺวา นวนวานี ทิฏฺฐิจิตฺตานี อิทเมว สจฺจํ
 โมฆมณฺณนฺติ ปคฺคยฺห ติฏฺฐนฺติ อุมฺมตฺตกสฺทิสฺสา เตสํ ตถา
 อภินิวิจฺจานํ กา คติ โก อภิสมฺปฺราโยติ ฯ เตน จ สมเยน
 พหุ ปญฺจคฺปาณกา ปตฺนฺตา ปตฺนฺตา เตสุ เตลปฺปทีเปสุ
 นิปตฺนฺติ ฯ เตน วุคฺคํ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหฺลฺลา
 อธิปาทกาติอาทึ ฯ

ตตฺถ อธิปาทกาติ ปญฺจคฺปาณกา ये สลภาติปิ
 วุจฺจนฺติ ฯ เต हि ทีปสฺสิขํ อธิปตฺนโต อธิปาทกาติ อธิปฺเปตา ฯ
 อาปาทปฺริปาทนฺติ อาปาดํ ปฺริปาดํ อาปตฺติตฺวา อาปตฺติตฺวา
 # ๑. สฺ. ชมฺมสภามณฺทปฺปตฺเต ฯ ๒. สฺ. โวหฺรณฺตา จรฺนฺติ ฯ
 # ๓. ม. อลฺลตฺรนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ขจฺจนฺทวคฺคณณา หน้า ๕๔๐

ปริปติตฺวา ปริปติตฺวา อภิมุขปาตลฺยเจว ปริพุทฺทมิตฺวา ปาตลฺย
กตฺวาติ อตฺโถ ๑ อาปาเถ ปริปาตฺนฺติ เกจิ ปจฺนฺติ อาปาเถ
ปทีปสฺส อตฺตโน อาปาถคฺมเน สติ ปริปติตฺวา ปริปติตฺวาติ
อตฺโถ ๑ อนฺยฺนฺติ อวฺชฺฐี ทุกฺขํ ๑ พุยฺสนฺนฺติ วินาสํ ๑ ปุริมฺปเทน
หิ มรณฺมตฺตํ ทุกฺขํ ปจฺฉิมฺปเทน มรณฺ เตสํ ทีเปติ ๑ ตตฺถ
เกจิ ปาณกา สห ปตฺเนน มรีสุ เกจิ มรณฺมตฺตํ ทุกฺขํ
อาปชฺชิสฺส ๑

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อธิปาตกปาณกานํ อตฺตหิตํ
อชานนฺตํ อตฺตูปกฺกมวเสน นีรตฺถกพฺยสนาปตฺตี วิทิตฺวา เตสํ
วिय ทิฏฺฐิกคฺคิกานํ ทิฏฺฐาภินิเวเสน อนฺยพฺยสนาปตฺติทีปํ อิมํ
อุทานํ อุทานเสี ๑

ตตฺถ อุปาติชานฺนฺติ น สารเมฺนฺตฺติ สีสฺสสมาธิปฺลฺยา-
วิมุตฺติอาทิเกทํ สารํ น เอนฺติ จตฺตฺสจฺจาภิสฺมยวเสน น
อธิคจฺจนฺติ ๑ ตสฺมิมฺปนฺ สอุปาเย สารเ ติฏฺฐนฺเตยว วิมุตฺตา-
ภิสฺสย ตํ อุเปฺนฺตา วिय หุตฺวาปี ทิฏฺฐิวิปฺลฺลาเสน อติชานฺนฺติ
อติกฺกมิตฺวา คจฺจนฺติ ปฺลฺยจฺปาทานกฺขนฺเชสุ(๑) นิจฺจํ สุกฺกํ สฺขํ
อตฺตฺวาติ อภินิเวสิตฺวา คณฺหนฺตฺวาติ อตฺโถ ๑ นวํ นวํ พนฺธนํ
พฺรหฺมณฺตฺติ ตถา คณฺหนฺตา จ ตณฺหาทิฏฺฐิสงฺขาตํ นวํ นวํ
พนฺธนํ พฺรหฺมณฺติ วทฺธยฺนฺติ ๑ ปตฺนฺติ ปชฺชฺโขตฺมิวาทิปาตา(๒)
๑. ม. ปฺลฺยจฺปาทานกฺขนฺเช ๑ ๒. ม. ปชฺชฺโขตฺมิวาทิปาตกา ๑

*เล่มที่ ๑๕ อูปาดิธาวนติสุตตวณณนา หน้ ๕๔๑

ทิจูเจ สุต อิติเหเก นินิจูจาทิ เอวํ ตณหาทิจูจิทนุชเนหิ
พทุชตตทา เอเก สมนพราหุมนนา ทิจูเจ อตตนา จกขุ-
วิณณานน ทิจูจิทสเสนเนว วา ทิจูเจ อนุสสวูปลพุมตเตเนว
จ สุต อิติห เอกนตโต เอวเมตนติ นินิจูจาทิ ทิจูจาทินิ-
เวเสน สสเสนตติอาทินา อทินินิจูจาทิ เอกนตहित วา นิสสรณํ
อชานนตทา รากาทิหิ เอกาทสทหิ อคฺกิทิหิ อาทิตตทวตตยสงขชาติ
องการกาสสยว อิม วิย อธิปาดทา(๑) อิมํ ปชโชตํ ปตนติ น
ตโต สีสํ อุกขิปิตุํ สกโกนตติ อตโต ๑

นวมสุตตวณณนา นินิจูจาทิ ๑

อูปปชชนติสุตตวณณนา

ทสเม ยาวทิวนติ ยตตกํ กาลํ ๑ ยโตติ ยทา ยโต
ปฏุจาย ยสมิ กาลติ วา อตโต ๑ เอวเมตํ อานนทาทิ
อานนท ตถาคเต อูปปนเน ตถาคตสส ตถาคตสาวกานยเว
จ ลากสกกาโร อทิวทตติ ติตถียา ปน นิตเตชา นินิจูจาทิ (๒)
ปหีนลากสกการา โหนตติ ยํ ตยา วุตตํ เอตํ เอวํ น
เอตสส อณณถาภาโว ๑ จกกวตติโน หิ จกกรตนสส ปาดุ-
ภาเวน โลโก จกกรตนํ มุณจิตฺวา อณณตถ ปุชาสกการ-
สมมานํ นปฺปวตเตติ จกกรตนเมว ปน สพุโพ โลโก
๑. ม. อธิปาดทา ๑ ๒. ม. วิทปฺปภา ๑

*เล่มที่ ๑๘ ขจจนชวคณณา หน้า ๕๔๒

สพฺพภาเวหิ สกฺกโรติ คฺรุ กโรติ มาเนติ ปุเชติ ฯ อิติ วัฏฏานุ-
สาริปุณฺณมตฺตนิสฺสนุทสฺสาปี ตาว มหนฺโต อานุกาโว กิมงฺคิ
ปน วิวัฏฏานุสาริปุณฺณพลฺลุปตฺตมฺภสฺส(๑) อนนฺตาปริเมยฺยคฺคณฺณา-
ธารสฺส พุทฺตรตฺนสฺส ฌมฺมรตฺนสฺส สํมรตฺนสฺส จาติ ทสฺเสติ ฯ

ภควา หิ สมฺมาสมฺโพธิํ ปตฺวา ปวตฺตวรชฺมมจฺโก
อนุกฺกเมน โลกเ อเอกสฺสฺสจฺจยา อรหฺนฺเตสุ ชาเตสุ สฺสฺสจฺจ อรหฺนฺเต
ชนปทจาริกตฺถาย(๒) วิสฺสชฺเชตฺวา อฺรุเวลฺลํ คนฺตฺวา(๓) อฺรุเวลกสฺส-
ปปฺปมฺเข สหสฺสชฺชฺชเ อรหฺตฺเต ปตฺติจฺจาเปตฺวา เตหิ ปรีวฺโต
ลภฺจิวฺนุชฺชานเ นิสฺสีทิตฺวา พิมฺพิสฺสารปฺปมฺขานํ องฺกมคฺชวาสิํ
ทฺวาทสนฺหฺตานิ สาสเน โอตฺวาเรตฺวา ยทา ราชคฺเห วิหาสิ
ตโต ปภฺจาย ภควโต ภิกฺขุสํฆสฺส จ ยถา ยถา อฺปรุปรี
ลาภสฺสกฺกาโร(๔) อภิวัฑฺฒติ ตถา ตถา สพฺพตฺติตฺถิยานํ ลาภ-
สฺสกฺกาโร ปรีหาสิ เวา ฯ

อถกทิวสํ อายสฺมา อานนฺโท ทิวาจฺจฺจานเ นิสฺสินฺโน
ภควโต จ อริยสํฆสฺส จ สมฺมาปฺปฏิปตฺตี ปจฺจเวกฺขิตฺวา
ปีติโสมนสฺสชาโต กถํ นุ โข ติตฺถิยานนฺติ เตสํ ปฺปฏิปตฺตี
อวชฺเชสิ ฯ อถสฺส เนสํ สพฺพถาปี ทฺปฺปฏิปตฺติเยว อฺปภฺจาสิ ฯ
โส เอวํหานุกาเว นาม ปุณฺณนิสฺสยสฺส สมฺมาปฺปฏิปตฺติยา (๕)

- # ๑. ม. ...ปุณฺณพลฺลุปตฺตมฺภสฺส ฯ ๒. ม. ชนปทจาริกาย ฯ
- # ๓. ม. ปตฺวา ฯ ๔. ม. อฺพารลาภสฺสกฺกาโร ฯ
- # ๕. ม. ฌมฺมานุชฺชมฺปฺปฏิปตฺติยา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุปาทิชาวนุตีสุตตวณณา หน้า ๕๔๓

จ อุกกัสปารมิปุตเต ภควติ อริยสงฆเม จ ฆรณเต กถิ
 อิม อณตติตติยา เอวํ ทุปปฏิปนุณา อกตปญญา วรากา
 ลาภินอ สกุกตา ภวิสสนุตีติ ตติยานัน (๑)ลาภสกุการหานี
 นิสสาย การุณญํ อุปปาเทตวา อถ อตตโน ปริวิตกํ ยาวกิวณจ
 ฆนเตตติอาทินา ภควโต อาโรเจสิ ฯ ภควา จ ตํ อานนุท
 ตยา มิจจนา ปริวิตกิกิตนุติ อวตวา สุวณณาลิงคสทิสํ (๒) คีว
 อุนุณาเมตวา สุปพิตตตตตสสิริกํ มหามุขํ อภิปปสนนตริ
 กตวา เอวเมตํ อานนุทาทิ สมบหสิตวา ยาวกิวณจาทิอาทินา
 ตสส วจันํ ปจจनुโมทิตฺ ฯ เตน วุตตํ อถ โข อายสฺมา
 อานนุโท ฯเปฯ ภิกขุสงฺโฆ จาติ ฯ อถ ภควา ตสส(๓)
 อฏฺฐุปตติยํ อตีเตปี มยิ อนุปนุเน เอกจเจ นิจจนา พหุमानํ(๔)
 ลภิตวา มม อุปปาทโต ปฏฺฐาย หตลาภสกุการา อเหตุสนุติ
 พาเวรฺฆาตกํ (๕) กเถสิ ฯ

เอตมตฺถํ วิตฺวาติ ทิฏฺฐิจิตฺติกาณํ ตาว สกุการสมฺมาโน
 ยาว น สมฺมาสมฺพุทฺธา โลเก อุปฺปชฺชนุติ เตสมฺปน อุปฺปาทโต
 ปฏฺฐาย เต หตลาภสกุการา นิปฺปภา นิตฺเตชาว โหนติ
 ทุปปฏิปตติยา ทุกฺขโต จ น มุจจนุตีติ เอตมตฺถํ สพุพาการโต
 วิทิตวา ตทตฺถทีปํ อิมํ อุทานํ อุทานนสิ ฯ

- # ๑. ม. ลาภสกุการหารี นิสสาย การุณญํ ฯ
- # ๒. สී. สุวณณมุทิงคสทิสํ ฯ ๓. ม. ตสสิ ฯ ๔. ม. สมฺมานํ ฯ
- # ๕. พุ. ชา. ๒๓/๖๕๔/๑๕๔ ฯ สී. ม. พาเวรฺ... ฯ

*เล่มที่ ๑๘ ขจจนชวคณณนา หน้า ๕๔๔

ตตถ โภภาสติ ดาว โส กิมิติ โส ขชชูปนกกิมิ ดาวเทว
โอภาสติ โชตติ ทิปปติ ฯ (๑) ยาว น อุณนมเต(๒) ปภงกโรติ
จตุสปี(๓) มหาทีเปส อเอกขณเณ อาโลกกรณเณ ปภงกโรติ
ลทุชนาโม สุริโย ยาว น อุณนมติ(๔) น อุเทติ ฯ อนุคคเต
หิ สุริเย ลทุชโรภาสา ขชชูปนกา วิปริวตตมานาปี กณฏก-
ผลสทิสตา ตมสิ วิชโชตุนติ ฯ เวโรจนมฺหิ(๕) อุคคเต หตปโปโก
โหติ น จาปี ภาสตีติ สมมตโต อนุชการิ วิชมิตฺวา กิรณ-
สทสเสน วิโรจนสทาวตาย เวโรจนนามเก อาทิจเจ อุฏฺจิต
[๖] ขชชูปนโก หตปโปโก นิตฺเตโช กภาพโก โหติ รตตฺนชกาโร(๗)
วिय น ภาสติ ทิปปติ ฯ

เอว โภภาสิตเมว ตกุกิกานนฺติ (๘) ยถา เตน ขชชูปนเกน
สุริยुकคมนโต ปุเรยเว โภภาสิติ โหติ เอว ตกุกเกตฺวา
วิตกุกเกตฺวา ปริกปฺปนมตฺเตน ทิฏฺจันํ คหณโต ตกุกิกาทิ
ลทุชนาเมหิ ติตฺถิเยหิ โภภาสิติ อตฺตโน สมยเตเชน ทีเปตฺวา
อริฏฺจิตฺติ ดาว ยาว สมฺมาสมฺพุทฺธา โลเก นุปฺปชฺชนฺติ น
ตกุกิกา สุขณฺนฺติ น จาปี สทวาทิ ยथा ปน สมฺมาสมฺพุทฺธา
โลเก อุปฺปชฺชนฺติ ตथा ทิฏฺจิคตฺติกา น สุขณฺนฺติ น โสภณฺติ
๑. ม. ทิพฺพติ ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒. สී. อุเทติ ฯ ม. อุณนมเต ฯ
๓. ม. ตีสุปี ฯ ๔. ม. น อุคคมติ ฯ ๕. ม. สเวโรจนมฺหิ ฯ
๖. ม. เอตฺถนฺตเร โสติ ทิสฺสติ ฯ ๗. ม. รตตฺนชกาเร ฯ
๘. สฺยา. สී. ติตฺถิยานนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุปาทิชาวนุตตฺตวณณนา หน้า ๕๔๕

น จาปี เตลั สาวกา โสภนฺติ อณฺณทตฺถ วิหตฺโสภา รตฺตี
จิตฺตา วิย สรา น ปญฺญาณนฺเตวฯ อถ วา ยาว สมนฺมา-
สมพุทฺธา โลเก นุปรุชฺชนฺติ ตาวเทว ตกฺกิกานํ โธภาสิตํ
อตฺตโน สมเยน โชตนํ [๑] พาลลาปนํ น ตโต ปรีฯ กสฺมา ยสฺมา
น ตกฺกิกา สุชฺฉนฺติ น จาปี สาวกาฯ เต หิ ทฺรุทฺขาต-
ธมฺมวินยา สมนฺมาปฏฺิปรตฺตริหิตา น ตํสารโต สุชฺฉนฺติ อนิยฺยา-
นิกสาสนตฺตาฯ เตนานห ทฺททฺธิจฺฉี(๒) น ทฺทฺขา ปมฺุจฺเจเรตีฯ
ตกฺกิกา หิ อยาดาวลทฺธิกตฺยา ทฺททฺธิจฺฉี มิจฺฉานินิวิจฺฉทฺธิจฺฉิกา
วิปริตทสฺสนา ตํ ทฺธิจฺฉี อนิสฺสชฺชิตฺวา ตํสารทฺทฺชโต น กทาจิปี
มฺุจฺฉนฺตีตีฯ

ทสมสฺตฺตวณณนา นิจฺฉิตาฯ

นิจฺฉิตา จ ชจฺฉนฺชวกฺกวณณนา

๑. ม. เอตฺถนฺตเร พาลลาปนนฺติ ทิสฺสติฯ

๒. ม. ทฺททฺธิจฺฉีโนฯ

จูพวคฺควณฺณา

ปรมคฺคกุกกเถยสุตฺตวณฺณา

จูพวคฺคสุตฺต ปรเม ลกฺกนฺนคฺคกุกกเถยนฺตฺติ(๑) เอตฺถ กุกกเถยคฺค
คฺคสุตฺต อายสฺมโต นามํ กายสุตฺต ปน รสฺสคฺคตา ลกฺกนฺนคฺค-
กุกกเถยคฺค นํ สลฺยชานนฺตฺติฯ โส กิร สวตฺตวณฺณํ กุสฺสคฺคโต
มหทฺชโน มหาโกโค รุเปณ อปาสาทิกโก ทุพฺพณฺโณ ทุทฺทลิกโก
โอโกฏฺมิกโกฯ โส เอกทิวลํ สคฺคตฺติร ชเวตฺตวเน วิหรนฺเต อูปาสเกหิ
สทฺธิ วิหารํ คนฺตฺตวา ชมฺมเทสนํ สุตฺตวา ปฏฺฐิตทฺชสทฺโท
ปพฺพชิตฺตวา ลทฺฐปฺสมฺปโท สคฺคตฺติ สนฺตฺติเก กมฺมกฺกฺจํ คเหตฺตวา
วิปฺสสนาย กมฺมํ กโรนฺโต โสตาปคฺคตฺติผลํ ปาปฺณิฯ ตทา
เสกฺขา ภิกฺขุ เยภฺยเยน อายสฺมนฺตฺติ สารีปคฺคตฺติ อฺปสจฺกมิตฺตวา
อฺปริมคฺคคฺคตฺตวณฺณํ ยาจนฺตฺติ ชมฺมเทสนํ ยาจนฺตฺติ ปญฺหํ
ปฺจจฺจนฺตฺติฯ โส เตลํ อธิปฺปายํ ปุเรนฺโต กมฺมกฺกฺจํ อจฺจกฺขติ
ชมฺมํ เทเสตฺติ ปญฺหํ วิสฺสชเชตฺติฯ เต อญฺเฐนฺตฺตวา วายมนฺตฺตวา
อฺปฺเปกฺจเจ สกทาคามิผลํ อฺปฺเปกฺจเจ อนาคามิผลํ อฺปฺเปกฺจเจ
อรหตฺตผลํ อฺปฺเปกฺจเจ ติสฺโส วิชฺชา อฺปฺเปกฺจเจ ฉ อภินฺญา
อฺปฺเปกฺจเจ จตฺตฺติโส ปฏฺฐิตสมฺภิทา อธิคฺคจฺจนฺตฺติฯ ตํ(๒) ทิสฺวา
ลกฺกนฺนคฺคกุกกเถยคฺคปี เสกฺโข สมนานํ กาลํ คเหตฺตวา อคฺคตฺติโน

๑. ม. ลกฺกนฺนคฺคกุกกเถยนฺตฺติฯ ๒. ม. เตฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรหมคฤทกภททขสุตตวณณา หน้ท ๕๔๗

จิตตคฤตตณจ สลลคฤเขตว(๑) ปจจเวกขิตว อปสงกมิตว
กตปฏีสมโมทโน(๒) รมมเทศน ยาจ ๗ โสปีสส อชฌาสยานรูปร
รมม (๓) กเถสี ๗ เตน วุตต เตน โข ปน สมเยน อายสุม
สาร์ปุตโต อายสมนต ลกณฏกภททข อเนกปรียาเยน รมมีย
กถาย สนทสเสตตีอาท ๗

ตตถ อเนกปรียาเยนาติ อิตปี ปณจกขนุชา อนิจจา อิตปี
ทูกข อิตปี อนตตาคี เอว อเนเกท การณท ๗ รมมีย
กถายาคี ปณจนุ อปาทนกขนุชาน อุตยพพยทปกาสนีย
รมมีย กถาย ๗ สนทสเสตตี ตานีเยว อนิจจาทีน ลกขณานิ(๔)
อุตยพพยทเก จ สมมา ทสเสตตี หตเถน กเหตุว วีย
ปจจกขโต ทสเสตตี ๗ สมทเปตตี ตตถ ลกขณารมมณิกวิปสสน
สมมา อาทเปตตี ยถา วีถิปฏิปนุนา หุตว ปวตตตี เอว
คณหาเปตตี ๗ สมตเตเชตตี วิปสสนาย อารทชย สงขาราน
อุตยพพยทิส (๕) อปฏจหนเตส ยถากาล ปคคหนิกคหสมเปกขณท
โพฆณจกาน อนุปวตตเนน(๖) ภวาน มชฌิม วีถี โอตาเรตว
ยถา วิปสสนาถาน สूर ปสนน หุตว วทตี เอว อินุทริยาน
วิสททวกรณน วิปสสนาจิตต สมมา อุตเตเชตตี นิสาทนวเสน (๗)

๑. ม. สลลคฤคณจ ปจจเวกขิตว ๗ ๒. ม. กตปฏีสนธโร สมโมทมาโน ๗

๓. ม. อชฌาสยส อนุรูป กถ ๗ ๔. ม. อนิจจาทิลกขณานิ ๗

๕. ส. อุตยพพย ๗ ๖. ม. อนุปวตตเนน ๗

๗. ส. ม. วิสทปนวเสน ๗

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคคณณา หน้ ๕๔๘

โวทเปติ ๑ สมปห้เสตีติ ตถา ปวตติยมานาย วิปสสนาย
สมปปวตติภวานาวเสน เจว อุปริททพพภวานาพเลน จ จิตตํ
สมมา ปห้เสตี ลททสสาทวเสน วา สุตฺตฺส โตเสตี ๑ อนุปาทาย
อาสเวหิ จิตตํ วิมุจฺจิติ ยถา ยถา ฃมฺมเสนาปติ ฃมฺมํ เทเสตี
ตถา ตถา ตถลภขณฺ (๑) วิปสสนตฺสฺส เถรสฺส จ เทสนานู-
ภาวเณ อตฺตโน จ อุปนิตฺสยสมปตฺติยา ฃาณสฺส ปรีปากํ
คตตฺตา เทสนานูสาเรณ ฃาณเณ อนุปปวตฺเตนตฺสฺส (๒) กามาต-
วาทีสุ กณฺจि อาสวํ อคฺคเหตุวา มคฺคปฺปฏิปาณฺญิยาว อนุวเสสโต
จิตตํ วิมุจฺจิ ๑ อรหตฺตผลํ สจฺจณากาสีติ อตฺโต ๑

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ आयสฺมโต ลกฺขณฺภกทฺทียสฺส
อณฺณารารณสงฺขาตํ อตฺถํ สพฺพการโต วิทิตฺวา ตทตฺถที่ปนํ
อิมํ อุทานํ อุทานเสี ๑

ตตฺถ อุทฺธนฺติ รูปธาตฺยา จ อรูปธาตฺยา จ ๑
อโรตี กามธาตฺยา ๑ สพฺพริตี สพฺพสมฺมิปปี สงฺขารคเต ๑
วิปฺปมฺตฺโตติ ปุพฺพภาคเ วิภขมฺภนวิมุตฺติยา อปรภาคเ สมุจฺเจท-
ปฺปฏิปฺปสฺสทฺทวิมุตฺตีหิ สพฺพปฺปการเณ วิมุตฺโต ๑ เอตฺถ จ อุทฺธํ
วิปฺปมฺตฺโตติ เอเตน ปญฺจทฺธมฺภากิยสฺสโยชนปฺปหานํ ทสฺเสตี ๑
อโร วิปฺปมฺตฺโตติ เอเตน ปญฺจโรจรมฺภากิยสฺสโยชนปฺปหานํ ๑ สพฺพริ
วิปฺปมฺตฺโตติ เอเตน อวสฺสิฏฺฐสพฺพากุสลปฺปหานํ ทสฺเสตี ๑ อถวา
๑. สี. ม. ตถลภขณฺ ๑ ๒. ม. ฃาณเณ อนุปวตฺเตนเต ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปจฺมลกถุณฺณกถุทฺทิตฺยสุตฺตวณฺณา หน้า ๕๔๕

อุทฺทนฺติ อนาคตกาลคฺคหณฺ ๑ อโรติ อดีตกาลคฺคหณฺ ๑ อุภยคฺค-
คหณฺเนว ตทฺทกฺขปฺภิตฺตฺตตฺตา ปจฺจุปฺปนฺโน อทฺธา คหิตฺโต
โหติ ตตฺถ อนาคตกาลคฺคหณฺ อนาคตกฺขนฺธรายตฺนธาตฺโย
คหิตา ๑ เสสฺสปฺเทสฺสปี เอเสว นโย ๑ สพฺพฐิติ กามภทาทิเก(๑)
สพฺพสฺมี ภเว ๑ อิทํ วุตฺตํ โหติ อนาคต โอดีโต ปจฺจุปฺปนฺโนติ
เอวํ ตฺยทฺธสงฺกหิตฺเต สพฺพสฺมี ภเว วิปฺปมฺตฺโตติ ๑

อยมหฺมสฺมีติ อนานฺุปฺสฺสิติ โย เอวํ วิปฺปมฺตฺโต โส
รูปเวทนาทิสฺส อยํ นาม ชฺมโม อยมหฺมสฺมีติ ทิฏฺฐิมาณมฺลณฺนาวเสน
เอวํ นานฺุปฺสฺสิติ ๑ ตสฺส ตถา ทสฺสเน การณฺ นตฺถิติ
อธิปฺปาโย ๑ อถ วา อยมหฺมสฺมีติ อนานฺุปฺสฺสิติ อิทํ ยถาวุตฺตาย
วิมุตฺติยา อธิกฺมฺพายทฺิปนี ๑ ตฺยทฺธสงฺกหิตฺเต เตฏฺฐมกสงฺขารเ เอตํ
มม เอโสหฺมสฺมี เอโส เม อตฺตาทิ ปวตฺตฺนสภาวาย มลฺลณฺนาย
อนธิฏฺฐจฺานํ กตฺวา เนตํ มม เนโสหฺมสฺมี น เม โส อตฺตาทิ
เอวํ อุปฺปชฺชมาณา ยา ปุพฺพภากวฺจฺจฺานคามินี วิปฺสฺสนา สา
วิมุตฺติยา ปทฺฐจฺานํ ๑ เอวํ วิมุตฺโต อุทฺตาริ โอนํ อติณฺณ-
ปุพฺพํ อปฺนฺพุกวายาติ เอวํ ทสฺหิ สํโยชเนหิ สพฺพากุสเลหิ
จ สพฺพภา วิมุตฺโต อรหา อริยมคฺคคาทิกมนฺโต ปุพฺเพ
สฺปิณฺนเตปี อติณฺณปุพฺพํ กาโมโฆ ภโวโฆ ทิฏฺฐโฆ
อวิชฺโชโฆติ อิมํ จตฺตฺพิธิํ โอนํ สํสارมโหฆเมว วา
๑. ม. กามภทาทิเก ๑

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคควณณา หน้า ๕๕๐

อปฺนพุกวาย อนุปาทีเสสณิพพานาย(๑) อุทตาริ อุตฺตนิโณ
อุตฺตริตฺวา ปาเร จิโตติ อตุโถ ฯ

ปรหมสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ทฺตยลคฺคณฏกภทฺทียสุตฺตวณณา

ทฺตยิยา เสกฺโขติ มลฺลมาโนติ(๒) เสกฺโข (๓) อยฺนุติ มลฺล-
มาโน ฯ ตฺตฺรํยํ วจนตฺโถ สิกฺขตีติ เสกฺโข ฯ กิ สิกฺขติ
อธิสีถิ อธิจิจฺตํ อธิปฺลณฺณจ ฯ อถ วา สิกฺขณํ สิกฺขา
สา เอตฺตสฺส สีลนฺติ เสกฺโข ฯ โส หิ อปฺริโยสิตฺตสิกฺขตฺตา
ตทฺธิมฺตฺตตฺตา จ เอกนฺเตน สิกฺขณสีโถ น ปฺริณิฏฺฐิตฺตสิกฺโข
อเสกฺโข วิย ตฺตฺถ ปฏฺฐปฺสสทฺทฺสสุโก นาปี วิสฺสฏฺฐจฺจสิกฺโข
ปจฺจชโน วิย ตฺตฺถ อนธิมฺตฺโต ฯ อถ วา อริยาช ชาติยา
ตีสุ สิกฺขาสฺส ชาโต ตฺตฺถ วา ภโวติ เสกฺโข ฯ กิโยโยโส
มคฺคทายาติ ปมาณฺโต อุตฺตริ ปมาณํ อติกฺกมิตฺวา อธิกฺตรนฺติ
อตุโถ ฯ อายสฺมา หิ ลคฺคณฏกภทฺทียอ ปฺรหมสุตฺเต วุตฺเตน
วิธินา ปจฺจโมวาเทน ยถานิสฺสิโนว อาสวกฺขยํ ปตฺโต ฯ
ธมฺมเสนาปติ ปน ตสฺส ตํ อรหตฺตปฺปตฺตี อนาวชฺชเนน
อชานิตฺวา เสกฺโขเยวติ มลฺลมาโน อปฺปํ ยาจิโต พหุ
๑. ม. อนุปาทีเสสาย นิพพานาย ฯ ๒. ม. เสขํ มลฺลมาโนติ ฯ
๓. ม. เสโข ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทุติยลคฺคณฺฏกทุทียสุตฺตวณฺณา หน้า ๕๕๑

ททมาโน อุพารปุริโส วย กิโยโย กิโยโย อเนกปริยาเยน
อาสวกฺขยาย ฆมฺมํ กเถติเยว ฯ อายสฺมาปี ลคฺคณฺฏกทุทีย
กตฺกจิโจ ทานาหํ กิ อิมินา โอวาเทนาติ อจินฺเตตฺวา สทฺธมฺม-
การเวน ปุพฺเพ วย สกฺกจฺจํ สฺฐนาติเยว ฯ ตํ ทิสฺวา ภควา
คณฺธกฺกฺขิยํ นิสินฺโนเยว พุทฺธานุภาเวน ยถา ฆมฺมเสนาปติ ตสฺส
กิเลสฺกฺขยํ ชานาติ ตถา กตฺวา อิมํ อุทานํ อุทานेสิ ฯ
เตน วุตฺตํ เตน โข ปน สมเยนาติอาทิ ฯ ตตฺถ ยํ วตฺตพฺพํ
ตํ อนนฺตรสุตฺเต วุตฺตเมว ฯ

กาถายํ ปน อจฺเจจฺฉิ(๑) วฏฺฏนฺติ อนวเสสโต กิเลสวฏฺฏํ
สมฺจฺฉินฺทิตฺติ นินฺเน จ กิเลสวฏฺฏเญ กมฺมวฏฺฏมฺปิ นินฺนเมว ฯ
พฺยคา นีราสนฺติ อาสา วุจฺจติ ตณฺหา นตฺถิ เอตฺถ อาสาติ
นีราสํ นีพฺพานํ ฯ ตํ นีราสํ วิเสเสน อกา อธิคฺโตติ
พฺยคา ฯ อคฺคมกฺคสฺส อธิคตฺตฺตา ปฺน อธิคฺมการเณน วินา
อธิคฺโตติ อตฺโถ ฯ ยสฺมา ตณฺหา ทฺกฺขสมฺทฺยภูตฺตา ตาย ปหิํนาย
อปฺปหิํโน นาม กิเลสํ นตฺถิ ตสฺมาสฺส ตณฺหาปฺหานํ สฺวิเสสํ(๒)
กตฺวา ทสฺเสนฺโต วิสุกฺขา สฺริตา น สนฺทตฺติ อาห ฯ

ตสฺสสุตฺโต จตฺตฺถสุริยปาตฺถภาเวน วย มหानทฺโย จตฺตฺถ-
มคฺคณฺณปฺปาเทน อนวเสสโต วิสุกฺขา วิโสสิตา ตณฺหาสฺริตา
(๓)นนทํ น สนฺทตฺติ(๓) อิตฺโต ปฏฺจาย นปฺปวตฺตติ ฯ ตณฺหา หิ สฺริตาติ
๑. สฺยา. อจฺฉิซฺฉิตฺติ ฯ ๒. ม. สฺวิเสสํ ฯ ๓. ม. นทํ น สนฺทตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคฤควณณา หน้า ๕๕๒

ววจจติ ฯ ยถาห

สริทานิ สีนหิตานิ จ

โสมนสฺसानิ ภวนฺติ ชนฺตฺโนติ (๑)

สริตา ลตา วิสตุติกาติ (๒) จ ฯ ฉินฺนํ วฏฺฐํ น วตฺตตีติ
เอวํ กิเลสวฏฺฐสมฺมุจฺเจเทน ฉินฺนํ วฏฺฐํ อนุปฺปาทชมฺมตํ
อวิปากชมฺมตลฺลจ อปาทเนน อุปฺจฉินฺนํ กมฺมวฏฺฐํ น วตฺตติ
นปฺปวตฺตติ ฯ เอเสวโนโต ทุกฺขสฺสาติ ยเทตํ สพฺพโส กิเลส-
วฏฺฐาภาเวน (๓) กมฺมวฏฺฐสฺส อปฺปวตฺตนํ โส อายตี วิปาก-
วฏฺฐสฺส เอกํเสเนว อนุปฺปาโท เอว สกฺลสฺสาปี สํสารทุกฺขสฺส
อนฺโต ปริจฺเจโท ปริวฏฺฐมภาโวติ ฯ

ทฺติยสฺตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปจฺมสฺตฺตฺตวณณา

ตฺติเย กามฺเมสุติ วตฺตูกามฺเมสุ ฯ อติเวลนฺติ เวลํ
อติกฺกมิตฺวา ฯ สตุตฺตาติ อโยนิโสมนสิการพหุลตฺยา วิชฺชมานมฺปิ
อาทีนํว อนฺโถเกตฺวา อสฺสาทเมว สริตฺวา สชฺชนวเสน สตุตา
อาสตุตา ลคฺคาติ อตุโล ฯ รตฺตฺตาติ วตฺถํ วยิ รงฺคชาเตน จิตฺตสฺส
วิปริณามกรเณ(๔) ฉนฺทราเคน รตฺตา สารตฺตา ฯ คิทฺธาติ
๑. พุ. ฐ. ๒๕/๓๔/๖๑ ฯ ๒. พุ. มหา. ๒๕/๑๔/๕ ฯ
อภิ. สจฺ. ๓๔/๗๓๗/๒๕๐ ฯ ๓. ม. กิเลสวฏฺฐาภาวโต ฯ
๔. ม. วิปริณามกรเณน ฯ

*เล่มที่ ๑๘ ปรมสตุตสตุตวณณา หน้า ๕๕๑

อภิกงฺขนสภาวเณ อภิชฺฌเนน กิฑฺฐา เฌ อ่าปฺนุณาฯ คชิตาติ
คณฺจिता(๑) วย ทุมโม่จนียภาวเณ ตตุถ ปฏฺฐิพฺฐาฯ มุจฺจिताติ
กิลเสวเสณ วิสณฺณิฏฺฐา วย อนนฺณกิจฺจา มุจฺจํ โม่หิ
อ่าปฺนุณาฯ อชฺโฒปฺนุณาติ อนนฺณสาธาเรณ วย กตุวา คิลิตฺวา
ปรีนฺนิจฺเจตฺวา จิตาฯ สมนฺตตฺกชาตาติ กามเส ปาตพฺยตํ
อ่าปชฺชนฺตา อปฺปสุขเวทนาฯ สมนฺตตกา สฺฐุจฺ มตฺตา
ชาตาฯ สมนฺตตกาตาติปี ปาโจ ชาตสมนฺตกา(๒) อูปฺนุณ-
ปหฺสชาติ อตุโถฯ สพฺเพหิปี ปเทหิ เตลฺลํ คณฺหาธิปฺนุณตฺเตยว
วทติฯ เอตฺถ จ ปจฺมํ กามเสตฺติ วตุวา ปฺนุณี กามเสตฺติ
วจฺนํ เตลฺลํ สตุตฺตํ คทฺธิมุตฺติทีปฺนตฺถํฯ เตน สพฺพิริยาปเถสุ
กามคฺคสมงฺกิโน หุตฺวา ตทา วิหรีสุตฺติ ทสฺเสตฺติฯ

ตสฺมี หิ สมนฺเย จเปตฺวา อริยสาเวก สพฺเพ สาวตฺถิ-
วาสิโน อุตฺสวํ โม่เสตฺวา ยถาวิภวํ อ่าปานญฺมี (๑) สชฺเชตฺวา
ภฺยชฺชนฺตา ปิวฺนฺตา อ่าวิ เจว รโห จ กาม ปรีภฺยชฺชนฺตา
อินฺทฺริยานิ ปรีจาเรนฺตา กามเส ปาตพฺยตํ อ่าปชฺชีสุฯ
ภิกฺขุ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จรฺนฺตา ตตุถ ตตุถ เกเห
อ่ารามุยฺยานาทีสุ จ มนฺุเส อุตฺสวํ โม่เสตฺวา กามนินฺเน
ตถา ปฏฺฐิพชฺชนฺเต ทิสฺวา วิหารํ คณฺตุวา สณฺหสุขมฺม-
เทสนํ(๔) ลภิสฺสามาติ ภควโต เอตมตฺถํ อ่าโรเจสุฯ เตน วุตฺตํ

๑. ม. รากมุจฺจिताฯ ๒. ม. ชาตสมนฺตกาฯ

๓. ส. ม. กิพนฺญฺมีฯ ๔. ม. ฌมฺมํฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคควณณา หน้า ๕๕๔

อด โข สมพหุลา ภิกขุ ฯเปฯ กามะสุ วิหรนุตีติ ฯ

เอตมตถัม วิทิตวาติ เอตัม เตสั มนุสฺसानัน อापานภูมิ-
รมณียะสุ มหาปริพาหะสุ อนะกานตฺถานุพนุเชสุ โฆราสยห-
กุกกปฺพละสุ กามะสุ อนาทีนวัตสฺสิติ สพฺพการโตะ วิทิตวา
กามานญฺเจว กิเลสานญฺจ อาทีนวิภาวณัน อิมิ อุทานัน
อุทานะสิ ฯ

ตตฺถ กามะสุ สตฺตาคี วตฺถุกามะสุ กิเลสคามะน รตฺตาคี
มตฺตาคี สตฺตาคี วิสตฺตาคี ลคฺคาคี ลคฺคิตาคี สัมมตฺตาคี ฯ กามสงฺก-
สตฺตาคี ตาเยว กามสตฺตาคี วตฺถุกามะสุ รากสงฺเกน เจว
ทิฏฺฐิมานโทสอวิขุชาสงฺเกหิ จ สตฺตาคี อาสตฺตาคี ฯ สัมโชนะ
วขุชฺชปฺปสฺสมานาคี กมฺมวฏฺฐัน วิปากาวฏฺฐะน กวาทีเก วา
ภวณฺตฺราทีหิ สตฺเต วา ทุกฺเขหิ สัมโชนโตะ พนฺชนโตะ สัมโชน-
นามเก กามราคาทิกิเลสชาเต สัมโชนียะสุ ฐมฺเมสุ อสฺสา-
ทานุปฺปสฺสิตาย วฏฺฐทุกฺขมฺมุลภาวาทิกิ วขุชฺช โทสั อาทีนวั
อปฺปสฺสนตฺตาคี น หิ ชาตุ สัมโชนสงฺกสตฺตาคี โอมัน ตเรยฺย
วิปฺปลั มหณฺตฺนฺติ เอวั อาทีนวัตสฺสนาภาเวน สัมโชนสภาวะสุ
สงฺกะสุ สัมโชนสงฺขาเตหิ วา สงฺเกหิ เตสั วิสยะสุ เตภูมิก-
ฐมฺเมสุ สตฺตาคี วิปฺปลัวิสยตฺตาคี อนาทีกาลตฺตาคี จ วิปฺปลั วิตฺถิณฺณัน
มหณฺตฺตฺถจ กามาทีโอมัน สัมโชนโรชเมว วา น กทาจิ ตเรยฺย
เอกัเสเนว ตสฺส โอมสฺส ปาโร น กจฺเจยฺยุนฺติ อตฺถโธ ฯ

ตติยสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตาคี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคคณณา หน้า ๕๕๖

อนนเกภทภินเนสุ เหฏฐุปริยวเสน อปราปรี อุปปตติยา อนนโต-
คธานัน อนตถาวหโต จ ชาลภูตตาย ตณฺหฬย สขุมจฺฉิทฺเทน
ชาเลน ปรีวโต วีย อุทกรหโต สณฺณนนา ปลิกฺคณฺจิตา
อชฺโฆตถุฏาฯ ตณฺหาตทนฉาทิตาติ ตณฺหาตสงฺขาเตน ฉทเนน
เสวาลปณฺเณน วีย อุทกั ฉาทิตา ปฏฺิจฺฉนฺนา ปีหิตาติ
อตุโถฯ ปททวเยนาปี กามจฺฉนฺทนีวเรณ นีวาริตํ กุสล-
จิตฺตจากรตํ ทสฺเสติฯ

ปมตฺตพฺนฺธฺนา พทฺธาติ กิเลสฺมาเรณ เทวปฺตฺตมาเรณ จ
พทฺธาฯ ยทกฺเคน หี กิเลสฺมาเรณ พทฺธา ตทกฺเคน
เทวปฺตฺตมาเรณปี พทฺธา นาม โหนฺติฯ วุตฺตญฺเฬหํ

อนฺตลิกฺขจโร ปาโส ยวายั จรติ มานโส

เตน ตํ พายิสฺสามิ น เม สมณฺ โมกฺขสึติฯ (๑)

นมุจิ กโณห ปมตฺตพฺนฺธฺติ ตีณิ มารสฺส นามานิฯ เทวปฺตฺต-
มาโรปี หี กิเลสฺมาโร วีย อนตฺเถน ปมตฺเต สตฺเต พนฺธฺตีติ
ปมตฺตพฺนฺธฺฯ ปมตฺตา พนฺธฺเน พทฺธาติปี (๒) ปจฺฉนฺติฯ ตตฺถ

พนฺธฺเนติ กามคฺคณฺพนฺธฺเนติ อตุโถฯ พทฺธาติ นียมิตาฯ ยถา

กั มจฺฉาว กุมินามฺเข ยถา นาม มจฺฉพฺนฺธฺเกณ โองฺจฺฉิตฺสฺส

กุมินสฺส มฺเข ปวีจฺฉา มจฺฉา เตน พทฺธา หุตฺวา มรณฺ

เอนฺติ(๓) ปาปฺณนฺติ เอวเมว มาเรณ โองฺจฺฉิตฺเตน กามคฺคณฺพนฺธฺเนน

๑. ส. ส. ๑๕/๔๕๕/๑๖๔ฯ ๒. ส. ปมตฺตพฺนฺธฺเน พทฺธาติปีฯ

๓. ม. มรณฺมนฺเวณฺติฯ

*เล่มที่ ๑๘ ลกฺขณฺณกทฺทิตฺยสุตฺตวณฺณา หน้า ๕๕๗

พทุธา อิมะ สตุตา ชรามรณมเนวนติ ฯ วจุโณ จีรปโกว มาตริ
ยถา จีรปายี ตฺรณวจุโณ อตุตโน มาตริ อเนวติ อนุจจฺจติ
น อญฺญํ ฯ เอวํ มารพนุชนพทุธา สตุตา สํสारे ปรีพุกมนฺดา
มรณเมว อเนวนติ อนุจจฺจนฺติ น อชริ อมรณํ อมตํ
นิพพานนฺติ อธิปฺปาโย ฯ

จตุตฺตสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

ลกฺขณฺณกทฺทิตฺยสุตฺตวณฺณา

ปฺลยจเม สมฺพหุลานํ ภิกฺขุณํ ปิฏฺฐิตโต ปิฏฺฐิตติ อายสฺมา
ลกฺขณฺณกทฺทิตฺโย (๑) เอกทิวสํ สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ์ กามนฺตเรน
ปิณฺฑาย จริตฺวา กตฺถตฺตกฺกฺโข ปตฺตํ โหตฺถ(๒) กตฺวา ถวิกาย
ปฺกฺขิปิตฺวา องฺเส ลกฺขเคววา จีวรํ สงฺฆริตฺวา ตมฺปิ วามํเส
จเปตฺวา ปาสาทิเกน อภิกฺกนฺเตน ปฏิกฺกนฺเตน อาโลกิตฺเตน
วิโลกิตฺเตน สมินฺชิตฺเตน ปสริเตน โอกฺขิตฺตจกฺขุ อิริยาปถ-
สมฺปนฺโน อตุตโน สติปฺลยฺวาเวปฺลลํ ปกาเสนฺโต วิย สติ-
สมฺปชญฺญํ สุปฺภูจิตฺตํ กตฺวา สมหิตฺเตน จิตฺเตน ปเท ปทํ
นิกฺขิปนฺโต กจฺจติ กจฺจนฺโต จ ภิกฺขุณํ ปจฺจโต ปจฺจโต
กจฺจติ เตหิ ภิกฺขุหิ อสมฺมิสฺโส ฯ กสฺมา อสฺสฏฺฐจิวหาริตาย ฯ
อปีจ ตสฺส อายสฺมโต รูปํ ปรีภูตํ ปรีภวฏฺฐจานีเย ปุณฺชชฺชา
๑. ม. ลกฺขณฺณกทฺทิตฺโย ฯ ๒. สී. ม. โวทกํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคฺควณณา หน้า ๕๕๘

โอหิเพนฺติ ฯ เถโร ตํ ชานิตฺวา ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต คจฺจติ
มา อิเม มํ นิสฺสาย อปฺลนฺถํ ปสฺวีสุติ ฯ เอวํ เต ภิกฺขุ
จ เถโร จ สาวตฺถิํ ปตฺวา วิหารํ ปวิสิตฺวา เยน ภควา
เตนุปลงฺกมฺนฺติ ฯ เตน วุตฺตํ เตน โข ปน สมฺเยน อายสฺมา
ลคฺคณฺฏกทฺทโยติอาทิ

ตตฺถ ทพฺพณฺณนฺติ วิรูปี ฯ เตนสฺส วณฺณสมฺปตฺติยา
สณฺจานสมฺปตฺติยา จ อภาวํ ทสฺเสติ ฯ ทพฺพทสิกนฺติ อปาสาทิก-
ทสฺสนํ ฯ เตนสฺส อนุพฺยณฺชนสมฺปตฺติยา อาการสมฺปตฺติยา จ
อภาวํ ทสฺเสติ ฯ โอโกฏฺฐิมกนฺติ รสฺสํ ฯ อิมินา อารโหสมฺปตฺติยา
อภาวํ ทสฺเสติ ฯ เขภฺยเยน ภิกฺขุณฺํ ปริภุตฺรฺปนฺติ ปุณฺชชนภิกฺขุหิ
โอหิพิตฺรฺปํ ฯ ปุณฺชชนา เอกจฺเจ นพฺพกฺคิยาทโย ตสฺส อายสฺมโต
คฺฉํ อชานนฺตา หตฺถกณฺณจฺพิกาทีสุ คณฺหนฺตา ปรามสนฺตา
กิพฺนฺตา ปริภวนฺติ น อริยา กลฺยาณปุณฺชชนา วา ฯ

ภิกฺขุ อามนฺเตสึติ กสฺมา อามนฺเตสิ เถรสฺส คฺฉํ
ปกาสเตตฺต ฯ เอวํ กิร ภควโต อโหสิ อิเม ภิกฺขุ มม
ปฺตฺตสฺส มหानุภาวตํ น ชานนฺติ เตน ตํ ปริภวนฺติ ตํ
เนสํ ทีฆมฺรตฺตํ อหิตาย ทฺกฺขาย ภวิสฺสติ หนฺทาหํ อิมสฺส
คฺฉนฺ ภิกฺขุณฺํ ปกาสเตตฺวา ปริภวโต นํ โมเจสฺสามิติ ฯ

ปสฺสถ โนติ ปสฺสถ นฺ ฯ น จ ตา สมฺปาตฺติ
สฺลภฺรฺปา ยา เตน ภิกฺขุณา อสมฺปาปนฺนปฺพพาติ รูปสมฺปาตฺติ

*เล่มที่ ๑๕ ลกณฎกภททียสุตตวณณา หน้า ๕๕๕

อรุปสมาปตติ พุรหุมวิหารสมาปตติ นิโรธสมาปตติ ผลสมา-
ปตติติ เอิว ปเภทา สวกสาธาธนา ยา กาจิ สมาปตติโย
นาม ตาสู เอกาปี สมาปตติ น สุตกรูปา ทุลลภา นตติเยว
สา เตน ลกณฎกภททียเณน ภิกขุณา อสมาปนุนปุพพา ฯ
เอเตนสส ชัม วุตตัม มหิทุธิโก มหานุภาโวติ ตตถ มหิทุธิกัตถ
ปกาสเสตวา อิทานิ มหานุภาวัตถ ปกาสเสตฺ (๑) ยสส จตถายาติ-
อาทิมาห ฯ ตัม เหฏฐา วุตตนยเมว ฯ เอตถ จ ภควา เอโส
ภิกขเว ภิกขุติอาทินา ภิกขเว อัม ภิกขุ น โย วา โส
วา พุพพณฺโณ ทุททสิโก โอโกฎุมโกติ ภิกขุณํ ปิฎฺฐิจิโต
ปิฎฺฐิจิโต อากจลตติ จ เอตตเคน น โอณตพฺโพ อถ โข
มหิทุธิโก มหานุภาโว ชัม หิ(๒) กิณฺจิ สวเคน ปตตพฺพิ
สพพนฺตฺ เตน อนุปฺปตตํ ตสฺมา ตัม ปาสาณจลตตํ วิย กรุ
กตฺวา โอโลเกตพฺพิ(๓) ตัม โว ที่มฺรตตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีติ
ทสฺเสตี ฯ

เอตมตฺถัม วิทิตฺวาติ เอตัม อายสมโต ลกณฎกภททียสส
มหิทุธิกตามหานุภาวตาทิเกทํ คุณราสี สพพาการโต ชานิตฺวา
ตทตถที่ปํ อิมํ อูทานํ อูทานสิ ฯ

ตตถ เนลฺกฺโคติ(๔) เอลิ วุจฺจติ โทโส นาสส เอลนฺติ
๑. ม. ทสฺเสตฺ ฯ ๒. ม. หิ สทฺโท นตฺถิ ฯ ๓. ม. โอโลเกถ ฯ
๔. สී. เนลฺกฺโคติ ฯ ตทนฺรูปวเสน วณณา กตา ฯ

*เล่มที่ ๑๘ จุลลวคคณณา หน้ ๕๖๐

เนลั ๑ กิมปน ตั สุปรสิสุทฐสีลั ๑ ตั หิ นินุโทสญุเจน
 อธิ เนลนุติ (๑) อธิปเปตั ๑ ตั เนลั ปธานญุติ องคั เอตสสาติ
 เนลญุโก ๑ [๒] โส ยั รโถติ วกขติ เตน สมพนุโร ตสุม
 สุปรสิสุทฐสีลญุโคติ อตุโถ ๑ อรหตุตผลสีลั หิ อธิธิปเปตั ๑
 เสโต ปจญาโท เอตสสาติ เสตปจญาโท ๑ ปจญาโทติ รตส
 อูปริ อตุถริตพพกมพลาทิ ๑ โส ปน สุปรสิสุทฐชวลภาเวน(๓) เสโต
 วา โหติ รตุตนิลาทีสุ วา อณตโร ๑ อธิ ปน อรหตุตผล-
 วิมุตติยา อธิปเปตตุตา สุปรสิสุทฐภาวั อูปาทาย เสตปจญาโทติ
 วตุตติ ขดา อณตรปปี รโถ สีลปริกขารโติ ๑ (๔) เอโก
 สติสงขาทอ อโร เอตสสาติ เอกาโร ๑ วตุตตีติ ปวตุตติ ๑
 รโถติ เถรส อตุตภาวั สนุชาย วทติ ๑

อนินนุติ นินุทกขั โขภวิริหิตั ยานั วิย กิเลสกุโขภ-
 วิริหิตนุติ (๕) อตุโถ ๑ आयนุตนุติ สมพหุลานั ภิกขุณั ปญุจิติ
 ปญุจิติ อากจณนุติ ๑ ฉินนุโสตนุติ ปจฉินนุโสตั ๑ ปกติ-
 รตส หิ สุขปปวตุตตนตุถั อกขสีเสสุ ๑ นากิยณจ อูปลิตตุตส(๖)
 สปปิเตลาทีโน(๗) โสโต สวานั สนุทนั โหติ เตน โส
 อจฉินนุโสโต นาม โหติ ๑ อยมปน ฉตุตีสาย โสตานั

- # ๑. สี่. นตุถิ เถลนุติ ๑ ๒. ม. เอตุถนุเตร โสติ ทิสตุติ ๑
- # ๓. ม. สุปรสิสุทฐ... ๑ ๔. ม. สีลปริกขารโติ ๑ ๕. ม.กิเลสปริโขภ... ๑
- # ๖. ม. อูปลิตตุตานั ๑ ๗. ม. สปปิเตลาทีนั ๑ ๘. ม. ฉตุตี สติยา ๑

*เล่มที่ ๑๕ ตณฺหาสงฺขยสุตฺตวณฺณา หน้า ๕๖๑

อนวเสสฺสปหีนตฺตา (๑) ฉินฺนโสโต นาม โหติ ตํ ฉินฺนโสตํ ๑
นตฺถิ เอตฺสฺส พนฺชนนฺติ อพฺนฺชโน ๑ รฐฺปตฺถรฺสฺส หิ อกฺเขน
สทฺฐี นิจฺจลภาวกรณตฺถํ พหุณี พนฺชนานี โหณฺติ เตน
โส สพฺนฺชโน ๑ อยมฺปน สพฺพสํโยชนพนฺชนานํ อนวเสสโต
ปริกฺขิณตฺตา อพฺนฺชโน ตํ อพฺนฺชนํ ๑ ปสฺสาติ ภควา
เถรฺสฺส กุณฺเหหิ โสมนสฺสฺสปตฺโต หุตฺวา อตฺตานํ วทตี ๑

อิติ สตฺถา อายสฺมณฺตํ ลกฺขณฺณกทฺทหิยํ อรหตฺตผลสีเสน
สจฺจกํ (๒) อรหตฺตผลวิมุตฺติยา สุตฺตตรจฺจนํ สุปฺปฏิตฺตาย(๓) สติยา
สวารี (๔) กิเลสฺปริโฆภาภาเวน อปริโฆภํ ตณฺहुปฺเลปาภาเวน
อนุปฺเลปํ สํโยชนาทินํ อภาเวน อพฺนฺชนํ สุปฺปริกฺขิตฺตํ (๕) สยฺยตฺตํ
อาชณฺณรณฺถํ กตฺวา ทสฺเสตี ๑

ปญฺจมฺสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ๑

ตณฺหาสงฺขยสุตฺตวณฺณา

นฏฺฐเจ อญฺญาสิโกณฺฑญฺโฆติ (๖) เอตฺถ โกณฺฑญฺโฆติ ตสฺส
อายสฺมโต โคตฺตโต อากตฺนามํ ๑ สวเกสฺส ปน สพฺพปจฺมํ
อริยสจฺจานิ ปฏฺวิวิษฺณีติ ภควตา อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโฆติ(๗)

๑. ม. อนวเสสโต ปหีนตฺตา ๑ ๒. สී. สจฺจกํ ๑

๓. สී. สุตฺตตรจฺจนํ ๑ ๔. สී. สุปฺปฏิตฺตาย สุปฺปติฏฺฐิตํ ๑

๕. สී. สุปฺปริกฺขิตํ ๑ ๖. ม. อญฺญาสิโกณฺฑญฺโฆติ ๑

๗. วิ. มหา. ๔/๑๗/๒๓ ๑

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคคณณา หน้า ๕๖๒

วุตตุอุทานวเสน เถโร สาสเน อณฺณาสีโกณฺทญฺโฆเตว
ปญฺญาติตฺตํ ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺตินฺติ ตณฺหา สงฺขียติ ปหียติ
เอตฺถาติ ตณฺหาสงฺขโย นิพฺพานํ ฯ ตสฺมี ตณฺหาสงฺขเย
วิมุตฺติ ฯ ตณฺหา วา สงฺขียติ ปหียติ เอเตนาติ ตณฺหาสงฺขโย
อริยมคฺโค ฯ ตสฺส ผลญฺจตา ปรีโยสานญฺจตา วา วิมุตฺตีติ
ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺติ นิปฺปรียาเยน อรหตฺตผลสมาปตฺติ ฯ ตํ
ปจฺจเวกฺขมาโน นิสินฺโน โหติ ฯ อโย หิ อายสฺมา พหุํ
ผลสมาปตฺตี สมาปชฺชติ ฯ ตสฺมา อิธปิ เอวมกาสิ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อณฺณาสีโกณฺทญฺลตฺถเรตฺส อคฺค-
ผลปจฺจเวกฺขณํ วิทิตฺวา ตทตฺถทีปนี อิมํ อุทานํ อุทานสิ ฯ

ตตฺถ ยสฺส มฺถึ นมา นตฺถิติ ยสฺส อริยปฺกคฺลตฺส
อตุตฺถาวรฺกขมฺลญฺจตา อวิชฺชา ตสฺสาว ปตฺติญฺจตา เหตุญฺจตา
อาสวณฺีวรณอโยนิโสมนสิการสงฺฆาตา นมา ปจฺวี จ นตฺถิ
อคฺคมกฺเคน สมฺภุมาติตตฺตา ฯ ปณฺณา นตฺถิ กุโธ ลตฺตาติ นตฺถิ
ลตฺตา กุโธ ปณฺณาติ ปทสมฺพนฺุโธ ฯ มานาติมานาทีปฺปเกทา
สาขาปสาขาทีสงฺฆาตา ลตฺตาปี นตฺถิ กุโธ เอว มทปฺปมาทมายา-
สาเรยฺยาทีปณฺณานีติ อตฺโถ ฯ อถ วา ปณฺณา นตฺถิ กุโธ
ลตฺตาติ รุกฺขงฺกรสฺส วฑฺฒมานสฺส(๑) ปจฺมํ ปณฺณานิ นิพฺพตฺตุนฺติ ฯ(๒)
ปจฺจฉา สาขาปสาขาสงฺฆาตา ลตฺตาติ กตฺวา วุตฺตํ ฯ ตตฺถ
๑. สී. ปตฺมานสฺส ฯ ๒. สී. นิปตฺนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ตณฺหาสขยสุตฺตวณณา หน้า ๕๖๓

ยสฺส อริยมคฺคภาวนาย อสฺติ อุปฺปชฺชนารหสฺส อตฺตภาว-
รูกฺขสฺส อริยมคฺคสฺส ภาวิตตฺตา ยํ อวิชฺชาสขฺขาตํ มฺลํ ตสฺส
ปติฏฺฐานภูตํ อาสวาทิ จ นตฺถิ ฯ มฺลคฺคหณฺเนว เจตฺถ
มฺลการณตฺตา พิชฺฐจฺานิชฺ ยํ กมฺมํ ตทภาโวปี คหิโตยฺเววติ
เวทิตฺตพฺโป ฯ อสฺติ จ กมฺมพีเช ตนฺนนิมิตฺโต วิญฺญาณจฺุโร
วิญฺญาณจฺุรนิมิตฺตา จ นามรูปสพฺายตฺนปตฺตสาขาทโย(๑) น
นิพฺพตฺติสฺสนฺติยฺเวว ฯ เตน วุตฺตํ ยสฺส มฺลํ จมา นตฺถิ ปณฺณา
นตฺถิ กุโธ ลตฺตาติ ฯ

ตํ ชีริ พนฺธนา มุตฺตนฺติ ตํ จตฺตพฺพิชฺสมฺมปฺปราน-
วีริยโยเคน วิชิตมารตฺตา ชีริ ตโต เอว สพฺพกิลฺเลสาภิสฺขาร-
พนฺธนโต มุตฺตํ ฯ โโก ตํ นินฺนํทิตฺตมรหฺตีติ เจตฺถ ตนฺติ นิปาต-
มตฺตํ ฯ เอวํ สพฺพกิลฺเลสวิปฺปมุตฺตํ สีลาทอนฺตฺตรคฺคณฺสมนฺนาคตํ
โก นาม วิญฺญฺชาติโก นินฺนํทิตฺตํ กรหิตฺตํ อรหฺติ นินฺนํทา-
นิมิตฺตสฺเสว อภาวโต เทวาทิ นํ ปัสฺสนฺตีติ อญฺญทตฺถ เทวา
สทฺกาทโย คฺคณฺวิเสสวิทฺถ อปีสทฺเทน มนฺนุสฺสาปี ขตฺตिय-
ปณฺจทิตาทโย ปัสฺสนฺติ ฯ กิลฺยจิ กิลฺยโย พุรหฺมุนาปี ปัสฺสีโต
มหาพุรหฺมุนาปี อญฺญเหหิปี พุรหฺมุนาคยฺกขคฺคณฺพพาทิหิปี
ปัสฺสีโต โถมิโตยฺเววติ ฯ

ณฺฏสฺสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. นามรูปสพฺายตฺนปตฺตสาขาทโย ฯ

ปปลยจยสตุตวณณา

สตุตเม ปปลยจสณณาสงขาปหานนุติ ปปลยเจนุติ ยตุถ
สยั อูปปนา ๑ ตั สนนัน วิตุถาเรณุติ จิริ จเปนนุติติ ปปลยจา
กิเลสา ๑ วิเสสโต รากโทสโมหตณหาทิกุจิมาณา(๑) ๑ ตถา หิ วุตต
ราโค ปปลยโจ โทโส ปปลยโจ โมโห ปปลยโจ ตณหา
ปปลยโจ ทิกุจิ ปปลยโจ มาโน ปปลยโจติ ๑

อปีจ สงกิลเสฏโฐ ปปลยจฏโฐ กจวรรฐโฐ ปปลยจฏโฐ ๑
ตตุถ รากปปลยจสตุ สุกสณณา นิมิตตัม โทสปปลยจสตุ
อาฆาตวตุถุ(๒) โมหปปลยจสตุ อาสวา ตณหาปปลยจสตุ เวทนา
ทิกุจิปปลยจสตุ สณณา มานปปลยจสตุ วิตุถโก นิมิตตัม ๑ เตหิ
ปปลยเจหิ สหคตา สณณา ปปลยจสณณา ปปลยจสณณานัน
สงขา ภากา โกฎฐาสา ปปลยจสณณาสงขา ๑ อตุถโต สทฐี
นิमितเตหิ ตตปปลยจสตุ ปกขิโย กิลเสคโณ ๑ สณณาคณ्हึ เจตุถ
ตสตุ เนลั สาทารณเหตุภาเวณ ๑ วุตตญเหตุ สณณานิทานา
หิ ปปลยจสงขาติ(๓) ๑ เตลั ปหานัน เตณ เตณ มกุเคน
รากาทิกิลเสทานัน สมุจเจทนนุติ อตุถโถ ๑

ตทา กิริ (๔) ภควา อตีตาสู อเนกโกฏิสตสทสสงขาสู
อตุถโน ชาตีสุ อนตุถสตุ นิมิตตญเต กิลเส อิมสมึ จริมภเว
๑. ม. ...โมหตณหาทิกุจิมาณา ๑ ๒. ม. อาฆาตวตุถ ๑
๓. พุ. ส. ๒๕/๔๑๘/๕๐๔ ๑ พุ. มหา. ๒๕/๕๐๕/๓๓๗ ๑
๔. ม. ตทา หิ ๑

*เล่มที่ ๑๘ ปปญจขยสุตตวณณา หน้า ๕๖๕

อริยมคฺเคน โปชฌณฺเท สวาสนเน ปหีเน ปจฺจเวกฺขิตฺวา สตฺต-
สนฺตทานญจ กิเลสจริตฺ(๑) ราคาทิกิเลสสงฺกิลิฏฺจ กณฺชียปฺนฺณลาพฺ
วีย ตกฺกภริตจาทฺ(๒) วีย วสาปิตฺปีโลตฺกํ วีย จ ทพฺพินิโมจฺยิ(๓)
ทิสฺวา เอวํ คหฺนํ นามิทํ กิเลสวฏฺฏํ อนาทิกาลภาวิทํ มยฺหํ
อวเสถ(๔) ปหีนํ อโห สฺกุฏฺ ปหีนนฺติ(๕) อุปฺปนฺนปิตฺปาโมชฺโซ
อุทานํ อุทานเสี ๑ เตน วุตฺตํ อถ โข ภควา อตฺตโน
ปปญฺจสณฺณาสงฺขาปหานํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ
อุทานเสีติ ๑

ตตฺถ ยสฺส ปปญฺจา ฐิติ(๖) จ นตฺถิติ ยสฺมา ภควา
อตฺตทานเมว ปรี วีย กตฺวา นิทฺทิสฺติ ตสฺมา ยสฺส
อคฺคปฺคฺคสฺส วุตฺตลภฺขณา ปปญฺจา เตหิ กตา สํสาเร ฐิติ
จ นตฺถิ ๑ เนตฺถิยํ ปน จิตฺติ นาม อนฺุสโยติ วุตฺตํ ๑
อนฺุสโย หิ ภาวตฺตติยา มฺลนฺติ ๑ สตฺเต สํสาเร จเปตีติ(๗)
ปปญฺเจนฺตฺติ จ ปาโจ ๑ ตสฺสตฺโถ ปปญฺจानํ จิตฺติ วิชฺขมานตา
มคฺเคน อสมฺมุจฺเจโท ปปญฺจจฺจิติ ปปญฺจา เอว วา อวสิฏฺจ-
กุสลากุสลวิปากานํ ปวตฺตติยา เหตุภาวโต วฏฺฏสฺส จิตฺติ
ปปญฺจจฺจิติ สว ยสฺส อคฺคปฺคฺคสฺส นตฺถิ ๑ สนฺธานํ (๘)

- # ๑. ม. กิเลสจริตํ ๑ ๒. ม. ตกฺกภริตจาทฺ ๑
- # ๓. ม. ทพฺพินิโมจฺยิ ๑ ๔. ม. อนวเสถ ๑ ๕. ม. สฺวปฺปหิรฺนฺติ ๑
- # ๖. สී. ม. จิตฺติ ๑ เอวมฺุปริปิ ๑ ๗. สී. ม. ปปญฺเจนฺตฺติ ปปญฺจา ๑
- # ๘. ม. สนฺทานํ ๑ เอวมฺุปริปิ ๑

ปลิมณจ วิติวตฺโตติ โย พนฺชนญฺเจน สนฺชานสทิสตฺตา
สนฺชานนฺติ ลทฺชนามา ตณฺหาทิกฺกุจฺโย นิพฺพานนครปเวส-
นิเสชนโต ปลิมสทิสตฺตา ปลิมสงฺฆาตํ อวิชฺชณจ วิติวตฺโต
สวาสนปฺหานเนน วิเสสโต อติกฺกนฺโตฯ อปฺเร ปน โกธํ
สนฺชานนฺติ วทฺนฺติ ตํ น คเหตุพฺพํฯ สทา(๑) ทิ ปฺราภิ-
สชฺชนฺติ วุตฺโตติฯ

ตํ นิตฺตณฺหํ มฺนึ จรฺนตฺนฺติ ตํ สพฺพถาปี ตณฺหาภาเวน
นิตฺตณฺหํ อุกฺขลอมฺนฺนโต อตฺตหิตปฺรหิตมฺนฺนโต จ มฺนึ
เอกนฺเตเนว สพฺพสตฺตหิตตฺถํ จตฺตฺติ อิริยาปฺเถหิ นานาสมายฺตฺติ-
จาเรหิ อนนฺยสวชาเรณ ฅาณจาเรณ จ จรฺนตํฯ
นาวชานาติ สเทวโกปี โลโกติ สพฺโพ สปลฺยฺลชาติโก สตฺตโลโก
สเทวโกปี สพฺรหฺมโกปี น กทาจีปี อวชานาติ น ปฺริโกติ
อถ โข อยเมว โลเก อคฺโค เสฏฺโฐ อุตฺตโม ปวโรติ ครุฑโรนฺโต
สทฺกจฺจํ ปุชาสกฺการนฺโรโต โหตีติฯ

สตฺตสฺตฺตวณณา นิฏฺฐิตาฯ

๑. ม. โสฯ ๒. ม. สพฺโพ สปลฺยฺลชาติโกฯ

มหากจายนสุตตวณณา

อฏฐเม อชฌตตุนติ เอตถ อัย อชฌตตสทโท ฌ
 อชฌตติกานี อายตทานีตืออาทิสฺ (๑) อชฌตตชฌตเต อากโต ๑
 อชฌตตทา ฌมมา (๒) อชฌตตํ วา กายเย กายานุปสฺสตีอาทิสฺ (๓)
 นียกชฌตเต ๑ สพพณิมิตตานํ อมนสิการา อชฌตตํ สฺสณตํ
 อุปสมปชช วิหริตีอาทิสฺ (๔) วิสยชฌตเต อีสฺสรียญฺจานเติ
 อตุโถ ๑ ผลสมาปตฺติ หิ พุทฺธานํ อีสฺสรียญฺจานํ นาม ๑
 เตนานนุท ภิกขุณา ตสฺมีเยว ปฺริมสฺมี สมานิมิตเต
 อชฌตตเมว จิตฺตํ สณฺสเปตพพนตีอาทิสฺ (๕) โจรชฌตเต ๑ อีธาปี
 โจรชฌตเตเยว ทฏฐพโพ ๑ ตสฺมา อชฌตตุนติ โจรชฌตต-
 ญเต กมฺมญฺจานารมฺมเเตติ วุตฺตํ โหติ ๑ ปฺริมุขนติ อภิมุขํ ๑
 สฺสญฺจิตายาติ สฺสญฺจ อุปญฺจิตาย กายคตตาย สติยา ๑ สติสีเสน
 เจตถ ฌานํ วุตฺตํ ๑ อิทํ วุตฺตํ โหติ อชฌตตํ กายานุปสฺสนา-
 สติปญฺจานวเสน ปฏฺฐิตทฺธํ อูพาริ ฌานํ สมานชฺชิตฺวาติ ๑

อัย หิ เถโร ภควติ สวตฺถึยิ วิหฺรนฺเต เอกทิวสํ
 สวตฺถึยิ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจภทฺตํ ปิณฺฑทปาทปฏฺฐิกนฺโต
 วิหริ วิสิตฺวา ภควโต วุตฺตํ ทสฺเสตฺวา ทิวาญฺจานเ ทิวา-
 วิหริ นิสินฺโน นานาสมาปตฺตีหิ ทิวสภาคํ วีตินาเมตฺวา

- # ๑. ม. อ. ๑๔/๖๑๘/๔๐๐ ๑ ๒. อภิ. สจ. ๓๔/๑/๒ ๑
- # ๓. ที. มหา. ๑๐/๒๗๗/๓๒๕ ๑ ๔. ม. อ. ๑๔/๓๔๖/๒๓๖ ๑
- # ๕. ม. อ. ๑๔/๓๔๗/๒๓๗ ๑

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคคณณา หน้า ๕๖๘

สาขณุหสมย์ วิหารมชฌ์ โอตริตวา ภควติ คณฐกุกิย นิสินเน
อกาโล ดาว ภควนุติ อุปสงกมิตุนติ คณฐกุกิยา อวิหุเร
อณฺณตรสุมี รุกขมูเล กาลปริจฺเจทํ กตฺวา ยถาวุตฺตํ สmapตฺตี
สmapชฺชิตฺวา นิสีทิฯ สตฺถา ตํ ตถา นิสินฺนํ คณฐกุกิย
นิสินฺโนเขว ปสฺสทิฯ เตน วุตฺตํ เตน โข ปน สมเยน
อายสุมา มหากจฺจาโนฯเปฯ สุปฺภูจิตายาติฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อายสุมโต มหากจฺจานตฺเถรสฺส(๑)
สตีปฺภูจฺจานภาวนาเวสเน อธิคตชฺฌานํ ปาทกํ กตฺวา สmapชฺชนํ
สพฺพการโต วิทิตฺวา ตทคฺถทีปนี อิมํ อุทานํ อุทานเสทิฯ

ตคฺถ ยสฺส ลียา สพฺพทา สตี สตฺตํ กายคตา อุปฺภูจิตาติ
ยสฺส อารทฺฐวิปฺสฺสทสฺส เอกทิวสํ น โภกฺกฺจาเส กตฺวา
สพฺพสุมิมฺปิ กाले นามรูปภเวทน ทฺวิเชปี กายเ คตา กายา-
รมฺมณา ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ อนิจฺจาทิสมฺมสนวเสน
สตฺตํ นินฺนตฺรํ สาทจฺจาภิโยควเสน (๒) สตี อุปฺภูจิตา ลียาฯ

อัย กิร อายสุมา ปจฺมํ กายคตาสตีกมฺมจฺจานวเสน ฌานํ
นิพฺพตฺเตตฺวา ตํ ปาทกํ กตฺวา กายานุปฺสฺสนาสตีปฺภูจฺจาน-
มุเขน วิปฺสฺสนํ ปฺภูจเปตฺวา อรหตฺตํ ปตฺโตฯ โส อปรภาเคปี
เยภฺยุเยน ตเมว ฌานํ สmapชฺชิตฺวา วุฏฺฏาย ตเถว จ วิปฺสฺสิตฺวา
ผลสmapตฺตี สmapชฺชติฯ สุวายฺ เยน วิธินา อรหตฺตปฺตฺโต
๑. ม. มหากจฺจานตฺเถรสฺสฯ ๒. ลี. สจฺจาภิโยควเสนฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาจุจายนสุตฺตวณฺณา หน้า ๕๖๕

ตํ วิธี ทสฺเสนโต สคฺคา ยสฺส ลียา สพฺพทา สติ สตตํ
กายคตา อุปฺภุจฺจิตาติ วตฺวา ตสฺสา อุปฺภุจฺจานาการิ วิภาเวตุ
โน จสฺส โน จ เม ลียา น ภวิสฺสติ น จ เม ภวิสฺสตีติ อาห ฯ

ตสฺสโต ทฺวิธา เวทิตพฺโพ สมนฺสนโต ปุพฺพภาควเสน
สมนฺสนกาลวเสน จาติ ฯ เตสุ ปุพฺพภาควเสน ตาว ฯ โน
จสฺส โน จ เม ลียาติ อตีตกาลे มม กิเลสกมฺมํ โน
จสฺส น ภเวยฺย เจ อิมสฺมี ปจฺจุปฺปนฺนกาลे อัยฺย อตฺตภาโว
โน จ เม ลียา น เม อุปฺปชฺเชยฺย ฯ ยสฺมา ปน เม
อตีเต กมฺมกิเลสํ อหเสส ตสฺมา ตนฺนิมิตฺโต เอตฺรหิ อัยฺย
เม อตฺตภาโว ปวตฺตติ ฯ น ภวิสฺสติ น จ เม ภวิสฺสตีติ
อิมสฺมี อตฺตภาเว ปฏิปทฺชาธิคเมน (๑) กิเลสกมฺมํ น ภวิสฺสติ
น อุปฺปชฺชิสฺสติ เม आयตี วิปាកวณฺณํ น จ เม ภวิสฺสติ
น เม ปวตฺตติสฺสตีติ ฯ เอวํ กาลตฺตये กมฺมกิเลสเหตุกํ อิห
มยฺหํ อตฺตภาวสงฺขาตํ ขนฺธปญฺจกํ น อีสฺสราทิเหตุกํ ยถา
จ มยฺหํ เอวํ สพฺพสคฺคานนฺติ สປฺປจฺจยนากรูปทสฺสนํ
ປกาลิตํ โหติ ฯ

สมนฺสนกาลวเสน ปน โน จสฺส โน จ เม ลียาติ
ยสฺมา อิห ขนฺธปญฺจกํ หุตฺวา อภาวณฺฺเรน อนิจฺจํ อภินฺนํ
๑. ลี. ปฏิปทฺชวธิคเมน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคฺควณณา หน้า ๕๗๐

ปฏิบัติพนฺธุเจน ทุกขํ อวสวตฺตนฺธุเจน อนตฺตา เอวํ ยถิ
 อัย อตฺตา นาม นานิ ขนฺธปฺลยจกฺวินิมฺตฺโต โกจิ โน จสฺส
 โน จ สฺยา น ภเวยฺย เอวํ สนฺเต โน จ เม สฺยา
 มม สนฺตํ นาม กิณฺจि น ภเวยฺย ฯ (๑) สติ นิ อตฺตนิเยน (๑)
 ภวิตพฺพํ ยถา จิํ นามรूपิ เอตฺรหิ จ อตีเต จ อตฺตนิยํ (๒)
 สฺยลํ เอวํ น ภวิสฺสตี น เม ภวิสฺสตี อนาคเตปิ
 ขนฺธวินิมฺตฺโต อตฺตา นาม น โกจิ น เม ภวิสฺสตี น
 ปวตฺตีสฺสตี ตโต เอว กิณฺจิ ปฺลิโพชฺฌจฺานนํ น เม ภวิสฺสตี
 อายตฺมิปิ อตฺตนิยํ นาม น เม กิณฺจิ ภวิสฺสตีติ ฯ อิมินา
 ติสฺส กาลेสุ อหนฺติ กเหตุพฺพสฺส อภาวโต มมฺนติ กเหตุพฺพสฺส
 จ อภาวํ ทสฺเสตี ฯ เตน จตฺกโกฏฺฐิกา สฺยลตฺตา ปกาสิตา
 โหตี ฯ

อนุปฺพุพฺพวิหาริ ตตฺถ สติ เอวํ ติสฺสปี กาลेสุ อตฺตตฺตนิยํ
 สฺยลตฺตํ ตตฺถ สงฺขารคเต อนุปฺสฺสนฺโต อนุกฺกเมน อุทฺยพฺพย-
 ฌาณาทิวิปฺสฺสนาณาณฺสุ อุปฺปชฺชมาเนสุ อนุปฺพุพฺพวิปฺสฺสนา-
 วิหารวเสน อนุปฺพุพฺพวิหาริ สฺมาโน ฯ กาลेเนว ตเร วิสฺตฺติกนฺติ
 โส เอวํ วิปฺสฺสนํ มตฺถกํ ปาเปตฺวา จิตฺโต โยคาวจโร อินฺทฺริยานํ
 ปรีปากคตกาเลน วุฏฺฐจฺานคามินิยา วิปฺสฺสนาย มคฺเคน ฃกฺกิต-
 กาเลน อริยมคฺคสฺส อุปฺปตฺติกาเลน สกฺลสฺส ภวตฺตยสฺส (๓)

- # ๑. ม. น ภวิสฺสตีติ อตฺตนิ อตฺตนิเย ฯ
- # ๒. ม. อตฺตตฺตนิยํ ฯ ๓. สී. ม. ภวตฺตยสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุทปานสุตตวณณา หน้า ๕๗๑

ต้ตนนโต วิสตุติกาสงฆาต้ ตณ्हี ตเรยย วิตริตุวา ตสุสา
ปรตีเร ติฏฺเญยยาติ อธิปฺปาโย ฯ

อติ ภควา อณฺญาปเทเสน อายสมฺโต มหากฺขจฺจานสุส
อรหตฺตปฺปตฺติอุทานํ(๑) อุทานํ อุทานสิ ฯ

อฏฺฐมสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

อุทปานสุตตวณณา

นวม เมลฺลสุตฺติ เมลฺลา นาม ชานปฺทีโน ราชกุมารา
เตสํ นิวาโส เอโกปี ชนปฺโท รุฬฺหิวเสน เมลฺลาติ วุจฺจติ ฯ
เตสุ เมลฺลสุ ขั โลก เมลฺโลติ วุจฺจติ ฯ เกจิ ปน มาเลสุตฺติ
ปจฺนติ ฯ จาริกญฺจรมาโนติ อตุริตจาริกาวเสน มหามณฺฑเล
ชนปฺทจาริกญฺจรมาโน ฯ มหาตา ภิกฺขุสงฺฆเมนาติ อปริจฺเจทกฺุณฺเณน
มหนฺเตน สมณคฺเณน ฯ ตทา หิ ภควโต มหาภิกฺขุปรีวาโร
อโหสิ ฯ ญฺณํ นาม เมลฺลานํ พุราหุมนคฺคาโมติ ปุริตฺถิมทกฺขิณาย
ทิสาย มชฺฌิมปฺปเทสสุส(๒) อวธิฏฺฐาเน (๑) เมลฺลเทเส ญฺณนามโก
พุราหุมนพฺหุลตาย พุราหุมนคฺคาโม ตทวสฺริตี ตํ อวสฺริ
ญฺณคามมคฺคํ สมปาปฺุณฺตี(๔) อตุโถ ฯ อสุโสสนฺนติ สฺุณฺนีสุ
โสตทวารสมฺปตฺตวจนฺนิคฺโขสนฺนุสฺสเรน ชานีสฺุติ อตุโถ ฯ โจติ
๑. ม. อรหตฺตปฺปตฺติที่ปนี อุทานํ ฯ ๒. ม. มชฺฌิมเทสสุส ฯ
๓. ม. อวธิฏฺฐาเน ฯ ๔. ม. ปาปฺุณฺตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคฺควณณา หน้า ๕๗๒

ปทปุรณ อวธารณตุเถ วา นิปาโต ฯ ตตฺถ อวธารณตุเถน
อสุโสสเสว น เตสํ สวณนุตราโย อโหสิตี วุตฺตํ โหติ ฯ
ปทปุรณน ปทพยุชชนสฺติสิญฺจตุตฺตเมว(๑) ฯ ญฺเณยฺยกาติ ญฺณ-
คามวาสีโน ฯ พุราหุณคหปติกาติ เอตฺถ พุหุณฺม อณฺนตีติ
พุราหุณฺมา มนฺเต สชฺฌายนฺตีติ อตุโถ ฯ อิทเมว हि
ชาติพุราหุณฺมานํ นิพฺพจฺนํ อริยา ปน พาหิตปาปตฺตา
พุราหุณฺมาติ วุจฺจนฺติ ฯ คหปติกาติ ขตฺติยพุราหุณฺเน วชฺเชตฺวา
เย เกจิ อการี อชฺฌาวสนฺตา วุจฺจนฺติ วิเสสโต เวสฺสา ฯ
พุราหุณฺมา จ คหปติกา จ พุราหุณคหปติกา ฯ

อิทานิ ยมตฺถิ เต อสุโสสส ตํ ปกาเสตฺถุ (๒) สมฺโณ ขลฺ
โก โคตโมติอาทิ วุตฺตํ ฯ ตตฺถ สมิตปาปตฺตา สมฺโณติ
เวทิตพฺโพ ฯ วุตฺตญฺเฬหฺตํ สมิตาสฺส โหนฺติ ปापกา อกฺุสลา
ธมฺมาติอาทิ ฯ (๓) ภควา จ อนฺุตฺตเรน อริยมกฺเคน สพฺพโส
สมิตปาโป ฯ เตนสฺส ยถาภุจฺจญฺณาธคฺคเมตฺถิ นามิ ยทิทํ
สมฺโณติ ฯ ขลฺลฺลิตฺติ อนฺุสฺสวตฺถे นิปาโต ฯ โภติ พุราหุณ-
ชาติกานํ ชาติสมฺมุทาคตํ อาลปนมตฺตํ วุตฺตมฺปิ เจตํ โภวาทิ
นาม โส โหติ สเจ โหติ สกิลฺยจโนติ ฯ (๔) โคตโมติ โคตฺต-
วเสน ภควโต ปรีกิตฺตนํ ฯ ตสฺมา สมฺโณ ขลฺลฺลิตฺติ โภ โคตโมติ

๑. ม. ...สฺติสิญฺจตุตฺตเมว ฯ ๒. ม. ทสฺเสตฺถุ ฯ

๓. ม. มฺ. ๑๒/๔๗๘/๕๑๐ ฯ ๔. พุ. ฐ. ๒๕/๓๖/๖๘ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อูทปานสูตฺตวณณา หน้า ๕๗๓

สมโณ กิร โภ โคตโมติ(๑) อยเมตฺถ อตุโธ ๑ สกฺยปฺตุโตติ
อิทํ ปน ภควโต อฺจจกฺคปรีทีปนี ๑ สกฺยกฺคลา ปพฺพชิตฺติ
สทฺทราปพฺพชิตภาวปรีทีปนี ๑ เกนจิ ปาริซฺชณฺเณ อนภิกฺขุโต
อปริกฺขิณฺเฆว ตํ กุลํ ปหาย เนกฺขมฺมาธิกมสทฺทราย ปพฺพชิตฺติ
วุตฺตํ โหติ ๑ อูทปานํ ติณฺสสฺ จ ภูสฺสสฺ จ ยาว มฺขโต
ปฺรูเรตฺตุนฺติ ปานียฺกฺกูปํ ติณฺเณ จ ภูเสน จ มฺขปฺปมาณฺเณ
วทฺทเมตฺส ติณฺหาทีนํ ปกฺขิปีตฺวา กฺกูปํ ปิทหีสฺสูติ อตุโธ ๑

ตสฺส กิร คามสฺส พหิ ภควโต อากมฺนมนฺคฺเค
พฺรหฺมณฺณํ ปรีโภกฺกฺวโต เอโก อูทปาโน อโหสิ ๑ ตํ
จเปตฺวา ตตฺถ สพฺพทานิ กฺกูปตพาทินิ อฺทกฺกฺจฺจานานิ ตทา
วิสุกฺขานิ นีรฺุทกานิ อฺเฮสฺส ๑ อถ ญฺเณยฺยกา รตนตฺตเย
อปฺปสฺสนฺนา มจฺเจรปคฺตา ภควโต อากมฺนํ สฺสูตฺวา สเจ
สมโณ โคตโม [๒] อิมํ คามํ ปวีสิตฺวา ทฺวิหตีทํ วเสยฺย
สพฺพํ อิมํ ชนํ อตฺตโน วจเน จเปยฺย ตโต พฺรหฺมณฺณมฺโม
ปติญฺจํ น ลภฺยยาติ ตตฺถ ภควโต อาสาย ปรีสกฺกนฺตฺตา
อิมสฺมี คามเ อญฺญตฺถ อฺทกํ นตฺถิ อมม อูทปานํ อปรีโภกํ
กริสฺสาม เอวํ สมโณ โคตโม สสวากสงฺโฆ อิมํ คามํ
น ปวีสิสฺสตีติ สมฺมณฺตยิตฺวา สพฺเพ คามวาสิโน สตฺตทาหสฺส
อฺทกํ กเหตุวา จาญฺจิทินิ ปฺรูเรตฺวา อูทปานํ ติณฺเณ จ
๑. ม. โคตมโคตฺโตติ ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร สสวากโกติ ทิสฺสูติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคควณณา หน้า ๕๗๔

ภูเสน จ ปัททิสฺสุฯ เตน วุตฺตํ อุทปานํ คินฺนสฺส จ
ภูสฺสจ จ ยาว มุขโต มุขโต ปุเรสส มา เต มุณฺฑกา สมณกา
ปานีโย อปฺปิสฺสุติฯ

ตตฺถ มุณฺฑกา สมณกาติ มุณฺฑ(๑) มุณฺฑาติ สมณ (๒) จ
สมณาคิ วุตฺตํ วฏฺเญยฺย เต ปน ขขสนาธิปฺปาเยน ทิเพนฺดา
เอวมานฺหฺสุฯ มาติ ปฏฺิเสเช มา อปฺปิสฺสุ มา ปิวิสฺสุติ อตฺโถฯ
มคฺคา โอกกมฺมาติ มคฺคโต อปสฺกุกิตฺวาฯ เอตมฺหาติ โย
อุทปาโน เตหิ ตถา กโต ตเมว นิตฺทิสฺสนฺโต อาหฯ กิมฺปน
ภควา เตสํ พุราหฺมณานํ ตํ วิปฺปการํ อนาวชฺชิตฺวา เอวมาน
เอตมฺหา อุทปาณา ปานีโย ปานีโย อหฺราติ อุทาหฺ อวชฺชิตฺวา
ชานนฺโตติ ชานนฺโต เอว ภควา อตฺตโน พุทฺธานุภาวํ
ปกาเสตฺวา เต ทเมตฺวา นิตฺพิเสวเน กาคฺคฺ อเอวมาน น
ปานีโย ปาตฺกามา เตเนเวตฺถ มหาปรินิพฺพานสฺสฺเต วิย
ปิปาสิโตสฺมิตฺติ (๑) น วุตฺตํฯ ชมฺมภณฺฑากาโร ปน สตฺถ
อชฺฌาสยฺ อชานนฺโต ญฺเญยฺยกะหิ กตํ วิปฺปการํ อจฺจิกฺขนฺโต
อิทานิ โส ฆนฺเตติอาทิมานฯ

ตตฺถ อิทานิตี อรฺุณา อมฺหากํ อากมนเวลายเมวาติ
อตฺโถฯ เอโส ฆนฺเต อุทปาโนติ ปจฺนติฯ เถโร ทฺวิกฺขตฺตํ
ปฏฺิกฺขิปิตฺวา ตติยวาเร น โข ตถาคตา ติกฺขตฺตํ ปจฺจนินยา

๑. สฺ. มุณฺฑสฺสุฯ ๒. สฺ. สมณสฺสุฯ ๓. ทิ. มหา. ๑๐/๑๑๕/๑๕๐ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุตป่านสุตฺตวณณนา หน้ท ๕๗๕

กาทพพา การณั ทิฏฺฐั ภวิสฺสติ ทิมทสฺสินาคี มหาราชทตฺติยั
ภควโต ปตฺตัง คเหตุวาท อุตป่านั อคมาสิ ฯ กจฺจนฺเต(๑)
เถเร อุตปานเ อุตกั ปริปฺพณฺณั หุตฺวา อุตฺตริตฺวา สมฺนตโต
สนฺทติ สพฺพั คิณฺณั ภูสณฺจ อฺปลวิตฺวา สยเมว อปคจฺฉิ ฯ
เตน จ สนฺทมานเณ สลิลเณ อฺปรูปรึ วทฺตณฺเตน ตสฺมี
คามเ สพฺเพว โปกฺขรณฺนิอาทโย ชลาสยา วิสฺสุกฺขา ปริปฺปรีสุ
ตถา ปรินฺชาทฺสุพฺพณฺนิณฺนาทีนึ จ ฯ สพฺโพ คามปฺปเทโส
มโหเณน อชฺโฆตฺตอฏฺเฏ มหาวสฺสกาเล วีย อโหสิ ฯ กุมฺมทฺตปฺล-
ปทฺตมฺปฺนทฺตริกาทีนึ ชลชปฺปฺผานึ ตตฺถ ตตฺถ อฺพภิชฺชิตฺวา
วิกสมานานึ อุตกั สณฺญาเทสฺสุ(๒) หังสโกณฺจจกฺกวากาทมฺพ-
พกาทโย(๓) อุตกสฺกณฺณิกา วสฺสมานา ตตฺถ ตตฺถ วิจิริสุ ฯ
อฺญเณยฺยกา ตั มโหณฺม ตถา อุตฺตรนฺตัง สมฺนตโต วิจิตฺรณฺจ-
สมากุลั ปรินฺนตโต สมฺภูจฺจหมานัน รุจิริ เณณฺพพฺพุกั ทิสฺวา
อจฺฉริยพฺพุกฺจิตฺตชาตา เอวํ สมฺมณฺเตสฺสุ มยฺย สมณฺสสฺส โคตมสฺส
อฺทกฺกปฺจเจทฺถ กาคุ วายมิมฺหา อยมฺปน มโหโฆ ตสฺส อากมน-
กาลโต ปฏฺจาย เอวํ อภิวทฺตติ นิสฺสัสสยฺ โข อยฺย ตสฺส
อิทฺธานุภาโว ฯ มหิทฺธิโก หิ โส มหानุภาโว ฯ จานัน โข
ปเนตฺติ วิชฺชติ [๔] ยถา ยมฺ มโหโฆ อฺภูจฺฉิตฺวา อมฺหากั คามมฺปิ
๑. ม. อยฺย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. สณฺญาทีสุ ฯ
๓. ม. สเรสุ หังสโกณฺจจกฺกวากการณฺทวาทโย ฯ
๔. ม. เอตฺถนฺตเร ยถาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคคณณา หน้า ๕๗๖

โอดถเรยฺย ๑ หนุท มยฺ สมนฺ โคตมฺ อุปสงฺกมิตฺวา

ปยิริปาสิตฺวา อจฺจยฺ เทเสนฺตา ขมาเปยฺยามาติ ๑

เต สพฺเพว เอกชฺฌาสา ยถา หุตฺวา สงฺฆคณฺโฑ(๑) คามโต
นิกฺขมิตฺวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺสู ๑ อุปสงฺกมิตฺวา อปฺเปกฺจเจ
ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทีสู อปฺเปกฺจเจ อณฺชลิมนฺปณฺนาเมสุ
อปฺเปกฺจเจ ภควตา สทฺธี สมฺโมทีสู อปฺเปกฺจเจ นามโคตฺตํ
สาเวสุ อปฺเปกฺจเจ ตฺถนฺหิภูตา นิสีทีสู ๑ เอมฺปน กตฺวา
สพฺเพว เอกมนฺตํ นิสีทิตฺวา อิธ มยฺ โภ โคตม โภโต
เจว โคตมสฺส โคตมสาวกานญจ อุตฺกปฺปฏิเสธฺ การยิมฺหา(๒)
อมฺกสฺมี อุตฺปาเน ตินฺนญจ ภูสญจ ปกฺขิปีมฺหา(๓) ๑ โส ปน
อฺทปาโน อเจตโนปี สมานโน สเจตโน วีย โภโต คณฺ
ชานนฺโต วีย สยเมว สพฺพิ ตินฺนํ ภูสํ อปเนตฺวา สุวิสุทฺโ
ชาโต สพฺโพปี เจตฺถ นินฺนปฺปเทโส มหตา อฺทเกน(๔) ปรีปฺนฺโ
รมณฺโงว ชาโต อฺทกฺุปชีวินโน สคฺตา ปรีตฺกฺุจฺจา มยฺปน
มนฺุสฺสาปี สมานา โภโต คฺุณฺ น ชานิมฺห เย มยฺ เอว
อกฺริมฺห สาธุ โน ภวํ โคตโม ตถา กโรตฺย ชาติ อยฺ
มโหโฆ อิมํ คามํ น โอดถเรยฺย อจฺจโย โน อจฺจคมา
ยถาพาลํ ตํ โน ภวํ โคตโม อจฺจยฺ ปฏิกฺุคฺคฺุหาตฺย อฺนุกมฺปี
อฺปาทายาติ อจฺจยฺ เทเสสฺส ๑ ภควาปี ตคฺฆ ตฺเมห อจฺจโย

๑. สงฺฆสงฺฆี คณฺโฑ ๑ ๒. ม. การยิมฺหา ๑

๓. ม. ปกฺขิปีมฺหา ๑ ๔. ม. อฺทเกเนน ๑

*เล่มที่ ๑๕ อุทปานสุตฺตวณณา หน้า ๕๗๗

อจฺจมา ยถาพาลํ ตํ โว มยํ ปฏิกุคณฺหาม อายตีํ สํวรายาติ
เตสํ อจฺจยํ ปฏิกุคเหตฺวา ปสนฺนจิตฺตํ ฌตฺวา อุตฺตริ
อชฺฌาสนานูรูปํ ฌมมํ เทเสติ ฯ เต ภควโต ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา
ปสนฺนจิตฺตา สรณาทีสุ ปตฺถุจिता ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา ปทกฺขิณฺ
กตฺวา ปกฺกมีสุ ฯ เตสมฺปน อากมนโต ปุเรตฺริเยว อายสุมา
อานนฺโท ตํ ปาฎิหาริยํ ทิสฺวา อจฺฉริยพฺภุตฺตจิตฺตชาโต ปตฺเตน
ปานีเย อาทาย ภควโต อุปนาเมตฺวา ตํ ปวตฺตี อารโจะติ ฯ
เตน วุตฺตํ เอวํ ภาณเตติ โข อายสุมา อานนฺโทติอาทิ ฯ

ตตฺถ มฺขโต โอวมิตฺวาติ สพฺพนฺตํ ตินาที มฺขเนน
นทฺเทตฺวา ฯ วิสุสฺนทฺนโต มณฺเณติ ปุพฺเพ ทิฆมฺชชฺเคน
อุทปानेณ อุตฺตสิณฺจิตฺวา กเหตฺพพฺพุทโกโฆ ภควโต ปตฺตํ
กเหตฺวา เณรสฺส กตฺกาเล มฺขเนน วิสุสฺนทฺนโต วิย สมตฺตติโก
กาทฺเพโย หุตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ อิทฺถจฺ เณรสฺส กตฺกาเล
อุทกปฺปวตฺตี สนฺชราย วุตฺตํ ฯ ตโต ปรี ปน ปุพฺเพ วุตฺตนเยน
ตสฺมี คามเ สกฺลํ นินฺนฏฺฐานํ อุทเกน ปรีปฺณณฺ อโหสิติ ฯ
อยมฺปนิทฺธิ น พุทฺธานํ อธิฏฺฐาเนน นาปี เทวานุ-
ภาเวน อถ โข ภควโต ปุณฺณานูภาเวน ปรีตฺตเทสนตฺถํ
ราชคฺหโต เวสาลิกมเน วิย ฯ เกจิ ปน ภูณฺเยยกานํ ภควติ
ปสาทชนนตฺถํ เตสํ อตฺถกามาหิ เทวตาหิ กตฺนฺติ ฯ ปจฺนฺติ(๑)
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคฺควณณา หน้า ๕๗๘

อปเร อุทปานสุส เหฏฺฐา วสนกนาคราชา เอวมกาสิติ
สพฺพนฺตํ อการณํ ยถา ภควโต ปุณฺณานุกาเวเนว ตถา
อุทกุปฺปตฺติยา ปรีทียิตฺตตฺตา ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อธิฏฺฐาเนน วินา อตฺตนา
อิจฺฉิตฺตนิปฺผตฺติสงฺขาตํ อตฺถํ สพฺพการโต วิทิตฺวา ตทตฺถที่ปณี
อิมํ อุทานํ อุทานเสี ฯ

ตตฺถ กิํ กยิรา อุทปาเนน อาปา เจ สพฺพทา สियฺนฺติ
ยสุส สพฺพกาลํ สพฺพตฺถ จ อาปา เจ ยทิ สियย ยทิ
อุปลพฺเภยฺย ยทิ อางฺขามตฺตปฏฺวิพฺุโร เตสํ ทาโก เตน
อุทปาเนน กิํ กยิรา กิํ กรยฺย กิํ ปโยชนนฺติ อตฺถโถ ฯ
ตณฺหยา มฺลโต เจตฺวา กิสฺส ปรีเยสนนฺจเรติ ยาย ตณฺหยา
วินิพฺุชา สตฺตา อกตฺปุณฺณา หุตฺวา อิจฺฉิตฺตลาภทุกฺเขน
วิหฺลณฺนฺติ ตสฺสา ตณฺหยา มฺลํ มฺลเ วา ฉินฺทิตฺวา จิโต
มาทิสฺส สพฺพณฺณ พฺุโร กิสฺส เกน การณฺน อุทก-
ปรีเยสนฺ(๑) อณฺณํ วา ปจฺจยปรีเยสนํ จเรยฺย ฯ มฺลโต เจตฺตาคิปี
ปจฺนฺติ ตณฺหยา มฺลํ มฺลเเขว วา เจทโกติ อตฺถโถ ฯ อถวา
มฺลโต เจตฺตาคิ มฺลโต ปฏฺจาย ตณฺหยา เจทโก ฯ อิํ ฺวตฺตํ
โหติ โย โพธิยา มฺลณฺตมฺหาปณฺิธานโต ปฏฺจาย อปรีมิตํ
สกลํ ปุณฺณสมฺภารํ อตฺตโน อจฺินฺเตตฺวา โลกहितตฺถเมว
๑. ม. ปานีเยสนํ ฯ

*เล่มที ๑๕ อูเทนสตุตวณฺณา หน้า ๕๗๕

ปริณามนวเสน ปริปุเรนุโต มุลโต ปฏติ ตณฺหยา เจตฺตา
โส ตณฺหาเหตุกฺสฺส อิจฺฉิตาลากฺสฺส อภาวโต กิฺสฺส เกน
การณฺน อุกทปริเยสนํ จเรยฺย อิมํ ปน ฅุณฺเยยกา อนฺธพาลา
อิมํ การณํ อชานนฺตา เอวมกํสูติ ฯ

นวมสตุตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

อูเทนสตุตวณฺณา

ทสมฺม รณฺโโล อูเทนสฺสาตี อูเทนสฺส(๑) นาม รณฺโโล
โย วชฺชिरราชาตีปี วุจฺจติ ฯ อูยฺยานคตฺสฺสาตี อูยฺยานกีพนฺตถิ
อูยฺยานํ คตฺสฺส ฯ อนาทเร หิ อิทํ สามิวจฺนํ อนฺเตปรฺนฺติ
ปน ปทํ อเปกฺขิตฺวา สมฺพนฺเชเปตี สามิวจฺนํ โหตี ฯ
กาลงฺกคานีตี อุกฺคิททฺฏมานิ หุตฺวา มตานิ โหนฺติ ฯ สามาวตี-
ปมฺขานีตี เอตฺถ กา ปนายํ สามาวตี กถญฺจ ททฺฏมาตี
วุจฺจเต ภาทฺทวตียํ เสฏฺฐิโน ธีตา โฆสกเสฏฺฐิณา(๒) ธีตฺถุจฺจานเ
จปีตา ปณฺจสตอิตฺถิปริวารา รณฺโโล อูเทนสฺส อุกุมฺเหสี
เมตฺตาวิหารพฺหุลา อริยสาวิกา สามาวตี นาม ฯ อยเมตฺถ
สงฺเขโป วิตุลารโต ปน อาทิโต ปฏฺจาย สามาวตียา
อูปฺปตฺติกฺกา ฅมฺมปทวตฺถุมฺหิ วุตฺตนเยน เวทิตฺพุพา ฯ
มาคณฺขียสฺส นาม พุราหฺมณฺสฺส ธีตา อตฺตโน มาตาปีตฺถุนํ
๑. ม. อูเตนสฺสาตี อูเตนสฺส ฯ ๒. ม. โฆสกเสฏฺฐิณา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคฤคณณา หน้ ๕๘๐

ทิสฺวาน ตณฺหิ อรตี รคณฺจ(๑)

นาโหสิ ฌนฺโท อปี เมณฺสมิ

กิเมวิทฺ มุคฺตกรีสปฺณณฺ

ปาทาปี นํ สมฺมุสฺสิตุํ น อิจฺเจติ (๒)

ภควตา เทลิตํ อิมํ คาลํ สุตฺวา สตุถริ พุทฺธาฆาตา มาคณฺฑิยา(๓)

อปรภาเค รลฺลว อูเทเนน มหะสิฏฺฐาเน จปีตา ภควโต โกสมฺพี

อุปกตภาวํ สามีวตีปฺมุขานลฺจ ปณฺจนฺนํ อิตฺติสตันนํ อฺปาสิกา-

ภาวํ ลตฺวา อากโต นาม สมฺโณ โคตโม อิมํ นครํ

อิทานิสฺส กตฺตพฺพํ ฆานิสฺสามิ อิม่าปี ตสฺส อฺปฏฺฐายิกา

อิมัสมปี สามีวตีปฺมุขานลฺจ กตฺตพฺพํ ฆานิสฺสามิตี อนนเกหิ

ปริยาเยหิ ตถาคตสฺส เอตาสลฺจ อนตฺถํ กาคูํ วายมิตฺวาปี

อสกฺโกนฺตี ปฺเนกทิวสํ รลฺลว สทธี อฺยฺยานกิปฺ คจฺจนฺตี

จฺพปีตุ สาสนํ ปหิณฺนิ สามีวติยา ปาสาทํ ฌนฺตฺวา ทฺสฺส-

โกฏฺฐาคารเตลโกฏฺฐาคารานิ วิวราเปตฺวา ทฺสฺसानิ เตลจฺฉีสุ

เตเมตฺวา ฌมฺเภ เวเจตฺวา ตา สพฺพา เอกโต กตฺวา ทฺวารํ

ปีทหิตฺวา พหิ ฌนฺตํ ทตฺวา ทณฺฑทธีปีกาหิ เคเห อคฺคิ

ททมาโน โอตริตฺวา คจฺจตฺติ ฯ

ตํ สุตฺวา โส ปาสาทํ อภิรฺยุห โกฏฺฐาคารานิ วิวริตฺวา

วตฺถานิ เตลจฺฉีสุ เตเมตฺวา ฌมฺเภ เวเจตฺตุ อารภิ ฯ อถ

๑. ม. อรตี รคณฺจ ฯ ๒. ขุ. สฺ. ๒๕/๔๑๖/๔๕๗ ฯ

๓. ม. มาคณฺฑิยา ฯ

*เล่มที่ ๑๘ อุเทนสตตวณณา หน้า ๕๘๑

นํ สามาวตีปมุขา อิตฺถิโย ก็ เอตํ จุฬปีตาคี วทนฺติโย
อุปสงฺกมฺมีสุ ฯ อมฺมา ราชา ทฬฺหีกมฺมตฺถาย อิม ฌมฺเภ เตล-
ปีโลตีกาหิ เวจาเปตี (๑) ราชเคเห นาม สฺยตฺตทฺยตฺตํ ทุชฺชานํ
มา เม สนฺติเก โหถาคี วตุวา ตา อากตา คฬฺเภสุ ปเวเสตุวา
ทวารานิ ปิทฺทิตฺวา พหิ ฃนฺตํ ทตุวา อาทิตฺโต ปญฺจาย
อคุถิ ททฺนฺโต (๒) โอตริ ฯ สามาวตี ตาสํ โอวาทํ อทาสิ อมฺมา
อนมตฺตเค สํสारे วิจฺรณฺตีนํ เอวเมว อคุถินา ฌามตฺตทวารานํ
พุทฺธวณณานิ ปริจฺเฉโท น สุกโร อปฺปมตฺตา โหถาคี ฯ
ตา สตฺถุ สนฺติเก ฃมฺมํ สุตฺวา อธิคตผลาย วิญฺญาตสตฺถุ-
สาสนาย (๓) ชุชฺชตฺตราย อริยสาวิกาย เสกฺขปฺปฏิสมฺภิทาปตฺตาย(๔)
สตฺถารา เทสิตนฺิยาเมเนว ฃมฺมํ เทเสนฺติยา สนฺติเก โสตา-
ปตฺติผลมธิคตา(๕) อนฺตรนฺตรา กมฺมญฺจานมนฺสิกาเรน ยุตฺตปฺปยุตฺตา
เคเห ฌาณฺเต เวทนาปริคฺคหกมฺมญฺจานํ มนฺสิกโรนฺติโย กาจิ
ทฺุคฺคิยผลํ กาจิ ตตฺคิยผลํ ปาปฺณิตฺวา กาลมกํสุ ฯ อถ ภิกฺขุ
โกสมฺพิยํ ปิณฺฑาย จรฺนตา ตํ ปวตฺตี ฌตุวา ปจฺจาทตฺตํ
ภควโต อาโรเจตุวา ตาสํ อภิสมฺปรายํ ปุจฺฉีสุ ฯ ภควา จ
ตาสํ อริยผลาธคฺมํ ภิกฺขุณํ อทาสิ ฯ เตน วุตฺตํ เตน โข
ปน สมเณน รณฺโถ อุเทนสฺส ฯเปฯ อนิปฺผลา กาลงฺกตาคี ฯ
๑. ม. พนฺธาเปตี ฯ ๒. ม. เทนฺโต ฯ ๓. ม. วิญฺญาตสาสนาย ฯ
๔. ม. เสกฺขปฺปฏิสมฺภิทาปตฺตาย ฯ ๕. ม. โสตาปตฺติผลสฺส อธิคตา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคฺควณณา หน้า ๕๘๒

ตตฺถ อนิพฺผลาติ น นิพฺผลา สมฺปตฺตสามณฺณผลา เอว
กาลงฺกตาฯ ตา ปน ผลานิ ปฏฺฐิภฺนฺติโย สามาวตฺยา
อารมฺภถ นิกฺกมถ ยฺยชถ พุทฺธสาสเน
ฐฺนาถ มจฺจุโน เสนํ นพาคารฺว กุณฺชโร ฯ
โย อิมสฺมี ฐมฺมวินเย อปฺปมตฺโต วิหสฺสตี(๑)
ปฺหาย ชาตีสํสาร์ ทฺกฺขสฺสนตฺตํ กริสฺสตีติ (๒)
กาถาหิ โอวทฺธิยมาณา เวทนาปริกฺกหกมฺมฐฺจฺจํ มนสิกโรนฺติโย
วิปฺสฺสตีตฺวา ทฺติยตฺติยผลานิ ปฏฺฐิภฺนฺติฯ ชุชฺชตฺตรา ปน
อายุเสสสฺส อตฺถิตาย ปุพฺเพ ตาทิสสฺส กมฺมสฺส อกตตฺตา
จ ตโต ปาสาทโต พหิ อโหสิ ฯ ทสโยชนนฺตเร ปกฺกามีติ
จ ปจฺนฺติ ฯ อถ ภิกฺขุ ฐมฺมสฺสภายํ กถํ สมฺภูจฺจาเปตฺถ อวฺโส
อนนฺจฺฉริกํ (๓) วต อริยสาวิกานํ เอวรูปํ มรณฺนฺติ ฯ สตฺถา
อาคณฺตฺวา กายนฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนินฺนาติ
ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาคิ วุตฺเต ภิกฺขเว ยถิปี ตาสํ อิมสฺมี
อตฺตภาเว อยฺยตฺตํ ปุพฺเพ กตกมฺมสฺส ปน ยฺยตฺตเมว ตาหิ
ลทฺชนฺติ วตฺวา เตหิ ยาจิโต อตีตํ อหาริ ฯ

อตีเต พาราณสียํ พุรฺหมทตฺเต รชฺชํ การเนตฺเต อฏฺฐ
ปจฺเจกพุทฺธา รยฺโย นินฺเวสเน นินฺพทฺธํ ภูณฺชนฺติ ฯ ปญฺจสตา
อิตฺถิโย เต อปฺภูจฺชนฺติ ฯ เตสฺส สตฺต ชนา หิมวณฺตํ กจฺฉนฺติ
เอโก นทิตฺรสมิเป เอกสฺมี ตินฺคหเน สมฺปาตฺติยา นิสิตฺติ ฯ
๑. ม. วิหสฺสตี ฯ ๒. ส. ส. ๑๕/๖๑๗/๒๓๐ ฯ
๓. ส. อจฺฉริยํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุเทนสตตวณณา หน้า ๕๘๓

อถกทิวสั ราชา ปจเจกพุทฺเชสุ คเตสุ ตาหิ อิตฺถิหิ สทฺฐี
อุทกกีฬั กิฬิตฺตกาโม ตตฺถ คโตฯ ตา อิตฺถิโย ทิวสภาคั
อุทเก กิฬิตฺวา สีตปีฬิตา อคฺคิ(๑) วิสิฬิตฺตกา มา ตั ตินคหนั
อุปริ วิสุกฺขติณสณฺณนุ ตินราสีติ สณฺณาย ปริวารตฺวา จิตา(๒)
อคฺคิ ทตฺวา ตินฺเนสุ ฉายิตฺวา ปตฺนเตสุ ปจเจกพุทฺธั ทิสฺวา
รณฺโณ ปจเจกพุทฺโธ ฉายติ ตั ราชา ฌตฺวา อเมห
นาเสสฺสติ สฺททฺฒั นั กริสฺสามาติ สพฺพา อิตฺโต จิตฺโต จ
ทารุณี(๓) อหริตฺวา ตสฺส อุปริ ราสี กตฺวา อาติมฺเปตฺวา
อิทานิ ฉายิสฺสตีติ ปกฺกมึสุฯ ตา ปจฺมํ อสณฺเจตฺนิกา หุตฺวา
อิทานิ กมฺมฺนา พหฺมึสุฯ ปจเจกพุทฺธมฺปน อนุโตสมาปตฺติยั
สเจ ตา(๔) ทารุณั สกฺกฺสทสฺสมฺปิ อหริตฺวา อาติมฺเปตฺวา
อุสุมาการมตฺตมฺปิ กาเหตุํ น สกฺโกนฺติ ตสฺมา โส สตฺตเม
ทิวเส อุฏฺจาย ยถาสุขั อคฺมาสิฯ ตา ตสฺส กมฺมฺสฺส กตฺตตา
พฺหุณี วสฺสทสฺสทฺทานิ พฺหุณี วสฺสทสฺสทฺทานิ นิริเย ปจฺจิตฺวา
ตสฺเสว กมฺมฺสฺส วิปาการเสเสน อตฺตภาวสฺเต อิมินาว นิชามเน
เกहे ฉายมานเน ฉายีสุฯ อิทั ตาลั ปุพฺพกมฺมํฯ

ยสฺมา ปน ตา อิมสฺมึ อตฺตภาเว อริยผลานิ สจฺจกัสมุ
รตนตฺตยั ปยิริปาสิสุ ตสฺมา ตตฺถ อนาคามินิโย สฺททฺชาวาเสสุ
อุปฺปนฺนา อิตฺรา กาจิ ตาวตีเสสุ กาจิ ยามเสสุ กาจิ ตฺสึเตสุ
๑. ม. อคฺคินฺติ นตฺถิฯ ๒. ม. อัย ปาโห นตฺถิฯ ๓. ม. ทารุอาทีนิฯ
๔. ม. อัย สทฺโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุลลวคฤคณณา หน้า ๕๘๔

กาจิ นิมนฺมานรตีสฺส กาจิ ปรมนิมิตฺตวสวตฺตีสฺส อุปฺปนฺนา ฯ

ราชาปี โข อุเทโน สามาวตฺติยา เกหํ กิร ฌายตฺติ
สุตฺตวา เวเคน อากจฺจนฺโตปี ตํ ปเทสํ ตาสฺ ททฺตมาสุเยว
สมฺปาปฺณิ ฯ อากนฺตฺวา จ ปน เกหํ นิพฺพาเปตฺวา อุปฺปนฺน-
พลวโทมนสฺโส มากณฺฑิยาย ตถา การิตฺถาวํ อุปฺปาเยน ฌตฺวา
อริยสวีกาสฺ กตฺวาปราชกมฺมฺนา โจทฺธิยมาโน ตสฺสา ราชาณํ
กาเรสิ สทฺฐี ฌาตฺเกหิ ฯ เอวํ สว สปริชฺชา สมิตฺตพฺนฺชว
อนยพฺยสนํ ปาปฺณิ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ สามาวตฺติปฺมฺขานํ ตาสํ อิตฺถินํ
อภฺคิมฺหิ อนยพฺยสนาปตฺติเหตฺต มากณฺฑิยาย จ สมิตฺตพฺนฺชว
ราชาณาย อนยพฺยสนาปตฺตินิมิตฺตํ สพฺพาการโต วิทิตฺวา
ตทตฺถทีปนํ อิมํ อุทานํ อุทานฺสิ ฯ

ตตฺถ โมหสมฺพฺนฺชโน โลโก ภพฺพฐโปว ทิสฺสตฺติ
โย อิชฺ สตฺตโลโก ภพฺพฐโปว เหตุสมฺปฺนฺโน วีย หุตฺวา
ทิสฺสติ โสปี โมหสมฺพฺนฺชโน โมเหน ปลิกฺคณฺจฺโต อตฺตหิตาหิตํ
อชานนฺโต หิเต น ปฏฺธิปชฺชติ อหิตํ ทุกฺขาวหํ พหุญฺจ อปฺลฺลํ
อาจินาติ ฯ ภวฺฐโปว ทิสฺสตฺติปี ปาโจ ฯ ตสฺสตฺถโย อัย
โลโก โมหสมฺพฺนฺชโน โมเหน ปลิกฺคณฺจฺโต ตโต เอว ภวฺฐโปว
สสฺสตฺสกาโว วียสฺส อตฺตา ทิสฺสติ อชรามโร วีย อุปฺภูจฺาติ
เยน ปาณาติปาตาหิณี อกตฺตพฺพานิ กโรติ ฯ

อุปฺธิพฺนฺชโน พาโล ตมสา ปริวาริโต ฯ สสฺสติ วีย

*เล่มที่ ๑๘ อุเทนสตตวณณา หน้า ๕๘๕

ขายตีติ(๑) น เกวลญจ โมหสมพฺพชโน เอว อปีจ โข อุปริ-
พฺพชโนปี (๒) อัย อนฺธพาลกาโลโก อวิชชาตมสา ปรีวาริโต ฯ อิํ
วุตฺตํ โหติ เยน ฌาณน อวิปริตฺตํ กามม จ ขนฺธม จ อนิจฺจา
ทุกฺขา วิปริณามชฺชมาติ ปสฺสเสยฺย ตสฺส อภาวโต ยสฺมา พาโล
อนฺธปฺปญฺชชโน อฌาณตมสา สมฺนตฺโต วาริโต (๓) นินฺวโต ตสฺมา
โส กามุปฺปชฺชํ กิลฺลตฺตูปฺปชฺชํ ขนฺธูปฺปชฺชํ อิมํ อุปฺปชฺชํ วเสน จ อุปริ-
พฺพชโน ตโต เอว จสฺส โสปชฺชิตฺตํ ปสฺสโต สสฺสตี(๔) วีย นิจฺโจ
สพฺพกาลภาวี วีย ขายตี ฯ อสฺสตีริว ขายตีตีปี ปาโจ ฯ
ตสฺสตีโต อตฺตา สพฺพกาลํ วิชฺชตี อุปฺลพฺพชฺชิตฺติ อญฺโณ อสฺสตี
อนิจฺโจติ โลกสฺส โส อุปฺปชฺชํ มิจฺฉาภินเวสวเสน เอกเทโส
วีย ขายตี อุปฺปญฺชหตีติ อตฺโต รกาโร หิ ปทสนฺธิกรโร ฯ
ปสฺสโต นตฺถิ กิลฺลจฺจนฺตติ โย ปน สงฺขารํ ปรีกฺขเหตฺวา
อนิจฺจาทิวเสน วิปฺสฺสตี ตสฺสเสว วิปฺสฺสนาปญฺญาสหิตาย
มคฺคปญฺญา ยถาภูตํ ปสฺสโต ชานโต ปฏฺวิวิชฺชโต รากาหิ-
กิลฺลจฺจนํ นตฺถิ เยน สํสारे พทฺโธ ภเวยฺย ฯ (๕) ตถา
อปสฺสนฺโต เอว หิ อวิชชาตญฺหาทิกฺขิตฺติอาทิตฺตชฺชเนหิ สํสारे
พทฺโธ สียาติ อธิปฺปาโย ฯ

ทสมสตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

นิฏฺฐิตา จ จุพฺพคฺควณณา ฯ

๑. ม. สสฺสโตริว ขายตีติ ฯ ๒. ส. อุปฺปชฺชสมพฺพชโนปี ฯ

๓. ม. ปรีวาริโต ฯ ๔. ม. สสฺสโต ฯ ๕. ม. พชฺชเมยฺย ฯ

ปาฏลิตคามิยวคฺควณฺณา

ปรจมนิพฺพานปฏิสํยุตตฺตวณฺณา

ปาฏลิตคามิยวคฺคสฺส ปรจเม นิพฺพานปฏิสํยุตฺตยาติ อมต-
ธาตฺตสนฺนิสฺสิตาย อสงฺขตฺตยา ฐาตฺตยา(๑) ปเวทนวเสน ปวตฺตยา ฯ
ธมฺมิมิยา กถาติ ธมฺมเทสนาย ฯ สนนฺทสฺเสตฺตี สภาวสร-
สลกฺขณโต นิพฺพานํ ทสฺเสติ ฯ สมหาเปตฺตีติ ตเมว อตฺถํ เต
ภิกฺขุ คณฺหาเปติ ฯ สมฺมุตฺเตเชตฺตีติ ตตฺตถคฺคหณฺเ อุตฺตาสํ
ชเนนฺโต เตเชติ โชเชติ ฯ สมฺปหํเสตฺตีติ นิพฺพานคฺคณฺหิ สมฺมเทว
สพฺพปฺปกาเรหิ โตเสติ ฯ

อถวา สนนฺทสฺเสตฺตีติ โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺปปฏิ-
นิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโรตฺติอาทินา (๒) นเยน(๓) สพฺพถา
เตน เตน ปรียาเยน เตสํ เตสํ อชฺฌาสนานฺรูปี สมฺมา
ทสฺเสติ ฯ สมหาเปตฺตีติ อิมินา อริยมคฺเคน ตํ อธิคฺคตฺตพฺพนฺติ
อธิคฺคปฺปทาย สทฺธิ ตตฺถ ภิกฺขุ นินฺนโปณฺปพฺภาเร กโรนฺโต
สมฺมา อาทเปติ คณฺหาเปติ ฯ สมฺมุตฺเตเชตฺตีติ เอตํ ทฺถกฺกริ
ทฺถกฺกสมฺภวณฺติ มา สมฺมาปฺปฏิปตฺติยํ ปมาทํ อนฺตฺตราโวสานํ
อาปชฺชถ อุปฺนิสฺสยสมฺปนฺนสฺส วีริยวโต นยิทํ ทฺถกฺกริ ตสฺมา

๑. ม. อสงฺขตฺตธาตฺตยา ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๓๒๓-๓๒๔ ฯ

ม. ม. ๑๓/๕๐๕/๔๖๑ ฯ ๓. ม. นเยเนว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมนิพพานปฏิสยุตตตตตวณณา หน้ ๕๘๗

สึลวิสุทธีอาทิวสุทธีปฏิปทาย อฏฐหถ ฉมฏยถ วายมถาติ (๑)

นิพพานาธคมาย อุตสาเหติ ตตถ วา จิตตํ โวทเปติ ฯ

สมปห้เสตีติ มทนิมมทโน ปีปาสวินโย อาลยสมมุคมาโตติ (๒)

รากกขโย โทสกขโย โมหกขโยติ (๓) อตงขตุนติ (๔) อมตํ สนตตีติ-

อาทินา (๕) จ อเนกปริยาเยหิ (๖) นิพพานานิสัสปปกาสนน เตสั

ภิกขุณั จิตตํ โดเสนโต หาสเนโต สมปห้เสติ สมตสาเสติ ฯ

เตธาติ ภิกขุ อฏฐีกตวาติ(๗) อตถิ กิณจิ อัย โน อตโต

อธคณตพโพิติ เอวั สลลภเชตวา ตาย เทสนาย อตถิกา

หุตวา ฯ มนสิกตวาติ จิตเต จเปตวา อนณณวิหิตา ตั เทสนั

อตตโน จิตตคตเมว กตวา ฯ สพพั เจตโส สมณนาหริตวาติ

สพเพน การกจิตเตน อาทิตอ ปฏฐาย ยาว ปริโยसानา

เทสนั อวชชิตวา(๘) ตคคตเมว อาโกกั กตวาติ อตโต ฯ อถวา

สพพั เจตโส (๙) สมณนาหริตวาติ สพพสุมา จิตตโต เทสนั

พหิ คณตु อเทนโต สมมา อนุ อну อหริตวา ฯ อิทั วุตตัม โหติ เทเสนตส

เยหิ จิตเตหิ เทสนา กตา สพพสุมา จิตตโต ปวตตัม เทสนั

พหิ คณตु อเทนโต สมมา อวิปริตัม อну อनु อหริตวา

๑. ม. วายเมยยาถาติ ฯ ๒. อง. จตูกก. ๒๑/๓๔/๔๔ ฯ

๓. สั. สพา. ๑๘/๖๗๔/๔๔๑ ฯ พุ. อิติ. ๒๕/๒๒๒/๒๕๙ ฯ

๔. สั. สพา. ๑๘/๖๗๔/๔๔๑ ฯ ๕. ม. อมตถจ สนตุนติ ฯ

สั. สพา. ๑๘/๗๕๑/๔๕๓ ฯ ๖. ม. อเนกปริยานน ฯ

๗. ม. เตธาติ เต อธิ อฏฐี กตวาติ ฯ ๘. ม. อวชเชตวา ฯ

๙. สั. สพพเจตโส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณณา หน้า ๕๘๘

อตุตโน จิตฺตสนฺดานํ อาเนตฺวา (๑) ยถาทลิตทลิตํ เทสนํ สุฏฺฐ
อุปฺชาเรตฺวา ฯ โอหิตโสตาติ อวหิตโสตา สุฏฺฐ จปีตโสตา ฯ
โอหิตโสตาติ วา อวิกฺขิตฺตโสตา ฯ ตเมว อุปฺลพฺภมาโนปี (๒) หิ
สวเน อวิกฺเขโป สติสฺสวโร วिय จกฺขุณฺทฺริยาทีสุ (๓) โสติณฺทฺริเยปีติ
วตฺตพฺพตฺติ อรหตีติ ฯ (๓) เอตฺถ จ อฏฺฐจิกฺตฺวาติอาทีหิ จตฺถหิปี ปเทหิ
ปเทหิ เตสํ ภิกฺขุณฺํ ตปฺปรภาวโต สวเน อาทรทีปเนน สกฺกจฺจสวณฺํ
ทสฺเสตี

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ เตสํ ภิกฺขุณฺํ ตสฺสา นิพฺพาน-
ปฏฺฐิสฺยตฺตตฺตย ฌมฺมกถาย สวเน อาทรการิตํ สพฺพการโต
วิทิตฺวา ฯ อิมํ อุทานนฺติ อิมํ นิพฺพานสฺส ตพฺพิธฺรฐมฺมเทสนา-
มฺเขน ปรมตฺถโต วิชฺชมานภาววิภาวณฺํ อุทานํ อุทานลฺสิ ฯ

ตตฺถ อตฺถีติ วิชฺชติ ปรมตฺถโต อุปฺลพฺภตีติ อตฺถโถ ฯ
ภิกฺขเวตี เตสํ ภิกฺขุณฺํ อาลปณฺํ ฯ นนฺ จ อุทานํ นาม
ปีติโสมนสฺสสมฺภูจฺาปีโต วา ฌมฺมสฺสเวคสมฺภูจฺาปีโต วา ฌมฺม-
ปฏฺฐิกฺคาหกนฺริเปกฺโข อุทาทาโร ตถา เจว เอตฺตเกสฺสุ สุตฺเตสฺสุ
อาคตฺติ อธิ กสฺมา ภกฺวา อุทานนฺโต เต ภิกฺขุ อามนฺเตสตีติ
เตสํ ภิกฺขุณฺํ สลฺยณาปนตฺถํ ฯ นิพฺพานปฏฺฐิสฺยตฺตํ หิ ภกฺวา เตสํ
ภิกฺขุณฺํ ฌมฺมํ เทเสตฺวา นิพฺพานคฺุณฺานุสฺสรณฺเณน อุปฺปนฺน-
ปีติโสมนสฺสโธ อุทานํ อุทานลฺสิ ฯ อธิ นิพฺพานวชฺโซ สพฺโพ
๑. ม. อาหริตฺวา ฯ ๒. ลี. อุปฺลภฺมาโนปี ฯ ๓. ม. โสติณฺทฺริเยปี
วตฺตมฺรหตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมนิพฺพานปฏิสํยุตฺตสุตฺตวณฺณนา หน้า ๕๘๕

สภาวธมฺโม ปจฺจายตฺตวฺตุตฺติโกว อุปลพฺภติ น ปจฺจยนิรเปกฺโข ฯ
อยมฺปนฺน นิพฺพานธมฺโม กตมฺปจฺจเย อุปลพฺภตฺตีติ เตสํ ภิกฺขุณฺโณ
เจโตปริวิตกฺกมฺภณฺนํ เต จ สลฺยณาเปตฺกกาโม อตฺถิ ภิกฺขเว
ตทายตฺนนฺติอาทิมาย น เอกนฺตโตว เต ปฏฺฐิกฺคาหเก กตฺวาติ
เวทิตพฺพํ ฯ ตทายตฺนนฺติ ตํ การณํ ทกาโร ปทสนฺธิกโร ฯ
นิพฺพานํ หิ มคฺคผลณฺณาทินํ อารมฺมณฺปจฺจยภาวโต รุปาทีนํ
วिय จกฺขุวิณฺณณาทินํ อารมฺมณฺปจฺจยภูตานิติ การณฺตฺเถน
อายตฺนนฺติ วุจฺจติ ฯ เอตฺตวตฺตา จ ภควา เตสํ ภิกฺขุณฺโณ
อสงฺขตฺตาย ชาติฺยา ปรมคฺคโต อตฺถิภาวํ ปเวเทสิ ฯ

ตฺตรายํ ธมฺมนฺนโย(๑) อิธ สงฺขตฺธมฺมานํ วิชฺชมานตฺตา
อสงฺขตฺตายปี ชาติฺยา ภวิตพฺพํ ตปฺปปฏิปกฺขตฺตา สภาวธมฺมานํ ฯ
ยถา หิ ทฺถุเข วิชฺชมานเน ตปฺปปฏิปกฺขภูตํ สุขมฺปิ วิชฺชติเยว
ตถา อุณฺเฬ วิชฺชมานเน สีตมฺปิ วิชฺชติ ปาปธมฺเมสุ วิชฺชมานเนสุ
กฺลฺยาณธมฺมาปี วิชฺชนฺติ เอว ฯ

วฺตุตฺตญฺเฬหํ

ยถาปี ทฺถุเข วิชฺชนฺเต สุขํ นามปี วิชฺชติ
เอวํ ภเว วิชฺชมานเน วิภโว อิจฺฉิตพฺพโก ฯ
ยถาปี อุณฺเฬ วิชฺชนฺเต อปรํ วิชฺชติ สีตลํ
เอวํ ติวิธคฺคิ วิชฺชนฺเต นิพฺพานํ อิจฺฉิตพฺพกํ ฯ

๑. ม. ธมฺมนฺนโย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณณา หน้า ๕๕๐

ยถาปี ปาเป วิชฺชนเต กลฺยาณมปี วิชฺชติ

เอวเมว ชาติ วิชฺชนเต อชาติ(๑) อิจฺฉิตพุกกตฺติอาทิจฺ (๒)

อปิจ นิพฺพานสฺส ปรมคฺคโต อตฺถิภาววิจฺจารณา(๓) ปรโต
อาวิภวิสฺสตี ฯ

เอวํ ภควา อสงฺขตาย ธาตุยา ปรมคฺคโต อตฺถิภาวํ
สมมุเขน ทสฺเสตฺวา อิทานิ ตพฺพิธฺรธฺมมาโปหนมุเขนสฺส(๔) สภาวํ
ทสฺเสตฺถึ ยตฺถ เนว ปจฺวี น อาโปติอาทิมาย ฯ ตตฺถ ยสฺมา
นิพฺพานํ สพฺพสงฺขารวิธฺรธฺสภาวํ ยถา สงฺขตธฺมเมสฺสุ กตฺถจฺจิ
นตฺถิ ตถา ตตฺถปี สพฺเพ สงฺขตธฺมมา ฯ น หิ สงฺขตาสงฺขต-
ธฺมมานํ สโมธานํ สมภวตี ฯ ตตฺรารยํ อตฺถวิภาวนา ยตฺถ
ยสฺมี นิพฺพานे ยสฺสํ อสงฺขตธาตฺถึ เนว กกฺขพลกฺขณา
ปจฺวีธฺาตฺถ [๕] อตฺถิ น ปกฺขมรณลกฺขณา อาโปธฺาตฺถ น อฺฉนฺลลกฺขณา
เตโฆธฺาตฺถ น วิตฺถมฺภนลกฺขณา วาโยธฺาตฺถ อตฺถิ ฯ อิติ ตตฺถ
จาคมหาภฺุตาทาภววจเณน (๖) ยถา สพฺพสฺสปี อฺปาทาธฺุปฺสฺส
อภาโว วุคฺคโต โหติ ตนฺนีสฺสตีตฺตฺตา ฯ เอวํ อนวเสสโต
กามธฺุภวสฺส ตตฺถ อภาโว วุคฺคโต โหติ ตทา ยตฺตฺวตฺติ-
ภาวโต ฯ น หิ มหาภฺุตานิสฺสเยน (๗) วินา ปญฺจโวการภโว

๑. ม. อชาติมปี ฯ ๒. พุ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๑๗ ฯ

ม. อิจฺฉิตพุกกตฺติอาทิจฺ ฯ ๓. สී. อตฺถิภาววิจฺจารณํ ฯ ม. อตฺถิภาววิจฺจารณํ ฯ

๔. ม. ตพฺพิธฺรธฺมมาโปหนมุเขนสฺส ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร

อตฺถิตฺติ ทิสฺสตี ฯ ๖. ม. อิติ จาคมหาภฺุตาทาภววจเณน ฯ

๗. ม. มหาภฺุตานิสฺสเยน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมนิพพานปฏิสยฺคตฺสฺตตวณณา หน้า ๕๕๑

เอกโวการภโว วา สมภวตีติ ฯ

อิทานิ อรูปสภาวตฺเตปิ นิพพานสฺส อรูปภวปริยา-
ปนฺนํ ฌมฺมํ ตตฺถ อภาวํ ทสฺเสตฺถ น อากาสา-
นญฺจายตฺนํ ฯเปฯ น เนวสญฺจานาสญฺจายตฺนนฺติ วุตฺตํ ฯ
ตตฺถ น อากาसानญฺจายตฺนนฺติ สทฺธี อารมฺมณฺน กุสลวิปาก-
กิริยเกโท ติวโรปิ อากาसानญฺจายตฺนจิตฺตูปฺปาโท นตฺถิติ
อตุโถ ฯ เสเสสฺสุปิ เอเสว นโย ฯ ยทฺกฺเคน จ นิพฺพาน
กามโลกาทีนํ อภาโว [๑] โหติ ตทฺกฺเคน ตตฺถ อีลโลกปรโลกานมฺปิ
อภาโวติ อาท น อัย โลกํ น ปรโลกิโกติ ฯ ตสฺสตุโถ
ยวํ อิตฺตตฺตํ ทิฏฺฐจรมฺโม อีลโลกิโกติ จ ลทฺธโวหาโร
ขนฺธลโลก(๒) โย จ ตโต อญฺจตา ปโร อภิสมฺปรายติ จ
ลทฺธโวหาโร ขนฺธาทิลโลกิโก ตทฺกฺยมฺปิ ตตฺถ นตฺถิติ ฯ น อุโก
จนฺทิมสฺสุริยาติ ยสฺมา รุปคเต สติ ตโม นาม สฺยา ตมสฺส
จ วิธมนตฺถํ จนฺทิมสฺสุริเยหิ วตฺติตฺตพฺพํ ฯ สพฺเพน สพฺพํ ปน
ยตฺถ รุปคตเมว นตฺถิ กุโธ ตตฺถ ตโม ฯ ตมสฺส วา
วิธมฺนา (๓) จนฺทิมสฺสุริยา ตสฺมา จนฺทิมมา สฺสุริโย จาติ อุโกปิ
ตตฺถ นิพฺพาน นตฺถิติ อตุโถ ฯ อิมินา อาโลกสภาวตฺเตว
นิพฺพานสฺส ทสฺเสติ ฯ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร โหตีติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. ขนฺธาทิลโลกิโก ฯ

เอวมฺปริปี ฯ ๓. ม. วิทฺธิสกา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฤวณณา หน้า ๕๕๒

เอตตาวตา จ อนภิสเมตาวีนํ ภิกขุณํ อนาถิมติสัสาเร
สุปีนนุเตปี อนนุภุตปุพพิ ปรมคฤคมิภีร์ (๑) อติทุททสั สณหสุขุมิ
อตกกาวัจรี อจุนตสนุติ ปจจตุตเวทนียิ (๒) อติปณิตี อมตี
นิพพานิ วิภาเวโนโต ปจมิ ตาว อตฺถิ ภิกขเว ตทายตฺนนุติ
ตสฺส อตฺถิภาวา เตสั อณณาทินิ อปเนตฺวา ยตฺถ เนว
ปจวีฯเปฯ น อุโภ จนุทิมสุริยาติ ตทณฺณธมฺมาโปहनฺมุเขน(๓)
ตี วิภาเวติ ธมฺมราชาฯ เตน ปจวีอาทิสพฺพสงฺขตธมฺม-
วิธฺรฺสภาวา ยา อสงฺขตา ธาตุ ติ นิพพานนุติ ทีปิติ โหติฯ
เตเนวาท ตตฺรธาปาหิ (๔) ภิกขเว เนว อากตี วทามิตีฯ

ตตฺถ ตตฺรธาติ ตสฺมิฯ อปีสทฺโท สมุจฺเจฯ อหิ ภิกขเว
ยตฺถ สงฺขารปฺปวตฺเต กุโตจิ กสฺสจิ อากตี น วทามิ
ยถापจฺจยิ ตตฺถ ธมฺมมตฺตสฺส อูปฺปชฺชนโตฯ เอวํ ตสฺมิมิปี
อายตฺเน นิพพานे กุโตจิ อากตี อากมนิ เนว วทามิ
อากนุตพฺพภูจฺจานตฺาย อภาวโตฯ น คตินุติ กตฺถจิ คมนิ น
วทามิ คนุตพฺพภูจฺจานตฺาย อภาวโตฯ น หิ ตตฺถ สตฺตทานิ
จเปตฺวา ณาณน อารมฺมณกรณิ อากตฺติคฺติโย สมภวานุติ
นาปี จิตฺติจฺจุปปตฺติโย วทามิฯ ตทापहनฺติ (๕) ปาพิฯ ตสฺสตุโถ
ตมฺปิ อายตฺนํ คามนุตฺรโต คามนุตฺริ วิย อนากนุตพฺพตฺาย

๑. ม. ปรมคฤคมิภีร์ฯ ๒. ส. ม. ปณฺทิตเวทนียิฯ

๓. ม. ตทณฺณธมฺมาโปहनฺมุเขนฯ ๔. พุ. อุ. ๒๕/๑๕๘/๒๐๖ ตมฺหิฯ

๕. ม. ตทापहनฺติปีฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมนิพพานปฏิสยุตตสุตตวณฺณา หน้า ๕๕๓

น อากติ น คนฺตพฺพตฺยา(๑) น คติ ปจฺวีปพฺพตฺยาที วีย
อปฺตฺติจฺจนตฺยา น จิตฺติ อปฺจฺยตฺตา วา อฺปฺปาทาภาโว
ตฺโต อมตสฺภาวตฺตา จวนาภาโว อฺปฺปาทนิโรธภาวโต เจว
ตฺทฺทฺยปฺริจฺฉินฺนํ น จิตฺติยา จ อภาวโต น จิตฺตี น จุตฺตี น
อฺปฺปตฺตี วทามิ ฯ เกวลํ ปน ตํ อรูปสฺภาวตฺตา อปฺจฺยตฺตา
จ น กตฺถจฺจิ ปฺตฺติจฺจนตฺติ อปฺปตฺติจฺจํ ฯ ตตฺถ ปวตฺตาภาวโต(๒)
ปวตฺตปฺปฏฺิปกฺขโต จ อปฺปวตฺตํ ฯ อรูปสฺภาวตฺเตปิ เวทนาทโย
วีย กสฺสจฺปิ อารมฺมณสฺส อนาลมฺพนโต อฺปฺตฺถมฺภ-
นฺิรเปกฺขโต จ อนารมฺมณเมว ตํ อายตฺนตฺติ วุตฺตํ นิพฺพานํ ฯ
อฺยจฺจ เอวสทฺโท อปฺปตฺติจฺจเมว อปฺปวตฺตเมวาทิ ปททฺเวณปี
โยเชตพฺโพ ฯ เอเสว นโต ทฺกฺขสฺสาติ ยทฺธิ อปฺปตฺติจฺจนตฺติอาทฺธิ
วจนฺหิ วณฺณตฺติ โถมิตฺติ ยถาวุตฺตลกฺขณํ นิพฺพานํ เอโสเอว
สกลสฺส วณฺณทฺกฺขสฺส อนฺโต ปฺริโยสานํ ตทฺธิกเม สติ สพฺพ-
ทฺกฺขาภาวโต ฯ ตสฺมา ทฺกฺขสฺส อนฺโตติ อฺยเมว ตสฺส สภาโวติ
ทสฺเสติ ฯ

ปรมสฺุตตวณฺณา นิฏฺจิตฺตา ฯ

๑. สี่. คตินตฺถิตฺยา ฯ ม. น คนฺตพฺพตฺยา ฯ

๒. ม. ปวตฺตาภาวโต ฯ

หุติยนิพพานปฏิสํยุตฺตสุตฺตวณฺณา

หุติเย อิมํ อูทานนฺติ อิมํ นิพพานสฺส ปกฺติยา คมฺภีร-
ภาวโธ หุทฺทสภาวทีปํ อูทานํ อูทานเนสิ ฯ ตตฺถ หุทฺทสนฺติ
สภาวคมฺภีรตฺตา อติสฺขุมสณฺหสภาวตฺตา จ อนุปฺจิตวณ-
สมฺภาวเรหิ ปสฺสิตฺตํ น สกฺกาติ หุทฺทสํ ฯ วุตฺตญฺเหดํ ตลฺหิ
เต มากณฺหิย อริยํ ปญฺญาจกฺขุ นตฺถิ เยน ตํว อารุคฺย
ชานะยฺยาสิ นิพพานมฺปิ ปสฺเสยฺยาสีติ ฯ (๑) อปรมฺปิ วุตฺตํ อิทมฺปิ
โฆ จานํ สฺหุทฺทสํ(๒) ยทิตฺถํ สพฺพสงฺขารสมฺโถติอาทิ ฯ (๓) อนตฺนฺติ
รูปาทิสฺส อารมฺมณฺเส(๔) กามาทิสฺส จ ภเวสฺส นมนฺโต ตนฺนินฺน-
ภาวเณ ปวตฺติโต สตฺตทานญจ ตตฺถ นมนฺโต ตณฺหา นตา
นาม นตฺถิ เอตฺถ นตาติ อนตํ นิพพานนฺติ อตฺโถ ฯ
อนนตฺนฺติปิ ปจฺนฺติ นิจฺจสภาวตฺตา อนตฺตวิริหิตํ อจฺวนธมฺมํ
อนิโรธํ (๕) อมตฺนฺติ อตฺโถ ฯ เกจิ ปน อนนตฺนฺติ ปทสฺส
อปฺปมาณนฺติ อตฺถํ วทฺนฺติ ฯ เอตฺถ จ หุทฺทสนฺติ อิมินา
ปญฺญา ย หุทฺทสทีกรณฺเหหิ รากาทิกิเลเสหิ จิรกาลภาวิตตฺตา
สตฺตทานํ อปฺปจฺยภาวนา น สฺกฺราติ นิพพานสฺส กิจฺเณ
อริคฺมนิยตํ ทสฺเสติ ฯ น หิ สจฺจํ สฺหุทฺทสนฺนฺติ อิมินาปิ
๑. ม. ม. ๑๓/๒๘๘/๒๘๓ ฯ ๒. ม. หุทฺทสํ ฯ
๓. วิ. มหา. ๔/๗/๘ ฯ ม. ม. ๑๒/๓๒๑/๓๒๓ ฯ
ม. ม. ๑๓/๕๐๕/๔๖๑ ฯ ๔. ม. รูปาทิอารมฺมณฺเส ฯ
๕. ม. นิโรธํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทุติยนิพพานปฏิสยุตตตตตวณณา หน้า ๕๕๕

ตเมวตถํ ปากุํ กโรติ ฯ ตตถ สจจนฺติ นิพพานํ ฯ ตณฺหิ
เกนจิปิ ปรียาเยน อสนฺตสภาวาภาวโต เอกนฺเตเนว สนฺตตฺตา
อวิปรีตฺถุเณ สจจํ ฯ น หิ ตํ สฺทสฺสนํ น สฺเชน ปสฺสิตพฺพํ ฯ
สฺจิริมฺปิ กาลํ ปุณฺณาวาณสมฺภारे สมานนฺเตหิปี กสิเรนว
สมชฺคินฺตพฺพโต ฯ ตถา หิ วุตฺตํ ภควตา กิจฺเณ เม
อชฺคคณฺติ (๑)

ปฏฺวิทฺธา ตณฺหา ชานโต ปสฺสโต นตฺถิ กิณฺจนฺนฺติ
ตณฺจ นิโรธสจฺจํ สจฺฉิกิริยาภิสมยวเสน อภิสเมนฺเตน วิสยโต
กิจฺจโต จ อารมฺมณโต จ อารมฺมณปฏฺเวเชน อสมฺโมหปฏฺเวเชน
จ ปฏฺวิทฺธํ ยถา ปรีณฺยาภิสมยวเสน ทฺกขสจฺจํ ภาวนาภิ-
สมยวเสน มคฺคสจฺจณฺจ อสมฺโมหโต ปฏฺวิทฺธํ โหติ เอวํ
ปหานาภิสมยวเสน อสมฺโมหโต จ ปฏฺวิทฺธา ตณฺหา โหติ ฯ
เอวณฺจ จตฺตารี สจฺจานิ ยถาภูตํ อริยมคฺคปณฺญาช ชานโต
ปสฺสโต ภาวทิสฺส นตฺถฺตา ตณฺหา นตฺถิ ตทภาเว สพฺพสฺสปี
กิลเสวณฺณสฺส อภาโว ตโตว กมฺมวิปากวณฺณานํ อสมฺภโว-
ยวาติ เอวํ ภควา เตสํ ภิกฺขุณํ อนวเสสวณฺณทฺกขวฺปสม-
เหตุภูตํ อมตฺมทานิพฺพานสฺส อานุภาวํ ปกาเสสิ ฯ เสสิ
วุตฺตนยเมว ฯ

ทุติยสฺตตวณฺณา นิฏฺจिता ฯ

๑. วิ. มหา. ๔/๗/๕ ฯ

ตติยนิพพานปฏิสยฺหุตฺตวณณา

ตติเย อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ ตทา

กิริ ภควตา อนนฺทปริยาเยน สัสสวเร(๑) อาทีนํ ปกาเสตฺวา
สนฺทสนฺทนาทิวเสน นิพฺพานปฏิสยฺหุตฺตตาย ฌมฺมเทสนาย กตายน
เตสํ ภิกฺขุณฺโณ เอตทโหสิ อโย สัสสวโร ภควตา อวิชฺชาทีหิ
การณฺเหหิ สเหตุโก ปกาสิโต นิพฺพานสฺส ปน ตทูปสมสฺส
น กิณฺจิจิ การณฺํ วุตฺตํ ตยิทํ อเหตุกํ กถํ สจฺฉนิกฺกฺข-
ปรมคฺถเณน อุปลพฺภตฺตีติ อถ ภควา เตสํ ภิกฺขุณฺโณ เอตํ ยถา-
วุตฺตํ ปริวิตกฺกสงฺขาตํ อตฺถํ วิทิตฺวาฯ อิมํ อุทานนฺติ เตสํ
ภิกฺขุณฺโณ วิมตฺติวิธมนตฺถนฺจเวจฺจ อธิ สมณพฺรหฺมณานํ นิพฺพานํ
นิพฺพานนฺติ วาจาเวตฺถมตฺตเมว นตฺถิ หิ ปรมคฺถโต นิพฺพานํ
นาม อนุปฺลพฺภมานสภาวตฺตาคี โลกายตฺติกาทโย วีย วิปฺปฏิ-
ปนฺนํ พหิทฺธา จ ปุณฺณทิกฺกฺขิตฺติกาณํ มิจฺฉาวาทภฺลชนตฺถนฺจ
อิมํ อมตฺมทานิพฺพานสฺส ปรมคฺถโต อตฺถิภาวทีปนี อุทานํ
อุทานนฺติ ฯ

ตตฺถ อชาตํ อภฺภูตํ อกตํ อสงฺขตฺตนฺติ สพฺพานิปี ปทานิ
อณฺณมณฺณเวจฺจนาณิ ฯ อถ วา เวทนาทโย วีย เหตุปฺจฺจย-
สมวายนฺสงฺขาตายน การณฺสามคฺคิยา น ชาตํ น นิพฺพตฺตนฺติ
อชาตํ การณฺเนน วินา สยเมว จ(๒) น ภฺภูตํ น ปาตฺถภฺภูตํ น
๑. ม. สัสสวโร ฯ ๒. ม. วา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ตติยนิพพานปฏิสํยุตตสุตฺตวณณา หน้า ๕๕๗

อุปฺปนฺนติ อฏฺฐํ เอวํ อชาตตฺตา อฏฺฐตฺตา จ เยน เกนจิ
 การณฺน น กตฺนติ อกตํ ชาตฏฺฐกตฺสภาโว จ นามรฺูปานํ
 สงฺขตฺตมฺมานํ โหติ น อสงฺขตฺสภาวสุส นิพฺพานสุสชาติ
 ทสฺสฺสนตฺถํ อสงฺขตฺนติ วุตฺตํ ๑ ปฏฺฐิโถมโต วา สเมจฺจ สมฺภูย
 ปจฺจเยหิ กตฺนติ สงฺขตํ ตถา น สงฺขตํ สงฺขตลฺกฺขณฺรหิตฺนติ
 อสงฺขตฺนติ ๑ เอวมเนเกหิ การณฺเหหิ นิพฺพตฺติตฺตภาเว ปฏฺฐิตฺทฺเช
 สียา นฺุ โข เอเกเนว การณฺน กตฺนติ อาสงฺกาย เยน
 เกนจิ น กตฺนติ ทสฺสฺสนตฺถํ อกตฺนติ วุตฺตํ ๑ เอวํ อปฺปจฺจยมฺปิ
 สมานํ สยเมว นฺุ โข อิทํ ฏฺฐติ ปาตฺตฺนตฺนติ อาสงฺกาย
 ตฺนนิวตฺตตฺนตฺถํ อฏฺฐตฺนติ วุตฺตํ ๑ อยฺยเจตฺตฺส อสงฺขตฺกตา-
 ฏฺฐตฺภาโว สพฺเพน สพฺพิ อชาตฺตมฺมตฺตฺตฺตติ ทสฺสฺเสตฺถุ อชาตฺนติ
 วุตฺตํ ๑ เอวเมเตสํ จตฺนฺนมฺปิ ปทานํ สาคฺคกฺภาวํ วิทิตฺวา ตยิทํ
 นิพฺพานํ อตฺถิ ภิกฺขเวติ ปรมตฺถโต นิพฺพานสุส อตฺถิภาโว
 ปเวทิตฺตติ (๑) เวทิตฺทฺโพ ๑ เอตฺถ อุทานนฺนเตน ภควตา ภิกฺขเวติ
 อาลปฺเน การณฺํ เหฏฺฐา วุตฺตฺนเยเนว เวทิตฺทฺพิ ๑

อิติ สตฺถา อตฺถิ ภิกฺขเว อชาตํ อฏฺฐํ อกตํ อสงฺขตฺนติ
 วตฺวา ตตฺถ เหนฺตุ ทสฺสฺเสนฺโต โน เจตํ ภิกฺขเวติอาทิมาย ๑
 ตสฺสฺสํยํ สงฺเขปฺตฺโต ภิกฺขเว ยทิ อชาตาทิสภาวา อสงฺขตา
 ธาตฺว น อภวิสฺส น สียา อธิ โสเก ชาตาทิสภาวสุส
 # ๑. ม. ปกาสิโตติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกคามิยวคฺควณณา หน้า ๕๕๘

รฐาทิภุขนุชปญจกสงฺขตสฺส สงฺขตสฺส นิสฺสรณํ อนวเสสฺวปสโม
น ปญญาเยยฺย น อุปฺลพฺเภยฺย น สมภเวยฺย ฯ นิพฺพานํ
หิ อารมฺมณํ กตฺวา ปวตฺตมานา สมฺมาทิฏฺฐิอาทโย อริย-
มคฺคธมฺมา อนวเสสฺสทิสฺส สมฺมจฺฉินฺทนฺติ ฯ เตเนตฺถ สพฺพสฺสปี
วฏฺฐทฺถกฺขสฺส อปฺปวตฺติ อปคโม นิสฺสรณํ ปญญาติ ฯ

เอวํ พุตฺติเรกฺวเสน นิพฺพานสฺส อตฺถิภาวํ ทสฺเสตฺวา
อิทานิ อนุกฺมวเสนปี (๑) ตํ ทสฺเสตฺถุ ยสฺมา จ โชติอาทิ วุตฺติ ฯ
ตํ วุตฺตตฺถเมว ฯ เอตฺถ จ ยสฺมา อปฺปจฺจยา ธมฺมา อสงฺขตา
ธมฺมา (๒) อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตฺนํ ยตฺถ เนว ปจฺวี (๓) อิทมฺปิ
โฆ จานํ ทฺททสฺส(๔) ยทิตฺถิ สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพปฺธิปฺพิ-
นีสฺสสฺสโก (๕) อสงฺขตฺถจ โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ อสงฺขต-
คามินิณฺจ ปฺพิปทฺนติ(๖) อนนฺเกหิ สุตฺตปเทหิ อตฺถิ
ภิกฺขเว อชาคนฺติ อิมินาปี จ สุตฺเตน นิพฺพานชาตฺถยา
ปรมคฺคโต สมภโว สพฺพโลกํ อนุกฺมฺปมาเนน สมฺมาสมฺพุทฺธเชน
เทสิโต ตสฺมา ยทิตฺถิ ตตฺถ อปฺปจฺจกฺขการินมฺปิ วิณฺญฺณํ กงฺขา
วา วิมฺติ วา นตฺถิเยว ฯ เย ปน ปรนฺนยฺยพุทฺธิโน (๗) ปุคฺคฺคา
เตสฺส วิมฺติวิโนทฺนตฺถิ (๗) อยเมตฺถ อธิปฺปายนิตฺถารณมฺเขน(๘)
ยฺตุตฺติวิจฺจารณา วา(๗) ปริณฺเวยฺยตฺถาย สอฺตุตฺตรานํ กามานํ

- # ๑. ม. อนุวเสนปี ฯ ๒. อภิ. สงฺ. ๓๔/๓/๒ ฯ
- # ๓. พุ. อุ. ๒๕/๑๕๘/๒๐๖ ฯ ๔. ม. ทฺททสฺส ฯ
- # ๕. วิ. มหา. ๔/๓/๘ ฯ ๖. สฺ. สฟา. ๑๘/๖๗๔/๔๔๑ ฯ
- # ๗. ม. อยเมตฺถ อธิปฺปายนิตฺถารณมฺเขน ยฺตุตฺติวิจฺจารณา ยถา ฯ
- # ๘. สฺ. นิพฺพานมฺเขน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ตติยนิพพานปฏิสํยุตตฺตฺตฺตวณณา หน้า ๕๕๕

รฐาทีนญจ ปฏิปกฺขญฺตํ ตพฺพิฐุรสภาวํ นิสฺสรณํ ปญฺญาตติ
เอวํ ตํ สภาวานํ (๑) สพฺเพสมฺปิ สงฺขตธมฺมานํ ปฏิปกฺขญฺเตน ตพฺพิฐุร-
สภาวเณ นิสฺสรเณน ภวิตพฺพํ ๑ ยญฺเจตํ นิสฺสรณํ สา
อสงฺขตา ธาตุ ๑ กิณฺจิ กิโยโย สงฺขตธมฺมารมฺมณํ วิปฺสฺสนา-
ณานํ อปีจ(๒) อนฺุโลมณานํ กิเลสํ น สมฺจุเฉทวเสน ปชฺหิตฺตุ
สกุโกตติ ๑ ตถา สมฺมุติสจฺจารมฺมณํ ปจฺมชฺฌานาทีสุ ญาณํ
วิกฺขมฺภนวเสนเว กิเลสํ ปชฺหติ น สมฺจุเฉทวเสน ๑ อิติ สงฺขต-
ธมฺมารมฺมณฺสฺส สมฺมุติสจฺจารมฺมณฺสฺส จ ญาณฺสฺส กิเลสานํ
สมฺจุเฉทปฺปหฺาเน อสมฺตถภาวโต เตสํ สมฺจุเฉทปฺปหฺานกรฺสฺส
อริยมกฺคญาณฺสฺส ตพฺภยวิปริตฺสภาวเณ อารมฺมเณน ภวิตพฺพํ
สา อสงฺขตา ธาตุ ๑ ตถา อตฺถิ กิภฺขเว อชาตํ อญฺตํ
อกตํ อสงฺขตนฺนติ อิทํ นิพฺพานปทฺสฺส ปรมตฺถโต อตฺถิภฺวา-
โฆตกํ วจฺนํ อวิปริตฺตถํ ภควตา ภาสิตตฺตฺตา ๑ ยํ หิ ภควตา
ภาสิตํ ตํ อวิปริตฺตถํ ปรมตฺถํ ยถาตํ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา
สพฺเพ สงฺขารา ทฺกฺขา สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตฺตาติ (๓) ตถา
นิพฺพานสทฺโท กตฺถจฺจิ วิสฺเย ยถาญฺตปรมตฺถวิสโย อุปฺจาร-
มตฺตวฺตฺตติสพฺภาวโต เสยฺยถาปี สีหสทฺโท ๑ (๔) อถ วา อตฺถเว
ปรมตฺถโต อสงฺขตา ธาตุ อิตฺธํ วา ตพฺพิปริตฺวินิมฺตฺต-
สภาวตฺต เสยฺยถาปี ปจฺวีธฺาตุ (๕)เวทนา วาติ(๕) เอวมาทีหิ

- # ๑. สี่. เอวมฺปิ ปรสภาวานํ ๑ ม. เอวํ ตํสภาวานํ ๑
- # ๒. สี่. นาปี ๑ ม. อปี ๑ ๓. อญ. ติก. ๒๐/๕๓๖/๓๖๘ ๑
- # ๔. สี่. สมยสทฺโท ๑ ๕. ม. เวทนาติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ จตุตถนิพพานปฏิสยุตตตตตวณณา หน้า ๖๐๑

สุขาทีสุ อุปฺปนฺเนสุ ตานิ อภิกฺขุย วิหริตุํ อสกุโกนุตตส
มม เวทนา อหํ เวதியามีตฺตาทินา ตณฺหาทิกฺขุจิกฺกาหฺเวสน
กุสลปฺปวคฺคิตฺโต จิตฺตสนฺตานุสฺส จลนํ กมฺปนํ อวกฺขลิตํ วา
โหตีติ อตฺโถ ฯ อนิสฺสิตตสฺส จลิตํ นตฺถิตฺติ โย ปน วิสฺสทฺธิ-
ปฺปฏิปทํ ปฺปฏิปชฺชนฺโต สมถวิปฺสฺสนาหิ ตณฺหาทิกฺขุจโย วิกฺขมฺเมตฺวา
อนิจฺจาทิวเสน สงฺฆาเร สมฺมสนฺโต วิหริติ ตสฺส ตํ อนิสฺสิตตสฺส
ยถาวุตฺตํ จลิตํ อวกฺขลิตํ วิปฺพนฺทิตํ วา นตฺถิ การณฺตสฺส
สุวิกฺขมฺภิตตฺตา ฯ

จลิตเต อสตีติ ยถาวุตเต จลิตเต อสตีติ ยถา ตณฺหา-
ทิกฺขุจิกฺกาหา นปฺปวคฺคตฺตํ ตถา วิธิปฺปฏิปฺปนฺนํ วิปฺสฺสนาย
ตํ อุตฺตสฺสกาเปนฺตสฺส ฯ (๑) ปสฺสทฺธิติ วิปฺสฺสนาจิตฺตสฺสทฺธาตํ
กายจิตฺตํ สारมฺภกรกิลเสวูปสมินิ ทฺวิธาปิ ปสฺสทฺธิ โหติ ฯ
ปสฺสทฺธิยา สติ นตี น โหตีติ ปุพฺพเพนาปริ วิเสสยฺยตฺตาย
ปสฺสทฺธิยา สติ อนวชฺชสุขาธิกฺขณํ สมာธี วฑฺฒเตตฺวา ตํ
ปญฺญา ย สมวายกรณฺน สมถวิปฺสฺสนํ ยฺคนทฺธํ โยเชตฺวา
มกฺคปฺรมฺปราย กิลเส เขเปนฺตสฺส กามภาวทีสุ นมนฺโต นตีติ
ลทฺธนา มา ตณฺหา อรหฺตฺตมกฺคกฺขณฺน อนวเสสโต น โหติ
อนุปฺปตฺติธมฺมตํ อาปาทิตตฺตา น อุปฺปชฺชตีติ อตฺโถ ฯ

นตฺถิยา อสตีติ อรหฺตฺตมกฺเคน ตณฺหา ย สุปฺพิเนตฺตา

๑. ม. อุตฺตสฺสกาเนนตสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคควณณา หน้า ๖๐๒

ภวาทิอุตถาย อาลยนิกนติปริยฎจाने อสตีฯ อากติคตี น
โหตีติ ปฏิสนธิวเสน อิธ อากติ อากมนํ จุติวเสน คตี
อิโต ปรโลกกมนํ เปจจภาโว น โหตี นปฺปวตฺตตีฯ อากติ-
คตียา อสตีติ วุตฺตนเยน อากตียา จ คตียา จ อสตีฯ
จตุปปาโต น โหตีติ อปราปรี จวณฺปปชฺชนํ น โหตี
นปฺปวตฺตตีฯ อสตี หิ กิเลสวณฺเณ กมฺมวณฺเณ ปจฺฉินฺนเมว
ปจฺฉินฺเนน จ ตสฺมี กุโต วิปากวณฺณสฺส สมภโวฯ เตเนวาท (๑)
จตุปปาเต อสตี เนวิธ น หุรฺนฺตฺติอาทิฯ ตตฺถ ยํ วตฺตพฺพิ
ตํ เหฎฺฐา พาหิยสฺสฺสเต วิตฺถารโต วุตฺตเมวฯ ตสฺมา ตตฺถ
วุตฺตนเยเนว อตฺโถ เวทิตพฺโพฯ

อิติ ภควา อิธปิ เตสํ ภิกฺขุณฺโณ อนวเสสโต วณฺณทุกฺข-
วูปสมเหตุกฺตํ อมตฺมทานิพฺพานสฺส อานุภาवं สมฺมาปฏฺิปปตฺติยา
ปกาสเสสิฯ

จตุตฺถสฺสฺสฺสวณฺณา นิฎฺฐิตาฯ

๑. ม. เตเนวาทฯ

จุนทสุตตวณณา

ปณฺจเม มลฺลเสตฺติ เอวํนามเก ชนปเท ฯ มหตา
ภิกฺขุสงฺฆเณติ คฺคณมหตฺตสงฺขยามหตฺเตหิ มหตา ฯ โส หิ
ภิกฺขุสงฺโฆ สีลาทิกฺคณวิเสสโยเคนาปี มหา ตตฺถ สพฺพปจฺฉิม-
กสฺส โสตาปนฺนภาวโต สงฺขยามหตฺเตนปี มหา อปริจฺฉินฺน-
คณนตฺตา ฯ आयุสงฺขาโรสฺสชฺชนโต ปญฺจาย หิ อากตาคตา
ภิกฺขุ น ปกฺกมฺมีสุ ฯ จุนทสุตฺตาติ เอวํนามกสฺส ฯ กมฺมาร-
ปฺตตฺตสฺสาติ สุวณฺณการปฺตตฺตสฺส โส กิร อทฺโธ มหากฺกุณฺมพิโก
ภควโต ปจฺมทสฺสเนเนว โสตาปนฺโน หุตฺวา อตฺตโน อมฺพวเน
สत्ถุ วสฺนानุจฺฉวิกิ คฺนชฺชกฺฎิ ภิกฺขุสํฆสฺส จ รตฺติญฺจानทิวาญ-
จानอุปญฺจानสาลาญฺจิมณฺฑปจฺงกมฺนาทิกเก จ สมฺปาเทตฺวา
ปาการปริกฺขิตฺตํ ทฺวารโกญฺจกยฺตฺตํ วิหาริ กตฺวา พุทฺธปฺมุขสฺส
สํฆสฺส นิชฺยาเทสิ ฯ ตํ สนฺชาย วุตฺตํ ตตฺตร สุทํ ภควา
ปาวายิ วิหริติ จุนทสุตฺส กมฺมารปฺตตฺตสฺส อมฺพวเนติ

ปฏฺิยาทาเปตฺวาติ สมฺปาเทตฺวา ฯ (๑)ปจาเปตฺวาติ อตฺถโล(๑) ฯ
สุกรมทฺทวฺนติ สุกรมสฺส มุทฺธสินฺทริ ปวตฺตมฺสนฺติ มหาอญฺจกถายิ
วุตฺตํ ฯ เกจิ ปนฺ สุกรมทฺทวฺนติ นฺ สุกรมมฺสํ สุกรมเรหิ มทฺทิต-
วสฺสทฺพิโรติ วทฺนติ ฯ อญฺเญ สุกรมเรหิ มทฺทิตปฺปเทเส ชาตํ
อหฺลิทตฺกนฺติ ฯ อปเร ปนฺ สุกรมทฺทวฺนํม เอกิ รสายตฺนฺนติ
๑. ม. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุฬทสุตตวณณา หน้า ๖๐๔

ภณีสุ ๑ ตํ หิ จุฬโท กมมารปุตโต อชช ภควา
ปรินิพพายิสฺสตีติ สุตฺวา อปฺเปวณาม นํ ปริภุชิตฺวา จิรตรํ
ติฏฺฐเยยฺยติ สตฺถุ จิรชิวิตฺถกมฺยตาย อทาสีติ วทนฺติ ๑

เตน มํ ปริวิสาติ เตน มํ โภเชหิ ๑ กสฺมา ภควา
เอวมาห ปฺรานุทฺทยตาย ๑ ตถจ การณํ ปาพิยํ วุตฺตเมว ๑
เตน อภิทฺถกิกฺขาเย ปเรสํ อปริโภการเห(๑) จ ตถา วตฺตํ
วฏฺฐตีติ ทสฺสตีติ โหติ ๑ ตสฺมี กิร สฺฐกรมทฺทเว ทฺวิสทสฺส-
ทีปปริวารสฺสุ จตฺตสฺสุ มหาทีเปสฺสุ เทวตา โอชํ ปกฺขจีปิสฺสุ ๑
ตสฺมา ตํ อญฺโฆ โภจิ สมนฺมา ชีราเปตฺถุ น สกฺโกติ
ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา ปฺรुปฺวาทโมจฺนตฺถํ นานนฺตํ จุฬท
ปฺสฺสสมิตฺถาทินา สีหนาทํ นทฺติ ๑ เย หิ ปเร อฺปวเทยฺย
อตฺตนา ปริภุชิตฺวาเสสํ เนว กิกฺขุณฺ น อญฺเฆสํ มนุสฺसानํ
อทาสี อาวาญฺเญ นิขณาเปตฺวา วินาเสสตีติ เตสํ วจโนกาโส
มา โหตฺตติ ปฺรुปฺวาทโมจฺนตฺถํ สีหนาทํ นทฺติ ๑

ตตฺถ สทฺเวเกติอาทิสฺสุ สทฺ เทเวหิตฺติ สทฺเวโก สทฺ
มาเรนาติ สมารโก สทฺ พุรหฺมุณาติ สพุรหฺมุโก สทฺ สมณ-
พุราหฺมณฺเหหิตฺติ สสฺสมณพุราหฺมณฺณี ปชาตตฺตทา ปชา สทฺ
เทวมนุสฺสเสหิตฺติ สทฺเววมนุสฺสสา ๑ ตสฺมี สทฺเวเก โลเก ๑เป ๑ สทฺเว-
มนุสฺสสาย ๑ ตตฺถ สทฺเวกวจเนน ปญฺจกามาจรเทวคฺคหณฺ ๑
๑. ม. อปริโภการหโต ๑

สมารกวจเนน ฦกฏกามาวจรเทวคฺคหณั สพฺรหฺมวจนเนน
พฺรหฺมกายิกาทิพฺรหฺมคฺคหณั สสฺสมณพฺรหฺมณัวจนเนน สาสนสฺส
ปจฺจตฺถิกปจฺจามิตฺตสมณพฺรหฺมณคฺคหณั สมิตปาปพาหิตปาป-
สมณพฺรหฺมณคฺคหณณฺจ ปชาวจนเนน สตฺตโลกคฺคหณั ฯ
สเทวมนุสฺสวจนเนน สมฺมุติเทวอเสสมนุสฺสคฺคหณั ฯ เอวเมตฺถ
ตีหิ ปเทหิ โอกาสโลกวเสน ทฺวีหิ ปชาวเสน สตฺตโลกิ คหิโตติ
เวทิตพฺโพ ฯ อปเร นโย สเทวกวจเนน อรูปาวจรเทวโลกิ
คหิโต สมารกวจเนน ฦกามาวจรเทวโลกิ สพฺรหฺมกวจเนน
รูปิ พฺรหฺมโลกิ ฯ สสฺสมณพฺรหฺมณวจนเนน(๑) จตฺตปริสวเสน
สมฺมุติเทวหิ สห มนุสฺสโลกิ อวเสสสตฺตโลกิ วา คหิโตติ
เวทิตพฺโพ ฯ

ภฺคฺคตาวิสฺสาติ ภฺคฺคตวโต ฯ ขโรติ ผรุโส ฯ อาพาโรติ
วิสภาคโรโร ฯ พาพฺพหฺทาติ (๒) พลวติโย ฯ มารณนฺตีกาติ มรณนฺตา
มรณสมิปปาปนสมคฺคตา ฯ สโต สมฺปชาโน อธิวเสสีติ(๓) สตี
อุปฺภฺจิตฺติ กตฺวา ฦาณเนน ปริจฺฉินฺนิตฺตวา อธิวเสสี ฯ
อวิหฺลฺลมาโนติ เวทนนานวตฺตนวเสน อสฺลลภฺจิตฺตมฺโม วีย
อปร่าปรี ปริวตฺตนํ อภิโรนฺโต อปีพฺยมาโน อทุกฺขิยมาโน วีย
อธิวเสสี(๔) ฯ ภควโต หิ วุพฺพวคามเกเยว ตา เวทนา อุปฺปนฺนา
๑. ม. ...พฺรหฺมณวจนเนน ฯ ๒. ม. ปพาพฺพหฺทาติ ฯ
๓. ม. อธิวเสสีติ ฯ ๔. ม. อธิวเสสี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณณา หน้า ๖๐๖

สมาปตฺติพเลน ปน วิภขมฺภิตา ยาว ปรีนิพฺพานทิวสา น
อุปฺปชฺชิสฺส ทิวเส ทิวเส สมาปตฺตีหิ ปฏฺธิปณฺณนโต ๑ ตํทิวสํ
ปน ปรีนิพฺพายิตฺถกาโม โภกฺกิสฺสทฺสทฺถณฺนํ พลํ ชาเรณฺตานิ
วชิรสงฺฆาตสมานกายานํ อปรีมิตกาลี อุปฺจิตฺตฺถสมฺภารานมฺปิ
ภเว สติ เอวรฺฐา เวทนา ปวตฺตนฺตติ กิมฺงคํ ปน อณฺเณสนฺตติ
สฺตฺตานิ ตํเวกชนนตฺถํ สมาปตฺตี น สมาปชฺชิตฺเตน เวทนา
ขรา วตฺตีสฺส ๑ อายามาติ เอหิ ยาม ๑ จุนฺทสฺส ภคฺตํ
ภุจฺจิตฺวาติอาทิกกา อปรภาเค ชฺมมฺสงฺคาหเกหิ จปีตา คธา ๑
ภุจฺจตฺส จ สฺวกรมทฺทเวนาติ ภุจฺจตฺส อุทปาติ น ปน
ภุจฺจตฺตฺถยา ๑ ยหิ หิ อภุจฺจตฺส อุปฺปชฺชิสฺสตา อติขโร อภวิสฺสา
ลีนฺทฺทโภชนํ ปน ภุจฺจตฺตฺถตา ตฺนุกา เวทนา อโหสิ เตเนว
ปทสา คนฺตํ อสภฺขิ ๑ เอเตน ยวายํ ยสฺส ตํ ปรีภุจฺจตฺตํ
สมฺมา ปรีณามํ กจฺเจยฺย อณฺเณตฺร ตถาคตฺสฺสาติ(๑) สีหนาโท
นทิตฺโต ตสฺส สาทถกตา ๑ ทสฺสิตฺตา ๑ พุทฺธานํ หิ อญฺจาน
คชฺชิตฺตํ นาม นตฺถิ ๑ ยสฺมา ตํ ปรีภุจฺจตฺตํ ภควโต น กิณฺจ
วิการํ อุปาเทสิ กมฺเมน ปน ลทฺโธกาเสน อุปฺปาติยมานํ
วิการํ อุปฺปมตฺตตฺถาย อุปฺสเมนตฺ(๒) สรีเร พลํ อุปฺปาเทสิ เยน(๓)
ยถา วภฺขมานํ ติวริชํ ปโยชนํ สมฺปาเทสิ ตสฺมา สมฺมเทว ตํ
ปรีณามํ คตฺตํ มารณฺนตฺถิกตฺถตา ปน เวทนานํ อวิณฺณตํ อปากฺกํ
๑. สี. ตถาคเตนาติ ๑ ๒. ม. อุปฺสเมนโต ๑ ๓. สี. เตน ๑

*เล่มที่ ๑๕ จันทสุตตวณณา หน้า ๖๐๗

อโหสีติ ฯ วิริจมาโนติ อภินฺหปวตฺตโลหิตฺวิเรจโนว สมานโน ฯ

อโวจาทิ อตฺตนา อิจฺฉิตฺกฺุจฺฉาเน ปรีนิจฺฉพฺพานตฺถาย เอวมมาห ฯ

กสฺมา ปน ภควา เอวํ โรเค อุปฺปนฺเน กุสินาริ อคมาสิ

กี อญฺญตฺถ น สกฺกา ปรีนิจฺฉพฺพายิตฺตุนฺติ ปรีนิจฺฉพฺพายิตฺตุนํ

น กตฺถจฺจ น สกฺกา เอวํ ปน จินฺเตสิ มยิ กุสินาริ

คเต มหาสุทฺตฺสนฺตฺตเตสฺนาย (๑) อฏฺฐุปฺปตฺติ ภวิสฺสตี ตาย

ยา เทวโลเก อนฺนุภวิตฺตพฺพสทิสฺสา สมฺปตฺติ มนฺนุสฺสโลเก มยา

อนฺนุญฺจตา ตํ ทฺวีหิ ภาณฺวาเรหิ ปฏฺิณฺณเตตฺวา เทเสตฺตฺตฺตฺตมิ ตํ

สุตฺตฺวา พฺหุ ชฺนา กุสลํ กตฺตพฺพํ มณฺณิสฺสฺสนฺติ ฯ สุกฺกทฺโทปี

ตฺตฺถ มํ อุปฺสงฺกมิตฺวา ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺวา วิสฺสชฺชนปรีโยสฺสาน

สรณฺสฺส ปตฺติกฺุจฺฉาย ปพฺพชิตฺวา ลทฺฐปฺสมฺปโท กมฺมกฺุจฺฉานํ

ภาเวตฺวา มยิ ธรฺนเตยฺเว อรฺหตฺตํ ปตฺวา ปุจฺฉิมสฺวาโก นาม

ภวิสฺสตี อญฺญตฺถ มยิ ปรีนิจฺฉพฺพเต ชาตฺตุนิมิตฺตํ มหากลโห

ภวิสฺสตี โลหิตํ นทึ วิย สนฺทิสฺสตี(๒) ฯ กุสินารายํ ปน

ปรีนิจฺฉพฺพเต โทณพฺรหฺมโณ ตํ วิวาทํ วุสฺสเมตฺวา ชาตฺตโย

วิกฺชิตฺวา ทสฺสตีตี อิมานิ ตีณิ การณานิ ปสฺสฺสนฺโต ภควา

มหตา อุสฺสาเหน กุสินาริ อคมาสิ ฯ

อิจฺฉมาติ โจทฺนตฺถ นีปาโต ฯ กิลฺนฺโตสฺมิตฺติ ปรีสฺสฺสนฺโตอฺสฺมิ ฯ

เตน ยถาวุตฺตเวทฺนानํ พฺลวภาวเมว ทสฺสตี ฯ ภควา หิ

๑. ที. มหา. ๑๐/๑๖๓/๑๕๖ ฯ ๒. ม. สนฺทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคควณณา หน้า ๖๐๘

อตุตโน อานุภาเวน ตทา ปทสา อคมาสิ อญเณสิ ปน

ยถา ปทุทฐารมปี กาคู น สกกา ตถา เวทนา ติจิณา

ขรา กฏกา วตุตีสู ฯ เตเนวาห นิสิติสสามิติ ฯ

อิทานิติ อธุนา ฯ ลุพิตุนติ มทุทิต วิย อากุล ฯ อาวิตุนติ
อาลุล ฯ อจโธทกาติ ตนุสสนุนสลิตา ฯ สาทาทกาติ มฐุโรทยา ฯ
สิโตทกาติ สิตลชลา ฯ เสโตทกาติ นิกุกทมา ฯ อุทกคหิ
สทาวโต เสตวณณิ ภูมิวเสน กททมาวิทตาย จ อญญาทิส
โหติ กกุชาปี (๑) นที วิมลวาลิกา(๒) สโมกนิณณา เสตวณณา
สนุทติ ฯ เตน วตุตติ เสโตทกาติ ฯ สุปติตถาติ สุนทรติฏฐา ฯ
รมณียาติ มโนหรภูมิภาคตตาย รมิตพพา ยถาวตุตอุทกสมปตติยา
จ มโนรมา ฯ

กิลนโตตุมิ จุนุท (๓) นิปชชิสสามิติ ตถาคตสส หิ

กาพากญจ คงเคยยิ ปณฺหาริ ตมฺพปิงคัลล

คณฺรมงคฺลเหมญจ อุโปสถนททุนฺติเม ทสาติ

เอวํ วตุเตสฺ ทสฺสุ หตุติกุเลสฺ กาพาวกสงฺขาตานํ ยิ ทสนนํ
ปกตติหตุตฺตินํ พลํ ตํ เอกสฺส คงเคยฺยสฺสาติ เอวํ ทสคฺคฺนิตาย
คณฺนาย ปกตติหตุตฺตินํ โกภูสิทสฺสพลปฺปมาณํ สริรพลํ ฯ ตํ
สพฺพมปี ตํทิวสํ (๔) ปจฺจนาภตฺตโต ปฏฺฐาย จงฺควาเร (๕) ปกฺขิตฺต-

๑. สี่. กุกุฏฐาปี ฯ ๒. ม. วิมลวาลิกา ฯ ๓. ม. จุนุทก ฯ

เอวมุปริปี ฯ ๔. ม. ตตุมิ ทิวเส ฯ ๕. สี่. ม. จงควาเร ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุฬทสุตตวณณา หน้า ๖๐๕

อุทกั วีย ปรุกุขยั คตั ๑ ปาวาย ตีคาวูเต (๑) กุสินารา ๑
เอตสุมิ อนุตเร ปญจวีตติยา จาเนสุ นิสีทิตฺวา มหนุตั อุตฺสาหิ
กตฺวา อากจฺจนุโต สุริยตฺถงฺกมนเวลาย ภควา กุสินาริ
ปาปฺณิตฺติ เอว โรโค นาม สพฺพั อารุคฺยั มทฺทฺทฺนุโต อากจฺจตีติ
อิมคถั ทสฺเสนุโต สเทวกสฺส โลกสฺส ตัเวกกริ วาจ ภาสนุโต
กิลนุโตสุมิ จุฬท นิปชฺชิสฺสสามิตฺติ อาห ๑

สีหเสยฺยนฺติ เอตถ กามโกกีสฺเสยฺยา เปตเสยฺยา ตถาคต-
เสยฺยา สีหเสยฺยาติ จตฺสฺโส เสยฺยา ๑ ตตฺถ เขภฺยฺเยน
ภิกฺขเว กามโกกิ วาเมน ปสฺเสน เสยฺยั กปฺเปนฺตีติ (๒) อัย
กามโกกีสฺเสยฺยา ๑ เขภฺยฺเยน ภิกฺขเว เปตา อุตฺตानา เสนตีติ (๓)
อัย เปตเสยฺยา ๑ จตฺตถชฺฌานันํ ตถาคตเสยฺยา ๑ สีโห ภิกฺขเว
มิกฺรราชา ทกฺขิณฺเณน ปสฺเสน เสยฺยั กปฺเปตีติ อัย สีหเสยฺยา ๑
อัย หิ เตชฺสุสฺสทอิริยาปถตฺตา อุตฺตมเสยฺยา นาม ๑ เตน วุตฺตั
ทกฺขิณฺเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยั กปฺเปตีติ ๑ ปาทะ ปาทนฺติ
ทกฺขิณฺเณน วามปาทั ๑ อจฺจาธาติ อติอาธาย โคปฺฝกั
อติกกมฺม จเปตฺวา ๑ โคปฺฝเกน หิ โคปฺฝเก ๑ ชาณฺนา ชาณฺมฺหิ
สงฺฆมฺภูฏियมาเน อภินฺนั เวทนา อูปฺปชฺชนฺติ เสยฺยา ภาสุกา
น โหติ ๑ ยถา ปน น สงฺฆมฺภูฏีติ เอว อติกกมฺม จปีเต
๑. สี. ม. ตีคาวูเต ๑ ๒. อง. จตุกก. ๒๑/๒๔๖/๓๓๑ ๑
ม. กปฺเปนฺตีติ ๑ ๓. อง. จตุกก. ๒๑/๒๔๖/๓๓๑ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคควณณา หน้า ๖๑๐

เวทนา นุปฺปชฺชนฺติ เสยฺยา ผาสฺสกา โหติ ฯ ตสฺมา เอว
นิปชฺชติ ฯ

คณฺตุวา พุทฺโธติ อีมา คธา อปรภาเค ฌมฺม-
ตฺสกาหเกหิ ฐปีตา ฯ ตตฺถ นทิกนฺติ นทึ ฯ อปฺปฎฺฐิโมธ โลเกติ
อปฺปฎฺฐิโม อธิ อิมสฺมี สเทวเก โลเก ฯ นฺหาตฺวา [๑] ปิวิตฺวา
จฺุทตาริตี คตฺตํ สตีกรณฺวเสน นฺหาตฺวา จ ปานียํ ปิวิตฺวา
จ นทิตฺ อุตฺตริ ฯ ตทา กิร ภควติ นฺหายนฺเต อนฺโตนทียํ
มจฺจกจฺจปา อุกํ อฺโกสุ ตีเรสุ วนสณฺโฑ สพฺโพ จ โส
ภุมิภาโคติ สพฺพํ สุวณฺณวณฺณเมว อโหสิ ฯ ปฺรกฺขโตติ คณ-
วิสิฏฺฐสตฺตตฺตมกรฺภาวโต สเทวเกน โลเกน ปฺุชาสมฺมานวเสน
ปฺรกฺขโต ฯ ภิกฺขุคณฺสฺส มชฺเฌติ ภิกฺขุสํฆสฺส มชฺเฌ ฯ ตทา
ภิกฺขุ ภควโต เวทนํ อธิมตฺตํ (๒) วิทิตฺวา อาสนฺนา หุตฺวา
สมนฺตโต ปรีวารेतฺวาว คจฺจนฺติ ฯ สตฺถาติ ทิฏฺฐธมฺมิก-
สมฺปรายิกปรมตฺเถหิ สตฺตํ อนฺุสาสนโต สตฺถา ฯ ปวตฺตา
ภควา อธิ ฌมฺเมติ ภากฺยวณฺตตาทิหิ ภควา อธิ สีลาทิ-
สาสนธมฺเม ปวตฺตา ฌมฺเม วา จตฺราสีติธมฺมกฺขนฺธสฺสทฺธานิ
วา(๓) ปวตฺตา ปวตฺเตตา ฯ อมฺพวณฺนติ ตสฺสา เอว นทียา ตีเร
อมฺพวณฺํ ฯ อามนฺตฺยิ จฺนฺทกนฺติ ตสฺมี กิร ขณฺ อายสฺมา
อานนฺโฑ อุกฺทสาฎฺกิกํ ปีเพนฺโต โอิหียิ จฺนฺทกตฺเถโร สมิเป
๑. ม. เอตฺถนฺตเร จสฺทฺโฑ ทิสฺสติ ฯ
๒. ม. อธิมตฺตภาวํ ฯ ๓. ม. วาสฺทฺโฑ น ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จุฬทศุตตวณณา หน้า ๖๑๑

อโหสิฯ ตสฺมา ตํ ภควา อามนฺตยิฯ ปมฺเข นิสีทิตฺติ วัตตสีเสณ
สตฺถุ ปุโรโต นิสีทิตฺติฯ กิณฺนุโข สตฺถา อาณาเปตฺติติฯ
เอตฺตาวตฺตา ฌมฺมภณฺฑาการิโก อนุปฺปตฺโตฯ เอวํ อนุปฺปตฺตํ
อถ โข ภควา อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิฯ

อุปทเหยยชาติ(๑) อุปฺปาเทยฺย วิปฺปฏิสารสฺส อุปฺปาทโก
โกจิ ปุริโส สียา อปี ภาเวยฺยฯ อลาภาติ เย อณฺเณสิ ทานํ
ททฺนฺตานํ ทานานิสฺสสงฺขาตา ลาภา โหณฺติ เต อลาภาฯ
ทฺลลทฺชนฺติ ปุณฺณวิเสเสน ลทฺทมฺปิ มนฺุสฺสตฺตํ ทฺลลทฺธํฯ ยสฺส
เตติ ยสฺส ตวฯ อุตฺตณฺฑลํ วา อติกิลินฺนํ วา โโก วา
ตํ ชานาติ กิทิสฺมปิ ปจฺฉิมํ ปิณฺฑปาตํ ภูณฺชิตฺวา ตถาคโต
ปรินิพฺพุโต อทฺธา เต(๒) ยํ วา ตํ วา ทินฺนํ ภวิสฺสตีติฯ
ลาภาติ ทิฏฺฐชฺมฺมิกสมฺปรายิกทานานิสฺสสงฺขาตา ลาภาฯ
สฺลทฺชนฺติ คฺยุหํ มนฺุสฺสตฺตํ สฺลทฺธํฯ สมฺมุขาติ สมฺมุขโต น
อนฺุสฺสเวน น ปรมฺปรายาติ อตฺโถฯ เมตฺนฺติ เม เอตํ
มยา เอตํฯ เทวเมติ เทว อิมํฯ สมฺผลาติ(๓) สพฺพภากาเรน
สมานผลาฯ

นฺนุ จ ยํ สุชาตาย ทินฺนํ ปิณฺฑปาตํ ภูณฺชิตฺวา
ตถาคโต อภิสฺมพฺพุโร ตํ กิลีสานํ อนุปฺปหีนฺกาเล ทานํ (๑)
อิทํ ปน จุฬทศฺส ทานํ จีณฺาสวิกาเล กสฺมา เอตานิ
๑. ม. อุปทเหยยชาติฯ ๒. ม. เตนฯ ๓. ม. สมสมผลาติฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฤณณา หน้ ๖๑๒

สมปผลานี(๑) ๑ ปรีนิพพานสมตาย สมปตติสมตาย อนุสุสรณ-
สมตาย จ ๑ ภควา หิ สุชาตาย ทินนํ ปีณชปาตํ ภุณชิตฺวา
สอุปาทิสเสตย นีพพานธาคฺยา ปรีนิพพุโต จุนฺเทน ทินนํ
ภุณชิตฺวา อนุปาทิสเสตย นีพพานธาคฺยา ปรีนิพพุโตติ เอวํ
ปรีนิพพานสมตายปี สมผลานี ๑ อภิสมฺพุชฺฌนทิวเส จ
อคฺคหมคฺคสุส เหตุภูตา จตุวีสติโกฏิสตสทสสงฺขา สมปตติโย
สมปชฺชปี ปรีนิพพานทิวเสปี สพฺพา ตา สมปชฺชปี เอวํ
สมปตติสมตายปี สมผลานี ๑ วุตฺตญฺเหหํ ภควตา

ยสุส [๒] เจตํ ปีณชปาตํ ปรีภุณชิตฺวา [๓] อนุตฺตรํ อปฺปมาณํ
เจตสมาริ อฺปสมฺชฺช วิหริติ อปฺปมาโณ ตสุส ปฺนุณณากิ-
สนฺโท กุสลาภิสฺนฺโทติอาทิ ๑ (๔)

สุชาตา จ อปรภาเค อสุโสสิ น กิริ สา รุกฺขเทวตา
โพธิสตุโต กิริ โส (๕) ตํ กิริ ปีณชปาตํ ปรีภุณชิตฺวา อนุตฺตรํ
สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ สตฺตสตุตทาหํ กิริสุส เตน ยปนา
อโหสิติ ๑ ตสุสา อิทํ สุตฺวา ลาภา วต เมติ อนุสุสรณฺติยา
พลวปีติโสมนสุสิ อฺอุปาทิ ๑ จุนฺทสุสาปี อปรภาเค อวสาน-
ปรีณชปาโต กิริ มยา ทินฺโน ฌมฺมสีสิ กิริ มยา คหิตํ
มยฺหํ กิริ ปีณชปาตํ ปรีภุณชิตฺวา สตุตา อตุตนา จิริกาลาภิ-

- # ๑. ม. สมผลานีติ ๑ ๒. ม. เอตุถนฺตเร เจตฺนฺติ ๑
- # ๓. ม. เอตุถนฺตเร อนุตฺตรนฺติ ทิสฺสติ ๑
- # ๔. อจฺ. จตุกก. ๒๑/๕๑/๗๑ ๑ ๕. ม. กิเรส ๑

*เล่มที่ ๑๕ จุฬาสุตตวณณา หน้า ๖๑๓

ปตฺถิตาย (๑) อนุปาทิสเสาย นิพฺพานชาตฺยา ปรีนิพฺพุโตติ สุตฺวา
ลาภา วต เมติ อนุสฺสรโต พลวปีติโสมนสฺสํ อุปาทิตฺ ฯ
เอวํ อนุสฺสรณสมตฺตายปี สมผลานิ เทวปี ปิณฺฑปาตทานานีติ
เวทิตพฺพานิ ฯ

อายุสํวตฺตนิกฺขติ ทิฆายุกสํวตฺตนิกํ ฯ อุปัจจนฺติ ปสฺสํ
อุปาทิตํ ฯ ยสสํวตฺตนิกฺขติ ปรีวารสํวตฺตนิกํ ฯ อาธิปเตยฺย-
สํวตฺตนิกฺขติ เสฏฺฐภาวสํวตฺตนิกํ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ ทานสฺส มหปฺผลตฺตยเจว
สีลาทิกฺขณฺเห อตฺตโน จ อนุตฺตรทกฺขิณฺเอยฺยภาวํ อนุปาทา-
ปรีนิพฺพานญฺจาติ ตีวิธมฺปิ อตฺถํ สพฺพการโต วิทิตฺวา
ตทตฺถทีปํ อิมํ อุทานํ อุทานฺสิ ฯ

ตตฺถ ททโต ปุณฺณํ ปวทฺตตีติ ทานํ เทนตฺสฺส จิตฺต-
สมฺปตฺติยา จ ทกฺขิณฺเอยฺยสมฺปตฺติยา จ ทานมฺยํ ปุณฺณํ อุปัจจิติ
มหปฺผลตฺตรณฺจ มหานิสฺสตรณฺจ โหตีติ อตฺถโถ ฯ อถ วา ททโต
ปุณฺณํ ปวทฺตตีติ เทยฺยธมฺมํ ปรีจฺจนฺโต (๒) ปรีจฺจากเจตฺตนา
พหุสฺสีกตฺตยา อนุกฺกเมน สพฺพตฺถ อนาปตฺติพหุโล สุวิสุทฺธํ สิลํ
รกฺขิตฺวา สมถวิปฺสฺสนญฺจ ภาเวตฺถํ สกฺโกตีติ ตสฺส ทานาทิวเสน
ตีวิธมฺปิ ปุณฺณํ อภิวทฺตตีติ เอวเมตฺถ อตฺถโถ เวทิตพฺโพ ฯ
สํยมโต สิลสํยเมน สํยเมนตฺสฺส สํวเร จิตฺตฺสชาติ

๑. สี. จิรกาลาภิสมจิตฺตยา ฯ ๒. สี. ปรีจฺจนฺเตน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณฺณา หน้า ๖๑๔

อตุโถฯ เวั น จียตีติ ปญจวิธเวริ นปฺปวตฺตติฯ
อโทสปฺปรานตฺตา วา อธิสึตฺตสฺส กายวาจาจิตฺเตหิ สัมมนฺโต
สุวิสุทฺทสีโล ขนฺติพฺพลตาย เกนจิ เวั น กโรติ กุโ
ตฺตสฺส อุปฺปโยฯ ตสฺมาตฺตสฺส สัมมนฺโต สัมมนฺตฺตสฺส สัมมเหตุ วา
เวริ น จียติฯ กุสโล จ ชหาคิ ปาปกนฺติ กุสโล ปน
ณานสมฺปนฺโน สุวิสุทฺทสีเล ปติญฺจิติ อญฺจตฺตีสาย อารมฺมณฺเส
อตุตฺโน อนูรูปิ กมฺมญฺจานํ คเหตุวา อุปฺจารปฺปนาเกหิ ฌานํ
สมฺปาเทนฺโต ปาปกํ ลามกํ กามจฺจนฺทาทีอกุสลํ วิกฺขมฺภนฺวเสน
ชหาคิ ปริจฺจชติฯ โส ตเมว ฌานํ ปาทกํ กตุวา สงฺขาเรสุ
ขวยฺย ปญฺจเปตุวา วิปฺสฺสนาย กมฺมํ กโรนฺโต วิปฺสฺสนํ
อุสุสุกฺกาเปตุวา อริยมคฺเคน อนวเสสํ ปาปกํ ลามกํ อกุสลํ
สมฺมุจฺเจทวเสน ชหาคิฯ รากโทสโมหกฺขยา ส นิพฺพุตฺติ(๑) โส
เอวํ ปาปกํ ปชฺหิตฺวา รากาทินํ ขยา อนวเสสกิลฺลสนิพฺพานน
ตโต ปรี ขนฺธนิพฺพานน จ นิพฺพุโต โหตีติฯ เอวํ ภควา
จฺนฺทสฺส จ ทกฺขิณฺสมฺปตฺตี อตุตฺโน จ ทกฺขิณฺเยยฺย-
สมฺปตฺตี นิสฺสาย ปิตฺเวกฺวิสุตฺตญฺจ อูทานํ อูทานฺสิฯ

ปญฺจมฺสฺตฺตวณฺณา นิญฺจิตาฯ

๑. ม. สนิพฺพุตฺติฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยสุตตวณณา หน้า ๖๑๗

อุปสงกมีสุ ฯ ตสฺมา เอวมาหฺสุ อธิวาเสตุ โน ภนฺเต ภควา
อาวสธาคารนฺติ ฯ

เขน อาวสธาคารี เตนฺอุปสงกมีสุตฺติ กิณฺจาปี ตํ ตํ ทิวสเมว
ปรีนฺนิจิตตฺตา เทววิมานํ วิย สฺสชฺชิตํ สฺปฏฺธิชคฺคิตํ พุทฺธารหํ
ปน กตฺวา น ปณฺณตฺตํ พุทฺธา นาม อรณฺณชฺฌาสยา
อรณฺณารามา อนฺโตะคาเม วเสยฺย วา โน วา ตสฺมา
ภควโตะ รุจี ชานิตฺวาว ปณฺณาเปสฺสามาติ จินฺเตตฺวา เต
ภควนฺตํ อุปสงกมีสุ อิทานิ ภควโตะ รุจี ชานิตฺวา ตถา
ปณฺณาเปตฺกามา เขนาวสธาคารี เตนฺอุปสงกมีสุ ฯ สพฺพสนฺธรี
อาวสธาคารี สนฺธริตฺวาติ ยถา สพฺพเมว สนฺธตํ โหติ เอวํ
ตํ สนฺธริตฺวา สพฺพปจฺมํ ตาว โคมยํ นาม สพฺพมจฺจเลสุ
วตฺตตีติ สุธาปริกมฺมกตฺมปิ ภูมี อลฺลโคมเขน โอปุณฺษาเปตฺวา
ปรีสุกฺขภาวํ ฌตฺวา ยถา อกฺกนฺตภูจฺาเน ปทํ น ปณฺณายติ
เอวํ จตฺุชฺชาติยคฺนฺเรหิ ลิมฺเปตฺวา อุปรี นานาวณฺณกฺกุสฺสารเก
สนฺธริตฺวา เตสํ อุปรี มหาปีฏฺจิกโกชวาทิ กตฺวา หตฺถตฺถ-
รณฺาที่หิ นานาวณฺเณหิ อตฺถรณฺเหิ สนฺธริตฺพพฺยุตฺตกํ สพฺพโพ-
กาสิ สนฺธราเปสฺส ฯ เตน วุตฺตํ สพฺพสนฺธรี อาวสธาคารี
สนฺธริตฺวาติ ฯ

อาสนานํ หิ มชฺฌภูจฺาเน ตาว มจฺจลตฺถมฺภํ นิสฺสาย
มหารหํ พุทฺธาสนํ ปณฺณาเปตฺวา ตตฺถ ยํ ยํ มุทฺกณฺจ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณฺณา หน้า ๖๑๘

มโนรมณฺจ ปจฺจตฺตรณํ ตํ ตํ ปจฺจตฺตริตฺวา อุภโตโลหิตกํ
มนุญฺญทสฺสนํ อุปรานํ อุปรหิตฺวา อุปริ สุวณฺณรชตตารกา-
วิทิตฺตํ วิตานํ พนฺธิตฺวา คณฺฐทามปฺปฬทามาทีหิ(๑)
อลงฺกริตฺวา สมนฺดา ทฺวาทสหตฺเถ จานฺเน ปฺปฬชาลํ การตฺวา
ทีสหตฺถมตฺตฺกฺจณฺํ ปฏฺฐาณิยา ปริกฺขิปาเปตฺวา ปจฺฉิมภิตฺตี
นิสฺสาย ภิกฺขุสํฆสฺส ปลฺลงฺกอปสฺสยมณฺจปีจาทินิ ปลฺลณาเปตฺวา
อุปริ เสตปจฺจตฺตรณฺเหหิ ปจฺจตฺตรราเปตฺวา สาลาย ปาจฺฉินปสฺสํ
อตฺตโน นิสฺชชาโยคฺคํ การตฺส ๗ ตํ สนฺธาย วุตฺตํ อาสนานิ
ปลฺลณาเปตฺวาติ ๗

อุทกมณฺนิคฺคิ มหาภจฺฉนิกํ(๒) อุทกจาณฺเฐ ๗ เอวํ ภควา ภิกฺขุ-
สงฺโฆ จ ยถารุจฺฉิยา หตฺถปาเท โชรวิสฺสนฺติ มุขํ วิภฺวาเลสฺสนฺตีติ
เตสฺส เตสฺส จานฺนสฺส มณฺวิณฺณสฺส อุทกสฺส ปฺปเรตฺวา วาสตถาย
นानาปฺปฬานิ เจว อุทกवासจฺฉณฺณานิ จ ปกฺขิปิตฺวา กทฺธิ-
ปลฺลณฺเหหิ ปิพฺพิตฺวา ปติฏฺฐจาเปสฺส ๗ เตน วุตฺตํ อุทกมณฺนิคํ
ปติฏฺฐจาเปตฺวาติ ๗

เตลปฺปทีปํ อาโรเปตฺวาติ (๓)รชตฺสุวณฺณาทิมยทณฺฑทาสฺ
ทณฺฑททีปิกาสุ(๓) โยชฺครูปวิลาสขจิตฺตฺรูปกาทีนํ หตฺเถ จปีตฺสุวณฺณ-
รชตาทิมยคปลฺลิกาสุ เตลปฺปทีปํ ชาลยิตฺวา ๗ เยน ภควา

๑. ม. คณฺฐทามปฺปฬทามาทีหิ ๗ ๒. สී. มหาภจฺฉนิกํ ๗

๓. ม. รชตฺสุวณฺณาทิมยทณฺฑททีปิกาสุ ๗

*เล่มที ๑๕ ปาฐลิกาณียสุตฺตวณฺณา หน้า ๖๑๕

เตนุปสงฺกมียสุตฺติ เอตฺถ ปน เต ปาฐลิกาณียา อุปาสภา น
เกวลี อวสธาคารเมว อถ โข สกคฺคสมิมปิ คามะ วิถีย
สชฺชปาเตวาทะ อุตฺตปาเตวาทะ เคหทวาระสุ ปุณฺณฆเณ จ
กถลียะ จ ฐปาเตวาทะ สกคฺคคามิ ทีปมาลาหิ วิปฺปคิณฺณตารกั
วีย กตฺวา จีรปะเก ทารเก จีรี ปาเยถ ทหรกฺุมาเร ลหุ
ลหุ โภเชตฺวา สยามเปถ อจฺจาสทฺทมา กริตฺถ อชฺเชกรตฺติ
สคฺคธา อนฺโตคามะ วสิสฺสตี พุทฺธา นาม อปฺปสทฺทกามา
โหนตฺตีเกเรี จราเปเตวาทะ สยั ทณฺฑทีปิกา อาทาย เยน
ภคฺวา เตนุปสงฺกมียสุ ๑

อถ โข ภคฺวา (ปุพฺพณฺหสมยั)(๑) นีวาเสตฺวา ปตฺตจิวร-
มาทาย สทฺธี ภิกฺขุสงฺฆเมน เยน อวสธาคารี เตนุปสงฺกมีย
ยสุสทานิ ฆนฺเต ภคฺวา กาลิ มณฺณตฺตี เอวั กิร เตหิ
กาเล อาโรจิตะ ภคฺวา ลาหารเสน ตินฺตรตฺตโกวิฬารปุพฺผ-
วณฺณั รคฺคทฺตปุณฺณั กคฺคตริยา ปทุมั ฆนฺเตนฺโต วีย สัฬิชา
ติมณฺฑลั ปฏิจฺฉาเทนฺโต นีวาเสตฺวา สุวณฺณปามงฺเคน
ปทุมกฺลาปั ปริกฺขิปนฺโต วีย วิชฺชุลตาสสุสิริกั กายพนฺธนั
พนฺธิตฺวา รคฺคกมฺพเลน คชกฺุมภิ ปรีโยนฺนุเชนฺโต วีย รตน-
สคฺคพฺเพเช สุวณฺณคฺคมิเก ปวาลชาลั จิปมาโน วีย มหตี
สุวณฺณเจตฺติเย รคฺคกมฺพลคฺคจุกั ปฏิมุณฺจนฺโต วีย คจฺจนฺต
๑. ปาลียั ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณฺณา หน้า ๖๒๐

ปฺณณจฺนํ รัตตวลาหเกน ปฏิจฺฉาเทนุโต วีย กาลจฺนคิริ-
มตฺตเก สุปกฺกลาหารสํ ปริสฺสิจฺนุโต วีย จิตฺตคฺคฺคฺคฺคฺค-
มตฺตกํ วิชฺชุตตาชาเลน ปริกฺขิปนุโต วีย สกฺลจกฺกวาพ-
สิเนรฺยคฺค-
สุรตฺตวรปํสุกฺกํ ปารุปีตฺวา วนคหนโต นิกฺขนฺตเกสรสํโห วีย
สมนฺตโต อุทฺยปพฺพตคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค-
จ อตฺตนา นิสินฺนจารุมณฺทปโต นิกฺขมิ ฯ

อถสฺส กายโต เมฆมุขโต วิชฺชุกลาปา วีย รสฺมิโย
นิกฺขมิตฺวา สุวณฺณรชฺชาราปริเสกปิณฺชปรตฺตปฺปผลสาขาวิภูเป
วีย สมนฺตโต รุกฺเข กรีสฺสุ ฯ ตาวเทว อตฺตโน อตฺตโน
ปตฺตจิวรมาทาย มหาภิกฺขุสงฺโฆ ภควนฺตํ ปรีวารสฺสิ ฯ เต จ
ตํ ปรีวารตฺวา จิตฺตา ภิกฺขุ เอวรฺูปา อหฺลํ อปฺปิจฺฉา สนฺตคฺคฺคฺค-
ปรีวิคฺค-
ปาปครหิโน สีสฺสมฺปนฺนา สมาริสมฺปนฺนา ปณฺณาสฺมฺปนฺนา
วิมุตฺติสมฺปนฺนา วิมุตฺติธมฺมทสฺสนสมฺปนฺนา ฯ เตหิ ปรีวาริโต(๑)
ภควา รตฺตกมฺพลปริกฺขิตฺโต วีย สุวณฺณกฺขนฺโธ นกฺขตฺต-
ปรีวาริโต วีย ปฺณณจฺนุโท รตฺตปทฺมวณฺณทมฺชคฺคฺคฺคฺค-
สุวณฺณนาวา ปวาพเวทิกปริกฺขิตฺโต วีย สุวณฺณปาสาโท
วิโรจิตฺต ฯ มหาภคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค-
๑. ม. ปรีวฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามียสุตตวณณา หน้า ๖๒๑

ปัสสุถจิวรี ปารุปีตวา มณิวมมวมมิตา วีย มหานาคา
ปรีวารยีสู วนุตราคา ภินุนกิเลสา วิชฎิตชฎา ฉินุนพนุชนา
กุเล วา คณเ วา อลคคาฯ

อติ ภควา สยั วีตราโค วีตราเคหิ วีตโทโส วีตโทเสหิ
วีตโมโห วีตโมहेหิ นิตตโณห นิตตณเหหิ นิกุกิเลโส นิกุกิเลเสหิ
สยั พุทโธ อนุพุทเธหิ ปรีวาริโต ปตตปรีวาริตั วีย เกสรี
เกสรปรีวาริตา วีย กณณิกา อฏจนาคสหัสสปรีวาริโต วีย
ฉททนุโต นาคราชา นวดีหัสสหัสสปรีวาริโต วีย ษตรฎุโจ
หัสราชา เสนางคปรีวาริโต วีย จกกวตติราชา มรुकณ-
ปรีวาริโต วีย สกโก เทวราชา พุรหุมคณปรีวาริโต วีย
หาริตมหาพุรหุมา ตาราคณปรีวาริโต วีย ปุณณจนุโท
อนุปเมน พุทฐเวเสน อปริมาณน พุทฐวิลาสน ปาฐลิกาม-
คามินิ มคคั ปฎิปชชชฯ

อถสุส ปุรตถิมกายโต สุวณณวณณา ฆนพุทฐรสุมิโย
อุฏฐหิตวา อสีติหตถฎุจัน อคคเสสส ตถา ปจจิมกายโต
ทกขินปสฺสโต วามปสฺสโต สุวณณวณณา ฆนพุทฐรสุมิโย
อุฏฐหิตวา อสีติหตถฎุจัน อคคเสสส อุปรี เกสนนุโต ปฎุจาย
สพพเสสาวฎุญเหิ โมรคิีวราชวณณา อสีตา ฆนพุทฐรสุมิโย
อุฏฐหิตวา คคนตเล อสีติหตถฎุจัน อคคเสสส เหญจจา
ปาทตเลหิ ปวาพวณณา อุฏฐหิตวา ฆนปจจวีย

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณฺณา หน้า ๖๒๒

อสีติหตฺตญฺจานํ อคฺคเหสฺส ทนฺตโต อกฺขิณํ เสตฺตญฺจานโต นฆานํ
 มํสฺวิมุตฺตญฺจานโต (๑) โอทาทา ฆนฺนพฺพุทฺตรสฺมิโย อุกฺกหิตฺวา
 อสีติหตฺตญฺจานํ อคฺคเหสฺส รตฺตปีตวณฺณานํ สมฺภินฺนญฺจานโต
 มณฺเชฏฺจวณฺณา รสฺมิโย อุกฺกหิตฺวา อสีติหตฺตญฺจานํ อคฺคเหสฺสุ
 สพฺพตฺตอกเมว ปภสฺสรา รสฺมิโย อุกฺกหิตฺสู ฯ เอวํ สมฺนตา
 อสีติหตฺตมตฺตญฺจานํ (๒) ฉพฺพณฺณา พฺพุทฺตรสฺมิโย วิชฺโชตมาณา
 วิปฺสนุทมาณา วิธาวมาณา กาลฺยจฺนทณฺฑทีปิกาทิ(๓) นิจฺฉริตฺวา
 อากาลํ ปกฺขนุทมาณา มหาปทีปชาลา วิย จาตฺตททีปิก-
 มหาเมฆโต นิกฺขนฺตวิชฺชุตฺตา วิย จ ทิโสทิสํ ปกฺขนุทิตฺสู ฯ
 ยาทิ สพฺเพ ทิสากาธา สุวณฺณจมฺปคฺคปฺปฺเพหิ วิกิริยมาณา วิย
 สุวณฺณฆฺฏโต สุวณฺณรสฺซาราหิ อาสิณฺยจฺยมาณา วิย ปสฺสริต-
 สุวณฺณปฺปฺปฺริกฺขิตฺตา วิย เวรมฺภวาเตน สมฺพุทฺตกีสฺสกณฺนิการ-
 โกวิพารปฺปฺผจฺจณฺณสโมกฺกณฺณา (๔) วิย จินฺปิฏฺจจฺจณฺณสมฺปริรณฺชิตา
 วิย จ วิโรจิสฺสู ฯ

ภควโตปิ อสีติอนุพฺยณฺชนพฺยามปฺปภาปฺริกฺเขปสมฺมุชฺฉลํ
 ทวตฺตีสมฺหาปฺริสฺตกฺขณฺปฏฺิมณฺฑิตํ สริริ อพฺภมฺหิกาทีอุปกฺกิลเส-
 วิมุตฺตํ สมฺมุชฺฉลนฺตตารกาวภาสิตํ วิย คคฺนตลํ วิกสิตํ วิย
 ปทุมวณฺํ สพฺพปาสิฬฺลโต วิย โยชนสฺติโก ปาริจฺจตฺตโก
 # ๑. ม. มํสฺวิมุตฺตญฺจานโต ฯ ๒. ม. อสีติหตฺตญฺจานํ ฯ
 # ๓. ม. กาลฺยจฺนทณฺฑทีปิกาทิ ฯ
 # ๔. ม. สมฺพุทฺตกีสฺสกณฺนิการ โกวิพารปฺปฺผ... ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยสุตฺตวณฺณา หน้า ๖๒๓

ปฏฺฐิปาฐิยา จปีตานิ ทฺวคฺคีสจฺนทานิ ทฺวคฺคีสสุริยานิ ทฺวคฺคีส-
จกฺกวคฺคีนินิ ทฺวคฺคีสเทวราชานิ ทฺวคฺคีสมหาปุรหฺมานิ สิริยา สิริ
อภิภฺวมานิ วิย วิโรจิตฺถ ยถาคํ ทสฺหิ ปารมีหิ ทสฺหิ
อุปปารมีหิ ทสฺหิ ปรมคฺคตฺตปารมีหิตี สมฺมเทว ปรีปุริตฺตาทิ สมคฺคีส-
ปารมิตาทิ อลงฺกคํ กปฺปสฺตสฺสทสฺสธาธิกานิ จตฺตาริ อสงฺเขยฺยยานิ
ทินฺนุเนน ทาเนน รกฺขิตฺเตน สีเลน กเตน กลฺยาณกมฺเมเนน เอกสฺมี
อตฺตภาเว สโมสฺริตฺวา วิปากํ ทาทู โอกาสํ อลภฺมานเนน
สมฺภาธปฺปตฺเตน(๑) วิย นิพฺพตฺติตฺตํ นาวาสทสฺสภณฺฑํ เอกํ นาวิ
อาโรปนกาโล วิย สกฺกฺสทสฺสภณฺฑํ เอกํ สกฺกํ อาโรปน-
กาโล วิย ปญฺจวิสฺตฺติยา กงฺกานํ สมฺภินฺนมุขทฺวาเร(๒) เอกโต
ราสีภฺวตฺตกาโล วิย อโหสิ ฯ

อิมาย พุทฺธสิริยา โอกาสฺมานสฺสาปี ภควโต ปุโรโต
อนेกานิ ทนฺนททีปิกาสทสฺसानิ อุกฺกขิปีสฺสุ ฯ ตถา ปจฺจโต วามปฺสฺเส
ทกฺกขินปฺสฺเส ชาตฺติกุสุมจฺมปฺกวนมาลิการตฺตปฺปตฺตนิลุปฺปตฺตพฺกฺล-
สินฺธุวาราทีปฺปผานิ เจว นิลปีตาทิวณฺณสุคนฺธจฺจณฺณานิ จ
จาทฺตททีปิกมหาเมฆวิสฺสภูจฺจา สลิลวฺภูจฺจโย วิย วิปฺปกิรีสฺสุ ฯ
ปญฺจจกฺกิตฺตฺตริยนิคฺคโฆสา เจว(๓) พุทฺธธมฺมสํมคฺคณปฏฺฐิตฺตฺตฺตาทฺตฺตโฆโส(๔)
จ สพฺพทิสฺสา ปุรฺยมานา มุขสมฺภาสา วิย อหฺสส ฯ เทวสุปฺนณฺณาค-
๑. ม. สมฺภาธปฺปตฺตํ ฯ ๒. ม. สมฺภินฺนมุขทฺวาเร ฯ
๓. ม. จ ฯ ๔. ม. ...คฺคณสํยฺตฺตฺตาทฺตฺต โขโส ฯ ๕. ม. มุขสมฺภาสา ฯ

*เล่มที ๑๕ ปาฐลิกามียวคฺควณฺณา หน้า ๖๒๔

ยกฺขคณฺฐพพมณฺุสถานํ อกฺขินี อมตปานํ วิย ลภีสุฯ อิมสุมี
ปน จาเน จตฺวา ปทสทสเสหิ คมนวณฺณํ วตฺตุํ (๑) วกฺกฏติฯ
ตตฺริทํ มุขมตฺตํ

เอวํ สพฺพงคสมฺปนฺโน กมฺปยนฺโต วสุณฺธร์
อหฺเรยนฺโต ปาณานิ ยาทิ โลกวินายโกฯ
ทกฺขิณํ ปจฺมํ ปาทํ อุตฺตรนฺโต นราสโก
กจฺจนฺโต ลีริสมฺปนฺโน โสภเต ทฺวิปทฺตฺโตม(๒)ฯ
กจฺจนฺโต พุทฺธเสฏฺฐสฺส เหาจฺจา ปาทตลฺลํ มุท
สํมํ สมฺมุสเต ภูมี รชสถานฺุปลิมฺปติฯ
นินฺนํ จานํ อุนฺนมติ กจฺจนฺเต โลกนายเก
อุนฺนตตฺถจ สํมํ โหติ ปจฺวี จ อเจตนาฯ
ปาสาณา สกฺขรา เจว กถลา ขาณฺุคณฺุฏกา
สพฺเพ มกฺคา วิวชฺชนฺติ กจฺจนฺเต โลกนายเกฯ
นาติทฺุเร อุตฺตรติ นาจฺจาสนฺเน จ ปกฺขิปิ(๑)
อณฺุฏยนฺโต นิชฺยติ อฺโก ชาณฺุ จ โคปฺฝเกฯ
นาตีสีจํ ปกฺกมติ สมฺปนฺนจฺรโณ มฺุณี
น จาปี สณฺิกํ ยาทิ กจฺจมาโน สมหิโตฯ
อฺุทฺธํ อโร จ ติริยตฺถจ(๔) ทิสตฺถจ วิทิสฺ ตถา
น เปกฺขมาโน โส ยาทิ ยุกมตฺตฺวเปกฺขติฯ (๕)

๑. ลี. กตฺตุํฯ ๒. ม. ทฺวิปทฺตฺโตมฯ ๓. ม. นาจฺจาสนฺเน จ

นิกฺขิปิฯ ๔. ม. ติริยํฯ ๕. ม. ยุกมตฺตฺวเปกฺขติฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามียสุตตวณณา หน้า ๖๒๕

นาควิกุกนตจาโร โส คมน โสภเต ชิน

จารุ คจจติ โลกคโค หาสยฺนโต สเทวเกฯ

อุสภราชาว โสภนโต จารุจาริว เกสร

โตสยฺนโต พหู สตเต คามเสฏฺฐ(๑) อุปากมิตีฯ

วณณกาโล นามาย(๒) กิเรสฯ เอวิเชสุ กาลesu ภควโต สิริ-
วณณ วา कुณวณณ วา ชมมกติกสุส ธาโมเยว ปมาณ
จุนณียปะเทหิ กาลापनचेहि यत्तकं सकोति तत्तकं वत्तपुप्पंฯ
ทุกกถิตนฺติ วา อติตฺเถน ปกฺขนฺโนติ(๓) วา น วत्तपुप्पो
อปริมาณวณณา หิ พุทฺธา ภควนฺโต เตสํ พุทฺธาปี อนวเสสโต
วณณํ วत्तํ อสมตฺธาฯ สกลมฺปี หิ กปฺปี วณณนฺตา
ปริโยสาเปตฺตํ น सकोन्ति ปक्वे อิตธา ปชาติฯ อิมินา
สิริวิลาเสน อลงกตปฺภियตฺโต(๔) ปาฐลิกาม[๕] ปาวีสิ ปวิสิตฺวา ภควา
ปสนนฺจิตฺเตน ชเนน ปุพฺพคณฺฐมวาสจฺจนฺนาทีหิ ปฺภियมาโน
อวสธาคาริ ปาวีสิฯ เตน วत्तํ อถ โข ภควา (ปุพฺพพณฺห-
สมยฺ) นีวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สทฺธิ ธิกฺขุสงฺฆेเนน เยน
อวสธาคาริ เตนฺปสฺสงฺกมิตีฯ

ปาเท ปกฺขาลตฺวาติ ยทิปี ภควโต ปาเท รโฆชลลํ น
อุปลิมฺปติ เตสํ ปน อุปาสกานํ กุสลาภิวุฑฺฒี อากฺขนฺโต
ปเรสํ ธิกฺขุจानุคฺตี อาปชฺชนตฺถญจ ภควา ปาเท ปกฺขาลติฯ
๑. ม. คามํ เสฏฺฐโจฯ ๒. ม. นาม กิเรสฯ ๓. ม. ปกฺขนฺโตฯ
๔. ม. อลงกตปฺภियตฺตํฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร ปาวีสิติ ธิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณฺณา หน้า ๖๒๖

อปีจ อูปาทินุณกสรีรํ นาม สีตํ กาคตพุมฺปิ (๑) โหตีตี เอตตตฺถมฺปิ
ภควา นุหानปาทโชนาทีนํ กโรตีเยว ฯ ภควนฺตตฺถเยว
ปฺรกุขตฺวาตี ภควนฺตํ ปฺรโต กตฺวา ฯ ตตฺถ ภควา ภิกฺขุณฺณเจว(๒)
อูปาสกานญจ มชฺเฌ นิสินฺโน คนฺโชนเกน นุหาเปตฺวา ทุกฺล-
จุมฺพญฺเกน โวทกํ กตฺวา ชาตีหิงฺกุลเกน มชฺชิตฺวา(๓) รตฺต-
กมฺพลปรีเวจฺเจเต (๔) ปีเส จปีตา รตฺตสฺวณฺณณนปฏฺฐีมา วีย อตีวีย
วิโรจิตฺต ฯ

อัย ปเนตฺถ โปราณํ วณฺณภณนมนฺคโค

คนฺตฺวาน มณฺฑลมาถํ นาควิกฺกนฺตจารโณ
โอภาสยนฺโต โลกคฺโค นิสีตี วรรณาสเน ฯ
ตธี นิสินฺโน นรทมนฺสารถิ
เทวตีเทโว สตปฺปญฺลลกฺขโณ
พุกฺธาสเน มชฺชคโต วิโรจตี
สฺวณฺณนิกขํ วีย ปณฺทกมฺพล ฯ
เนกขํ ชมฺโพพนทสฺเสว นิกฺขิตฺตํ ปณฺทกมฺพล
วิโรจตี วีตมโล มณิ เวโรจโน ยถา ฯ
มหาสาโลว สมนฺคฺคโล เมรฺรราชาวลฺงกโต
สฺวณฺณยฺยปสงฺกาโส ปทุโม โกกนโท ยถา ฯ

๑. ม. สีตํ กาคตพุมฺปิ ฯ ๒. ม.ภิกฺขุณฺณเจว ฯ

๓. ม.มชฺชิตฺวา ฯ ๔. ม. รตฺตกมฺพลน ปรีเวจฺเจตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยสุตฺตวณณา หน้า ๖๒๗

ชลนฺโต ทีปรุกฺโขว ปพฺพตฺตเค ยถา ลีขี

เทวานํ ปาริฉตฺโตว สพฺพผลฺโล วิโรจตีติ ฯ

ปาฐลิกามิเก อุปาสเก อามนฺเตสีติ ยสฺมา เตสุ อุปาสเกสุ
พหู ชนา สีเลสุ ปตฺธิจฺจिता ตสฺมา ปจฺมํ ตาว ลีลวิปตฺติยา
อาทินฺวํ ปกาเสตฺวา ปจฺจนา ลีลสมฺปทาย อานิสฺสํ ทสฺเสตฺถุ
ปญฺจิเม คหปตฺโยติอาทินา ฌมฺมเทสนตฺถิ อามนฺเตสิ ฯ

ตตฺถ ทสฺสีโลติ นิสฺสีโล ฯ ลีลวิปฺนโนติ วิปฺนฺนสีโล
ภินฺนสํวโร ฯ เอตฺถ จ ทสฺสีโลติ ปเทน ปุคฺคผลฺลสฺส ลีลาภาโว
วตฺตโต ฯ โส ปนฺสฺส ลีลาภาโว ทฺวิโร อสมาทาเนน วา
สมาทินฺนสฺส เกเทน วาติ ฯ เตสุ ปฺริโม น ตถา สาวชฺโช
ยถา ทฺติโย สาวชฺชตโร ฯ ยถาธิปฺเปตาทินวณิมิตฺติ ลีลาภาวํ
ปุคฺคลาธิจฺจานาย เทสนาย ทสฺเสตฺถุ ลีลวิปฺนโนติ วตฺตติ ฯ เตน
ทสฺสีโลติ ปทสฺส อตฺถิ ทสฺเสติ ฯ ปมาทาธิกรณฺนติ ปมาท-
การณา ฯ อิทญจ สุตฺติ คหจฺจานํ วเสน อากตฺติ ปพฺพชิตา-
นฺมปิ ปน ลพฺภเตว ฯ คหจฺจโร หิ เยน ลีปฺปจฺจานเนน(๑) ชีวิทํ
กปฺเปติ ยถิ กสิยา ยถิ วาณิชฺชาย ยถิ โครกฺเขน ปาณาติ-
ปาตาทิวเสน ปมตฺโต ตํ ตํ ยถากาลิ สมปาเทตฺถุ น สกฺโกติ
อถสฺส กมฺมํ วินสฺสตีติ ฯ มาฆาตกาเล(๒) ปน ปาณาติปาตาทินิ
กโรนฺโต ทณฺฑวเสน มหตี โภกฺขานี นิกจฺจตี ฯ ปพฺพชิต
๑. ม. ลีปฺปจฺจานเนน ฯ ๒. ม. มาฆาตกาเล ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณณา หน้า ๖๒๘

ทฺสุสึโล ปมาทการณา สึลโต พุทฺทวจนโต สตุต-
อริยชนโต จ ชานี นิกจฺจติ ฯ

ปาปโก กิตฺติสทฺโทติ คหฺนุจฺสุส อสุโก อสุกฺกุเล ชาโต
ทฺสุสึโล ปาปชฺมโม ปริจฺจตุตฺติชโลกปรโลโก สลาภตฺตมฺปิ
น เทตฺติ จตุปฺริสมชฺเฌ (๑) ปาปโก กิตฺติสทฺโท อพฺกุกฺจฺจติ ฯ
ปพฺพชิตฺตฺส อสุโก นาม[๒] เถโร สตุตฺตาสเน ปพฺพชิตฺวา นาสกฺขิ
สึลานิ รกฺขิตฺตุ [๓] น พุทฺทวจนํ คเหตุต เวชฺชกมฺมาทึหิ ชิวติ
ฉหิ อการเวหิ สมฺนฺนาคโตติ เอวํ ปาปโก กิตฺติสทฺโท
อพฺกุกฺจฺจติ ฯ

อวิสารโทติ คหฺนุจฺ โทว อวสุสํ พฺหุณฺ สนนฺิปาตฺตฺจฺจาน
โกจิ มม กมฺมํ ชานิสฺสุตฺติ อถ มํ นินฺนฺทิสฺสุตฺติ ราชกฺลฺลฺสฺส วา
ราชกฺลฺลฺสฺส วา ทฺสฺเสสฺสุตฺตีติ(๕) สภโย อฺปฺสงฺกมฺติ มงฺกฺกุโต
ปตฺตกฺขนฺโธ อโธมฺโฆ นิสึทฺติ วิสารโท หุตฺวา กเถตฺตุํ น
สฺกโกติ ฯ ปพฺพชิตฺปี พฺหุภิกฺขุสฺสงฺเฌ สนนฺิปตฺเต อวสุสํ เอโก(๖)
มม กมฺมํ ชานิสฺสุตฺติ อถ เม อฺปฺสถมฺปิ ปวารณฺมฺปิ จเปตฺวา
สามณฺญโต จาเวตฺวา นิกฺกทฺตฺตฺตฺตฺตีติ สภโย อฺปฺสงฺกมฺติ
วิสารโท หุตฺวา กเถตฺตุํ น สฺกโกติ ฯ เอกจฺโจ ปน ทฺสุสึโลปี
สฺมานิ สฺสุสึโล วิย (๗) จรฺติ โสปี อชฺฌาสเยน มงฺกฺกุ โหติเยว ฯ
๑. ม. ปฺริสมชฺเฌ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร เถโรติ ฯ
๓. ม. เอตฺถนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสุตฺติ ฯ ๔. ม. นินฺนฺทิสฺสุตฺติ ฯ
๕. ม. ทฺสฺเสสฺสุตฺตีติ ฯ ๖. ม. โกจิ ฯ ๗. ส. สฺสุสึโล อปฺปิจฺจโก วิย ฯ

*เล่มที ๑๕ ปาฐลิกาณียสุตฺตวณฺณา หน้า ๖๒๕

สมมุโพห กาลํ กโรตีติ ทุสฺสีลสุสฺส หิ มรณมณฺเญ
นิปนฺนสุสฺส ทุสฺสีลยกฺมฺมานิ สฺมาทาย ปวตฺติตฺตฺถุจฺจานานิ อปาถํ
อากจฺจนฺติ ฯ โส อุมฺมีเลตฺวา อิธโลกํ นิมีเลตฺวา ปรโลกํ
ปสุสฺสตี ฯ ตสุสฺส จตฺตารโ อปายา กมฺมานุรูปํ อุกฺกุชฺชนฺติ
สฺตฺตีสเตน ปหริยมาโน วีย อกฺคิชาลา ย อาลิจฺจียมาโน(๑) วีย
จ โหตี โส วาเรถ วาเรถาติ วิรวนฺโตว มรตี ฯ เตน
วตฺตํ สมมุโพห กาลํ กโรตีติ ฯ

กายสุสฺส เกทาติ อุปาทินฺนกฺขนฺธปริจฺจาคา ฯ ปรมฺมรณฺนาติ
ตทนนฺตรํ อภินิพฺพตฺตกฺขนฺธกฺคหณฺนา ฯ อถ วา กายสุสฺส เกทาติ
ชีวิตินฺทริยสุสฺส อุปฺจฺเจทา ฯ ปรมฺมรณฺนาติ จฺติโต อฺทฺธํ ฯ
อปายนฺติอาทิ สพฺพํ นริยเววจนํ ฯ นริโย หิ สกฺคโมกฺข-
เหตุกฺกฺตา ปุณฺณสงฺฆาตา อยา อเปตฺตฺตา สุขานํ วา อยสุสฺส
อากมนฺสุสฺส วา อภาวา อปาโย ฯ ทฺกฺขสุสฺส คฺติ ปฏฺธิสฺรณฺนฺติ
ทฺกฺคฺติ โทสพฺพุลตฺตาย วา ทฺกฺกุเจน กมฺมฺนา นิพฺพตฺตา
คฺตีติ ทฺกฺคฺติ ฯ วิวสา นิปตฺนฺติ เอตฺถ ทฺกฺกฺกฺกมฺมการิโนติ(๒)
วินิปาโต วินฺสุสฺสนฺตา วา เอตฺถ นิปตฺนฺติ สมฺภิชฺชมานงฺค-
ปจฺจจฺจาคาติ วินิปาโต ฯ นตฺถิ เอตฺถ อสุสฺสาทสญฺญิโต อโยติ
นริโย ฯ อถ วา อปายกฺคฺคหณฺน ติริจฺจฺจานโยนี ทีเปตี ฯ
ติริจฺจฺจานโยนี หิ อปาโย สฺกฺคฺติโต อเปตฺตฺตา น ทฺกฺคฺติ
๑. ม. อกฺคิชาลาภิฆาเตน ฌายมาโน ฯ ๒. ม. ทฺกฺกฺกตการิโนติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฏลิกามิยวคควณณา หน้า ๖๓๐

มเสถกขานัน นาคราชาทีนั สมภวโตฯ ทุกคตคคหณน
เปตติวิสัย ทีเปติฯ โส หิ อปาโย เจว ทุกคตติ จ สุกติโต
อเปตตตตา ทุกขสส จ คตติฏตตตา น ตู วินิปาโต อสุรสทิส
อวินิปตติตตตาฯ (๑)เปตมहितุธิกานัน หิ วิมานานิปิ นิพพตตุนติฯ (๑)
วินิปาตคคหณน อสุรกายัน ทีเปติฯ โส หิ ยถาวุตเตนตเถน
อปาโย เจว ทุกคตติ จ สพพสมปตติสมุสเสหิ วินิปตติตตตา
วินิปาโตติ จ วุจจติ นิริยคคหณน อวิจิจาทิกัง อนกปุปการัง
นิริยเมว ทีเปติฯ อุปปชชตีติ นิพพตตติฯ

อานิสัสกถา วุตติวิปริยาเยน เวทิตพพาฯ อัย ปน
วิเสโส สีสวาทิ สมาทานวเสน สีสวาฯ สีสสมปนโนติ ปริสุทฐัง
ปริปฺนุณณจ กตฺวา สีสสส สมาทาเนน สีสสมปนโนฯ
โภกคฺขนฺชนติ โภคราสีฯ สุกตตี สคฺคํ โลกนฺติ เอตฺถ สุกตคค-
คคหณน มนุสฺสคตติปิ สงฺกยฺหติ สคคคคคหณน เทวคตติเอวฯ
ตตฺถ สุนฺทรา คตตีติ สุกตติ ฐปาทีหิ วิสเยหิ สุกฺกจฺ อคฺโคติ
สคฺโค โส สพฺโพปิ ลุชฺชนปฺลชฺชนญฺเจน โโลโกติฯ

ปาฏลิกามิเย อุปาสเก พหุเทว รตฺตี ฐมฺมिया กถายาติ
อณฺณายปิ ปาฬิมุตฺตาย ฐมฺมกถาย เจว อวสถานฺโมทนกถาย
จฯ ตทา หิ ภควา ยสฺมา อชาตสตฺตุนา ตตฺถ ปาฏลิ-
ปฺตฺตนครัง มาเปเนเตน อณฺเณสุ คามนิกมชนปทราชธานีสุ เย
๑. ม. เปตมहितุธิกานมปิ วิชชมานตตตาฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกาณียสุตฺตวณฺณา หน้า ๖๓๑

สีลาจารสมฺปนฺนา กุญฺมพิกา เต อาเนตฺวา ธนธณฺณมร-
วตฺตฺเชตฺตวตฺถาทีนึ เจว ปรีหารณฺจ ทาเปตฺวา นึเวสึยฺนฺติ ฯ
ตสฺมา ปาฐลิกาณียา อุปาสกา อานิสฺสทสฺสาวิตาย วิเสสโต
สีลครุกา สพฺพคฺุณานณฺจ สีลสฺส อธิกฺุณานภาวโต เตสฺ ปจฺม
สีลานิสฺเส ปกาเสตฺวา ตโต ปรี อากาสคฺงคฺ โอตารนฺโต
วึย ปจฺโวสฺ อากทฺตฺนฺโต วึย มหาชมฺพพ มตฺถเก คเหตุวา
จาเลนฺโต วึย โยชนิกมรฺกณฺฑํ จกฺกยฺนฺเตน ปีเพตฺวา สุมรฺฐ
สมฺปาทยมาโน(๑) วึย จ(๒) ปาฐลิกาณีกานํ อุปาสกานํ หิตสุขาวํ
ปกัณฺณกคฺคิ กเถนฺโต อาวาสทานํ นามตฺ คหปตโย มหนตฺ
ปฺลฺลณฺ คฺมฺหากํ อวาโส มยา ปรีกฺุตฺโต กิกฺุขฺสงฺเขน จ
ปรีกฺุตฺโต มยา จ กิกฺุขฺสงฺเขน จ ปรีกฺุตฺเตน ปน ชมฺม-
รตเนนปึ ปรีกฺุตฺโตเขว โหติ ฯ เอวํ ตีหิ รตเนหิ ปรีกฺุตฺเต
อปรึเมยโย ว(๓) วึปาโก อปึจ อาวาสทานสฺมี ทินฺเน สพฺพทานํ
นินฺนเมว โหติ ญมฺกฺุจกปณฺณสาลาเย วา สาขามณฺฑปสฺส
วา สงฺฆํ อุทฺทิสฺส กตฺสฺส อานิสฺโส ปรีจฺฉินฺทิตฺถุ น
สกฺกา ฯ อาวาสทานานฺุภาเวน หิ ภเว นึพฺพตฺตมานสฺสปี
สมฺปปีพิตคพฺภาวโส นาม น โหติ ทฺวาทสฺหตฺถโล โอรโก
วึยสฺส มาตฺกฺุจฺฉิ อสมฺพาโรว โหตีติ เอวํ นานานยวึจิตฺต(๔)
๑. ม. มรฺฐ ปายมาโน ฯ ๒. ม. จสฺทโท นตฺถิ ฯ
๓. ม. อปรึเมยโย จ ฯ ๔. ม. นานานยวึจิตฺต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณฺณา หน้า ๖๓๒

พหุ ฐมฺมกถิ กเถตฺวา

สีตํ อุณฺ्हํ ปฏฺิหนฺติ ตโต วาพฺมิกานิ จ
สิริเป จ มกเส สิสิเร จาปี วุญฺจโย ฯ
ตโต วาตาทโป โฆโร สยฺชาโต ปฏฺิหณฺยติ
เลณฺตถฺยจ สฺยฺตถฺยจ ฉายิตฺถฺยจ วิปฺสฺสิตฺต ฯ
วิหารทานํ สํฆสฺส อคฺคํ พุทฺเธน วณฺณิตํ
ตสฺมา हि ปณฺฑิโต โปโส สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน ฯ
วิหารเ การเย รมฺเม วาสเยตฺถ พหุสฺสฺเต
เตสํ อนฺนญจ ปานญจ วตฺถเสนาสนานิ จ ฯ
ทเทยฺย อชฺชฺวเตสฺ วิปฺสฺสนฺเนน เจตฺสา
เต ตสฺส ฐมฺมํ เทเสนฺติ สพฺพทฺกฺขาปนฺนุหนํ
ยํ โส ฐมฺมมิชฺชฺญาเย(๑) ปรีนิพฺพาทฺคฺยนาสโวติ (๒)

เอวํ อยมฺปิ อาวาสทานเ อานิสฺโสติ พหุเทว รตฺตี
อติเรกตฺริ ทิยฺพฺพชฺยามํ อาวาสทานานิสฺสกถิ กเถสิ ฯ ตตฺถ
อิมา คธา ตาว สงฺคหํ อารุพฺพา ปกิณฺณกฐมฺมเทสนา ปน
สงฺคหํ นาโรหติ ฯ สนฺทสฺเสตฺวาติอาทีนิ วุตฺตคฺคาเนว ฯ

อภิกฺกนฺตาติ อติภิกฺกนฺตา เทว ยามา คตา ฯ ยสฺสทานิ
กาลิ มณฺยถาติ ยสฺส คมนสฺส ตฺเมห กาลิ มณฺยถ คมน-
กาโล ตฺมฺหากํ คจฺจถาติ วุตฺตํ โหติ ฯ กสฺมา ปน ภควา
เต อฺยโยเชสิติ อนฺนุภฺมฺปาย ฯ ติยามรตฺตี हि ตตฺถ นิสฺสิทฺติวา

๑. ม. ฐมฺมํ อิชฺชฺญาเย ฯ ๒. วิ. จุล. ๗/๒๐๓/๘๘ ฯ

*เล่มที ๑๕ ปาฐลิกามียสุตฺตวณฺณา หน้า ๖๓๓

วีดินาเมนนฺตานิ เตสํ สรีเร อาพาโธ อุปฺปชฺเชยฺยตี ภิกฺขุ-
สงฺเขปี จ วิปฺปภาตสยฺนนิสชฺชาย โอกาโส ลทฺฐํ วัณฺณตี
อิตฺติ อุภยานุกมฺปาย อุยฺโยเชสตี ๑ สุลฺลวาคารนฺติ ปาฐิเยกฺกํ
สุลฺลวาคารี นาม ตตฺถ นตฺถิ ๑ เต กิร คหปตโย ตสฺเสว
อาวสธาคารสฺส เอกปสฺเส ปฐฺสาณียา ปริกฺขิปาเปตฺวา
กปฺปิยมนฺจํ ปณฺญาเปตฺวา ตตฺถ กปฺปิยปจฺจตฺถรณฺนิ อตฺถริตฺวา
อุปริ สุวณฺณรชตตารกานฺธมาลาทีปฐฺมิณฺฑิตํ วิตานํ
พณฺธิตฺวา คณฺธเตลปทีปํ อาโรปยีสฺส อุปฺเปวนาม สตฺถา
ธมฺมาสนโต วัณฺณจาย โถกํ วิสฺสมิตฺกามา อิทฺถ นิปชฺเชยฺย
เอวํ โน อิทํ อาวสธาคารี ภควตา จตฺถิ อิริยาปเถหิ
ปริกฺขตฺตํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีตี ๑ สตฺถาปี ตเทว
สนฺธาย ตตฺถ สงฺฆาณฺนี ปณฺญาเปตฺวา สีหเสยฺยํ กปฺเปสิ ๑
ตํ สนฺธาย วุตฺตํ สุลฺลวาคารี ปาวีสีตี ๑ ตตฺถ ปาท-
โธวณฺณจานโต ปฐฺจาย ยาว ธมฺมาสนา อคฺมาสิ เอตฺถเก
จानเน คมนํ นิปฺพณฺณํ ๑ ธมฺมาสนํ ปตฺวา โถกํ อญฺจาสิ
อิทํ ตตฺถ จานํ ๑ [๑] เทว ยามे ธมฺมาสนเน นิสีหิ เอตฺถเก
จानเน นิสชฺชชา นิปฺพณฺณา ๑ อุปาสเก อุยฺโยเชตฺวา ธมฺมาสนโต
โอรุยฺห ยถาวุตฺตญฺจานเน สีหเสยฺยํ กปฺเปสิ ๑ เอวํ ตํ จานํ
ภควตา จตฺถิ อิริยาปเถหิ ปริกฺขตฺตํ อโหสีตี ๑

สุณฺนิชฺชวสุสการาตี สุณฺนิโธ จ วสุสกาโร จ เทว

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ภควาตี ทีสุสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณฺณนา หน้า ๖๓๔

พฺรหฺมาหฺมณา ๑ มคฺชมาหฺมตฺตาติ มคฺชรณฺโถ มหาอมฺจจา มคฺช-
รณฺุเจ วา มหาหฺมตฺตา ๑ มหฺตียา อีสฺสรียมตฺตาย สมนฺนาคตฺตาติ
มหาหฺมตฺตา ๑ ปาฐลิกาเม นคฺริ มาเปนฺตฺติติ ปาฐลิกามสงฺขาเต
ภุมิปปเทเส นคฺริ มาเปนฺติ ๑ วชฺชินฺนํ ปฏฺิพาหยาติ ลิจฺฉวิ-
ราชฺชนฺนํ อายมุขปฺปจฺฉินฺนทนต์ถิ ๑ สหสฺเสวาติ(๑) เอเกกวคฺควเสน
สหสฺสํ สหสฺสํ หุตฺวา ๑ วตฺถุนีติ ฃรวตฺถุนิ ๑ จิตฺตานิ นมนฺติ
นิเวสนานิ มาเปตฺนฺติ รณฺโถ ราชมหาหฺมตฺตานณฺจ นิเวสนานิ
มาเปตฺตํ วตฺถุวิขฺษาปาจกานํ จิตฺตานิ นมนฺติ ๑ เต กิร อตฺตโน
สิปฺปานุภาเวน เหาจฺจาปจฺวิยํ ตีสหตฺถมตฺเต จาเน อิช
นาคคฺคาโห อิช ยกฺขคฺคาโห อิช ภูตคฺคาโห อิช ปาสาโณ
วา ชาณฺุโก วา อตฺถิติ ชานนฺติ ๑ เต ตทา สิปฺปิ ฃปฺเปตฺวา
เทวตาหิ สทฺธิ สมนฺนตฺตยมาณา วิย มาเปนฺติ ๑

อถวา เตสํ สรีเร เทวตา อธิมฺลจิจฺฉวา ตตฺถ ตตฺถ
นิเวสนานิ มาเปตฺตํ จิตฺตํ นามนฺติ ๑ ตา จตฺตสฺส โกณฺุส
ชาณฺุเก โกณฺุญฺเจตฺวา วตฺถุมฺหิ กหิตมตฺเต ปฏฺิวิกจฺฉนฺติ ๑
สทฺธกฺกลานํ สทฺธา เทวตา ตถา กโรนฺติ อสฺสทฺธกฺกลานํ
อสฺสทฺธา เทวตา ๑ กิจฺจารณา สทฺธานํ หิ เอวํ โหติ
อิช มนฺุสสา นิเวสนํ มาเปนฺตา ปจฺฉมํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิสีทาเปตฺวา
มงฺคลํ วทาเปสฺสนฺติ อถ มยํ สีลวณฺฺดานํ ทสฺสนํ ฃมมกถิ
๑. ม. สหสฺสสทฺเสวาติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปาฏิกคามิสุตตวณณา หน้า ๖๓๕

ปณฺหวิสฺสชฺชนํ อนุโมทนํ โสตุํ ลภิสฺสาม มนุสฺสา จ ทานํ
ทตฺวา อมฺหากํ ปตฺตี ทสฺสนฺตฺติ ฯ อสฺสทฺฐเทวตฺตานมฺปิ อตฺตโน
อิจฺจนารูปํ เตสํ ปฏิปตฺตี ปสฺสิตต กถณฺจ โสตุํ ลภิสฺสามาติ
ตถา กโรนฺติ ฯ

ตาวตฺตีเสหฺตีติ ขถา หิ เอกสฺมี กุเล เอกํ ปณฺชิตํ มนุสฺสํ
เอกสฺมี จ วิหารเ เอกํ พหุสฺสฺตํ ภิกฺขุํ อุปาทาย อสฺสกกุเล
มนุสฺสา ปณฺชิตา อสฺกวิหารเ ภิกฺขุ พหุสฺสฺตาคิ สทฺโท
อพฺภุคฺคจฺฉติ เอวเมว สกฺกํ เทวราชานํ วิสฺสุกมฺมณฺจ(๑) เทวปฺตฺตํ
อุปาทาย ตาวตฺตีสา ปณฺชิตาคิ สทฺโท อพฺภุคฺคโต ฯ เตนาห
ตาวตฺตีเสหฺตีติ ฯ เสยฺยถาปีติอาทินา เทเวหิ ตาวตฺตีเสหิ สทฺฐี
มนฺเตควา วिय สฺนฺิธวสฺสการา นครํ มาเปนฺตีติ ทสฺเสติ ฯ

ยวตฺตา [๒] อริยํ อายตฺนนฺติ ชตฺตํ อริยมนุสฺसानํ
โอสรรณฺจฺจานํ นาม อตฺถิ ฯ ยวตฺตา วณฺิปปโถติ ชตฺตํ
วณฺิชาเน อานฺุณฺณทสฺส ราสิวเสน กยวิกฺกยจฺจานํ นาม
วณฺิชาเน วสนฺจฺจานํ วา อตฺถิ ฯ อิํ อคฺคณฺครนฺติ เตสํ
อริยชตฺตวณฺิปปถานํ อิํ นครํ อคฺคํ ภวิสฺสตี เชจฺจกํ
ปาโมกฺขํ ฯ ปุณฺณภทฺตนฺติ ภณฺุทฺตปุณฺณภทฺตจฺจานํ ภณฺุทฺตภณฺุทฺตจฺจานํ
โมจฺนจฺจานนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ สกฺลชมฺพฺุทีเป อสฺสทฺฐภณฺุทฺตมฺปิ หิ
อิเชว ลภิสฺสนฺติ อณฺุณตฺถ วิกฺกยํ อจฺจนฺตฺตาปี อิเชว วิกฺกยํ
๑. ม. วิสฺสุกมฺมณฺจ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร อานนฺุทฺตาคิ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณณา หน้ ๖๓๖

คจฺฉิสฺสนฺติ ตสฺมา อิเชว ปุญฺญํ ภินฺทิสฺสนฺตํ อตฺถโธ ๑ อายานมฺปิ
หิ จตฺตฺส ทฺวารสฺส จตฺตาริ สภายํ เอกนฺติ เอวํ ทิวเส ทิวเส
ปฺลยจตตสฺสทฺสทานิ ตตฺถ อุกฺกหิสฺสนฺติ ๑ ตานิ สภาวานิ
อายานํติ ทสฺเสติ ๑

อคฺคิโต วาติอาทิสฺส สมฺมจฺยตฺถโธ วาสทฺโท อคฺคินา จ
อฺทเคน จ มิถฺเกเทน จ นสฺสิสฺสตีติ อตฺถโธ ๑ ตสฺส หิ เอโก
โกกฺกฐาโส อคฺคินา นสฺสิสฺสตี นิพฺพาเปตฺตมฺปิ น สกฺขิสฺสนฺติ
เอกํ กอกฺกฐาสํ กงฺกา กเหตุวา คมิสฺสตี เอโก อิมินา อกฺกิตํ
อมุสฺส อมฺนา อกฺกิตํ อิมสฺส วทนฺตานิ ปิสฺสววาจัน วเสน
ภินฺนานิ มนฺสฺสานิ อณฺณมณฺณเกเทน วินสฺสิสฺสตี ๑ เอวํ
วตฺวา ภควา ปจฺจสกาเล กงฺกาคีริ คนฺตฺวา กตฺมุขโชรฺวโน
ภิกฺขุขาจรกาลํ (๑) อาคมฺยมาโน นิสฺสีทิ ๑

สุนิชรฺวสฺสการาปี อมฺหากํ ราชา สมณฺสฺส โคตมสฺส
อฺปฺกฺกฐาโก โส อเมห อฺปกเต ปุจฺฉิสฺสตี สตฺถา กิร
ปาฐลิกามิ อคฺมาสิ ก็ ตสฺส สนฺตํ อฺปฺสงฺกมิตฺถ น
อฺปฺสงฺกมิตฺถาติ ๑ อฺปฺสงฺกมิมฺหาติ จ วุตฺเต นิมฺนตฺยิตฺถ น
นิมฺนตฺยิตฺถาติ ปุจฺฉิสฺสตี ๑ น นิมฺนตฺยิมฺหาติ จ วุตฺเต อมฺหากํ
โทสํ อาริเปตฺวา นิคฺคณฺหิสฺสตี อิทฺถจาปี มยํ อกตฺกฺกฺชานเ
นคฺริ มาเปม สมณฺสฺส โข ปน โคตมสฺส คตคตฺกฺกฺชานเ

๑. ม. ภิกฺขุขาจรเวลํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยสุตตวณณา หน้า ๖๓๗

กาพกณณิสตตทา ปฏิกุกมนนุติ ตัม มยํ นครมจกัลล วาจา-
เปสสามาติ จินเตตวา สตุถารํ อุปสงกมิตวา นิมนตยีสู ฯ
เตน วุตตัม อถ โข สุนีชวสสการาติอาทิ ฯ

ปุปพพหสมยณนุติ ปุปพพณฺเฬ กาลเ ฯ นวาเสตวาติ กามป-
เวสนนีหารน นีวาสนํ นีวาเสตวา กายพนฺชนํ พนฺชิตฺวา ฯ
ปตฺตจิวรมาทายาติ จิวริ ปารุปิตฺวา ปตฺตํ หตฺเถน คเหตุวา ฯ

สีลวนเตตฺถาติ สีลวนโต เอตถ อตฺตโน วสนญฺจานเ ฯ
สยฺยเตติ กายวาจาจิตฺเตหิ สยฺยเต ฯ ตาสํ ทกฺขิณมาทิสฺเสติ
ลัมมสฺส ทินฺเนน จตฺตาโร ปจฺจเย ตาสํ ฆรเทวตานํ อาทิสฺเสยฺย (๑)
ปตฺตี ททยฺย ฯ ปุชิตา ปุชยณฺตีติ อิมเ มนุสฺสา อมหากํ
ฌาตกาปิ น โหนนฺติ เอวมฺปิ โน ปตฺตี เทนฺตีติ อารกฺขํ
สุสัวิหิตํ กโรนฺติ สฺกุญฺจ อารกฺขํ กโรนฺติ ฯ มานิตา มานยณฺตีติ
กาลานุกาลํ (๒) พลิกมฺมกรณฺเนน มานิตา เอเต มนุสฺสา อมหากํ
ฌาตกาปิ น โหนนฺติ ตกาปิ จตฺตปณฺจจณฺมาสนฺตรํ โน พลิกมฺมํ
กโรนฺตีติ มาเนนฺติ อุปฺปนฺนปริสฺสยํ หรณฺติ ฯ (๓) ตโต นนฺติ
ตโต ตํ ปณฺชิตฺชาตีกํ ปุริสํ ฯ โอรสนฺติ อูเร จเปตฺวา

ลัวฑฺฒิตํ (๔) ยถา มาตา โอรสํ ปุตฺตํ อนุกมฺปติ อุปฺปนฺน-
ปริสฺสยหฺรณฺตฺถเมวสฺส ยถา วายมฺติ เอวํ อนุกมฺปณฺตีติ อตฺถโถ ฯ

๑. สี. อาทิสฺส ฯ ๒. สี. กาลเณ กาลํ ฯ ๓. สี. อุปฺปนฺนปริสฺสยา

ปาเลนฺติ สุมจกัลล. ๒ ฯ ๔. ม. วฑฺฒิตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณฺณา หน้า ๖๓๘

ภทฺธานิ ปสฺสตีติ สุนฺทรานิ ปสฺสตี ฯ

อนฺุโมทิตฺวาติ เตหิ ตทา ปสฺสตุปฺปญฺญสฺส อนฺุโมทนวเสน
เตสํ ฆมฺมกถํ กตฺวา ฯ สุนฺิธวสฺสการาปี ยา ตตฺถ เทวตา
อาสส ตาสํ ทกฺขิณมาทิสฺเสติ ภควโต วจันํ สุตฺวา เทวตานํ
ปตฺตี อํทิสฺส ฯ ตํ โคตมทฺวารํ นาม อโหสีติ ตสฺส นกรสฺส
เยน ทฺวารเณ ภควา นิกฺขมิ ตํ โคตมทฺวารํ นาม อโหสี ฯ
กงฺคาย ปน อุตฺตรณตฺถํ อโนตฺติณฺณตฺตา (๑) โคตมตฺติตฺถํ นาม
นาโหสี ฯ (๒) ปฺราติ ปฺญณฺา ฯ สมตฺติตฺติกาติ ตกฺกสมํ อุกกสฺส
ตฺติตฺตา ภริตา ฯ กากเปยฺยาติ ตีเร จิตฺกาเกหิ ปาตุํ
สทฺกฺกญฺเยยฺยอกฺกา ฯ ทฺวีหิปี ปเทหิ อุกโตกฺกุเล ชลปฺริปฺญณฺ-
ภาวเมว (๓) ทสฺเสติ ฯ อฺพุมฺปนฺติ ปารคฺมนตฺถาย ทารุณิ
สงฺฆมาญฺเจตฺวา อาณิโย โกกฺกุญฺเจตฺวา กตํ ฯ กุลลนฺติ เวพฺพทฺฆฯาทิเก (๔)
วลฺลิตฺวาทฺธี พนฺธิตฺวา กตํ ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ มหาชนสฺส กงฺโคทกมตฺตตฺสสฺสปี
เกวลํ ตริตฺถํ อสมตฺถตฺถํ อตฺตโน ปน ภิกฺขุสํฆสฺส จ อตฺติคฺมกฺริ-
วิตฺถตฺถํ สํสารมหนฺณวํ ตริตฺวา จิตฺภาวญฺจ สพฺพาการโต
วิทิตฺวา ตทตฺถปฺริทีปนี อิมํ อทานํ อูทานเสี ฯ

ตตฺถ อณฺณวณฺติ สพฺพพนฺติเมน ปฺริจฺเจเทน โยชนมตฺถํ

- # ๑. สี. โอตฺติณฺณญฺจานํ ฯ ๒. สี. อโหสี ฯ ๓. ม. อุกโตก๔ลสมํ
ปฺริปฺญณฺภาวเมว ฯ ๔. ม. เวพฺพทฺฆฯาทิเก ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทูวิชาปถสฺตวณฺณา หน้า ๖๓๕

คฺมภีรฺสฺส จ วิคฺคตฺสฺส จ อุกฺกฏฺจฺจฺนสฺส เอตํ อธิวจฺนํ ฯ สฺรณฺติ
สฺริตฺวา คฺมนโต อธิ นที อธิปฺเปตา ฯ อิทํ วุคฺคํ โหติ
เย คฺมภีรฺวิคฺคตํ สํสาร์ณณฺวํ ตณฺหาสฺริตฺตฺว จ ตฺรณฺติ เต
อริยมคฺคฺสงฺขาตํ เสตฺถุ กตฺวาน วิสซฺช ปฺลลฺลทานิ อนามสฺติวฺวา ว
อุกฺกกริตานิ นินฺนฏฺจฺจฺนानิ อยมฺปน อิทํ อปฺปมคฺคํ อุกฺก
ตฺริตฺตฺวาโม กุคฺคฺลลฺลหิ ชโน ปพฺนชฺติ กุคฺคํ พนฺธิตฺถุ อายาสํ
อาปชฺชติ ฯ ตินฺณฺณา เมธาวิโน ชนาติ อริยมคฺคฺกฺกณฺสงฺขาตฺตาย
เมธาย สมนฺนาคคตฺตฺตา เมธาวิโน พุทฺธา จ พุทฺธสฺวกา จ
วินา เอว กุคฺคฺเลน ตินฺณฺณา ปฺรตีเร ปติฏฺฐิตฺตาติ ฯ

นฏฺฐสฺตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตฺตา ฯ

ทูวิชาปถสฺตวณฺณา

สคฺคตฺเม อทฺธานมคฺคฺปฏฺธิปฺนฺโนติ อทฺธานสงฺขาตํ ทิม-
มคฺคํ ปฏฺธิปฺนฺโน คจฺจนฺโต โหติ ฯ นาคสมฺมาเลนาติ เอวํนามเกน
เถเรน ฯ ปจฺจฺจาสมณฺณาติ อัย ตทา ภควโต อฺปฏฺฐจฺจาโก
อโหสิ ฯ เตน นํ ปจฺจฺจาสมณฺณํ กตฺวา มคฺคํ ปฏฺธิปชฺชติ ฯ ภควโต
หิ ปจฺมโพธิชฺชํ วิสตีวสฺसानิ อนิพฺพุทฺธา อฺปฏฺฐจฺจาโก อหฺเสส ตโต
ปรี ยาว ปรีนิพฺพานา ปญฺจวิสตีวสฺसानิ อายสฺมา อานนฺโท
นายนฺ อฺปฏฺฐจฺจาสิ ฯ อัย ปน อนิพฺพุทฺธฺปฏฺฐจฺจาโกโล ฯ เตน
วุคฺคํ อายสฺมา นาคสมฺมาเลน ปจฺจฺจาสมณฺณาติ ฯ ทูวิชาปถนฺติ

*เล่มที ๑๕ ปาฐลิกาณียวคฺควณฺณา หน้า ๖๔๐

ทฺวิธาณฺตุ มคฺคํ ๑ เทวธาปณฺตึปี วทณฺติ(๑) ๑ आयสฺมา नाक-
समालो अत्तना पुपुषे तत्तु गत्तप्रिज्यत्ता अुषुणावजसुस
सन्धाय वत्ति อัย ฆนฺเต ฆक्वा मคฺคโคत्ति (๒) ๑

ฆक्वा ปน ตทา ตสฺส สปริสฺสยภาวํ ฆत्ता ตโต
อณฺณํ มคฺคํ กนฺตกาโม อัย นาคสมาล มคฺคโคत्ติ(๒) อาห ๑
สปริสฺสโยत्ติ จ วุตฺเต อสททหิตฺวา ฆक्वा น ตत्तु ปริสฺสโยत्ติ
วทยย ตทสฺส ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ สปริสฺสโยत्ติ
น กเถสิ ๑ ติกฺขตฺตํ อัย ปนฺโถ อิมินา กจฺจนามาติ วत्ता
จत्ตฺตฺตฺวาเร น ฆक्वा อิมินา มคฺเคน กนฺตุ อิจฺฉติ อยเมว
จ อุชฺชมคฺโค หนฺทาหํ ฆक्วโต ปตฺตจิวริ ทत्ता อิมินา มคฺเคน
กมิสฺสามิติ จินฺเตตฺตา สत्तฺถ หตฺเถ ปตฺตจิวริ ทาตุ อสกุโกนฺโต
ภูมियํ ฆเปตฺวา ปจฺจุปฺภูจฺเตน ทุกฺขสํวตฺตนิเกน กมฺมฺนา โจทฺธิย-
มานอ ฆक्วโต วจฺนํ อนาทิยิตฺวาว ปกฺกามี ๑ เตน วุตฺตํ
อถ โข आयสฺมา นาคสมาลอ ฆक्วโต ปตฺตจิวริ ตตฺเถว
ณมายํ นิกฺขิปิตฺวา ปกฺกามีติ ๑ ตत्तु ฆक्วโต ปตฺตจิวรณฺติ
อत्ตโน หตฺถคตฺ ฆक्วโต ปตฺตจิวริ ๑ ตตฺเถวาติ ตสฺมีเยว
มคฺเค ณมายํ ปจฺวियํ นิกฺขิปิตฺวา ปกฺกามี ๑ อิทํ โว ฆक्วา
ปตฺตจิวริ สเจ อิจฺฉน ๑ คณฺหถ ยทิ อत्ตนา อิจฺฉิตมคฺคํเยว
กนฺตฺกามตฺถาติ อธิปฺปาโย ๑ ฆक्วาปี อत्ตโน ปตฺตจิวริ สยเมว
๑. ม. ปจฺนติ ๑ ๒. ม. ปนฺโถติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ทวีธาปถสูตตวณณา หน้า ๖๔๑

คเหตุวา ยถาธิปเปตํ มคฺคํ ปฏิปชฺชิตํ

อนุตรามคฺเค โจรา นิกฺขมิตฺวาติ ตทา กิร ปญฺจสตา
ปฺริสา ลุฑฺทา โลहितปาณิโน ราชาปราชิโน หุตฺวา อรณฺณํ
ปวิสิตฺวา โจริกาย ชีวิกิ กปฺเปนฺตา ปารีปนฺติกาเวน รณฺโณ
อายปลิํ ปจฺฉินฺทิสฺสามาติ มคฺคสมิเป อรณฺเณ ติฏฺฐนฺติ ฯ เต
เถรี เตน มคฺเคน คจฺจนฺตํ ทิสฺวา อัย สมฺโณ อิมินา มคฺเคน
อาคจฺจติ อวพฺลชิตพฺพิ มคฺคํ วพฺลเชติ อมฺหากํ อตฺถิภาวํ น
ชานาติ หนฺท นํ ชานาเปสฺสามาติ กุชฺฉิตฺวา คหนฺฏจฺจานโต
เวเคน นิกฺขมิตฺวา สหสา เถรี ภูมियํ ปาเตตฺวา หตฺถปาเทหิ
โกฏฺฐฏฺฐวา มตฺตติกาปตฺตณฺจสฺส กิณฺทิตฺวา จิวริ ขณฺฑาขณฺฑิกิ
ฉินฺทิตฺวา ปพฺพชิตตฺตา ตํ น หนาม อิตฺโต ปฏฺจาย อิมสฺส
มคฺคสฺส สปฺปฏิภยภาวํ (๑) ชานาหิติ วิสฺสชฺเชสฺส ฯ เตน วุตฺตํ อถ
โฆ อายสมฺโโต ฯเปฯ วิปฺผาเลสนฺติ

ภควาปิ อัย เตน มคฺเคน คโต โจเรหิ พาธิโต มํ
ปฺริเยสิตฺวา อิทาเนว อาคมิสฺสตีติ ญตฺวา โถกํ คนฺตฺวา มคฺคา
โอกกมฺม อณฺตรสมิํ รุกฺขมฺมุเล นิสิตฺติ ฯ อายสมฺวาปิ โฆ
นาคสมฺโโล ปจฺจาคนฺตฺวา สตฺถารา คตมคฺคเมว คเหตุวา
คจฺจนฺโต ตสมิํ รุกฺขมฺมุเล ภควนฺตํ ปสฺสิตฺวา อุปสงฺกมิตฺวา
วณฺทิตฺวา ตํ ปวตฺตี สพฺพิ อาโรเจสิ ฯ เตน วุตฺตํ อถ

๑. ม. ปรีสฺสยภาวํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณณา หน้า ๖๔๒

โฆ อายสุมา นาคสมาโล ๗เป๗ สงฺฆาภูณฺจ วิปฺพาเสสนฺติ ๗

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อายสุมโต นาคสมาลสฺส อตฺตโน
วจนํ อนาถิตฺวา อเขมนฺตมคฺคกมฺนํ อตฺตโน จ เขมนฺต-
มคฺคกมฺนํ วิทิตฺวา ตทตฺถทีปนี อิมํ อุทานํ อุทานลสิ ๗

ตตฺถ สทฺธิ จรฺนฺติ สห จรฺนฺโต ๗ เอกโต วสนฺติ อิทํ
ตสฺเสว เววจนํ สห วสนฺโตติ อตฺโถ ๗ มิสฺโส อณฺเณชเนน
เวทคฺคฺติ เวทิตฺพพฺภูเจน เวทสงฺขาเตน จตฺสจฺจอรियมคฺคภาณน
กตตฺตา อธิกตตฺตา เวทสฺส วา สกตสฺส เณยฺยสฺส ปารี
กตตฺตา เวทคฺ ๗ อตฺตโน หิตาหิตํ น ชานาตีติ อณฺโถ
อวิทฺวา พาโลติ อตฺโถ ๗ เตน อณฺเณชเนน(๑) มิสฺโส สหจรณ-
มตฺเตน มิสฺสโต(๒) ๗ วิทฺวา ปชหาติ ปาปกนฺติ เตน เวทคฺคาเวน
วิทฺวา ชานนฺโต ปาปกํ อกททกํ อตฺตโน ทุกฺขาวหํ ปชหาติ
ปาปกํ วา อกฺลฺยาณปฺคฺคํ ปชหาติ ๗ ยถา กิ โกลฺโย
จิริปโกว นินฺนคฺนฺติ ยถา โกลฺยจสฺสโก อุกมฺมิสฺสิตฺเต จิเร
อุปนีเต วินา ไตยํ จิรมตฺตสฺเสว ปิวนโต จิริปโก นินฺนคฺจฺจาน-
คฺมเนน นินฺนคฺสงฺขาตํ อุทกํ ปชหาติ วชฺเชติ เอวํ ปณฺหิตो
กิริ ทฺปฺปญฺญปฺคฺคเลหิ จานนฺิสชฺชาทีสุ สทฺทฺโตปี อจาเรน เต
ปชหาติ น กทาจิปิ สมฺมิสฺโส โหติ ๗

สตฺตมสฺตฺตวณณา นิฏฺจิตา ๗

๑. ม. อณฺเณชเนน ๗ ๒. ม. มิสฺโส ๗

วิสาขาสุตตวณณา

อฏฐเม วิสาขาย มิคารมาตุยา นตุตา กาลงกตา โหตีติ
วิสาขาย มหาอุปาสิกาย ปุตตสสุ ชีตา กุมาริกา กาลงกตา
โหตีฯ สากิร วุตตสมปนุณา สาสเน อภิปปสนุณา มหา-
อุปาสิกาย เคห ปวิภูจัน กิกขุณ กิกขุณินนจ อตุตนา
กาทพพเวยยาวจจ ปุเรกตต ปจจนาทตตจจ อปปมตุตา
อกาสี อตุตโน ปิตามหิยา จิตตานุกถ์ ปฎิปชชชฯ เตน
วิสาขา เกหโต พหิ กจจณนตี สพพ สสสาเยว ภาริ กตุวา
กจจติ รุเปน จ ทสสนียา ปาสาทิกา อิติ สากิร สสสา
วิเสสโต ปิยา มนาปา อโหตีฯ สากิร โรคาภิกกตา กาล-
มกาสีฯ เตน วุตต เตน โข ปน สมเยน วิสาขาย มิคาร-
มาตุยา นตุตา กาลงกตา โหตี ปิยา มนาปาติฯ

อถ มหาอุปาสิกา สสสา มรณเณ โสกั สนุชาเรตุ
อสกโกนุตี ทุกขิ ทุมมณา สรริณิกเขป กิเรตุวา อปนาม
สตุถุ สนุติกั คตกาเล จิตตสสาท ลเกยขนุติ ภควนุติ
อุปสงกมิฯ เตน วุตต อถ โข วิสาขา มิคารมาตาติอาทิฯ
ตตุถ ทิวา ทิวสสาตี ทิวสสาปี ทิวา มชจณนติเก กालติ อตุโตฯ

ภควา วิสาขาย วฏฏาภิริตี ชานนุโต อุปาเยน โสกตनु-
กรณตถ์ อิจเจยยาสิ ตวั วิสาเขตติอาทิมาหฯ ตตุถ ยาวติกาติ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณณา หน้า ๖๔๔

ยตฺตกา ตทา กิร สตฺต ชนโกฎฺโงย สวตฺถิย ปฏิวสนฺติ ฯ
ตํ สนฺชาย ภควา กิรพหุกา ปน วิสาเข สวตฺถิยา มนฺสฺสา
เทวสิกฺ (๑)ทิวเส ทิวเส(๑) กาลํ กโรนฺตฺติ ปุจฺฉิ ฯ วิสาขา ทสปี
ภนฺเตติอาทิมานฺ ฯ ตตฺถ ตีณฺติ ตโย ฯ อยมเว วา ปาโง ฯ
อวิวิตฺตาทิ อสุณฺณา ฯ

อถ ภควา อตฺตโน อธิปฺปายํ ปกาเสนฺโต อปี นุ
ตฺวํ กทาจิ กรหฺจि อนลฺลวตฺถา วา ภเวยฺยาสิ อนลฺลเกสา(๒)
วาติ อาห ฯ นนฺ เอิวํ สนฺเต ตสฺสา(๓) สพฺพกาลํ โสกาภิ-
ภูตฺยา มตานํ ปุตฺตาทินํ อมงฺกลูปจาวเสน อุทโกโรหเนน
อลฺลวตฺถาย อลฺลเกสาย เอว ภวิตพฺพนฺติ ทสฺเสติ ฯ ตํ สุตฺวา
อุปาสิกา สํเวชชตา โน เหนฺติ ภนฺเตติ ปฏิกฺขิปปิตฺวา ปิยวตฺถุ
วิปฺปฏิสวโรโต อตฺตโน จิตฺตสฺส นีวตฺตภาวํ สตฺถุ อารโจนฺติ
อลํ เม ภนฺเต ตาว พหุเกหิ ปุตฺเตหิ จ นตฺตาราหิ จาติ
อาห ฯ

อถสฺสา ภควา ทุกฺขํ นามตํ ปิยวตฺถุนิมิตฺตํ ยตฺตกาณิ
ปิยวตฺถุนิ ตตฺตกาณิ ทุกฺขานิ ฯ ตสฺมา สุขกาเมน ทุกฺขปฺปฏิญฺเณ
สพฺพโส ปิยวตฺถุโต จิตฺตํ วิเวเจตพฺพนฺติ รมฺมํ เทเสนฺโต เยสิ
โง วิสาเข สตํ ปิยานิ สตํ เตสิ ทุกฺขานีติอาทิมานฺ ฯ

๑. สฺยา. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ ๒. สฺยา. ปฏฺเฐเชน วินา

อลฺลวตฺถา อลฺลเกสชาติ ทิสฺสติ ฯ ปฏฺเฐชโยเคน ปน อตฺโถ ยฺชเชยฺย ฯ

๓. ม. ตยา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ วิชาสาสุตฺตวณณา หน้า ๖๔๕

ตตฺถ สตํ ปิยานีติ สตํ ปิยายิตพฺพตฺถุณี ฯ สตํ ปิยนฺติปิ
เกจิ ปจฺนฺติ ฯ เอตฺถ จ ยสฺมา เอกโต ปฏฺจาย ยาว ทส
ดาว สงฺขยา สงฺเขยฺยปฺปชานา ตสฺมา เยสํ ทส ปิยานิ
ทส เตสํ ทฺกฺขานีตฺติอาทินา ปาฬิ อาคตา ฯ เกจิ ปนฺ เยสํ
ทส ปิยานํ ทส เตสํ ทฺกฺขานนฺตฺติอาทินา ปจฺนฺติ ตํ น
สุนฺทรํ ฯ ยสฺมา ปนฺ วิสตีโต ปฏฺจาย ยาว สตํ ดาว
สงฺขยา สงฺเขยฺยปฺปชานาว ตสฺมา ตตฺถาปี สงฺเขยฺยปฺปชานตฺเตยว
คเหตุวา เยสํ โข วิสาเข สตํ ปิยานิ สตํ เตสํ ทฺกฺขานีตฺติ-
อาทินา ปาฬิ อาคตา ฯ สพฺเพสฺมปิ จ เยสํ เอกํ ปิยํ
เอกํ เตสํ ทฺกฺขนฺติ ปาโจ น ปนฺ ทฺกฺขสฺสาติ ฯ เอตฺสฺมี
หิ ปกฺเข (๑)เอกรสา ว ภควโต(๑) เทสฺนา โหติ ฯ ตสฺมา ยถา-
วตฺตฺนยาว ปาฬิ เวทิตพฺพา ฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ โสภปริเทวาทิกํ เจตสิกํ กายิกญจ
ทฺกฺขํ ปิยวตฺถุณิมิตฺตํ ปิยวตฺถุณฺหิ สติ โหติ อสติ น โหตีติ
เอตมตฺถํ สพฺพาการโต ชานิตฺวา ตตฺถตฺถปรีตีปนํ อิมํ อุทานํ
อุทานเนสิ ฯ

ตสฺสตฺถิโย เย(๒) ฌาติโภคโรคสีลทฺกฺกฺจฺพิยสเนหิ ผุฏฺจสฺส
อนฺโต นิชฺฌายนฺตสฺส พาลสฺส จิตฺตสนฺตฺตาปฺลทฺกฺขณา เย เกจิ(๑)
มฺหฺมชฺชมาทฺติเกเทน ยาทิสฺสา ตาทิสฺสา โสกา วา เตหิเยว

๑. ม. เอกรสา เอกชฺฌาสยา จ ภควโต ฯ

๒. ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๑. ม. เย เกจิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคควณณา หน้า ๖๔๖

ฌฏฐสฺส โสภุทเทหกสมฏฐาปีตวจีวิปปลาปลกขณา (๑) ปรีเทวิตา
 วา อนิฏฐโฌฏฐพุพปฏิหตกายสฺส กายปีพนลกขณา ทุกขา วา
 ตถา อวุตตตถสฺส วิกปฺปนตฺเถน วาสทฺเทน คหิตา โทมนสฺสุ-
 ปายาสาทโย วา นิสฺสยภเทน จ อนนกรูปา นานาวิธา
 อิมสฺมี สตตฺตโลเก ทิสฺสนฺติ อฺปลพฺภนฺติ สพฺเพปี เอเต ปิย
 ปิยชาติกั สตฺตํ สงฺขารณฺจ ปฏิจฺจ นิสฺสาย อากมฺม ปจฺจย
 กตฺวา ปภวนฺติ นิพฺพตฺตนฺติ ฯ ตสฺมี ปน ยถาวุตตปิยวตฺถุมหิ
 ปิเย อสนฺเต ปิยภาวเร ฉนฺทราเค ปหิเน น กทาจีปี
 เอเต สมภวนฺติ(๒) ฯ วุตฺตญฺเหหํ ปิยโต ชายตี โสโก ฯเปฯ
 เปมโต ชายตี โสโกติอาทิ(๓) ฯ ตถา ปิยปฺปฏฺฐตา กลหา วิวาทา
 ปรีเทวโสกา สห มจฺจเรหิติ จ อาทิ(๔) ฯ เอตฺถ จ ปรีเทวิตา
 วา ทุกขา วาติ ลิงฺควิปฺลลาเสน วุตฺตํ ปรีเทวิตานิ วา
 ทุกขานิ วาติ วตฺตพฺเพ วิภตฺติโลโป วา กโตติ เวทิตพฺโพ ฯ

ตสฺมา หิ เต สุขิโน วิตฺโสกาติ ยสฺมา ปิยปฺปฏฺฐตา
 โสกาทโย เยสํ นตฺถิ ฯ ตสฺมา เต เอว สุขิโน วิคตฺโสกา
 จ นาม(๕) ฯ เก ปน เต เยสํ ปิย นตฺถิ กุหิณฺจิจิ โลเกติ
 เยสํ อริยานํ สพฺพโส วิตฺราคตฺตา กตฺถจิปิ สตฺตโลเก จ
 สงฺขารโลเก จ ปิย ปิยภาโว ปฺตฺโตติ วา ภาตาคิ วา

- # ๑. สี่. กายโสสกเหตุกสฺส สมฏฐาปกา เกจิ ฯ
- # ๒. ม. โสโกติ จ อาทิ ฯ พุ. ฐ. ๒๕/๒๖/๔๓ ฯ
- # ๔. พุ. สฺ. ๒๕/๔๑๘/๕๐๖ ฯ ๕. ม. วิตฺโสกา นาม ฯ

*เล่มที่ ๑๕ วิชาสาสุตฺตวณฺณนา หน้า ๖๔๗

ภคินีติ วา ภริยาติ วา ปิยํ ปิยายนํ ปิยภาโว นตฺถิ ฯ
สงฺขารโลเกปิ เอตํ มม สนฺตํ อิมินาหํ อิมํ นามํ สฺขํ
ลภามิ ลภิสฺสามิติ ปิยํ ปิยายนํ ปิยภาโว นตฺถิ ฯ ตสฺมา
อโสกํ วิรชํ ปตฺตยาโน ปิยํ น กยิราถ กุหิณฺจิ โลเกติ
ยสฺมา จ สฺขิโน นาม วิตโสกํ วิตโสกตฺตาว กตฺถจิปิ
วิสเย ปิยภาโว น นตฺถิ ฯ ตสฺมา อตฺตโน ยถาวตฺตโสกภาเวน
จ อโสกํ อโสกภาวํ ราครชาทิวิมเนน วิรชํ วิรชภาวํ อรหตฺตํ
โสกสฺส ราครชาทีนญจ อภาวเหตุภาวโต วา อโสกํ วิรชนฺติ
ลทฺธนามํ นิพฺพานํ ปตฺตยาโน กตฺตุมฺยตา กุสลจฺจนฺทสฺส
วเสน ฉนฺทชาโต กตฺถจि โลเก รุปาทิมฺเม อนฺตมโส
สมถวิปฺสสนาธมฺเมปิ ปิยํ ปิยภาวํ ปิยายนํ น กยิราถ น
อุปฺปาเทยฺยํ วุตฺตญฺหติ ธมฺมาปิ โว ภิกฺขเว ปหาตพฺพา
ปเคว อธมฺมาติ ฯ (๑)

อภฺจรมสุตฺตวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ม. ๑๒/๒๘๐/๒๗๑ ฯ

ปรมทพุตตวณณา

นวม อายสุมติ ปยวณนํ ๑ ทพโพติ ตสฺส เณรสฺส
นามํ ๑ มลลปฺตุโตติ มลลราชสฺส ปฺตุโต ๑
โส หิ อายสฺมา ปทุมุตตรสฺส ภควโต ปาทยุเล
กตาทินีหาโร กปฺปสตสหสฺสํ อฺปจิตปฺญญสจฺจโย อมฺหากํ
ภควโต กाले มลลราชสฺส เทวียา กุจฺฉิยํ นีพฺพตฺโต กตาริ-
การตฺตา ชาติยา สตฺตวสฺสีกกาลเยว มาตาปิตโร อฺปสงฺกมิตฺวา
ปพฺพชฺชํ ยาจิ ๑ เต จ ปพฺพชิตฺวาปิ อจฺจาริ ตาว สิกฺขตฺต(๑) สเจ ตํ
นาภิมิสฺสตี อีเชว อากมิสฺสตีติ อฺนุชานีสฺส ๑ โส สตฺถาริ
อฺปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ ๑ สตฺถาปิสฺส อฺปนีสฺสยสมปฺตตี
โอโลเกตฺวา ปพฺพชฺชํ อฺนุชานิ ๑ ตสฺส ปพฺพชฺชชามเย ทินฺน-
โอวาทน ภวตฺตยํ อาทิตฺตํ วิย อฺปฏฺฐาสิ ๑ โส วิปฺสฺสนํ
ปฏฺฐเปตฺวา ชุรฺกเคเยว อรหตฺตํ ปาปฺณิ ๑ ยงฺกิลฺลิจิ สวเกน
ปตฺตพฺพํ ติสฺโส วิชฺชา จตฺสฺโส ปฏฺฐิสฺสมภิทา ฉ อภิลฺลนา
นว โลกุตฺตรชฺรมาติ เอวมาทิกํ สพฺพํ อธิคฺนฺตฺวา อสีติยา
มหาสาวเกสฺส อพฺภนฺตโร อโหสิ ๑ วุตฺตญฺเหดํ เตน อายสฺมตา
มยา โข ชาติยา สตฺตวสฺสเณน อรหตฺตํ สจฺฉิกตํ ยงฺกิลฺลิจิ
สวเกน ปตฺตพฺพํ สพฺพนฺตํ อฺนุปฺปตฺตํ มยาคีอาทิ ๑ (๒)
เยน ภควา เตนฺปสงฺกมิตี โส กิรายสฺมา เอกทิวสํ
๑. ม. ปพฺพชิตฺวาปิ อจฺจาริ ตาว สิกฺขตฺต ๑
๒. วิ. มหาวี. ๑/๕๔๑/๓๖๗ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปจฺมทพฺพสุตฺตวณณา หน้า ๖๔๕

ราชคเห ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจนาภคฺคํ ปิณฺฑทปาทปฏิกฺกนฺโต
ภควโต วคฺคํ ทสฺเสตฺวา ทิวาภูจฺฉานํ คนฺตฺวา อุทกฺกมฺภโต
อุทกํ กเหตฺุวา ปาทะ ปกฺขาละตฺวา คคฺคตานิ สีตี กตฺวา
จมฺมขณฺท์ ปณฺญาเปตฺวา นิสินฺโน กาลปริจฺเจทํ กตฺวา
สมาปตฺตี สมาปชฺชิ ฯ อายสฺมา ยถากาลปริจฺเจทํ สฺมา-
ปตฺตีโต ภูจฺฉิตฺวา อคฺคตโน อายุสฺงฺขาระ โอลเกตี ฯ ตสฺส (๑)
เต ปริกฺกิณา กติปยฺมฺหุคฺคิกา อุปฺภูจฺหีสุ โส จินฺเตติ น
โฆ เมตฺ ปฏฺฐิรूपิ มยฺหิ สคฺคฺ อนาโรจะตฺวา สพฺรหฺมจฺฉาริหิ
จ อวิทิตโต อิทฺ ยถานิสนฺโนว ปรีนินฺพพายิสฺสามิ ฯ ยนฺนุนาหิ
สคฺคฺจาริ อุปฺสงฺกมิตฺวา ปรีนินฺพพานํ อนฺุชานาเปตฺวา สคฺคฺ วคฺคํ
ทสฺเสตฺวา สาสนฺสฺส นียฺยานิกภาวทสฺสนคฺคํ มยฺหิ อิทฺธานฺ-
ภาวํ วิภาเวนฺโต อากาเส นิสิตฺติตฺวา เตโชธาตฺุ สฺมาปชฺชิตฺวา
ปรีนินฺพพายะยฺยํ ฯ เอวํ สนฺเต ยะ มยิ อสฺสทฺธา อปฺปสฺนฺนา
เตสมฺปิ ปสาโท อุปฺปชฺชิสฺสตี ตทสฺส เตสํ ทิฆมฺคคฺคํ หิตาย
สุขายาตี ฯ เอวญจ โส อายสฺมา จินฺเตตฺวา ภควนฺตํ
อุปฺสงฺกมิตฺวา สพฺพนฺตํ ตเถว อกาตี ฯ เตน วคฺคํ อถ โฆ
อายสฺมา ทพฺโพ มลฺลปฺตฺโต ยนฺ ภควา เตนฺอุปฺสงฺกมิตฺวาหิ ฯ
ตคฺคฺ ปรีนินฺพพานกาโล เมตี ภควา มยฺหิ อนฺุปาทิสฺเสสาย
นินฺพพานธาตฺยา ปรีนินฺพพานกาโล อุปฺภูจฺฉิตฺโต ตมฺหิ ภควโต
๑. สี. ตคฺคฺ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐกถาปิฎกคฤคณา หน้า ๖๕๐

อาโรเจตวา ปรีนิพพายิตุกาโมมเหตี ทสเสตี ฯ เกจิ ปนาหุ
น ตาว เถโร ชินฺโณ น จ คีลาโน ปรีนิพพานาย จ สตุถาริ
อาปฺจุจติ ตตฺถิที (๑) การณิ เมตฺตยญฺมชกา ภิกฺขุ ปุพฺเพ มํ
อมฺลเกน ปาราชิเกน อนฺุทฺธเสสส ตสฺมี อธิกรณฺเ วุปฺสนฺเตปี
อกฺโกสนฺติเยว ฯ เตสํ สทฺทหิตฺวา อณฺเณปี ปุณฺชชฺนา มยิ
อการวํ ปรีภวญจ กโรนฺติ ฯ อิมญจ ทฺกฺขภาริ นีรตฺถกํ
วหิตฺวา ก็ ปโยชนํ ตสฺมาหิ อิทานิเยว ปรีนิพพายิสฺสามีติ
สนฺนิฏฺจานํ กตฺวา สตุถาริ อาปฺจุจิติ ฯ ตํ อการณิ ฯ น
หิ ชินฺนสวา อปฺริกฺขิณฺเ อายุสงฺขารเ ปเรสํ อุปฺวาทาธิ-
ภเยน ปรีนิพพานาย เจเตนฺติ[๒] วายมนฺติ น จ ปเรสํ
ปัสฺสาทิเหตฺว จิริ ติฏฺจนฺติ อถ โข สรเสเนว อตฺตโน
อายุสงฺขารสฺส ปรีกฺขยิ อากเมนฺติ ฯ ยถาห

นาภิกงฺขามิ มรณฺนิ นาภิกงฺขามิ จีวิตฺติ

กาลญจ ปรีกงฺขามิ นิพฺพิสํ ภตโก ยถาติ ฯ (๑)

ภควาปีสฺส อายุสงฺขาริ โอลเเกตฺวา ปรีกฺขิณฺภาวํ ญตฺวา
ยสฺสทานิ ตฺวํ ทพฺพ กาลํ มณฺญสิตี อาห ฯ

เวหาสํ อพฺภุคฺคณฺตฺวาติ อากาสํ อภิกุคฺคณฺตฺวา เวหาสํ
คณฺตฺวาติ อตฺถิ ฯ อภิสทฺทโยเคน หิ อิทํ อุปโยคฺวจนํ ฯ

๑. ม. ก็ ตตฺถิ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ฃญฺยนฺตีติ ทิสฺสตี ฯ

๓. ขุ. เถร. ๒๖/๒๕๕/๒๕๕ สมปฺชาโน ปติสฺสโตติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปฐมทพสุตตวณณา หน้า ๖๕๑

อตุโธ ปน ภูมวเสณ เวทิตพโพ ฯ เวหาสิ อพุกุคณตฺวา กิ
อกาสิติ อาห อากาเส อนุตติกฺเข ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวาติอาทิ ฯ
(๑) ตตฺถ เตโชธาตฺถุ สฺมาปชฺชิตฺวาติ เตโชกสิณจตุตฺถชฺฌานสฺมาปตฺตี
สฺมาปชฺชิตฺวา ฯ เถโร หิ ตทา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา ติกฺขตฺตํ
ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา เอกมฺนตฺถิ จิโต ภควา กปฺปสฺตสฺสสฺสํ ตฺเมหปี
สทฺฐี ตตฺถ ตตฺถ วนฺนโต ปุณฺณานิ กโรนฺนโต อิมเมวตฺถํ
สนฺธาย อกาสิ สุวายมตฺโถ อชฺช มตฺถกํ ปตฺโต อิทํ ปจฺฉิม-
ทสฺสนนฺติ อาห ฯ เย ตตฺถ ปุณฺชชนิกิกฺขุ โสตาปนฺนา
สททาคามิโน จ เตสุ เอกจฺจानํ มหนฺตํ การุณฺณํ อโหสิ ฯ
เอกจฺเจ อาโรทนปฺปตฺตา อเสสฺส ฯ อตฺถสฺส ภควา จิตฺตวารี(๒)
ณตฺวา เตนหิ ทพฺพ มยฺหํ ภิกฺขุสํฆสฺส จ อิทฺธิปาฎิหาริยํ
ทสฺเสหิตี อาห ฯ ตาวเทว สพฺโพ ภิกฺขุสฺงฺโข สนฺนิปติ ฯ
อถายสฺมา ทพฺโพ เอโกปี หุตฺวา พหุชา โหตีติอาทินา (๓) นเยน
อากตานิ สวากสาธารณานิ สพฺพานิ ปาฎิหาริยานิ ทสฺเสตฺวา
ปฺน จ ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา อากาสิ อพุกุคณตฺวา อากาเส ปจฺวี
นิมฺมินิตฺวา ตตฺถ ปลฺลงฺเกน นิสินฺโน เตโชกสิณสฺมาปตฺติยา
ปรีกมฺมํ กตฺวา สฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฏาย สรีริ
อวชฺชิตฺวา ปฺน สฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชิตฺวา สรีรชฺฌาปนเตโชธาตฺถุ
๑. ม. นิสีทิตฺวาติ อาทิ ฯ ๒. ม. จิตฺตวารี ฯ
๓. ที. สී. ๕/๓๓๕/๒๓๔ ฯ ขุ. ปฎิ. ๓๑/๒๕๓/๑๖๓ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปาฐลิกามิยวคฺควณฺณา หน้า ๖๕๒

อริฏฺฐหิตฺวา ปรีนึพฺพายีฯ สห อริฏฺฐาเนน สพฺโพ กาโย
อคฺคินา อาทิตฺโต อโหสิฯ ขณฺเนว จ โส อคฺคิ กปฺป-
วฺภูจฺจานคฺคิ วิย อณฺุมตฺตมฺปี สงฺขารคตฺ มสฺมิตฺตมฺปี ตตฺถ
กิลฺยจิ อนวเสเสนฺโต อริฏฺฐานพฺเลน ฌาเปตฺวา นึพฺพายีฯ
เตน วุตฺตํ อถ โข อายสฺมา ทพฺโพ มลฺลปฺตฺโตติอาทึฯ ตตฺถ
วฺภูจฺจหิตฺวา ปรีนึพฺพายีติ อิทฺธิจิตฺตโต วฺภูจฺจหิตฺวา ภาวฺกจิตฺเตน
ปรีนึพฺพายีฯ

ฌายมาณสฺสาติ ชาลึยมาณสฺสฯ ทฺยหฺมาณสฺสาติ ตสฺเสว
เววจฺนํฯ อถ วา ฌายมาณสฺสาติ ชาลาปวตฺตคฺคิขณฺณํ สนฺชาย
วุตฺตํฯ ทฺยหฺมาณสฺสาติ วิตฺถจิตฺตงฺการกฺขณฺณํฯ ฉาริกาติ ภสฺมํฯ
มสฺสิติ กขฺขลํฯ น ปญฺญาติตฺถาติ น ปสฺสิตฺถ อริฏฺฐาน-
พฺเลน สพฺพิ ขณฺเนว อนฺตรชายิตฺถาติ อตฺโถฯ กสฺมา ปน
เถโร อุตฺตรมฺนุสฺสธมฺมํ อิทฺธิปาฎิหาริยํ ทสฺเสสิ นนฺุ ภควตา
อิทฺธิปาฎิหาริยกรณฺณํ ปฎิภุจิตฺตฺนติ น โจเทตฺตพฺพเมตฺติ คิหิณฺ
สมฺมุขา ปฎิหาริยกรณฺณสฺส ปฎิภุจิตฺตฺตาฯ ตถจ โข วิภุพฺพน-
วเสน น(๑) ปเนวํ อริฏฺฐานวเสนฯ อัย ปนายสฺมา ฐมฺมสามินา
อาณตฺโตว ปาฎิหาริยํ ทสฺเสสิฯ

เอตมตฺถํ วิทิตฺวาติ เอตํ อายสฺมโต ทพฺพสฺส มลฺลปฺตฺตสฺส
อนฺุปาทาปรีนึพฺพานํ สพฺพาการโต วิทิตฺวา ตตฺถตฺถปรีตีปนี อิมํ
๑. ม. น ปเนวํฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปรมทพสุตตวณณา หน้า ๖๕๑

อุทานํ อุทานนีสึ ฯ

ตตถ อเมทึ กาโยติ สพุโพ ภูตปาทายปโปเกโท จตฺส-
ติตรูปกาโย ภิชฺชึ อนวเสสโต นสฺสึ (๑) อนฺตรธาโย อนฺอุปฺตติ-
ธมฺมตํ อาปชฺชึ ฯ นิโรธึ สลฺลวาทึ รุปรายตนาทึโคจรตาย
รุปรสลฺลวาทึเกทา สพุพาทึ สลฺลวาทึ อปฺปฏิสฺนฺธิเกน นิโรเชน
นिरุชฺฌมึ ฯ เวทนา สึตฺติภวีสฺส สพุพาทึ วิปากเวทนา กิริยเวทนาติ
สพุพาทึ เวทนาอปฺปฏิสฺนฺธิเกนนิโรเชน นินฺรุทฺตตฺตา อณฺมตฺตมฺปิ(๒)
เวทนาทรตฺสฺส อภาวโต สึตฺติภูตฺตา อหเสส กุสลาकुสลเวทนา
ปน อรหตฺตผลกฺขณฺเนเว นิโรธึ กตฺตา ฯ สึตฺติรหีสฺสตีปึ ปจฺจนฺตึ ฯ
สนฺตฺตา (๓) นินฺรุทฺธา อหเสสนฺตึ อตฺถโธ ฯ วุปรสมีสฺส สงฺขาราติ วิปาก-
กิริยปฺโปเกทา สพุเพปึ ผสฺสทาทยิ สงฺขารกฺขณฺธมฺมา อปฺปฏิ-
สฺนฺธิเกนนิโรเชเนว นินฺรุทฺตตฺตา วิเสเสน อุปรสมีสฺส ฯ วิญฺญาณํ
อตุถมาคมาติ วิญฺญาณมฺปิ วิปากกิริยปฺโปเกทํ สพุพํ อปฺปฏิ-
สฺนฺธิเกนนิโรเชเนว อตฺถํ วินาสํ อุปฺจฺเจทํ อคมา อคจฺฉึ ฯ

อิตฺติ ภควา आयสฺมโต ทพฺพสฺส มลฺลปฺตฺตสฺส ปญฺจนฺนมฺปิ
ขนฺธานํ ปุพฺเพเวว กิเลสากิสงฺขารุปราทานสฺส อนวเสสโต
นินฺรุทฺตตฺตา อนฺปาทาโน วีย ชาตเวโท อปฺปฏิสฺนฺธิเกนนิโรเชน
นินฺรุทฺทภาวํ นิสฺสาย ปิตฺติเวควิสฺสภูจฺจํ อุทานํ อุทานนีสึติ ฯ

นวมสุตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ทยฺหึ ฯ ๒. ม. อณฺมตฺตมฺปิ ฯ ๓. สึ. อสนฺตฺตา ฯ

หุติยทพฺพสุตฺตวณณา

ทสเม ตตร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสีติ ภควา
ราชคเห ยถาภรินฺตํ วิหริตฺวา ชนปทจาริกํ จรฺนฺโต
อนุกฺกเมเน สวาคฺคี ปตฺวา เขตวเน วิหรนฺโตเยว เยสี ภิกฺขุณฺ
อายสุมฺโต ทพฺพสุตฺ มลฺลปฺตฺตสฺส ปรีนินฺพพานํ อปฺจจกฺขํ เตสํ
ตํ ปฺจจกฺขํ กตฺวา ทสฺเสตตฺต เยปี จ เมตฺตติยภุมฺชเกหิ กเตน
อภฺภูเตน อพฺภากิภฺขณฺเนน เถเร คารวริหิตา ปฺถุชฺชนา เตสํ
เถเร พหุमानุปฺปาทนตฺถลฺลจ อามนฺเตสี ๑ ตตฺถ ตตรฺราติ วจน-
สณฺญาปเน นิปาตมตฺตํ ๑ โขติ อวธารณฺ เตสฺ ตตรฺราติ
อิมินา ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสีติ เอเตสํ ปทานํ วุจฺจมานตฺเวย
โฆเตติ ๑ โขติ ปน อิมินา อามนฺเตสีเยว ๑ นาสฺส อามนฺตเน
โกจิ อนฺตรรายิ อโหสีติ อิมมตฺถํ ทสฺเสติ ๑ อถ วา ตตรฺราติ
ตสฺมี อารามे ๑ โขติ วจนาลงฺกาเร นิปาโต ๑ อามนฺเตสีติ
อาภาสี ๑ กสฺมา ปน ภควา ภิกฺขุเยว อามนฺเตสีติ เชฏฺฐตฺตา
เสฏฺฐตฺตา อาสนฺนตฺตา สพฺพากาลํ สนฺนินฺหิตตฺตา ชมฺมเทสนาย
วิเสสโต ภาชนฺภูตฺตา จ ๑

ภิกฺขโวติ เตสํ อามนฺตนาการทสฺสนํ ๑ ภทฺนเตติ อามนฺติตานํ
ภิกฺขุณฺ คารเวเน สตฺถุ ปฏฺวีจฺนทานํ ๑ ตตฺถ ภิกฺขโวติ วทฺนฺโต
ภควา เต ภิกฺขุ อาลปติ ๑ ภทฺนเตติ วทฺนฺตา เต ปฺจจาล-
ปฺนติ ๑ อปฺจ ภิกฺขโวติ อิมินา กรุณฺวาวิปฺฟารโสมฺมहतฺยสฺส

*เล่มที่ ๑๕ ทุติยทพฺพสุตฺตวณณา หน้า ๖๕๕

นิสฺสิตปฺพพฺงฺคเมน(๑) วจเนน เต ภิกฺขุ กมฺมญฺจานมนฺตีการชฺมม-
ปจฺจเวกฺขณาทีโต นีวตฺเตตฺวา อตฺตโน มฺขากิมฺเข กโรติ ฯ
ภทฺนเตติ อิมินา สตฺถริ อาทฺรพฺพฺมานการวทีปน วจเนน
เต ภิกฺขุ อตฺตโน สฺสสุตฺตํ โอวาทปฺฏิกฺคหการวภาวญ
ปฏฺิวเเทนฺติ ฯ ภควโต ปจฺจสฺโสสนฺติ เต ภิกฺขุ ภควโต วจฺนํ
ปติอฺสฺโสสุํ โสตุกามตํ ชเนสฺส ฯ เอตโทวจาตี ภควา เอตํ อิทานํ
วกฺขมานํ สกถํ สฺสจฺจํ อภาสี ฯ ทพฺพสฺส ภิกฺขเว มลฺล-
ปฺคตฺตสฺสาตีอาที อนนฺตรสฺสฺเต วุตฺตตฺถเมว ฯ เอตมตฺถนฺตีอาทีสุปี
อปฺพพํ นตฺถิ อนนฺตรสฺสฺเต วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ

กาธาสฺ ปน อโยจฺจนหตฺสฺสาตี อโย หณฺณติ เอเตนาตี
อโยจฺจนํ กมฺมารานํ อโยจฺจํ อโยมฺภุจิจิ จ ฯ เตน อโยจฺจนน
หตฺสฺส ปหตฺสฺส ฯ เกจิ ปน อโยจฺจนหตฺสฺสาตี จฺนอโยปีณฺจํ
หตฺสฺสาตี อคฺคํ วทฺนตี ฯ เอวสทฺโท เจตฺถ นีปาตมตฺตํ ฯ
ชลโต ชาตเวทโสตี ฉายมานสฺส อคฺคิสฺส ฯ อนาทเร เอตํ
สามิวจฺนํ ฯ อนฺนปฺพพฺพสฺนตฺสฺสาตี อนฺนุกฺกเมน อฺปสฺนตฺสฺส
วิชฺฌาตฺสฺส นีรฺุทฺธสฺส ฯ ยถา น ฌายเต คตฺตีติ ยถาสฺส
คตฺติ น ฌายตี ฯ อิทํ วุตฺตํ โหตี อโยมฺภุจิจิญาทีนา มหตา
อโยจฺจนน หตฺสฺส สํหตฺสฺส ฯ กัสมฺภาชนาทีคตฺสฺส วา ชลมานสฺส
อคฺคิสฺส ตถา อฺปฺปนฺนสฺส วา สทฺทสฺส อนฺนุกฺกเมน อฺปสฺนตฺสฺส
วา สทฺทสฺส อนฺนุกฺกเมน อฺปสฺนตฺสฺส

๑. ส. ม. กรุณาวิปฺพารโสสมทฺทยนิสฺสิตปฺพพฺงฺคเมน ฯ

*เล่มที ๑๘ ปาฐลิกาณียวคฺควณฺณนา หน้า ๖๕๖

สฺวรูปสนฺตสฺส ทสฺส ทิสาสฺส น กตฺถจि คคฺติ ปญฺญาติ ปจฺจย-
นโรเรน อปฺปฏิสนฺธิกนिरุทฺตตฺตา ฯ

เอวํ สมนฺมา วิมุตฺตานนฺติ เอวํ สมนฺมา เหตุนา ญาเยน
ตทฺทกฺวิภฺขมฺภนวิมุตฺติปฺพุพฺงคฺเมณ อริยมคฺเคน จตฺถิปี อุปาทาเนหิ
อาสเวหิ จ วิมุตฺตตฺตา สมนฺมา วิมุตฺตานํ ตโต เอว กามพฺนฺช-
สงฺขาตํ กาโมมฺมํ ภโวจฺจาติเกทํ อวสฺสิญฺจ โอมฺณจฺ ตริตฺวา จิตฺตฺตา
กามพฺนฺชโฆมฺตาริณํ สฺกุญฺจ ปฺฏิปสฺสมภิตสพฺพกิเลสวิปฺผนฺทิตฺตฺตา
กิเลสภิสงฺขารวาทฺเทหิ จ อกมฺปฺนียตฺยา อจลํ อนฺุปาทีเสส-
นินฺพพานสงฺขาตํ สพฺพสงฺขารูปสฺมํ สฺขํ ปตฺตฺตานํ อธิคฺตฺตานํ
จिณฺณาสวานํ คคฺติ เทวมนุสฺสชาติเกทาสฺส คคฺติสฺส อຍံ นามาติ
ปญฺญาเปตพฺพตฺยา อภาวตฺตา ปญฺญาเปตฺตุ นตฺถิ น อุปลพฺภติ
ยถาวตฺตชาตเวโท วิย อปญฺญตฺติกภาวเมว หิ โส คโตติ
อตุโถ ฯ

ทสมฺมสฺตฺตวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

นิฏฺฐิตา จ ปาฐลิกาณียวคฺควณฺณนา ฯ

นิกมนกถา

เอตตาวตา จ

สุวิมุตตภวาทาโน (๑) เทวทานวมานิโต
ปจฺฉินฺนตณฺหาสนฺดาโน ปีตีสํเวททีปโน ฯ
สทฺธมฺมทานนโรโต อุปาทานกฺขยา ว โส(๒)
ตตฺถ ตตฺถ อุทานเ ย อุทานสิ วินายโก ฯ
เต สพฺเพ เอกโต กตฺวา อารโปนฺเตหิ สงฺกหํ
อุทานมิตฺติ สงฺคีตํ รมฺมสงฺกาหเกหิ ยํ ฯ
ตสฺส อตฺถํ ปกาเสตฺถํ โปราณฺฏจกถานยํ
นิสฺสาย ยา สมารทฺธา อตฺถสํวณฺณา มยา ฯ
สา ตตฺถ ปรมตฺถานํ สุตฺตฺนฺเตสฺส ยถารหํ
ปกาสนา ปรมตฺถ ทึปนี นาม นามโต ฯ
สมปฺตฺตา ปรีนฺฎฺจานํ อนากฺลวินิจฺฉยา
จตฺตฺตีสปฺปมาณาย ปาลิยา ภาณวารโต ฯ
อิตฺติ ตํ สงฺขโรนฺเตน ยํ ตํ อธิคตํ มยา
ปฺญญํ ตสฺसानุภาเวน โลกนาถสฺส สาสนํ ฯ
โอภาเสตฺวา (๓) วิสฺสุทฺธาย สีลาทึปฺภูปฺตฺติยา
สพฺเพปี เทหิโน โหนฺตุ วิมุตฺตฺริสภากิโน ฯ

๑. ส. สุวิมุตตจิตตโวทาโน ฯ ๒. ม. อุปาทานกฺขยาวโห ฯ

๓. ม. โอคาหิตฺวา ฯ

